

LUSTRACJA WOJEWÓDZTW
WIELKOPOLSKICH I KUJAWSKICH
1789

*

LUSTRACJE DÓBR KRÓLEWSKICH
XVI–XVIII WIEKU
WIELKOPOLSKA I KUJAWY

POD REDAKCJĄ

ANDRZEJA TOMCZAKA †

TOWARZYSTWO NAUKOWE W TORUNIU
FONTES 120

INSTYTUT HISTORII POLSKIEJ AKADEMII NAUK

LUSTRACJA WOJEWÓDZTW
WIELKOPOLSKICH I KUJAWSKICH
1789

POD REDAKCJĄ

ANDRZEJA TOMCZAKA †

CZEŚĆ I
WOJEWÓDZTWO KALISKIE

WYDALI
JERZY DYGDAŁA
ZBIGNIEW GÓRSKI

TORUŃ 2020

Kolegium Wydawców Lustracji:
KRZYSZTOF CHŁAPOWSKI, JERZY DYGDAŁA (sekretarz)
ALICJA FALNIOWSKA-GRADOWSKA, ZBIGNIEW GÓRSKI, FRANCISZEK LEŚNIAK
KRZYSZTOF MIKULSKI, ANNA SUCHENI-GRABOWSKA †
ANDRZEJ TOMCZAK † (przewodniczący), HELENA ŻYTKOWICZ †

Redaktor Naczelna Wydawnictw TNT:
GRAŻYNA HALKIEWICZ-SOJAK

Komitet wydawniczy Wydziału I TNT:
JERZY DYGDAŁA
ANDRZEJ KOLA

Publikację opiniowali do druku:
TOMASZ JUREK
JERZY ŁOJKO

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Dofinansowano z programu „Doskonała nauka”
Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Projekt okładki:
KRZYSZTOF SKRZYPCZYK

Opracowanie techniczne, skład i łamanie:
MAX SZOT

© Copyright by Towarzystwo Naukowe w Toruniu
© Copyright by Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla
Polskiej Akademii Nauk
ISBN 978-83-65880-95-6 (IH PAN)
ISBN 978-83-65127-75-4 (TNT)
ISSN 0082-5506 (TNT)

Wyd. I. Ark. wyd. 33,20
Drukarnia ???

SPIS TREŚCI

Andrzej Tomczak †

Przedmowa do serii „Lustracja Województw Wielkopolskich i Kujawskich 1789”	XIII
Geneza lustracji	XIII
Zakres lustracji	XV
Stan zachowania lustracji (województwo kaliskie, województwo sieradzkie województwo łęczyckie, województwo brzesko-kujawskie)	XIX
Forma i treść lustracji	XXII
Metoda wydawnicza	XXVIII

Jerzy Dygdała, Zbigniew Górski

Powikłane losy prac nad edycją lustracji województwa kaliskiego z 1789 roku	XXXI
---	------

Jerzy Dygdała

O lustracji powiatów kaliskiego i pyzdrskiego	XXXIII
---	--------

Maciej Gołombiowski †

Opis podstawy wydania lustracji powiatów kaliskiego i pyzdrskiego	XXXV
Uzupełnienie (<i>Jerzy Dygdała</i>)	XXXVII

Zbigniew Górski

O lustracji powiatu konińskiego	XXXIX
---------------------------------------	-------

Jerzy Dygdała, Zbigniew Górski

O metodzie wydawniczej lustracji królewskich województwa kaliskiego	XLV
---	-----

Bibliografia	XLIX
--------------------	------

Wykaz skrótów archiwalnych i bibliotecznych	LV
---	----

Wykaz skrótów w tekście źródłowym	LIX
---	-----

LUSTRACYJA STAROSTW I KRÓLEWSZCZYZN
WOJEWÓDZTWA I POWIATU KALISKIEGO ROKU 1789

[POWIAT KALISKI]	3
Starostwo kaliskie z przyległościami	3
[Zafundowanie jurysdykcji lustratorów] – 3. [Jurament posesora] – 4. [Rewizja praw posesora] – 5. Zamek w Kaliszu murowany – 8. Wieś Winiary – 9. Wieś Ogrody – 10. Wieś Nędzerczow – 11. Stare Miasto wieś – 12. [Prowent intryty rocznej] – 13. [Młyny] – 14.	
Dzierżawa Rusów, Tykadłów, Tłokinia z przyległościami	15
[Zafundowanie jurysdykcji lustratorów] – 15. [Wieś] Rusow – 15. [Wieś] Tykadłów – 18. [Rewizja praw posesora] – 20. [Prowent intryty rocz- nej] – 20. Salestwo [sołectwo] w Tykadłowie – 21. [Rewizja praw poseso- ra] – 21. [Prowent intryty rocznej] – 22. [Wieś] Tłokinia – 23. [Rewizja praw posesora] – 23. [Prowent intryty rocznej] – 25. Wójtostwo w Tło- kini – 26. [Rewizja praw posesora] – 26. [Prowent intryty rocznej] – 27.	
Dzierżawa Blizanów, Grodzisko, Zborów z przyległościami	27
[Rewizja praw posesora] – 27. [Wieś] Blizanów – 28. [Wieś] Grodzi- sko – 30. [Prowent intryty rocznej] – 30. [Wieś] Zborów – 31. [Prowent intryty rocznej] – 32.	
Wieś Kurza	33
[Rewizja praw posesora] – 33. [Jurament posesora wsi Kurza] – 35.	
[Pustkowie] Kliszew	36
[Rewizja praw posesora] – 36.	
Wieś Witow i wójtostwo w Warcie	40
[Rewizja praw posesora] – 40. [Wieś Witów] – 41. Wójtostwo wart- skie – 42. [Prowent intryty rocznej] – 44.	
Wieś Cekowo	45
[Rewizja praw posesora] – 45. [Prowent intryty rocznej] – 48.	
Starostwo stawiszyńskie	48
[Rewizja praw posesora] – 48. [Wieś Długa Wieś] – 49. [Wieś Kią- czyn] – 51. Wieś Wyrow – 51. Salestwo [sołectwo] w Wyrowie – 52. Wybraniestwo w Wyrowie – 52. Miasto Stawiszyn – 52. [Prowent intry- ty rocznej] – 54.	
Wieś Rayskowo z wójtostwem	55
[Rewizja praw posesora] – 55. [Prowent intryty rocznej] – 56.	
Wójtostwo skaryszewszczyzna czyli Pigłowszczyzna	57
[Rewizja praw posesora] – 57. [Prowent intryty rocznej] – 58.	

Wieś Borkowo	58
[Rewizja praw posesora] – 58. [Prowent intraty rocznej] – 60.	
Starostwo odalanowskie	60
[Rewizja praw posesora] – 60. [Jurament posesora] – 62. [Miasto Odolanów] – 62. [Prawa i przywileje miasta] – 62. Osiadłość miasta Odalanowa [Odolanowa] – 63. Opis stanu miasta tego i zamku starościńskiego – 63. Prowent z miasta Odalanowa [Odolanowa] – 64. Wieś Baby klucz – 65. Wieś Kaczurza do klucza babskiego należąca – 66. Wieś Nabyszyce do klucza babskiego należąca – 67. Wieś Wierzbna do klucza babskiego należąca – 68. [Wieś] Daniszyn klucz [daniszynski] – 69. Wieś Glisnica do babskiego klucza [należąca] – 70. [Wieś] Łąkociny do klucza daniszynskiego – 71. [Wieś] Janków do klucza Daniszyna [należąca] – 72. Saletstwo [sołectwo] w Jankowie – 74. [Prowent intraty rocznej] – 75. Wieś Chruściny – 75. Wieś Chwaliszew – 76. Miasto JKM Sulmierzyce – 77. [Rewizja praw] – 77. [Opis miasta] – 78. Wieś Uciechow – 81. Wieś Raczyce – 82. Wieś Swieca – 82. Wieś Stara Huta – 83. Kolonia Nowa Krzyżnie – 84. Na Zawidzy pustkowianie – 84. Pustkowianie [w Bałamaćku] na Kępie Baryczy rzeki przy wsi Garkach – 85. Pustkowie Łatowa Niwa – 85. Pustkowie Chałupki zwane – 85. Pustkowie quondam Huta Skłana zwane – 86. Folwark Charych z młynem – 87. Wieś Garki – 87. Wieś Boników – 88. Wieś Bugday – 89. Wieś Młynik – 89. Wieś Granowiec – 90. Wieś Potaznia – 91. Opis stawów [w całym starostwie] – 92. Opis borów i lasów w całym starostwie – 92. [Zaprzysiężenie administratorów dóbr starościńskich] – 93. [Prowent intraty rocznej starostwa] – 93.	
Wójtostwo w Tyńcu Wolenstwo zwane	101
[Rewizja praw posesora] – 101.	
[Sumariusz dochodów starostw i królewskich powiatu kaliskiego]	101
Województwo kaliskie. Powiat kaliski – 102.	
[Zażalenia i skargi]	103
Zażalenie wsiów Winiar i Nędzeczowa – 103. Zażalenie Walentego Gnerowskiego saltysa [sołtysa] tykadłowskiego – 105. Skarga dzierżawy Bliżanów – 106. Zażalenie gromady wsi Tłokini – 107. Zażalenie wsi Kurzy od gromady – 110. Nota od mieszczan na gruncie wójtowskim [w mieście Warta] siedzących – 110. Wypis zażalenia do lustracji przez W Józefa Byszewskiego, pułku Kawalerii Narodowej pułkownika, wsi Wito-wa i wójtostwa warskiego – 112. Skarga wsi Cekowa – 115. Zażalenie od całego miasta JKM Stawiszyna – 117. Skarga przez JW Stanisława Łubę starostę stawiszynskiego – 118. Zażalenie z miasta Odalanowa	

[Odolanowa] – 119. Zażalenie [proboszcza odolanowskiego Jędrzeja Gomolińskiego] – 120. Zaskarżenie przeciw magistratowi miasta JKM Odalanowa [Odolanowa] od ucz. Marcina Kołaty imieniem całego zgromadzenia wyznania ewangelickiego – 124. Zażalenie gromady daniszynskiej – 124. Zażalenie miasteczka JKM Szulmierzyce – 125. Zażalenie wsi Swiecy i wsi Stary Uty [Huty] – 126. Zażalenie [mieszkańców pustkowie Bałamaćka] – 127. Zazolnienie [!] wsi Garkow – 128. [Skarga wsi Boników, Garki, Bogdaj, Młynik i Granowiec] – 130. Zażalenie [wsi Boników] – 130. [Skarga wdowy Anny Zębskiej] – 132. [Skarga komorników ze wsi Boników] – 132. [Skarga wsi Granowiec] – 133. Zażalenie wsi Bugdaju – 134. [Zażalenie komorników ze wsi Granowiec] – 136. Zażalenie ze strony JO XJM Eleonory Sułkowskiej starościny odalanowskiej [odolanowskiej] – 137.	
POWIAT PYZDRSKI	140
[Tabela królewskich ziem w województwie kaliskim powiecie pyzdryjskim leżących do Prześwietnej Komisji Skarbu Koronnego do Prześwietnej Komisji powiatu pyzdryjskiego przesłana] – 140. Starostwo pyzdryjskie – 141. [Jurament posesora] – 141.	
KOPIA LUSTRACYI STAROSTWA PYZDRSKIEGO I PIETRZYKOWSKIEGO ROKU 1789 ..	142
Starostwo pyzdryjskie	142
[Miasto Pyzdry] – 142. [Wójtostwo pyzdryjskie] – 144. [Wieś Nowa Wieś] – 146. [Wieś Sokolniki] – 149. Wybraniectwo – 150. [Wieś Rataje] – 152. [Folwark Wymysłów] – 154. [Wieś Dłusko] – 155. [Pustkowie Dziubek] – 156. [Folwark Maćkowe] – 156. Wieś Lisewo okupna i prowent z niej – 156. [Intrata starostwa pyzdryjskiego] – 158.	
[Dzierżawa Pietrzyków]	159
[Rewizja praw posesora] – 159. [Prowent z dzierżawy Pietrzykowskiej] – 159. [Młyn Białobrzeg] – 160. [Czynsze z dzierżawy Pietrzykowskiej] – 161. [Wójtostwo we wsi Borzyków] – 162. [Wieś Pietrzyków] – 163. Wieś Wrąbczynek okupna na czynszach i powinności ludzi – 163. Holendry Wrąbczykowskie – 164. Wieś Jadamierz – 164. Młyn Białobrzeg – 164. [Wieś Borzyków] – 164. [Bory i lasy dzierżawy Pietrzykowskiej] – 165.	
[LUSTRACJA]	
W WOJEWÓDZTWIE KALISKIM POWIECIE KONIŃSKIM	
POWIAT KONIŃSKI	167
Starostwo konińskie	167
[Zafundowanie jurysdykcji lustratorów] – 167. [Rewizja praw posesora] – 169. [Reguła dla powiatu konińskiego] – 170. [Opis wsi powiatu	

konińskiego – 171. Wieś Stare Miasto z szaleństwem [sołectwem] – 171. Wójtostwo w Starym Mieście – 171. Wieś Wilków z szaleństwem [sołectwem] – 172. Wieś Rumin z szaleństwem [sołectwem] – 172. Wieś Barczygłów z szaleństwem [sołectwem], czyli wybraniectwem i wójtostwem – 173. Wieś Modła Królewska – 173. Wieś Lisiec Wielki z wójtostwem i szaleństwem [sołectwem] – 174. Wieś Głowiew z wybraniectwem i wójtostwem – 174. Wieś Czarkow – 175. Folwark Nowy Dwór – 175. Wieś Chorzen – 175. Wieś Miedzylesie z szaleństwami [sołectwami] – 175. Wieś Patrzychów – 176. Młyn Posoka – 177. Wójtostwo Borzętów – 178. Miasto Konin – 179. Stan miasta Konina – 183. Skarga ur. Sławińskiego, wiceregenta grodzkiego konińskiego – 184. Bory i lasy – 184. Kontrowersje graniczne – 186. Mosty w mieście Koninie – 188.	
Wieś Kolno. Osobna królewszczyzna	188
Inwentarz starostwa konińskiego 1789	190
[Zafundowanie jurysdykcji lustratorów] – 190. Wieś Stare Miasto – 191. Wójtostwo w Starym Mieście – 195. Wieś Wilkow – 196. Wieś Rumin z szaleństwem [sołectwem] – 199. Wieś Barczygłów, z wójtostwem i wybraniectwem – 204. Modła Krolewska z wybraniectwem – 206. Wieś Lisiec Wielki, z wójtostwem i szaleństwem [sołectwem] – 209. Wieś Głowiew z wójtostwem i wybraniectwem – 214. Wieś Czarkow – 218. Nowy Dwor, folwark – 222. Wieś Chorzen – 223. Wieś Miedzylesie z sołectwami i wybraniectwem – 226. Budy Miedzyleskie – 228. Wieś Patrzychow – 228. Swiete do Patrzychowa należące – 232. Młyn Posoka w posesyi ur. Badynskiego, komornika granicznego gniezińskiego [!] – 233. Dwór w Posoce – 233. Wójtostwo przy Koninie Borzętów zwane w posesyi ur. Bronikowskich – 233.	
Wieś Kolno, i stan tejże wsi	234
[Supliki i skargi ze starostwa konińskiego]	235
Nota przez JM ks. Loberta, proboszcza Lisca Wielkiego podana – 235. Nota od gromady wsi Starego Miasta podana – 236. Nota przez JM ks. Kalkszteyna, proboszcza staromiejskiego podana – 237. Nota od JW Mycielskiego, wojewody inowrocławskiego, starosty konińskiego, podana – 238. Memoriał ur. Jana Jezierskiego, wójtostwa w wsi Stare Miasto zwanej – 239. Suplika [wsi Wilków] – 240. Nota JW Bojanowskiego, dziedzica Brzezna – 241. Rumin. Suplika – 242. Nota przez gromadę wsi Patrzychowa JW W Lustratorom podana – 244. Protestacya przez JW Bronikowskiego podana – 246. Protestacya od dziedziców wsi Czyzewa podana – 251. [Suplika wsi Modły] – 253. Od gromad wsiów Lisca Wielkiego i Głowiewa, protestacya – 254. Nota, przez gromadę	

wsi Czarnkowa podana – 256. Nota od gromady wsi Chorzna podana – 257. Punkta zażalające od gromady wsi Patrzychow podane – 258. Nota W Byliny – 260. Memoryał JW Łąckiego – 260.	
Starostwo kolskie	262
[Zafundowanie jurysdykcji lustratorów] – 262. [Rewizja praw posesora] – 263. [Reguła dla starostwa kolskiego] – 266. [Klucz kościeleccki] – 266. Wieś Koscielec – 266. Wieś Ostrow – 266. Tarnowiec folwark – 267. Wieś Białkow – 267. Wieś Gozdow – 267. Zawady Deserta [pustkowie] – 267. Wieś Gąsiorow, z wójtostwem – 267. Wieś Trzėsnięwo, z wójtostwem i sołęctwem – 268. Wieś Wakowy, z wójtostwem – 268. Wieś Dąbrowice, z wójtostwem – 268. Bory. Lasy – 269. Granice – 269. Skargi – 270. Miasto Koło – 270. [Rewizja przywilejów] – 270. [Intrata] – 276. Wsie Bliznia i Nagornia – 277. [Intrata z klucza kościelecckiego z miastem Kołem] – 277. [Osiadłość] – 277. Klucz rosowski do starostwa kolskiego należący – 281. Wieś Rosocha – 281. Wieś Czołowo – 282. Wieś Osiek Wielki – 282. Wieś Ruchenna – 282. Wójtostwo w Ruchenny – 282. Wieś Podlesie – 283. Wieś Dzierzawy – 283. Mniszek folwark – 283. [Intrata z klucza rosowskiego] – 283. Klucz belicki – 283. Wieś Belice – 283. Beliczki – 284. Wieś Rypia Gora – 284. Wieś Osowie – 284. Wójtostwo w tej wsi Osowie – 284. Wieś Kieysze – 285. Wieś Dębna – 285. Maleniec – 286. Austerya Bugay – 287. Miasto Brdow – 287. [Zafundowanie jurysdykcji lustratorów] – 287. [Rewizja praw] – 287. [Intrata klucza belickiego] – 288. Stan miasta Brdowa – 288. Ekscerpt sum z całego starostwa kolskiego – 290.	
Inwentarz klucza koscielęckiego w r. 1789 podczas lustracyi spisany	291
[Wieś] Koscielec – 291. [Wieś] Ostrów – 293. Wieś Gozdow – 294. Folwark Tarnowiec – 297. Wieś Dąbrowice – 297. Wieś Białkow – 299. Wieś Gąsiorow – 301. Wieś Trzėsnięwo – 305. Szałęctwo [sołęctwo] w Trzėsnięwie – 308. Wieś Wakowy – 308.	
Inwentarz klucza rosowskiego w r. 1789 podczas lustracyi spisany	309
Klucz rosowski – 309. Wieś Rosocha – 310. Szałęctwo [sołęctwo] w Osieku – 312. Wieś Osiek – 313. Wójsi w tejsze wsi Osieku mieszkający, do miasta Koła należący – 317. Wójtostwo w Ruchenny – 318. Wieś Ruchenna – 319. Jabłonka – 320. Wieś Podlesie – 321. Wieś Dzierawy – 322.	
Inwentarz klucza belickiego w roku 1789 podczas lustracyi spisany	324
Stan dóbr klucza bylickiego – 324. [Wieś Bylice] – 324. Beliczki dezerta [pustkowie] – 330. [Wieś] Lipie Gory Holendry – 330. Wójtostwo w Osowiu, w posesyi JMP Chryzostoma Raczkowskiego – 331. Osada	

wsi Osowia – 331. Wieś Kieysze – 332. Wieś Maleniec Holendry – 334. Wójtostwo w Dębnach – 336. Wieś Dębny – 337. Bugay – 340.	
[Skargi i supliki ze starostwa kolskiego]	341
Od JW Gurowskiego kasztelana kaliskiego, starosty kolskiego prośba – 341. Punkta zażalające się na JW starostę od gromad kościeleckiej i ostrowskiej podane – 343. Wieś Białkow. Punkta od gromady wsi Białkowa – 344. W Żychlinskiego protestacja – 344. Wieś Gozdow. Punkta wsi Gozdowa – 346. Wieś Gąsiorow. Punkta od gromady wsi Gąsiorowa – 347. Wieś gromada Trześniewa. Punkta od gromady wsi Trześniewa – 348. Suplika od gromady wakoskiej 1789 – 349. Od synagogi kolskiej suplika 1789 – 350. Wieś Dąbrowice. Punkta od gromady dąbrowickiej wsi Dąbrowic – 352. Odpowiedź na zaskarzenie gromady Dąbrowic przez JP Kulesze podana – 353. Punkta od miasta JKM Koła podane – 355. Pierwsze opowiedzenie 1789 [starosty kolskiego] – 357. Opowiedzenie drugie a prima notitia – 358. Opowiedzenie trzecie w replice W Żychlinskiemu, szambelanowi JKM – 359. Opowiedzenie czwarte – 360. W Kurnatowskiego kapitana do granic między miastem Kołem – 362. Odpowiedź na punkta od mieszkańców synagogi kolskiej – 364. Suplika cechu szewskiego miasta Koła – 367. Nota przez gromady klucza rosowskiego – 368. Nota odpowiadająca na skargi gromad kluczów bylickiego i rosowskiego przez W Daniszewskiego podana – 373. Nota przez JW JMP Jana Zakrzewskiego – 374. Z Wysockiego – 375. Nota przez gromady klucza bylickiego podana – 378. Nota przez Holendrów wsi Kielsze podana – 379. Nota przez gromady wsi Dębna podana – 380. Protestacja od JMP Lucimskiego podana – 380. Pokorna suplika [miasta Brdowa] – 381.	
Lustracja w wsi Kramsku ekspedycja r. 1789	383
[Zafundowanie jurysdykcji lustratorów] – 383. [Rewizja praw posesora] – 384. [Intrata i wyznaczenie kwarty] – 385. Bory i lasy – 385. [Granice] – 386. Skargi – 386. Tabela dochodów trzechletnich z wsi JKM Kramska – 387. Kramsko. Następuje inwentarz wsi teje Kramska – 389. Pustkowie Polic Holendry [zwane] – 396. Pustkowie Osowce – 397. Memoriał JWW Lustratorom podany 1789 – 397. [Odpowiedź Krystyny Brzezińskiej] – 400. Memoriał JWW starostw Lustratorom od gromady wsi Krapaska królewskiej podany powtórnie – 404. Od gromady wsi Kramska [memoriał] – 405. [Odpowiedź Krystyny Brzezińskiej kasztelanowej kruszwickiej na notę wsi Kramsko] – 408.	

ANEKS

Tabele intrat ze wsi starostwa konińskiego	414
Wieś Stare Miasto – 414. Wójtostwo w Starym Mieście – 416. Wieś Wilkow – 417. Wieś Rumin – 418. Wieś Barczygłów – 420. Wieś Modła Królewska – 421. Lisiec Wielki – 422. Głowiew – 424. Wieś Czar-kow – 426. Folwark Nowy Dwór – 428. Wieś Chorzen – 429. Wieś Miedzylesie – 430. Wieś Patrzychow – 431. [Młyn Posoka] – 432. Wójtostwo Borzętow – 433. Miasto Konin – 434.	
Tabela intraty wsi Kolno	436
Tabele intrat ze wsi starostwa kolskiego	437
Wieś Kościelec – 437. Wieś Tarnowiec – 440. Wieś Białkow – 441. Wieś Gosdowo – 442. Wieś Gąsiorowo – 443. Wieś Trzesniewo – 445. Wójtostwa Trzęsniewa – 446. Wieś Wakowy z wójtostwem – 447. Wieś Dąbrowice z wójtostwem – 448. Miasto Koło – 450. Wieś Blizna i Nagorna – 453. Wieś Rosocha – 455. Wieś Czołowo z sołectwem i wójtostwem – 456. Wieś Osiek z wybraniectwem – 458. Wieś Ruchenna – 460. Wójtostwo w Ruchenny – 461. Wieś Podlesie – 462. Wieś Dzierawy – 463. Wieś Bylice – 464. Wieś Osowie – 466. Wójtostwo w wsi Osowiu – 467. Wieś Kiejsze – 468. Wieś Dębny – 470. Wieś Maleniec – 472. Austerya Bugay pod Brdowem – 473. Miasto Brdow – 474.	
Słownik terminów staropolskich i łacińskich, występujących w tekście źródłowym	477
Indeks tenutariuszy i dzierżawców dóbr królewskich oraz urzędników starościńskich i lustratorów	483
Wykaz wydanych drukiem lustracji dóbr królewskich XVI–XVIII wieku ...	489
Mapa: Dobra królewskie w powiatach kaliskim, pyzdrowskim i konińskim według lustracji z 1789 roku.	

Andrzej Tomczak †

PRZEDMOWA DO SERII
„Lustracja województw wielkopolskich
i kujawskich 1789”*

Tekst lustracji królewskiej województwa kaliskiego z 1789 r. stanowi część I edycji wielkopolskiej serii teje lustracji, zapoczątkowanej częścią III obejmującą województwa łęczyckie i brzesko-kujawskie, opublikowaną w 1977 r.¹, a kontynuowaną, po dłuższej przerwie, w latach 2004 i 2007. Wówczas to wyszła drukiem część II dotycząca województwa sieradzkiego, składająca się z dwóch kolejnych tomów².

GENEZA LUSTRACJI

Geneza ostatniej lustracji dóbr królewskich z 1789 r. tkwiła w reformach skarbowych podjętych w Rzeczypospolitej w czasach stanisławowskich³. Po wieku zaniechań dopiero sejm konwokacyjny 1764 r. konstytucją

* Zasadnicza część tekstu przedmowy, pióra prof. Andrzeja Tomczaka, powstała jeszcze w 1977 r.; niezbędne uzupełnienia i aktualizacje wprowadził Jerzy Dygdała w latach 2015–2019.

¹ *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789 r.*, cz. III: *Województwa łęczyckie i brzesko-kujawskie*, wyd. A. Tomczak przy współpr. Z. Kędzierskiej, Warszawa–Poznań–Toruń 1977, ss. XIV + 248.

² *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789 r.*, cz. II: *Województwo sieradzkie*, wyd. R. Kabaciński, K. Mikulski, J. Pakulski, t. 1: *Powiaty sieradzki i szadkowski*, Toruń 2004, ss. XVI + 247, t. 2: *Powiaty piotrkowski, radomszczański, wieluński i ostrzeszowski*, Toruń 2007, ss. XII + 326.

³ Zob. R. Rybarski, *Skarbowość Polski w dobie rozbiorów*, Kraków 1937; M. Drozdowski, *Podstawy finansowe działalności państwowej w Polsce 1764–1793*, Warszawa–Poznań 1975. Geneza lustracji 1789 r. została omówiona w przedmowach do dotychczas opublikowanych tomów tej lustracji, zob. m.in.: *Lustracja województwa krakowskiego 1789*, cz. I, wyd. A. Falniowska-Gradowska, I. Rychlikowa, Wrocław–Warszawa–Kraków 1962, s. XII–XIV; *Lustracja województwa sandomierskiego 1789*, cz. I, wyd. H. Madurowicz-Urbańska, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965, s. XI–XIV; *Lustracje województwa płockiego 1565–1789*, wyd. A. Sucheni-Grabowska, S. M. Szacherska, Warszawa 1965, s. LXI–LXV.

„Kwarta sprawiedliwa”⁴ nakazał przeprowadzenie kolejnej generalnej lustracji królewskich w celu uzyskania większej kwarty, co doszło do skutku w roku następnym. Lustracja miała być ponowiona po upływie pięciu lat, ale wielkie koszty związane z realizacją lustracji 1765 r. (około 512 tys. zł) były powodem, że sejm 1766 r. postanowił lustrować dobra królewskie dopiero w razie śmierci lub ustąpienia posesora. Według ustawy „Starostwa i królewskich”⁵, uchwalonej na sejmie 1775 r., wakujące królewskie miano oddawać w wieczystą dzierżawę na drodze licytacji, natomiast Komisja Skarbowa (Koronna lub Litewska) winna po zgonie posesora wysłać zaprzysiężonego lustratora, aby zinwentaryzował dobra zgodnie ze wskazaniami podanymi w konstytucji „Kwarta sprawiedliwa”. Z procedury licytacyjnej, mocą równoczesnej ustawy „Nagroda zasłużonym”⁶, wyłączono wszakże nadania dla elity możnowładczej i urzędniczej. Wymiar kwarty nałożonej na królewskie został podniesiony do półtorej kwarty w Koronie, a na Litwie do kwarty podwójnej według lustracji 1765 roku⁷.

Dalszej reformy obciążeń królewskich dokonał Sejm Czteroletni. Ustawa z kwietnia 1789 r. pt. „Ofiara wieczysta prowincyjów Obojga Narodów na powiększenie sił krajowych”⁸ ustaliła między innymi nowe proporcje opłaty kwarty. Otóż 2 kwarty mieli płacić dożywotni dzierżyciele, 2,5 kwarty — ekspektanci i posiadający prawo ekspektatywy; 3,5 kwarty — tenentariusze trzymający dobra wedle prawa emfiteutycznego. Były to stawki wysokie, dwie kwarty stanowiły teoretycznie 50% dochodu z dóbr. Dla określenia wymiaru kwarty zapowiedziano przeprowadzenie nowej lustracji. Miały jej podlegać wszystkie dobra królewskie, z wyjątkiem królewskich zaliczanych oraz dóbr stołu królewskiego (ekonomii). Jej celem było oszacowanie na miejscu, a następnie opodatkowanie „stałej i pewnej intraty” królewskich, czyli dochodu występującego regularnie. Za taki uważano dochód płynący przede wszystkim z ziemi, propinacji oraz czynszów pieniężnych i w naturze. Podstawę obliczeń stanowiły rejestry wysiewów zboża z ostatnich trzech lat przed lustracją, to jest lat 1786–1788, a w ich braku inwentarze, a nawet poparte przysięgą zeznania

⁴ VL, t. 7, f. 37–43.

⁵ VL, t. 8, f. 138–144.

⁶ VL, t. 8, f. 236–242.

⁷ Zob. A. Stroynowski, *Emfiteutyczna reforma królewskich*, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. 33: 1981, z. 2, s. 83–99.

⁸ VL, t. 9, s. 73–74 (obłata 6 V 1789 r.).

posesorów. Oprócz kwarty ustawa podawała normy podatkowe dla dóbr ziemskich, czyli szlacheckich (10% dochodu) i duchownych (20%), tworząc wspólne ogniwa systemu podatkowego⁹.

Realizacją „ofiary wieczystej” zajęła się ogłoszona 30 maja 1789 r. konstytucja pt. „Sposób wynalezienia ofiary z dóbr ziemskich i duchownych w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim”, która wyznaczała także imienne komisje dla powiatów i ziem poszczególnych województw w celu „wyegzaminowania ogólnych intrat z dóbr ziemskich, duchownych i świeckich”¹⁰. Spraw lustracji bezpośrednio dotyczyła konstytucja pt. „Bezpieczeństwo podatku z dóbr królewskich”, oblatowana 22 czerwca 1789 r. Przede wszystkim ustawa stanowiła, „aby komisje wojewódzkie trzech lustratorów z obywateli każdego województwa i powiatu z pomiędzy siebie, żadnej królewsczyzny nie posiadających, wybierali i wysyłali na lustracje do wszystkich starostw i królewsczyzn, oprócz licytowanych”. Wyznaczeni lustratorzy „intratę przez posesorów podaną, sposobem ziemiańskim egzaminować będą, żadnego rodzaju przychodów stałych i pewnych nie opuszczając i nie potrącając żadnych ekspensów fundi, owszem ad normam ceny przez komisje wojewódzkie terazniejsze [...] ustanowionej stosując się”¹¹. Lustratorzy mieli składać przysięgę na podstawie rot zamieszczonej w konstytucji „Kwarta sprawiedliwa”. Na przeprowadzenie lustracji wyznaczono czas od 17 lipca do 30 września 1789 roku.

ZAKRES LUSTRACJI

Pierwszy rozbiór oddał Prusom północne części województw poznańskiego i gnieźnieńskiego (utworzonego w 1768 r. z części kaliskiego), niemal całe inowrocławskie — bez jednak ziemi dobrzyńskiej i starostwa podgórskiego — oraz małe fragmenty brzesko-kujawskiego¹². W związku z tym lustracja nie objęła w województwie poznańskim starostw wałeckiego

⁹ Zob. A. Stroynowski, *Reforma królewsczyzn na Sejmie Czteroletnim*, Łódź 1979.

¹⁰ VL, t. 9, s. 77.

¹¹ Ibidem, s. 100.

¹² J. Topolski, *Pruskie uzurpacje graniczne w dobie pierwszego rozbioru Polski (1772–1777)*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Historia, z. 8: 1968, s. 51–75; najpełniejsze ujęcie stosunków polityczno-ustrojowych w całej szeroko rozumianej Wielkopolsce bezpośrednio przed Sejmem Czteroletnim daje monografia: Filipczak, *Życie sejmikowe*.

i ujskiego. Nie wiemy jednak dokładnie, w których królewskich włościach w Poznaniu lustrację w 1789 r. przeprowadzono. Nie zachował się ani tekst lustracji, ani jakiegokolwiek spisy. Z województwa gnieźnieńskiego odpadły starostwa nakielskie i kcyńskie. I tu nie wiemy dokładnie, co z pozostałej własności królewskiej zlustrowano w 1789 r. Województwo kaliskie nic nie straciło ze swego terytorium i położonych na nim królewskich włości. Podobnie przedstawia się sytuacja królewskich włości województw sieradzkiego i łęczyckiego. Z województwa inowrocławskiego odeszły do Prus starostwa bydgoskie i inowrocławskie, zostały przy Polsce niewielkie dzierżawy Podgórz i Słońsk, i te w 1789 r. objęto lustracją. Z województwa brzesko-kujawskiego stracono starostwo kruszwickie. Resztę królewskich włości pozostałych przy Polsce zlustrowano w 1789 r., podobnie jak i królewskie ziemie dobrzyńskiej. Tekst lustracji zachował się jednak tylko dla niektórych powiatów i dla nich sporządzono dokładne zestawienia królewskich włości w postaci tabel.

Istnieje jednak przekaz, który pozwala dokładnie stwierdzić, co na tym obszarze w 1789 r. lustrowano i jakie były ogólne wyniki finansowe lustracji. W Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie przechowywany jest poszyt¹³ zatytułowany: „Spis starostw, wójtostw i dzierżaw w Wielkiej i Małopolsce koronnych oraz dochód z tychże podług lustracji 1789 wyrachowany”. Zestawienie to dla każdej królewskiej włości podaje wysokość wliczonej kwarty, potrącenia w różnych tytułach i sumy rzeczywiście wpłacone do skarbu według stanu — jak można wnioskować z małej notatki: „productum d. 10 Mai 1790” — aktualnego wiosną 1790 r. W „Spisie” zostały wymienione dobra królewskie w województwach mazowieckim, płockim, rawskim, łęczyckim, brzesko-kujawskim, w ziemi dobrzyńskiej oraz w województwach sandomierskim i podlaskim (niestety brak województw poznańskiego, kaliskiego i sieradzkiego).

Podajemy niżej wyciąg z tego zestawienia, obejmujący województwa łęczyckie i kujawskie — jako wchodzące w zakres niniejszego wydawnictwa. Pozwala on zorientować się, ile kwarty winno wpłynąć z królewskich włości tych województw i co zlustrowano. Dodana rubryka informuje, czy tekst lustracji zachował się, czy nie.

¹³ AGAD, ASK, dz. LIV, t. 7.

Jednostka administracyjna lustracji	Według lustracji 1789 r. połowa intraty rocznej do Skarbu			Tekst lustracji
	złote	grosze	denary (szelągi)	
1	2	3	4	5
Województwo łęczyckie				
Starostwo łęczyckie	9556	16	14	zachował się
Wójtostwo w Błoniu	343	29	17½	zachował się
Wieś Krzeszówko delata	115	21	—	zachował się
Z młyna w Krzeszówku delata	30	—	—	zachował się
Wieś Topola kwitami	842	5	—	zachował się
Z ł[anów] 4 w Tyśmienicy	88	15	—	zachował się
Część Żarnowizna	132	10	—	zachował się
Wieś Sobótka	845	13	10½	zachował się
Dzierżawa Zegrz	877	21	—	zachował się
Wójtostwo w Zegrzu	468	6	4½	zachował się
Wieś Lućmierz	244	29	1	zachował się
Wieś Święchy dicta Łętków	299	8	—	zachował się
Wieś Lubień	657	9	½	zachował się
Starostwo kłodawskie	5319	13	3½	zachował się
Starostwo Balków	1164	9	6	zachował się
Wójtostwo w Dąbrowicy	387	20	—	zachował się
Wójtostwo w Zbójnie delata	36	29	9	zachował się
Wójtostwo w Łązku	100	—	—	zachował się
Wójtostwo w Babach	109	26	—	zachował się
Wójtostwo w Ostrówku	20	—	—	zachował się
Wójtostwo w Kopach	61	28	16½	zachował się
Miasteczko Dąbie	640	13	14½	zachował się
Wieś Niwki delata	27	—	—	zachował się
Wójtostwo w Niwkach delata	8	—	—	zachował się
Starostwo inowłodzkie	5015	9	3	zachował się
Wójtostwo zawadzkie	29	4	½	zachował się
Dzierżawa Rzeczycy	3742	29	4	zachował się
Dzierżawa Lubochnia	4377	22	13½	zachował się
Wójtostwo w Lubochni	81	—	—	zachował się
Wieś Wiączeń Leśny i Polny	711	5	—	zachował się
Wieś Szczawin i Szeligi	873	21	—	zachował się

1	2	3	4	5
Wieś Swędów delata	77	11	4½	zachował się
Summa:	37086	8	57	
Województwo brzesko-kujawskie				
Starostwo brzesko-kujawskie	5942	2	2½	nie zachował się
Wójtostwo w Starym Brześciu	218	15	—	nie zachował się
Wójtostwo w Kłobi kwitami	264	15	—	nie zachował się
Sołtys[os]two w Starym Brześciu	228	7	—	nie zachował się
Wieś Lekarzewice	306	6	9	nie zachował się
Wójtostwo w Lekarzewicach	229	2	—	nie zachował się
Sołtys[os]two w Lekarzewicach	142	24	15	nie zachował się
Wójtostwo Żakowice	316	15	—	nie zachował się
Wójtostwo w Folborzu delata	53	5	—	nie zachował się
Wieś Kuczkowa Wola	642	28	—	nie zachował się
Wieś Kalinowiec	468	22	9	nie zachował się
Wieś Kruszyń	1451	15	2	nie zachował się
Wieś Sokołowo	820	10	15	nie zachował się
Sołtys[os]two w Sokołowie	279	4	3	nie zachował się
Dzierżawa Szmiłowice delata	2909	10	—	nie zachował się
Starostwo radziejowskie	1111	22	9	zachował się
Sołtys[os]two w Starym Radziejowie	121	21	13½	zachował się
Wójtostwo radziejowskie	1229	5	13½	zachował się
Dzierżawa bytowska	1840	17	9	zachował się
Sołtys[os]two w Bieganowie	281	3	—	zachował się
Wieś Pćciniko	348	3	4½	zachował się
Wieś Boguszyce	207	29	4½	zachował się
Wieś Czamocice delata	33	9	—	zachował się
Starostwo przedeckie	2587	23	13½	zachował się
Wójtostwo przedeckie	28	24	—	zachował się
Wójtostwo w Rybny	240	—	—	zachował się
Wójtostwo w Żarowiu	111	6	—	zachował się
Wójtostwo w Dziwiu	110	27	—	zachował się
Wójtostwo w Kłokocinie	81	8	—	zachował się
Wójtostwo w Zalesiu	77	19	9	zachował się
Wójtostwo w Kamieniu	28	—	—	zachował się
Wieś Sarnowo	700	9	—	zachował się

1	2	3	4	5
Wieś Skaszyn delata	848	7	9	zachował się
Pół wsi Noć	100	—	—	zachował się
Wieś Skólska	438	24	—	zachował się
Starostwo kowalskie	3103	11	4½	nie zachował się
Wójtostwo tamże	472	10	—	nie zachował się
Dzierżawa duninowska	2796	18	9	nie zachował się
Starostwo dybrowskie w województwie inowrocławskim	5332	15	11	nie zachował się
Wieś Słońsk delata	1117	7	10	nie zachował się
Summa	38058	5	13½	
Ziemia dobrzyńska				
Starostwo dobrzyńskie	3828	12	12½	nie zachował się
Wójtostwo dobrzyńskie	1073	25	—	nie zachował się
Wieś Zbyszewo	813	—	—	nie zachował się
Starostwo rypińskie	2155	10	9	nie zachował się
Wójtostwo rypińskie	238	12	—	nie zachował się
Wieś Starorypin	817	10	—	nie zachował się
Młyn Gniazdek	72	—	—	nie zachował się
Starostwo bobrownickie	2874	21	15½	nie zachował się
Wójtostwo bobrownickie	126	25	6	nie zachował się
Dzierżawa Nieszawa delata	965	—	—	nie zachował się
Wójtostwo we wsi Przepust	191	15	—	nie zachował się
Dzierżawa Złotoryja kwitami	3643	29	12½	nie zachował się
Wójtostwo Złotoryja kwitami	1826	12	—	nie zachował się
Część w Kikole	186	—	—	nie zachował się
Dzierżawa Jankowo delata	2053	18	3½	nie zachował się
Wieś Łąkie	1623	6	1½	nie zachował się
Dzierżawa Lipno	1587	10	—	nie zachował się
Wójtostwo lipnowskie	1040	—	—	nie zachował się
Summa	25115	28	6½	

STAN ZACHOWANIA LUSTRACJI

Nie zachowały się protokoły lustracyjne z 1789 r. dla całego terytorium Wielkopolski i Kujaw objętego lustracją. Brak ich dla całego województwa poznańskiego i tych części gnieźnieńskiego, które po pierwszym rozbiórce pozostały przy Polsce. Nie znamy też dziś tekstu lustracji tych fragmentów

województwa inowrocławskiego, których nie zabrali Prusacy, a także królewszczyzn ziemi dobrzyńskiej; dlatego wydano drukiem zachowaną lustrację województwa inowrocławskiego z 1765 r.¹⁴ Niektóre protokoły lustracyjne z 1789 r. przetrwały w oryginalnej postaci, inne tylko w kopiach. Przegląd zachowanych rękopisów daje następujący obraz.

WOJEWÓDZTWO KALISKIE

I. Oryginał, AGAD, ASK, dział XLVI, t. 108, s. 1–224 + 14 nlb. Jest to oprawiony protokół lustracji królewszczyzn powiatu kaliskiego uzupełniony załącznikami w postaci przysięg posesorów. Do protokołu dołączono wykaz królewszczyzn położonych w powiecie pyzdrowskim oraz przysięgę posesora starostwa pyzdrowskiego.

II. Kopia, APP, Zbiór tabel podatkowych i lustracji, tab. 20, s. 1–60 + 2 nlb. Oprawiona ówczesna kopia lustracji królewszczyzn powiatu kaliskiego, opatrzona tytułem: „Protokół lustracji starostw i królewszczyzn województwa i powiatu kaliskiego roku 1789”, uwierzytelniona podpisami lustratorów Wojciecha Grabowskiego, Jana Sieroszewskiego i Jakuba Kiedrzyńskiego. Skopowano tylko aparat lustracyjny (bez suplik, skarg, memoriałów itp., które znajdują się w egzemplarzu oryginału).

III. Kopia, AGAD, ASK, dział XLVI, t. 116, s. 1–32. Oprawiona ówczesna kopia lustracji dwóch starostw w powiecie pyzdrowskim, mianowicie starostwa pyzdrowskiego i dzierżawy Pietrzyków, uwierzytelniona przez sekretarzy Komisji Województwa Kaliskiego. Obok właściwego protokołu lustracyjnego rękopis zawiera osobne tabele intryty każdej dzierżawy oraz supliki.

IV. Oryginał, AGAD, ASK, dział XLVI, t. 109, s. 1–749 + 4 nlb. Rękopis powstał przez wspólne opracowanie trzech protokołów lustracji królewszczyzn powiatu konińskiego: starostwa konińskiego (wraz z drobniejszymi dzierżawami odłączonymi różnymi czasy od starostwa), starostwa kolskiego oraz dzierżawy Kramsk. Do każdego protokołu dołączono załączniki: tabele intryty, inwentarze oraz supliki. Załączniki te są ponumerowane i do nich w tekście protokołu odsyłano.

WOJEWÓDZTWO SIERADZKIE

V. Oryginał, AGAD, ASK, dział XLVI, t. 110, s. 1–430 + 4 nlb. Jest to całość powstała przez wspólne opracowanie odrębnych protokołów lustracyj-

¹⁴ *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1765. Województwo inowrocławskie 1765*, wyd. Z. Górski, R. Kabaciński, A. Mietz, Bydgoszcz 2011, ss. XXVI + 139.

nych poszczególnych starostw i dzierżaw, a mianowicie: starostwa sieradzkiego, starostwa klonowskiego, starostwa wareckiego, wójtostwa sieradzkiego, dzierżawy Baszków i Jakubice, dzierżawy szczercowskiej, dzierżawy wąglczewskiej, dzierżawy tyczyńskiej, dzierżawy grójeckiej i łagiewnickiej, dzierżawy Dubie, dzierżawy bogumiłowskiej, dzierżawy sokołowskiej wójtostwa w Dźwigorzewie i Suchej — wszystkich położonych w powiecie sieradzkim. Do każdego protokołu dołączono: tabele intraty, inwentarze, supliki i noty oraz przysięgę posesora. Do całości dodano także tabelę intraty całego powiatu sieradzkiego.

VI. Oryginał, AGAD, ASK, dział XLVI, t. 111, s. 1–420 (brak stron 215–218 i 291–294). Rękopis powstał przez wspólne opracowanie protokołów lustracji poszczególnych starostw i dzierżaw w trzech powiatach, a mianowicie: starostwa szadkowskiego, dzierżawy prusinowskiej, dzierżawy wilanowskiej, dzierżawy Luboła, dzierżawy polkowskiej i dzierżawy Brodnia i Brzeg — w powiecie szadkowskim; starostwa piotrkowskiego, starostwa tuszyńskiego, wójtostwa w Majkowie, wójtostwa w Wielkiej Wsi, dzierżawy Łęki Królewskie i dzierżawy Lubień — w powiecie piotrkowskim; starostwa radomszczańskiego, wójtostwa radomszczańskiego, starostwa kiełczygłowskiego, dzierżawy konarskiej, dzierżawy orzechowskiej i dzierżawy Piekary — w powiecie radomszczańskim. Wszystkie protokoły lustracyjne mają załączniki, przy każdym powiecie jednak występuje inny ich zestaw: w szadkowskim — tabele intrat, inwentarze dóbr, supliki, noty oraz przysięgi starostów i innych posiadaczy; w piotrkowskim — inwentarze dóbr i supliki; w radomszczańskim — tabele intrat.

VII. Oryginał, AGAD, ASK, dział XLVI, t. 112, s. I–VI, 1–302. Księga zawiera lustrację królewszczyzn całej ziemi wieluńskiej. Powstała przez wspólne opracowanie protokołów lustracji poszczególnych dzierżaw w dwóch powiatach: starostwa sokolnickiego, starostwa wieluńskiego, starostwa bolesławskiego, wójtostwa w Bolesławcu, karczmy w Staniszowie, dzierżawy Mokrsko, wójtostwa w Zamościu, siedliska we wsi Ruda, części królewskiej we wsi Biała — w powiecie wieluńskim; starostwa ostrzeszowskiego, starostwa grabowskiego i dzierżawy Mechnice — w powiecie ostrzeszowskim. Na początku tekstu protokołów lustracyjnych obejmujących powiat wieluński umieszczono akt wyboru lustratorów, na końcu — tabelę intraty powiatu wieluńskiego. Przy protokołach lustracji dzierżaw w powiecie ostrzeszowskim dodano (przy każdym) supliki i noty oraz przysięgi posesorów.

WOJEWÓDZTWO ŁĘCZYCKIE

VIII. Oryginał, AGAD, ASK, dział XLVI, t. 173, s. 1–284 (brak stron 201–206). Jest to całość powstała przez opracowanie razem trzech odrębnych protokołów lustracyjnych powiatów: łęczyckiego, brzezińskiego i inowłodzkiego wraz z odpowiednimi załącznikami. Brak załączników przy powiecie łęczyckim, przy brzezińskim występują w postaci inwentarzy dóbr oraz suplik i not poddanych oraz posesorów, przy inowłodzkim w postaci tylko suplik i not.

WOJEWÓDZTWO BRZESKO-KUJAWSKIE

IX. Kopia, AGAD, ASK, dział XLVI, t. 174, s. 1–36. Poszyt obejmuje wypis z ksiąg grodzkich przedeckich uwierzytelniony w 1826 r. przez reagenta powiatu kowalskiego z tekstem protokołów lustracji poszczególnych dzierżaw, a mianowicie: miasteczka Noć, dzierżawy Skulsko — w powiecie kruszwickim; dzierżawy Sarnowo, dzierżawy Skaszyno i klucza przedeckiego — w powiecie przedeckim. Protokoły mają załączniki w postaci tabel intrat, a przy starostwie przedeckim także suplik.

X. Oryginał, AGAD, Radziejowskie grodzkie oblaty, t. 70, k. 150–160v. Współoprany w innymi aktami, podany do oblaty z podpisami lustratorów tekst protokołu lustracyjnego królewsczyzn powiatu radziejowskiego (bez załączników).

W tym stanie zachowania tekst lustracji wielkopolskiej obejmuje imponującą liczbę ponad dwóch tysięcy stron rękopisów — nie licząc lustracji starostwa brzeźnickiego w województwie sieradzkim, wyżej niewymienionej, która już została opublikowana¹⁵. Protokoły lustracyjne zajmują mniejszą liczbę stron niż pozostałe załączniki. Nic to jednak jeszcze nie mówi o proporcjach między — istotnie różniącymi się między sobą treścią — częściami zachowanych lustracji. Żeby te proporcje poznać, trzeba bliżej się lustracjom przyjrzeć: zarówno formie, w jakiej zostały sporządzone, jak i ich zawartości.

FORMA I TREŚĆ LUSTRACJI

Wiadomo z przedstawionego stanu zachowania lustracji, że składa się ona z szeregu protokołów lustracyjnych opatrzonych różnymi załącznikami.

¹⁵ *Lustracja województwa krakowskiego 1789*, cz. II: *Powiat lelowski oraz starostwo kłobuckie i brzeźnickie*, wyd. A. Falniowska-Gradowska, I. Rychlikowa, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963, s. 575–643.

Jakie są kryteria wyróżnienia poszczególnych protokołów z masy innych materiałów? Otóż każdy z nich ma charakterystyczny wstęp, zawierający tzw. zafundowanie jurysdykcji lustratorskiej, każdy też kończy się podpisaniami lustratorów. Różnią się natomiast między sobą znacznie zakresem, mogą bowiem obejmować:

1. Lustrację całego powiatu, zakończoną niekiedy zbiorczym zestawieniem (tabelą) dochodów; w tym wypadku jedna komisja lustratorska sporządza jeden protokół.
2. Lustracje pojedynczej dzierżawy (starostwa, wsi, wójtostwa, niekiedy zgoła pojedynczego siedliska); jeden protokół obejmuje tu stan posiadania jednego posesora, bez względu na obszar dzierżawy.
3. Lustrację pojedynczego starostwa (dzierżawy), do którego zaliczono także mniejsze jednostki gospodarcze będące w rękach innych posesorów; ten pośredni typ protokołu lustracyjnego występuje niezmiernie rzadko.

Przyczyna braku protokołów lustracyjnych obejmujących wyniki rewizji królewskich z obszaru całego województwa, tak charakterystycznych dla pierwszych lustracji przeprowadzanych w XVI, a potem w XVII w., jest oczywista — największy obszar lustrwany przez jedną komisję stanowił powiat.

Wśród różnorodnych załączników protokołów lustracyjnych można wyróżnić pięć wyraźnych grup.

1. Osobne tabele intraty. Występują dwa rodzaje tych tabel: jedne samodzielnie wyprowadzają wysokość intraty z danej jednostki gospodarczej, drugie w sposób zbiorczy zestawiają wyliczenie intraty dokonane w protokole lustracyjnym.
2. Inwentarze lustrwanych jednostek gospodarczych. Są wśród nich „spisane podczas lustracji”, są i „lustratorom podane”. Co do wielu trudno rozstrzygnąć, czy sporządzone zostały wcześniej, czy dopiero przy rewizji i przy udziale komisji lustratorskiej.
3. Materiały typu: supliki, noty, memoriały itp. przekazywane lustratorom podczas objazdu królewskich w formie niekiedy bardzo oryginalnej. Ze względu na wystawców można tu wyróżnić:
 - supliki poddanych, z reguły skargi całych gromad przeciwko posesorom królewskich;

- supliki mieszkańców miast; mogą z nimi występować miasta (władze miejskie), cechy, gminy wyznaniowe, poszczególni mieszczanie;
 - skargi plebanów na poddanych bądź na posesorów;
 - skargi posesorów na poddanych;
 - odpowiedzi posesorów na skargi poddanych, plebanów i innych osób;
 - noty rozmaitych osób, np. zeznania geometrów o wynikach pewnych pomiarów dokonanych na życzenie komisji lustratorskiej.
4. Przysięgi (tzw. juramenty) posesorów w postaci wypisów z ksiąg grodzkich.
 5. Akty wyboru lustratorów, z reguły w postaci pewnego rodzaju zaświadczeń podpisanych przez przedstawicieli Komisji Wojewódzkich.

Wymienione załączniki na ogół nie występują w komplecie przy każdym protokole lustracyjnym, a przy niektórych protokołach nie ma ich wcale. Wydaje się, że wszystkie załączniki można podzielić na dwa zasadnicze rodzaje: wymienione w punktach 1–3 tabele intrat, inwentarze i supliki tworzą jedną grupę, przysięgi (juramenty) i akty wyboru lustratorów (punkty 4–5) — drugą. Pierwsze stanowią integralną część lustracji, uzupełniają treść protokołu lustracyjnego, a niekiedy ich tekst jest wprost wciągany do protokołu, który pozostaje wówczas bez załączników. Drugie nie wzbogacają pod względem merytorycznym treści lustracji, nie są też nigdy wciągane w całości do protokołu lustracyjnego.

Z dotychczasowych wywodów wynika, że lustracja województw wielkopolskich, wykonana przez różne zespoły lustratorów, otrzymała mocno niejednorodną formę. Niektórzy lustratorzy sporządzili tylko protokoły z przeprowadzonej rewizji, inni załączyli do protokołów obfite załączniki.

Rewizorzy powiatu łęczyckiego sporządzili lustrację o rozwiniętym protokole lustracyjnym, pozbawionym jakichkolwiek załączników. Opis dóbr poprzedza w niej wyciąg z aktu wyboru lustratorów oraz przepisy określające sposób wyliczenia intraty, m.in. ustalające ceny i miary. Dalej są scharakteryzowane poszczególne starostwa i dzierżawy.

Opis każdej dzierżawy rozpoczyna rewizja praw posesora. Następnie są opisane poszczególne jednostki gospodarczo-administracyjne, a więc (przy dzierżawie większej) miasta, wsie, wójtostwa. Informacje o wójtostwach są podane przy wsi, w której wójtostwo się znajduje, nawet gdy stanowi odrębną dzierżawę (gdy posesorem jest inna osoba niż właściciel wsi).

Opis miasta zawiera szereg informacji. Ogólne dotyczą: stanu fortyfikacji miejskich, przywilejów — miasta, klasztorów, cechów, gminy żydowskiej (rok, wystawca i krótko treść), stanu zamku, liczby klasztorów. Dalej następuje opis miasta: liczba domów murowanych i drewnianych, z podziałem na własność szlachecką, kościelną i mieszczan; liczba browarów. Kolejno są wyliczone czynsze, odpowiednio: z placów miejskich, od poszczególnych kategorii rzemiosła (tu podana liczba rzemieślników), od Żydów, z wyszynku i z austerii. Po nich jest obrachowanie intraty z miasta, a na końcu wpisane zażalenia, np. mieszczan, synagogi, cechu garncarskiego, piekarskiego itp.

Opis wsi zawiera następujące elementy: dwór i zabudowania folwarczne (materiał budowlany, wielkość, rozkład, pokrycie, ogólny stan), budynki dworskie na wsi (np. browar), liczba chałup chłopskich i ich stan, liczba włók chłopskich, czynsze i powinności gromady z pojedynczej włóki i z całej wsi, propinacja, dochód z wysiewu na folwarku dworskim (z wysiewów poszczególnych zbóż i razem), suma intraty ze wsi i z folwarku. Dalej może być opis wójtostwa z osobno wyciągniętą intratą, a po nim zażalenia gromady.

Po zaprezentowaniu w ten sposób królewszczyzn w całym powiecie, na końcu protokołu lustracyjnego umieszczono tabelę prowentów (dochodów) z poszczególnych dzierżaw, wyliczającą równocześnie sumy należne skarbowi koronnemu.

Zupełnie inny typ przedstawia lustracja starostwa konińskiego. Obejmuje ona niezmiernie wstrzemięźliwy w treści protokół lustracji oraz bardzo rozbudowane załączniki w postaci tabel intrat, inwentarzy oraz suplik i not. Protokół lustracyjny zawiera: zafundowanie jurysdykcji na gruncie starostwa, rewizję praw starosty oraz informacje: o złożeniu wypisu z grodu stwierdzającego złożenie przysięgi przez posesora, o złożeniu przez posesora rachunków za lat trzy i o ich zaprzysiężeniu, wreszcie o sposobie obliczania intraty (ceny poszczególnych produktów).

Opis miasta zawiera: rewizję przywilejów miejskich, ale z wyliczeniem tylko niektórych i ogólnym stwierdzeniem: „złożyli na ostatek wiele przywilejów, które lustracją w roku 1765 [...] są objęte”; ogólne wyliczenie intraty z miasta (osobno od Żydów); krótki opis miasta z wyliczeniem budowli użyteczności publicznej (kościół, ratusz), liczbę domów murowanych i drewnianych na poszczególnych ulicach.

Opis wsi zawiera równie zwięzłe informacje o istnieniu folwarku (następuje odsyłacz do oddzielnego inwentarza), o wysokości intraty ze wsi

i kwoty winnej skarbowi koronnemu (odsyłacz do osobnej tabeli), ewentualnie także o sołectwie („włączone do folwarku”). W ten sposób opisane są wszystkie wsie starostwa, także i te które de facto już od starostwa odeszły pozostając w rękach rozmaitych posesorów. W takich tylko przypadkach przed właściwym opisem umieszczano jeszcze rewizję praw pose-sora i informację o złożeniu przezeń przysięgi. To samo dotyczy wójtostw stanowiących oddzielne dzierżawy.

Końcowa część protokołu mieści opisy borów i lasów starostwa (położenie, rozmiary, drzewostan), kontrowersje dotyczące granic, wreszcie krótkie dane o stanie mostów i grobli.

Dla każdej jednostki administracyjno-gospodarczej (miasta, wsi, wójtostwa) sporządzono tabelę intraty. Niekiedy składa się ona z trzech wy-raźnych części. Pierwsza podaje krescencję, czyli wysokość plonów (żyta, pszenicy, jęczmienia), sep, propinację (piwo, wódka), tzw. drobiazgi (ka-płony, jaja), czynsze — dane z trzech lat: od 1786 do 1788 r. oraz sumę za lat trzy. Część druga wymienia dochód z młynów, tartaków itp. w posta-ci różnych rodzajów zboża, podany w taki sposób, jak przy określeniu do-chodu ze wsi. W części trzeciej wyprowadzono średnią roczną kwotę w po-szczególnych kategoriach dochodu, podano ogólną sumę dochodu i sumę należną skarbowi koronnemu.

Bogactwo treści zawiera inwentarz miast i wsi całego starostwa. Zaczy-na się on od opisu budynków dworskich, a więc samego dworu (rozkład wnętrza), zabudowań folwarcznych, obiektów przemysłowych (browary) z wyposażeniem ich w sprzęty, nieraz z podaniem nazwiska mielarza i wy-liczeniem jego własnego inwentarza żywego; z reguły podawano materiał budowlany, sposób pokrycia dachu oraz ogólny stan domostw.

Opis sołectwa zaczyna się od określenia stanu budynku mieszkalnego i zabudowań gospodarskich, dalej podawano informacje dotyczące ogro-du (liczba zagonów, sadzawka, sad), roli (liczba składów uprawianych na sołectwo i na folwark pański), łąki (z podaniem uzyskiwanej liczby wozów siana), inwentarza żywego (liczba koni, wołów, krów, jałowic, cieląt, nie-rogacizny), pasieki (liczba pni), wreszcie robocizny do dworu.

W taki sam sposób przedstawiano stan posiadania i robociznę każdego po kolei kmiecia (z wymianieniem imienia i nazwiska), a dalej komorni-ka, chałupnika i rzemieślnika.

Równie dokładnie informuje inwentarz o gościńcu (austerii, karcz-mie) na wsi, kuźni, tartaku, młynie. Jeżeli wieś jest wsią kościelną, znajdu-jemy opis kościoła, dzwonów, cmentarza przykościelnego i grzebalnego,

domu i zabudowań gospodarskich probostwa, ogrodu i chałupy organisty; nie pomijano też wykazu wsi należących do parafii.

W ten sposób prezentowano wszystkie wsie starostwa. Cały inwentarz spisany został w trakcie przeprowadzania lustracji. Końcową część lustracji starostwa konińskiego stanowią supliki poddanych, noty lustratorów itp., załączone w ich oryginalnej postaci.

Obok dwóch skrajnych typów lustracji, reprezentowanych przez lustrację powiatu łączyckiego i lustrację starostwa konińskiego, występuje typ pośredni — lustracje, które bardziej harmonijnie rozkładają treść pomiędzy protokół lustracyjny a załączniki. Przykładem może tu być lustracja starostwa piotrkowskiego. Zaczyna się w zwykły sposób: od zafundowania jurysdykcji lustratorskiej, następnie jest rewizja praw posesora starostwa oraz wszystkich posesorów drobniejszych dzierżaw należących do starostwa, wreszcie informacja o przedłożeniu inwentarzy i tabel wysiewów, a także o ich zaprzysiężeniu. W dalszej części protokołu lustracyjnego wyliczono intratę — po kolei ze wszystkich wsi starostwa (w każdej: z krescencji, z propinacji, z młynów itp.) i jej sumę z całego starostwa, następnie powinności poddanych — także kolejno wsiami. Następnie umieszczono rewizję lasów, rewizję przywilejów miasta Piotrkowa, informację o przyjęciu skarg i zażaleń i wreszcie tekst wydanego przez lustratorów zezwolenia miastu na cięcie drzewa w lasach starostwa. Nie ma tu osobnej tabeli intraty. Po protokole lustracyjnym wpisano tekst inwentarza starostwa, w którym dział pierwszy stanowi opis wszystkich budowli w całej tej dzierżawie, a więc zamku piotrkowskiego, budynków starościńskich w Wielkiej Wsi i Piotrkowie (mieszkalne, gospodarskie, przemysłowe i handlowe), również w innych wsiach; na dział drugi składają się opisy stawów, sadzawek, ogrodów i łąk; w dziale trzecim podano osiadłość gromad starostwa. Kończą lustrację starostwa supliki poddanych w postaci osobnych załączników. Lustracja piotrkowska ma więc układ odmienny od innych: jej protokół i inwentarz każdej lustrowanej dzierżawy są sporządzone według kryterium rzeczowego, a nie według poszczególnych osad. W innych lustracjach na pierwszy plan są wysunięte osady, a dopiero w ich opisie zastosowano podział rzeczowy.

Stopień dokładności opisu stanu królewszczyzn jest bardzo rozmaity. Można jednak przyjąć za pewną regułę, że elementy opisu są dokładniejsze, gdy występuje on w postaci oddzielnego inwentarza, mniej natomiast przynoszą informacji, jeżeli inwentarza takiego brak, a opis jest zawarty jedynie w protokole lustracyjnym. Sporym zróżnicowaniem charakteryzują się rów-

nież same inwentarze – niektóre są tak obfite w treść, jak inwentarz starostwa konińskiego, inne tak ubogie, jak inwentarz starostwa szadkowskiego.

METODA WYDAWNICZA

Duże rozmiary lustracji królewskiej przeprowadzonej w 1789 r., która dla samej Wielkopolski (bez Poznańskiego) i Kujaw zostawiła ponad dwa tysiące stron zapisanych tekstów, skłaniają do rozważań, czy operaty lustracyjne należy wydać *in extenso*? Dotychczasowi wydawcy lustracji z 1789 r. milcząco stanęli na stanowisku, że publikacja winna objąć wszystkie materiały powstałe w trakcie rewizji dóbr królewskich. W zasadzie jest to pogląd słuszny. Odejście od dotychczas stosowanej zasady pełnej publikacji lustracji jako źródła ciągłego tworzyłoby luki, które uniemożliwiałyby pełne korzystanie w przyszłości z lustracji z 1789 r. na podstawie tekstu drukowanego, a przynajmniej je ograniczały.

Z tego względu także tekst lustracji województw wielkopolskich oraz kujawskich wydany zostaje w całości. Jak już wiadomo, składają się na ów tekst protokoły lustracyjne, a niekiedy obok nich osobne inwentarze dóbr, tabele intrat i supliki. Opuszczono natomiast materiały, które nie stanowią integralnej części tekstu samej lustracji, chociaż niewątpliwie są jej integralnymi załącznikami: juramenty posesorów oraz akty wyboru lustratorów.

Zastanawiając się nad układem całego wydawnictwa brano pod uwagę pięć wcześniej opublikowanych lustracji królewskich województw wielkopolskich i kujawskich: z lat 1564/1565, 1616–1620, 1628–1632, 1659–1665 i województwa inowrocławskiego z 1765 r. Edycja lustracji z roku 1789 otrzymała jednak postać zupełnie odmienną. Jej podstawę stanowi bowiem nie jeden, lecz wiele protokołów lustracyjnych, obejmujących najczęściej pojedyncze dzierżawy, niekiedy dzierżawy jednego powiatu. Większych całości być nie mogło, ponieważ — jak wiadomo — w każdym powiecie działała odrębna komisja lustratorska. W tej sytuacji można było potraktować jako całość wydawniczą lustrację królewskich województw przeprowadzaną w obrębie jednego województwa — podobnie jak uczyniono z lustracjami Małopolski — albo zachować dotychczasową tradycję tworząc całość wydawniczą z lustracji całej Wielkopolski i Kujaw. Wybrano rozwiązanie drugie: lustracja królewskich województw Wielkopolski i Kujaw z 1789 r. ma stanowić całość wydawniczą, podobnie jak lustracje dotychczas opublikowane. Opatrzono ją jedną przedmową umieszczoną na początku części pierwszej. Ponieważ nie wszystkie części mogły równocześnie ukazać się drukiem,

a publikacja części pierwszej została poprzedzona edycją drugiej i trzeciej¹⁶ — na początku każdej części dano krótki (czasem tylko nieco rozszerzony) wstęp z opisem podstawy wydania.

Podział na części okazał się konieczny ze względu na znaczne rozmiary całej lustracji. Dzieląc całość na części przyjęto zasadę, że każda część obejmuje jedno całe co najmniej województwo oraz że kolejność województw wzorowana będzie na układzie, jaki miała lustracja z lat 1564–1565, a powtórzyły lustracje z lat 1616, 1628–1632 i 1659–1665. Zgodnie z tą zasadą lustracja z roku 1789 wychodzi w trzech częściach: pierwsza obejmuje województwo kaliskie, druga, opublikowana w latach 2004–2007, obejmuje województwo sieradzkie, a część trzecia, która ukazała się już w 1977 r., województwo łęczyckie oraz brzeskie kujawskie.

Dotychczas wydawane lustracje otrzymywały zazwyczaj bardzo bogatą oprawę edytorską. Poza obszernym wstępem bądź przedmową, indeksami, mapami, przypisami tekstowymi składały się na nią także bardzo bogate przypisy rzeczowe. Pewnym wyjątkiem wśród wydawców lustracji okazał się jedynie Stanisław Hoszowski, który w przypisach rzeczowych do wydawanych przez siebie lustracji województw Prus Królewskich z XVI i pierwszej połowy XVII w. okazał się znacznie bardziej powściągliwy, a niezbędne wyjaśnienia przeniósł do indeksów¹⁷. Postępując w ten sposób zachował wierność instrukcji przyjętej w swoim czasie przez kolegium wydawców, później jednak zapomnianej i nieprzestrzeganej. Wydawcy części II i III lustracji królewszczyzn Wielkopolski i Kujaw z roku 1789 starali się iść śladami S. Hoszowskiego redukując przypisy rzeczowe do minimum. Inaczej postąpiono w publikowanej obecnie części I, opracowanej ostatecznie przez Jerzego Dygdałę i Zbigniewa Górskiego, w której znalazło się w przypisach rzeczowych znacznie więcej wiadomości o poszczególnych osobach i nazwach topograficznych. Starano się także utrzymać odsyłacze przy dokumentach, na które powoływali się lustratorzy, jeżeli kwerenda przeprowadzona w odpowiednich zespołach Archiwum Głównego Akt Dawnych (głównie w Metryce Koronnej) i w księgach grodzkich w Archiwum Państwowym w Poznaniu przyniosła informacje o nich.

Lustratorzy dóbr królewskich z 1789 r. często powoływali się na poprzednią lustrację królewszczyzn województwa kaliskiego, z 1765 r. W Ar-

¹⁶ Zob. przypis 1 i 2.

¹⁷ Zob. m.in. *Lustracja województwa pomorskiego 1565*, wyd. S. Hoszowski, Gdańsk 1961; *Lustracja województw Prus Królewskich 1624 z fragmentem lustracji 1615 r.*, wyd. S. Hoszowski, Gdańsk 1967.

chiwum Państwowym w Poznaniu przechowywane są dwa tomy zawierające protokół lustracyjny sporządzony przez komisarzy Józefa Byszewskiego komornika ziemskiego kaliskiego oraz Ignacego Mierzewskiego¹⁸, a także załączniki do tego protokołu¹⁹, obejmujące m.in. inwentarze poszczególnych wsi i budynków starościńskich oraz niektóre zestawienia dochodów i wydatków z tychże wsi, które miały służyć lustratorom do spisania właściwej lustracji i wyliczenia kwarty²⁰. Wydawcy niniejszego tekstu w razie konieczności sięgali do tych źródeł, by skonfrontować odniesienia zawarte w lustracji z 1789 r. z wcześniejszymi informacjami z lustracji z 1765 roku.

Przygotowywane są indeksy osobowy i geograficzny do całej serii lustracji województw wielkopolskich z 1789 r. Powinny się one ukazać w odrębnym tomie, najprawdopodobniej w wersji elektronicznej.

¹⁸ APP, Tab. 15.

¹⁹ Ibidem, Tab. 16.

²⁰ Niektóre z inwentarzy zawartych w tym tomie opublikował W. Rusiński, *Królewszczyzny kaliskie w drugiej połowie XVIII wieku*, Rocznik Kaliski, t. 17: 1984, s. 99–239.

Jerzy Dygdała
Zbigniew Górski

POWIKLANE LOSY PRAC NAD EDYCJĄ
LUSTRACJI WOJEWÓDZTWA KALISKIEGO
Z 1789 ROKU

Przypuszczalnie już w latach dziewięćdziesiątych XX w. bliscy współpracownicy prof. Andrzeja Tomczaka, edytora trzeciej części *Lustracji województw wielkopolskich i kujawskich 1789* (ukazała się ona jako pierwszy tom tej serii w 1977 r.) — prof. dr hab. Jan Pakulski, dr hab. Ryszard Kabaciński i dr Maciej Gołombiowski — przystąpili do prac nad wydaniem lustracji królewskich województwa sieradzkiego (jako części II tej serii) oraz lustracji województwa kaliskiego (jako części I). Edycja lustracji województwa sieradzkiego została ostatecznie pomyślnie zakończona w latach 2004–2007, przy czym obok Ryszarda Kabacińskiego i Jana Pakulskiego współwydawcą był również prof. Krzysztof Mikulski. Nieco wcześniej dwaj pierwsi wydawcy i Maciej Gołombiowski wstępnie przygotowali do druku lustrację powiatu kaliskiego i pyzdrowskiego oraz powiatu konińskiego, wchodzących wówczas w skład województwa kaliskiego. Dr Gołombiowski naszkicował nawet tekst szczegółowego opisu podstawy edycji lustracji powiatu kaliskiego (zob. dalej), ale po jego śmierci zasadnicze prace kontynuowali już R. Kabaciński wraz z J. Pakulskim. Sądząc z przygotowanej karty tytułowej, początkowo zamierzali oni opublikować to źródło w 2003 r. Nieco później zapowiadali edycję tej lustracji na rok 2006, przy czym wydawcą miała być ówczesna Akademia Bydgoska (obecny Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy)²¹. Przepisali oni tekst lustracji województwa kaliskiego, skolacjonowali odpis z oryginałem i zaczęli opracowywać przypisy rzeczowe. Skoncentrowali się na identyfikacji osób wzmiankowanych w treści źródła i na objaśnianiu (na podstawie literatury) wspominanych w nim wydarzeń i obiektów (m.in. kościołów, zamków). Prace edytorskie utknęły jednak, gdy zgodnie z wymogami postawionymi niegdyś przez Kolegium Lustracji Królewskich

²¹ K. Chłapowski, J. Dygdała, *Prace edytorskie nad lustracjami dóbr królewskich XVI–XVIII wieku po półwieczu*, Studia Źródłoznawcze, t. 43: 2005, s. 168.

zaszła konieczność sprawdzenia w Metryce Koronnej w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie i w odpowiednich księgach grodzkich i ziemskich w Archiwum Państwowym w Poznaniu, czy podawane przez lustratorów wzmianki o oblatowaniu poszczególnych dokumentów (przywilejów i nadań oraz kontraktów) w tych urzędowych aktach odpowiadają rzeczywistości i czy w tychże księgach zachowały się odpisy tych dokumentów. Ponieważ większość ksiąg grodzkich i ziemskich nie jest zaopatrzona w indeksy, wymóg ten sprawia, że tego typu prace są bardzo czasochłonne, a do tego w rzeczywistości zupełnie nieprzydatne dla badań historycznych. Nic też dziwnego, że wydawcy odłożyli prace edytorskie na później, nie próbowali też określić współczesnych nazw i obecnej przynależności administracyjnej osad ujętych w tej lustracji. Możliwe, że postanowili skoncentrować się najpierw nad wydaniem lustracji województwa sieradzkiego.

Niestety w roku 2007 zmarł dr hab. Ryszard Kabaciński, a w kilka miesięcy później także prof. Jan Pakulski. W tej sytuacji prof. Andrzej Tomczak będąc redaktorem tej serii lustracji zwrócił się do prof. Jerzego Dygdały i dr. Zbigniewa Górskiego z prośbą o kontynuowanie tych prac. Po zapoznaniu się z materiałami pozostawionymi przez R. Kabacińskiego i J. Pakulskiego okazało się, że istnieje maszynopis lustracji województwa kaliskiego z naniesionymi ręcznie poprawkami i uzupełnieniami (częściowo opatrzony w przypisy) oraz wydruk komputerowy uwzględniający już większość tych korekt. Niestety nie zachowały się żadne nośniki elektroniczne w postaci dyskietek lub płyt CD. Przepuszczalnie któryś z przyszłych wydawców dał maszynopis do przepisania, odebrał wydruki komputerowe, zapewne otrzymał też odpowiedni nośnik elektroniczny, który jednak po śmierci edytora zaginął. Powstała więc konieczność wpisania na nowo całego tekstu źródła do komputera.

O LUSTRACJI POWIATÓW KALISKIEGO I PYZDRSKIEGO

W skład komisji powołanej na sejmie w 1789 r., która miała przeprowadzić lustrację powiatów kaliskiego i pyzdrskiego, weszły trzy osoby: Wojciech Grabowski podstarości kaliski (asesor sejmiku średzkiego z 1780 r. i elekcyjnego kaliskiego z 1784 r., deputat do Trybunału Koronnego w 1785 r.), Jan Sieroszewski szambelan króla Stanisława Augusta (asesor sejmików średzkich z lat 1777 i 1782 oraz sejmików elekcyjnych kaliskich z 1783 i 1784 r.) oraz Jakub Kiedrzyński komornik ziemski kaliski (pisarz dekretowy regestrów wielkopolskich Trybunału Koronnego w 1778/1779 r.), który też sporządził protokół lustracyjny powiatu kaliskiego. Wszyscy oni mieli więc już spore doświadczenie urzędniczo-administracyjne i pochodzili z Wielkopolski. W pewnej mierze dotyczyło to również komisarzy przeprowadzających w tymże roku 1789 lustrację królewszczyzn powiatu pyzdrskiego. Byli nimi Leon Bończa Miaskowski kasztelanic łędzki (syn Macieja, poseł kaliski na sejm r. 1782), Paweł Sokolnicki i Stanisław Dembowski²². Sądząc po wynikach lustracji, komisarze pracowali bardzo dobrze. Na miejscu zapoznawali się ze stanem poszczególnych królewszczyzn, ze skargami ich mieszkańców i wyjaśnieniami tenutariuszy. Konfrontowali też podawane im informacje z danymi zaczerpniętymi z wcześniejszych lustracji i inwentarzy.

Lustrację starostwa kaliskiego rozpoczęto 27 lipca 1789 r., po czym od 19 września lustratorzy zajęli się lustracją starostwa odolanowskiego. Komisarze lustrujący królewszczyzny powiatu pyzdrskiego zaczęli swoje czynności 23 lipca 1789 r. w starostwie pyzdrskim, a od 1 września lustrowali niewielką tenutę Pietrzyków.

²² Zob. Filipczak, *Życie sejmikowe*, indeks; *Teki Dworzaczka*.

OPIS PODSTAWY WYDANIA LUSTRACJI POWIATÓW KALISKIEGO I PYZDRSKIEGO

Podstawą wydania jest rękopis przechowywany w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, w zespole Archiwum Skarbu Koronnego, o sygnaturze ASK XLVI 108. Jest to księga oprawna w półskórek (grzbiet i rogi w skórze). Na grzbiecie, nieco zniszczonym, są ślady po co najmniej jednej nalepce. Na licu oprawy ozdobnymi dużymi literami napisano: „N° 8 108”. Na odwrociu oprawy umieszczono nalepkę z napisem: „Min. W. R. i O. P. / ARCHIWUM SKARBOWE / Dz. Staropolski. Sygn. XLVI: 108” oraz ołówkiem, poza nalepką: „108”.

Pierwsze trzy karty nieliczbowane są puste, dodane podczas oprawiania tomu, podobnie jak i ostatnie trzy karty. Na karcie pierwszej, nieliczbowanej, zielonym ołówkiem napisano: „5” i zwykłym ołówkiem: „oddział 46”. Na odwrociu trzeciej karty nieliczbowanej znajdują się obliczenia wykonane ołówkiem, ręką dziewiętnastowieczną lub nawet dwudziestowieczną. Kolejna, czwarta karta nieliczbowana zawiera „Spis rzeczy znajdujących się w niniejszej lustracyi z r. 1789”. Na tejże karcie dopisano przy tytule czerwonym wyblakłym atramentem: „N. 12” oraz zapewne ręką sporządzającą spis: „Skorowidz alfabetyczny na końcu”.

Od następnej — piątej karty zaczyna się stara, ciągła paginacja, prowadzona atramentem od 1 do 244. Strony 155–160, 164, 211, 212, 241, 243, 244 były paginowane w Archiwum czerwoną kredką; powodem była konieczność naprawy uszkodzeń brzegów kart, na których znajdowała się oryginalna paginacja. Na ostatniej karcie paginowanej, pierwotnie pustej, wpisano wspomniany wyżej: „Skorowidz realności Lustracją powiatów kaliskiego i pyzdrskiego objętych z r. 1789 nrem spisu 79 oznaczoną”.

Na stronie pierwszej paginowanej, tąż samą ręką co lustracja, wpisano tytuł: „Protokół / Lustracja / starostw i królewskich / województwa i powiatu / kaliskiego / roku 1789”. Na kolejnych dwóch kartach, ze śladami pierwotnego złożenia (s. 3–6), na papierze stemplowym o wartości

1 gr[osz] sr[ebrny], znajduje się wyciąg z ksiąg grodzkich poznańskich zawierający oblatę przysięgi Kazimierza Raczyńskiego [ówczesnego marszałka nadwornego koronnego, starosty generalnego wielkopolskiego i starosty kaliskiego — J.D.].

Strony od 7 do 138 są pierwotnym poszytem z tekstem protokołu lustracji. Sam tekst kończy się na stronie 130 podpisami lustratorów (bez śladów opieczętowania). Strony 131–138 pozostały niezapisane. Całość spisana jest jedną ręką, pismem dość starannym, z niewielką liczbą pomyłek i poprawek.

Strony od 139 do 238 stanowią, doszyte później, oryginały suplik oraz wyciągów z ksiąg grodzkich kaliskich zawierających oblaty przysięg tennariuszy i dzierżawców królewskich z terenu powiatu kaliskiego. Format kart jest niejednorodny, ze śladami pierwotnych złożań. Oblaty przysięg oraz niektóre supliki sporządzono na papierze stempowym.

Strony 239–240 obejmują w całości w tym miejscu „Tabellę królewskich czynów powiatu pyzdrowskiego”, a strony 241–242 wyciąg z ksiąg grodzkich pyzdrowskich z oblatą przysięgi Michała Skórzewskiego [ówczesnego starosty pyzdrowskiego — J.D.].

W Archiwum Państwowym w Poznaniu pod sygnaturą Tab. 20 znajduje się [drugi — J.D.] rękopis lustracji starostwa kaliskiego 1789 r., o wymiarach 322 na 205 mm, liczący 60 kart papieru czerpanego, zapisany jedną ręką, oprawiony w grubą tekturę, oklejony czarnym papierem we wzory (tzw. czarny marmurek). Grzbiet okładki i narożniki oklejone są jasnobrązową skórą. Do okładki przymocowano dwie pary skórzanych troków. Na wyklejce napisano: „Kaliskie akta rozmaite, Lustracja starostw i królewskich czynów powiatu kaliskiego. Liber 21. 1789 — Hubert 19”. Pod tym tekstem zapiska: „naprawiona w Kaliszu w r. 1867 za archiwariusza Szaniawskiego Józefa w cenie kopiejek 50”.

Na pierwszej karcie nieliczbowanej dodanej do poszytu przy oprawie umieszczono tytuł: „Lustracja starostwa 1789”. Na drugiej karcie nieliczbowanej na górze umieszczono napis: „Calissia die Trigesima, annus primus. Actum in castro Calissiensi”, sporządzony inną ręką niż tytuł na pierwszej stronie nieliczbowanej. Pod tymi wyrazami tą samą ręką napisano: „Protokół lustracji starostw i królewskich czynów województwa i powiatu kaliskiego r. 1789. Grabowski mp. Grucki” (autograf?). Na odwrocie karty 59 znajdują się autografy lustratorów, członków komisji powiatowej kaliskiej — Wojciecha Grabowskiego, Jana Sieroszewskiego i Jakuba Kiedrzyńskiego.

Na karcie 60 zamieszczono notę o oblatowaniu lustracji w aktach grodzkich kaliskich pod datą: Kalisz, 30 X 1789 r. przez delegowanego w tym celu członka komisji powiatowej kaliskiej Jakuba Kiedrzyńskiego. Następną na tej karcie notą, opatrzoną datą: „Działo się w Kaliszu w księgach ziemskich kaliskich, dn. 18 m. maja r. 1792”, informuje o sporządzeniu odpisu lustracji. Poniżej została wpisana, ręką woźnego Stanisława Kruszyńskiego, nota o zakończeniu numerowania rękopisu, co nastąpiło 24 VIII 1881 r. Rękopis stanowi zapewne kopię oryginału (przechowywanego w zespole Archiwum Skarbu Koronnego w warszawskim Archiwum Głównym Akt Dawnych) zawierającego teksty lustracji oraz supliki, memoriały i noty. W poznańskiej kopii znajduje się tylko tekst lustracji, bez wspomnianych załączników. [Dlatego też za podstawę edycji wydawcy przyjęli oryginał znajdujący się w AGAD].

* * *

Jerzy Dygdała

UZUPEŁNIENIE

Według notatki z 1964 r., zawierającej opis rękopisu o sygnaturze ASK XLVI 108, sporządzonej przez ówczesnego archiwistę AGAD, późniejszego profesora Instytutu Historii PAN Stefana Kuczyńskiego, który wówczas porządkował te akta, jest to „Księga in folio o wym[iarach] 35 cm. x 23 cm. oprawna w półskórek, z napisem na okładce czołowej ‘N° 108’. Na grzbiecie resztki dwóch nalepek z nieczytelnymi sygnaturami. Stron liczbowanych 244, nieliczbowanych 14. Stan zachowania ogólnie dobry”.

Jak już wspomniał Maciej Gołębiewski, na s. 243–244 znajduje się skorowidz (indeks alfabetyczny) miejscowości powiatów kaliskiego i pyzdrowskiego objętych lustracją 1789 r., sporządzony przez archiwistę Rzewolińskiego (Rewolińskiego?) 3 X 183? r. (ostatnia cyfra nieczytelna, przypuszczalnie 1832). Natomiast na s. 1–2 wpisano wykaz poszczególnych królewskich powiatów znajdujący się w rękopisie lustracji powiatu kaliskiego z 1789 r. Wykaz ten sporządzono przypuszczalnie po oddaniu protokołu lustracji do Komisji Skarbu Koronnego jesienią 1789 r. lub po przesłaniu egzemplarza tej lustracji do archiwum Komisji.

Andrzej Tomczak w Przedmowie do niniejszej edycji wspomniał już, że podstawą wydania lustracji królewskich powiatów pyzdrowskiego wo-

jewództwa kaliskiego jest kopia protokołu lustracji znajdująca się w Archiwum Skarbu Koronnego w AGAD o sygnaturze ASK XLVI 116, na s. 1–32. Krótki opis tego rękopisu sporządziła w 1965 r. archiwistka doc. Franciszka Ramotowska: „Księga in folio [35 cm. x 23 cm.], oprawna w półskórek, str[on] liczbowanych 31 (w tym zapisanych 27), nieliczbowanych k. 5. Stan zachowania bardzo dobry”. Na s. 26 znajduje się notatka, przypuszczalnie z pierwszej połowy XIX w.: „za zgodność z oryginalną Lustracją Starostw roku 1789 zaświadcza sekretarz Jeneralnej Kommissyi Województwa Kaliskiego, Dziewulski”. Na s. 27 umieszczono skorowidz miejscowości objętych lustracją królewsczyzn powiatu pyzdrowskiego w 1789 r. zaopatrzony notatką: „sporządził Warsz.[awa] 15 X 1832 Rewoliński”.

O LUSTRACJI POWIATU KONIŃSKIEGO

Na podstawie postanowień konstytucji sejmowej z 30 V 1789 r. zostały wyznaczone imienne komisje dla poszczególnych powiatów²³. Wspomniana konstytucja nakładała na komisje wojewódzkie obowiązek „aby [...] trzech lustratorów z obywateli każdego województwa i powiatu z pomiędzy siebie, żadnej królewskiej nie posiadający, wybrali i wysłali na lustracyję”²⁴.

Przewodniczącym komisji powiatu konińskiego został „pierwszy komisarz” Stefan Zielonacki h. Podkowa, wojski mniejszy poznański (1767–1768), podsędek kaliski (1768–1778), sędzia kaliski (1778–1783), podkomorzy kaliski (1783–1793), który w 1785 r. otrzymał Order św. Stanisława²⁵. Wypełniając postanowienia konstytucji, Stefan Zielonacki 1 lipca („po wykonanej w obliczności izby komisarskiej przysiędze, czynię to obwieszczenie”²⁶) zwołał komisję powiatową do Konina. Innorescentia informowała m.in. o posiedzeniu 16 lipca komisji powiatowej, mającym się odbyć wyborze „trzech lustratorów” do komisji lustracyjnej, określeniu wysokości taksy „według zwyczaju w tym powiecie powszechnego”, rozpoczęciu lustracji dóbr królewskich 17 lipca i jednocześnie lustracji „z dymów i podanie ludności” oraz wyznaczeniu parafiom powiatu

²³ VL, t. 9, s. 81. Dla powiatu konińskiego zostali powołani komisarze: „Zielonacki, podkomorzy kaliski; Bojanowski, miecznik poznański; Dobrzycki, podstarosta wschowski; Bronikowski, szambelan; Sokolnicki, generał; Rapacki, komornik ziemski kaliski; Konopka, komornik ziemski gnieźnieński; Kurnatowski, kapitan; Ludwik Żychliński; Antoni Mierzewski; Antoni Rudnicki; Antoni Mąkowski; Stanisław Ulatowski”.

²⁴ VL, t. 9, s. 77.

²⁵ VL, t. 9, s. 81; S. Łoza, *Kawalerowie Orderu św. Stanisława 1765–1813*, Warszawa 1925, s. 37; *Urząd. wielkopolscy*, nr 1055, 344, 389, 322.

²⁶ APP, Konin grodzkie, 159, k. 249–250; Z. Górski, *Lustracja dóbr królewskich powiatu konińskiego w 1789 r.*, Studia z Dziejów Pogranicza Kujawsko-Wielkopolskiego, t. 8: 2018, s. 37.

konińskiego (od 17 do 31 lipca), w liczbie 58 parafii²⁷, „w porządku alfabetycznym do intrat pokazania” w Koninie.

Do komisji lustracyjnej zostali wybrani²⁸ Jan Nepomucen Dobrzycki, Antoni Rudnicki i Wojciech Sokołowski. Jan Nepomucen Dobrzycki, podstarosta wschowski, chorąży chełmiński (1787–1790), w 1790 r. został kawalerem Orderu św. Stanisława, a zmarł po 1797 r.²⁹ Antoni Rudnicki z Rudnik to sędzia grodzki kowalski, wojski bydgoski (1783–1793)³⁰. Wojciech Sokołowski z Sokołowskich z Warzymowa, generał major, adiutant JKM, Order św. Stanisława otrzymał 9 kwietnia 1789 r., zmarł zaś w 1794 roku³¹.

Po pierwszym rozbiorze Rzeczypospolitej województwo kaliskie nic nie straciło ze swego terytorium i położonych na nim królewskich ziem. Obszar powiatu konińskiego w tym okresie wynosił „w przybliżeniu 2355,00 km²”³². W drugiej połowie XVIII w. do domeny królewskiej w powiecie konińskim należały miasta Konin, Kolno i Brdów oraz wsie należące do tych miast (Kurowo³³ do Konina, Blizna i Nagórna³⁴ do Koła). Na ogólną liczbę 14 miast na obszarze powiatu, wymienione Konin, Koło i Brdów stanowiły 21,43% wszystkich ośrodków miejskich. Wśród 56 osad wiejskich sensu stricto królewskich — były przede wszystkim wsie z folwarkami, wsie bez folwarków, pojedyncze folwarki, wsie olęderskie, pustkowia, przysiółki oraz młyny i karczmy. Osady te skupione były głównie w starostwach grodowym konińskim i niegrodowym kolskim, i stanowiły 11,46% wszystkich osad wiejskich na ogólną liczbę 489 różnego rodzaju osad leżących

²⁷ Z. Górski, *Lustracja dóbr*, s. 37; Chodyła, s. 16–17 oraz załączona mapa *Powiat koniński (1789–1791)*.

²⁸ APP, Konin grodzkie, 159, k. 276–277; Z. Górski, *Lustracja dóbr*, s. 37.

²⁹ VL, t. 9, s. 81; S. Łoza, *Kawalerowie Orderu św. Stanisława*, s. 43; *Urzędnicy Prus Królewskich XV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, nr 26; Boniecki, t. 4, s. 340.

³⁰ VL, t. 9, s. 81; *Urzędnicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski, W. Stanek, Kórnik 1990, nr 538; Niesiecki, t. 8, s. 191.

³¹ S. Łoza, *Kawalerowie Orderu św. Stanisława*, s. 43; H. P. Kosk, *Generalicja polska*, t. 2, Pruszków 2001, s. 176; Niesiecki, t. 8, s. 448.

³² Chodyła, s. 16.

³³ Na podstawie przywileju króla Aleksandra z 11 V 1504 r. Dawna wieś miejska, należąca do parafii Morzysław, położona na prawym brzegu Warty, przy dawnej drodze z Konina do Radziejowa; J. Łojko, P. Łojko-Wojtyniak, *Przestrzeń społeczna i ekonomiczna*, [w:] *Civitas Konin*, s. 202–203. Dziś wieś Kurów w gminie Rzgów w pow. konińskim.

³⁴ Na podstawie przywileju Kazimierza Wielkiego z 18 VII 1362 r. (LWVK 1659–1665, cz. I, s. 163). Blizna i Nagórna do 1924 r. stanowiły odrębne wsie o tej samej nazwie. Dziś ulice na osiedlu Przedmieście Warszawskie w Kole.

na terenie powiatu konińskiego³⁵. W omawianym okresie odrębne dobra stanowiły dzierżawy Kolno, Kramsk i Morzysław³⁶.

Podczas lustracji w 1789 r. starostą konińskim był od 1754 r. Józef Mycielski³⁷ (1733–1789), generał lejtnant wojsk litewskich w 1761 r., kawaler Orderów św. Stanisława (9 V 1766 r.) i Orła Białego (1785 r.), wojewoda inowrocławski od 1784 r. Potwierdzenie prawa do starostwa konińskiego otrzymał dopiero 12 VII 1774 r.³⁸, a sejm rozbiorowy w 1775 r. zatwierdził J. Mycielskiemu „starostwo konińskie z wójtostwami, sołectwami i wybraniectwami”³⁹. Wojewoda inowrocławski związek małżeński zawarł 10 XII 1758 r. z Franciszką Koźmińską, wojewodzianką kaliską, z którą miał córkę Annę oraz synów Michała Ignacego Ksawerego i Stanisława (odziedziczył majątek Kobyle Pole — dziś dzielnica we wschodniej części Poznania). Zmarł 19 X 1789 r.; po jego śmierci starostwo w 1790 r. objął Michał⁴⁰, kawaler Orderu św. Stanisława (1784 r.), który zmarł 1 V 1815 r. W latach 1755–1783 J. Mycielski wszedł w posiadanie większości wójtostw, sołectw i młynów w starostwie. Franciszka z Koźmińskich Mycielska na podstawie przywileju Augusta III z 18 XI 1760 r. otrzymała prawo wspólności majątkowej na starostwo konińskie⁴¹.

Natomiast starostwo kolskie było od 1746 r. w rękach Rafała Gurowskiego⁴² (1716–1797), kawalera Orderów św. Stanisława (1772 r.) i Orła Białego (1783 r.). Potwierdzenie prawa do wsi starostwa kolskiego otrzymał 25 VI 1766 r., do klucza kościeleckiego — 26 VIII 1766 r.⁴³, a sejm rozbiorowy w 1775 r. utwierdził Rafała Gurowskiego na starostwie kol-

³⁵ Chodyła, s. 28–29 oraz mapa *Powiat koniński (1789–1791)*.

³⁶ Z. Górski, *Zmiany własnościowe w dobrach królewskich w powiecie konińskim w drugiej połowie XVIII wieku*, Studia z Dziejów Pogranicza Kujawsko-Wielkopolskiego, t. 6: 2015, s. 97–129. Podczas lustracji w 1789 r. z nieznanymi powodów nie była przeprowadzona wizja dzierżawy Morzysław.

³⁷ APP, Poznań grodzkie, 586, k. 32v–33v; PSB, t. 22, s. 336–337; S. Łoza, *Kawalerowie Orderu św. Stanisława*, s. 37.

³⁸ AGAD, Sig., 32, k. 280v.

³⁹ VL, t. 8, s. 140, „Nagroda zasłużonym”.

⁴⁰ PSB, t. 22, s. 337.

⁴¹ AGAD, KK, 90b, s. 43–48. Po śmierci J. Mycielskiego wdowa Franciszka Mycielska 23 X 1789 r. przejęła starostwo, a 27 X odbyła się jej „intromisja in bona regalia”, APP, Konin grodzkie, 87, k. 170–170v.

⁴² PSB, t. 9, s. 170–171; *Zarys drogi życiowej Rafała hr. Gurowskiego*, [w:] *Rafał hrabia Gurowski: Szkice do XVIII-wiecznego portretu szlacheckiego*, red. K. Lutowski, M. Małkus, Wschowa 2007, s. 19–25.

⁴³ AGAD, Sig., 31, k. 80, Sig., 32, k. 292v.

skim⁴⁴. Gurowski zmarł w 1797 r. Jego żona (od 1752 r.) Ludwika z Tworzyańskich, kasztelanka przemęcka, przywilejem Augusta III z 15 I 1753 r. dostała prawo współdziału na starostwie⁴⁵. W latach 1750–1767 miasto Brdów i większość wójtostw, sołectw, wybraniectw oraz młynów w starostwie kolskim znalazło się w posiadaniu Rafała Gurowskiego i Ludwiki z Tworzyańskich.

Na podstawie zapisów w protokole lustracyjnym możemy odtworzyć itinerarium czynności lustratorów. Komisja rozpoczęła działalność od lustracji wsi Stare Miasto (18 VII). Po zakończeniu wizji dóbr starostwa konińskiego lustratorzy kontynuowali prace w starostwie kolskim (23 VII). Po dokonaniu czynności proceduralnych lustrację w starostwie odroczone do 16 VIII (z powodu zwrócenia się lustratorów do Komisji Skarbu Koronnego o wyjaśnienie należnego starostwu sepū — daniny płaconej w ziarnie). W czasie przerwy lustratorzy zapewne przeprowadzali wizję młyna Posoka — po 24 VII, ponieważ dzierżawca Antoni Bajer przedłożył komisji wypis z ksiąg grodzkich poznańskich datowany na 24 lipca. Do lustracji starostwa kolskiego powrócono 16 VIII, komisja w protokole odnotowała tekst wydanej 27 VII rezolucji Komisji Skarbu Koronnego. Następnie lustrowano miasto Koło — 25 VIII, klucz rosowski — 30 VIII i klucz bylicki. Później komisja przebywała w Brdowie — 10 IX, w Kramsku — 12 IX i w Koninie — 20 IX. Ostatnią dzierżawą lustrowaną w powiecie konińskim było Kolno — 28 IX.

Niezależnie od przebiegu prac komisji, w okresie od 31 VII do 26 IX były wnoszone supliki i skargi: dzierżawców, miast, gromad chłopskich i innych użytkowników starostw konińskiego i kolskiego.

Lustracja powiatu konińskiego obejmuje protokoły lustracyjne starostw konińskiego i kolskiego oraz dzierżaw Kolna i Kramska, a ponadto załączniki w postaci: tabel intrat poszczególnych dzierżaw, inwentarzy, memoriałów (rodzaj oficjalnego pisma), not (oficjalne pisma dzierżawców), protestacji (wystąpienia z protestem, sprzeciwy) i suplik (pisemne skargi, prośby). Podstawę wydania lustracji powiatu konińskiego stanowi rękopiśmienny oryginał źródła, powstały przez opracowanie protokołów lustracyjnych: starostwa konińskiego z Kolnem, starostwa kolskiego i dzierżawy Kramsk. Do poszczególnych protokołów zostały załączone tabele

⁴⁴ VL, t. 8, s. 139.

⁴⁵ AGAD, Sig., 28, s. 321; M. Zwierzykowski, *Starostwie kolscy w XVII i XVIII wieku*, [w:] *Starostwo i powiat kolski na przestrzeni wieków*, red. K. Witkowski, Koło 2013, s. 33, z datą 14 XII 1752 r.

intrat, inwentarze oraz wnoszone skargi i suppliki. Rękopis jest przechowywany w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie w zespole Archiwum Skarbu Koronnego, ma sygnaturę ASK XLVI 109.

Według notatki z 8 X 1964 r. sporządzonej przez Stefana Kuczyńskiego jest to „księga in folio o wymiarach 35 cm x 22 cm, oprawna w skórę z naklejką na okładce czołowej i na grzbiecie. Stron liczbowanych zapisanych i czystych 749, nieliczbowanych 4. Stan zachowania ogólnie dobry. Strony 215–216 i 225–226 o brzegach załamanych. Strony 3–4 naderwane przy grzbiecie, grożą odklejeniem. Obwoluta płócienna”.

Na okładce czołowej napis „Lustracyja Województwa Kaliskiego to jest Powiatu Konińskiego z Roku 1789”, poniżej dodano: „Vo[lumen] I”. Naklejka na grzbiecie (w połowie) z aktualną sygnaturą „109”, u dołu naklejka „Lustracyja powiatu konińskiego 1789”.

Na stronach 1–1a sporządzono „Spis rzeczy znajdujących się w niniejszej lustracji” (w formie tabeli) ułożony według starostw, z wykazem poszczególnych dzierżaw — „Realności” i „Intraty z 1789”, z uwagą (na marginesie): „Skorowidz alfabetyczny jest w końcu”. Natomiast na stronach 675–676 zamieszczono „Skorowidz realności lustracyjną powiatu konińskiego zawartych, numerem 80 oznaczoną”, na stronie 676 zaś notatkę: „w Warszawie 4 października 1832 r. Rewoliński”.

Protokoły lustracyjne starostw konińskiego i kolskiego oraz Kolna i Kramaska (łącznie z inwentarzem) zostały spisane przez Jana Nepomucena Dobrzyckiego. Tabele intrat starostwa konińskiego i dzierżawy Kolno przedłożył komisji „Wojciech Mitrowski, komisarz, mp”, starostwa kolskiego — „Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.”, a tabele dotyczące dzierżaw będących w odrębnym posiadaniu — aktualni ich posesorowie. Wymienione tabele były uwierzytelnione podpisami członków komisji lustracyjnej. Natomiast inwentarze wsi starostw konińskiego i kolskiego sporządzono inną ręką. Suppliki i skargi były spisywane i podpisywane przez osoby zainteresowane lub w ich imieniu. Format kart jest niejednolity, ze śladami złożień. Opisy poszczególnych dzierżaw, tabele oraz niektóre inwentarze i suppliki sporządzono na papierze stemplowym pochodzącym z różnych papierni.

W Archiwum Państwowym w Poznaniu pod sygnaturą „Księgi grodzkie konińskie 159” znajduje się drugi rękopis protokołów lustracyjnych starostw konińskiego i kolskiego wraz z inwentarzami⁴⁶. Z polecenia — „de

⁴⁶ APP, Konin grodzkie, 159, k. 420–553v, Lustracja starostwa konińskiego (k. 420–429v), Inwentarz starostwa konińskiego (k. 435–481), Lustracja wsi Kramsko

mandato” — komisji Mateusz Wilamowski 3 X 1789 r. przedłożył do oblaty w tychże księgach grodzkich protokół lustracji powiatu konińskiego⁴⁷. Rękopis ten jest oblatą protokołu lustracji starostw konińskiego i kolskiego, uwierzytelnioną podpisami członków komisji, bez tabel intrat lustrowanych dóbr oraz wnoszonych suplik i skarg. Do protokołu starostwa konińskiego dołączona została jedynie skarga Kazimierza Głoskowskiego, „dziedzica wsi Czyżewa”⁴⁸. Każdy załączony protokół wymienionej z nazwy dzierżawy poprzedza informacja o oblatce dokonanej 3 X 1789 r. Poszczególne protokoły, podobnie jak w oryginale lustracji, zostały własnoręcznie podpisane przez członków komisji lustracyjnej, bez śladów pieczętowania, zawsze w tej samej formie: „Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.; Jan Nepomucen Leszczyc Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.; Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.” Struktura wewnętrzna i treść protokołów lustracyjnych starostw i inwentarzy jest identyczna w obu rękopisach.

W poznańskim Archiwum Państwowym pod sygnaturą Akta majątku Kobyle Pole 942⁴⁹, nr 228, znajduje się kolejny rękopis lustracji starostwa konińskiego łącznie z dzierżawą Kolno, spisany na papierze stemplowym przez Jana Nepomucena Dobrzyckiego, z podpisami pozostałych członków komisji.

(k. 482–485v), Lustracja wójtostwa w Kramsku (k. 486–491v), Lustracja starostwa kolskiego (k. 492–505v), Lustracja klucza kościeleckiego (k. 508–522), Lustracja klucza rosowskiego (k. 524–538), Lustracja klucza bylickiego (k. 540–553v).

⁴⁷ Ibidem, k. 420, „Lustracya starostwa konińskiego die 18 Julii a 1789 w tymże starostwie expedyowana ex lustratione in fundo bonorum oppidi Konin, die duodecima [20] mensis septembris anno currenti”.

⁴⁸ Ibidem, k. 430–430v.

⁴⁹ APP, Majątek Kobylepole — Mycielscy, 942, nr 228, k. 98–106v.

Jerzy Dygdała
Zbigniew Górski

O METODZIE WYDAWNICZEJ
LUSTRACJI KRÓLEWSZCZYZN
WOJEWÓDZTWA KALISKIEGO

Ponieważ ukazały się już trzy woluminy serii Lustracja Województw Wielkopolskich i Kujawskich 1789, wydawało się, że wydawcy niniejszego tomu powinni w pełni dostosować się do zasad edycji przyjętych przez swych poprzedników (szczegółowo przedstawionych przez redaktora serii Andrzeja Tomczaka w Przedmowie do niniejszego tomu). Mimo to, gdy zapoznaliśmy się z oryginałem lustracji powiatów kaliskiego, pyzdrowskiego i konińskiego oraz z tekstem wstępnie przygotowanym do druku przez Ryszarda Kabacińskiego i Jana Pakulskiego, zamierzaliśmy odejść od dotychczasowych zasad i całkowicie zmodernizować pisownię, by ułatwić współczesnemu czytelnikowi korzystanie z tego źródła⁵⁰. Po dłuższym namyśle i konsultacjach z kolegami zajmującymi się podobnymi edycjami doszliśmy jednak do wniosku, że specyficzny zapis polszczyzny w tej lustracji oddaje ówczesną regionalną wymowę na tym terenie. Przejawia się ona przede wszystkim zastępowaniem litery „o” przez „a”, a także stosowaniem wielu słów w zniekształconej postaci. Jako przykłady wystarczy wskazać bardzo często występujące „salestwo” zamiast „sołectwo” bądź konsekwentne używanie form „Odałanów”, „odałanowski” zamiast „Odolanów”, „odolanowski”. Ostatecznie zostaliśmy przy swojej pisowni rękopisu, z tym że przy wyrazach, których znaczenie mogłoby wzbudzać wątpliwości, umieściliśmy w nawiasach kwadratowych ich obecne poprawne formy. Zdecydowaliśmy się jedynie ujednoczyć pisownię słów „zaciąg” i „zaciąg” jako „zaciąg” oraz „otłogi” i „odłogi” jako „odłogi”. Wszystkie nazwy topograficzne oraz imiona i nazwiska zostały

⁵⁰ Szerzej o problemach związanych z metodami wydawania lustracji królewskich zob. J. Dygdała, *Z doświadczeń edytora osiemnastowiecznych lustracji i inwentarzy — czy instrukcja wydawnicza jest w ogóle potrzebna*, [w:] *Teoria i praktyka edycji nowożytnych źródeł w Polsce (XVI–XVIII w.)*, red. A. Perłakowski, Kraków 2012, s. 143–158.

podane w formie występującej w źródle. Pisownia pozostałego tekstu została zmodernizowana w bardzo nieznacznym stopniu.

W przypisach rzeczowych podano dokładniejsze informacje o osobach występujących w tekście lustracji. Przy określaniu osób po raz pierwszy wzmiankowanych nie wychodzono w zasadzie poza materiał drukowany, opierając się głównie na znanych herbarzach (zwłaszcza Bonieckiego i Uruńskiego), *Polskim słowniku biograficznym*, *Wielkopolskim słowniku biograficznym*, a przede wszystkim na opublikowanych w formie cyfrowej *Tekach Dworzaczka*, serii *Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII wieku. Spisy* (pod redakcją Antoniego Gąsiorowskiego) oraz na cytowanej już, niezwykle bogatej pod względem materiałowym, monografii Witolda Filipczaka. W przypisach identyfikujących poszczególne osoby nie podawano odniesień do tej literatury (z nielicznymi wyjątkami). Przy identyfikacji osad opisywanych (lub tylko wzmiankowanych) w lustracji pomocne były wydane drukiem publikacje o charakterze słownikowym, zwłaszcza wielotomowy *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego* z końca XIX w. oraz najnowszy *Spis miejscowości w Polsce w układzie alfabetycznym* (Katowice 2005), a także informacje zamieszczone w internecie przez poszczególne gminy.

Jeśli prowadzona w odpowiednich księgach grodzkich i ziemskich w Archiwum Państwowym w Poznaniu kwerenda w poszukiwaniu dokumentów, na które powoływali się lustratorzy i które miały być oblatowane w tych księgach, nie przyniosła rezultatu, nie zaznaczaliśmy tego w przypisie. Warto dodać, że w księgach tych oblatowano dokumenty w zasadzie według kolejności ich wnoszenia do urzędu, chociaż dość często zdarzają się wyjątki, gdyż urzędnicy niejednokrotnie dokonywali zapisów znacznie później. Nie można też wykluczyć pomyłek ze strony lustratorów; przypadkiem udało się nam ustalić, że podali oni konkretną dzienną datę oblaty, podczas gdy w rzeczywistości czynność ta nastąpiła miesiąc wcześniej.

Już w tym miejscu warto wyjaśnić specyfikę stosowanych w ówczesnej Wielkopolsce jednostek miar powierzchni ziemi, a może raczej: jednostek odrobku świadczeń pańszczyźnianych. Najpełniej przedstawił to zagadnienie Jerzy Topolski w swej podstawowej monografii o gospodarstwie wiejskim na tym obszarze⁵¹. Zasadniczą miarą powierzchni ziemi uprawnej była włoka (włóka), czyli łąn chełmiński liczący około 16,8 hektara.

⁵¹ J. Topolski, *Gospodarstwo wiejskie w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego od XVI do XVIII wieku*, Poznań 1958, s. 366–382.

Włóki powinny dzielić się na 30 morgów (ok. 0,56 ha). W rzeczywistości, w zależności od konkretnych warunków, liczyły one od 22 do 38 morgów. Z obliczeń Topolskiego wynika, że przeciętna włóka wynosiła około 27 morgów. Podstawowym pojęciem przy mierzeniu odrobku był skład podwójny, czyli zagon (bruzda pozostająca za pługiem). Zagon na długość rozciągał się na staję, przy czym na 1 staję (stajanie) wchodziło 30 prętów (lasek). Pręt w Wielkopolsce liczył 7,5 łokcia warszawskiego lub 8 łokci frankońskich. Łokieć warszawski od 1765 r. liczył prawie 60 cm, więc pręt (laska) miał około 4,26 m długości. Topolski bardzo wyraźnie jednak zaznacza, że ten system miar był umowny i w sąsiednich wsiach miary określone tą samą nazwą mogły mieć różną szerokość i długość.

BIBLIOGRAFIA

(POZYCJE NIEUJĘTE W WYKAZIE SKRÓTÓW)

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- Bielecka J., *Inwentarz ksiąg archiwów grodzkich i ziemskich Wielkopolski XIV–XVIII wieku*, Poznań 1965.
- Inwentarz starostwa kaliskiego z 1628 roku*, wyd. A. Nowak, *Rocznik Kaliski*, t. 37: 2011, s. 113–121.
- Inwentarz Volumina Legum*, cz. I, Petersburg 1860.
- Inwentarze i wizje królewszczyzn kaliskich z pierwszej połowy XVIII wieku*, wyd. A. Nowak, *Rocznik Kaliski*, t. 39: 2013, s. 149–180.
- Kodeks dyplomatyczny Polski*, wyd. L. Rzyszczeński, A. Muczkowski, t. 1, cz. 2, Warszawa 1848.
- Królewszczyzny kaliskie w drugiej połowie XVIII wieku*, wyd. W. Rusiński, *Rocznik Kaliski*, t. 17: 1984, s. 99–239.
- Księgi referendarii koronnej z drugiej połowy XVIII wieku*, t. 1–2, wyd. A. Keckowa, W. Pałucki, Warszawa 1955–1957.
- Librowski S., *Inwentarz realny dokumentów samoistnych Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, t. 6, Włocławek 1997.
- Lustracja województwa krakowskiego 1789*, cz. I, wyd. A. Falniowska-Gradowska, I. Rychlikowa, Wrocław–Warszawa–Kraków 1962.
- Lustracja województwa krakowskiego 1789*, cz. II, *Powiat lelowski oraz starostwo kłobuckie i brzeźnickie*, wyd. A. Falniowska-Gradowska, I. Rychlikowa, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963.
- Lustracja województwa pomorskiego 1565*, wyd. S. Hoszowski, Gdańsk 1961.
- Lustracja województwa sandomierskiego 1789*, cz. I, wyd. H. Madurowicz-Urbańska, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965.
- Lustracja województw Prus Królewskich 1624 z fragmentem lustracji 1615 r.*, wyd. S. Hoszowski, Gdańsk 1967.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1765. Województwo inowrocławskie 1765*, wyd. Z. Górski, R. Kabaciński, A. Mietz, Bydgoszcz 2011.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789 r.*, cz. II, *Województwo sieradzkie*, wyd. R. Kabaciński, K. Mikulski, J. Pakulski, t. 1, *Powiaty sieradzki i szadkowski*, Toruń 2004, t. 2, *Powiaty piotrkowski, radomszczański, wieluński i ostrzeszowski*, Toruń 2007.

- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789 r.*, cz. III, *Województwa łęczyckie i brzesko-kujawskie*, wyd. A. Tomczak przy współpr. Z. Kędzierskiej, Warszawa–Poznań–Toruń 1977.
- Lustracje województwa płockiego 1565–1789*, wyd. A. Sucheni-Grabowska, S. M. Szacherska, Warszawa 1965.
- Stan miasta Kalisza w 1778 r.*, wyd. W. Rusiński, *Rocznik Kaliski*, t. 9: 1976, s. 217–227.
- Statuty miasta Konina z XV–XVIII wieku*, zebrał i oprac. W. Maisel, *Rocznik Wielkopolski Wschodniej*, t. 4: 1976, s. 157–173.
- Taryfy mostowego i grobelnego Wielkopolski z 1767 r.*, wyd. Z. Góralski, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza*, t. 5: 1959, z. 1, s. 285–289.
- Wyroki sądu konińskiej Komisji Dobrego Porządku z lat 1781–1783*, wyd. W. Maisel, *Rocznik Koniński*, t. 7: 1979, s. 235–286.

SPISY

- Łoza S., *Kawalerowie Orderu św. Stanisława 1765–1815*, Warszawa 1925.
- Oficerowie Rzeczypospolitej Obojga Narodów 1777–1794. Spisy*, oprac. M. Machyńska, V. Rakutis, Cz. Szrednicki, t. 1–4, Kraków 1998–2002.
- Urzędnicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski, W. Stank, Kórnik 1990.
- Urzędnicy Prus Królewskich XV–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990.
- Zielińska T., *Poczet polskich rodów arystokratycznych*, Warszawa 1997.

OPRACOWANIA

- Anders P. i in., *Pyzdry miasto nad Wartą*, Poznań 1993.
- Baciński J., *Zamek królewski w Kole*, Koło 2005.
- Chłapowski K., Dygdała J., *Prace edytorskie nad lustracjami dóbr królewskich XVI–XVIII wieku po półwieczu*, *Studia Źródłoznawcze*, t. 43: 2005, s. 161–171.
- Deresiewicz J., *Walka klasowa z uciskiem feudalnym w Wielkopolsce w drugiej połowie XVIII wieku*, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza*, t. 1: 1955, z. 1, s. 51–80.
- Dieder S., *Rola neofitów w dziejach Polski*, Poznań 1999 (reprint).
- Drozdowski M., *Podstawy finansowe działalności państwowej w Polsce 1764–1793*, Warszawa–Poznań 1975.
- Dygdała J., *Z doświadczeń edytora osiemnastowiecznych lustracji i inwentarzy — czy instrukcja wydawnicza jest w ogóle potrzebna*, [w:] *Teoria i praktyka edycji nowożytnych źródeł w Polsce (XVI–XVIII w.)*, red. A. Pełtakowski, Kraków 2012, s. 143–158.

- Dzieje miasta Sulmierzyce*, red. K. Olejnik, Sulmierzyce 2000.
- Gąsiorowski A., *Kolskie starostwo i kolscy starostowie w czasach jagiellońskich*, [w:] *Królewskie miasto Koło. Studia w 650 rocznicę lokacji miasta*, red. I. Skierska, Koło 2012, s. 31–67.
- Górski Z., *Lustracja dóbr królewskich powiatu konińskiego z 1789 r.*, Studia z Dziejów Pogranicza Kujawsko-Wielkopolskiego, t. 8: 2018, s. 35–64.
- Górski Z., *Zmiany własnościowe w dobrach królewskich w powiecie konińskim w drugiej połowie XVIII wieku*, Studia z Dziejów Pogranicza Kujawsko-Wielkopolskiego, t. 6: 2015, s. 97–129.
- Grygiel R., Jurek T., *Zduny. Późnośredniowieczne i nowożytny rezydencje właścicieli miasta*, Łódź 1999.
- Hałasiński M., *Rozwój przestrzenny*, [w:] *Civitas Konin. Dzieje miasta i starostwa do schyłku XVIII w.*, red. J. Łojko, cz. 1: *Setidava*, Konin 2011, s. 61–69.
- Jakubiak T. A., *Kurkowe bractwa strzeleckie w Wielkopolsce*, Poznań 1968.
- Kądziołka J., *Od założenia miasta do połowy XVII w.*, [w:] *Sześćset lat miasta Koła*, red. J. Burszta, Poznań 1963, s. 38–71.
- Korzon T., *Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta Poniatowskiego*, t. 3–4, Kraków 1884.
- Kosk H. P., *Generalicja polska*, t. 2, Pruszków 2001.
- Kowalkowski J., *Małżeństwo Józefa Wybickiego i Kunegundy Drwęskiej w latach 1773–1775*, Genealogia. Studia i Materiały Historyczne, t. 5: 1995, s. 69–86.
- Krotoski K., *Dzieje miasta Krotoszyna*, cz. 1, Krotoszyn 1930.
- Łaborewicz I., *Cieplickie kuracje i fundacje Rafała Gurowskiego*, Rocznik Jeleniogórski, t. 28: 1994, s. 7–22.
- Łojko J., *Civitas Pyzdry. Dzieje miasta do roku 1793*, Pyzdry 2007.
- Łojko J., *Dzieje parafii Stare Miasto w dekanacie konińskim, archidiaconacie i archidiecezji gnieźnieńskiej w XIII–XVIII/XIX wieku*, [w:] *Dzieje parafii Stare Miasto koło Konina*, red. M. Dereszewski, J. Łojko, Konin 2016, s. 11–81.
- Łojko J., Łojko P., *Życie polityczne*, [w:] *Civitas Konin. Dzieje miasta i starostwa do schyłku XVIII w.*, red. J. Łojko, cz. 1: *Setidava*, Konin 2011, s. 329–344.
- Łojko J., Łojko-Wojtyniak P., *Mieszczanstwo*, [w:] *Civitas Konin. Dzieje miasta i starostwa do schyłku XVIII w.*, red. J. Łojko, cz. 1: *Setidava*, Konin 2011, s. 169–193.
- Łojko J., Łojko-Wojtyniak P., *Początki i lokacja miasta*, [w:] *Civitas Konin. Dzieje miasta i starostwa do schyłku XVIII w.*, red. J. Łojko, cz. 1: *Setidava*, Konin 2011, s. 29–37.
- Łojko J., Łojko-Wojtyniak P., *Przestrzeń społeczna i ekonomiczna*, [w:] *Civitas Konin. Dzieje miasta i starostwa do schyłku XVIII w.*, red. J. Łojko, cz. 1: *Setidava*, Konin 2011, s. 197–226.

- Łojko J., Tkaczyk A., *Życie gospodarcze. Cechy*, [w:] *Civitas Konin. Dzieje miasta i starostwa do schyłku XVIII w.*, red. J. Łojko, cz. 1: *Setidava*, Konin 2011, s. 119–157.
- Łojko J., Witczak H., *Życie religijne*, [w:] *Civitas Konin. Dzieje miasta i starostwa do schyłku XVIII w.*, red. J. Łojko, cz. 1: *Setidava*, Konin 2011, s. 243–287.
- Mika M. J., *Burmistrzowie kaliscy od połowy XVI do XVIII w.*, [w:] *Osiemnaście wieków Kalisza*, red. A. Gieysztor, K. Dąbrowski, t. 3, Kalisz 1962.
- Mozga J., *Dzieje konwentu paulinów w Brdowie*, *Studia Claromontana*, t. 5: 1984, s. 429–438.
- Nowak A., *Gospodarka folwarczna w dobrach królewskich powiatu konińskiego w drugiej połowie XVIII w.*, *Rocznik Koniński*, t. 7: 1979, s. 43–98.
- Ostrów Wielkopolski. Dzieje miasta i regionu*, red. S. Nawrocki, Poznań 1990.
- Paszek S., *Klasztor OO Kamedułów w Bieniaszewie*, Konin 2001.
- Pawlaczyk M., *Kościół w Wielkopolsce XVI wieku*, Wrocław 1985.
- Perłakowski A., *Kariera i upadek królewskiego faworyta. Aleksander Józef Sułkowski w latach 1695–1738*, Kraków 2013.
- Rawita-Witanowski M., *Wielkopolskie miasto Koło*, Piotrków 1912.
- Różański M., *Duchowieństwo parafialne archidiaconatu uniejowskiego w XVIII wieku. Studium prozopograficzne*, Łódź 2010.
- Rutkowski J., *Historia gospodarcza Polski*, t. 1, Poznań 1946.
- Rusiński W., *Królewszczyzny kaliskie w drugiej połowie XVIII wieku*, *Rocznik Kaliski*, t. 17: 1984, s. 99–239.
- Rusiński W., *Stan miasta Kalisza w 1778 r.*, *Rocznik Kaliski*, t. 9: 1976, s. 217–228.
- Rusiński W., *Struktura osadnicza i zaludnienie powiatu kaliskiego w 1789 r.*, *Rocznik Kaliski*, t. 3: 1970, s. 51–115.
- Rusiński W., *Struktura przestrzenna i zabudowa Kalisza w XVIII wieku*, *Rocznik Kaliski*, t. 19: 1986, s. 9–24.
- Rusiński W., *Życie codzienne w Kaliszu w dobie Oświecenia*, Poznań 1988.
- Rybarski R., *Skarbowość Polski w dobie rozbiorów*, Kraków 1937.
- Stroynowski A., *Emfiteutyczna reforma królewszczyzn*, *Czasopismo Prawno-Historyczne*, t. 33: 1981, z. 2, s. 83–99.
- Stroynowski A., *Reforma królewszczyzn na Sejmie Czteroletnim*, Łódź 1979.
- Szczygielski W., *Konfederacja barska w Wielkopolsce 1768–1770*, Warszawa 1970.
- Tomala J., *Kalisz, miasto lokacyjne w XIII–XVIII wieku*, Kalisz 2004.
- Topolski J., *Gospodarstwo wiejskie w dobrach arcybiskupstwa gnieźnieńskiego od XVI do XVIII wieku*, Poznań 1958.
- Topolski J., *Pruskie uzurpacje graniczne w dobie pierwszego rozbioru Polski (1772–1777)*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Historia*, z. 8: 1968, s. 51–75.
- Wędzki A., *Pyzdry późnośredniowieczne*, *Rocznik Koniński*, t. 12: 1998, s. 33–74.

- Wiliński K., Bryński K., *Dzieje miasta Warty*, Warszawa 1984.
- Witczak H., *Z życia religijnego w królewskim mieście Koninie*, [w:] *Dzieje parafii Starego Miasta koło Konina*, red. M. Dereszowski, J. Łojko, Konin 2016, s. 83–108.
- Witkowski K., *Parafie Osiek Mały i Dęby Szlacheckie*, [w:] *Osiek Mały i dzieje gminy*, red. K. Witkowski, Osiek Mały 2014, s. 10–72.
- Zarys drogi życiowej Rafała hr. Gurowskiego*, [w:] *Rafał hrabia Gurowski: Szkice do XVIII-wiecznego portretu szlacheckiego*, red. K. Lutowski, M. Małkus, Wschowa 2007, s. 19–25.
- Zbudniewek J., *Dzieje osady brdowskiej*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, t. 31: 1984, z. 4, s. 232–291.
- Zwierzykowski M., *Starostowie kolscy w XVII i XVIII wieku*, [w:] *Starostwo i powiat kolski na przestrzeni wieków*, red. K. Witkowski, Koło 2013, s. 9–46.

WYKAZ SKRÓTÓW
ARCHIWALNYCH I BIBLIOTECZNYCH

ADWł	—	Archiwum Diecezji Włocławskiej
AGAD	—	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
Akta m. Konin	—	zespół w Archiwum Państwowym w Poznaniu
Akta m. Odolanowa	—	zespół w Archiwum Państwowym w Poznaniu
APP	—	Archiwum Państwowe w Poznaniu
Arch. Publ. Pot.	—	Archiwum Publiczne Potockich, zespół w AGAD
ASK	—	Archiwum Skarbu Koronnego w AGAD
Boniecki	—	A. Boniecki, <i>Herbarz polski</i> , t. 1–16, Warszawa 1899–1914
Chodyła	—	Z. Chodyła, <i>Osadnictwo i zaludnienie powiatu konińskiego w latach 1789–1791</i> , Rocznik Koniński, t. 19: 2015, s. 7–95
<i>Civitas Konin</i>	—	<i>Civitas Konin. Dzieje miasta i starostwa do schyłku XVIII w.</i> , red. J. Łojko, cz. 1: <i>Setidava</i> , Konin 2011
Dworzaczek	—	W. Dworzaczek, <i>Genealogia</i> , Warszawa 1959
Filipczak, <i>Życie sejmikowe</i>	—	W. Filipczak, <i>Życie sejmikowe prowincji wielkopolskiej w latach 1780–1786</i> , Łódź 2012
Gąsiorowski, <i>Starostowie</i>	—	A. Gąsiorowski, <i>Starostowie wielkopolskich miast królewskich w dobie jagiellońskiej</i> , Warszawa 1981
KDW	—	<i>Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski</i> , t. 1–3, wyd. I. Zakrzewski, Poznań 1877–1878
KK	—	Księgi Kanclerskie, zespół w AGAD
<i>Koło w dokumentach</i>	—	J. Mujta, <i>Koło w dokumentach</i> , Konin–Koło 1981
Kalisz grodzkie	—	Księgi grodzkie kaliskie, zespół w APP
Kalisz ziemskie	—	Księgi ziemskie kaliskie, zespół w APP
Konin grodzkie	—	Księgi grodzkie konińskie, zespół w APP
<i>Liber beneficiorum</i>	—	<i>Jana Łaskiego arcybiskupa gnieźnieńskiego Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej</i> , wyd. J. Łukomski, J. Korytkowski, t. 1–2, Gniezno 1880–1881
LL	—	Libri legationum, Księgi Poselstw w Metryce Koronnej, zespół w AGAD
LWWK 1564–1565	—	<i>Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1564–1565</i> , cz. I, wyd. A. Tomczak, C. Ohryzko-Włó-

- darska, J. Włodarczyk, Bydgoszcz 1961; *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1564–1565*, cz. II, wyd. A. Tomczak, Bydgoszcz 1963
- LWWK 1616–1620 — *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1616–1620*, cz. I–II, wyd. Z. Górski, R. Kabaciński, J. Pakulski, Wrocław 1994
- LWWK 1628–1632 — *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1628–1632*, cz. I, *Województwa poznańskie i kaliskie*, wyd. Z. Guldon, Wrocław 1967; *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1628–1632*, cz. II, *Województwo sieradzkie*, wyd. Z. Guldon, Wrocław 1969; *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1628–1632*, cz. III, *Województwa łęczyckie, brzesko-kujawskie, inowrocławskie i ziemia dobrzyńska*, wyd. Z. Guldon, Bydgoszcz 1967
- LWWK 1659–1665 — *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1659–1665*, cz. I, *Województwa poznańskie i kaliskie*, wyd. C. Ohryzko-Włodarska, Wrocław 1978; *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1659–1665*, cz. II, *Województwa sieradzkie, brzesko-kujawskie, inowrocławskie i ziemia dobrzyńska*, wyd. Z. Górski, J. Pakulski, A. Tomczak, Toruń 1996
- LWWK 1789 — *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789*, cz. III, wyd. A. Tomczak przy współpracy Z. Kędzierskiej, Warszawa–Toruń 1977
- Majątek Kobylepole — Mysielscy — zespół w APP
- MK — Metryka Koronna, zespół w AGAD
- MRPS — *Matricularum Regni Poloniae summaria*, t. 1–5, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1905–1919, t. 5, cz. 2, wyd. J. Płocha, A. Rybarski, I. Sułkowska, Warszawa 1961, t. 6, wyd. M. Woźniakowa, Varsoviae 1999
- Niesiecki — K. Niesiecki, *Herbarz polski*, wyd. J. N. Bobrowicz, t. 1–10, Lipsk 1839–1845
- Ostrzeszów grodzkie — Księgi grodzkie ostrzeszowskie, zespół w AGAD
- Polaszewski, *Własność* — L. Polaszewski, *Własność feudalna w województwie kaliskim w XVI w.*, Poznań 1976
- Poznań grodzkie — Księgi grodzkie poznańskie, zespół w APP
- Przywileje Konina* — *Przywileje Konina. Privilegia civitatis Coninensis*, wyd. W. Maisel, Rocznik Koniński, t. 5: 1977, s. 99–164

- PSB — *Polski słownik biograficzny*, t. 1–45, Kraków–Warszawa 1935–2015
- Pyzdry grodzkie — Księgi grodzkie pyzdrowskie, zespół w APP
- reg. — registr
- rkps — rękopis
- Sig. — Księgi Sigillat Metryki Koronnej, zespół w AGAD
- SGKP — *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Wałowski, t. 1–15, Warszawa 1880–1902
- Tab. 15 i Tab. 16 — Zbiór tabel podatkowych, Kalisz, zespół w APP — Tab. 15: Lustracja starostw i królewskich województwa kaliskiego 1765 r.; Tab. 16: Regestr lustracji województwa kaliskiego 1765 r.
- Teki Dworzaczka* — <http://bkpan.poznan.pl>
- TNT — Towarzystwo Naukowe w Toruniu
- Uruski — S. Uruski, A. Kosiński, A. Włodarski, *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*, t. 1–15, Warszawa 1904–1931
- Urzęd. centralni* — *Urzednicy centralni i nadworni Polski XIV–XVIII wieku. Spisy*, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1992
- Urzęd. wielkopolscy* — *Urzednicy wielkopolscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. A. Bieniaszewski, red. A. Gąsiorowski, Wrocław 1987
- VL — *Volumina legum*, wyd. J. Ohryzko, t. 2–8, Petersburg 1859–1860, t. 9, Kraków 1889
- Witanowski — M. Witanowski, *Wielkopolskie miasto Koło, jego przeszłość i pamiątki*, Piotrków 1912
- Witkowski — K. Witkowski, *Najdawniejsze dzieje Koła (do lat 20 XVI stulecia)*, Koło 2012
- Wschowa grodzkie — Księgi grodzkie wschowskie, zespół w APP
- Żychliński — T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, t. 1–31, Poznań 1879–1908

WYKAZ SKRÓTÓW
W TEKŚCIE ŹRÓDŁOWYM

a.	—	<i>anno, anni</i> [rok, roku]
a. D.	—	<i>anno Domini</i> [rok Pański]
ćw.	—	ćwiertnia
d.	—	<i>dies, diei</i> [dzień, dnia]
den.	—	denar
dn.	—	dzień, dnia
fl.	—	floren (złoty)
gar.	—	garniec
gen.	—	generał
gr	—	grosz
hr.	—	hrabia
IM	—	Ich Mość
IMM	—	Ich Moście
IMPP	—	Ich Mość Panowie, Ich Mość Państwo
JKM	—	Jego Królewska M[ił]ość, Jego Królewskiej Mości
JM	—	Jego (Jej) Mość
JMP	—	Jego (Jej) Mość Pan (Pani)
JO	—	Jaśnie Oświecony(-a)
JOX	—	Jaśnie Oświecony(-a) Książę, Księżna
JP	—	Jaśnie Pan(-i)
JW	—	Jaśnie Wielmożny(-a)
JWP	—	Jaśnie Wielmożny(-a) Pan(-i)
JWPP	—	Jaśnie Wielmożni Panowie (Państwo)
kam.	—	kamień
KJM	—	Król Jego Mość
kor.	—	korzec
ks.	—	ksiądz
L. S.	—	<i>Locus sigilli</i> [miejsce pieczęci]
leut.	—	leutnant, lejtnant (porucznik)
m.	—	miesiąc, miesiąca; <i>mensis</i>
mjr	—	major
mp.	—	<i>manu propria</i> (własną ręką, własnoręcznie)

Najjaśn.	—	Najjaśniejszy
NMP	—	Najświętsza Maria Panna
Nro	—	<i>numero</i> [numer, liczba]
P.	—	Pan(-i)
Płk	—	pułkownik
PP	—	Państwo, Panowie
prac.	—	pracowity
Prześw.	—	Prześwietni, Prześwietna
Przew.	—	Przewielebny
r.	—	rok
r. P.	—	rok Pański
Rzplita	—	Rzeczpospolita
s.	—	strona
sław.	—	sławetny
ss.	—	<i>sancti, sanctorum</i> [święci, świętych]
szel.	—	szeląg
szl.	—	szlachetny
szt.	—	sztuka
św.	—	święty
śp.	—	świętej pamięci
ucz.	—	uczciwy
ur.	—	urodzony
W	—	Wielmożny
W OO	—	Wielebni Ojcowie
Wiel.	—	Wielebny
WW	—	Wielmożni
WIMPP	—	Wielmożni Ich Mość Państwo
WJMP	—	Wielmożny Jego (Jej) Mość Pan(-i)
WXL	—	Wielkie Księstwo Litewskie
X	—	Książę
XJM	—	Książę Jego Mość (Księżna Jej Mość)
zł	—	złoty
złp	—	złoty polski
zm.	—	zmarł

ŁUSTRACJA WOJEWÓDZTW
WIELKOPOLSKICH I KUJAWSKICH

1789

CZĘŚĆ I
WOJEWÓDZTWO KALISKIE

[s. 1a] PROTOKÓŁ
LUSTRACJA STAROSTW I KRÓLEWSZCZYZN
WOJEWÓDZTWA I POWIATU KALISKIEGO ROKU 1789

[Oryginał rękopisu: AGAD, ASK, XLVI, 108, s. 1a–224]

[POWIAT KALISKI]

[s. 7] Działo się w Kaliszu w mieście JKM dn. 17 m. lipca r. 1789

STAROSTWO KALISKIE Z PRZYLEGŁOŚCIAMI

[ZAFUNDOWANIE JURYSDYKCJI LUSTRATORÓW]

My, komisarze i lustratorowie¹, z mocy prawa w roku bieżącym zapadłego², przez Komisję Powiatu Kaliskiego do Lustracyi Starostw i Królewszczyzn w tymże powiecie z liczby komisarzy województwa i powiatu kaliskiego w Kaliszu dn. 9. lipca roku bieżącego wybrani i wyznaczeni oraz podług przepisu zwyż ustanowionego prawa, przysięgą rotą konstytucyi r. 1764 titulo „Kwarta Sprawiedliwa”³, w której osnowa: „Ja przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Ś[w]. Jedynemu, iż przy lustracyi mnie powierzonej osobiście, a nie przez inną osobę inwentarze i registra importacyi wszystkich in genere królewszczyzn od posesorów czy komisarzów bądź gubernatorów lub dyspozytorów ich podane wiernie i sprawiedliwie na gruncie rewidować i co do intrat należy weryfikować i poprawiać z należytych wypytniem się i pilnością o dochodach będę, nie folgując

¹ *Komisarzami lustrującymi królewszczyzny powiatu kaliskiego w 1789 r. byli: Wojciech Grabowski, Jan Sieroszewski i Jakub Kiedrzyński, który sporządził protokół lustracyjny powiatu kaliskiego.*

² VL, t. 9, s. 100: konstytucja Bezpieczeństwo podatku z dóbr królewskich z 22 VI 1789.

³ VL, t. 7, f. 39–40.

ani respektom i przyjaźnią na przyjaciela (i krewnego), ani nienawiścią na nieprzyjaciela nie uwodząc się, ani podarunków i obietnic żadnych, ani przed, ani podczas, ani po lustracyi od nikogo brać i akceptować nigdzie nie będę. Taryfę sprawiedliwą kwarty uformuję i tę lustracyą w czasie wyznaczonym nie zasłaniając się niczym, tylko jedną prawdziwą chorobą skończyć i włożony na mnie obowiązek lustratorski dopełnić starać się będę. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna Męka Syna Jego”, przed komisarzami powiatu kaliskiego wykonawszy, stosując się do nakazów prawa na dzień dzisiejszy prawem przepisany w dziele wyrażony, na grunt miasta JKM Kalisza końcem skutecznienia prawa zjechaliśmy i w przytomności ur. Jana Korytkowskiego, Józefa Wsdowskiego, susseptantów grodu kaliskiego, Tomasza Arciszewskiego, Jana Leszczyńskiego, Antoniego Prądzynskiego, Michała Rzepeckiego, Stanisława Chlebowskiego, Michała Rudnickiego oraz opatrzego [s. 8] Szymona Szymańskiego woźnego przysięgłego, jurysdykcję naszą ogłaszającego, dzieło nasze rozpoczęliśmy, a z przyczyny niegotowości w starostwie kaliskim czynności nasze do dn. 27. m. lipca roku bieżącego odroczyliśmy.

[s. 3] [JURAMENT POSESORA]

[s. 6] Extractus iuramenti per illustrissimum Nałęcz Raczyński⁴ curiae regni mareschalcum de intracontentis in castro Varsaviensi praestiti oblatus [a.] 1789 in castro Posnaniensi.

[s. 3] Actum in castro Posnaniensi, die 17 m. Iulii a. D. 1789. Oblatus est actis praesentibus castrensibus Posnaniensibus ad acticandum et actis hisce in suo originali relinquendum extractum iuramenti illustrissimi Casimiri Raczyński curiae regni mareschalci, Maioris Poloniae generalis, ex actis curiae regiae Varsaviensis authentice descriptus sigilloque communis, tenoris sequentis: Actum in curia regia Varsaviensi, die 26 m. Iunii a. D. 1789. Ad officium actaque praesentia castrensia capitanealia Varsaviensia personaliter veniens illustrissimus Casimirus Nałęcz Raczyński mareschalculus curiae regni, generalis Maioris Poloniae, ordinum Regni Poloniae eques, adhaerendo constitutionibus in comitiis nostris sancitis et in actis praesentibus diebus 30 m[ensis] Maii atque 22 m. Iunii a. currenti obtentibus iuramentum corporale in eam rotham:

⁴ Kazimierz Nałęcz Raczyński (1739–1824), poseł na sejmy, pisarz wielki koronny 1768–1778, marszałek nadworny koronny 1783–1793, starosta generalny wielkopolski 1778–1793, przywódca stronnictwa królewskiego w Wielkopolsce.

Ja, Kazimierz, przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Ś[w]. Jedynemu, [s. 4] jako komisarzom i ekonomom w dobrach moich tak dziedzicznych, jako i królewskich zaleciłem jak najsprawiedliwiej intratę podać stosownie do zwyczaju kraju i podajne [!] takowe intraty najwiadoszszym ludziom poleciłem i do podania intraty na szkodę Skarbu ani przez siebie, ani przez subordynowane osoby namówiłem. Tak mi Panie Boże dopomóż i Niewinna Męka Syna Jego. Flexis ad imaginem passionis crucifixi Domini Nostri Iesu Christi genibus, obserwata debita iuramentorum solennitate, praesentia permultorum c[ur]riae conditionis et status hominum protunc congregatorum, coram officio praesen[t]i actisque illius praestitit et in effectu iuravit, de quo praestito iuramento officium praesens castrense Varsaviense attestatus. Puchała, mp. Legit Chroscicki. Locus sigilli. Originale vero eiusdem extractus iuramento hic circa praesentia relictum est. Ex actis castrensibus Posnaniensibus extractum. Biliński, mp. Lectum iuxta acta quo[?] Lipski.

[s. 8] [REWIZJA PRAW POSESORA]

Dnia więc tegoż z odroczenia przypadającego [27 VII 1789] zjechaliśmy, jurysdykcję naszą przez zwyż wyrażonego woźnego do stawienstwa ogłosieliśmy. Stawił się W Franciszek Zabokrzycki, dóbr wsiów Winiar, Nędzorzowa, Starego Miasta i Ogrodów⁵ w województwie i powiecie kaliskim będących, tudzież domów, placów do starostwa kaliskiego należących, przy zamku kaliskim leżących, na mocy kontraktu arendownego dożywotniego w Kaliszu dn. 31 m. maja r. 1783 spisanego między JW Franciszkiem Ksawerym Kęszyckim⁶, kasztelanem kaliskim, starostą mosińskim, kawalerem Orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława przez JW Kazimierza Nałęcz z Raczyna i Małoszyna Raczyńskiego, generała województw wielkopolskich, dóbr wyżej wyrażonych do starostwa kaliskiego należących, dożywotniego posiadziela, księgami grodu kaliskiego w szrodę po święcie św. Łucyi, Panny i Męczenniczki, tj. dn. 16 grudnia r. 1778 pod szkodami ziemskimi umocowanym pełnomocnikiem z jednej, a względnie z sobą, z drugiej strony zawartego i księgami grodu kaliskiego w sobotę po Niedzieli Krzyżowej, tj. dn. 31. m. maja roku tegoż 1783 roborowanego. Posiedziciel, dowodząc tym kontraktem dzierżenie zwyż wyrażonych wsiów,

⁵ *Winiary, Nędzorzew, Stare Miasto, Ogrody, zob. dalej s. 9–14.*

⁶ *Franciszek Ksawery Kęszycki (1742–1789), starosta mosiński 1773–1789, kasztelan gnieźnieński 1781–1782, kasztelan kaliski 1782–1786, wojewoda gnieźnieński 1786–1789, odznaczony Orderami Orła Białego w 1782 i św. Stanisława w 1781.*

ogrodów, domów, placów w Kaliszu będących, dowodząc oraz od synagogi i rzeźników chrześcijan i Żydów kaliskich tudzież ryb handlu oraz innych generalskich dochodów z kontraktu terazniejszego wyłączenie, a do kasy JW generała [Kazimierza Raczyńskiego] ostrzeżenie. Zainformował także ten sam W Zabokrzycki złożeniem diplomatis praeuictionis super generalatum palatinatum Maioris Poloniae JW Kazimierzowi Raczyńskiemu służącego, do ksiąg grodu kaliskiego w piątek po święcie Wszystkich Świętych, tj. dn. [s. 9] 6 m. listopada r. 1778 sposobem oblaty podanego⁷ o naturze posiadicielstwa wzwyż wyrażonego JW Raczyńskiego, generała wielkopolskiego, marszałka nadwornego koronnego. Złożył i przysięgę przez JW Kazimierza Raczyńskiego, marszałka nadwornego, generała wielkopolskiego, w grodzie warszawskim dn. 26 m. czerwca roku bieżącego na nieujęcie swych komisarzy i ekonomów dobrami swymi dziedzicznymi i królewskimi zarządzających, prowenta podających, w myśl prawa wykonaną. Niemniej, ustnie zainformował o młynach w mieście JKM Kaliszu będących przez miasto Kalisz osobnym kontraktem arendownym trzymany, do starostwa kaliskiego należących⁸.

My, lustratorowie, stawienie się magistratowi kaliskiemu oraz złożenie kontraktu magistratowi temuż na te młyny sobie służącego i złożenie lustracyi ostatniej w r. 1765 odbytej⁹, nakazaliśmy. Stawił się magistrat kaliski w osobach szl. Woyciecha Zieleńskiego, prezydenta, Stanisława Boruckiego, wiceprezydenta, Kazimierza Chyleskiego, wójta i Kazimierza Rysińskiego, radcy, obywateli miasta Kalisza, którzy złożyli kontrakt w mieście JKM Kaliszu dn. 31 datowany, rękami W Prądzynskiego Ignacego¹⁰, JW Kazimierza Nałęcz z Raczyna i Małoszyna Raczyńskiego, generała wielkopolskiego, księgami grodu kaliskiego w piątek po niedzieli Rogationum, tj. dn. 30 m. maja roku zwyż wyrażonego, pod zakładem szkód ziemskich umocowanego pełnomocnika imieniem czyniącego i szlachetnych Woyciecha Zieleńskiego prezydenta, Kazimierza Chylewskiego wi-

⁷ O lustracji zamku kaliskiego i młynów przeprowadzonej 1 XI 1778 w związku z objęciem starostwa generalnego przez Kazimierza Raczyńskiego zob. *Stan miasta Kalisza w 1778 r.*, oprac. W. Rusiński, *Rocznik Kaliski*, t. 9: 1976, s. 218, 225–227.

⁸ *Stan miasta Kalisza*, s. 226–227 (tam opis młynów kaliskich z 1 XI 1778).

⁹ W lustracji województwa kaliskiego z 1765 r. znajduje się krótki opis (inwentarz) budynków starostwa, samego miasta i młynów starościńskich, APP, Kalisz, Tab. 15, k. 5v–6, 8–8v, 26v–27v; zob. też *Królewszczyzny kaliskie w drugiej połowie XVIII wieku*, wyd. W. Rusiński, *Rocznik Kaliski*, t. 17: 1984, s. 140–142.

¹⁰ Ignacy Jakub Prądzynski, syn Macieja.

ceprezydenta, Andrzeja Podbowicza¹¹, Stanisława Boruckiego radzcy [rajcy i] wójta, Mateusza Niczkiewicza radzcy, Kazimierza Rysińskiego radzcy, imieniem całego miasta JKM Kalisza działających, podpisany. Na mocy którego młyny wodne na rzece Prośnie przy mieście stojące, podług praw i przywilejów do prowentów generalstwa wielkopolskiego należące ze wszystkimi tychże młynów intratami oraz czynszem złp [s. 10] 400 czyniącym od niewiernych Żydów synagogi kaliskiej za meście dla nichże pszenicy na Święta Wielkanocne na tychże młynach corocznie podług osobnej z nimi że konwencyi przez nich płacić powinny, oprócz łojowego od rzeźników chrześcijan i Żydów tudzież czynszu od handlu ryb, na wieczne czasy miasto Kalisz ma sobie wypuszczone, oprócz sumy arendownej, do opłaty kwarty tenże magistrat w czasie spisania kontraktu i na potem do innych Rzeczypospolitej przypadających podatków zwyż wyrażonym kontraktem obowiązany. Złożył także ten magistrat lustracyję r. 1765.

A teraz stawionemu magistratowi kaliskiemu złożenie regestrów percepty wszelakiej młyńskiej i akcydensów na mocy zwyż wyrażonego kontraktu z lat prawem nakazanych i oraz W Zabokrzyckiemu dóbr, wsiów Winiar, Nędzeczowa, Starego Miasta i Ogrodów regestrów, także krescencyi trzyletniej i wszelkich prowentów, intrat, dochodów złożenie nakazujemy. Złożył W Zabokrzycki krescencyi dochodów tabelę ręką swoją podpisaną i rzetelność rotą w konstytucyi o ziemianach przepisaną¹² zaprzysiągł. Złożył także i magistrat kaliski osobną tabelę dochodów młyńskich. My lustratorowie, zawiesiwszy obrachunek tychże prowentów do opisanego stanu starostwa kaliskiego i do niego należących wsiów tym porządkiem przystąpiliśmy.

¹¹ Wojciech Zieliński, piwowar, długoletni rajca i prezydent miasta Kalisza w latach 1767 i 1779–1781; Kazimierz Chylewski, piwowar, prezydent Kalisza w latach 1782–1785; Andrzej Podbowicz, piwowar, prezydent Kalisza w latach 1771 i 1786, zob. M. J. Mika, *Burmistrzowie kaliscy od połowy XVI do XVIII w.*, [w:] *Osiemnaście wieków Kalisza*, red. A. Gieysztor, K. Dąbrowski, t. 3, Kalisz 1962, s. 116; W. Rusiński, *Życie codzienne w Kaliszu w dobie Oświecenia*, Poznań 1988, s. 71.

¹² *Przypuszczalnie konstytucja* Sposób wynalezienia ofiary z dóbr ziemskich i duchownych w Koronie i w Wielkim Xięstwie Lit. z 30 V 1789, w której jest rota przysięgi dla komisarzy obliczających dochody z dóbr prywatnych (ziemskich) i duchownych, VL, t. 9, s. 92.

Zamek w Kaliszu murowany¹³

Ten zamek żadnych nie importuje prowentów. Do którego wchodząc z frontu drzwi nie masz. Sala bez podłogi. Po prawej ręce są 2 pokoje większe z kominkami murowanymi bez pieców, a trzeci pokój od targowiska mały. Po lewej zaś ręce pokój pierwszy, w którym obywatele więżą zwykli siedzieć, z podłogą i kominkiem, bez pieca; drugi, podobny temuż bez podłogi, kominka i pieca. Wszystkie te pokoje drzwi żadnych, ani okien i żelastwa, nie mają. Pod tym zamkiem sklepy trzy. Nad pokojami po lewej ręce, jak wyżej, dwiema, sklepienia murowane, nad salą zaś i pokojami po prawej ręce żadnej nie masz posowy na balkach drewnianych, już nie wszystkich. Wiązanie na tym zamku złe, na pół zgnięte, na którym dachówka [s. 11] w trzeciej części upadła. Zgoła w zamku tym mury tylko dobre, drzewo wszystko z gruntu niedobre. W dziedzińcu zamku tego mury kamienne, wierzchem nadrujnowane bardzo znacznie, na którego dziedzińca froncie od ulicy Torońskiej [Toruńskiej] struktura murowana o dwóch piętrach, tj. dolnym i górnym. Na piętrze dolnym po prawej ręce sala, w której kancelarya grodzka i tam palestra grodzka przyjmuje transakcje. Przy tej sali jest przymurowane archiwum, w którym księgi grodzkie są insytuowane, z okienkiem małym w kracie żelaznej. Po lewej ręce schody na górne piętro, gdzie pierwsza sień, z tej pokój z kominkiem murowanym już zepsutym, bez pieca, z przeforsztowaniem z tarcic. To górne piętro bez okien, drzwi i żadnego żelastwa znajduje się. Ta cała struktura dachówką pokryta, z gruntu zrujnowana i wiązanie, na którym jest ułożona dachówka, nagnieło [nagnięło]. W końcu tej struktury jest domek przymurowany z sienią i izbetką [izdebką], w którym woźny grodzki mieszka. Dach szkudłami pokryty, z gruntu zły.

W pobliżu zamku tego znajdują się przy ulicy Torońskiej [Toruńskiej] na gruncie zamkoskim domy, jako to:

1-mo. Domek szl. Wawrzyńca Byskiewicza, z tego płaci	złp 20
2-do. Domek, z którego ur. Soiecki płaci	złp 10
3-tio. Domek, z którego szl. Janiszesa,	
po Stefanie Janiszeskim pozostała wdowa, płaci	złp 10
4-to. Domek, z którego szl. Łukasz Wadzic płaci	złp 10

¹³ Zamek w Kaliszu, usytuowany w północnej części miasta, został zbudowany w czasach Przemysła II, w 2. połowie XIII w.; częściowo uszkodzony podczas pożaru miasta w 1537, spalił się w 1792, ruiny rozebrano w 1804, zob. J. Tomala, *Kalisz, miasto lokacyjne w XIII–XVIII wieku*, Kalisz 2004, s. 45–51.

5-to. W tyle za tym domkiem jest plac pusty, przy nim kawał muru starego zamko[w]skiego stoi.	
6-to. Domek z którego szl. Chlebowski płaci	złp 10
7-mo. Domek, z którego Andrzy Gorecki płaci	złp 10
8-vo. Dworzec z sadkiem do muru miasta ciągnącym się ur. Kąsinoskiego, z tego nie płaci	złp
9-no. Domek, z którego Walenty Zuchoski płaci	złp 10
10-mo. Domek, z którego Jeziorski płaci	złp 10
11-mo. Domek, z którego Tomasz Błaskiewicz płaci	złp 10
12-mo. Domek, z którego Karol Kulawy woźny, płaci	złp 10
13-mo. Plac od Bramy Torońskiej [Toruńskiej], na którym sytuowana stajnia, [s. 12] komórka i sklepik przez ur. Radlińskiego nowo wyporządzoney.	
Z niego daje	złp 10
S[um]a	[złp] 120

Wieś Winiary¹⁴

Ta wieś hiberny nie płaci, kompozyty płaci złp 60 do kościoła parochialnego [w] Tłokini.

W niej jest dwór niezły, ale miejscami pod nim przyciesi w cale pognięły [pognięły]. Dach od połowy dobry, nowy, szkudłami pokryty. Spichlerz dobry, snopkami pokryty, a od dołu dwiema szorami szkudeł pobity. Obórki świńskie dobre, słomą pokryte. Owczarnia w regłówkę lepienkę, u dołu po dwa blochy. Ta owczarnia jak nowa słomą pokryta, od dołu trzema szorami szkudeł pobita, w końcach szczyty tarciami zabite i szkudłami obite, dymniki 2 małe do siana składania, na których dymnikach po 3 szory szkudeł. Ta owczarnia, z indygacyi jak się pokazuje, lat 4 postawiona. Przy tej owczarni obora, w której ściany lubo dobre, jednym miejscem podpora stoi, a to dla nadgnięły przyciesi, dach słomą pokryty. Stodoły 2. Jedna nowa o 1 bojewisku w regłówkę od spodu po 2 bale na przyciesiach dębowych. Druga, stara o 2 bojewiskach reparacyi potrzebująca, gdzie wrota złe, słupy pougniewane. Ogrodzenie koło stodoł w płaty [płoty] cierniem przeplatane. Gorzalnia nowa w regłówkę, strychulec, lepienkę, słomą pokryta, od dołu zaś trzema szorami pobita. W tej gorzalni sień z izbą, ta izba o 2 oknach. Statków nie ma żadnych do niej gruntowych. W rogu gorzalni sieczczarnia, ściana w dyle, dach

¹⁴ Winiary, obecnie dzielnica Kalisza.

zawieszony na gorzalni. Dalej jest wolarnia dobra, w której ściany w dyle i zrzynki na przyciesiach, cała wydylowana, między wydylowaniem rynna przez całą wolarnią, dach słomiany, od dołu dwiema szorami szkudeł pobity. Stajnie 2 z wozownią w szrodku, na końcu kurnik nowo postawiony w reglówkę. Ściany jeszcze nie wylepione, dach słomiany. Podwórze ogrodzone płotami. Browar stary ze sienią, izbą i komorą, wszędzie posowa, okno w nim 1, dach słomiany stary, przyciesi zgniełe naokoło browaru. W tym browarze są 2 kadzie i drybusek stary zły, suszenia nie masz.

Gościniec stary, izbę wielką z komorą i izbetką [izdebką] [s. 13] na przodku mający. Przyciesi pogniły, ściany z blaszków gliną oblepione. Okna w izbie wielkiej 2, a w izbetce 1. Dach słomiany stary, Przy tym gościńcu jest stajnia wjezd[na] stara, na słupach w ziemię wkopanych zgniętych [zgniętych], pochylona, dach słomiany stary.

Osiadłość Winiar. — Stawiła się gromada do indagacyi i zeznała, iż w tej wsi jest półrolników dziesięci. Ci dają po 7 wiertelci owsa, pieniędzy po gr 24. Nadto dają po kapłonie 1 i po jaj 5. Robią po 1 dniu na tydzień bydłem, a od św. Małgorzaty [13 VII] do NMP Siewnej [8 IX] po 2 dni ręcznie, a bydłem dzień na tydzień.

Komorników 3. Z pańskiego folwarku nic nie bierą, a robią 3 dni w tydzień ręcznie. Spomiędzy których jeden trzyma rolę pustą zwaną Piskorzewska. Z niej płaci czynszu zł 80, kapłonów 2, jaj mendeł 1 daje.

Karczmarz z roli, z którą trzyma karczmę, daje złp 60, do robocizny nie należy.

Ta wieś Winiary ma pańskie folwarki i łąki.

Wieś Ogrody¹⁵

Dn. 6. m. sierpnia r. 1789 my, lustratorowie, zjechaliśmy. Stawił się nam Adam ławnik, z innymi do indagacyi i zeznał, iż nie masz w tej wsi żadnych folwarków ani łąk pańskich. Także że nie masz karczmy ustanowionej, lecz tylko kolejno w domach szynkują pańskie trunki ze wsi Winiar przysyłane, piwo i wódkę.

¹⁵ *Ogrody, osada istniejąca przed lokacją Kalisza, obecnie część tego miasta, zob. J. Tomala, Kalisz, s. 22; W. Rusiński, Struktura przestrzenna i zabudowa Kalisza w XVIII wieku, Rocznik Kaliski, t. 19: 1986, s. 17.*

W tej wsi jest gospodarzy chałupników 12. Z tych 9 robią w żniwa po dni 10 posługi, dwóch robi po dni 5 posługi także, a ławnik dni 7 także posługi w żniwa, cały zaś rok ten ławnik robi na tydzień po 2 dni ręczno. Z tych 12 samych gospodarzy 8 tylko płaci po złp 48, dwóch zaś płaci po zł 24. Jedynasty, co szynkuje piwo, nic nie daje ani płaci i ławnik także dwunasty nic nie płaci. Jest znowu osobnego czynszu, który [s. 14] całą gromada składa, złp 16. Ogrodów żadnych pustych nie masz, gdyż się [na] nich pobudowali ludzie i z tych zabudowanych, pustych ogrodów dawniej będących, datek wchodzi do czynszu wyższego.

Wieś Nędzerzow¹⁶

Dnia tegoż i roku stawił się do indagacyi Jakub ławnik, z gromadą i zeznał, iż żadnego nie masz folwarku ani łąki pańskiej. Propinacyja tylko sama wyszczególniona przez gościnię o 1 izbie z komorą, przy nim stajnia wjezdna, rok trzeci jak postawiona.

Osiadłość. — W tej wsi półrolników 10. Robociznę mają taką że od św. Małgorzaty [13 VII] do NMP Siewnej [8 IX] robią w jeden tydzień po dni 8, a w drugi po dni 7 ręczno; od NMP Siewnej do św. Małgorzaty robią w tydzień każdy dni 3 ręczno albo bydlęm w jeden tydzień 2 dni, a w drugi tydzień dzień 1.

Jest jeszcze ogrodnik 1, który robi przez rok cały dzień w tydzień.

Gromada tej wsi cała płaci z pastwiska Banacha zwanego zł 25.

W tym miejscu zażalenie gromady Winiar i Nędzerzowa w swoim oryginale umieszczone

Wybraniestwo. — W tej wsi jest wybraniestwo, gdzie stawił się szl. Wawrzyniec Byskiewicz, obywatel JKM miasta Kalisza, tegoż wybraniestwa uprzywilejowany posiadziciel, i okazał prawo posiadzicielstwa swego przez miany przywilej w Warszawie dn. 25. m. stycznia r. 1758 datowany od Najjaśn. Augusta III sobie dany, w księgi grodu kaliskiego, sposobem oblaty roku tegoż wniesiony. Osiadłość, czyli stan tego wybraniestwa. — W tym wybraniestwie żadnego chłopca nie masz, 1 tylko chałupa do posiedzenia jeszcze niezła o 1 izbie z komorą, [s. 15] sienią, słomą pokryta. Przy tej chałupie jest stodołka już stara, reparacyi potrzebująca. Więcej budynków nie znajduje się ani propinacyi to wybra-

¹⁶ Obecnie wieś Nędzerzew w gminie Opatówek w pow. kaliskim.

niestwo nie ma, tylko role, z których złożenie registrów krescencyi i wszelkich akcydensów z tego wybraniestwa i dochodów nakazane. Złożył registra, sobie złożyć nakazane w r. 1785, 1786, 1787 i przysięgę na rzetelność wykonał. Z których, aby rok rokowi korespondował krescencyą trzyletnią w jedno złączywszy, a rozdział równy na 3 lata uczyniwszy, wypada na rok: żyta kop 15, snopów 40.

Jęczmienia kop 10, snopów 40, z których cenę sposobem ziemiańskim ustanawiając, a do kopy żyta po 1 owcy przydając wynosi suma in tracytę złp 141, z której sumy do ustanowienia kwarty przystąpiliśmy. Kwarta 1 uczyni złp 35, gr 7 i pół. Podług prawa więc formując dwie kwarty do Skarbu Rzeczypospolitej płacić toż wybraniestwo ma złp 70, gr 15.

Stare Miasto wieś¹⁷

Dnia tegoż i roku jako wyżej stawił się Jakub Żyła ławnik, z gromadą do indagacyi i zeznał, iż w tej wsi nie masz żadnego folwarku i łąki pańskiej, których by używali do starostwa, same tylko do gromady znajdują się należące ogrody. Jest tylko 1 karczma, tj. domostwo o 1 izbie z komorą, której ściany w blochy, dach słomą pokryty, ale zły, i pod tym budynkiem przyciesi pogniełe [pogniełe]. Szynkuje się w tym budynku: piwo, wódka z Winiar wożone.

Osiadłość. — Jest w tej wsi chałupników 13. Ci wszyscy robią przez cały rok w każdy tydzień po 2 dni, a w żniwa dni 7 posługi czynią. Jest także dwóch półrolników, [s. 16] którzy w tydzień przez cały rok po 1 dniu robią, a w żniwa po dni 3 i pół posługi czynią. Cała ta gromada czynszu ogółem składa i daje złp 18 i znowu też gromada daje gęsi szt. 30 i pół alegując, iż za pozwolone pastwisko, jak od najdawniejszych czasów na ostrowie, czyli Rzeczysku zwanym, do starostwa kaliskiego do wsi Winiar należącym, na którym to pastwisku wieś Rayskowo w tym roku pierwszą zaczęła kłótnię i sztukę pastwiska zatknęła na 2 staje szeroko, a na staję długo i siano sprzątnęła. My, lustratorowie, alegację tę na piśmie z podpisem rąk nam do dzieła podać zaleciliśmy i podług brzmienia prawa w terażniejszą czynność przyjąć obiecaliśmy.

¹⁷ *Przypuszczalnie centrum osadnicze Kalisza przed lokacją miasta w 1257, potem wieś, zob. J. Tomala, Kalisz, s. 22, 26; W. Rusiński, Struktura przestrzenna, s. 17.*

Po opisie stanu starostwa kaliskiego i atynencyi do niego z ludzi i indagacyi uczynionej W Franciszka Zabokrzyckiego, starostwa kaliskiego posiadziela, do zaprzysiężenia złożonych regestrów, czyli tabeli rotą w konstytucyi przepisana przypuściliśmy.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Po której wykonanej przysiędze do likwidacyi najprzód ze wsi Winiary prowentów wszelkich tak w tabeli umieszczonych, jako z indagacyi mianych sposobem ziemiańskim podług brzmienia prawa i ustanowienia ceny przez Komisję Województwa Kaliskiego i Powiatu tegoż przystąpiliśmy, a trzyletnią krescencyą w jedno złączywszy i rozdział równy na 3 lata uczyniwszy, wypada na rok jeden:

Pszeniczy kop 5.

Żyta kop 144, snopów 11. Owiec sposobem ziemiańskim do kop żyta przydaje się 144.

Jęczmienia kop 98, snopów 20.

Piwa beczek 173 i pół beczki, garcy 12.

Wódki garcy 410, kwaterek 2.

Owsa sepowego wiertel 70.

Kapłonów 10. Jaj szt. 50.

Czynszu złp 8 od całej gromady. Item czynszu z roli Piskarzewskiej zł 80, kapłonów 2, jaj 15 i znowu czynszu przez gościnnego posiadanej zł 60.

Ceną ziemiańską kopę pszenicy zł 7 szacując, żyta kopę zł 6, jęczmienia kopę zł 3, [s. 17] zysku na beczce piwa garcy 70 i 2 mającej rachując zł 2, zysku na garcu gorzałki gr 10, sepowego owsa korzec zł 2 gr 15, kapłona gr 10, jaję szel. 1.

Do tego z Kalisza z domków łącząc proweniencyją złp 130, a z wsi Nędzeczowa, z pastwiska Banach zwanego czynszu zł 30 i od półrolnika opłacającego zł 100 in summa kwotę zł 130 spełna.

Z Starego Miasta za gęsi szt. 30 i pół, gęś po gr 15 miedzianych rachując, czynszu ogólnego ze wsi zł 18 i znowu czynszu od Grochowy, wdowy, ogrodowej zł 64, w jedną kwotę łącząc zł 93 gr 7 i pół czyniącą.

Ze wsi znowu Ogrodów czynsz ogólny zł 16 i od ogrodników ośmiu po zł 48, a od dwóch po zł 24 w jedną kwotę sumując [złp] 440 czyniącą.

Ogólny więc [do chód] starostwa kaliskiego, sposobem wyżej wyrażonym proweniencyi, wytrącając kompozyty złp 60 do parochii dawnej, wynosi suma zł 2804 gr 17 i pół, den. 3. Z której sumy formuje się kwarta zł 701 gr 4 i szel. 1 den. 4. Z prawa więc w egzekucyi będącego, postanawiając półtrzeciej [2½] kwarty, płacić powinno to starostwo sumę złp 1752 gr 26 szel. 1 den. 1 do Skarbu Rzplitej, prócz młynów do starostwa kaliskiego należących.

[Młyny]

Młyny zaś jako osobne przez lustracyą dawną płaciły kwartę, tak do uformowania onejże i do likwidowania położonej tabeli przez magistrat kaliski także z lat trzech przystąpiliśmy i w tym miejscu z magistratu kaliskiego szl. Woyciechowi Zieleńskiemu, miasta JKM Kalisza prezydentowi, i pisarzom młyńskim zaprzysiąc rzetelność złożonej tabeli nakazaliśmy, przysięgli szlachetni Woyciech Zieleński prezydent, Woyciech Trafkowski, Jan Mencweldowski, Wawrzyniec Kłyszewski, pisarze młyńscy. Po której [s. 18] wykonanej przysiędze do obrachunku tabeli przystąpiliśmy.

Podany wymiar pszenicy i żyta na tabeli umieszczony ceną ziemiańską oszacowaliśmy. Z trzech lat dochody w jedną sumę złączyliśmy, która wynosi w ogół sumę 18 533 złp. Tę rozdzielając równym działem na 3 lata wypada na każdy rok z osobna po złp 6177, gr 20, a to prócz ekscypcy łojowego, które osobno do skarbu starościńskiego rzeźniki Polacy i Żydzi w sumie złp 1098 składają, jako się z położonych kwitów, a szczególnie ostatniego kwitu dn. 21. m. czerwca roku bieżącego na sumę, czyli concernens całoroczny zł 1098 dla cechu rzeźnickiego kaliskiego z dopłaceniem i żydowskich rzeźników, imieniem JW Raczyńskiego, marszałka koronnego przez W Kwiatkowskiego danego, pokazuje. A to za łojowe dawniej do młynów w kontraktach umieszczone, a teraz, jak kontrakt wyżej wzmiankowany ma w sobie, iż z kontraktu rzeczzonego toż łojowe jest na rzecz JW generała wielkopolskiego wyjęte. Z sumy więc zł 6177 gr 20 formuje się kwarta jedna zł 1544, gr 12 i pół. I w tym miejscu zaraz z ekscypcy łojowego z młyńskiego kontraktu wyjątego, od rzeźników branego z sumy zł 1098 wypada jedna kwarta w kwocie zł 274, gr 15. A że z prawa dziś w egzekucyi będącego należy się półtrzeciej [2½] kwarty uformować, przeto my, lustratorowie z tych oboi [obu] proweniencyi z młynów i od rzeźników uformowaliśmy złączenie półtrzeciej [2½] kwarty, które wynoszą na opłatę rocznią [!] do Skarbu Rzeczypospolitej, Skarbu Koronnego sumą złp 4547, gr miedzianych 8, den. 4.

[s. 19] DZIERŻAWA RUSÓW, TYKADŁÓW, TŁOKINIA
Z PRZYLEGŁOŚCIAMI

[ZAFUNDOWANIE JURYSDYKCJI LUSTRATORÓW]

Działo się w Rusowie dn. 12. m. sierpnia r. 1789 w przytomności W Ignacego Wyganowskiego burgrabiego pystrkiego¹⁸, Josefa Chińskiego, Marcina Niedzielskiego i innych tudzież opatrz nego Szymona Szymańskiego woźnego przysięgłego, jurysdykcyę naszą ogłaszającego. My, komisarze i lustratorowie etc. zjechaliśmy.

Stawił się W Ignacy Wolski chorąży malborski¹⁹, mieniać się być za kontraktem arendownym jeszcze od niegdy JW Ksawerego Kęszyckiego wojewody gnieźnieńskiego²⁰, postanowionym dóbr wsiów Rusowa i Tykadłowa posesorem, ekstrakt przysięgi JW Barbary z Kwileckich²¹, niegdy JW Ksawerego Nałęcz Kęszyckiego, wojewody gnieźnieńskiego, żony, pozostałej wdowy, dożywotniej pani, przed księgami grodu poznańskiego dn. 20. m. lipca roku bieżącego wykonanej²², a to na zadosyć uczynienie prawu teraz w egzekucyi będącego złożył. Stawionemu więc W Wolskiemu na posiadzielstwa arendownego poparcie kontrakt sobie służący i oraz z lat 3 inclusive ad a. 1788 rejestra, czyli tabelę krescencyi i wszelkich dochodów z wsiów Rusowa i Tykadłowa w myśl prawa w egzekucyi będącego wygotować i złożyć nakazaliśmy, a tymczasem do spisu stanu dóbr tychże Rusowa i Tykadłowa i indagacyi z gromady rusowskiej i tykadłowskiej przystąpiliśmy.

[Wieś] Rusow²³

Dwór w tej wsi stary, lecz dobry, w którym dworze sala nowa przystawiona, dranicami pokryta, dwór zaś pobity szkudłami. Na dworze dach z jednej strony poprawienia potrzebuje, oficyna [s. 20] z kuchnią szkudłami pobita, na której dach z jednej strony od połowej poprawienia potrzebuje.

Za tym dworem jest kościółek²⁴, filia do Tykadłowa.

¹⁸ Ignacy Wyganowski, burgrabia grodzki pyzdrowski.

¹⁹ Ignacy Wolski, jeden z kilku ówczesnych tytularnych chorążych malborskich.

²⁰ Ksawery Franciszek Kęszycki, wojewoda gnieźnieński 1786–1789.

²¹ Barbara z Kwileckich Kęszycka, wojewodzina gnieźnieńska.

²² APP, Poznań grodzkie, 635, k. 129.

²³ Obecnie wieś Russów w gminie Żelazków w pow. kaliskim.

²⁴ Parafia w Russowie w końcu XVII w. została włączona do parafii w Tykadłowie, dawny kościół parafialny z XV w., drewniany, odnowiony w 1754 r., został rozebrany w końcu XVIII w.

Naprzeciwko dworu jest browar z suszeniem na jednym końcu, a na drugim końcu sklep mały murowany, cały ten budynek szkudłami pobity. Statków w browarze nie masz żadnych. Dalej folwark, gdzie ekonom mieszka, nie nowy, ale dobry, szkudłami pokryty. Za tym folwarkiem oficenka mała w reglówkę z [s]klepikami 2 murowanemi przystawiona, nowa, guntami pokryta. Przy tymże folwarku obok gorzelnia mała w bloszki, także nowo postawiona, szkudłami pokryta, w niej żadnych statków gruntowych nie masz. Za tą gorzalnią stajnia dla wołów w reglówkę, czyli strychulec, nowo także wystawiona, dranicami pobita. Obok zaś przerzeczonej gorzalni karmiki razem z kurnikami i chlewami dla bydła okolnie na przyciesiach z bloszków w słupy postawione, dobre, od dołu dwiema szorami szkudeł, dalej słomą pokryte, przy których także drugie karmiki w słupy nowe, a dyle stare postawione, szkudłami pokryte. Za temi spichlerz w strychulec nowo wystawiony, szkudłami pokryty, kamieniami podmurowany, w szrodku którego stajnia dla koni, w obydwóch zaś końcach i na całej górze sypanie. Dalej, za tymże spichlerzem obory okoliczne z wjazdem, w strychulec niezbyt dawno postawione, trzema szorami szkudeł od dołu pobite, w reszcie słomą pokryte, kamieniami podmurowane. Obracając się zaś od nich w lewą stronę jest owczarnia na podmurowaniu kamiennym, częścią w słupy i dyle, częścią w strychulec nowo postawiona, duża, 2 szorami szkudeł pobita, w reszcie słomą pokryta. W dachu są 3 dymniki do kładzenia siana szkudłami obite. W końcu tej owczarni w prawą kierując się stronę jest stodoła wielka o 4 bojewiskach na podmurowaniu kamiennym, z gliny grubo wymurowana, nowa, w szrodku sochy i wiązania z drzewa porządne, czterema szorami szkudeł od dołu pobita, w reszcie słomą pokryta. W tej stodole w jednym końcu w sąsięku jest sypanie. Wedle tej stodoły jest druga stodoła o 2 bojewiskach na kamiennym [s. 21] podmurowaniu, po 2 blochy od spodu, reszta ściany w strychulec, dach słomiany, od spodu [stodoła] 3 szorami dranic pobita, nowo postawiona. Dalej, w końcu tej stodoły są stajnie w strychulec, od dołu po 2 bale na podmurowaniu kamiennym, dach szkudłami pobity, a w tyle po jednej stronie słomą nowo poszyta. Płoty naokół płotwiane cierniem obstrzępione. Wrót do wjazdu na podwórze 3 ze 4 uliczkami.

Wiatrak jest 1 dobry.

Osiadłość Rusowa. — Stawił się Łukasz Mankoski, ławnik, z gromadą rusowską i zeznał z całą gromadą, iż w tej wsi jest półrolników 15, ci wszyscy robią w tydzień po dni 6 ręczno, a byłem 3 dni. Orywali

przedtem w te 3 dni lasek 6, a teraz przymuszeni na 1 dzień bydelny po 8 lasek i to dopiero wniesiono za niegdy JW Ksawerego Kęszyckiego, wojewody gnieźnieńskiego. Każdy z tych pieniędzy czynszu daje po zł jednym i gr 15. Nadto dają po kapłonie jednym, po kurze jednej i po mendelu jaj. Z tych 15 półrolników czterech jest, którzy mają własne swoje chałupy po rodzicach, jedynastu zaś siedzą w chałupach przez dwór wystawionych. Dodając to, iż tylko cieśła był nadworny, a ludzi ze wsi miał sobie danych bez zaciągu. Stodoły zaś i inne obórki chłopci sobie wystawili, 3 tylko za pomocą dworską postawione stodołki. Z tych 15 półrolników sześciu znajduje się, którzy od niegdy JW Ksawerego Kęszyckiego, wojewody gnieźnieńskiego, i teraz od JW wojewodziny, wdowy, żadnego bydła nie mają. Dziewięciu zaś mają dworski zaprząg, niektórzy po 4 szt., niektórzy po 3, a niektórzy po parze bydła. Tłuk robią teraz 5, z przedtem tylko robili 4, ta piąta tłuka przydana za niegdy JW Ksawerego Kęszyckiego, wojewody gnieźnieńskiego. W każdy tydzień każą jechać kolejno gdzie potrzeba, czyli to do Kalisza, Koźminka, Stawiszyna nie rachując tego za dzień, czego pierwiej nie bywało. Były [s. 22] drogi co za mil 7, to rachowano dni 2, a gdy dalsze, to ile dni w drodze był kto, tyle mu rachowano; teraz znowu choćby najdalej kto jechał, to za dni 2 rachują, na co się uskarża gromada. Kolejna trzoda i stróża kolejna bywa. Przędą kądzieli, jaką dadzą ze dworu szt. 3, a przedtem tylko 1 szt. dawali. Rzepę kopią, kapustę wycinają i siekają, owce pierą i strzygą. Inszych powinności odprawiać nie mają. Ta zaś gromada zeznaje, iż prócz powinności i zwyczaju 4 razy do boru o mil 2 jeździć bez dnia muszą po drzewo budynkowe. Także gromada wyznaje, iż przedtem gdy do boru jeździli czyli to na opał, czyli na budynki, to za 2 dni rachowali, a teraz tylko za dzień rachują. Item gromada cała przymuszona do lnu rwania, jego sprzątania i otarcia bez dnia.

Karczma w tej wsi ze stajnią wjezd[dn]ą, karczmarz zaciągu nie robi, tylko w żniwa robi 12 dni, a tłuki z półrolnikami odprawia.

Zagrodników jest 2, z tych jeden ma swoją chałupę, a drugi z pomocą dworską postawioną. Ci robią przez rok na tydzień po dni 4 ręczno lub bydłem w każdy dzień po 4 laski, a przedtem orali po 3 laski, na co się skarżą. Rolę zagrodniczą trzyma włodarz, z której że nie robi zaciągu, daje czynszu złp 50. W drogi i do boru tak przymuszani jak półrolnicy. Prządają półtrzeciej [2½] szt. kądzieli, a przedtem po pół sztuki. Do boru po 3 razy bez dnia po drzewo na budynek przymuszeni jeździć, a gdy na opał lub inną potrzebę jeżdżą za dzień im rachują a przedtem za 2 dni

rachowano. Do lnu także jak półrolnicy przynagleni bez dnia, do rzepy, kapusty, owiec prania i strzyżenia chodzą jak dawniej. Czynszu pieniężnego dają na rok po 3 ósmaki, nadto po kapłonie 1 i 8 jaj.

Komornic jest 16, biorą z pańskiego folwarku po kopie żyta, po składzie tataraki, po składzie jęczmienia, po składzie grochu, zagon na marchew, zagon na kapustę, po zagonie prosa. [s. 23] Te robią latem od żniw do ś[w]. Marcina [11 XI] po dni 4, a od ś[w]. Marcina zimą po 2 dni.

W tej wsi boru sosnowego żadnego nie masz, tylko las, który przez nas, lustratorów zrewidowany jest. W nim drzewo młodociane, to jest brzezina, dębina i osina, najgrubsze zaś na łaty i koły znajdują się. Tego lasu wzdłuż jest może 5 lub 6 staj, a wszcz 15 staj lub więcej.

Folwarki w tej wsi pańskie są obszerne, w 3 polach, ale łąk niewiele.

[Wieś] Tykadł²⁵

W tej wsi jest kościół parochialny²⁶, collationis regiae. Dwór o 4 pokojach i 2 schowaniach, nowo wystawiony, szkudłami pokryty. W podwórzu gorzalnia nowo postawiona, szkudłami pokryta, statków gruntowych w niej nie masz. Obory bydłce w kwadrat nowo postawione, słomą pokryte, tylko od dołu dwiema szorami szkudeł pobite, — górą z frontu kalonka ze szkudeł. Stodoły 2 jak nowe, każda o 2 bojewiskach, słomą pokryte; jedna z tych trzema szorami dranic od dołu, a druga pięcią szorami szkudeł pokryta. Spichlerz niezły, pod snopkami. Owczarnia nowa, słomą pokryta, od dołu dwiema szkudeł szorami pobita, z trzema dymnikami.

Grunta są dworskie, dosyć obszerne w 3 polach.

Kościół także jest w tej wsi, do którego półrolnicy mesznego dają żyta po 2 wiertele starej miary, owsa po 2 także wiertele. Zagrodnicy zaś dają po wiertelu 1 żyta i owsa po wiertelu 1. Sołtys także w tej wsi będący daje temuż kościołowi ćwiertnię żyta, ćwiertnię owsa starej miary.

Gościniec na wsi ze stajnią dobry. Wiatrak dobry jest.

Osiadłość. — Stawił się Kazimierz, ławnik, z gromadą do indagacyi, w której pokazuje się, iż jest w Tykadłowie półrolników 14. [s. 24] Z tych 14 ma 4 chałupy swoje, a 10 pańskim kosztem stawiane. Stodoły zaś i obórki chłopci sobie postawili. Wszyscy 14 równo robią zaciąg: kiedy ręczno to 6 dni, kiedy bydłem to 3 dni orzą, ale lasek na dzień 8 orać

²⁵ Obecnie Tykadłów, wieś w gminie Żelazków w pow. kaliskim.

²⁶ Kościół w Tykadłowie pod wezwaniem św. Katarzyny, drewniany z 1759, na jego miejscu wzniesiono w początku XX w. kościół neogotycki.

muszą, przedtem tylko 6 lasek orali, jak zeznają i dopiero te 2 laski nie dalej jak lat 10 podniesione. Tłuk teraz robią 5, przedtem tylko robili 4, ta piąta tłuka przydana za niegdy JW Ksawerego Nałęcz Kęszyckiego wojewody gnieźnieńskiego. W każdy tydzień każą jechać kolejno gdzie potrzeba, czyli to do Kalisza, Koźminka, Stawiszyna, nie rachując tego za dzień, czego pierwaj nie bywało. Były drogi co za 7 mil, to rachowano dni 2, a gdy dalsze, to ile dni w drodze był kto, tyle mu rachowano. A teraz choćby najdalej kto jechał, to za 2 dni rachują, na co się uskarża gromada. Kolejna stróża i trzoda kolejna bywała. Z Tykadłowa chodzili na stróżą do Rusowa i paśli w Rusowie, teraz osobno w Tykadłowie stróżą odprawiają i trzodę pasają. Przędą kądzieli, jaką dadzą ze dwora szt. 3, a przedtem 1 sztukę dawali; rzepę kopią, kapustę wycinają i siekają, owce pierą i strzygą. Inszych powinności odprawiać nie mają. Ta też gromada zeznaje, iż oprócz powinności i zwyczaju 4 razy do boru o mil 2 jeździć beze dnia muszą po drzewo budynkowe. Także wyznaje gromada, iż przedtem gdy do boru jeździli czyli to na opał, czyli na budownią, to za 2 dni rachowali, a teraz tylko za dzień rachują. Item gromada cała przymuszona do lnu rwania, jego sprzętania i otarcia beze dnia.

Z tych 14 półrolników jeden ma 6 bydła robotnego dworskiego, tj. 4 woły, parę koni, trzech ma po parze koni, po parze wołów dworskich, jeden znowu ma 3 woły, 1 konia pańskiego, item jeden ma parę wołów pańskich, [s. 25] dwóch zaś mają po 1 koniu pańskim, a dwóch po 1 wole ad praesens żyjących. Trzech zaś z tych 14 półrolników nigdy pańskiego bydła nie mieli i nie mają. Wszyscy 14 płać do dwora po zł 1 i po gr 15. Daje także każdy półrolnik kapłona, kurę i jaj 15.

Karczmarz w tej wsi ma role, ale zaciągu nie robi, tylko dni 12 w żniwa i tłuki wraz z półrolnikami odprawia.

Zagrodników jest 9. Robią w tydzień przez cały rok: ośmiu po 3 dni ręczno lub orzą na dzień lasek 4; dziewiąty zaś robi dni 4, który przedtem nie robił, tylko dni 3. W drogi i do boru tak przymuszeni jak półrolnicy. Powinności, tj. trzody kolejne i stróże odprawiają. Do przędzenia 2 szt. kądzieli przymuszeni, a przedtem po pół sztuki prządali. Do boru, beze dnia, 2 razy na budynek jeździć przymuszeni, a gdy na opał lub inną potrzebę jeżdżą to tylko za dzień 1 rachują a przedtem było za 2 dni. Do lnu tak jak półrolnicy przymuszeni beze dnia, do rzepy, kapusty, owiec prania i strzyżenia chodzą jak półrolnicy. Ośmiu zagrodników mają pańskiego stawiania chałupy, dziewiąty zaś ma swoją chałupę. Z tych 9 zagrodników 1 pańskiego bydła nie miał i nie ma, 5 mają po parze bydła

pańskiego, 2 mają po 1 bydłciu pańskim, jeden ma troje pańskiego bydła. Czynszu daje każdy po 3 ósmaki, po kapłonie i po jaj 8.

Komorników z komornicami jest 6. Robią po 2 dni na tydzień przez cały rok, a w żniwa robią po 4 dni, nadto 2 tłuکی odprawiają. Ci wszyscy biorą z pańskiego folwarku po kopie żyta, po składzie jęczmienia, po składzie tatarski, po składzie grochu, zagon prosa, zagon na marchew, zagon na kapustę.

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Po zakończonej czynności, czyli opisie stanu wsiów Rusowa i Tykadłowa oraz po uczynionej indagacji w wyżej wyrażonych [s. 26] wsiach z gromad złożył W Wolski wiązanie się do dóbr rzeczonych autentycznie w księgach grodu kaliskiego dn. 16. m. lipca r. 1787 zeznanie na mocy kontraktu arendownego na lat 6 między JW Ksawerym Kęszyckim wojewodą gnieźnieńskim, z jednej, a teraz stawającym W Ignacym Wolskim, z drugiej strony zawartego, uczynione, a to zapewniając nas, lustratorów o właściwym i istotnym posiadzicielstwie. Złożył oraz i tabelę dochodów z wsiów Rusowa i Tykadłowa królewskich w województwie i powiecie kaliskim, parachii Tykadłowa leżących, a to z lat dwóch, z r. 1787 i z r. 1788. Z poprzedniczych zaś lat swego posiadzicielstwa, tj. [r.] 1785 i [r.] 1786, że regestrów nie ma i złożyć nie może i tych dóbr nie dzierżył, oświadcza, a JP Józef Chinczewski, tak niegdy JW Kęszyckiego wojewody gnieźnieńskiego bywszy, jako też JW Kęszycki[ej], wojewodziny gnieźnieńskiej pozostałej wdowy, komisarz, czynności terażniejszej przytomny, z powyższej wyrażonych lat, to jest 1785 i 1786 regestrów złożyć nie oświadcza się.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Z indagacji też uczynionej z gromad o wielości dochodów i krescency za informowani być nie możemy. Przeto w tym miejscu W Wolskiego na rzetelność podanej tabeli do zaprzysiężenia przypuściliśmy, a po wykonanym juramencie my, lustratorowie, ponieważ podanych sobie regestrów dochodów z lat 1785 lub przynajmniej 1786 złożonych nie mamy, a w tych latach z doświadczenia mamy, [s. 27] iż znaczniejsze krescencyje niżeli w r. 1787 były, przeto aby rok rokowi korespondował r. 1788 zlikwidowaliśmy.

W którym najprzód w Rusowie:

Żyta kop 205 snopów 30, kopę a fl. 6 rachując, owcę 1 sposobem ziemiańskim do każdej żyta kopy dodając a floreno uno [1].

Pszenicy kop 185, snopów 15, kopa a fl 7.

Jęczmienia kop 101 snopów 20, kopa a fl 3.

Piwa beczek 59, garcy 32, na beczce zysku zł 2.

Wódki garcy 241, a na garcu zysku gr 10.

Z wiatraka czynszu połowicznego zł 75.

Składowego z 39 składów i zagona 1, po gr 12 skład rachując, wyrachowaliśmy w Rusowie sumę złp 3328, gr 26 i pół.

W Tykadłowie zaś żyta kop 281, snopów 14, owcę 1 do każdej kopy żyta dodając.

Pszenicy kop 81, snopów 20.

Jęczmienia kop 52, snopów 4.

Piwa beczek 46, garcy 48.

Wódki garcy 279.

Czynsz z wiatraka połowicznego złp 75.

Ze składów 606. A to wszystko równą ceną jak w Rusowie szacując wyrachowaliśmy sumę złp 3037, gr 20 polskich.

A ponieważ wieś Tłokinia razem z wsiami wyrażonymi Rusowem i Tykadłowem za jednym przywilejem były w posesyi niegdy JW Kęszyczego wojewody gnieźnińskiego, a teraz na mocy dożywocia sobie służącego JW Kęszycka wojewodzina gnieźnieńska, te same dobra posiada i razem [s. 28] z tych trzech wsiów, jak się z dawnych pokazuje lustracyi, formowała kwarta, przeto my, lustratorowie, do wsi tej Tłokinia końcem opisania obrachonku dochodów w niej i tam razem uformowania kwarty jurysdykcyę naszą przenosimy, gromady zaś w Rusowie i Tykadłowie przy dawnej robociźnie i zwyczajach, a nie przy nowo wniesionych utrzymujemy.

Salestwo [sołectwo] w Tykadłowie

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Stawił się Walenty Gneroski, sałtys [sołtys], położył prawo posiadzielstwa swego w Warszawie dn. 20. m. sierpnia r. 1765 od Najjaśn. Stanisława Augusta do śmierci sobie dane, księgami grodu kaliskiego w piątek po święcie św. Mateusza Apostoła i Ewangelisty [27 IX] r. 1765 oblatowane, któremu my, lustratorowie, złożenie regestrów i krescencyi i wszelkich akcydensów w tym sołestwie mianych złożyć nakazali. Na zadosyćczynienie wyrokowi złożył tabelę z lat 1785, 1786, 1787 piórem trzymanym podpisaną. Zawieszając rozwiązanie i obrachonek do opisania stanu tego sałestwa, czyli wójtostwa przystąpiliśmy.

Budynki. — Jest w tym wójtostwie chałupa dosyć duża z izbą i komorą i sienią, słomą przykryta, dobra, przy której obory okolne i chlewy w kwadrat, a w końcu tych sieczkarnia. Naprzeciwko tej chałupy obórki znowu i sałek, czyli spichrzyk i osobna komora po[d] poszyciem słomianym. Są także 2 stodoły o 1 bojewisku, niezłe i ogród przy chałupie, w którym ogrodzie sadzawka mała. Ogrodzenie całego [s. 29] placu dosyć niezłe, wrota w podwórko nowe. W polu zaś we wszystkich 3 polach ma role: najprzód w polu ku wsi Rychnowu ma składów 100, w drugim ku wsi Zielaskowu ma składów 88 i zagon 1, w trzecim polu ku Złotnikom²⁷ ma składów 94.

Ten sąltys nie mający powinności czynić do dworu tykadłowskiego więcej nad opis dawnej lustracyi w r. 1765 odbytej²⁸ skarży się, iż przy-muszany jest do zwożenia drzewa i zboża z pola. My, lustratorowie, skargę jego na piśmie z podpisem podług brzmienia prawa do dzieła niniejszego podać zaleciliśmy. A teraz tego prac. Walentego Gneroskiego do zaprzysiężenia rzetelności położonej tabeli dochodów i krescencyi przypuściliśmy, a po wypełnionej przysiędze do obrachonku przystąpiliśmy.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Ponieważ z trzechletniej krescencyi w jedno złączonej, a rozdział na 3 lata równy uczyniwszy, wypada na rok:

Pszeni cy kop 9, kopę a fl 7 rachując.

Żyta kop 19, kopa a fl 6, do każdej kopy żyta 1 owcę przydając a fl 1.

Jęczmienia kop 6, kopa a fl 3 szacując, wynosi su my całkiej zł 216.

Z której formując kwartę uczyni 1 kwarta zł 54, a że prawa posiadzicielstwa wypada na to sałestwo [sołestwo] opłacić dwie kwarty, przeto należeć będzie z dwóch kwart złączona kwarta zł 108 do Skarbu Rze-czypospolitej, Skarbu Koronnego.

W tym miejscu zażalenie prac. Walentego Gneroskiego, sąltysa tykadłowskiego, do dzieła niniejszego lustratorskiego z podpisem podane, na mocy prawa w egzekucyi będącego, w oryginale podanym umieszczo-ne i przyjęte, którego osnowa: Działo się w Tłokini dn. 14. m. sierpnia r. 1789 w przytomności WW Ignacego Wolskiego chorążego malborskie-go, Ignacego Wyganowskiego, Józefa Chyńskiego, Marcina Niedzielskiego

²⁷ Obecnie Rychnów, Żelasków i Złotniki, wsie w gminie Żelasków w pow. kaliskim.

²⁸ Według inwentarza z 20 XI 1778 sołtys z Tykadłowa robił w żniwa 12 dni i 3 tłoki rocznie, zob. *Królewszczyzny kaliskie*, s. 181.

oraz Szymona Szymańskiego opatrz nego woźnego przysięgłego, jurysdykcyę naszą ogłaszającego.

[s. 30] [Wieś] Tłokinia²⁹

[REWIZJA PRAW POSESORA]

My, komisarze i lustratorowie, zjechaliśmy etc. Stawił się W Jakub Siemiątkowski³⁰, dóbr wsi Tłokinia w latach 1785, 1786, 1787 bywszy posesor, i złożył ekstrakt przysięgi JW Barbary z Kwileckich, niegdy JW Ksawerego Nałęcz Kęszyckiego, wojewody gnieźnieńskiego żony, pozostałej wdowy i pani dożywotniej, przed księgami grodu poznańskiego dn. 20. m. lipca roku bieżącego wykonanej. Oraz złożył i diploma iuris emphiteutici super tenutam villarum Rusow, Tykadłów, Tłokinia in palatinatu et districtu Calissiensis cosistentium ilustrissimo magnifico Francisco Kęszycki, capitaneo Mosniensi³¹ ad annos 50 datum et actis castrensibus Calissiensibus fer. 5 post f. Praesentationis BV Mariae, scilicet die 19 m. Decembris a. 1778 oblatuatum³². Stawionemu więc W Siemiątkowskiemu, bywшему posesorowi, z lat powyżej wyrażonych za posesyi jego w myśl prawa registra krescencyi i dochodów wszelkich z wsi Tłokinii i atynencyi do niej złożyć nakazaliśmy. Złożył tabelę krescencyi i dochodów W Siemiątkowski i przysięgę na rzetelność prawem przepisaną wykonał. My, lustratorowie, obrachonek dochodów na tabeli umieszczonych zawiesiliśmy, a do opisanie stanu wsi Tłokinia i inwestygacyi gromady przystąpiliśmy.

Budynki. — W tej wsi jest dwór³³ dosyć dobry o 7 pokoikach. Naprzeciwko tego dworu pod szkudłami są stajnie 2 z wozownią pod snopkami, od dołu trzemia szorami szkudeł [s. 31] pobite. Za dworem są 2 sklepiki z gliny i kamieni wymurowane pod szkudłami, za temi są chlewy nowe, słomą przykryte od dołu trzema szorami szkudeł. Przy tych chlewach folwark, w którym po jednej stronie izba, a po drugiej 2 izbetki [izdebki], słomą przykryty, a od dołu dwiema szorami szkudeł, także nowy. Dalej są obory w regłówkę [i] strychulec, od spodu są po 3 baliki słomą przykryte, potem stodółka o 1 bojewisku w blochy stare,

²⁹ Tłokinia Wielka, obecnie wieś w gminie Opatówek w pow. kaliskim.

³⁰ Jakub Siemiątkowski, od 1790 właściciel Żalesia Małego w powiecie pyzdrskim.

³¹ Franciszek Ksawery Kęszycki, starosta mosiński 1773–1789.

³² APP, Kalisz grodzkie, 430, k. 832–850; lustratorzy podali błędną datę oblaty — w rzeczywistości obłata listu podawczego Komisji Skarbu Koronnego z 11 XI 1778 na tę tenutę (wraz z załączonym inwentarzem tej królewszczyzny) nastąpiła 20 XI 1778.

³³ Obecny klasycystyczny pałac w Tłokinii pochodzi z początku XX w.

słomą przykryte. Przy tej jest stodoła wielka w regłówkę i strychulec o 2 bojewiskach, ściany popodpierano, ta stodoła słoma[a] pokryta, od dołu sześciu szorami szkudeł pobita. Dalej owczarnia nowa z gliny, ściany murowane z kamieni, słomą przykryta, od spodu sześciu szorami szkudeł pobita. W szrodku spichlerz z gruntu zły.

Na wsi browar reparacyi wielkiej potrzebuje, statków żadnych gruntowych nie ma. Gościńce 3 ze stajniami wjez[d]nemi: jeden na pół wsi nowy w regłówkę słomą przykryty, od spodu szkudły. Drugi na trakcie kaliskim Wygoda zwany, także nowy, jak we wsi wybudowany. Trzeci pod borem stary, jeszcze dobry, pod słomą. Nadto jest wiatrak reparacyi znacznej potrzebujący.

Folwarki pańskie w 3 polach i łąki są obszerne. Boru sosnowego jest wszerek staj 5, a wzdłuż 6 staj. Drzewo samo tylko sosnowe znajduje się do żnięcia na balki, kozły, łąty, nieco zdałoby się na przyciesi, a tego boru konserwację zaleciliśmy.

Osiadłość. — Stawili się prac. Franciszek Pilas, Tadeusz Ignacak, obydwaj przysięgli ławnicy, z całą gromadą tłokińską, położyli oryginalny manual, czyli ekscerpt powinności osiadłych w Tłokini ludzi³⁴ z taryfy lustratorskiej r. 1765 na prośbę ich wydany rękami WW Josefa Byszewskiego [s. 32] lustratora kaliskiego, Ignacego Mierzewskiego, także lustratora kaliskiego, podpisany i pieczęciami rodowitemi autoryzowany, a w r. 1777 dn. 7. m. marca w księgach grodu kaliskiego oblatowany, a dzisiaj rękami nas, lustratorów podpisany i zeznali, iż jest w tej wsi półrolników 17³⁵.

Z tych 17 półrolników ma 11 zaprząg pański, po 4 bydła do roboty i krowę i całą osadę półrolniczą pańską i chałupy pańskie. Sześciu zaś mają swój własny pociąg, osadę i budynki swoim kosztem stawiane. Ci wszyscy półrolnicy mają w 3 pola po 50 składów roli. Ci 11, którzy mają osadę pańską, robiali pierwiej 2 dni w tydzień pociągiem, dzień ręczno, od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina [23 IV–11 XI]; od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha dzień byłdem, a 2 dni ręczno. Orywali przedtem za bydelny dzień na jarzynę lasek 6, a ugor lasek 7. Za czasu i posesyi JW Kęszyckiego wojewody gnieźnieńskiego, przymuszeni do orania lasek na dzień 8 i dzień 1 przez niedziel 6, zaczynając od ś[w]. Jakuba [25 VII], przydany im jest do roboty ręczno. Tłuki mieli na rok cały 4, 3 bydelne,

³⁴ Powinności oraz czynsze półrolników i zagrodników ze wsi Tłokini zapisane są w lustracji województwa kaliskiego z 1765 r., zob. APP, Kalisz, Tab. 15, k. 14v–15.

³⁵ Według inwentarza Tłokini z 1765 było wówczas we wsi 16 półrolników, zob. Królewscyżyny kaliskie, s. 165–166.

a 1 ręczna, a teraz z dwojgiem 1 dzień ręczno każą robić. Ci zaś 6, którzy pociągu nie mają pańskiego, robili pierwiej po 2 dni w tydzień od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina; od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha dzień byłem, a 2 ręczno. Orywali tyle lasek jak ci co wyżej, a teraz tak tyle, co ci wyżej wyorać muszą, tj. 8 lasek na dzień. Czynszu ci wszyscy płacą po zł 3 i po gr 6, a to za kapłony, kury i jaja. Drogi za [s. 33] mil 7 mają, za które dni siedm 2 dni rachowane bywają. A kiedy do Torunia lub Góry³⁶ albo Wrocławia jada, to wiele dni żmudzą, tyle im się wytracać powinno. Powinności jako to trzodę i stróżą kolejną odprawiali. Dawniej przędzy odprządali po łokci 12. Do rzepy wykopania, skrobania, kapusty wycinania i siekania, owiec prania i strzyżenia i lnu otarcia bez zaciągu chodzili i powinni. Innych robocizn i powinności mieć nie powinni, a to stosownie do położonej przez tęż gromadę lustracy³⁷.

Zagrodników jest także 17, mają wszyscy w 3 pola po 25 składów roli. Bydła nie mają, tylko ręczno robiają w tydzień 2 dni. A teraz od św. Jana [24 VI] do św. Michała [29 IX] mają dzień w tydzień przydany. Tłuki robiali pierwiej 4, a teraz piątą mają przydaną. Czynszu na połowę jak półrolnicy, to jest każdy zł 1 i gr 18 płaci, a to za kapłony, jaja i kury. Chałupy mają niektórzy tylko pańskie, więcej ich jest, co sobie stawiali. Do innych powinności chodzić mają jak ci wyżej.

Komornic jest 10, posiedzenia mają przy drugich ludziach. Biorą z pola żyta po zagonów 2, grochu po składzie jednym, tatarki po składzie jednym i rzepy dwie radlonki. Na ogrodzie zaś ma zagon roli, może, co chce siać. Item biorą rydlowego żyta pół wiertela i sierpowego pół wiertela. Robią całorocznie w tydzień po 2 dni, a w żniwa mają tłuki dzień.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Po uczynionej indagacji i opisie stanu wsi Tłokini do oblikwidacji [!] dochodów przystąpieliśmy, trzechletnią krescencyę w jedno złączywszy, a rozdział równy uczyniwszy wynosi na każdy rok [s. 34] z osobna:

Żyta kop 275, kopę a fl 6 rachując, owcę 1 do każdej kopy żyta przydając.

Pszenicy kop 58, snopów 20, kopa a fl 7.

Jęczmienia kop 126, snopów 20, kopa a fl 3.

³⁶ *Przypuszczalnie Góra Śląska, obecnie miasto powiatowe w woj. dolnośląskim.*

³⁷ *APP, Kalisz, Tab. 15, k. 14–14v; zob. też Królewsczyzny kaliskie, s. 183–184; a także wcześniejsze lustracje: LWWK 1628–1632, cz. I, s. 151, 153; LWWK 1659–1665, cz. I, s. 88.*

Wódki garcy 360, zysku na garcu gr 10.

Piwa beczek 107, garcy 36; zysku na beczce zł 2.

Z wiatraka czynszu połowicznie zł 100.

Ze składów 658 i zagona jednego, skład po 12 gr rachując, wyrachowaliśmy sumę zł 3550, gr 22. Wytrącając zł 100 kompozyty do kościoła parochialnego zostaje czystej sumy zł 3450, gr 22.

A teraz sumując w ogół: Z Rusowa sumę zł 3328, gr 26 i pół.

Z Tykadłowa [sumę] zł 3037, gr 20.

Z Tłokini sumę zł 3450, gr 22.

Uczyni sumę kapitałną złp 9817, gr 8 i pół.

Z którego kapitału 1 najprzód formując kwartę czyni sumę złp 2454, gr 9 i pół i denarów 2. A że z prawa emfiteutycznego [s. 35] posiadzielstwa należy się kwart 3 i pół podług prawa dziś w egzekucyi będącego³⁸, przeto półczwartej [3½] kwarty formując należeć będzie do Skarbu Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego opłaty z wsiów Rusowa, Tykadłowa i Tłokini oprócz salestwa [sołectwa] w Tykadłowie i wójtostwa w Tłokini złp 8590, gr 4.

W tym miejscu zażalenie gromady wsi Tłokini podane, którego osnowa woryginalne.

Wójtostwo w Tłokini

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Stawił się JP Maci[ej] Traczski [!] na mocy przywileju w Warszawie dn. 9. m. sierpnia r. 1767 datowanego, sobie od Najjaśn. Stanisława [Augusta króla] służącego, księgami grodu kaliskiego fer. 5 in crastino festi s. Andraee Apostoli [1 XII] roku tegoż³⁹ oblato[wa]nego posesor. Stawionemu my, lustratorowie, złożenie tabeli dochodów wszelkich w myśl prawa nakazaliśmy. Złożył tabelę dochodów z wójtostwa wsi królewskiej Tłokini w województwie i powiecie kaliskim, parachii teje leżącej spisana i ręką swoją podpisaną.

Zawieszając obrachonek do opisu stanu tego wójtostwa przystąpieliśmy. Jest tylko chałupa z izbą i komorą, stara, w blochy, słomą pokryta. Przy tej obórka na bydło, stara, reparacyi potrzebująca. Dalej stajenka przy

³⁸ VL, t. 9, s. 73, art. XLII.

³⁹ Pomyłka w dacie rocznej. Oblata nastąpiła w 1768, wtedy 1 grudnia przypadła w czwartek (następny dzień po święcie św. Andrzeja Apostoła — 30 listopada).

stodołę pod jednym dachem co i stodoła, o 1 bojewisku, stara. Druga stodoła osobna o 1 bojewisku, reaparacyi potrzebująca.

Role do tego wójtostwa są w trzech polach i łąki. Więcej nic nad wyżej opis nie znajduje się. Po którym skończonym do zaprzysiężenia tabeli położonej przypuściliśmy.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Wykonał na rzetelność przysięgę JP Maci[ej] Traczewski, po której do obrachonku przystąpiliśmy, trzechletnią krescencyą złączywszy, a rozdział równy [s. 36] na 3 lata uczyniwszy. Ponieważ wypada:

Żyta na rok kop 23, snopów 10, kopa a fl 6.

Pszenicy kop 4, snopów 30, kopa a fl 7.

Jęczmienia kop 10, snopów 15 kopa a fl 3.

Z składów 100 i zagona jednego, czyli raczej skład gr 12 rachując, a do każdej kopy żyta sposobem ziemiańskim owcę 1 a fl 1 przydając, wynosi suma zł 264, gr 13 i pół.

Z której formując kwartę 1 uczyni kwotę [złp] 66, gr 3, den. 5. Ustanawiając zaś dwie kwarty w myśl prawa należeć będzie opłaty do Skarbu Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego złp 132, gr 6, szel. 1, den. 3.

DZIERŻAWA BLIZANÓW, GRODZISKO, ZBORÓW
Z PRZYLEGŁOŚCIAMI

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Działo się w Blizanowie dn. 15. m. sierpnia r. 1789. My, komisarze i lustratorowie zjechaliśmy etc. Stawił się JW Franciszek Miaskoski [!] kasztelan gnieźnieński⁴⁰, dóbr królewskich wsiów Blizanowa, Grodziska, Zborowa, vigore consensów regii Varsaviae die 23 m. Augusti a. 1762 datuati a Seren. Augusto rege exhibiti na mocy cesyi przez JW Maksymiliana Molskiego kasztelana rogozińskiego⁴¹, przed księgami grodu kaliskiego w sobotę po święcie Podwyższenia Św. Krzyża [18 IX] w r. 1762 [s. 37] na osobę swoją uczynionej, dożywotni posesor.

Stawionemu JW Miaskoskiemu kasztelanowi gnieźnieńskiemu, dóbr powyżej rzeczonych Blizanowa, Grodziska i Zborowa posesorowi, registra

⁴⁰ *Franciszek Salezy Miaskowski (1739–1816), kasztelan gnieźnieński od 1786, starosta gnieźnieński.*

⁴¹ *Maksymilian Molski (zm. 1763), stolnik kaliski 1728–1744, kasztelan rogoziński 1744–1763.*

czyli tabelę wszelkich dochodów i krescencyi, a to w myśl prawa roku bieżącego zapadłego teraz w egzekucyi będącego z lat trzech, tj. 1785, 1786, 1787 złożyć zaleciliśmy. JW Miaskoski kasztelan gnieźnieński, z dóbr Blizanowa i Grodziska przez siebie trzymanych zadosyć czyniąc wyrokowi rejestra czyli tabelę wszystkich dochodów złożył. Ze wsi zaś Zborowa na siebie nie trzymanej przez tamecznego posiadziela arendownego rejestrów wszelkich dochodów złożenie oświadczył. My, lustratorowie, złożenie oświadczone przez posesora do Zborowa zawieszając, szczególnie rzetelność złożonej tabeli z wsi Blizanowa i Grodziska dochodów zaprzysiędź ogłosiliśmy. Zaprzysięgł JW Franciszek Miaskoski kasztelan gnieźnieński. Zawieszając obrachonek tej tabeli do opisanja stanu wsiów Blizanowa i Grodziska przystąpiliśmy.

[Wieś] Blizanów⁴²

W tej wsi dworu nie masz, budynek tylko ekonomiczny, w którym ekonomiczna mieszka o 2 izbetkach [izdebkach] i 4 schowaniach, stary, słomą pokryty. Drugi budynek, w którym czeladź mieszka, stary, nowo reperowany, dranicami przykryty, w którym tylko izba, schowanie i kuchnia. Dalej browar, którego połowa nowo postawiona, a druga połowa stara, słomą przykryty. W browarze statków gruntowych nie masz. Jest zaś osobne suszenie dranicami nowo pobite. Dalej gorzalnia jeszcze niezła, przez dzisiejszego posesora wystawiona. Statków w tej gorzalni nie ma gruntowych. Dalej jeszcze chlewiki świńskie i wolarnia słomą pokryte. Jest nadto budynek [s. 38] do chowania rzeczy gospodarskich, słomą pokryty. Przy wrotach już samych jest wozownia nowa z dwiema schowaniami, dranicami pokryta. Wyszędłszy z podwórza po prawej ręce owczarnia duża nowa, słomą pokryta. Blisko tej owczarni w ogrodzeniu są obory bydłce, stajnie i chlewy dla świni, te budynki dobre, słomą pokryte. Dalej są 2 stodoły, jedna nowa o 3 bojewiskach, druga o 2 bojewiskach również nowa, obydwie słomą pokryte. Między tymi stodołami jest spichlerz duży o dwóch kondygnacjach górnych, ściany w blochy, dranicami pobity tenże spichlerz. Jest naprzeciw niego stodoła mała na siano niezła. Wszystkie tu wyliczone budynki są na podmurowaniu kamiennym. Ogrodzenie zwyczajne jest w płatwy [płaty], cieraniem nadkładane.

⁴² *Blizanów, obecnie wieś gminna w pow. kaliskim.*

Osiadłość. — Jest w tej wsi kościół parochialny⁴³ collationis regiae.

Był tu wybraniec, lecz z tego wybraniestwa role dwór na siebie trzyma, z których corocznie płaci zł 100 do Skarbu Koronnego, jakośmy z pokazanych kwitów nauczyli się.

Stawił się Maci[ej] Łakomiak ławnik, z całą gromadą do indagacyi i wraz z nią zeznał, że w Blizanowie jest półrolników 12. Ci wszyscy na tydzień przez rok cały po dni 3 ręczno dwojgiem lub bydłem robią, a w żniwa 3 tłuکی odprawiają. Ci sami dają 3 kapłony, kurczę i jaj mendel. Chałupy, w których siedzą, terażniejszy posesor JW kasztelan gnieźniński, niektóre nowe postawił, niektóre poprawił. Ciż półrolnicy wszyscy mają po 4 bydła robotnego pańskiego, a niektórzy mają i po krowie.

Zagrodników jest 13. Ci rok cały w tydzień każdy robią dni 3 i tłuکی 3 odprawiają w żniwa. Wszyscy raz w rok gnój wożą bez zaciągu.

Półrolnicy mają po 50 składów roli, a zagrodnicy po 16 składów w 3 polach mający. Jeżeli nad swoje wydziały roli co sieją, to płacą ze składu po gr 19, [s. 39] którego siania na składowe gromada chęć niewielką oświadczyła. Drogę odprawiają za dawnym zwyczajem po zaciągu, to jest za mil 7 dni 2 wytrąca się. Zawsze oprzet, stróżą według zwyczaju i inne powinności jak dawno odprawiają.

Komornic jest 12. Biorą z folwarku pańskiego żyta skład, grochu skład, jęczmienia skład, robią 2 dni rok cały tłuکی jak drudzy.

Stawków w tej wsi jest 3, prowentu żadnego nie czynią. Pola na tej wsi są dosyć obszerne, czyli folwarki pańskie, między którymi rowy pobite gdzie tylko potrzeba.

Jest bór, który się zowie Skraina⁴⁴ i ten zaczyna się od granicy wsi Wielkiego Piątku⁴⁵, a ciągnie się ku granicy wsi Rychnowa. W tym boru nie tylko jest drzewo sosnowe na budynek zdatne, ale też młodościane różnego gatunku, jako to dębina, osina i inne. Łąk w tej wsi jest nader mało.

Gościńców wjez[d]nych ze stajniami znajduje się 2, jeden we wsi, a drugi pod borem Skraina zwanym i z tych gościnni robią po 2 dni w tydzień. Nadto jest jeszcze karczma we wsi pod kościołem. Wia-

⁴³ Kościół parafialny w Blizanowie pod wezwaniem Narodzenia NMP z 1532, drewniany, odnowiony w 1760 przez Maksymiliana Molskiego kasztelana rogozińskiego.

⁴⁴ Obecnie osada Skrajnia na południe od Blizanowa.

⁴⁵ Obecnie wieś Piątek Wielki w gminie Stawiszyn w pow. kaliskim, na wschód od Blizanowa.

trak nowo wystawiony za posesyi JW. Miaskoskiego, kasztelana gnieźnińskiego.

[Wieś] Grodzisko⁴⁶

W tej wsi nie masz żadnych pańskich folwarków, są tylko łąki do Blizanowa należące i sprzątane na pań[skich]. Pierwsza ma położenie swoje przy granicy janko[w]skiej, nad strugą Mikołajec zwaną, nazywa się ta łąka Nieprawiec. Druga łąka Kaczyniec zwana, trzecia Gryglica⁴⁷ przy samej granicy Biskupic⁴⁸ między wodami.

Osiadłość. — W tej wsi są tylko 2 chałupy i gościniec trzeci, przy którym jest stajnia wjez[d]na. Tameczne budynki dworskim kosztem JW Miaskoskiego kasztelana gnieźnińskiego, stawiane. Osady tam znajduje się półrolników 2 i gościnny trzeci rolę półrolniczą trzyma. Ci wszyscy ten sam [s. 40] zaciąg i powinności odprawiają co i w Blizanowie półrolnicy. Zaprząg także mają dworski po czworo bydła, a to od JW Franciszka Miaskoskiego kasztelana gnieźnińskiego, sobie dany. O młynie, że był niegdy w Grodzisku⁴⁹, z indagacyi patet, ale teraz go nie masz.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Po zakończonym opisie stanu wsiów Blizanowa i Grodziska i indagacyi uczynionej do obrachonku dochodów na tabeli położonych przystąpiliśmy. Trzechletnią krescencyą i dochody w jedno złączywszy, równy rozdział na rok każdy uczyniwszy wypada na rok:

Żyta kop 359, snopów 23, kopę a fl 6 szacując, owcę 1 do kopy żyta przydając a fl 1.

Pszeniczy kop 80, snopów 3, kopa a fl 7.

Jęczmienia kop 64, snopów 52, kopa a fl 3.

Piwa beczek 106, garcy 2, beczka a fl 2.

Wódki garcy 769, na garcu każdym zysku gr 10.

Czynszu z wiatraka zł 85.

Z składowego zł 326, gr 28.

Inkludując wynosi suma zł z dochodów 4150, gr 18, szel. 2 i pół.

⁴⁶ Grodzisko, wieś w obecnej gminie Pleszew w pow. pleszewskim.

⁴⁷ Łąki Nieprawiec, Kaczyniec i Gryglica — nazwy obecnie zaginione?

⁴⁸ Obecnie Biskupice, wieś na południe od Blizanowa.

⁴⁹ Młyn w Grodzisku na rzece Prośnie, zob. wcześniejsze lustracje: LWWK 1616–1620, cz. I, s. 49; LWWK 1659–1665, cz. I, s. 99.

A że ta wieś Blizanów płaci kompozyty zł 150 do kościoła swego i znowu, jak się pokazuje z kwitów, łanowego płaci zł 100, a to z wybraniestwa, którego role są zmieszane w pańskie folwarki i złączenie krescencya położona na tabeli, przeto wyłączając powyższe kwoty zł 250 jedną sumkę czyniącą, zostaje czystego procentu z Blizanowa i Grodziska suma zł 3900, gr 18. A ponieważ wieś Zborów razem z wsiami Blizanowem, Grodziskiem za jednym przywilejem chodzą i złączenie z nich się podług dawnej lustracji⁵⁰ układa kwarta, przeto my, lustratorowie, [s. 41] do wsi Zborowa końcem opisanego stanu dóbr, obrachunku dochodów i uformowania kwarty jurysdykcję naszą przenosimy.

W tym miejscu zażalenie Blizanowa podane, którego oryginał umieszczony.

[Wieś] Zborów⁵¹

My, komisarze i lustratorowie, zjechaliśmy etc. Stawił się W Stanisław Szczucki, wsi Zborowa przez JW Miaskoskiego kasztelana gnieźnieńskiego, postanowiony posesor. Stawionemu więc W Szczuckiemu rozwiązując zawieszenie w wsi Blizanowie względem złożenia rejestrów uczynione. Teraz zadosyć czyniąc wyrokowi naszemu rejestra wsi Zborowa wszelkich dochodów i krescencyi złożyć nakazaliśmy. Złożył W Szczucki tabelę wszelkich dochodów wsi Zborowa. My, lustratorowie, przysięgę rotą konstytucyi na rzetelność złożonej tabeli wykonać deklarowaliśmy. Wykonał przysięgę W Stanisław Szczucki, po której wykonaniu do spisania stanu wsi Zborowa i indagacyi przystąpiliśmy.

W tej wsi jest kościół⁵² collationis regiae, bierze kompozyty zł 140.

Dwór stary reparacyi potrzebujący, snopkami posyty. Mielcuch pod dranicami stary, zreperowany, w końcu którego gorzalnia nowo przystawiona, dranicami pokryta. Dalej chlewy świńskie i obory bydłce, dalej owczarnia wyreperowana. Za nią stajnie 2 stare. Stodół starych niewielkich 4 o 1 bojewisku reparacyi potrzebujących. Blisko tych spichlerz stary niedobry. Na wsi gościniec ze stajnią wjezd[ny], nowy, kuźnia stara.

⁵⁰ Zob. LWWK 1616–1620, cz. I, s. 48–51; LWWK 1659–1665, cz. I, s. 98–100; APP, Kalisz, Tab. 15, k. 16v–20. Kwarta z tych trzech wsi wynosiła wówczas 1442 złp.

⁵¹ Zborów, obecnie wieś w gminie Żelazków w pow. kaliskim.

⁵² Kościół w Zborowie pod wezwaniem św. Michała, od 1719 parafialny, drewniany, zbudowany w 1726 z fundacji Józefa Molskiego kasztelana rogozińskiego.

Osiadłość. — W tej wsi jest pólrolników 8, mają bydła pańskiego po 4 do roboty. Robią w tydzień 3 dni dwójgiem, dają po 3 kapłony. Zagrodników 10, robią także dni 3 w tydzień. Do gnoju raz [s. 42] iść powinni, wozić podług lustracy dawniejszej⁵³ i na stróżą bez zaciągu. Drogi i inne powinności tak jak w Blizanowie odprawiają.

Karczmarz dni 2 w tydzień robi.

Kowala teraz nie masz, statki kowalskie niektóre są, jako to miech, kowadło.

Ci wszyscy pólrolnicy i zagrodnicy mają chałupy pańskim kosztem stawiane ad praesens niektóre dobre, niektóre złe.

Komornic 6, biorą z pola skład żyta, skład grochu, skład jęczmienia, robią w tydzień 2 dni.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Po uczynionym opisie stanu wsi Zborowa do obrachonku tabeli przystąpiliśmy. A ponieważ dwóchletnia tylko proweniencyja dóbr na tabeli umieszczona, przeto r. 1788 do obrachonku wzięliśmy. W którym że się pokazuje:

Żyta kop 200, kopę a fl 6 rachując, owcę 1 do każdej kopy żyta przydając.

Pszenicy kop 70, kopa a fl 7.

Jęczmienia kop 62, snopów 45, kopa a fl 3.

Piwa beczek 61, beczka a fl 2.

Gorzałki garcy 368 i kwarty 2 i kwaterki 2, zysku na garcu gr 10 rachując.

Składowego ze składów 336, każdy skład gr 12 taksując.

Wypada suma ogólna za zwyż wyrażone produkta [złp] 2544, gr 7, z której wytrącając kompozyty zł 140 zostaje czystej sumy zł 2440, gr 7.

Po takowym obrachonku do uformowania kwarty tak z dóbr Blizanowa, Grodziska i Zborowa przystąpiliśmy. A że z dóbr Blizanowa i Grodziska jest prowentu czystego zł 3900, [s. 43] gr 18, a ze Zborowa zł 2440, gr 7, te obydwie złączywszy czynią sumę zł 6304, gr 25, z której to złączonej formując kwartę 1 wynosi suma zł 1576, gr 6, den. 4 i pół. A że z prawa posiadzielstwa należy się uformować 2 kwarty, przeto dwie takie

⁵³ LWWK 1616–1620, cz. I, s. 49; LWWK 1628–1632, cz. I, s. 144; LWWK 1659–1665, cz. I, s. 100.

kwarty formując czynią sumę zł 3152, gr 12, den. 9 i takowa opłata należy się do Skarbu Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego.

WIEŚ KURZA⁵⁴

Działo się w wsi Kurza dn. 22. m. sierpnia r. 1789. My, komisarze i lustratorowie, powiatu kaliskiego zjechaliśmy etc. Stawił się W Józef Ososki⁵⁵ na mocy kontraktu w Gnieźnie dn. 2 m. czerwca r. 1788 między JW Andrzejem Mielęckim, gen. mjr.⁵⁶ w wojsku koronnym, z jednej, a względnie z sobą z drugiej strony, o dobra zwane Wielki Piątek i część w Małym Piątku w województwie i powiecie kaliskim leżące, niemniej wieś Kurzą królewsczyzną [s. 44] z przywilejem mianą, zawartego.

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Posesor złożył najprzody intromisyę przed księgami grodu kaliskiego w czwartek po święcie Nawiedzenia NPM [9 VII] r. 1761 na mocy przywileju w Warszawie dn. 4 m. czerwca roku tegoż 1761 datowanego na rzecz W Andrzeja Mielęckiego, płk. wojsk koronnych, zeznaną⁵⁷. Złożył niemniej ekstrakt przysięgi przed księgami grodu kaliskiego. My, lustratorowie końcem uskutecznienia prawa w roku bieżącym zapadłego w egzekucyi będącego złożenie rejestrów z wsi Kurzy królewsczyzny wszelkich dochodów i produktów stałych, a to w myśl prawa, z lat 1785, 1786, 1787 mieć chcemy natychmiast za zadosyć uczynienie wyrokowi, iż innych żadnych dochodów z przyczyny, iż folwarków pańskich nie masz, rzeczony posesor złożyć nie może tabeli, oświadczył, lecz samej tylko propinacyi piwa i gorzałki tabelę ręką swoją podpisaną i lustracyą w tej wsi Kurzy dn. 15. m. marca r. 1765 odbytą, a w księgach grodu kaliskiego w poniedziałek, to jest nazajutrz święta św. Tomasza Apostoła [22 XII] roku tegoż oblatowaną złożył. Z której lustracyi pokazuje się, iż tylko za ugodzony zaciąg 420 złp posesor W Mielęcki odbierał, z której sumy kwarta uformowana była. Teraz tenże W Mielęcki znowu, iż ugodzonej sumy 420 złp [s. 45] nie bierze i do dawniejszego zwyczaju, to jest do odrabiania pańsz-

⁵⁴ Kurza, wieś w obecnej gminie Blizanów w pow. kaliskim.

⁵⁵ Józef Ossowski, syn Wojciecha.

⁵⁶ Andrzej Mielęcki (zm. po 1795?), syn Jana i Konstancji z Lipskich, w 1767 płk wojsk koronnych, co najmniej od 1776 gen. mjr (nie figuruje w wydawnictwie *Oficerowie Rzeczypospolitej Obojga Narodów 1777–1794. Spisy, oprac. M. Machynia, V. Rakutis, Cz. Srzednicki, t. 1–4, Kraków 1998–2002*).

⁵⁷ APP, Kalisz grodzkie, 399, nr 1592; zob. też *Królewsczyzny kaliskie*, s. 108.

czynny przywrócił gromadę w Kurzy, my, lustratorowie, zawieszając dalsze rozwiązanie do indagacyi i opisu stanu wsi przystąpiliśmy.

Osiadłość. — Stawili się Tomasz Okoń i Maci[ej] Okoń, bracia, kmiecie obydwaj, i z gromadą zeznali, iż w tej wsi nie masz żadnego folwarku pańskiego, łąki tylko są pańskie i propinacyja pańska. Do tej propinacyi jest budynek pańskim kosztem wystawiony, to jest W Andrzeja Mielęckiego.

Kmieci w tej wsi jest 2 swoje bydło mających. Obydwaj z pomocą pańską chałupy mają stawiane. Czynszu ad praesens żadnego nie dają. Rabiali dawniej w tydzień 4 dni dwojgiem, kiedy bydło orząc lasek ze zimy 6, a na zagon po 7. Teraz zaś robią całorocznie po 8 lasek od czasu posesyi W Mielęckiego. Mieli ugodę z nim, za robocizną z całej wsi opłacając dawali złp 420. Teraz rok piętnasty jak nie płacą, tylko robią do Piątku⁵⁸ dóbr dziedzicznych W Mielęckiego, generała. Tłuk dawniej tylko rabiali dni 3 ręczno, a teraz dni 4 po dwojgu przymuszeni. Kądzieli dawniej tylko prządali sztukę 1, a teraz [przy]muszeni szt. 6. Innych powinności nie mają i do żadnych przymuszani.

Chałupników jest 2, ci robią całorocznie w tydzień 2 dni po jednym. Kądzieli nic dawniej nie prządali, a teraz do przędzenia 2 sztuk przymuszani przez lat kilka jak i kmiecie. Opłacając robocizną, składali do gromady proporcjonalnie czynsz pieniężny.

Cała ta wieś żadnego czynszu innego nie daje, oprócz podymnego i na dziesięcinę płaci do parochii zł 50. Z takowej indagacyi lubo zgodnie [s. 46] z wnioskiem posesora pokazuje się, iż robocizna przywrócona, a opłata w sumie za zaciąg 420 zł bywsza zniesiona od gromady. Dwór tylko opłaca intercedendo wieś podług dawnej lustracyi⁵⁹, jako złożone zaświadczały kwity, kwartę. My więc, lustratorowie do zaprzysiężenia tabeli dochodów W posesora przypuściliśmy, a sposobu nie mając wyciągnąć dochodów, ile żadnych pańskich folwarków nie masz, w komisyi też powiatowej taksa robocizny, która ad praesens przywrócona i odbywana jest, nie ustanowiona, przeto tylko do obrachonku z tabeli piwa i gorzałki przystąpiliśmy. Z której beczek 31 piwa, a fl 2 taksując, a na garcy 150 wódki, na każdym z osobna garcu gr 10 zysku rachując, wynosi

⁵⁸ *Piątek Wielki, wieś na północny wschód od Kurzy, obecnie w gminie Stawiszyn w pow. kaliskim.*

⁵⁹ *APP, Kalisz, Tab. 15, k. 20–21.*

suma za piwo i wódkę złp 114. Za roboczną zaś ex re dominii posesor jaką dawniej ustanowił opłatę, do tej się przychylamy. A tej obojej proweniencji wynosi suma zł 534, z której formując kwartę 1 uczyni kwotę zł 133 gr 15. Dwie zaś kwarty stanowiąc należeć będzie opłaty do Skarbu Rzeczypospolitej 267 złp.

W tym miejscu zażalenie od gromady wsi Kurza podano, którego osnowa w oryginale umieszczona.

[JURAMENT POSESORA WSI KURZA⁶⁰]

[s. 154] Magnificus Mielęcki exercituum Regni generalis
praestitit iuramentum [a.] 1789 in c[ast]ro Calis[siensi]

[s. 151] Actum in castro Calissieni die 17 m. Augusti a. D. 1789. Magnificus Andreas Mielęcki exercitu[u]m Regni generalis, bonorum Piątek Maius et sortium in bonis Piątek Minus⁶¹ in pa[la]t[ina]tu et dictrictu praes[enti] consistentium haeres ac Kurza regalium possessor ad implendo [implendum] legem in comitiis R[eg]ni Varsavien[sibus] sub titulo „Sposób wynalezienia ofiary z dóbr ziemskich i duchownych w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim” promulgatae, actis primo curiae Regni Varsaviensis die 30 m. Maii a. praes[enti] oblatuatae⁶², dein[de] actis praes[entibus] c[ast]ren[sibus] Calis[siensibus] die 24 m. Iunii a. itid[em] praes[enti] oblatuatae, iur[amen]tum infratenorat[um] ad imaginem crucifixi D[omi]ni N[ost]ri Iesu Christi [w rkp.: Hristi], flexis genibus, rotha nimirum tali: Ja, Andrzej przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Św. Jedynemu, jako posesorowi mojemu zaleciłem jak najsprawiedliwiej intratę podać stosownie do zwyczaju kraju i podanie takowe intraty najwiadośszym ludziom poleciłem i do podania intraty na szkodę Skarbu ani przez siebie ani przez [s. 152] subordynowane osoby nie namówiłem. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna Syna Jęgo Męko, p[rae]stitit, quod p[rae]stitum, officium praes[ens] actis suis connotavit.

Ex pro[toco]llo cas[trensi] Calis[siensi], extradit[um] J[ózef] Wsdowski
Lectum per A. Prądzynski

⁶⁰ Przeniesiono ze s. 151–152 i 154 rękopisu.

⁶¹ Piątek Wielki i Piątek Mały, wieś w obecnej gminie Stawiszyn w pow. kaliskim.

⁶² VL, t. 9, s. 77.

[PUSTKOWIE] KLISZEW⁶³

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Działo się dn. 23. m. sierpnia r. 1789. My, lustratorowie etc. Stawił się W Nepomucen Szczucki, dóbr Zagorzyna, Pruszkowa⁶⁴ ziemskich i dezerty [s. 47] Kliszewa arendowny posesor, pokazał existenciam dezerty Kliszewa, to jest same tylko grunta i łąki. Żadnego budynku nie masz. Znajdują się te grunta między granicami Zagorzyna, młynem Deską⁶⁵ i Pruszkowa także i Koscielną Wsią⁶⁶. Uczynił alegacją, i że ta dezerta Kliszew quondam króleszczyzna obrócona w ziemskie dobra następniemi, a najprzód przywilejem przez Najjaśn. Przemysława II, księcia polskiego, pod r. 1278 w środę po niedzieli Letare zwanej [30 III] w Kaliszu datowanym⁶⁷, do ksiąg grodu kaliskiego w poniedziałek po niedzieli Invo-cavit [11 III] w r. 1549 sposobem oblaty podanym⁶⁸ na dobra przedtem Kosciół, jak z tegoż przywileju wykazuje się, a teraz Koscielna Wieś zwane, pryncypalne i do tych wsi Głogawa, Krzywosądowa, Kliszewo, Pietrowo, Nędzerczewo⁶⁹ z młynem przed Kaliszem w powiecie kaliskim oraz wsią Lisiec⁷⁰ przed Koninem w powiecie konińskim, konwentowi Wielbnych benedyktyków, czyli raczej ich konwentu kościołowi w pomienionej Wsi Kościelnej pod tytułem św. Wawrzyńca założonemu nadanym. Dalej, z zaręczeniem urzędowym ewikcyi w grodzie kaliskim w czwartek po święcie św. Wawrzyńca [13 VIII] r. 1562 względem trzecich części pięciu części w wsiach Zagorzynie, Kliszewie, Doitrowach obydwóch,

⁶³ Obecnie nieistniejąca wieś Kliszewo, już w XVIII w. jej grunty podzielono między właścicieli kilku sąsiednich wsi; szerzej o sporach o tę wieś zob. *Króleszczyzny kaliskie*, s. 109–110.

⁶⁴ Zagorzyn i Pruszków, wieś w obecnej gminie Blizanów w pow. kaliskim.

⁶⁵ Młyn Deska, nieistniejąca obecnie osada młynarska nad rzeką Prosną.

⁶⁶ Kościelna Wieś, obecnie wieś na północny zachód od Kalisza, w gminie Gołuchów w pow. pleszewskim.

⁶⁷ *KDŹ*, t. 1, s. 44–45, nr 35, t. 2, s. 84–85, nr 712.

⁶⁸ *APP*, Kalisz grodzkie, 36, k. 83–86v, obłata dokumentu Kazimierza Jagiellończyka (Piotrków 22 V 1467) potwierdzającego przywilej Przemysła II wystawiony w Kaliszu 30 III 1278; zob. też *KDŹ*, t. 1, s. 44–45, nr 35.

⁶⁹ Obecne wsie Głogowa (w gminie Raszków w pow. ostrowskim), Krzywosądów (w gminie Gołuchów w pow. pleszewskim), Nędzerczew (w gminie Opatówek w pow. kaliskim) oraz nieistniejące obecnie osady Kliszew i Pietrowo (Piotrowo) w dawnym pow. kaliskim.

⁷⁰ Obecnie Lisiec Mały i Lisiec Wielki, wieś na południe od Konina, w gminie Stare Miasto w pow. konińskim.

Zagorzynka, Pruszkowa i obydwóch Pamięcin i Rzegocina⁷¹ w powiecie kaliskim, Gadowa⁷² w powiecie konińskim sytuowanych, przez urodzonych Krzysztofa Zaskrzynskiego i Annę Niewierską obojga małżonków, na rzecz ur. Rafała z Leszna, starosty radziejowskiego⁷³, jako od siebie odprzedanych zeznanym⁷⁴. Tudzież rezygnacją dóbr Żelaskowa⁷⁵ posiadanych, Paromina, Ciechniewa pustych⁷⁶, Zagorzyna i częściów Pruszkowa Wielkiego i Małego, Pamięcina, Rzegocina [Żegocina], Kliszewa, Zagorzynka, Dojutruwa [Dojutrówa] i innych na rzecz ur. [s. 48] Stanisława Kobierzyckiego⁷⁷ przez ur. Wacława z Leszna Leszczyńskiego⁷⁸ przed księgami grodu kaliskiego w poniedziałek po święcie św. Małgorzaty [14 VII] zeznaną⁷⁹.

Potem komplanację między Wiel. JM ks. Tomaszem Pawłowskim, proboszczem Koscielnej Wsi i całym konwentem benedyktyńskim z jednej, a JMP z Bnina Opolińskim⁸⁰ z drugiej strony, w Poznaniu w poniedziałek pierwszy po Nowym Lecie [3 I] r. 1622 utworzoną i do ksiąg ziemstwa kaliskiego w poniedziałek po święcie św. Michała Archanioła [2 X] roku następnego 1623 sposobem oblaty wniesioną, którą komplanacją przerzeczony konwent koscielnowiejski dezertę Kliszewa i łękę Szarowa nazwaną wspomnianemu ur. Opolińskiemu ustąpił. Ten zaś ur. Opoliński nadgradzając toż ustąpienie kwotę, czyli czynsz 130 złp corocznie do tegoż konwentu Wielebnych benedyktynów płacić obowiązał się. I komplanacja ta w klasztorze tynieckim dn. 12. m. lipca r. 1623 przez

⁷¹ Obecnie wsie Zagorzyn, Dojutrów, Pruszków, Pamięcin i Żegocin w gminie Blizanów w pow. kaliskim; Zagorzynek jest teraz dzielnicą Kalisza.

⁷² Wieś Gadów w obecnej gminie Mycielin w pow. kaliskim.

⁷³ Rafał Leszczyński (ok. 1526–1592), starosta radziejowski 1540?–1579/1580, wojewoda brzeski kujawski 1545–1550, marszałek sejmów tzw. egzekucyjnych, kasztelan śremski 1580–1592.

⁷⁴ APP, Kalisz grodzkie, t. 50, s. 1000–1003.

⁷⁵ Obecnie wieś Żelazków, siedziba gminy w pow. kaliskim.

⁷⁶ Paromin i Ciechniewo, wsie obecnie nieistniejące.

⁷⁷ Przypuszczalnie identyczny ze Stanisławem Kobierzyckim (ok. 1600–1665), cześnikiem poznańskim 1627–1636, podczaszym kaliskim 1636–1643, kasztelanem gdańskim 1643–1656 i wojewodą pomorskim 1656–1658.

⁷⁸ Wacław Leszczyński (ok. 1576–1628), kasztelan kaliski 1616–1618, wojewoda kaliski 1618–1620, podkanclerzy kor. 1620–1625, kanclerz w. kor. 1625–1628.

⁷⁹ Stanisław Kobierzycki w 1610 kupił dobra żelazkowskie, od 1580 znajdujące się w posiadaniu Leszczyńskich.

⁸⁰ Andrzej Opaliński (zm. 1625), podkomorzy poznański 1624–1625.

Wiel. Stanisława Łubińskiego opata⁸¹ tegoż klasztoru, na zodosyć uczynienie wzmiankowanej komplianacyi jak przedtem, iż co wyżej ziemskiem księgi nastąpione świadczy oblata, jest umocniona. Jakoli też urzędowym od całkowitego procesu względem przerzeczonego Kliszewa i łąki Szarowa intentowanego i komplianacyą powyższą umorzoną przez tegoż wyżej wspomnianego Wiel. Pawłoskiego, proboszcza koscielskiego, swym i całego konwentu imieniem czyniącego, na rzecz wzmiankowanego ur. Andrzeja Opolńskiego i innych odstąpieniem przed temiż ziemstwa kaliskiego księgi po święcie św. Michała Archanioła [po 29 IX] roku jak wyżej 1622 zeznanym. Którym [s. 49] odstąpieniem urzędowym tenże Wiel. proboszcz Pawłoski rzeczony proces, wieczne milczenie na siebie i swój konwent wciągając zniszczył i umorzył oraz zarzeczeniem osobnym urzędowym przez tylekroć rzeczony konwent koscielski, jako zezwolenie na zeznanie kwitu od wszelkich napaści względem dóbr Kliszewa i łąki Szarowo którekolwiek kiedyś zająć mogły od Wiel. opata tynieckiego do przyszłego święta św. Jana Chrzciciela [24 VI], na rzecz JW Waclawa z Leszna Leszczyńskiego, kanclerza koronnego i jego następców wystaranym, przed księgami grodzkimi kaliskimi we wtorek w zajutrzku święta św. Franciszka Wyznawcy [5 X] r. 1627 pod zakładem 600 złp uczynionym. Niemniej kwitami dwiema, pierwszym z kwoty 65 złp od sumy oryginalnej 1000 złp na dobrach Lutogniewie⁸² przez ur. Stanisława Rudnickiego⁸³ z opłacać mianego corocznie czynszu zabezpieczony na rzecz tegoż ur. Rudnickiego, drugim, z procesu jakimkolwiek sposobem względem Kliszewa dezerty i łąki Szarowo intentowanego na rzecz tak wspomnianego ur. Rudnickiego, jako też JW Waclawa Leszczyńskiego, kanclerza koronnego, obiema przed księgami grodu kaliskiego w tymże czasie i roku jak wyżej zeznanymi. Także zapisem urzędowym sumy 600 złp przez JW Waclawa z Leszna Leszczyńskiego, kanclerza wielkiego koronnego, na dobrach Jdlcu⁸⁴ na rzecz konwentu koscielskiego zakonu Wiel. benedyktynów, wywieszając się od spraw tak względem Kliszewa, jakoli też łąki Szarowa dawniej i przez dawniejszych konwentu tegoż proboszczów popie-

⁸¹ *Stanisław Łubieński (1573–1640), opat benedyktynów tynieckich 1618–1627, biskup łucki 1624–1627, podkanclerzy koronny 1625–1627, biskup płocki 1627–1640, historyk i pisarz religijny.*

⁸² *Lutogniew, wieś w obecnej gminie Krotoszyn w pow. krotoszyńskim.*

⁸³ *Zapewne Stanisław Rudnicki (zm. 1629), cześnik kaliski 1600–1604, podsędek kaliski 1604–1613, sędzia kaliski 1613–1629.*

⁸⁴ *Obecnie Jedlec, wieś w gminie Gołuchów w pow. pleszewskim.*

ranych, czyli one zaspokajając na rzecz W Stanisława Rudnickiego upewnionym. Tudzież utwierdzeniem wszelkich czynności względem tylekroć wzmiankowanych wsi Kliszewa i łąki Szarowo między konwentem [s. 50] Koscielnej Wsi a przerzeczonym JW Leszczynskim i innymi jak wyżej nastąpionych na rzecz ur. Stanisława Kobierzyckiego⁸⁵, dóbr tychże wsi Kliszewa i łąki Szarowa nabywcy, w klasztorze tynieckim dn. 25 m. czerwca r. 1630 wypadłym i do ksiąg grodzkich kaliskich w poniedziałek po święcie św. Maryi Magdaleny [25 VII] roku następnego 1633 wciągnionym⁸⁶.

Potem rezygnacją dóbr Żelaskowa, Szaromnia, Kliszewa, Zagorzyna i innych przez ur. Woyciecha Kobierzyckiego⁸⁷ na rzecz urodzonych Andrzeja, Woyciecha i Mikołaja Kierzynskich przed księgami grodzkimi kaliskimi po święcie św. Małgorzaty Panny i Męczenniczki [po 13 VII] w r. 1679 za sumę 80 000 złp zeznaną. Nadto osobną rezygnacją tychże samych dóbr przez ur. Andrzeja Kierzynskiego na osobę ur. Andrzeja Radolinskiego⁸⁸ w tychże jak wyżej księgach grodzkich kaliskich w poniedziałek po święcie św. Jakuba Apostoła [18 III] r. 1680 za sumę 74 000 złp udziałanych⁸⁹. Jakoli też wyrokiem trybunalskim bydgoskim między W Piotrem Radońskim cześnikiem nowogrodzkim⁹⁰, dóbr Kliszewa i innych dziedzicem z jednej, Wiel. konwentem zakonu św. Benedykta koscielskim z drugiej, W Kajetanem Radolińskim wojskim poznańskim⁹¹, i innemi w stawnistwo wyroku tego wpływającemi z trzeciej strony, w piątek po święcie w Niebo Wzięcia NPM [19 VIII] [s. 51] r. 1768 zapadłym, którym wyrokiem sąd tenże trybunalski utrzymawszy wszystkie czynności względem łąki Szarowa i dóbr Kliszewa dawniej królewskich, wspomnianą łąkę Szarowo W Radonskiemu cześnikowi nowogrodzkiemu, przysądził. W porządku zaś oddzielenia dóbr Kliszewa do tegoż W Radońskiego oraz W Radolinskiego prawem dziedzicznym przyszyłych od dóbr Warszowki⁹² i innych zjazd na grunt zaprzeczony ogłoszony został. Niemniej osobnym

⁸⁵ Stanisław Kobierzycki, zob. wcześniej przypis 77.

⁸⁶ Zachowana księga grodzka kaliska z 1633 r. (APP, Kalisz grodzkie, 126) obejmuje wpisy do 11 VII 1633 r.

⁸⁷ Wojciech Kobierzycki, może bratanek wojewody pomorskiego Stanisława Kobierzyckiego.

⁸⁸ Andrzej Radoliński (zm. 1681), kasztelan krzywiński 1671–1681.

⁸⁹ Księgi grodzkie kaliskie rezygnacji i inskrypcji z 1680 r. nie zachowały się.

⁹⁰ Piotr Radoński, cześnik nowogrodzki.

⁹¹ Kajetan Radoliński (zm. 1794), skarbnik poznański 1757–1766, wojski poznański 1766–1794, wnuk Andrzeja Radolińskiego, kasztelana krzywińskiego, był właścicielem dóbr żelazkowskich od połowy XVIII w.

⁹² Warszówka, wieś granicząca od północnego wschodu z Kaliszem, obecnie w gminie Blizanów.

wyrokiem trybunalskim pomiędzy temiż stronami w Piotrkowie we środę nazajutrz święta św. Łukasza Ewangelisty [19 X 1768] nastąpionym, którym wyrokiem na powództwa przez W Radolinskiego wydane łąka rzeczona Szarowa już nie samemu W Radonskiemu, lecz i W Radolinskiemu, czyli raczej obiema przez połowę przyznana i w tym punkcie wyrok powyższy bydgoski trybunalski poprawionym, w innych zaś kategoryjach w swej ważności utrzymanym został. Na ostatek zaś rezygnację przez W Kajetana Radolinskiego wojskiego poznańskiego, na rzecz Piotra Radonskiego cześnika nowogrodzkiego, dóbr Zagorzyna, Zagorzynka, Kliszewa [i] innych w poniedziałek zajutrzku święta św. Jana Chrzciciela [25 VI] r. 1781 w grodzie kaliskim zeznaną⁹³. Na koniec kontraktem tychże dóbr przedażnym między dopiero wspomnianym W Radonskim z jednej a JWJM ks. Kazimierzem z Lipiego Lipskim, proboszczem i infułatem [s. 52] chockim, archidiakonem kujawskim⁹⁴, z drugiej strony, w Kaliszu dn. 25. m. czerwca r. 1787 udziałnym i księgami grodu kaliskiego dnia tegoż wzmocnionym, na twierdzy którego kontraktu przerweczone dobra Kliszewo do dnia dzisiejszego przy dziedzictwie tegoż JW infułata utrzymują się, łuszczy dowodami, na które my, lustratorowie zapatrzwszy się od lustracyi odstępujemy.

WIEŚ WITOW I WÓJTOSTWO W WARCIE

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Działo się w Witowie dn. 26. m. sierpnia r. 1789. My, komisarze i lustratorowie etc. Stawił się w osobie swojej W Józef Byszewski, pułku kawaleryi narodowej przedniej straży płk⁹⁵, wsi Witowa i wójtostwa w Warcie z mocy kontraktu w Kaliszu dn. 21. m. czerwca r. 1782 między W Kazimierzem Szołdrskim⁹⁶, teje wsi Witowa i wójtostwa w Warcie pod dniem piątkowym przed świętem św. Łucyi [12 XII] r. 1755 od Najjaśn. Augusta III

⁹³ APP, Kalisz grodzkie, 440, s. 1885.

⁹⁴ Kazimierz Lipski (zm. 1797), syn Wojciecha chorążego buskiego, opat lubiński, infułat i proboszcz w Choczcu (niegdyś miasteczku w dawnym pow. kaliskim, obecnie wsi gminnej w pow. pleszewskim), kanonik i archidiakon kujawski, był właścicielem 1 miasta i 12 wsi w pow. kaliskim, zob. W. Rusiński, *Struktura osadnicza i zaludnienie powiatu kaliskiego w 1789 r.*, *Rocznik Kaliski*, t. 3: 1970, s. 70.

⁹⁵ Józef Byszewski (zm. 1791), płk od 1778, szambelan Stanisława Augusta, od 1791 gen. mjr.

⁹⁶ Kazimierz Szołdrski, syn Andrzeja chorążego smoleńskiego i Antoniny z Turnów, od 1783 dziedzic wsi Wilcza.

uprzywilejowanym posesorem z jednej, i względnie z sobą z drugiej strony, spisane, w księgi grodu kaliskiego dn. 1. lipca roku tegoż [1782] przy roboracyi wciągnięgo [s. 53] prawo dożywocia W Szołdrskiemu służące, sobie zlewające, posesor. Stawionemu, w myśl prawa tabelę dochodów wszelkich wsi wójtostwa w Warcie i wsi Witowa złożyć nakazaliśmy. Złożył W Byszewski stusowną [!] do opisu prawa tabelę intraty tak wsi Witowa, jako i wójtostwa w Warcie, której obrachowanie, my, lustratorowie do opisu stanu wsi Witowa i wójtostwa wartkiego zawiesiliśmy i w tym zaraz do opisu stanu wsi Witowa przystąpiliśmy.

[Wieś Witów⁹⁷]

Budynki dworskie Witowa. — Dwór w tej wsi przez zeszłego posesora W [Kazimierza] Szołdrskiego wystawiony, teraz na nowo i dokładnie przez terażniejszego posesora zreperowany i guntami pokryty, w którym są na obydwóch stronach po 2 pokoje z narożnikiem, wśród dworu garderoba, wewnątrz te pokoje zupełnie wyporządzone. Dwór ten wkoło sztachety rznięte, na balach dwóch od ziemi wywie[d]zione nowo od terażniejszego posesora wystawione, obwodzą. Stajnia z bali rzniętych, z wozownią i lamusem, nowo od terażniejszego posesora wystawiona, na stajni sypanie, lamus stary, zupełnie zły. Stodoły 2 po 1 klepisku mające, nowo z bali rzniętych za terażniejszego posesora wystawione. Trzecia stodoła nowo zreperowana od tegoż, w niej ściany nowo podawane. Owczarnia i obory okolne nowo z bali rzniętych jak najdokładniej w czasie tegoż posesora wybudowane. Dach ze słomy od spodu i wierzchu guntami obwiedziony. Spichlerzyk stary z bali, do naprawy niezdatny. Wolarnia stara z rzniętych bali. Chlewy i kurniki na nowo ze starych bali w czasie terażniejszego posesora przestawione, ze wszystkim dobre. Mielcuch stary, jeszcze dobry, dach z guntów naprawy potrzebuje. Statków żadnych gruntowych nie masz.

Trzy chałupki nadworskie, jedna dla kowala, druga dla owczarza, [s. 54] trzecia dla cieśli przez terażniejszego posesora postawione.

Osiadłość. — Stawił się do indagacyi prac. Augustyn kmieć z całą gromadą i zeznał, że budynki wiejskie utrzymują się przez gromadę. Jest w tej wsi kmieć 1, półrolników 10, zagrodników 3, komornica 1. Kmieć w tydzień dni 4 dwojgiem i tłuękę w czasie żniw również dwojgiem w tydzień robi. Półrolnicy robią dni 2 bydłem lub ręczno 4

⁹⁷ *Witów, wieś w obecnej gminie Warta w pow. sieradzkim w woj. łódzkim.*

w tydzień i tłuęk w żniwa odprawiają. Zagrodnicy robią ręczno dni 3 w tydzień i tłuęk co tydzień w żniwa odbywają. Niektórzy z tych mają inwentarze pańskie, niektórzy swoje. Ci wszyscy żadnego czynszu nie dają.

Po odbytej w wsi Witowie lustracyi do opisu wójtostwa wartskiego do Warty⁹⁸ przeniesliśmy się.

Wójtostwo wartskie

My, lustratorowie, zjechaliśmy etc. Stawił się szl. Bonawentura Godyński, lancwójt miasta tegoż, i z innemi na gruncie wójtowskim obsiadłemi, z których indagacyi i okazania pokazuje się domów i placów na gruncie wójtowskim będących:

1-mo. Zaczawszy od kościoła Św. Krzyża⁹⁹ dom pierwszy, w którym mieszka Wawrzyniec Ludwiszeski, drugi Jana Rogozińskiego, trzeci Jana Brzeczowskiego, czwarty Wojciecha Orczykoskiego, piąty plac pusty, szósty Jakuba Pawnickiego, siódmy Kaspra Siemianskiego, ósmy Kaspra Cieśli, dziewiąty Ignacego Rygielskiego, dziesiąty plac pusty ponad dróżką, jedynasty plac pusty za dróżką, dwunasty Jakuba Wozniaka, trzynasty Szymona Gaszyńskiego, czternasty plac pusty, piętnasty na którym izbę do austeryi budują. Gościniec z stajnią wjez[d]ną na nowo [s. 55] ze wszystkim przestawiony. Z jednej strony stajni 2 izby i z drugiej strony również izba z komorą wedle izby starej nowo przestawione.

Te place wraz z austeryą są po jednej pości przy drodze stawiane i każdy plac ma w końcu swego domu ogród w gruncie wójtowskim. Od austeryi obracając się do kościoła Św. Ducha¹⁰⁰ wprost, leży plac pusty. Przy tym placu stoi domostwo Walentego Łacińskiego, dalej Mikołaja Pankiewicza, trzecie kucharza Brzezińskiego. Dalej wprost tych trzech domów ku kościołowi jest dom Walentego Pankiewicza z placem całkiem między drogami. Za drożyną kaliską obracając się ku kościołowi farnemu parochialnemu¹⁰¹ jest dom na rogu Walentego Zientalskiego. Item od uliczki, czyli ulicy od kościoła idącej do miasta jest plac, na którym stały 2 domostwa, ale dawniej zgorzały. Pierwsze domostwo było Stanisława

⁹⁸ *Miasto Warta w obecnym pow. sieradzkim w woj. łódzkim.*

⁹⁹ *Kościół pod wezwaniem św. Krzyża przy szpitalu św. Łazarza w Warcie, rozebrany w końcu XVIII w., zob. K. Wiliński, K. Bryński, *Dzieje miasta Warty*, Warszawa 1984, s. 81.*

¹⁰⁰ *Zapewne raczej pozostałości tego kościoła, gdyż kościół św. Ducha na przedmieściu Górki w Warcie spalił się w 1683, zob. ibidem, s. 81.*

¹⁰¹ *Kościół parafialny (farny) w Warcie pod wezwaniem św. Mikołaja, gotycki, z końca XIV w., przebudowany w XVII w., zob. ibidem, s. 29, 81.*

Bronskiewicza, a drugie brata jego Mateusza Brońskiewicza. Dalej przy tej ulicy domostwo, w którym dawniej Woyciech Rudnicki, mieszczanin, a teraz niewierny Lewek Skornik mieszka. Przy tym drugie domostwo, w którym dawniej Grzegorz Cieplak, a teraz niewierny Chandzel Wołek mieszka. Dalej przy tej samej ulicy plac pusty na gruncie wójtowskim. Za tym placem domostwo, w którym mieszka niewierny Layzer Jarociński i płaci placowe do wójtostwa. W tyle zaś pustego placu między Chandzlem Wołkiem z jednej, a Jarocińskim z drugiej strony będącego sław. lancwójt [Bonawentura Godyński] z Łacińskim alegowali, iż kirchowsko [cmentarz] teraz żydowskie sytuowane usurpative na gruncie wójtowskim, gdzie pierwaj były jatki rzeźnicke należące do wójtostwa. Wracając się za kościółek Św. Ducha, to jest u drogi toruńskiej przy kościółku samym, to jest w połąci z kościółkiem jest domostwo Stanisława Bronskiewicza z ogrodem przy nim będącym. Przechodząc [s. 56] drogę bitą toruńską stoi domostwo sukcesorów Jana Niemierowicza, w tyle którego jest plac duży do tego domostwa należący. Za tym placem jest domek z ogródkiem, w którym siedzi Jan Czerniewicz. Przy nim dom Michała Gradkiewicza z ogródkiem. Dalej dom, gdzie siedzi JMP Antoni Bilecki, przy którym plac należący nieogrodzony. Dalej dom Franciszka Obuchowskiego, dalej dom Walentego Mrozoskiego, między którymi plac podwórzowy i w tyle plac do tych domów należący nieogrodzony. Dalej domostwo Pawła Wierzbowicza, do którego takież plac podwórzowy z przodku i w tyle nieogrodzony. W tyle tego domostwa jest domek Woyciecha Rabędy z placem do drożyny idącej do Wani¹⁰² z miasta.

Przechodząc tę drożynę frontem do drogi z miasta do Szadku¹⁰³ idącej jest browar pod guntami [gontami], w którym piwa nie robią tylko Żyd w nim mieszka. Przy tym browarze domostwo, w którym przedtem gorzalnia była, a teraz Żyd Skornik mieszka. Za tym domostwem jest ogród duży ze sadem płatami [płatami] ogrodzony. Ten browar i gorzalnia przez terażniejszego posesora W Byszewskiego kupiony od JM ks. Michała Łubinskiego¹⁰⁴, proboszcza wartkiego. W tym browarze statków gruntowych nie masz. Obracając się od browaru przy drodze idącej do klasztoru

¹⁰² *Wania, osada obecnie nieistniejąca, jeszcze w 2. połowie XIX w. odnotowana w parafii Warta.*

¹⁰³ *Szadek, miasto, obecnie w pow. Zduńska Wola w woj. łódzkim, na zachód od Warty.*

¹⁰⁴ *Michał Łubieński, syn Wojciecha i Teresy Orzelskiej, kanonik kaliski, proboszcz w Warcie.*

księży bernardynów¹⁰⁵ po lewej ręce jest domostwo Jakuba Robaka, w którym mieszka kowal. Przy tym domostwie jest plac, na którym miasta kosztem postawiona kuzienka. Dalej domostwo Jozefa Markiewicza, Trzecie Jana Fermelewicza, czwarte Andrzeja Stasińskiego, piąte Sebestyana Sowalskiego; te domostwa mają ogródki i podwórka należące do wójtostwa i dają sep należący. [s. 57] Dalej za tymi domami plac pusty, przy tym domostwo Jozefa Brząskiewicza, drugie domostwo Jana Woyciechowskiego, trzecie JP Jakuba Jeziorskiego. Za tymi trzema domami jest domek zrujnowany Jędrzeja Łukanoskiego; te domy mają małe ogródki. Za tymi jest ostatni domek Daniela Jankoskiego na gruncie wójtowskim stojący, a to blisko browaru starościńskiego.

Z placów, na których domy zabudowane, dają sepu owsa po jednym wiartelu i po gr 18 czynszu, a Żydzi po zł 4 czynszu dają na rok tudzież z domów trzech, z jednego zł 16, a z dwóch po zł 8 płacą. Na tym wójtostwie być ma podług przywileju łanów półszosta [5½], ad praesens rachuje się składów łącząc w to pole Kawęczynko zwane i za bernardynami, składów 1016 i zagon 1, które nie obsiewa się na pańskich, tylko na składowe puszcza się. W tym obrachonku są zlikwidowane składy tak stajowe, jako i półtorastajowe ciągnące się staj 18.

W wsi zaś Witowie pół łanu wybranieckiego, a że te role wybranieckie są złączone z folwarkiem pańskim i z nich krescencya na tabeli łącznie położona, przeto po takowym opisie stanu wsi Witowa i wójtostwa w Warcie, zaprzysiężenie złożonej tabeli od W Byszewskiego rotą prawem przepisana odebraliśmy, po której wykonanej przysiędze do obrachonku dochodów na tabeli położonych przystąpiliśmy i trzechletnią krescencyą w jedno złączywszy na 3 lata równym [s. 58] działem rozdzieliliśmy.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Rachując średni rok, na który wypada:

Żyta kop 170 i 8 snopów 50 i 6, kopa żyta a fl 6, do każdej żyta kopy owcę 1 sposobem ziemiańskim dołączając, z tej prowent po zł 1 rachując.

Kop pszenicy 28, snopów 56, kopę a fl 7.

¹⁰⁵ Kościół Wniebowzięcia NMP, gotycki z 2. połowy XV w., przebudowany w stylu barokowym w XVIII w., i klasztor bernardynów w Warcie, zob. K. Wiliński, K. Bryński, *Dzieje miasta*, s. 78–80.

Jęczmienia kop 86, snopów 21, kopę jęczmienia a fl 3.

Owsa sepowego kor. 16, korzec a fl 2 gr 15.

Czynszu rocznego [!] z domostw wójtowskich in summa zł 63 gr 6.
Ze składów 1016, zagona 1, którym cenę ziemiańską ustanawiając.

Od wyszynku piwa w Witowie beczek 22, garcy 26, beczkę a fl 2 rachując. Gorzałki w Witowie garcy 53, kwart 2, zysku na garcu gr 10. Z wyszynku piwa w Warcie beczek 86, garcy 23, beczka jak wyżej rachując a fl 2. Tamże gorzałki garcy 316, kwart 2, na każdym garcu również zysku gr 10.

Wyrachowaliśmy sumę czystej intraty wsi Witowa i wójtostwa w Warcie [zł] 2577, gr 7 i pół. Z tej więc w myśl prawa stanowi się 1 kwarta zł 644, gr 9. [s. 59] A że z egzekucyi prawa należy ustanowić kwarty dwie, przeto opłaty do Skarbu Koronnego złp 1288, gr 18 należy się.

A w tym miejscu stusownie [!] do prawa W Byszewski, posesor wsi Witowa, ręką swoją podpisane zażalenie złożył, które w tym miejscu przyjęte. Niemniej podali mieszkańcy na wójtostwie warskim zaskarzenie swoje przeciwko W Byszewskiemu, posesorowi tegoż wójtostwa które również przyjęte.

Przy zakończeniu tejże lustracyi my, lustratorowie, na zwiększenie procentu wójtostwa, gdy powyżej z indagacyi okazało się, iż jatki do wójtostwa należące były in existentia na placu, który teraz synagoga warska na kirchal [cmentarz] usurpative obróciła, przeto dochodzenia wraz z innymi prowentami przywilejami nadanemi, a o których utratę zażalenie jest podane W Byszewskiemu zalecamy. W tym miejscu zażalenia od mieszczan wójtowskich i nawzajem od W Byszewskiego podane, których oryginały umieszczone.

WIEŚ CEKOWO¹⁰⁶

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Działo się we wsi Cekowie dn. 29. m. sierpnia r. 1789. My, lustratorowie, zjechaliśmy etc. Stawił się W Krysztof Celiński i złożył prawo posiadzielstwa, to jest przywilej w Warszawie dn. 2. m. stycznia r. 1774 datowany od Najjaśn. Stanisława Augusta na wieś Cekowo z przyległościami [s. 60] na rzecz i osobę JW Arnolda Byszewskiego, bywszego płk., a terażniejszego

¹⁰⁶ Obecnie *Ceków, wieś w gminie Ceków-Kolonia w pow. kaliskim. Zob. Królewsczyzny kaliskie, s. 108.*

gen. i podkoniuszego koronnego¹⁰⁷, wydany, księgami grodu kaliskiego w sobotę po święcie św. Agnieszki, to jest dn. 22. m. stycznia roku tegoż 1774 oblatowany. Z mocy którego między tymże wzwyż wyrażonym JW Byszewskim z jednej, a względnie z sobą z drugiej strony, w Warszawie dn. 24. m. czerwca r. 1780 datowany, rękami wzwyż wyrażonego JW Byszewskiego i W Krzysztofa Celińskiego podpisany, tj. w księgi najprzód grodu warszawskiego dn. 30. m. września r. 1780, potem w księgi grodu kaliskiego dn. 11. m. maja r. 1781 sposobem oblaty wniesiony. O dobra, czyli wieś pomienioną Cekowo dożywotni utworzony złożył kontrakt na tej twierdzy posesor.

Stawionemu złożenie regestrów wszelkich dochodów krescency z wsi teje Cekowa, a to na dosyćczynienie prawu w egzekucyi będącemu nakazaliśmy. Dosyć czyniąc wyrokowi naszemu złożył W Celiński posesor tabelę z regestrów oryginalnych wyciągnioną, tabelę wszelkich dochodów, akcydensów, czynszów. My, lustratorowie, zawieszając obrachonek intraty czyli dochodów do opisanja stanu wsi Cekowa i indagacyi przystąpiliśmy.

Budynki. — Dwór w tej wsi jest z nowa reperowany, guntami [gontami] pobity, dobry ze wszystkim od połowy, od drugiej zaś [s. 61] połowy reperacyi potrzebujący. W podwórzu po prawej stronie mielcuch nowo dranicami pokryty. Przy tym mielcuchu chlewy i kurniki stare, słomą pokryte. Dalej stajnia z wozownią, pod którymi przyciesi pogniełe, słomą pokryte, od dołu 2 szorami dranic pobite. Dalej szopa dobra, słomą pokryta, przy niej obory w dyle i słupy nowo wystawione, słomą przykryte. Wedle nich stodoła nowa także o 1 bojewisku, druga stara, ale jeszcze dosyć dobra o 1 bojewisku, trzecia równie o 1 bojewisku, zła, reparacyi potrzebująca. Wszystkie te 3 stodoły pokryte słomą. W środku podwórza spichlerz stary, podciągnięcia przyciesi potrzebuje, słomą posyty. Przy nim sklepik drewniany na piwo stary, guntami pobity. Za dworem jest szuszarzarnia niezła. Na wsi gościniec ze stajnią wjezd[dną], nowo za terażniejszego posesora wystawiony z bali.

W tej wsi są role folwarczne dosyć małe, są i łąki.

Las zaś czyli bór w ścianie płewińskiej¹⁰⁸ poczynający się okrąża nad ścianami: Strzałkowym, Przespolewem, Malanowem, Kotwasicami, Dzia-

¹⁰⁷ *Arnold Anastazy Byszewski (zm. 1800), od 1764 płk, adiutant i faworyt króla Stanisława Augusta, gen. mjr od 1768, gen. lejtn. od 1790, w służbie wojskowej do 1791.*

¹⁰⁸ *Plewnia, wieś na południe od Cekowa.*

dowicami, Stropieszynem, Gostyniami i Kosmowem¹⁰⁹. W tym boru jest drzewo różnego gatunku, jako to sośnina, zdadne do rznięcia na budowlą, ale nie najwięcej, dębiny jest cokolwiek, ale nieużytecznej, młodościana się puszcza, która zda [na] kozły, inne zaś drzewo, jako to świerczyna, olszyna, brzezina. W tym lesie jest dosyć miejsc mokrych, miejscami gołoborze piaszczyste, które orne być nie może. Ekstensya tego boru powinna być obszerna, jak się z indagacyi pokazuje, lecz od sąsiadów ten las w kilku miejscach zakwestionowany, jako to od wsi Przespolewa, Malanova, Kotwasic, na co posesor pokłada swoje zażalenie, które w tym miejscu jest przyjęte. [s. 62] Na tym boru czyli zaroślach od granicy wsi Gostynie¹¹⁰ podług kontraktu w Cekowie dn. 18. m. kwietnia r. 1768 przez JMP Bezana rotmistrza¹¹¹, danego przez JW Franciszka Byszewskiego¹¹² r. 1774 potwierzonego, a w księgi grodu kaliskiego dn. 19. m. czerwca r. 1780 wciągniętego, jest wymierzonych hub 5 morgów 25 i prętów 94. Na drugiej stronie, od granicy przespoleskiej, płewińskiej i innych, podług kontraktu dn. 28. m. października r. 1780 przez W Krzysztofa Celińskiego o le n d r o m na prążuchy w Stropieszynie datuowanego [!], a w księgi grodu kaliskiego dn. 27. m. marca r. 1783 wciągniętego jest wydzielonych hub 20 i morgów 10. Ci więc Hollendry płacą czynsz dworowi.

Osiadłość. — W tej wsi jest chałup 8 pańskim kosztem stawianych, między tymi niektóre reperacyi potrzebujące.

Zagrodników tylko jest 3, którzy po parze bydła mają, w tydzień robią 2 dni bydłem, 2 dni ręczno.

Komornic 6, te robią w tydzień przez rok cały po dni 3.

Biorą z pola pańskiego po kopie żyta, po 2 składy jęczmienia, po składzie grochu i 2 zagony prosa, do tego mają w pańskich rolach ogrody na warzywa wyznaczone. Tłuki zwyczajne odbywają wszyscy. [s. 63] Stróżę i inne powinności z dawna zwyczajne odbywają.

Po opisanu stanu dóbr i indagacyi uczynionej w tym miejscu do zaprzysiężenia na rzetelność podany intraty W posesora rotą w konstytucyi wyrażoną przypuściliśmy, po której wykonanej do obrachonku na tabeli umieszczonych dochodów przystąpiliśmy.

¹⁰⁹ *Kosmów, Gostynie, Stropieszyn, Kotwasice, Dziadowice, Malanów, Przespolew, Strzałków* — wieś kolejno otaczające Ceków począwszy od Plewni.

¹¹⁰ *Gostynie, wieś na północny zachód od Cekowa.*

¹¹¹ *Bezan (Bezun?), rotmistrz, nie występuje w wydawnictwie Oficerowie Rzeczypospolitej Obojga Narodów 1777–1794, t. 1–4.*

¹¹² *Franciszek Byszewski (zm. po 1790), rotmistrz IV pułku przedniej straży 1783–1790.*

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Trzechletnią krescencyą w jedno złączywszy średni rok wzięliśmy, w którym gdy się pokazuje:

Pszonicy kop 11, snopów 10, kopę a fl 7 rachując.

Żyta kop 49, kopa a fl 6 i snopów żyta 28, do każdej kopy żyta owcę 1 przydając sposobem ziemiańskim a fl 1.

Jęczmienia kop 12, snopów 3, kopa a fl 3.

Piwa ogólnie we wsi i na Holendrach beczek 30, garcy 36, beczkę a fl 2 rachując. Wódki garcy 136, kwart 3, na garcu zysku gr 10.

Czynszu rocznego z Hollendrów obojga gminu złp 693, gr 10 including, wynosi sumę zł 1258 gr 6.

A że ta wieś płaci kompozyty do kościoła parafialnego Kosmowa¹¹³, jak się z kwitów pokazuje złp 30, ze dworu i piwa beczkę, przeto te 30 zł i za beczkę piwa zł 8 wytrącając, zostaje czystego prowentu 1220 zł, z której formując kwartę 1 wypada kwota 305 zł, gr 1 i pół. A że z prawa w egzekucyi będącego i [s. 64] z prawa przywileju wieś Cekowa dwie kwarty płacić ma, przeto należy się opłaty do Skarbu Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego złp 610, gr 3.

W tym miejscu zażalenie od wsi Cekowa podane, którego oryginał umieszczony.

STAROSTWO STAWISZYŃSKIE

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Działo się w mieście Stawiszyn¹¹⁴ dn. 31. m. sierpnia r. 1789. My, komisarze i lustratorowie, zjechaliśmy etc. Stawił się JW Stanisław Łuba, gen. mjr wojsk koronnych, starosta stawiszyński, kawaler maltański, Orderów św. Stanisława i św. Huberta i innych kawaler¹¹⁵, na mocy przywileju od Najjaśn. Stanisława Augusta, króla polskiego teraz nam słodko panującego, w r. 1764 danego, a w grodzie kaliskim r. 1765 w piątek po niedzieli Invocavit zwanej [1 III] oblatowanego¹¹⁶ umocowany starostwa sta-

¹¹³ Kościół parafialny z 1691 pod wezwaniem św. Wawrzyńca w Kosmowie.

¹¹⁴ Stawiszyn, miasto, obecnie siedziba gminy, w pow. kaliskim. Zob. Królewsczyzny kaliskie, s. 107, 160.

¹¹⁵ Stanisław Łuba (zm. 1791), kpt. od 1750, płk od 1755, gen. mjr od 1762, chorąży gnieźnieński 1768–1773, komendant I brygady Kawalerii Narodowej w dywizji wielkopolskiej 1777–1791, odznaczony Orderem św. Stanisława w 1779.

¹¹⁶ AP, Kalisz grodzkie, 405, s. 97–99.

wiszyńskiego posiadacz, któremu podług prawa teraz ostatniego rejestra trzechetnie i inwentarze dóbr podać nakazaliśmy. Złożył JW Łuba tabelę dochodów wszelkich starostwa stawiszyńskiego i wszystkich ogólnie do niego przyległości. Złożył oraz przed księgami wojewódzkimi w czasie zamknięcia ksiąg grodu poznańskiego we wtorek, wigilią św. Bartłomieja Apostoła [23 VIII] r. 1757 przez WW [s. 65] Rafała Konarzewskiego i Helenę Rodonską¹¹⁷, małżonków, z wyliczenia sumy 78 000 złp za szacunek starostwa stawiszyńskiego i wójtostwa Ostrówek oraz z sumy 100 czerwonych zł rękawicznego na osobę swoją zeznany kwit, a potem w księgach ziemstwa poznańskiego w czwartek nazajutrz święta św. Bartłomieja [25 VIII] i znowu w księgach ziemstwa kaliskiego w poniedziałek po święcie Podwyższenia Św. Krzyża [19 IX] roku także 1757 oblatowany¹¹⁸. Złożył także wyrok komisyjny na gruncie miasteczka Stawiszyna dn. 11. m. kwietnia r. 1774 z mocy i powagi komisji prawem sejmu ekstraordynaryjnego warszawskiego konfederacji generalnej obojga narodów w roku tymże 1774 ustanowionej¹¹⁹, względnie między sobą z jednej, Wieleb. JM Ks. Stannickim, ur. Antonim Jaruchoskim i innemi wielu z drugiej strony, zapadły, w księgach grodu kaliskiego we wtorek po niedzieli Jubilate zwanej [26 IV] roku tegoż oblatowany¹²⁰, dowodząc tym wyrokiem za reperacyą starostwa stawiszyńskiego sumę 58 000 złp na rzecz swoją przysądzoną i na tymże starostwie i wszystkich do niego przyległościach zabezpieczoną.

Po złożeniu wyżej wyrażonych dowodów, zawieszając obrachonek dochodów na tabeli umieszczonych, do opisania stanu dóbr [s. 66] starostwa stawiszyńskiego tym sposobem przystąpiliśmy.

[Wieś Długa Wieś¹²¹]

Najprzody Wsi Długiej budynki. — Zamek¹²² w tej wsi jest porządnym w środku między oficyną i kuchnią nowo wymurowanymi. Obok

¹¹⁷ *Rafał Konarzewski, syn Floriana pisarza grodzkiego kcyńskiego, i jego żona Helena z Radońskich.*

¹¹⁸ *APP, Kalisz ziemskie, 79, k. 190–190v.*

¹¹⁹ *VL, t. 8, f. 499.*

¹²⁰ *APP, Kalisz grodzkie, 418, k. 120, pod datą 26 IV 1774 odnotowano tylko, że tegoż dnia oblatowano dekret w sprawie starostwa stawiszyńskiego, treści dekretu nie wpisano do ksiąg grodzkich kaliskich.*

¹²¹ *Długa Wieś, obecnie wieś w gminie Stawiszyn w pow. kaliskim.*

¹²² *Zamek w Długiej Wsi, w rzeczywistości murywany pałac zbudowany przez Stanisława Łubę w 1764–1765, zob. Królewscyżyny kaliskie, s. 160.*

kuchni jest domek dla ogrodowego z bali postawiony, gliną oblepiony. Wedle tego domku gorzalnia z fundamentów porządnie w tym roku wymurowana. Po tym młynik konny do młcia słołów także nowo postawiony. Na ostatku mielcuch z naczyniami do robienia piwa należącymi. Naprzeciwko tego folwark, za nim kurniki i inne gospodarskie chlewiki, stajnie, wozownie, te wszystkie budynki szkudłami pokryte. Potem owczarnia, stodoły i sypanie w dobrej porze zostające, słomą przykryte.

Austerya porządna na jednym końcu z stajnią wjez[d]ną pod szkudłami. Na drugim końcu tejże wsi karczma ze stajnią wjez[d]ną, słomą poszyta. Dalej w polu za tą karczmą folwark, stodoła i owczarnia, nowo wystawione te budynki.

Osiadłość. — W tej wsi są folwarki pańskie i łąki. Oprócz obsiewania folwarków sięją mieszczanie na składowe.

Półrolników jest 7. Każdy z nich robi dwojgiem, dni 3 w tygodzień. Przędzy 2 szt. przędą. Prócz bydła swego od JW posesora przydane sobie po parze wołów robotnych. Daje każdy z nich także po 2 kapłony i po 10 szt. jaj. Mają powinność [s. 67] jeździć do Torunia i Góry [Śląskiej] po zaciągu. Każdy także z nich powinien oddawać po 2 ćwiertnie owsa, jak się z ostatniej lustracyi¹²³ i indagacyi pokazuje, którego dotychczas nie oddawali.

Chałupników 9, każdy z nich robi po dni 3 ręczno po jednemu, daje kapłona i jaj szt. 5, szt. 1 przędzy przędają.

Komorników 4 i komornic 4, biorą z pańskiego folwarku kopczyzną, za który robi każdy z nich po dni 2 w tygodzień.

Ta wieś stróżę koleją odprawia, budynki zaś wszystkie kosztem JW posesora stawiane i utrzymywane.

Dwa wiatraki za kontraktami młynarzom wypuszczone. Z każdego dawają czynszu na rok żyta wiertelki królewskich 48 i za tuczenie wieprzów złp 16. W tej wsi jest chałup 4 do probostwa farnego należących, a 2 do probostwa Św. Ducha¹²⁴.

¹²³ W sporządzonych w 1765 materiałach dla lustratorów zapisano obciążenia mieszkańców Długiej Wsi, zob. *ibidem*, s. 161.

¹²⁴ Długa Wieś należała do parafii św. Bartłomieja i św. Jadwigi w Stawiszynie. Kościół parafialny pod wezwaniem św. Ducha, rozebrany na początku XIX w., znajdował się w Kaliszu.

[Wieś Kiączyn¹²⁵]

Wsi Kiączyna opisanie. — W tej wsi nie masz folwarku pańskiego, ani łąki, ani budynków dworskich. Jest tylko gościniec ze stajnią wjezd[dną] i karczma osobna. Lasu ani boru nie masz.

Osiadłość. — Jest półrolników 4, robią dwójgim ręczno lub bydłem dni 3 w tydzień, mają po parze bydła pańskiego.

Chałupników jest 5, ci robią ręczno dni 3 w tydzień po jednemu.

Komorników jest 4, ci robią w tydzień po 2 dni, [s. 68] biorą z pola pańskiego po kopie żyta i roli uprawnej biorą po 4 składy na jarzynę.

Wieś Wyrow¹²⁶

W tej wsi nie masz żadnego pobudynku pańskiego. Są role, lecz na pań[skich] nie obsiewane, tylko na składowe sieją mieszczanie stawiszyńscy i inni. Łąki zaś tam będące sprzątają na pań[skich]. Lasu ani boru nie masz. Jest zarosłych składów roli może więcej jak 200, które się do wyrudowania zalecają.

Osiadłość. — Jest w tej wsi półrolników 3, którzy mają po parze bydła pańskiego roboczego, robią po 3 dni w tydzień dwójgim ręczno lub bydłem.

Chałupnik tylko 1, robi dni 3 w tydzień ręczno po jednemu bydłem.

Komornik 1, robi dni 2 w tydzień, bierze z pańskiego folwarku kopę żyta i 4 składy roli uprawnej na jarzynę.

Komornic jest 12, te robią również po 2 dni w tydzień, biorą także kopczyznę z pańskiego folwarku, po kopie żyta i po 4 składy uprawnej roli na jarzynę.

W tych wszystkich trzech wsiach odbywają tłuk 5 półrolnicy dwójgim, a chałupnicy i komornicy po jednemu wychodzą. Dają półrolnicy w tych wsiach po 2 kapłony, po 10 jaj, a chałupnicy po 1 kapłonie i po 5 jaj, przędą kądzieli po 2 szt. Półrolnicy inne powinności odpowiadają jak i w Długiej Wsi.

Jest także budynek na gruncie [w] Wyrowie, który na lazaret obrócony dla żołnierzy.

¹²⁵ Obecnie wieś Nowy Kiączyn w gminie Stawiszyn w pow. kaliskim.

¹²⁶ Obecnie wieś Wyrów w gminie Stawiszyn w pow. kaliskim.

[s. 69] Sałestwo [sołectwo] w Wyrowie

Na tym sałestwie żadnego innego budynku nie masz, jak tylko stajnia dla koni żołnierskich, teraz w Stawiszynie stojących, nowo wystawiona i stodoła na furaś [furaż] dla tegoż wojska. Role zaś te, których miało być półtrzecia [2½] łanu rozebrane na składowe i złącznie w ogół składow na tabeli umieszczone. To sałestwo w posesyi W Łuby, starosty stawiszynskiego.

Wybraniestwo w Wyrowie

Jest w tej wsi wybraniestwo, którego uczc. Piotr i Katarzyna Scigaczykowie, jako się z ich wiązania do tego wybraniestwa na mocy kontraktu emfiteutycznego na toż wybraniestwo od Komisyi Skarbu Koronnego w Warszawie dn. 31. m. maja roku zeszłego 1788, na twierdzy cesyi przez ur. Jozefa Rzepeckiego przed księgami grodu kaliskiego dn. 9. m. kwietnia roku także zeszłego na osobę wspomnianych Scigaczyków utworzone i przez Najjaśn. Stanisława Augusta, słodko nam panującego, potwierdzonej dn. 3. m. czerwca w roku zeszłym [1788] działanego i przed księgami grodu kaliskiego dn. 14. m. lipca roku tegoż zeznanego posesorami. I ci podług okazanych kwitów łanowe [s. 70] opłacają. Na tym wybraniestwie jest folwarczek, stodoły, obory, są także komornicy w osobnych chałupach mieszkający. Propinacyi na tym wybraniestwie teraz nie masz.

Miasto Stawiszyn

W tym mieście jest kościół¹²⁷ collationis regiae, w rynku miasta tegoż jest ratusz¹²⁸ w środku, wedle którego naokół, jak jest rynek obszerny, rachuje się domów 30. W ulicy zaś Toruńskiej i Kaliskiej razem łącząc poprzecznie ulice oraz przy murze i za murem jest domów 77¹²⁹. Między którymi domami jest jeszcze placów pustych niezabudowanych 4. Oprócz tych jest domów żydowskich 8.

Miasta tego mieszczanie wniesli, iż protokół miejski i przywileje ostatnie pierwsze aprobujące, a osobliwie przywilej Najjaśn. Augusta II przez dawniejszych obywateli miasta niedozór zgnił, dawniejsze zaś przywileje

¹²⁷ Kościół parafialny w Stawiszynie pod wezwaniem św. Bartłomieja i św. Jadwigi z XIV w.

¹²⁸ Wspomniany tu ratusz w Stawiszynie obecnie już nie istnieje.

¹²⁹ Obecnie przy ul. Kaliskiej zachowała się zabudowa z 1. połowy XIX w.

w części niejakej czytać się mogące, a niektóre wcale przez nieochronę zbutwiałe i podarte, a dla tego przeczytać także nie mogące, złożyli.

Wnieśli ciz mieszczanie, iż żadnego czynszu do dworu nie dają prócz s[z]osowego, protekcyjnalnego i kozikowego. Iż propinacya miejska jest zaarendowana JW starościu, od której czopowe płaci do Skarbu za kwitami.

Rzeźnik tylko ad praesens jest 1, a Żydów reszta, kuśmierz [!] tylko także jest 1 Polak, reszta Żydów, [s. 71] lecz tak rzeźnickie, jako kuśnierskie i inne zaniedbane cechy i brastwa, samo tylko brastwo szewskie ma cech swój dotąd. Są w mieście tym krawcy polscy i Żydzi, są także stolarze, rymarz i ci równie cechu swego nie mają.

Przywileje jednak, jak się z dawnej pokazuje lustracy¹³⁰, służące miastu są następujące: pierwszy przywilej w r. 1649 przez Jana Kazimierza aprobujący Władysława IV w r. 1633, Zygmunta III w r. 1615, Kazimierza [Jagiellończyka] w r. 1450 przywileje super ius Theutonicum i inne prawa nadane temuż miastu. I z teje samej lustracy w r. 1765 odbytej wyrażony dekret Najjaśn. Jana Wojciecha [Jana Olbrachta] r. 1500, którym ordynacya prowentów starościńskich rezelwowana; wzmiankowany także przywilej w r. 1576 Najjaśn. Stefana [Batorego] z przydaniem wolności szynku wszelkiego z zażywaniem sadzawki i młyna na swoją potrzebę, a tego młyna ad praesens nie masz. Insuper Najjaśn. Zygmunta [Starego] w r. 1545 super ius Theutonicum z dokładem, iż cives villae Wiączyna, Długa Wieś, Wyrowo nullibi nisi coram adcocato respondere powinni. Na ostatek w teje lustracy dowodzi się, iż przywilej Najjaśn. Augusta II inne wszystkie [s. 72] poprzednicze przywileje wyrażone aprobował i wówczas przy lustracy wzmiankowanej złożony był.

Rzeźnicy, iż cechu swego per Serenissimum Sigismundum III w r. 1611 aprobowaną ordynacyją mieli i podług lustracy w r. 1651 starości łojowego łaju kamieni 6 smelcowanego dawali, wyżej w wspomnianej lustracy wyrażone jest¹³¹. Kuśnierze zaś, iż także ordynacyję cechu swego przez Najjaśn. Władysława III [!] r. 1633 aprobowaną mieli¹³², a od nich żaden prowent nie był, pokazuje się.

¹³⁰ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 34.

¹³¹ Zapewne błąd lustratorów w dacie rocznej. Lustracja odbyła się najprawdopodobniej w pierwszych miesiącach 1661, zob. LWWK 1659–1665, cz. I, s. 93.

¹³² Może wzmianka ta dotyczy potwierdzenia statutu nadanego kuśnierzom stawiszyńskim przez króla Zygmunta III w Krakowie 7 IV 1588, zob. *ibidem*.

Patet zaś z wyznania, iż mieszczanie miasta Stawiszyna płacą czynszu ogólnego złp 26. Ciż mieszczanie żadnych ról nie mają prócz domów swoich i ogrodów. Jeden tylko Kasper Nawro[cki] zwany, czyli od tego Nawrockiego nabywca prawa Błazy Iwankiewicz, trzyma roli zrzeb po 6 składów wszerz w każde pole, a wzdłuż do granic co uczyni w każde pole po składów 50. Dawniej były przed pogorzela¹³³ domy starościńskie na placach miejskich, z których płacili katolicy i Żydzi na rok czynszu zł 331. Po pogorzeli zaś pobudowali się mieszczanie na nich i nie idzie czynsz do dworu żaden.

Przy tym opisie mieszczanie miasta Stawiszyna podali zażalenie na przeciw JW Łubie, staroście stawiszynskiemu, w opisach w tymże zażaleniu wyrażonym, które w tym miejscu do dzieła lustratorskiego przyjęte. Nawzajem JW starosta podać oświadczył się, które także przyjęte.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Po zakończonym opisie stanu starostwa stawiszynskiego sposobem [s. 73] wzwyż wyrażonym dokonania przysięgi na rzetelność podanej tabeli dochodów JW Stanisława Łubę, starostę stawiszynskiego, przypuściliśmy. Trzechletnią krescencyę w jedno złączywszy średni rok obrachowaliśmy, w którym że się pokazuje:

	zł	gr
Pszeniczy kop 71 snopów 40, kopę a fl 7 taksując, wynosi suma	501	20
Żyta kop 245, kopa a fl 6, wynosi suma	1470	—
Owce 1 do każdej kopy żyta przydając wynosi kwotę	245	—
Jęczmienia kop 216 snopów 10, kopa a fl 3, wynosi suma	648	15
Za wyszynkowanych beczek piwa 207, garcy 56 wynosi suma	415	15
Za garcy wódki 776 kwartę jedną, kwaterkę jedną uczyni zysku	258	20
Ze składów 1584 uczyni kwota	633	20
Z 2 wiatraków nieokupnych za kor. 24 żyta, które ceną ziemiańską, jako i powyższe produkta szacując, uczyni kwotę	168	—

¹³³ Najprawdopodobniej informacja ta dotyczy wielkiego pożaru miasta z 1706.

Do których produktów inkludując czynsze pieniężne, jako to czynsz		
protekcjonalny od Żydów w sumie	102	10
Czynsz s[z]osowy z miasta	26	—
Od Iwankiewicza z roli	7	—
Jarmacznego	555	6
Kozikowego	400	—
Z wiatraków	16	—
Które sumy z produktów i czynszów w ogół złączone [s. 74] czynią sumę zł 5447, gr 16.		

Z tej sumy formując kwartę najprzód jedną wypada suma zł 1362, gr 24. A że podług przywileju z prawa dziś w egzekucyi będącego należy 2 uformować kwarty, przeto stanowiąc te dwie kwarty czynią sumę zł 2725, gr 18 i w tej sumie opłata do Skarbu Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego ze starostwa stawiszynskiego i z salestwem [sołectwem] w nim będącym jako wyżej na składowe rozebrany do intraty umieszczonym należeć będzie i powinna. W tym miejscu zażalenia od miasta i starosty podane i umieszczone.

WIEŚ RAYSKOWO¹³⁴ Z WÓJTOSTWEM

[REWIZJA PRAW POSESORA]

My, lustratorowie, zjechaliśmy etc. Stawił się W Ignacy Wyganowski burgrabia pystrski [pyzdrski], na mocy kontraktu na Zdziezsu¹³⁵ dn. 9. m. czerwca r. 1786 datowanego, rękami księży Melchiora Pomorskiego, proboszcza zdziechowskiego¹³⁶, dziekana borkowskiego, Jana de Bier, asesora dekanatu borkowskiego, swym i całego zgromadzenia imieniem, Piotra Rydzkoskiego, asesora tegoż zgromadzenia, Michała Wesfalla, pisarza dekanatu borkowskiego, Stanisława Antonowicza, prokuratora generalnego, podpisanego, sobie danego, wsi Rayskowa posiadziciel. Stawionemu złożenie registrów czyli tabeli dochodów z tej wsi Rayskowa i wójtostwa

¹³⁴ W XVII w., a także obecnie wieś Rajsko; należy do gminy Opatówek w pow. kaliskim.

¹³⁵ Zdzież (Zdziez), niegdyś wieś granicząca z Borkiem Wielkopolskim i należąca do klucza boreckiego (w XVIII w. własność Sapiehów), już w XVI w. traktowana jako przedmieście tego miasta.

¹³⁶ Przy wczesnobarokowym kościele Pocieszenia NMP w Zdzieżu powstały w 1. połowie XVII w. dwa kolegia: mansjonarzy i księży komunistów (wspólnego życia). Umieszczono tam pochodzący z XVI w. łaskami słynący obraz Matki Bożej Boreckiej.

nakazaliśmy. W tym miejscu złożył konstytucją r. 1673, folio 110¹³⁷ dowodząc wieś Rayskowo w województwie i powiecie kaliskim leżącą wiecznemi czasy do Zdziesza pod Borkiem¹³⁸ inkorporowaną *salvis Republicae oneribus*. My, lustratorowie, [s. 75] zapatrzwszy się na późniejszą po tej konstytucji lustracją¹³⁹ złożyć tabelę nakazaliśmy. Złożył tabelę z r. 1787 i z r. 1788, której obrachonek zawieszając do opisanego stanu wsi przystąpiliśmy.

Budynki. — Jest w tej wsi dworek stary o 3 pokojach pod szkułdami. Mielcucha nie masz, gorzalni nie masz. Folwarczek dla czeladzi o 1 izbie z komorą. Stodoła o 1 bojewisku stara, obory nowe, stajnie nowe pod snopkami. Karczma o 1 izbie z komorą.

Folwarki pańskie w 3 pola, niewielkie; łąki niewielkie. Lasu i boru żadnego nie masz.

Osiadłość. — W tej wsi jest gospodarzy z karczmą 20, budynki mają własne swoje. Robią w tydzień 2 dni ręcznie od św. Michała do św. Jana [29 IX–24 VI], a od św. Jana do św. Michała 3 dni ręcznie. Czynszu daje z osobna każdy po gr 14.

Karczmarz zaciągu nie robi, ale tylko piwo szynkuje.

Komorników 2, ci dają czynszu po złp 16. Z tych jeden robi od św. Jana do św. Michała 1 dzień w tydzień. Komornik 1 na Rypniku¹⁴⁰, który daje zł 12. Z indagacji pokazuje się, iż to jest wójtostwo w Rayskowie, gdzie stoi dworek i inne budynki dworskie. Po zakończonym opisie stanu wsi z wójtostem do zaprzysiężenia tabeli W Ignacego Wyganowskiego, burgrabiego pystrskiego [pyzdrskiego] przypuściliśmy i do obrachonku tabeli przystąpiliśmy.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

A że tylko dwóchletnia krescencyja podana [s. 76] przeto do obrachonku r. 1788 wzięliśmy, w którym:

Żyta a fl 3.

Piwa beczek 45, garcy 36, beczka a fl. 2.

Wódki, garcy 130, zysku gr 10 rachując.

¹³⁷ VL, t. 5, f. 110–111, konstytucja Inkorporacja wsi Rayska do kościoła Panny Maryi Borkowskiej.

¹³⁸ Borek Wielkopolski, obecnie miasto w pow. gostyńskim w woj. wielkopolskim.

¹³⁹ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 25–26. Zob. też *Królewszczyzny kaliskie*, s. 109 i 167–169.

¹⁴⁰ Rypinek, w XIX w. folwark, wcześniej mała wieś granicząca z Kaliszem, obecnie osada nieistniejąca, zob. W. Rusiński, *Struktura przestrzenna*, s. 17.

Czynszu zł 44 i znowu osobnego czynszu zł 9 gr 10.

Nadto do kopy żyta owcę 1 przydając a fl 1 wynosi suma zł 522, gr 12 i pół. Z której formując kwartę uczyni kwotę zł 130, gr 18. Dwie kwarty stanowiąc wynosi kwota zł 261, gr 6 opłaty do Skarbu Koronnego Rzeczypospolitej.

WÓJTOSTWO SKARYSZEWSZCZYZNA CZYLI PIGŁOWSZCZYZNA¹⁴¹

[REWIZJA PRAW POSESORA]

My, lustratorowie, zjechaliśmy etc. Stawił się W Michał Kiedrzyński na mocy kontraktu dn. 25. m. czerwca spisanego i rękami WW Apolonii Skorzewski[ej] i Stanisława Sadowskiego pisarza grodzkiego wałeckiego¹⁴², małżonków, i stawionego W Michała Kiedrzyńskiego podpisanego, księgam i grodu kaliskiego dn. 27. m. tegoż czerwca i r. 1787 przez ur. Benedykta Sadowskiego jako W Stanisława Sadowskiego pisarza grodzkiego wałeckiego, ojca swego imieniem czyniącego, dn. 7. m. października w [s. 77] r. 1785 umocowanego plenipotenta i W Apolonią Skórzewską W Stanisława Sado[w]skiego żoną z jednej, a W Michałem Kiedrzyńskim z drugiej strony roborowanego posiadziel. Stawionemu więc złożyć tabelę dochodów rzeczzonego wójtostwa nakazaliśmy, dalsze uskutecznienie złożonej tabeli zawieszając przody do opisania stanu tego wójtostwa i indagacyi przystąpiliśmy.

Bu d y n k i. — W tym wójtostwie, które należy do parafii Wiel. księży kanoników regularnych kaliskich¹⁴³, jest dwo rek stary pod snopkami. Po jednej stronie pokoje 2 o jednym piecu, po drugiej stronie izba z komorą. Cały ten budynek potrzebuje reparacyi i przyciesi, dach z gruntu także poprawy potrzebuje. Naprzeciwko tego dworu jest mielcuszek jeszcze niezły pod snopkami w regłówkę. Statki są w nim: kociołek dwubeczkowy i dwie katki [kadki, kadzie]. Stodoły 2 małe o 1 bojewisku, z tych jedna stara, zła, a druga nowo stawia się, niedokończona. Ozdównia

¹⁴¹ *Było to sołectwo przy podkaliskiej wsi Tynieć, zob. Królewszczyzny kaliskie, s. 109; W. Rusiński, Struktura przestrzenna, s. 17.*

¹⁴² *Stanisław Nałęcz Sadowski, syn Macieja, co najmniej od 1773 pisarz grodzki wałeccki, i jego żona Apolonia ze Skórzewskich.*

¹⁴³ *Kanonicy regularni w Kaliszu przejęli tamtejszą opuszczoną świątynię parafialną pod wezwaniem św. Mikołaja w 1358, do ich uposażenia obok 2 folwarków, 2 wsi oraz części wsi Ogrody należało też sołectwo Skaryszewszczyzna, zob. J. Tomala, Kalisz, s. 56, 58.*

do słołów robienia i suszenia pod szkudłami, lecz ten dach wcale zły. Dalej obórki i stajenka stare. Za wrotami przy drodze bitej do miasta Kalisza idącej jest karczma o 2 izbach stara, reparacyi potrzebuje.

Chałupeczek małych 4 o jednej izbetce [izdebce], w których mieszkają ludzie kontraktowi.

Komornicy luźni mają ogrody, z nich robią tylko.

Jest do tego wójtostwa młyn pod Nędzerzowem¹⁴⁴ o 2 kołach na rzeczce Świędnia¹⁴⁵ należący i karczmę blisko tego młyna nowo stawia terażniejszy posesor, [s. 78] jeszcze niedokończona ta karczma i nie mieszka nikt w niej i szynku tam żadnego ad praesens nie masz.

Poła niektóre obsiewa terażniejszy posesor, a nieco na składowe puszcza. Łąk niewiele znajduje się.

Po opisie stanu tego wójtostwa skuteczniał W [Michał] Kiedrzyński nakazane złożenie tabeli z lat dwóch, której rzetelność zaprzysięć nakazaliśmy.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Po zaprzysiężeniu, ponieważ wypada na rok:

Pszenicy kop 7, kopę a fl 7 rachując.

Żyta kop 20 snopów 30, kopa żyta a fl 6.

Jęczmienia kop 8, snopów 30, kopa a fl 3.

Piwa beczek 19 a fl 2. Wódki garcy 11, zysku na garcu gr 10.

Czynszu ze młyna nieokupnego połowicznie zł 200.

Ze składów 155, z każdego gr 12.

Do kopy żyta owcę 1 przydając a fl 1, wynosi intratę w kwocie złp 521, gr 20. Z której formując kwartę 1 uczyni zł 130, gr 12 i pół, stanowiąc dwie kwarty wynosi kwotę złp 260, gr 25 na opłatę do Skarbu Koronnego Rzeczypospolitej.

WIEŚ BORKOWO¹⁴⁶

[REWIZJA PRAW POSESORA]

My, lustratorowie, zjechaliśmy etc. Stawił się ur. [s. 79] Kazimierz Czachurski¹⁴⁷, komisarz dóbr królewskich, połowej wsi Borkowa w posesyi

¹⁴⁴ Obecnie Nędzerzew.

¹⁴⁵ Świędnia, rzeka płynąca z północnego wschodu i wpadająca w Kalisz do Proсны.

¹⁴⁶ Obecnie wieś Stary Borków w gminie Żelazków w pow. kaliskim.

¹⁴⁷ Kazimierz Czachórski.

JW Jozefa Mikorskiego, podkomorzego gostyńskiego, Orderu św. Stanisława Kawalera¹⁴⁸, zostającej. Przysięgę przez tegoż JW pryncypała swego w Gąbinie¹⁴⁹ przed księgami ziemskimi w dn. 9. m. lipca roku bieżącego na twierdzy prawa na nieujęcie swych komisarzy czyli ekonomów dobrami tak swemi dziedzicznymi, jako też królewskimi rządzącymi, wykonaną złożył. Po której złożonej końcem ustanowienia z dóbr tych na Skarb Rzeczypospolitej kwarty, iżby ten ur. Czachurski, komisarz, w myśl prawa i ustawy komisji powiatowej rejestra prowentów dóbr wzmiankowanych Borkowa królewskich złożył, natychmiast nakazaliśmy. Na zadość uczynienie wyrokowi naszemu przez tegoż ur. Czachowskiego [!] tabela dochodów z rejestrów przez siebie wyciągnionych ułożona przed nas zniesiona została, której obrachowanie zawieszając do opisanego stanu dóbr tych i osiadłości przystąpiliśmy.

Osiadłość. — Stawił się prac. Jan półrolnik z całą gromadą i zeznał, iż w tej wsi jest półrolników 2, po 4 bydła pańskiego mających, robią bydłem w tydzień dni 3.

Zagrodników 5, bydła pańskiego po parze mających, robią ręczno w tydzień dni 4, bydłem [s. 80] zaś dni 2, tłuć odrabiają do roku 3.

Czynszu półrolnicy płacą na rok po zł 1, gr 8. Chałupy tym poddanym dwór zwykły stawiać.

Budynki. — W podwórzu dworek, w którym ściany nadpróchniałe i miejscami pogniłe, do którego wchodząc sień z kuchenką, izbami 2 i komorami, w których teraz 2 chłopów mieszka. Dach nad tym dworkiem z gruntu zły, częścią szkudłami, częścią słomą pokryty. Dalej w tym podwórzu stajnie, w których środku wozownia. W budynku tym ściany już stare, popaczone, także nadpróchniałe, dach reperacji potrzebuje. Stodoła o 1 bojewisku stara, reperacji, również w dachu, potrzebuje. Więcej w tych dobrach budynków dworskich nie masz. Karczma na wsi jest.

Lasu żadnego na gruncie dóbr tych nie masz, tylko chrósty dla państwisk znajdują się.

Rozwiązując w tym miejscu wyżej zawieszony wyciągnięty z dóbr tych intraty stanowimy, iżby przez[rze]czony ur. Czachowski [!], komisarz, na rzetelność tabeli dochodów przed nami złożonej przysięgą cie-

¹⁴⁸ Józef Andrzej Mikorski (zm. po 1798), pisarz Komisji Skarbu Koronnego 1764–1791, podkomorzy gostyński od? 1774, kasztelan rawski od 1791, odznaczony w 1779 Orderem św. Stanisława.

¹⁴⁹ Gąbin, miasto w obecnym pow. płockim w woj. mazowieckim.

lesną podług opisu prawa wykonał natychmiast. Czyniąc zadosyć tenże ur. Czachowski [!] rezolucyi naszej rzetelność tabeli tejże zaprzysiągł, po którym zaprzysiężeniu do obrachunku intraty przystąpiliśmy.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

A że wspomnianej tabeli prowenta z lat trzech, to jest 1786, 1787 i 1788 lubo są umieszczone, że zaś w r. 1787 zbiór pszenicy i żyta nie jest położony, przeto r. 1788 na prowent z dóbr tych wybraliśmy, w którym:

Pszenicy [s. 81] kop 37, kopa a fl 7.

Żyta kop 50, snopów 2, kopa a fl 6.

Jęczmienia kop 49, kopa a fl 3.

Beczek piwa 20 a fl 2.

Wódki garcy 166, na każdym garcu gr 10 na zysk wtrącając.

Efficit summa złp 854, gr 9 i pół. Z tej wytrącając zł 72 corocznie kościołowi parochialnemu¹⁵⁰ za dziesięcinę kompozycję (jak kwity zaświadczenia) opłacanych, zostaje na prowent złp 782, gr 9 i pół. Z tej więc sumy postanawiając kwartę 1 wynosi kwotę zł 197, gr 22 i pół. Z mocy zaś prawa, iż się dwie należą, przeto wypadnie do opłaty na Skarb Rzeczypospolitej kwota złp 395, gr 15.

Sumę zaś 6000 złp przez konstytucyję r. 1616 zapadłą¹⁵¹ na rzecz posesora dożywotniego przyznaną i należną i od tej sumy prowizję wytrącając nakazaną w tym miejscu konotujemy.

STAROSTWO ODALANOWSKIE¹⁵²

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Działo się w mieście JKM Odalanowie [Odolanowie] dn. 19. m. wrzescia [września] r. 1789. My, komisarze i lustratorowie, zjechaliśmy etc. Stał się JMP Lizak, całego starostwa odalanowskiego generalny ekonom¹⁵³ i złożył ekstrakt przysięgi w Warszawie dn. 14. m. lipca roku bieżącego przez JO XJM Eleonorę Sułkowską¹⁵⁴, starościną odalanowską [odo-

¹⁵⁰ Borków był wsią parafialną.

¹⁵¹ VL, t. 3, f. 278.

¹⁵² Odolanów, miasto w obecnym pow. ostrowskim w woj. wielkopolskim. Zob. Królewskizyczny kaliskie, s. 106–107.

¹⁵³ Jan Lizak.

¹⁵⁴ Eleonora z Cetnerów Sułkowska (1731–1803), wdowa po Aleksandrze Antonim Sułkowskim, za którego wyszła za mąż w 1754.

lanowską], pozostałą wdowę, na mocy konstytucji w egzekucji będącej wykonanej. Stawiło się wraz miasto Odalanów [Odolanów] w osobach sławetnych Jozefa Zawickiego, miasta [s. 82] tego burmistrza, Mateusza Mielickiego wójta, z całą radą i ławicą [ławą] imieniem całego pospólstwa. Stawionemu, najprzód Lizakowi, ekonomowi, o prawie posiadzielstwa JO XJM Sułkowski[ej] zainformować się tudzież przyległościach do tego starostwa nakazaliśmy. A ponieważ przywilej iuris communicativi od niegdy Najjaśn. Augusta III króla, w Warszawie dn. 17. m. grudnia r. 1758 datowany, księgami grodu ostrzeszowskiego w piątek po oktawie święta Bożego Ciała [7 VI] w r. 1771 sposobem oblaty wniesiony JO XX Aleksandrowi Sułkowskiemu¹⁵⁵ i Eleonorze z Cetnerów, małżonkom, służący złożył i o przyległościach, jako to miasta Odalanowa przez się, miasta Sulmierzyc, wsiów Baby, Kaczurzy, Glisnicy, Rączyce, Nabyszyc, Wierzbna, Daniszyna, Łękocin, Potażni, Chruscina, Jankowa, Swiecy, Chuty Starej, folwarku Charych, wsi Bonikowa, Granowca, Garkow, Bugdaju, wsi Młynika, Uciechowa, Chwaliszewa. Niemniej o pustkowianach: Maychrze Kuczmerze, Woyciechu Mazurze, Łukaszu Nychu, Janie Klimku, Cegle, Woyciechu Bestrym. Także o pustkowianach na Krzyżnym, Krysztofie Szołdra, Jakubie Maryniaku, Macieju Karwiku. Także o pustkowianach zawickich, to jest Kasprze i Franciszku Zawickich okupnych, Michale Bałamuncku, Tomaszu Warszcie. Niemniej także o Wawrzynie Kurochu na młynie pod Nabyszycami mieszkającym, o Macieju Kubiców i o młynarzu nazwiskiem Srayber, także o p. Woyciechu Lizaku przez niegdy JO Książęcia JM dla zasług jego od opłaty czynszowania uwolnionym. Także o stawach w starostwie tymże, jako to w Zborowcu pod miastem Odalanowem na [s. 83] Baryczy fundowanym i jeziorze za folwarkiem świeckim, o Zawidzie na pustkowiu, o Krzyżnie na pustkowiu także w lasach leżącym, o młyniku pod wsią tegoż nazwiska, o Kurochu Wielkim na pustkowiu tymże, o Kurochu Małym za Wielkim Kurochem i za Chrusciną będącym, także o Granowcu nad drogą śląską, o Świeckim Polnym na zawickiej drodze, o stawie w samej wsi Swiecy, o Podlesznym ku Zborowcu nad Kołodziejową Niwą leżącym, o Kaczurskim, o Folwarcznym przy drodze odalanowskiej [odolanowskiej], Babskim za gorzalnią w pastwisku leżącym o Nabyskim na Strudze Wierzbinskiej, o Muszlińskim przy drodze daniszynskiej, o Danisku Wierzchnym, o Srzednim

¹⁵⁵ *Aleksander Antoni Sułkowski (1730–1786), od 1760 gen. mjr, od 1771 feldmarszałek wojsk cesarskich, od 7 I 1786 ordynat rydzyski, zm. 21 IX 1786 w Wiedniu.*

w smugu¹⁵⁶ między rolami leżącym, o Spodnim, o Jankowskim za Daniszynem, o Łąkowskim, o Chruścińskim, o Wierzbinskim nowo budowanym w Żabnie, o czterech, pustych zaś stawach, o Charychu, Bugdayskim, Glisnickim, Mazurze, Cegle, zainformował.

Stawionym więc, a najprzodu JMP Lizakowi, ekonomowi generalnemu, tymczasem złożenie rejestrów wszelkich dochodów starostwa odolanowskiego wygotować nakazaliśmy.

[JURAMENT POSESORA¹⁵⁷]

[s. 190] Illustrissima principissa Sułkowska
capitanea Odolanoviensis relicta vidua praestitit iuramentum,
die 14 Iulii 1789 a. in curia Regia Varsoviensi

[s. 187] Actum in curia Regia Varsaviensi die 14 m. Iulii a. D. 1789.

Ad officium et acta praesentia castrensia capitanealia Varsaviensia personaliter veniens Illustrissima principissa Eleonora Sułkowska, capitanea Odolanoviensis, relicta vidua, adhaerendo constitutioni in comitiis praesentibus sancitae et in actis loci istius sub die 22 Iunii a[nno] currenti oblatuatae iuramentum corporale in eam rotham: „Ja, Eleonora przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu w Trójcy Św. Jedynemu, jako ekonomom w dobrach królewskich starostwa odolanowskiego zaleciłam jak najsprawiedliwiej intratę podać, stosownie do zwyczaju kraju, i podanie takowe intraty najwiadośszym ludziom poleciłam. I do podania intraty na szkodę Skarbu ani przez siebie, ani przez subordynowane osoby nie namówiłam, tak mi Panie Boże dopomóż i Niewinna Męka Syna Jego” — flexis ad imaginem passionis crucifixi Domini Nostri Iesu Christi genibus, observata iuramentorum solennitate in praesentia permultorum ad acta congregatorum, coram officio praesenti castrensi Varsaviensi ac tisque illius praestitit et in effectu iuravit. De quo praestito iuramento officium praesens castrense Varsaviense attestatur

Puchała. Legit Swiderski

[Miasto Odolanów]

[PRAWA I PRZYWILEJE MIASTA]

A miastu Odalanowu [Odolanowu] stawiającemu, prawa i przywileje złożić nakazaliśmy natychmiast. Złożyło miasto Odalanów prawa sobie

¹⁵⁶ Smug — częsta w Wielkopolsce nazwa łąk.

¹⁵⁷ Tekst przeniesiony ze s. 187 i 190 rękopisu.

nadane, to jest przywilej locationis i foundationis miasta Odalanowa tudzież super ius Theutonicum et Magdeburgense ac libertatis in eodem expressas per Serenissimum Władislaum IV regem Poloniae a. 1737 dany¹⁵⁸. Drugi, także przywilej w r. 1629 od Najjaśn. Zygmunta III na jarmarki targowe¹⁵⁹, których nie są in usu, te zaś bywać powinny na św. Wojciech [23 IV], na św. Bartłomiej [24 VIII], na św. Marcin [11 XI] i na św. Agnieszkę [21 I], a na targowe [s. 84] w czwartek. Tudzież przywilej od Najjaśn. Augusta II temuż miastu prawa wszystkie i zwyczaje dawnymi przywilejami, osobliwie ostatnim Władislaui IV nadane, aprobujący w r. 1722 dany¹⁶⁰. Niemniej przywileje osobne starościńskie na brastwa krawieckie, szewskie nadane to miasto złożyło. Po których prawach zakonotowaniu do opisu stanu miasta tego Odalanowa, czyli razem starostwa odalanowskiego całkowitego i wsi do niego należnych tym sposobem przystąpiliśmy.

Osiadłość miasta Odalanowa [Odolanowa]
Opis stanu miasta tego i zamku starościńskiego

W tym mieście jest kościół¹⁶¹ collationis regiae, a w środku miasta w rynku jest ratusz nowo wystawiony¹⁶², jeszcze niezupełnie skończony. Naokół ratusza tego jest domostw 29 i plac pusty 1, gościniec o 2 izbach z stajnią wjez[d]ną należący, ut allegat miastu, że na placu miejskim rynkowym postawiony. Dalej przy tej austeryi kościół dysydencki¹⁶³ na gruncie starościńskim i pomieszkania 2, jedno dla pastora, drugie dla organisty nowo na tymże gruncie postawione.

Dalej zamek¹⁶⁴ na kopcu wymurowany, wałami opatrzony, teraz zrujnowany i niemieszkalny, mury jego mocno zarysowane, okna częścią całe, częścią zepsute. Ściany od frontu z muru pruskiego postawione walcące się, z tyłu całkowicie z cegły murowane. Jest pobudowany o 2 piętrach

¹⁵⁸ *Pomyłka w dacie rocznej — przywilej Władysława IV dla miasta Odolanowa, potwierdzający jego lokację, wydany był w Warszawie 7 II 1637, APZ, Akta Miasta Odolanowa, II/4.*

¹⁵⁹ *Ibidem, II/2, przywilej Zygmunta III, Warszawa 18 II 1629.*

¹⁶⁰ *Ibidem, I/8, przywilej Stanisława Augusta potwierdzający dokumenty Władysława IV z 7 II 1737 i Augusta II z 19 XII 1722, Warszawa 12 II 1774.*

¹⁶¹ *Kościół parafialny w Odolanowie pod wezwaniem św. Marcina, szachulcowy, rozebrany przed 1794, kiedy wzniesiono murowany kościół późnobarokowy.*

¹⁶² *Wspomniany tu ratusz w Odolanowie obecnie nie istnieje.*

¹⁶³ *Kościół ewangelicko-augsburski z 1770–1780 o konstrukcji szachulcowej, przebudowany w końcu XIX w.*

¹⁶⁴ *Zamek starościński w Odolanowie z końca XIV w., rozebrany w 1832.*

i dole. Na dolnej części są pokoje 4 i sklepy 2, na drugiej kondygnacji idąc po schodach już zrujnowanych jest pokoi 5. Na trzeciej kondygnacji pokoi 10, w których [s. 85] są malowania. Drzwi z zamkami, kuminy i piece, lecz już zrujnowane i spustoszałe. Przy tym zamku jest stary budynek dawniej kuchnią będący także zrujnowany. Blisko zamku tego jest młyn o 2 kołach z izbą młynarską. Przy tymże młynie jest stodoła i chlewik.

Toż miasto Odalanów [Odolanów] ma przedmieścia dwa: Górkę, na którym dwiema połaciami jest domów 35 i placów pustych 3. Na tymże przedmieściu jest kościół św. Barbary¹⁶⁵, przy którym rezydencja proboszczowska z innemu budynkami. Na drugim przedmieściu Za Zamkiem jest także kościółek Św. Krzyża¹⁶⁶ spustoszały, w którym nabożeństwa nie bywa. Domów zaś dwiema połaciami stojących jest 52 i placów pustych 2. Miasto odalanowskie [odolanowskie] wniosło w tym miejscu, iż na tym placu gdzie był przedtem szpital, postawił domostwo JM ks. proboszcz o 2 izbach. W tym domostwie w jednej izbie ma szynk, a w drugiej dzierżawca jego siedzi. Jest także na przedmieściu Górka zwanym gościniec z stajnią wjezd[dną] do starostwa należący.

PROWENT Z MIASTA ODALANOWA [ODOLANOWA]

Z domu każdego osiadłego wiertel chmielu podług lustracyów¹⁶⁷ dawać powinni.

Za podwoły i chodzenie z listami dawać powinni owsa miary starej kaliskiej ćwiertni 12.

Od męcia 4 ćwiertni słołu pszennego powinni oddać wiertel słołu wierzchowaty i oprócz tego powinni zapłacić zł 12, gr 1. Młynarzowi zaś od melenia tegoż słołu płacą osobno gr 15.

Uczyni tedy czynszu ogólnego pieniężnego od miasta do skarbu starościńskiego zł 245. Oprócz tej pieniężnej należitości oddają owsa miary wyżej wspomnianej [s. 86] wierteli 48, chmielu wynosi wierteli 84 starej miary kaliskiej.

¹⁶⁵ Kościół filialny św. Barbary, drewniany, z 1784.

¹⁶⁶ Kaplica św. Krzyża, obecnie nieistniejąca.

¹⁶⁷ LWWK 1659–1665, cz. I, s. 104–105. Według Rejestru [danin i czynszów] 1762–1763 z 1765 r. (APP, Kalisz, Tab. 16, k. 30v) miasto Odolanów miało robić dworowi od jednego waru po jednym wiertlu słołu. W tekście zachowanej lustracji starostwa odolanowskiego z 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 43) wynosiło to 77 wiertli po 1 zł za wiertel.

W żniwa na folwark kaczurski¹⁶⁸ każdy gospodarz po 2 dni idzie z sierpem łąkę wyznaczoną posiec, siano zwieść na folwark pański i owies na folwarku kaczurskim dzień 1 siec. Winni łabędzie na stawach łowić, do pożarów ratowania na zamek stanąć obowiązani, podczas nieprzyjaciela zagranicznego do zamku z rus[z]nicami stanąć powinni. Także do sieci chodzą, drzewo tak na opał, jako i pobudowania mają wolne w przywileju, jednak za opowiedzeniem się dworskim. Żer w lasach dla wieprzy mają wolny na swoją potrzebę, a nie na przedaj. Mosty czyli przeprawy poprawiać podług wymiaru przęseł obowiązani.

Teraz się specyfikuje, iż lubo d o m ó w w rynku, ulicach i na przedmieściach wyżej opisanych jest 116 i placów pustych 6, przecież że na jednym osiadłym po 2 lub 3 znajdują się domy, także domy sług miejskich między temi są sytuowane, przeto wytrącając domów 28, jest tylko osiadłych domów, które do opłaty i odprawiania wyżej opisanych powinności należą 88. Ciż obywatele miasta Odalanowa według złożonych dawnych praw swoich mają pozwolone handle wszelkie i kupiestwa, propinacją wolną. Od dworu zaś starościńskiego mają nadane prawa na cechy szewski i krawiecki, które ad praesens znajdują się.

W tym miejscu zażalenia od miasta i tamecznego JM księdza podane, których oryginały umieszczone, i od zgromadzenia ewangelickiego.

[s. 87] Wieś Baby¹⁶⁹ klucz

Ta wieś w parachii Odalanów [Odolanów] ma folwarki pańskie znaczne i łąki. W tej wsi żadnej nie masz ciągłej ani żadnej osady, same tylko są budynki dworskie, jako to d w ó r nowo i porządnie wystawiony, o pokojach 7 i garderobą 1. Na boku którego stary d w ó r e k, po drugiej stronie zaś folwarczek ekonomiczny. W tyle tegoż g o r z a l n i a nowo wyreperowana pod szkudłami, w której to gorzalni są statki, to jest garce są węzowe 3, czwarty dwurujni niewielki, kupne przez JO IMXX Sułkowskich. Statki drewniane są wszystkie do potrzeby. Przy tej gorzalni jest w o l a r n i a dobra pod guntami, jest także m ł y n i k osobny słodowy pod guntami [gontami]. Przy tych budynkach jest d o m o 2 izbach pod guntami, w których mieszkają gorzelany i stróż. Dalej jest m i e l c u c h razem z suszeniem pod jednym dachem, w którym mielcuchu są także statki do robienia piwa, to jest kadzie, beczki i inne naczynia potrzebne.

¹⁶⁸ *Folwark przy wsi Kaczurza (Kaczory).*

¹⁶⁹ *Baby, wieś w obecnej gminie Odolanów w pow. ostrowskim.*

Ten mielcuch jest stary. Przy tym mielcuchu jest sklep w cegle murowany pod szkodłami. Stodoły są 2 o bojewiskach 2, jedna nowa, druga stara. Przy tych stodołach jest spichlerz stary snopkami posyty. Dalej siczka stary, przy tej lamus na chowanie rzeczy stary, chlewiki świńskie pod snopkami stare, przy tych obora na bydło w lepiankę nowo wystawiona, kurniki stare na drobiazgi, stajnie fornalskie stare pod guntami [gontami], jest także owczarnia podmurowana stara, dobra. Item budynek stary, gdzie kuchnia, blisko starego dworu. Z drugiej strony tegoż dworu jest budynek o 1 [s. 88] pokoju pod guntami, pod którym są sklepy murowane 2. Dalej za podwórzem jest cegielnia, 1 budynek do robienia cegły, a drugi, gdzie jest piec, do palenia teżej cegły.

W tej wsi jest gościniec ze stajnią wjezd[dną] pod snopkami na trakcie z Ostrowa do Zdunów¹⁷⁰. Na tym gościńcu, gościnny okupny za prawem siedzący starościńskim czynszu zł 8 dawał przedtym, teraz daje zł 16, robi dni 12 w żniwa. Blisko tegoż gościńca jest chałupa, w której mieszkają rataje i włodarz. Jest także w tej wsi stawek dla konserwowania zarybku, dwie zaś są sadzawki kuchenne. Bór także jest sosnowy, w tym się znajduje niejaka część dębowego w granicy wsiów Tarchały i Gorzyce należących do klucza przygodzkiego¹⁷¹.

Wieś Kaczurza¹⁷²

do klucza babskiego należąca

W tej wsi są role folwarczne i łąki; budynki dworskie, to jest folwark o 4 izbach, przy którym obory dla bydła i świni. Dalej jest stodoła o 2 bojewiskach, w której razem jest i spicherek. Przy tej stodole jest owczarnia. Szynk w tej wsi jest w izbie 1 z tych czterech co wyżej w folwarku. Ogród przy tym folwarku jest 1 i trawnik. Jest także i stawek.

Osiadłość. — Stawił się prac. Tomasz Grzelka, ławnik przysiężny, z gromadą i zeznał, iż jest półrolników 2 swoje bydło mających, robią dni 3 ręcznie lub bydłem cały rok.

¹⁷⁰ *Ostrów Wielkopolski, miasto, obecnie powiatowe w woj. wielkopolskim. Zduny, miasto, obecnie w pow. krotoszyńskim w woj. wielkopolskim.*

¹⁷¹ *Tarchały i Gorzyce, wsie graniczące od zachodu ze wsią Baby. Klucz przygodzki, zwany tak od wsi Przygodzice (obecnie siedziba gminy w pow. ostrowskim), w XVIII w. kolejno własność Jana Jerzego Przebendowskiego, Bielińskich i Radziwiłłów, w 1789 Michała Hieronima Radziwiłła.*

¹⁷² *Obecnie wieś Kaczory w gminie Odolanów w pow. ostrowskim.*

Komorników 3, [s. 89] ci robią ręczno od św. Małgorzaty do św. Marcina [13 VII–11 XI] po dni 2, a od św. Marcina do św. Małgorzaty robią po 1 dniu. Ci komornicy z pańskiego folwarku nic nie bierą, mają swoje ogrody i roli po trosze.

Podług dawnej lustracyi¹⁷³ ta wieś dawała czynszu zł 7, kądziel przędła, tłuć tyle odprawiała, ile potrzeba było, stróżę konserwować i jemu płacić wraz z Gislicą¹⁷⁴ powinna była.

Wieś Nabyszyce¹⁷⁵
do klucza babskiego należąca

Stawili się Józef Swilniuk, Łukasz Szymiaszek, ławnicy przysiężni, z gromadą. Zeznali, jako w tej wsi nie masz ról folwarcznych ani łąk, tylko haldernie¹⁷⁶, sadzawki do ryb przesadzania, jest tylko domostwo o 1 izbie pańskim kosztem postawione, w którym mieszka halderny.

Osiadłość. — Jest półrolników czyli kmieci 7, robią po 2 dni w tydzień bydłem, z 1 fasą do ryb jeżdżą, kiedy zaś z rybami do Leszna jadą to za tydzień rachują. Zaciągu dają po 2 kapłony, po 30 jaj, po 2 kwarty manny, przędą po 3 szt., tłuć odprawiają i len chędożą bez zaciągu, jak zwyczaj w tym starostwie.

Chałupników 11, robią po dni 3, oddają po zł 1, gr 15, przędą po szt. 2 kądzieli.

Komorników 5, robią po 2 dni [w] lecie, a [w] zimie po 1 dniu w tydzień, szt. kądzieli 1 przedzie każdy z nich, tłuć wraz z drugimi odprawiają.

Gmin cały tej wsi różnie czynsze oddając, oddaje tylko na rok zł 30.

Karczmarz okupny, płaci czynszu zł 10, kapłonów daje dwóch, jaj 30, manny kwart 2. Piwo pańskie szynkuje tudzież do ryb z fasą z stawów do halderni przywożenia lub z halderni do stawów gdzie potrzeba jeździ. Ma [s. 90] drogę jedną do Poznania, drugą do Torunia odprawiać powinien.

Item jest 1 wolny, zowie się Motyl, stawów pilnuje, który ma prawo od dawnych jeszcze starostów służące na plac Szczegulowski i rolę

¹⁷³ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 49. Około 1661 folwark Koczur w starostwie odolanowskim dostarczał tylko żyto (wyceniane na 9 fl), jęczmień (9 fl 6 gr) i owies (39 fl i 3 gr), zob. LWWK 1659–1665, cz. I, s. 109.

¹⁷⁴ Wieś Glińnica w starostwie odolanowskim.

¹⁷⁵ Wieś w obecnej gminie Odolanów w pow. ostrowskim. Zob. Królewsczyzny kaliskie, s. 147.

¹⁷⁶ Haldernia — sadzawka, także skrzynia służąca do przechowywania żywych ryb.

Jasi onowską. Tego prawa są królewskie aprobacje aż do Najjaśn. Augusta III. Daje czynszu zł 2.

Jest także pustkowiანი Wawrzyniec Kuroch, niegdy Woyciecha i Barbary Kurochów syn, na mocy przywileju dn. 10 Februarii a. 1747 przez JM księcia Aleksandra Sułkowskiego¹⁷⁷ niegdy Kurochom, rodzicom jego, danego. Ten daje żyta ćw. 10, ma dwie drogi torońską [toruńską] i poznańską albo za poznańską zł 15, za torońską zł 30 do klucza babskiego dać ma. Do ryb wożenia ma powinność, tego przywileju oblata in castro Calissiensis fer. 5 post f. Exaltationis Sanctae Crucis [15 IX] a. 1768.

Na tym wójtostwie jest piła starościńska.

Wieś Wierzbna¹⁷⁸
do klucza babskiego należąca

W tej wsi nie masz folwarku ani ról pańskich, ani łąk, a jak z indagacyi stawających, to jest Woyciecha Kaczmarka, Matyasza Jura, Jakuba Zyballi, ławników zaprzysiężonych, pokazuje się, jest półrolników 9, którzy mają swoje bydło, robią w tydzień bydłem lub ręczno dni 3, zimą zaś robią dni 2. Czynszu płacą po zł 1 gr 15.

Chałupników jest 4, robią w tydzień każdy ręczno lub bydłem dni 2, czynsz równy z drugimi dają. Ci półrolnicy i chałupnicy przedają kądzieli każdy z nich szt. 2.

Komorników jest 2, ci płacą czynszu po gr 22, robią dni 2 ręczno w tydzień latem, zimą zaś dzień 1, przedają kądzieli [s. 91] każdy po szt. 1, stróżę kolejną odprawiają do dworu, tłuki i inne powinności jak inne wsie.

Jest w tej wsi ka[r]czmarz okupny, który wspólnie z Woyciechem Kaczmarkiem, ławnikiem, trzyma 2 kmiece role. Z tych płacą ka[r]czmarz zł 24, Wojciech Kaczmarek zł 45. [Powinności:] Wojciech Kaczmarek daje kapłony 2 i gęsi 2. Robią w żniwa każdy z osobna dni 6. Z fasą od stawu do stawu ryby odwozi tenże Woyciech Kaczmarek.

¹⁷⁷ Aleksander Józef Sułkowski (1695–1762), łowczy nadworny litewski 1729–1762, faworyt Augusta III, minister saski 1733–1738 (zob. A. Perlakowski, *Kariera i upadek królewskiego faworyta. Aleksander Józef Sułkowski w latach 1695–1738*, Kraków 2013).

¹⁷⁸ Obecnie wieś Wierzbno w gminie Odolanów w pow. ostrowskim.

[Wieś] Daniszyn¹⁷⁹ klucz [daniszyński]

Jest w tej wsi folwark pański, to jest role w 3 polach i łąki obszerne. Ta wieś jest w parochii Janków¹⁸⁰.

W tej wsi jest dwór pod snopkami wcale stary, dach na nim upadł, ściany jeszcze niezłe. Stodoły 3, dwie o 1 bojewisku, a jedna o 2 bojewiskach. Owczarnia dobra, obory, chlewy pod szkudłami, chlewiki przy tych i stajnie pod snopkami. Dalej przy tych dom, gdzie mieszka owczarz, ogrody pańskie 2.

Osiadłość. — Stawili się do indagacyi Walenty Zwierz, Stanisław Lis, Wawrzyn Zaradny, ławnicy przysiężni, i zeznali, iż jest w tej wsi półrolników 8, swój zaprząg mających. Robią po dni 2, byłem orzą po lasek 5 i trzeci dzień ręczno, tłuć robią dni 24. Do ryb z jedną fasą rozwozić po zaciągu jeżdżą. Gdy zaś do Leszna jadą, to za 2 dni byłem i za 1 dzień ręczny rachuje im się. Daje każdy z nich kapłony 2, jaj mendeli 2, manny 2 kwarty, kądzieli przędą po 2 szt. Chałupy sobie stawiają bez pomocy dworu.

Chałupników jest 14, robią w tydzień dzień byłem, dzień ręczno, dają po kapłonie 1, po mendelu jaj, po kwarcie manny, przędą sztukę kądzieli, tłuć tyle odprawiają co półrolnicy.

Komorników jest 5, biorą z pańskiego folwarku skład [s. 92] grochu, skład jęczmienia. Mają swoje ogródki i po trosze roli, latem robią po 2 dni, to jest od św. Małgorzaty [13 VII] do Św. Krzyża [14 IX], a zimą w tydzień dzień 1, do tłuć należą jak i inni, po sztuce kądzieli przędą, rocznego stróża konserwują.

Jest kowal, ma kuźnię od gromady wystawioną, statki ma swoje, rolę ma swoją. Daje czynszu do dworu zł 12, innych powinności nie ma. Karczmarz okupny ma swoją karczmę do szynku pańskiego i stajnię wjezdzną swoją ma. Płaci do dworu zł 10, daje kapłonów 2, jaj 2 mendele i manny 2 kwarty. Ma 2 drogi, jedną do Poznania, drugą do Torunia. Kiedy nie jedzie do Poznania, to zapłaci zł 15, a za toruńską zł 30. Do ryb rozwożenia z 1 fasą jeździć powinien.

Jest znowu komornik mający rolę dawniej zwaną Włodarską. Zaciągu ten komornik nie robi, tylko tłućki odrabia jak drudzy i płaci do starostwa zł 18.

¹⁷⁹ Daniszyn, wieś w obecnej gminie Ostrów Wielkopolski w pow. ostrowskim.

¹⁸⁰ Obecnie wieś Janków Przygodzki w gminie Ostrów Wielkopolski w pow. ostrowskim.

Woyciech Mazur pustkowiainin na mocy przywileju w zamku rydzynskim dn. 3 Februarii r. 1747 Michałowi Mazurowi i Reginie, małżonce, od książęcia Aleksandra [Józefa] Sułkowskiego, starosty odalanowskiego, posiada to pustkowie, z którego daje czynszu, to jest żyta ćwiertni 10 miary szulmierski[ej]. Ma nadane 2 drogi, jedną do Poznania, a drugą do Torunia, albo [ma] dać za poznańską drogę zł 15, a za toruńską zł 30, z fasą do ryb wożenia jeździć także powinien.

Zażalenie gromady daniszynskiej w oryginale przyjęte.

Wieś Glisnica¹⁸¹
do babskiego klucza [należąca]

W tej wsi dom folwarczny o 1 izbie z komorą pod snopkami, w którym mieszka włodarz. Drugi [s. 93] dom pod szkudłami o 2 izbach, gdzie mieszka Marszynski, leśniczy. Są folwarki w tej wsi pańskie i łąki i owczarnia duża, stodoła o 3 bojowiskach nowa i druga stara stodoła o 2 bojowiskach.

Osiadłość. — Stawili się do indagacyi Antoni, sołtys, i Michał Kodanek, ławnik przysiężny, z gromadą, wyznali, iż tylko chałupników jest 5, a przedtem było 10. Po 4 chałupnikach role są na dwór i folwarki pańskie obrócone. Ci chałupnicy robią w tydzień latem po dni 3 ręczno, a [w] zimie po 2 dni, przędą po 2 szt. kądzieli, czynszu żadnego nie dają, tłuکی odprawiają, kiedy ich zawołają, a przedtem tylko 2 lub 3 tłuکی robiali, biorą piwa pół beczki razem z Kaczurą¹⁸². Do lnu i owiec bez zaciągu chodzą, stróża nie konserwują do dworu babskiego.

Jest także komorników 2. Z tych jeden robi od św. Wojciecha [23 IV] do św. Marcina [11 XI] 2 dni w tydzień, a drugi od św. Małgorzaty [13 VII] do św. Marcina także 2 dni, a zimą obydwaj po dniu w tydzień, tłuکی robią jak i chałupnicy. Item jest 1 komornik, który cały rok po dniu w tydzień robi tłuکی jak drudzy. Kądzieli wszyscy komornicy przędą po szt. 1.

Karczmarz okupny zaciągu nie robi, tylko dni 12 w żniwa, słody także beze dnia wywozi do mełcia, do ryb z fasą jeździ.

Wolnych jest 4. Z tych dwaj zaciągu nie robią, tylko w żniwa dni 12 i z listami chodzą o mil 3 lub 4 beze dnia, dają po 2 kapłony i 2 mendelejaj. Dwóch zaś z tych czterech płacą po [s. 94] zł 50, trzeci złp 40, dni

¹⁸¹ Obecnie wieś Gliśnica w gminie Odolanów w pow. ostrowskim.

¹⁸² Obecnie Kaczura, wieś w ówczesnym starostwie odalanowskim.

żadnych nie robi, czwarty złp 20 daje i dni 9 robi. Kądzieli przędą po 2 szt. trzech, a czwarty 1 szt. Do ryb trzech jeździć mają z fasami, a czwarty nie jeździ, ten co daje tylko złp 20.

Jest także w tej wsi b o r o w y, który zaciągu nie robi, tylko bór ogania. Ma rolę, na którą wysiewa żyta wiertel 3 i pół. Owczarz ma 2 ogrody, robi z nich cały rok dzień w tydzień.

[Wieś] Łąkociny¹⁸³
do klucza daniszynskiego

W tej wsi są folwarki pańskie, łąk niewiele. Budynki folwarczne jako to folwark w całe z gruntu zły od spodu i wierzchu. Owczarnia duża, dobra. Stodoła jedna o 2 bojowiskach nowa, duża. Chlewiki małe, stare 3. Ta wieś w parachii Janków¹⁸⁴.

Osiadłość. — Jawili się do indagacyi Marcin Zybala, Kasper Biela, Jozef Litwin, ławnicy przysiężni, i z gromadą łąkocińską zeznali, iż jest chałupników 18 mających swój zaprząg. Robią w tydzień latem dni 3 bydłem, a dzień ręczno, [w] zimie zaś 2 dni, dzień bydłem, dzień ręczno, przędą kądzieli po 2 szt. Zeznali, iż dawniej tylko 4 tłuکی robiali, a teraz 12 tłu�k przymuszeni robić. Jest znowu 1 chałupnik, który tylko w tydzień całorocznie robi po 2 dni, dzień bydłem, dzień ręczno, sztuki także kądzieli przędzie 2, czynszu złp 6 płaci.

Komorników jest 5, nie biorą nic z pańskiego folwarku. Robią całorocznie w tydzień po 1 dniu ręczno, przędą po 1 szt. kądzieli, tłuکی tak robią jak inni. Chodzi [s. 95] cała gromada do owiec prania, strzyżenia, do lnu tarcia. Za stróżę płacą zł 100 do Skarbu, innych czynszów żadnych nie dają, w drogi to jadą za zaciąg. Jest także komornik 1, który tylko latem robi dzień w tydzień, a [w] zimie nic nie robi, tłuکی robi, sztukę kądzieli przędzie.

Karczmarz bez stajni na wsi przez starostę stawiana. Karczmarz nie robi zaciągu, bo przedtem miał 2 role kmiece, ale jedna mu zajęta do Sulisławia, dóbr W Karnkowskiego¹⁸⁵ dekretem granicznym i co przedtem płacił złp 100, teraz tylko płaci zł 54, do do[?] niczego więcej nieobowiązany ani do żadnej posługi. Jest kowal, ma kuźnię gromadzką, dawniej także dawał [zł] 32, ale że odjęta mu rola do W Karnkowskiego,

¹⁸³ Łąkociny, wieś w obecnej gminie Ostrów Wielkopolski w pow. ostrowskim.

¹⁸⁴ Obecnie wieś Janków Przygodzki.

¹⁸⁵ Wieś Sulisław, na północ od Łąkocin, w obecnej gminie Ostrów Wielkopolski, ówczesne dobra ziemskie Sylwestra Karnkowskiego, zob. W. Rusiński, *Struktura osadnicza*, s. 102.

przeto teraz tylko płaci zł 12. Jest także krawiec, który płaci zł 16 i robi tłuki i do siewu chodzi. Jest także kołodziej [ej] Przerębelski, który płaci czynszu zł 12, posługi żadnej nie robi. Jest także Franciszek Klimek strzelec, syn Stanisława, któremu Stanisławowi z żoną i sukcesorom dany przywilej w Odalanowie dn. 17 Septembris r. 1783 od XJM Aleksandra [Antoniego] Sułkowskiego na grunt osobny za leśnicostwo od czynszów exceptis oneribus Reipublicae.

[Wi e ś] J a n k ó w¹⁸⁶
do klucza Daniszyna [należąca]

W tej wsi jest kościół¹⁸⁷. Tej wsi tylko połowa królewska, a druga połowa dziedziczna do dóbr kratowskich¹⁸⁸ należąca. Nie masz w tej wsi ról ani folwarku [s. 96] żadnego pańskiego, tylko ludzie czynszujący i powinności odprawujący.

Osiadłość. — Stawił się do indagacji Stanisław Krzywda sołtys, Maciej Ducmal, Marcin Iwan, ławnicy przysiężni, i z gromadą zeznali, iż jest pólrolników 4, swój zaprząg mających. Robią w tydzień po 2 dni, byłem dzień, a ręczno dzień. Dwóch z tych czterech płacą po zł 16, trzeci 17, a czwarty zł 8, przędzą kądzieli po 2 szt., tłuk tyle robią, ile im każą.

Komorników 7, robią po dniu 1 w tydzień, przędą kądzieli po szt. 1, tłuki robią tyle ile drudzy. Jest także komornica Mardaska, robi od św. Małgorzaty [13 VII] do św. Marcina [11 XI] dzień w tydzień, tłuki robi, sztukę kądzieli przędzie 1.

Jest także Filip Kulas okupny na mocy prawa ręcznego w Babach dn. 25 Aprilis r. 1774 datowanego, rękami Dawida Waykierta komisarza, i Samuela Fibicha ekonoma, podpisanego, na dwie kopaniny danego. Ten płaci zł 8, ma składów zorać prócz czynszu co rok 15. Jest także Adam Cegła okupny na mocy przywileju w zamku rydzynskim dn. 29 Iulii r. 1747 przez księcia Alexandra Jozefa Sułkowskiego, starostę odalanowskiego, na role 2 i niwy 3 i ogrody danego. Płaci czynszu

¹⁸⁶ Obecnie Janków Przygodzki, wieś w gminie Ostrów Wielkopolski w pow. ostrowskim.

¹⁸⁷ Kościół parafialny pod wezwaniem św. Wojciecha w Jankowie, drewniany, z początku XVIII w., na jego miejscu wzniesiono z początkiem XX w. kościół neogotycki.

¹⁸⁸ Najprawdopodobniej dobra krotoszyńskie. Krotoszyn (obecnie miasto powiatowe w woj. wielkopolskim) należał w XVIII w. kolejno do Gateckich, Potockich, a od 1779 stanowił prywatną własność króla pruskiego Fryderyka Wielkiego.

złp 24, owsza [!] daje ćwiertni 3, kapłony 2, ma drogę toruńską albo za nią zapłaci zł 30 i drogi poblizsze i do ryb z fasą jeździć powinien.

Jest także Jan Klimek, syn Bartłomieja i Katarzyny Klimków, na mocy przywileju w zamku rydzynskim dn. 24. m. maja r. 1751 przez księcia Alexandra [s. 97] Jozefa Sułkowskiego na rolę na miejscu Raczyńskiego, która leży pod Swinkowem do wsi Jankowa należącym i na łąkę 1 danego. Ten płaci czynszu zł 28, daje 2 kapłony, dni 12 robi, do ryb fasą jeździć ma, drogi o mil 3 ma cztery.

Jest także Woyciech Cegła, syn Mateusza i Agnizki, trzyma z bratem swoim Jozefem na mocy przywileju w Warszawie dn. 13. m. lutego r. 1774 od Najjaśn. Stanisława Augusta króla, danego, w grodzie kaliskim dn. 28 Februarii tegoż roku oblatowanego¹⁸⁹. Ma młyn Cegła zwany pod wsią Jankowem, ad praesens tylko rolę, grunta, niwy, ogrody, także łąki w Jankowku¹⁹⁰ i w Jankowie. Daje czynszu żyta wiertelci 40 miary sulmierskiej, drogi ma: jedną poznańską i jedną toruńską albo za poznańską zapłaci zł 15, a za toruńską zł 30; do wożenia ryb mają powinność, innych nie ma powinności.

Kowal w Jankowie na swoją kuźnię, płaci zł 8, robi dni 6 w żniwa i tłuki z gromadą odrabia.

Woyciech Bestry ma córkę Tomasza i Katarzyny Ducmelów, którym Ducmelom od księcia [Aleksandra Józefa?] Sułkowskiego dany przywilej w Rydzynie dn. 5. m. marca r. 1761, w grodzie kaliskim dn. 26 Septembris r. 1785 oblatowany, na kopaninę w zagonów 60 i 2 jednym stajem i łączkę pod jankowską granicą i na plac zarosły krzewiną w 13 prętów wydzielony na budynki na wieczne czasy. Ten płaci czynszu zł 8, w żniwa dni 12 robi, od innych powinności wolny.

Jakub Kulas, syn Michała okupnego, położył przywilej dn. 31 Ianuarii r. 1747 od księcia Alexandra [Józefa] Sułkowskiego dany Michałowi ojcu i matce [s. 98] z ich sukcesorami na rolę kmieczę dany, w grodzie kaliskim dn. 20 sierpnia r. 1781 oblatowany, przez Najjaśn. Stanisława Augusta króla polskiego, w r. 1782 aprobowany i księgami temiż grodu kaliskiego dn. 13. m. Iunii w tymże roku oblatowany. Płaci zł 20, daje gęsi 2, kapłony 2, do ryb przewożenia z fasą jeździć ma powinność.

¹⁸⁹ APP, Kalisz grodzkie, 418, k. 31–32, pod tą datą jest oblatowany przywilej Stanisława Augusta z 13 II 1774 dla Kurochów i ich spadkobierców na pustkowie i młyn Kuroch w starostwie odalanowskim; lustratorzy musieli tu popełnić pomyłkę.

¹⁹⁰ Jankówek, osada przypuszczalnie zaginiona, nie występuje w wykazie sporządzonym przez W. Rusińskiego (Struktura osadnicza, s. 90) obejmującym osady pow. kaliskiego z 1789.

Stanisław Krzywda, gościnnie w J[an]kowie, okupny, na mocy przywileju dn. 20 Septembris r. 1785 przez księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego danego, ma roli składów 90 i 3 i znowu kopaniny składów 20. Oprócz tych do szynku ma znowu roli składów 93, daje item 2 gęsi, 2 kapłony, robi dni 6 w żniwa i wozic ma powinność.

Tomasz Waszta, leśny, uwolniony od czynszów syn prac. Tomasza i Maryanny, przez przywilej księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego dn. 20 Septembris r. 1785 tym to rodzicom Tomasza dany, ma role i pobudynki na pustkowi.

Na ostatek jest bednarz, który płaci czynszu zł 8, w żniwa robi dni 4, tłuکی robi z gromadą i 2 kłody do dworu dać ma.

Także Kasper, leśny, ma role, za które jego powinnością jest las oganiać i podymne do gromady płacić.

Item Maycher Kuczmer, okupny, po wyjściu wolnych lat swoich 6 z ról sobie nadanych i łak płaci czynszu zł 32, gęsi 2 daje, kapłony 2, kury 2, 2 mendele jaj, innych powinności nie robi.

Item Łukasz Nych, okupnik z ról przez siebie posiadanych płaci zł 30, powinności innych nie ma, jak tylko ryby przewozić od stawu do stawu.

W tym miejscu JMP Marszyński położył przywilej die 1 Septembris r. [s. 99] 1785 od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego starosty odalanowskiego, sobie dany, księgami grodu kaliskiego dn. 10. Octobris roku tegoż oblatowany od Najjaśn. Stanisława Augusta króla, dn. 7. lipca 1786 aprobowany i znowu księgami grodu poznańskiego dn. 20 Augusti roku tegoż oblatowany.

Salestwo [sołectwo] w Jankowie

Jest w tej wsi na stronie królewskiej salestwo, gdzie stawil się W Rafał Umiński per Serenissimi olim Augustum III regem, r. 1757 uprzywilejowany posesor. Stawionemu więc registra wszelkich dochodów i krescency w myśl prawa w egzekucyi będącego z tegoż salestwa złożyć nakazaliśmy. Złożył tabelę z registrów wyciągnioną na zadosyćczynienie wyrokowi naszemu. Złożonej tabeli rzetelność zaprzysięc W Rafałowi Umińskiemu nakazaliśmy, a po zaprzysiężeniu zawieszając obrachonek do opisania salestwa tego przystąpiliśmy.

Jest w tym salestwie dworek o 1 izbie z komorą stary, reperacyi potrzebujący, w cale pod snopkami. Mielcuszek bez statków pod snopkami. Dalej chałupa z gruntu zła, dalej stajnie stare, złe, dalej

chałupka w całe zrujnowana, obalona. Dalej folwark z sienią, izbą i komorą pod snopkami, górą są 2 szory dranic. Dalej chałupki 2 małe z dawnych obór postawione i znowu chałupka mała, stodoła o 2 bojowiskach, spichlerz przy niej, owczarenka, obora na bydło. Te wszystkie budynki wokół podwórza stoja, między którymi są ogrody 2, a w tyle mielczuszka jest pasternik.

Komorników jest 3, co mieszkają w tych chałupach wyżej opisanych. Ci robią cały rok w tydzień ręcznie po 2 dni, mają ogrody każdy z nich i w polu mają roli po 5 składów.

Są także folwarki, to jest pole pańskie w trzech polach między większymi gruntami. Łąki także są podług ról i plosów folwarcznych. W lesie także są łąki do tego sałstwa [s. 100] należące in parte maiori do wsi Pogrzybowa¹⁹¹ odebrane.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ]

Po zakończonym opisie do obrachonku tabeli przystąpiliśmy. Na rok wypada:

Pszonicy kop 13, kopę a fl 7 taksując.

Żyta kop 40, kopa a fl 6, do kopy żyta owcę jedną a fl 1 przydając.

Jęczmienia kop 7 a fl 3.

Wynosi kwota z intraty złp 382. Z której formując 1 kwartę uczyni kwotę złp 95, gr 15. Dwie zaś stanowiąc kwarty wypada i należy opłaty do Skarbu Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego złp 191.

Wieś Chruszciny¹⁹²

W tej wsi jest folwark pański, to jest role i łąki i budynki dworskie. Dworek stary, stodoła 1 o 2 bojowiskach, obory i chlewy, gorzalnia.

Osiadłość. — Stawili się do inda[ga]cyi Łukasz, sołtys, Marcin Zbawiony, Franciszek Szczepaniak, ławnicy przysiężni, z gromadą zeznali, iż jest chałupników teraz tylko 5, a przedtem było 9. Z tych pięciu dwóch robi całoro[cznie] w tydzień po 3 dni, bydłem 2 dni, a trzeci ręcznie, tłuکی robią ile ich trzeba, a przedtem tylko 13 dni robiali, kądzieli po 3 szt. przęda. Dwóch znowu robią od św. Wojciecha [23 IV]

¹⁹¹ *Możliwa też lekcja Pobrzybowo, obecnie wieś nieistniejąca; może to jednak błąd lustratorów, Janków Przygodzki graniczy bowiem od południa ze wsią Przygodzice.*

¹⁹² *Obecnie wieś Chruszciny w gminie Ostrów Wielkopolski w pow. ostrowskim.*

do św. Marcina [11 XI] dni 3 w tydzień, a zimą po 2 dni. Piąty zaś całorocznie 2 dni robi w tydzień. Kądzieli równo przędą po 3 szt. i tłuکی równo robią.

Komorników 8, z tych 4 całorocznie w tydzień robią po 2 dni, a drudzy czterech latem po 2 dni, a zimą dzień, przędą wszyscy ośmiu po 2 szt. kądzieli. Jest znowu 2 komorników, z których jeden cały rok w tydzień robi dzień zaciągu, a drugi tylko latem robi, a zimą nic, tłuکی robią z gromadą, czynszu żadnego i powinności innych nie mają oprócz do lnu, do owiec.

Karczmarz tylko szynkuje, zaciągu nie robi. [s. 101] Kowal czynszu nie daje, tylko zielaza folwarczne sporządza.

Item na miejscu Łabudy siedzący Woyciech Kubic złożył przywilej Najjaśn. Stanisława Augusta króla, Bogusła[wo]wi Łabudzie na gruncie wsi Chruście z chałupą i łąką będący dn. 26. czerwca r. 1766 nadany oraz kwit od Bogusława Łabudy w Goszczu¹⁹³ dn. 23 Septembris r. 1789 z wypłaconych złp 100 za tę chałupę na siebie otrzymany złożył. Płaci z Łabudy placu ten Woyciech Kubic złp 50 i ma powinność oganiać lasy.

Wieś Chwaliszew¹⁹⁴

W tej wsi jest kościółek św. Mikołaja¹⁹⁵ collationis regiae, filia do Sulmierzyc, ma grunta i ogrody, łąki.

Dworek nowo wystawiony porządny pod snopkami, od dołu czterema szorami szkudeł pobity. Item folwark nowy o 2 izbach pod snopkami dla czeladzi, dwiema także szorami szkudeł od dołu pobity. Mielcuch stary, stodoły 2 o jednych bojowiskach, jedna dobra, druga stara. Spichrze 2. Owczarnia nowa duża. Obory na bydło dwie rzędem ze stajniami, chlewiki na świnie i kurniki na drobiazgi. Gościńiec na wsi ze stajnią wjezd[dną], stajnia kosztem pańskim wystawiona.

Osiadłość. — Stawili się do indagacyi Jędrzy Mikołajczyk, Jan Brodała, obydwaj ławnicy przysiężni, swym i całej gromady imieniem zeznali, iż połowa tej wsi jest do starostwa odalanowskiego [odolanowskiego],

¹⁹³ Goszcz, obecnie wieś o tej nazwie w Wielkopolsce nie występuje, ze starostwem odolanowskim sąsiaduje jednak wieś Gorzyce.

¹⁹⁴ Chwaliszew, wieś w obecnej gminie Krotoszyn w pow. krotoszyńskim.

¹⁹⁵ Kościół parafialny pod wezwaniem św. Mikołaja w Chwaliszewie, drewniany, z XVI w., obecny kościół z końca XIX w., murowany.

a druga połowa ziemska W Gątkiewicza¹⁹⁶ i że chałupników jest 11 swój zaprząg mających. Robią latem dni 3 bydłem lub ręczno. Gdy orzą to mają wyorać na dzień lasek 4, a zimą dni 2 robić mają, robiali przedtym tłuکی po 4 dni, a teraz ze 3 lata jak każą robić po 13, po 14 dni. Przędą kądzieli po 2 szt. Płaci każdy czynszu [s. 102] po gr 12, dają po kurze 1, manny po 2 kw[arty]. W drogę, jeżeli na targ każą jechać, to za dzień rachują, innych powinności nie mają.

Komorników 7, którzy mają ogrody i role, wysiewają żyta po wierteli 3. Robią latem dni 2, a zimą dzień 1, tłu�k tyle robią co i chałupniki, kądzieli przędą po szt. 1. Item 2 komorników, którzy także mają ogrody i w polach kawałki rudowane, robią także w żniwa zaczynając trawy siew po 2 dni do św. Marcina [11 XI], a zimą dzień. Przędą także po sztuce kądzieli i tłuکی odrabiają jak i drudzy.

W boru sosnowym jadąc do Borownicy¹⁹⁷ z Chwaliszewa po lewej ręce w granicach samych przy drodze poprzecznej jest kościółek św. Marcina¹⁹⁸, gdzie mieszka pustelnik. Ma swoją rezydencją małą i roli kawałek. Boru zaś samego razem z innymi wielość i gatunek opisze się.

W tej wsi połowie ziemiańskiej, dziedzicznej W Gątkiewicza są role osobne, łąki, lasy odgraniczone od królewskich. Jest także na królewskiej połowie strzelec albo borowy imieniem Jan Wyskok. Ma kopaniny w lesie, czynszu żadnego nie daje, tylko jego powinnością bory i lasy oganiać.

Miasto JKM Sulmierzyce¹⁹⁹

[REWIZJA PRAW]

Stawili się sław. Jan Pęgowski, burmistrz miasta JKM Sulmierzyc i Michał Siwczynski, Michał Januskiewicz i Andrzy Jozowicz, rajcy miasta tegoż. Swym i całego miasta imieniem produkowali prawa swoje. Najprzód locationis et erectionis miasta Sulmierzyc dowodząc, iż z wsiów dziedzicznych Sulmierzyce, Modne i Granowiec zwanych, niegdy WJMP Mikołaja

¹⁹⁶ Tomasz Gątkiewicz, właściciel połowy Chwaliszewa, zob. W. Rusiński, *Struktura osadnicza*, s. 86.

¹⁹⁷ Borownica, dawna wieś szlachecka 2 km od miasta Zduny, obecnie część tego miasta.

¹⁹⁸ Drewniana kaplica św. Marcina rozebrana w 1834, położona 5 km na wschód od obecnego miasta Zduny, ośrodek przedlokacyjny tego miasta we wsi Zdunki, zob. R. Grygiel, T. Jurek, *Zduny. Późnośredniowieczne i nowożytne rezydencje właścicieli miasta, Łódź 1999*, s. 247–249.

¹⁹⁹ Sulmierzyce, obecnie miasto w pow. krotoszyńskim w woj. wielkopolskim.

Gruszczyńskiego podstolego poznańskiego, starosty odalanowskiego²⁰⁰, z nadaniem praw wolności w jedno miasteczko Sulmierzyce obrócone²⁰¹. Najprzód przywilej w r. 1457 [**s. 103**] rzeczono niegdy w Gruszczyńskiego za konsensem Najjaśn. Kazimierza króla, dany, a potem w tymże zaraz roku przywilejem tegoż Najjaśn. króla Kazimierza aprobowany. A dalej w r. 1604 Najjaśn. króla Zygmunta III z nadaniem wolności cechom, jarmarków dwóch i targów potwierdzony. Później prawa ich wszystkie przez Najjaśn. Augusta III, króla, potwierdzone²⁰². A na ostatku przez Najjaśn. Stanisława Augusta, króla, w r. 1774 przywilejem sobie konserwowanym te wszyzsze [powyższe] prawa z przydaniem dwóch jarmarków, których ad praesens jest 4, dowiedli i okazali aprobowane, którego przywileju Najjaśn. Stanisława Augusta króla, actis castrensibus Calissiensibus die 2 m. Iunii a. 1777 złożyli oblatę.

[Opis miasta]

Osiadłość. — Jest ratusz²⁰³ w rynku drewniany porządnym z zegarem na wieży o dwóch piętrach. Dołem izdebka i dwie komórki, górą izba i sala. Tamże od ogniowego pożaru dwie sikawki i na tę szopa przy tym ratuszu. In circuitu tego ratusza znajduje się d o m ó w osiadłych, to jest z przyległościami, ogrodami 18. Na połowicznych placach będących 4 tamże, bez ogrodowych, d o m ó w 10 i plac pusty 1. Ulica od rynku do Przedmieścia Odalanowskiego [Odolanowskiego] ma d o m ó w na całkich placach 5, na połowicznych 6, dom bez ogroda 1. Na P r z e d m i e ś c i u O d a l a n o w s k i m d o m ó w na całkich placach 26, na połowicznych pla[ca]ch będących 16, domów bezogrodnych 7, tamże na jednym placu 3 i a u s t e r y a miejska bez stajni jedna. Ulica [**s. 104**] Kaliska ma d o m ó w na całkowitych placach 12, na połowicznych placach 15, tamże na części czwartej placu jednego 4. Ulica Ganki ma d o m ó w na całkich placach 11, na połowicznych 10, tamże na czwartej części placu jednego 5

²⁰⁰ *Mikołaj Koźmider Gruszczyński, starosta odolanowski, podstoli poznański 1454–1456.*

²⁰¹ *Mikołaj Gruszczyński 11 XI 1457 wydał dokument lokacyjny nadający dotychczasowej wsi królewskiej Sulmierzycom prawa miejskie, zob. Dzieje miasta Sulmierzyce, red. K. Olejnik, Sulmierzyce 2000, s. 1–2.*

²⁰² *Przywileje Kazimierza Jagiellończyka z 12 XI 1457, Zygmunta III z 20 V 1604, Władysława IV z 1633 i Jana Kazimierza z 18 VI 1654, por. LWWK 1659–1665, cz. I, s. 110; Dzieje miasta Sulmierzyce, s. 1–2, 13.*

²⁰³ *Ratusz w Sulmierzycach z 1743, drewniany, później otynkowany.*

i plac pusty 1. Ulica Wrocławska po nazatykach²⁰⁴ rynkowych mieści w sobie domów na całkich placach 11, na połowicznych placach 7, tamże na czwartej części placu jednego 6 i na jednym placu domy 3, plac pusty 1. Przedmieście Błonie zawiera domów na całkich placach 5, na połowicznych 15, domów nieosiadłych bez ogrodów 27, tamże plac pusty 1. Item szkółka i 2 domki dla sług miejskich, bez ogrodów [domki] 3.

Kościół parochialny pod tytułem Wszystkich Świętych²⁰⁵, drugi kościół szpitalny Panny Maryi pod tytułem św. Wojciecha i przy nim szpital²⁰⁶. Jest także cmentarz, na którym pierwiej stał kościółek św. Marka²⁰⁷, a teraz zniesiony per decretum officii consistori Calisiensis.

Wiatraków jest 7.

Podatki. — Mają w tym mieście propinacyję wolną mieszczanie, a starosta nie ma. Powinności mają te: posieczenie łąki na Babach, które zowie się Sulmierzycka, zgrabić tę łąkę. Na Chwaliszew dawniej chodzili raz w tydzień dzień żąć, a to za pastwisko na Chwaliszewie, jak jest opis w lustracyi r. 1765²⁰⁸. Teraz żąć nie chodzą z racyi tej, iż im pastwisko zabronione na Chwaliszewie i przywileju tego nie mają. Czynszu to miasto ogólnego składa staroście swemu i płaci złp 549, gr 13, z wiatrakami rachując wspołem. Sepnego owsa starej miary kaliskiej dawało miasto przedtem 250, a teraz na nowy wiertel [s. 105] kor. 100, uczyni wiertel 200. Słodu pszennego dają od każdego waru wiertel 1.

Jest młyn okupny, na którym młynie m[i]eląc mieszczanin słody płacić ma każdy tynfy 2. Młynarz zaś siedzi podług przywilejów annorum 1667, 1721, 1723 nadanych i daje wymiaru żyta ćwiertni 18 staroście. Wolno też mieszczanom mleć, gdzie chcą.

Kamień łaju dawniej od mieszczanów należał staroście, lecz tego nie dają, bo miasto intulit, że ustąpiłony kościołowi. Kapłonów także i jaj

²⁰⁴ *Lekcja niepewna.*

²⁰⁵ *Kościół drewniany z ok. 1570, rozebrany w 1826, zob. Dzieje miasta Sulmierzyce, s. 266.*

²⁰⁶ *Kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia NMP i św. Wojciecha, drewniany z 1643, w rynku, rozebrany ok. 1804, na jego miejscu stoi obecny kościół parafialny, neobarokowy z 1878–1879, zob. ibidem, s. 264–271.*

²⁰⁷ *Nieistniejąca kaplica pod wezwaniem św. Marka z XVII w. przy ówczesnym cmentarzu (przy obecnej ul. Kaliskiej), zob. ibidem, s. 264.*

²⁰⁸ *W przygotowanym w 1765 dla potrzeb lustratorów inwentarzu starostwa odalanowskiego (APP, Kalisz, Tab. 16, k. 36) zapisano: na chwaliszewski folwark z każdego domu do żęcia po 1 osobie raz w roku wyjąć; zob. też Królewszczyzny kaliskie, s. 143–144.*

miasto nie daje, bo także od miasta illatum, że ten czynsz wchodzi w sumę zł 549 gr 13 wyżej wyrażoną, którą miasto opłaca.

Cechy. — Strzelcy pokazali prawa swego od Najjaśn. Stanisława Augusta króla, aprobacją, której w grodzie kaliskim dn. 22. m. sierpnia r. 1776 oblatą²⁰⁹. Szewcy także ordinationis cechu swego ustanowionego ad normam miasta Kalisza od króla Zygmunta w r. 1574 aprobacją złożyli²¹⁰. Krawcy także prawa swego aprobacją od Najjaśn. Augusta II intulerunt zgorzałą ad normam miasta Kalisza złożyli. Kowale, kołodzieje, stolarze, bednarze, stelmachy mają także na cech swój przywilej Najjaśn. Władysława króla, r. 1646 dany²¹¹. Ga[r]ncarze także przywilej a. 1577 actis castrensibus Calissiensibus fer. 2 post dominica Septuagesimae [7 II] [a.] 1547 oblatowany²¹². Te cechy do starosty nic nie wpłacają.

W tym miejscu położył sław. Marcin Januskiewicz prawo na kawał zarośli na Przyłuznicy nazwanej Na Mościskach gruntu w szerokości prętów 45, a długości prętów 50 nad borem, [s. 106] każdy pręt po łokci 7 i pół trzymając i na łąkę dn. 19. września r. 1785 od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego starosty odalanowskiego, sobie i żonie swojej [Eleonorze] nadane, księgami grodu kaliskiego dn. 11 Septembris r. 1787 oblatowane.

Także Jan Pęgowski sobie i żonie swej i sukcesorom swoim na Kątek [Kątek?] Głumoski nazwany, przy kopaninach szulmierskich leżący szerokości prętów 25, długości prętów 50 prawo od tegoż księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego dn. 19 Septembris r. 1787 nadane złożył.

Miasto znowu Sulmierzyce złożyło ekstrakt rezolucyi Najjaśn. Pana [Stanisława Augusta] za zdaniem Rady Nieustającej na memoriał podany na wystawienie austeryi i domków dla sług miejskich oraz reparacyi bruków pozwalający, w Warszawie, dn. 7. października r. 1785 nastąpione,

²⁰⁹ Zob. T. A. Jakubiak, *Kurkowe bractwa strzeleckie w Wielkopolsce*, Poznań 1968, s. 226.

²¹⁰ *Data zapewne błędna, ustawy cechowe szewców z Sulmierzyc mógł zatwierdzić Zygmunt August, ale przed 7 VII 1572, bądź Zygmunt III po 27 XII 1587; w 1574 za panowania Henryka Walezego nie wpisano do Metryki Koronnej żadnego dokumentu odnoszącego się do Sulmierzyc, zob. MRPS, t. 6, indeks.*

²¹¹ Zob. LWWK 1659–1665, cz. I, s. 110.

²¹² *Jedna z tych dwóch dat rocznych jest błędna. W APP nie zachowała się księga grodzka kaliska z 1577, w aktach miasta Sulmierzyce nie zachował się też oryginał tego przywileju.*

rękami prezydującego Augusta księcia Sułkowskiego, wojewody poznańskiego²¹³, i Józefa Chrapowieckiego, marszałka Rady²¹⁴, podpisany.

Skarżąc się, iż na budowanie stajni drzewa broni dwór starościński na boru sulmierzyckim, zażalenie od miasta Sulmierzyce podane w oryginale umieszczone w tym miejscu.

Wieś Uciechów²¹⁵

Ta wieś w parochii Sulmierzyce.

Są role folwarczne i łąki starościńskie obszerne i bory.

Są w tej wsi budynki dworskie. Dwór stary, dobry od połowy szkułdami, od drugiej połowy snopkami pokryty. Owczarnia dobra, stodoła 2, obory na bydło, stajnie na konie, chlewy świńskie. Karczma na wsi kosztem dworu postawiona, w niej karczmarz okupny daje czynszu zł 11 gr 6, dni 12 robi i roli składów 16 zorać powinien.

Jest także bory, który ma rolę, powinnością jego bory, lasy oganiać.

Osiadłość. — Stawili się do indagacyi Jan Małek sołtys, Jakub Bieniek, Jakub Beicherek, ławnicy przysiężni z gromadą. Zeznali, iż jest chałupników 11, ci robią w tydzień [s. 107] w tydzień [!] dni 3 bydłem lub ręcznie latem, a zimą 2 dni. Przędą kądzieli po 3 szt., dają po 2 kapłony, po dwie kwarty manny, po 2 garncy orzechów i tyle grzybów. Tłuki robią w żniwa po dni 6, do lnu tarcia, owiec prania, strzyżenia chodzą. Stróżę dla dworu konserwuje cała gromada.

Item chałupników jest 4, którzy [w] lecie i zimie w tydzień po 2 dni robią, kapłonów, ma[n]ny, grzybów tyle dają jak ci jedenastu, przędą kądzieli po szt. 2.

Item komorników 5, ci latem robią po 2 dni w tydzień, a [w] zimie po dniu, przędą po 2 szt. kądzieli. Jest znowu komorników mniejszych 10, co tę samą robociznę co pierwsi robią ale tylko po 1 szt. kądzieli przędą.

²¹³ August Sułkowski (1729–1786), wojewoda gnieźnieński 1768–1775, wojewoda kaliski 1776–1782, wojewoda poznański 1782–1786, 1775–1776 marszałek, 1776–1778 i 1784–1786 członek Rady Nieustającej.

²¹⁴ Józef Chrapowicki (1731–1800), gen. mjr od 1762, marszałek Rady Nieustającej 1784–1786, kasztelan mściłowski 1786–1792.

²¹⁵ Obecnie wieś Uciechów w gminie Odolanów w pow. ostrowskim.

Wieś Raczyce²¹⁶

Ta wieś parochia Odolanów. Są w niej folwarki pańskie i łąki i budynki dworskie, jako to dwork pod snopkami, stodoła nowa o 2 bojowiskach, owczarnia dobra, obory i chlewy.

Osiadłość. — Stawili się do indagacyi Maci[ej] Droszcz sołtys, Matyasz Jasik, Bartłomi[ej] Bieniek, ławnicy przysiężni, z gromadą swoją. Zeznali, iż w tej wsi jest półrolnik 1. Robi w tydzień całorocznie 2 dni bydłem, a dzień ręcznie, daje czynszu zł 3, kapłony 2, kury 3 i jaj mendeli 2, manny kwarty 2, kądzieli przędzy szt. 3.

Chałupników 14, ci całorocznie w tydzień robią po 2 dni, czynszu dają po zł 1, gr 15, jaj po mendelu, po 1 kapłonie, po półtory kury, przędą kądzieli po półtory sztuki.

Item jest komorników 7, ci robią w tydzień po 2 dni, przędą po sztuce kądzieli.

Ta wieś stróżowi na Baby daje żyta starej miary wiertel 15, pieniędzy tynfów 15, grochu wiertel, prosa wiertel, jęczmienia wiertel starej miary.

Jest w tej wsi Błaży Pachołek, niegdy Macieja Pachołka syn, który złożył przywilej w zamku rydzynskim dn. 15. sierpnia r. 1745 od X Alexandra [Józefa] Sułkowskiego niegdy Kazimierzowi Pachołkowi z żoną na [s. 108] rolę, ogrody i łąkę w wsi tej Raczycach będącą i wyznał, iż na tym samym miejscu siedzi niegdy Kazimierzowi Pachołkowi nadanym i płaci czynszu zł 13, w żniwa dni 12 robi, kapłony 2 i kur 6 daje.

Karczmarz także zaciągu nie robi, tylko słody do młyna mu wozić każą i płaci zł 18 czynszu. Kowal jest także, który ma kuźnię gromadzką, płaci czynszu zł 16.

Tłuki w tej wsi podług rozkazu dworu gromada musi robić, a dawniej tylko po 6 tłuk rabiali i brali beczkę piwa za tłukę każdą a teraz tylko za każdą tłukę po pół beczki dostanie piwa.

Wieś Świeca²¹⁷

W parachii Odolanów. W tej wsi są folwarki pańskie i łąki, budynki dworskie jako to dwór pod szkudłami, mielcuch, w który[m] ozd murowany i statki są do robienia piwa. Stodoła o 2 bojowiskach, spichrz, owczarnia, stajnie, wozownia, obory, chlewy

²¹⁶ Raczyce, wieś w obecnej gminie Odolanów w pow. ostrowskim.

²¹⁷ Obecnie wieś Świeca w gminie Odolanów w pow. ostrowskim.

dla świni i kurniki dla drobiazgów. Sklepy murowane 2 pod jednym dachem, dranicami pokryte.

Osiadłość. — Stawili się do indagacyi Jan Kocinski, Jędrzy Siedlecki, ławnicy przysiężni i z gromadą zeznali, iż jest chałupników 12. Robią latem w tydzień po 3 dni, a zimą po 2 dni, po 2 szt. kądzieli przędą, tłuکی teraz robić każą nad zwyczaj dawny, bo dawniej tylko było tłuکی 6, a teraz rozkazują jak chcą. Item jest chałupników 13, którzy latem i zimą robią po 2 dni, kądzieli przędą po 2 szt., tłuکی tak robią jak drudzy. Innych już powinności nie mają, jak tylko do lnu i do owiec beze dnia chodzą, stróża mają rocznego urządzonego do dworu.

Karczmarz zaciągu nie robi, czynszu daje zł 5.

Komorników jest 8, co robią po dniu w tydzień, przędą po 1 szt. kądzieli i tłuکی robią.

Slusarz woźny, czynszowy, daje czynszu zł 3, z pozwami chodzi.

Wawrzyn Rafał, czynszowy, daje zł 3, w żniwa dni 12 robi.

[s. 109] Bartłomi[ej] Skudlarz daje czynszu zł 6.

Młyn okupny na wodzie za stawów dwóch świeckich idącej daje czynszu zł 200.

Item jest komorników mniejszych 3, którzy tylko od św. Jana [24 VI] do Bożego Narodzenia [25 XII] po dniu robią i po sztuce kądzieli przędą. Item trzech, co robią od św. Jana do św. Michała [29 IX] po 2 dni w tydzień, przędą także po sztuce kądzieli. Jest znowu komorników 10, co tylko w żniwa po osmiem [8] dni robią.

W tym miejscu zażalenie od gromady wsi Swieca podane w oryginale wyrażone i przyjęte.

Wieś Stara Huta²¹⁸

W tej wsi nie masz żadnego folwarku ani budynku dworskiego. A jak się z stawających Franciszka Mertki, Michała Kołodzieya, przysiężnych ławników, pokazuje, iż jest 7 chałupników. Ci robią latem od św. Jana [24 VI] do św. Michała [29 IX] dni 3, a dalej dni 2 w tydzień, przędą po 2 szt. kądzieli, stróża razem z gromadą świecką konserwują.

Jest 1 czynszowy, płaci zł 8, w żniwa dni 12 robi.

Karczmarz czynszu żadnego ani zaciągu nie robi.

Komorników jest 2, robią tylko od św. Jana [24 VI] do Bożego Narodzenia [25 XII] po dniu w tydzień, przędą po sztuce kądzieli. Tłuکی

²¹⁸ Obecnie wieś Huta w gminie Odolanów w pow. ostrowskim.

dawniej tylko 6 dni lub 7 robią gromada, a teraz latem co tydzień robić musi, a zimą co 4 niedziele i te tłuکی powiększone są od lat 7.

Grzegorz, syn Michała Kraszki, podług przywileju w Odolanowie dn. 8. września r. 1785 od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego ojcu jego danego płaci czynszu zł 40, orać powinien 3 razy do roku składow 8, przęść ma kądzieli szt. 2.

Maci[ej] Kowal na mocy przywileju w Odolanowie dn. 10 lutego r. 1787 od X Eleonory Sułkowskiej płaci czynszu na rok zł 40, kapłonów 2 i jaj kopę i ma wyorać swoim bydłem, gdzie mu wyznaczają składow 24.

[s. 110] Kolonia Nowa Krzyżnie²¹⁹

Na tej wsi nie masz także żadnego folwarku pańskiego ani budynku, tylko ludzie czynszujący za przywilejami, jako to Jakub Maryniak za przywilejem W Radomickiego²²⁰, niegdy Woyciecha wnuk, który płaci zł 22. Oprócz tego czynszu ma powinność mieć dozór nad stawami 4.

Drugi, Jan Szaldra za prawem, Czastrofa, niegdy Krystofa syn, który płaci zł 14 czynszu i dni w żniwa robi 8.

Trzeci, Maci[ej] Karwik, który płaci zł 6 za przywilejem księcia Alexandra [Antoniego?] Sułkowskiego.

Ci więc uprzywilejowani od innych wszelkich powinności, tłuکی wolni.

Na Zawidzy²²¹ pustkowanie

Na tym pustkowie nie masz folwarku pańskiego ani budynku, tylko łakę 1 na starostwo sprzątają. Staw jest 1. Pustkowanów 3 z imion: Franciszek, Mikołaj, Sobestyan. Wszyscy trzej za prawem JOX Eleonory Sułkowskiej r. 1787 danym. Tam posiadają place i role sobie nadane. Płacą wszyscy ogółem czynszu zł 25, dają kapłonów 5, jajec kopę 1. Robią dni 12. Powinność mają do ryb wożenia z fasami jeździć, przereble na stawach przecinać.

²¹⁹ Obecnie wieś Krzyże w gminie Odolanów w pow. ostrowskim.

²²⁰ Przepuszczalnie Maciej Radomicki (ok. 1648–1728), wojewoda inowrocławski i starosta gen. wielkopolski 1703–1726, wojewoda poznański 1726–1728, starosta odolanowski 1704–1728, lub jego bratanek Józef Radomicki, który przejął to starostwo w 1728.

²²¹ Na Zawidzy, obecnie osada nieistniejąca.

Pustkowanie [w Bałamącku]²²²
na Kępie Baryczy rzeki przy wsi Garkach²²³

Tam także nie masz żadnego folwarku pańskiego ani łąki, tylko pustkowanów 4 z imion: Szymon Wodkiewicz, Michał Wodkiewicz, Sobestyan Cieślak, Jędrzy Bieniek.

Mają wszyscy osobne domostwa i po trosze ról i łąk za przywilejem niegdy Tomaszowi Głodkowi i Mateuszowi Bałamącikowi od Najjaśn. Stanisława Augusta króla, r. 1782 nadanym, a ci posiadacze terazniejsi są tego Głodki i Bałamącika sukcesorami. Płacą ogółem czynszu zł 12, dają kapłonów 4, jajec mendeli 2. W żniwa dni 12 robić mają na świeckim folwarku²²⁴, 12 składów [s. III] zorać powinni. Po zboże do Kalisza dla browaru świeckiego²²⁵ jeździć, także do Leszna 2 razy z rybami jeździć mają powinność. Przywileju tego oblata in actis castrensibus Ostrze[szoviensibus] dn. 26 marca r. 1784²²⁶.

W tym miejscu podane zażalenie przyjęte w oryginale od pustkowanów.

Pustkowie Łatowa Niwa²²⁷

Na pustkowie tym nie masz folwarku pańskiego ani łąki, ani budynku dworskiego. Posiada tę Niwę, Łatowa zwaną Maci[ej] Kubiców w nadgrode pustkowie Chałupki zwanego podług przywileju r. 1785 od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego sobie nadanego, którego oblata w księgach ostrzeszowskich dn. 29. listopada r. 1786. Płaci czynszu zł 100. Od innych wszelkich powinności wolny.

Pustkowie Chałupki²²⁸ zwane

Na pustkowie tym nie masz folwarku pańskiego ani budynków. Na to pustkowie złożył szl. Wojciech Lizak przywilej w Odalanowie [Odolanowie] die 11 Septembris a. 1785 od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego temuż to Wojciechowi i Annie, małżonkom Lizakom

²²² Nazwa pustkowie Bałamącek w zażaleniu złożonym przez mieszkańców, zob. dalej. Obecnie osada Bałamącek w gminie Odolanów w pow. ostrowskim.

²²³ Wieś Garki, obecnie w gminie Odolanów w pow. ostrowskim.

²²⁴ Folwark przy wsi Świeca.

²²⁵ Browar we wsi Świeca.

²²⁶ AGAD, Ostrzeszów grodzkie, Relacje, 21, s. 380.

²²⁷ Obecnie osada nieistniejąca.

²²⁸ Obecnie osada nieistniejąca.

i ich sukcesorom, na miejsce Chałupki nazwane z przyległościami, to jest budynkami, rolami, łąkami, ogrodami, pastwiskami, zaroślami i innymi pozwoleniami w przywileju wyrażonemi nadany. A że w tym przywileju nie masz czynszu wyrażonego, a lustracyi r. 1765, iż z Bandy²²⁹ osiadłej przy młynie Charychu²³⁰ płacono zł 150, z indagacyi zaś uczynionej pokazuje się, iż Banda dawniej zwana, dalej Chałupki toż miejsce nazwane, przeto my, komisarze i lustratorowie, aby z czasem do Skarbu Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego proweniencya nie była zakryta, przeto z miejsca pustkowia zwanego Chałupki szl. Lizakom i ich sukcesorom podług przywileju wyrażonego nadanego kwotę zł 150 odkrywamy, który czynsz dawniej płacony z Bandy, a [s. 112] teraz z pustkowia Chałupki zwanego, aby proweniencyą z kwoty 150 zł do Skarbu Koronnego płacona była mieć chcemy i przy tym zachowujemy.

Pustkowie
quondam Huta Skłana²³¹ zwane

Miejsce zwane Huta Skłana, gdzie nie masz ról folwarcznych ani łąk. Posiada to miejsce teraz czyli plac ur. Antoni Cybulski, mający za sobą żonę Barbarę Gastawską [Gostowską?] referenter do dawnych przywilejów ojcu jego służących, podług ostatniej aprobacyi przez Najjaśn. Stanisława Augusta króla, w Warszawie dn. 1. stycznia r. 1777 danej, w księgach grodu kaliskiego dn. 4. m. marca r. 1782 oblatowanej. A później podług przywileju księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego dn. 14 Septembris r. 1785 na miejsce Wojtostwo Prokopy²³² nazwanego z wolnym propinowaniem, to jest piwa i wódki paleniem oraz i szynkowaniem w karczmie starościńskiej na Hucie z tą ekscypcją, aby ile karczemny prowent wypadać będzie, tyle odtrąciwszy ekspens do kasy starościńskiej zapłacić oraz pobudowanie wiatrak na tym gruncie nadanego, w grodzie kaliskim dn. 20. marca r. 1786 oblatowanego i płacić ma podług poprzedniczych przywilejów ogółem czynszu zł 22, dawać kapłonów 4, tyleż kur i jaj kopę 1, dni 12 w żniwa wysłać, ma robić.

²²⁹ W inwentarzu starostwa odolanowskiego z 1765 lekcja: Bauda; zob. APP, Kalisz, Tab. 16, k. 46v, oraz Królewsczyzny kaliskie, s. 151.

²³⁰ Młyn Charych, zob. dalej.

²³¹ Najprawdopodobniej osada zaginiona, informacja ta może jednak dotyczyć osady Huta koło Odolanowa.

²³² Wojtostwo Prokopy koło Odolanowa, przypuszczalnie obecnie osada nieistniejąca.

Folwark Charych z młynem²³³

W tym folwarku są szczupłe role folwarczne i łąki szczupłe. Domek folwarczny o 2 izbach stary. Jest także młyn, na którym siedzi Krysztof Szrayber. Z tego młyna płaci zł 200. Folwarczne role także trzyma tylko, a łąki do starostwa sprzątają. Z tych folwarków pańskich ten młynarz od lat dwóch płaci po zł 100, to jest w r. 1787, 1788, [s. 113] jak się z kwitów położonych pokazuje.

Wieś Garki²³⁴

W tej wsi nie masz folwarków pańskich ani łąk, ani budynków, tylko ludzie osiadli i czynszujący, jak się z indagacyi stawiających Marcina Kołaty sołtysa, i Jakuba Króla ławnika, przysięgłych i innych w gromadzie będących pokazuje.

Cała gromada nie zaciągu rocznego, tylko jak się z lustracyi r. 1765 okazuje²³⁵, robiali po dni 10 w żniwa, a teraz nie robiają, tylko dni 8 w żniwa. Na to się użalają, iż dawniej tylko 2 dni tłuکی robiali, a teraz co tydzień rozkazują i 2 razy czasem w tydzień na tłuке każą. Do orki zaś co bydło mają, 3 razy w rok wyjechać powinni na ugór, na jarzynę i na oźminę. Czynszu wieś ogólnego składa do sołtysa [sołtysa] gromada zł 240 i 3, gr 14, a sołtys z oddanego czynszu dworowi odbiera na gromadę kwit, które kwity sołtys z gromadą składali. Kądzieli także cała gromada przędzie szt. 60 i 7 i tę kądziel za kwitami oddaje, które także kwity gromada pokazywała.

Jest w tej wsi Marcin Kołata sołtys [sołtys], za przywilejem Najjaśn. Augusta [III] króla, w r. 1761 na plac ten, który posiada, nadanym. Płaci czynszu zł 70 i 6 do folwarku swieckiego²³⁶, drzewo na budynki zwozić obowiązany. Tenże sołtys wystawił sobie wiatrak, z niego do dworu płaci zł 20. Ten sam Marcin Kołata położył przywilej na drugi plac od Najjaśn. Augusta [III] króla, w tymże r. 1761 miany, z którego także płaci osobnego czynszu zł 76. Przy brakowni ryb bywać powinien.

Położył także przywilej Jan Anderszow bartnik z wsi Garkow [Garki] na dom i role w r. 1785 od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego dany, w grodzie ostrzeszowskim oblatowany, którego powinnością

²³³ Osada obecnie nieistniejąca.

²³⁴ Wieś w obecnej gminie Odolanów w pow. ostrowskim.

²³⁵ Dane o robociznach zawarte są w inwentarzu starostwa odalanowskiego sporządzonym w 1765 na potrzeby lustratorów, zob. *Królewszczyzny kaliskie*, s. 155.

²³⁶ Folwark przy wsi Świeca.

w lasach starościńskich pszczoły na wiosnę chędożyć i nowych barci co rok 6 zrobić, na jesień miód wybrać, do czego linę z dworu dostać powinien. Bywa czasem miodu więcej jak 3 beczki, najczęściej[ej] beczek 3. Lat 4 teraz jest, jak też nie było miodu, ledwo garniec z wszystkich [s. 114] barci.

Maci[ej] Szukalski położył także prawo od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego na miejsce strzeleckie w r. 1785 nadane. Jego powinnością lasy starościńskie w swojej wyznaczonej części obiegać i na gonienie zwierząt na rozkaz starościński wychodzić.

Karol Wałdek położył także prawa od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego na roli składów 200 i łakę w lesie własnym kosztem dobytą w r. 1762 nadane, w grodzie ostrzeszowskim w r. 1786 oblatowane. Płaci czynszu zł 40, daje 2 kapłony i ryby od stawu do stawu rozwozi. Do Leszna 2 razy z rybami jechać ma, do Wrocław[i]a ma drogę odprawić albo za nią zł 15 zapłacić.

Andrzej Anderszow położył prawo księżny Eleonory z Cetnerów Sułkowski[ej] sobie na łakę okupną we wsi Garkach sytuowaną w r. 1787 nadane. Czynszu z tej łąki płaci zł 8 i kur 4 daje i jaj mendel 1.

W tym miejscu zażalenie od gromady podane i w oryginale przyjęte.

Wieś Boników²³⁷

Na tej wsi także nie masz folwarków pańskich, tylko ludzie czynszowi i powinność odbywający, gdzie stawający Grzegorz Ząb sałtys [sołtys], Wojciech Paduch i Maci[ej] Sztendera, ławnicy przysiężni, z gromadą całą bonikowską zeznali, iż ta cała gromada zaciągu innego nie ma, jak tylko po dni 10 w żniwa odprawiać powinni i orać 3 razy w rok wyjechać mają, gdzie im rozkażą, tłuki mieć powinni jak wieś Garki. Cała ta gromada tej wsi składa czynszu ogólnego do starostwa zł 220, gr 4 i przędzy szt. kądzieli 70. Z oddanych pieniędzy czynszowych i przędzy sztucznej sałtys na całą gromadę odbiera kwity, które pokładał.

Michał Kołata położył prawo od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego w r. 1762 na plac ten, który posiada w Bonikowie nadane. Ten płaci czynszu zł 13, gr 24. Także Marcin Kołata osobne prawo od tegoż księcia Alexandra Sułkowskiego w roku tymże samym na plac ten, który posiada [s. 115] położył. Płaci z niego czynszu zł 4, lecz tak Michała Kołaty czynsz, jakoli też i Marcina do gromady czyli do sałtysa składa się w ogólny czynsz zł 220, gr 4.

W tym miejscu zażalenie od gromady podane i w oryginale przyjęte.

²³⁷ *Bonikow, wieś w obecnej gminie Odolanów w pow. ostrzeszowskim.*

Wieś Bugday²³⁸

Ta wieś także dosyć osadna, lecz dawniej. Ról ani folwarku pańskiego nie masz. Łąki dawniej na pań[skim] były, ale w r. 1772 za przywilejem księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego gromadzie nadane. Jak się z indagacyi stawających Michała Kurki sałtysa [sołtysa], Marcina Burmy, Woyciecha Korwika, ławników przysięgłych i innych z gromady pokazuje, cała ta gromada innego zaciągu nie ma, jak tylko w żniwa dni 8 robią i w rok 3 razy orać jeżdżą, tłuکی jak wieś Garki mają. Przędzie ta wieś cała kądzieli szt. 120 i 7 i czynszu ogólnego składa do sałtysa zł 1038, gr 10, a sałtys na przędzę i pieniądze odbiera na całą gromadę kwity, które były kładzone.

W tej wsi jest karczmarz Jozef Rostayski, syn niegdy Balcera Rostayskiego. Położył najprzód prawo na role do karczmy należące z budynkami ojcu jego w r. 1759 od księcia Alexandra [Józefa] Sułkowskiego nadane. Z tego miejsca płaci czynszu zł 8, do ryb brakowania ma powinność i z dwiema fasami jeździć i do Leszna z rybami jechać. Tenże sam położył osobne prawo sobie od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego na osobne miejsce we wsi Bugdaju sytuowane w r. 1785 nadane, z którego płaci zł 10 i dni 8 w żniwa ręczno odrobić ma.

Michał Kurka położył prawo od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego w r. 1785 na plac ten, który posiada, nadane, z którego płaci czynszu zł 40.

Jakub Gałęcki położył prawo w r. 1787 od księżny Eleonory z Cetnerów Sułkowski[ej] na miejsce, które posiada po ojcu swoim. Czynszu płaci zł 8 i gr 6, dni 3 w żniwa robić, dzień mierzwę wozić, dzień [s. 116] do owsa stawowego, 2 dni do wyrzucania rowów i do złowienia ryb dzień 1, kądzieli sztukę uprząć ma powinność.

W tym miejscu zażalenie od gromady podane w oryginale przyjęte.

Wieś Młynik²³⁹

W tej wsi także nie masz żadnego folwarku ani ról pańskich, obsady niewiele. Sałtysa [sołtysa] ani ławnika u siebie nie mają, tylko pod sałtysa do Bugdaju należą jak stawający Krysztoft Krapacz, Paweł Ola, Michał Garbis zeznają.

²³⁸ Obecnie wieś Bogdaj w gminie Sośnie w pow. ostrowskim.

²³⁹ Młynik, wieś w obecnej gminie Sośnie w pow. ostrowskim.

Jest w tej wsi okupnik, młynarz Krysztoft Krapacz, który ma żonę [córkę] Antoniego Hęcla i złożył prawo od księcia Alexandra [Józefa] Sułkowskiego w r. 1747 Antoniemu i Annie Hęcłom na rolę Młynik zwane nadane, z którego daje żyta wymiaru miary starej odalanowskiej [odolanowskiej] ćwiertni 12 i pieniędzy zł 15, kur 4, kapłony 2.

Paweł Ola, syn Krycha, daje czynszu zł 60, do ryb przewożenia jeździ, robocizny żadnej nie robi.

Michał Gabris daje czynszu zł 15, 6 dni w żniwa robi na Swiecy²⁴⁰ i 2 dni orze w rok tylko.

Reszta gromady składa czynszu zł 15, gr 28, na który odbiera kwity, które składała i po 8 dni w żniwa robią i tłuki odprawiają.

Jest także Józef Wrona, strzelec, ma rolę za to, co obiega lasy, czynszu nie daje.

Stawowy także Jędrzy Zmykała ma także rolę, za co stawów ma dozór, czynszu nie daje.

Wieś Granowiec²⁴¹

W tej wsi także nie masz folwarku pańskiego ani ról, ani budynków, tylko sama wieś należycie obsiadła. Zaciągu innego nie ma. Jak się z indagacyi stawających Krysztofa Rostayskiego sałtysa [sołtysa], Wojciecha Mieleckiego, Jana Formana, ławników przysięgłych i [i]nnych w gromadzie będących razem stawających pokazuje, tylko w żniwa robią po dni 8 i 3 razy wyjadą na babski folwark²⁴² orać, tłuki tak robić mają jak w Bugdaju. Przędą kądzieli cała gromada szt. 87 i czynszu ogólnego składa zł 770, gr 3, z czego sałtys odbiera kwity na całą gromadę, oddając pieniądze i kądziel, które cała gromada [s. 117] pokładała.

Marcin Kołata kupił od Michała Rostayskiego we wsi Granowcu roli składów 294 z budynkami, łąkami, to jest cały plac podług przywileju w r. 1758 od księcia Alexandra [Józefa] Sułkowskiego danego będący. Płaci czynszu zł 60, ma drogę do Leszna i ryby ma przewozić powinność.

Michał Rostayski, zięć Andrzeja i Marianny Kubiców, młynarz okupny, za prawem płaci zł 70.

Balcer Dystrych i Jan Dystrych, bracia rodzeni, synowie Bogusława i Marianny z Rostayskich Dystrychow, położyli prawo ojcu swemu w r. 1762 od księcia Alexandra [Antoniego?] Sułkowskiego na plac

²⁴⁰ *Wieś i folwark Świeca.*

²⁴¹ *Granowiec, wieś w obecnej gminie Sośnie w pow. ostrowskim.*

²⁴² *Babski folwark, folwark przy wsi Baby.*

i miejsce, które posiadają, nadane. Płacą czynszu teraz zł 18, ponieważ składów 30 nie sieją, co im gromada wzięła, 3 razy orzą na Babach²⁴³, w żniwa 8 dni robią, do ryb mają powinność, innych zaś powinności nie odprawują z racji odebranych im wyżej wspomnianych roli składów 30.

Matyasz Ekertow ma prawo w r. 1785 od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego sobie na grun t w Granowcu i budynek nadane. Płaci do gromady zł 30, gr 12, powinności ma czynić i odprawiać, jakie ma w swoim prawie.

Michał Rostayski, Wojciech Rostayski, Tomasz Rostayski, wnukowie Wojciecha Rostayskiego, po którym trzymają rolę i cały plac, położyli przywilej w r. 1743 od księcia Alexandra [Józefa] Sułkowskiego dziadowi swemu nadany. Wszyscy 3 składają czynszu zł 60, żyta dają ćw. 1 starej miary, kądzieli szt. 2 przędą i inne powinności w przywileju opisane odprawiają.

Wojciech Taras, karczmarz w Granowcu, kupił miejsce od Jędrzeja Hogi i położył prawo temuż Jędrzejowi Hoga w r. 1750 od księcia Augusta²⁴⁴ nadane. Czynszu nie daje, piwo i wódkę szynkuje.

Wawrzyn Stasiewicz położył prawo od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego w r. 1785 na łąkę nad granicą śląską²⁴⁵ będącą nadane, z której płaci czynszu zł 8.

Krzysztof Rostayski sałtys [sołtys], położył prawo w r. 1785 od księcia Alexandra [Antoniego] Sułkowskiego na rolę i łąki we wsi Granowcu będące, z których płaci zł 40 czynszu, do ryb chodzić ma powinność.

Zażalenie od gromady podane przyjęte.

[s. 118] Wieś Potaznia²⁴⁶

W tej wsi są role, to jest kopaniny w lesie pańskie i role sz[cz]upłe. Budynek dworski, jako to domostwo o 2 izbach, w jednej izbie szynk piwa i wódki, w drugiej komornik, pomagacz potazni mieszka. Item chałupa, gdzie magister potaznik mieszka. Item dom z piecem i z kotłami, gdzie potas [potaż] robią. Item szopa, gdzie na potas popiół

²⁴³ *Ibidem.*

²⁴⁴ *Zapewne August Sułkowski (1729–1786), późniejszy wojewoda gnieźnieński, kaliski i poznański (zob. przypis 213), w dotychczasowej literaturze nie figuruje jako starosta odalanowski, może wystawił ten przywilej w imieniu swego ojca Aleksandra Józefa Sułkowskiego?*

²⁴⁵ *Województwo kaliskie graniczyło z prowincją śląską, należąca wówczas do Prus.*

²⁴⁶ *Potaznia, w XIX w. osada, weszła w skład Raszkowa, obecnie miasta i gminy w powiecie ostrowskim.*

sypią. Item budynek na potas, magazyn zwany. Są chlewiki 2 na bydło, świnie i stodoła potaznika. Zboże z ról pańskich odwożą do Łąkocina lub Daniszyna²⁴⁷.

W tym miejscu zażalenie księżny [Eleonory z Cetnerów] Sułkowski[ej] w oryginale podane i umieszczone.

Opis stawów [w całym starostwie]

Stawy znajdują się w starostwie odalanowskim [odolanowskim] wielkie i małe oraz sadzawki na zimowanie ryb, jako to staw Jezioro, Kuroch Wielki, Kuroch Mały, Młynik, Zawidzki. Te 5 są na intratę. Karpiami niedorostkami trzy i częstkim dwuletnim narybkiem zasadzone. Granowski Mały, Chroszczyński, Jankowski, Łąkocki, Daniski Spodni, Babski, Nabyski, Kaczurski Polny, tamże Folwarczny, Swiecki Podleśny, Wierzbiński, Za Mielcu[m], Za Gorzelnią. Te 13 stawków są dwuletnim i rocznym narybkiem na odrost i karpie na tarlisko zarybione. Swiecki P[ol]ny, tamże Szabelny. Te 2 drobiazgiem cebrowkowym zasadzone. Puste i reparacyi potrzebujące, jako to Zborowiec, Krzyzno, Swiecki Wieyski, Muśliński, Daniski Średni, tamże Wierzchni. Te 6 są po części orane i siane. Zimowe stawki: Żabna jeden, tamże drugi, tamże trzeci, tamże czwarty. Sadzawki na konserwacyją ryb przez zimę 2, co w pośród wsi Nabyszyc ogrodzono, przy których halderny mieszka. Stawy puste, jako to Harychoski, staw przy Młynie, Glisnicki, Mazur, Cegła, Odolanowski, Młyński na strumieniu Bauryczy. Te z dawnych lat puste.

Opis borów i lasów w całym starostwie

Starostwo to wkoło jest ograniczone borami, z których chwaliszewskie, Świętomarcińskie zwane lasy²⁴⁸, przy granicy dóbr zdunoskich²⁴⁹, czyli wsi Borownica będące, są już przed lat kilkoma [zde]zelowane. Młoda dębina i sośnina jest zapuszczona. Są też jeszcze dęby i majówki miejscami dosyć gęste i piękne, zdadne do rżnięcia i na budynek. Dębina zaś miejscami także do [s. 119] rżnięcia na bale zda się. Lasy chruszczyńskie graniczące

²⁴⁷ *Wsie Łąkociny i Daniszyn.*

²⁴⁸ *Lasy świętomarcińskie, położone wokół kaplicy św. Marcina na wschód od miasta Zduny.*

²⁴⁹ *Zduny, miasto w obecnym pow. krotoszyńskim, od 1738 własność Sułkowskich.*

z borami za Sulmierzycami będącymi znajdującą się w średniej porze, to jest dębina i sośnina, która także zda się do rżnięcia. Lasy koło Sulmierzyc, Uciechowa i Glisnicy i koło Odolanowa są także w średniej porze. Sosnowe [drzewo] znajduje się grubsze jak w innych lasach. Około Łąkocin i Potazni młoda dębina wyniosła znajduje się. Wedle Wierzbna sośnina i młoda dębina zapuszczona. Około Bab jest także sośnina i dębina gruba, do rżnięcia także zdatna. Około Swiecy sama tylko sośnina i nieco jest świerczyny. Miejscami dużo na potrzebę pogorzałego miasta Odolanowa [Odolanowa] przed lat kilkom wycięte. Około Granowca bory ku granicy śląski[ej] i koło Bugdaju są bardzo w dobrej porze. Około wsi Młynika są także w dobrej porze i koło Garkow również. Tych borów i lasów naokół w starostwie tym znajduje się do 10 mil obszerności, w których to lasach klapki [!] [klepki?] bili przed lat dziesięcią, ale tylko miejscami.

[ZAPRZYSIĘŻENIE

ADMINISTRATORÓW DÓBR STAROŚCIŃSKICH]

Po takowym opisie miast, wsiów, stawów, borów i lasów, czyli całkowitego wzwyż wyrażonego starostwa odolanowskiego złożone tabele wszelkich produktów i czynszów z lat trzech przed sobą mając zaprzysiężenie onych, jako to JMP Antoniemu Cybulskiemu, pisarzowi generalnemu prowentowemu starostwa odalanowskiego, JMP [Janowi] Lizakowi, także generalnemu ekonomowi i w szczególności folwarku Baby zwanego, Kaczurzy, Glisnica, Nabyszyc, Wierzbna, Rączyc i Uciechowa administratorowi, także JMP Karolowi Rożnowskiemu, folwarku Daniszyn, Potazni, Łąkocin administratorowi, JMP Pawłowi Dybczynskiemu, folwarku połowy Chwaliszewa i Chruscin i JMP [Józefowi] Kropiwnickiemu, folwarku Swiecy, młyna Charycha administratorowi, na rzetelność nakazaliśmy. Na zadosyć uczynienie wyrokowi naszemu rotą w konstytucyi wyrażoną wykonali przysięgi wzwyż wyrażeni JMP Antoni Cybulski, generalny pisarz prowentowy, JMP Jan Lizak, generalny ekonom, i IMM PP Paweł Dybczynski, Karol Rożnowski, Jozef Kropiwnicki, każdy w szczególności folwarków swoich wzwyż wyrażonych administratorowie.

[PROWENT INTRATY ROCZNEJ STAROSTWA]

Po których wykonanych przysięgach do obrachunku złożonych tabeli przystąpiliśmy. A najprzody do tabeli miasta Odalanowa [Odolanowa], Sulmierzyc i czynszu od pustkowianów, to jest Maryniaka, Krysztofa [s. 120] Szandry, Macieja Karwika, Zawidzy, Bałamącika, Kurocha, młyna

nieokupnego, Mazura, Klimka, Cegły, Nycha, Bestrego Maychra, Macieja Kubica z Latowego i Chałupki zwanego.

Gdy więc w mieście Odalanowie z wyszynku piwa przez lat 3, z których średni rok biorąc pokazuje się na rok jeden beczek 232, garcy 12, 2 zł rachując z każdej beczki, uczyni sumę zł 464, gr 10.

Wódki zaś na rok jeden garcy 640, zysku na garcu gr 10 oznaczając, uczyni zł 213, gr 10.

Czynszu pieniężnego rocznego z tegoż miasta zł 448, gr 22, szel. 2 oraz z młyna nieokupnego odalanowskiego zł 200, dołączając za sło-
du pszennego z wymiaru wiertel 13 miara jedna, garniec 1, zł 66, gr 15, przydając za owsa kor. 19 ćwierci 3, korzec a fl 2, gr 15 rachując, uczyni zł 49, gr 11. Za chmielu kor. 30 i 3, ćwierci 2, uczyni zł 100, gr 15, korzec a fl 3 rachując.

Suma intryaty całkiej praecise z miasta Odalanowa zł 1542, gr 23, szel. 2 i pół.

Z miasta zaś Szulmierzyc czynszu pieniężnego z roku jednego zł 549, gr 13.

Za sło-
du pszennego, z wymiaru kor. 10 wiertel 1, miara 1, garniec 1, uczyni kwota zł 107, gr 17.

Za żyta z wymiaru z młyna okupnego kor. 283, ćwierć 1 i pół, korzec a fl 7, uczyni kwotę zł 1983, gr 18.

Za owsa kor. 100 uczyni suma zł 250.

Suma intryaty całkiej z miasta Sulmierzyc zł 2890, gr 18.

Czynszu pieniężnego od pustkowień wyrażonych wyżej zł 427.

Za żyta kor. 48 czynszowego zł 336.

Za jaj kop dwie zł 1, gr 10. Za kury dwie [s. 121] gr 16. Za kapłonów trzynastu zł 4, gr 10. Za gęsi dwie zł 1. Za drogi 3 toruńskie, 3 poznańskie zł 135.

Powyższe sumując kwoty, to jest z miast Odalanowa, Szulmierzyc i z pustkowień w najpierwszej umieszczone tabeli, ręką JMP [Antoniego] Cybulskiego pisarza generalnego, podpisanej wynoszą sumę na intryatę zł 5338, gr 17, szel. 2 i pół.

Z drugiej tabeli ręką JMP [Jana] Lizaka ekonomy generalnego, podpisanej, ponieważ z krescency trzechletniej z folwarku Baby wypada:

Pszenicy na rok kop 32, snopów 22, kopę a fl 7 taksując, wypada suma zł 226, gr 17.

Żyta kop 409, snopów 13, kopa a fl 6, do każdej kopy żyta owcę 1 a fl 1 przydając, uczyni suma zł 2864, gr 9.

Jęczmienia kop 128, snopów 8, kopa a fl 3, uczyni kwota zł 384, gr 12.

Piwa beczek 13, garcy 60, zysku na beczce zł 2, uczyni zł 27, gr 15.

Gorzałki garcy 136, kwart 2, kwaterek 2, zysku na garcu gr 10, uczyni zł 45, gr 16, den. 4 i pół.

Czynszu pieniężnego na rok zł 16.

Uczyni sumy całkiej zł 3564, gr 9, den. 4 i pół.

Z folwarku Kaczurza wypada:

Pszenicy, na rok jeden kopa jedna, snopów 19, uczyni zł 9, gr 6 i pół.

Za żyta kop 113, do każdej kopy żyta owcę 1 przydając, uczyni zł 791.

Za jęczmienia kop 19 uczyni kwota zł 57.

Piwa beczek 13, garcy 24, uczyni zł 26, gr 20.

Za gorzałki garcy 54, kwarta 1, kwaterek 1 uczyni zł 18, gr 3, den. 2.

Za jaj kopę jedną, szt. 45 uczyni zł 1, [s. 122] gr 5.

Wynosi sumy całkowitej z folwarku Kaczurza zwanego zł 903, gr 4 i pół, den. 2.

Z folwarku Glisnicy wypada na rok:

Żyta kop 135, snopów 41, do kopy żyta owcę 1 przydając, uczyni zł 949, gr 3.

Jęczmienia kop 46, snopów 15 uczyni kwotę zł 138, gr 22 i pół.

Za piwa beczek 25, garcy 36 wypada zł 51.

Za wódki garcy 128, kwart 2, kwaterek 2 wypada suma zł 42, gr 26, den. 4.

Czynszu pieniężnego zł 160.

Za kapłonów czterech zł 1, gr 10. Za jaj kopę 1 gr 20.

Uczyni sumy całkowitej zł 1363, gr 21 i pół, den. 4.

Ze wsi Nabyszyć²⁵⁰, zarobnej do Bab:

Z wyszynku piwa beczek 27, garcy 12 uczyni zł 54, gr 10.

Z wódki garcy 133 [uczyni] zł 44, gr 10.

Czynszu pieniężnego zł 66.

Za drogi dwie toruńską i poznańską zł 45.

Za kapłonów osiemnastu zł 6. Za jaj kop 4, szt. 30 zł 3.

Uczyni sumy całkowitej w ogół zrachowanej zł 218, gr 20.

²⁵⁰ Obecnie wieś Nabyszyce w gminie Odolanów w pow. ostrowskim.

Z wsi Wierzbna, także do Bab zarobnej:
 Z wyszynku piwa beczek 18, garcy 24 uczyni zł 36, gr 20.
 Z wódki garcy 75, kwart 2, kwaterek 2 [uczyni] zł 25, gr 6, den. 4.
 Czyszu pieniężnego zł 93.
 Za gęsi dwie zł 1, za kapłony dwa gr 20.
 Uczyni suma zł 156, gr 16, den. 4.

Sumując przeto w ogół powyżej wyrażone kwoty, to jest z folwarków Baby, Kaczurza, Glisnica, tudzież z wsiów zarobnych, jako to Nabyszyć, Wierzbna w powtórnej tabeli umieszczonych, ręką JMP [Jana] Lizaka ekonoma [s. 123] generalnego, podpisanych wypada sumy całkowitej zł 6206, gr 11, szel. 2, den. 2 i pół.

W trzeciej tabeli ręką JMP [Karola] Rożnowskiego administratora, podpisanej z folwarku najprzód Daniszyn zwanego wypada na rok:
 Pszenicy kop 13, snopów 4, uczyni zł 96, gr 7 i pół.
 Żyta kop 149, snopów 14, do każdej kopy żyta owcę 1 przydając, uczyni sumę zł 1044, gr 12.

Jęczmienia kop 98, snopów 24, wynosi sumę zł 295, gr 6.
 Z wyszynku piwa beczek 30, garcy 60 uczyni kwotę zł 61, gr 20.
 Z wódki garcy 242 [uczyni] zł 80, gr 20.
 Czyszu pieniężnego zł 40.
 Za drogi dwie toruńską i poznańską zł 45.
 Za kapłonów trzydziestu dwóch zł 10, gr 20. Za jaj kop 8, zł 5, gr 10.

Uczyni sumy całkowitej zł 1679, gr 5 i pół.
 Z folwarku Łękociny zwanego:
 Za pszenicy kop 16, snopów 3 uczyni kwota zł 112, gr 10 i pół.
 Za żyta kop 110, snopów 19, do każdej kopy żyta owcę 1 przydając, wynosi kwota zł 771, gr 27.

Za jęczmienia kop 86, snopów 59 uczyni zł 260, gr 28 i pół.
 Za piwa beczek 30, garcy 48 uczyni zł 61, gr 10.
 Za wódki garcy 146, kwart 2, kwaterek 2 uczyni zł 48, gr 26, den. 4.
 Czyszu pieniężnego zł 200.
 Sumując na sumę całkowitą w ogół uczyni zł 1455, gr 12, den. 4.

Z wsi Jankowa zarobnej:
 Z wyszynku piwa beczek 64, garcy 36 uczyni zł 129.
 [s. 124] Z wódki garcy 217 uczyni kwotę zł 72, gr 10.

Czynszu piennięznego zł 192, gr 14.

Za drogi 2 toruńskie zł 60.

Za gęsi szt. cztery zł 2. Za kapłonów sześciu zł 2.

Za owsa sepowego kor. 5 zł 12, gr 15.

Suma całkowiej intraty zł 470, gr 9.

Z Potazni wypada na rok:

Jęczmienia kop 27, snopów 39, uczyni sumę zł 82, gr 28 i pół.

Z wyszynku piwa beczek 11, garcy 36 uczyni zł 23.

Z gorzałki garcy 31 [uczyni] zł 10, gr 10.

Efficit summa zł 116, gr 8 i pół.

A sumując razem całkowie prowenta z folwarków wzwyż wyrażonych uczynią sumę zł 3721, gr 5, den. 4.

W czwartej tabeli rękami IMM PP [Jana] Lizaka i [Pawła] Dypczynskiego podpisanej, a najprzódy z folwarku Chwaliszew zwanego wypada na rok:

Pszenicy kop 4, snopów 56, uczyni zł 34, gr 16.

Za żyta kop 132, snopów 31, do każdej kopy żyta owcę 1 przydając, uczyni zł 927, gr 18.

Z jęczmienia kop 37, snopów 23 wynosi sumę zł 112, gr 4 i pół.

Z wyszynku piwa beczek 40, garcy 60 uczyni zł 81, gr 20.

Gorzałki garcy 197 uczyni zł 65, gr 20.

Czynszu piennięznego zł 4, gr 12.

Za kur szt. 11 [uczyni] zł 2, gr 28.

Uczyni sumy razem złączonej zł 1228, gr 28 i pół.

Z folwarku Chrusciny zwanego:

Żyta [s. 125] kop 41, snopów 30, do każdej kopy owcę 1 przydając, uczyni zł 290, gr 15.

Za jęczmienia kop 15, snopów 36 [uczyni] zł 46, gr 24.

Za piwa beczek 16, garcy 24 [uczyni] zł 32, gr 20.

Za wódki garcy 74, kwart 2, kwaterki 2 [uczyni] zł 24, gr 26, den. 4.

Czynszu piennięznego zł 5.

In summa zł 444, gr 25, den. 4.

Z folwarku Raczyce zwanego:

Za żyta kop 92, snopów 42, do kopy żyta owcę 1 przydając, uczyni zł 648, gr 6.

Za jęczmienia kop 24, snopów 14 [uczyni] zł 72, gr 21.

Z wyszynku piwa beczek 34, garcy 36 [uczyni] zł 69.

Z gorzałki garcy 138, kwart 2, kwaterki 2 [uczyni] zł 46, gr 6, den. 4.

Czynszu pieniężnego zł 71.

Za kapłonów szt. 18 zł 6. Za kur szt. 30 zł 8. Za jaj kop 4 zł 2, gr 20.

Uczyni sumy całkowitej zł 923, gr 23, den. 4.

Item z folwarku Uciechow:

Za żyta kop 89, snopów 9, do każdej także kopy żyta owcę 1 sposobem ziemiańskim a fl 1 przydając, uczyni zł 623, gr 27.

Za jęczmienia kop 37, snopów 41 [uczyni] zł 113, gr 1 i pół.

Z wyszynku piwa beczek 56 uczyni zł 112.

Z gorzałki garcy 216, kwart 2, kwaterek 2 uczyni zł 72, gr 6, den. 4.

Czynszu pieniężnego zł 11, gr 6.

Za kapłonów 28 [uczyni] zł 9, gr 10.

Wynosi suma powyższych prowentów na tabeli czwartej umieszczonych i w jedną sumę połączonych z wsiów połowej Chwaliszewa i Chruscin w dyspozycyi JMP [s. 126] [Pawła] Dypczyńskiego, z wsiów zaś Uciechowa i Rączyc z dyspozycyi JMP [Jana] Lizaka będących zł 3539, gr 7, szel. 2.

W piątej tabeli w dyspozycyi JMP Józefa Kropiwnickiego będącej, jako to z folwarku Swieca zwanego:

Żyta kop 166, snopów 11, do każdej kopy żyta owcę 1 przydając, uczyni kwotę zł 1163, gr 3.

Za jęczmienia kop 85, snopów 51 [uczyni] zł 257, gr 16 i pół.

Z wyszynku piwa beczek 51, garcy 60 [uczyni] zł 103, gr 20.

Gorzałki garcy 481, kwart 3, kwaterek 2 uczyni zł 160, gr 18 i pół, den. 4.

Czynszu pieniężnego zł 25, gr 10.

Z młyna nieokupnego zł 100.

Uczyni sumy całkowitej zł 1810, gr 8, den. 4.

Z wsi zarobnej Hutty:

Z wyszynku piwa beczek 14, garcy 27 [uczyni] zł 28, gr 24.

Gorzałki garcy 73 [uczyni] zł 24, gr 10.

Czynszu pieniężnego zł 90.

Za kapłonów pięciu zł 1, gr 20. Za kury 4, zł 1, gr 2. Za jaj kopę 1, szt. 40, zł 1, gr 3 szel. 1.

Cały prowent w jedną sumę łącząc uczyni zł 146, gr 29, szel. 1.

Z młyna Charycha nieokupnego:
Za żyta kopy 2, snopów 30, do kopy żyta przydając owcę 1.
Za jęczmienia kopę 1.
Za piwa beczek 5, garcy 18.
Za wódki garcy 6, kwart 2, kwaterek 2.
Czynszu z młyna inkludując zł 186, gr 20.
Wynosi całą kwotę zł 219, gr 26, den. 4.

A razem łącząc powyższe procenta żyż wyrażonych folwarków uczynią zł 2177, gr 3, szel. 2, den. 2.

Z szóstej tabeli ręką JMP [Antoniego] Cybulskiego podpisanej z wsiów czynszowych, jako to z wsi Bonikowa:

Z wyszynku piwa beczek 31, garcy 20.
Gorzałki garcy 177, kwart 3, kwaterek 2.
Czynsz łącząc [uczyni] zł 221, gr 4.
[s. 127] Wynosi intraty całej zł 342, gr 22 i pół, den. 4.
Z wsi Garkow:
Z wyszynku piwa beczek 39.
A z wódki garcy 141, kwart 2, kwaterek 2.
Czynszu inkludując zł 443, gr 14.
Item z wiatraka okupnego łącząc zł 20.
Za drogę wrocławską zł 15.
Za kapłony gr 20.
Wynosi intraty rocznej zł 604, gr 10, den. 4.
Z wsi Bugdaiu:
Z wyszynku piwa beczek 91 garcy 39.
Z wódki garcy 310.
Czynszu pieniężnego zł 1060, gr 29.
Za drogę leszczyńską zł 15.
Uczyni suma zł 1361, gr 29.
Z wsi Granowca:
Z wyszynku piwa beczek 66, garcy 15.
Z wódki garcy 3, kwaterek 1.
Czynszu pieniężnego inkludując zł 838, gr 3.
Z młyna okupnego łącząc zł 50.
Za żyta sepowego kor. 1, ćwierci 2.
Wynosi intraty całej sumę zł 1134, gr 18, den. 11.

Z wsi Młynika:

Z wyszynku piwa beczek 27, garcy 18.

Wódki garcy 94.

Czynszu pieniężnego zł 90, gr 28 inkludując za kapłonów 2, za kury 4.

Z młyna okupnego zł 15.

Item żyta kor. 19, garcy 6, korzec a fl 7 rachując, uczyni zł 134, gr 10.

Wynosi suma intraty całej zł 327, gr 25.

A sumując wszystkie wyżej wyrażonych wsiów intraty uczyni sumę ogólną zł 3771, gr 15 i pół, den. 1.

Na ostatku z ostatniej tabeli z intraty stawów wraz złącznej z ekspensą ręką JMP [Jana] Lizaka ekonoma generalnego, podpisanej z trzechletniego procentu rok 1 szredni biorąc na intratę, nie wchodząc w ekspensa gruntowe vetante lege wypada suma na intratę zł 8290, gr 13.

Z całego teraz starostwa odalanowskiego [odolanowskiego] [s. 128] rachując intraty z miast i kluczków porządkiem na tabelach umieszczonych.

A najpierwej z miasta, jako to Odalanowa, Sulmierzyc i pustkowiów sumę zł 5338, gr 17, szel. 2 i pół.

Z folwarków Baby, Kaczurza, Glisnica i wsiów zarobnych Nabyszyć, Wierzbna sumę zł 6206, gr 11, szel. 2, den. 2 i pół.

Z folwarku Daniszyn, Łąkociny, wsi Jankowa zarobnej i Potazni sumę zł 3721, gr 5, den. 4.

Z folwarku pół Chwaliszewa, Chruscin, Raczyc i Uciechowa sumę zł 3539, gr 7, szel. 2.

Z folwarku Swieca, Huta i z młyna Charycha sumę 2177 zł, gr 3, szel. 2, den. 2.

Z wsiów zarobnych czynszowych Bonikowa, Garki, Bugdaja, Granowca i Młynika sumę 3 771 zł, gr 15 i pół, den. 1.

Ze stawów intraty rocznej zł 8290, gr 13.

Uczynią te sumy wzwyż wyrażone sumę ogólną 33 044 zł, gr 14, szel. 2, den. 3, z której podług prawa posiadzicielstwa formując dwie kwarty wypada opłaty do Skarbu Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego w sumie 16 522 złp, gr 7, szel. 1, den. 1 i pół.

WÓJTOSTWO W TYŃCU WOLENSTWO ZWANE²⁵¹

[REWIZJA PRAW POSESORA]

My, komisarze, zjechaliśmy etc. Stawił się W Antoni Biernacki²⁵², skarbnikiewicz kaliski, pro loco oświadczonej likwidacyi, tamując wyroki zjazdu lustratorskiego, złożył dekret w Warszawie w sądach zadwornych referendarskich względnie między sobą z jednej, a z W [s. 129] Ignacym Pawłow[skim] z drugiej strony, dn. 12. m. maja r. P. 1778 zapadły²⁵³, a do ksiąg grodu kaliskiego dn. 7. m. września roku tegoż sposobem oblaty wniesiony o toż wójtostwo w Tyńcu sytuowane, dowodząc rezolucyją sądu wzwyż wzmiankowanego, iż minione wójtostwo za prawem dziedzicznym sukcesjonalnym ma sobie przyznane, który wyrok my, lustratorowie rozwiązać nie mając mocy od lustracyi tegoż wójtostwa w posesyi W Antoniego Biernackiego będącego odstąpiliśmy²⁵⁴.

[SUMARIUSZ DOCHODÓW
STAROSTW I KRÓLEWSZCZYZN
POWIATU KALISKIEGO]

Teraz uzupełniając obowiązki prawa na siebie włożone my, lustratorowie, skuteczniejszy objazd starostw i królewskich w województwie kaliskim i powiecie tymże, a w każdym w szczególności starostwie czyli królewskich z osobna będąc stan wzwyż opisanych starostw i królewskich zlustrowawszy, stawy i bory, jak wyżej wyrażono, opisawszy i produkta w szczególności starostw i królewskich otaksowawszy do wiadomości Prześwietnej Komisji Skarbu Koronnego sumariusz dochodów na Skarb Koronny Rzeczypospolitej podajemy w ten sposób.

²⁵¹ *Tyniec, wieś od 1265 należąca do miasta Kalisza, obecnie włączona w obręb miasta.*

²⁵² *Antoni Biernacki, skarbnikiewicz kaliski, syn Franciszka (zm. 1725), skarbnika kaliskiego.*

²⁵³ *Księgi referendarji koronnej z drugiej połowy XVIII wieku, t. 1–2, wyd. A. Keckowa, W. Pałucki, Warszawa 1955–1957, t. 1, s. 61, 71, 340–345, t. 2, s. 138; Królewskie kaliskie, s. 109.*

²⁵⁴ *Kolejny proces władz miasta Kalisza przeciw Antoniemu Biernackiemu i Ignacemu Pawłowskiemu rozpoczął się w sądzie referendarskim 30 VI 1789, zob. Księgi referendarji koronnej, t. 2, s. 138.*

WOJEWÓDZTWO KALISKIE

Powiat kaliski

	zł	gr	szel.	den.
Starostwo kaliskie z przyległościami	1752	26	1	1
Młyny kaliskie osobną kwartę mające	4547	8½	—	—
Wybraniestwo w Nędzerzowie	70	15	—	—
Dzierżawa Rusow, Tykadłow, Tłokinia	8590	4	—	—
[s. 130] Salestwo [sołectwo] w Tykadłowie	108	—	—	—
Wójtostwo w Tłokini	132	6	—	—
Dzierżawa Blizanow, Grodzisko, Zborow	3152	12	—	—
Wieś Kurza	267	—	—	—
Dezerta Kliszew nielustrowana z przyczyn wyżej wyrażonych.				
Wieś Witowo z wójtostwem	1288	18	—	—
Wieś Cekowo	610	3	—	—
Starostwo stawiszyńskie z przyległościami	2725	18	—	—
Wieś Rayskowo z wójtostwem	261	6	—	—
Wójtostwo w Tyńcu, Skaryszewczyzna czyli Pigłowszczyzna	260	25	—	—
Wieś Borkowo	395	15	—	—
Starostwo odalanowskie z przyległościami	16522	7	1	1½
Wójtostwo w Tyńcu Woleństwo zwane z przyczyn wyżej opisanych nielustrowane.				
Sumy likwidowane czynią ogólną s u m ę do Skarbu należącą	40484	15	—	5½

Wojciech Grabowski podstarości kaliski, lustrator, mp.
 Jan Sieroszewski szam[belan] JKM, lustrator, mp.
 Jakub Kiedrzyński komornik ziemski kaliski, lustrator,
 pióro trzymający, mp.

[s. 139] [ZAŻALENIA I SKARGI]

[s. 142] JWW komisarzom zażalenia
od gromad dóbr Winiar i Nędzeżowa podane 1789

[s. 139] Zażalenie wsiów Winiar i Nędzerzowa²⁵⁵

JWW Panowie i Dobrodzieje

My, gromady dóbr królewskich Winiar i Nedzeżowa do JWW Komisarzy naprzeciw dzierżawcom tychże dóbr zanosimy takowe zażalenia w punktach następujących:

1-mo. Że dwór winiarski gromadom tym żadnego zaprzągu, inwentarza nie dawał i nie daje, chałup nie stawia ani porządku jakiego lub przynajmniej w czasie upadku wspomżenia dać nie chce.

2-do. Że niniejszy dopiero dzierżawca, WJMP [Franciszek] Zabo-krzycki oświadczający się, że te następujące ciężące nas nieznośnie nowe powinności, czyli szalwarki [szarwarki] ma sobie kontraktem od dziedzica podane, pownosił. Uciemięża nas i prawie już do ostatka inwentarze niszczy.

3-tio. Dróg ciągłych, czyli posług, a teraz szalwark zwanych nie bywało tak częstych i dalekich dlatego, że właściwym zaprzągiem odbywamy wszelki zaciąg. I to za milę ciągłej usługi wytracono dzień pańszczyzny, a za dzisiejszego dzierżawcy przymuszani bywamy co dzień prawie rok od roku kolejne szalwarki pełnić, to jest odwozić i przywozić słody i surowce z młynów i do młynów, gorzałki do Kalisza, jarzyny, zboża do Żgowa²⁵⁶, ze Żgowa o mil 5, to do Krotoszyna lub Ostrowa, teraz znowu do Grodziska i z Grodziska o mil 4, pieńki nawet i ciernia z pola od rudowania. A za te wszystkie drogi czyli posługi najwięcej nas ciężące żadnego dnia z robocizny wytrącać nie daje i nie wytrąca.

4-to. Morg co przedtym 1, to teraz 2 takich na dzień do wyorywania wymierzać każe albo sam ekonom wymierza za każdą laską więcej jak zagon przybierając i to laską więcej jak półósma [7½] łokcia zabierającą, że jednej morgi takowym wymierzonej sposobem jednego dnia wyorać nie możemy.

I to takie góry przykre każe orać, że bydło z nich schodząc karki łamie prawie, bo na łeb spada.

²⁵⁵ *Wsie Winiary i Nędzerzew.*

²⁵⁶ *Obecnie Rzgów, miasto w pow. łódzkim.*

5-to. Drzewo z boru o mil dwie nie zważając, czy dobra czy zła droga, tak wielkie wozic każe, że choć po pięcioro bydła pod jedną forę zakładamy, to go jednego dnia wyjechawszy zaraz od północy zwieźć nie możemy. Dlatego też przeszłej zimy 5 koni w Nędzażowie niszczało. Wozy i inne porządki psują się, ludzie zdrowia postradają, że czeladzi utrzymać ani dostać nie można.

6-to. Trzoda około świni tylko odbywała się, a teraz wieprze i woły przymuszeni jesteśmy oprzątać. A gdy nie można razem wołom i świ-
[s. 140]niom zadosyć uczynić i biją i gdy która z trzody zginie albo wilk weźmie, płacić każą, jakoż już kilkoro się zapłaciło.

7-mo. Stróża się tylko na samą noc odbywała i to do jednego tylko pieca i kominka uciąć trzeba było drzewa, a za tego dzierzawcy cały dzień i całą noc tak wiele pracy około gorzalni trzeba podejmow[ac], że aż choruje częstokroć czeladź. Sami nawet gospodarze nie mogąc czeladnika przymusić już się poniszczyli i zdrowie stracili.

8-vo. Piwa półrolnicy nie rabiali, a teraz całe 3 dni trzeba robić. Słodziny nawet (czego nigdy nie bywało) na plecach tak daleko z mielcucha do chlewów przenosimy, a jeden tylko z [za]ciągu dzień wytrącają.

9-no. Łąki ciągnące się od ról aż do rzeki takeśmy mieli szerokie jak i role. Dopiero przeszły dzierzawca WJMP Kociałkowski po 5 lasek mierzniczych wymierzał nam wdłuż od ról aż do rzeki [Prosny], dwa tylko dla wyrównania wszystkim ucinawszy pokosy od rzeki. A za terażniejszego i od ról i od rzeki po kilka pokosów odcinają nieledwo połowę zabierają.

10-mo. Pastwiska terażniejszy dzierzawca obrócił na łąki i nigdzie koło folwarków inwentarza popaść nie dozwala, choć od roboty. Każe tak wiele robić, a inwentarz głodem morzy.

11-mo. Przez takową uciążliwą i nowo przyczynioną pańszczyzną sposobności nie mamy poprawiać budynków, roli uprawiać i sprzątać. Po drzewo także na gościniec aż na dzierzbińskie bory²⁵⁷ o mil 4 podczas tęgich mrozów z wielkim uszkodzeniem inwentarza, porządku i zdrowia swego zajeżdżać przymuszeni byliśmy, a żadnej nadgrody za to, choć bez zaciągu, nie odebraliśmy.

12-mo. Siekiery zabierane nam w boru przy spuszczeniu drzewa na po[trze]bę pańską własnym kosztem wykupować musimy.

²⁵⁷ *Dzierzbińskie Bory, lasy przy obecnej wsi Dzierzbín w gminie Mycielin w pow. kaliskim.*

13-mo. Ekonom, Piekarski zwany, po tyrańsku prawie obchodzi się z nami, bo choć o najmniejszą winę, a częstokroć i niewinnych tak cięż-[ko] karze i prawie na zabicie bije, że każdy po jego basarynku chorować musi. A gdy się o to przed dzierżawcą uskarżamy, to jeszcze poprawiać chce. Dlatego też mając takie pobłażanie ekonom nie tylko że sam pędząc nas w robocie bez odetchnieni[a] gorzej się z nami obchodzi jak z bydłętami, ale i włodarzowi przykazuje temi słowy: bij, zabij, ja za to odpowiem.

[s. 141] Przetóż JWW PP i pełnomocni zesłani tu sędziowie zdejmcie z nas to tak przykre jarzmo, bo zaprawdę w cięższej teraz zostajemy niewoli niż niewierne Żydowstwo. Już kilku gospodarzy poszło, niektórzy nawet od zasiewków, budynków, inwentarza i od gospodarstwa wszystkiego. I z nas by tu przytomnych mało już lub nic do tego czasu nie było zostało, gdyby nas praca ojców naszych na tym miejscu i właściwe zabudowania i porządki nie zatrzymywały. Uczynicież Panowie pomiędzy panem a nami pewny wymiar i umiarkowanie zaciągu i powinności, a my z potomstwem naszym do Najwyższego Pana o ich dobre powodzenie nieustannie wołać będziemy.

Jozef Scieszek ławnik, imieniem gromady winiarskiej.
Jakob Fornalczyk ławnik, imieniem gromady nędżeżowskiej.

[s. 146] Zażalenie Walentego Gnerowskiego
saltysa [sołtysa] tykadłowskiego²⁵⁸
na uciążliwość na gruncie
sobie wolnym zadawaną 1789

[s. 143] 1-mo. Przez lat 10 poniewolnie corocznie odwoziłem do dworu drzewa kłoców na budynki nro 4, dico cztery, facit 40.

2-do. Nad 12 dni, które z lustracyi gromadzkiej robić winienem, przyniewalają mię do zwożenia w żniwa końmi czterema dzień cały z pola snopy. Także nad te dni 12 robię daleko więcej, gdyż i w roku przeszłym robiełem poniewolnie wszystkiego, oprócz zwożenia w żniwa, dni 18.

3-tio. Gdy stanie żołnierz, gromada zsyła najczęściej do mnie, których odwozić częściej daleko niżeli drudzy poniewolnie muszę i jeżeli się trafi na wsi stać po jednemu żołnierzowi, u mnie dwóch lub trzech gromada postawi. Co wszystko za rzecz prawdziwą wyznawam, na co się piszę.

Walenty Gnerowski, ręką trzymaną.

²⁵⁸ Tykadłów.

[s. 147] Skarga dzierżawy Blizanów²⁵⁹
 przez posesora uprzywilejowanego
 przed WW lustratorów zanesiona i do dzieła lustratorskiego
 podana

Dzierżawa ta najprzód ma sobie kwestyą uczynioną od dziedzica wsi Godziątkowo²⁶⁰ w części granicy swej, która będąc zaroślami zasłonięta przez dawnych posesorów nie pilnowana, a przez dozwalanie pastwiska niejako zaniedbana. Gdy dzisiejszy posesor w r. 1776 sam przez siebie zaczął tą dzierżawą zarządzać, a dobywając ról zarosłych szedł za oznakami granicznymi, w r. 1780 ludzi dobywających zarośli rozpedzono i kontrowersyi ta ściana podlega.

Jest druga skarga naprzeciw dziedzictwu wsi Turska²⁶¹, które granicząc z wioską Grodziszczko²⁶² należącą do Blizanowa ma łąki na brzegu rzeki Proсна. Te kwestyę ma sobie podaną dawniejszemi lustracyami posesor tejże dzierżawy i z dawniejszą dziedziczką zaczął był proces p[ro] impetranda commissione, lecz gdy się składała niepewnością dziedzictwa, zapadła decyzja sądu ziemskiego, aby czekać determinacyi dziedzictwa i tak sprawa zawieszona. Dziś, gdy połowa intraty odebrana, a ciężar wszelki utrzymania gospodarstwa jest na części [s. 148] posesora umieszczony, a do tego inwentarzy ludziom do odbycia pańszczyzny, gdy muszą posesorowie dostarczać i budować im mieszkania, role zasiewać, podupadłych zapomagać i wszelkie przypadki zastępować, stąd jest niepodobna rzecz, aby mogli i procesami granicznymi zatrudniać się, ile tak kosztownymi. Jest przeto przy zanesieniu skargi prośbą posesora, aby Prześwietna Komisya Skarbu Koronnego Stanom Sejmującym to przełożenie uczynić raczyła, by jedna komisya o koszcie publicznym wyznaczona została do renowacyi granic wszelkich królewczyn. Dzierżawa bowiem ta w ścienie od Turska mocne ma pokrzywdzenie, bo folwark mało ma przez odcięcie łąk siana, a poddaństwo wcale nic.

F[ranciszek] Miaskowski, k[asz]t[el]an gnieź[nieński]

²⁵⁹ *Blizanów.*

²⁶⁰ *Obecnie wieś Godziątków w gminie Blizanów w pow. kaliskim.*

²⁶¹ *Obecnie wieś Tursko, na lewym brzegu Proсны, w gminie Gołuchów w pow. pleszewskim.*

²⁶² *Obecnie wioska nieistniejąca.*

[s. 160] Suplika do JW[W] Komisarzy
 [s. 155] Zażalenie gromady wsi Tłokini
 JWW Komisarzom od gromady wsi Tłokini
 podane zaskarżenia

Gromada wsi Tłokini na mocy prawa w niniej[szych] wyrazach JW[W] Komisarzom swoje podaje dolegliw[ości]:

1-mo. Nie ma też gromada powinności wszelkiej roboty, jako [tyl]ko około lnów, być może, czynienia, przecież przy[nie]wolnie robić musi.

2-do. Również ta gromada nie ma przepisu jarzyn wszy[stkich] bądź w ogrodach pańskich lub w polach p[i]elenia, [jedna]kowoż te pleć, czyścić za przymuszeniem pańskim musi.

3-tio. Za rozkazem także dworu i posesora musi ta gromada wsi Tłokini (choć nie powinna) tak do oziminy, jako i jarzyny chodzić, siać i chociażby gospodarze najpilniejszą mieli robotę, przecież wyekskuźowani od tego być nie mogą.

4-to. Stróż lubo całorocznie do dworu kosztuje gromadę na rok przeszło złp 300, przecież oprócz tego rocznego stróża musi gromada stróż nocną kolejno strzec, a to od lat dziesięciu, chociaż tego nie ma w lustracyi [z 1765 r.]²⁶³.

5-to. Przepis lustracyi [z 1765 r.], aby tym tylko czynić zadosyc powinno[ściami], które są nakazane, jednakowoż szarwarki na każdą po[trze]bę dworską tak o mil dwie, jako też o milę bądź to surowce, bądź słody i inne zboża na m[i]elenie mąk bez najmniejszego wynadgodzenia pańszczyzny gro[ma]da odprawiać musi.

[6]-to. Musi także gromada, chociaż nie ma przepisu, do boru o mil 2, czasem mil 3 posyłać, co wytrącone za dni 2 w robociźnie być powinno, to się nie staje nigdy [s. 156] i owszem, gdy gospodarz za rozkazem dworu jechać musi, za to mu tylko dwór potrąca robocizny dzień 1.

7-mo. Gromada ta wywożenie mierzwy, przeoranie roli, gdy który z tych gospodarzy wyszle parę bydła, to robić musi 4 dni pociągami, a piątą ręczną robotą, co nad przepis i dzieło lustracyi [z 1765 r.].

[8]-vo. Taż gromada, jako w lustracyi [z 1765 r.] wyrażonej ma swoje obowiązki, abym tym zadosyc czyniła. Przecież od św. Jakuba [25 VII]

²⁶³ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 14v; także w inwentarzu Tłokini z 1765 r. nie ma na ten temat informacji, zob. W. Rusiński, *Królewszczyzny kaliskie w drugiej połowie XVIII wieku*, *Rocznik Kaliski*, t. 17: 1984, s. 165–166.

począwszy w dni żniwne przez niedziel 6 w każdy tydzień gospodarz każdy po jednemu ręcznie wysyłać przymuszony i tłukę taż gromada za rozkazem dworu odprawiać musi.

9-no. Zagrodnicy od św. Jana Chrzciciela [24 VI] do św. Michała [29 IX] oprócz robocizny każdy przymuszony w tydzień 1 dzień robić.

10-mo. Gospodarze wsi Tłokini przedtym z dawna po lasek 6 miary królewskiej na jarzynę, na oziminę, zaś jako i ugór po lasek 7 orywali, teraz zaś za każdego posesora po lasek 8 orać i uprawiać muszą

11-mo. Lubo najmniejszego przepisu nie masz o śledziach, te jednakowo gospodarze corocznie przymuszani są brać i za tę półrolnik po zł 8, zagrodnik zaś po zł 4 dworowi odpłacać zniewolony zostaje.

12-mo. Lustracyja wyżej wyrażona [z 1765 r.] latem tylko nakazuje paść trzodę gromadzie. Przeciwnie zaś dzieje się, bo i zimą taż odprawiać musi.

13-tio. Wzmianki najmniejszej w przepisie nie masz, aby gospodarze wsi Tłokini oli[j] bić [tłoczyć olej], kaszę robić mieli. Przecież to na darmo robić muszą i gdy któremu z gospodarzy braknie bądź oleju czyli kaszy, każdy z swego majątku, aby w całości oddał, wynadgrodzić musi.

[1]4-to. Częstoć zdarza się, że upadły gospodarz półrolnik [w] swym majątku, zagrodnik, upatrzony mając inwentarz sw[ój] właściwy, dwór zwykł obsadzać z właściwym inwentarzem [s. 157] a obsiadłego inwentarz właściwy przywłaszcza za dworski.

15-to. Ubogie komornice w tejsze gromadzie znajdujące się przedtym tylko rabiwały dzień 1 w tydzień i brały ze dworu żyta zagonów 3, jęczmienia 2, grochu skład 1, tatarki skład i rzepy skład. Teraz przeciwnie, więcej robić, a mniej brać przyniewolone, bo tylko biorą żyta zagonów 2, tatarki skład, grochu skład, rzepy dwiema radlonkami kontentować się muszą. A gdy się zacznie w ogrodach rycie, w ów czas posługi czynić muszą.

16-to. Lubo taż gromada przepisu ani nakazu nie ma żadnego odprawiać podróż, oprócz Torunia, Gory [Śląskiej Góry] i Wrocławia z zbożem, za którą podróż za mil 7 dni 2 wytrącać przepisane, przecież się to nie dzieje.

17-mo. Najmniejszego wzmiankowania w przepisie lustracyi [z 1765 r.] o chmielu nie masz, przecież ten groma[da] z tyczków bez najmniejszej nadgrody i wytrącenia robocizny sprzątać musi.

18-vo. Pańska potrzeba, gdy wyciąga w jakiegokolwiek bądź okolicności, gospodarze nieodwłocznie odbyć ją muszą. Zdarza się jechać o mile 2 dalej lub bliżej bez najmniejszego wytrącenia robotnego dnia.

19-no. Gdy się także zdarzy reparaycja budynków bądź we wsi, bądź we dworze a ta dla zysków i intraty pańskiej, gromada wsi Tłokini za przymusem dworu około teje reparaycji robić musi bez żadnej, a żadnej nadgrody.

20-mo. Przy opisie powinności naszych, które się należą dworowi, mamy w teje lustracyi [z 1765 r.] JMKs. proboszczowi wsi Tłokini za meśne [meszne], jako to półrolnik zł 1 gr 18, kapłona jednego, zagrodnik gr 24, dwóch zagrodników [s. 158] złożywszy się na jednego kura, oddawać. [Ina]czy się dzieje, bo tenże JMKs. proboszcz od półrolnika żyta wiertel 2, owsa wiertel 2, od zagrodnika żyta wiertel, o[w]sa wiertel odbiera. Zdarzyło się, że od lat kilkunastu za życia JW Mniszka, na ów czas generała wielkopolskiego²⁶⁴, gospodarze wsi Tłokini pod zjazd W komisarza przymuszeni zostali do podpisu na meszne i tak się stało, bo podpis na ów czas JMKs. proboszcz odebrawszy do dzisiejszego dnia odbiera meśne. Ale lustracya powyżej już wspomniona²⁶⁵ przekonać tegoż JMKs. proboszcza potrafi. JWW zaś lustratorowie raczą nas od wyżej wspomnianego uwolnić uciążenia, które sprawiedliwie podawszy podpisem stwierdzamy.

1. Franciszek Bielawski, ręką trzymaną	11. Michał Cozaś, ręką trzymaną
2. Woyciech Woźny, ręką trzymaną	12. Mateusz Kaletka, ręką trzymaną
3. Waleryan Ignacy, ręką trzymaną	13. Jędrzy Banaszak, ręką trzymaną
4. Jan Zarnecki, ręką trzymaną	14. Wawrzym Borowiak, ręką trzymaną
5. Grzegorz Zelaźny, ręką trzymaną	15. Jan Kasprzak, ręką trzymaną
6. Jan Oleynik, ręką trzymaną	16. Woyciech Zdenski, ręką trzymaną
7. Tadeusz Ignacak, ręką trzymaną [s. 159]	17. Franciszek Zoraska, ręką trzymaną
8. Stanisław Wachlik, ręką trzymaną	18. Jakub Wolny zwany, ręką trzymaną
9. Tomasz Kostrzewa, ręką trzymaną	19. Marcin Matal, ręką trzymaną
10. Jan Wywijas, ręką trzymaną	20. Tomasz Ignacak, ręką trzymaną

My wszyscy swym i całej gromady imieniem rękami trzymanymi podpisujemy.

²⁶⁴ Jerzy August Mniszech (1715–1778), marszałek nadworny koronny 1742–1767, starosta generalny wielkopolski 1757–1778, kasztelan krakowski 1773–1778.

²⁶⁵ Ani w lustracji z 1765, ani w inwentarzu Tłokini z tegoż roku nie ma na ten temat informacji, zob. APP, Kalisz, Tab. 15, k. 15; W. Rusiński, *Królewszczyzny kaliskie*, s. 165–166.

[s. 163] Zażalenie wsi Kurzy od gromady
JWW Komisarzom od gromady wsi Kurzy
podane zaskarżenia

Gromada wsi Kurzy do supliki JWW Komisarzom podanej niniejsze jeszcze przydaje pokrzywdzenia.

1-mo. IMM Kawalerya Narodowa zawsze od nas domagają się podwód, a to dla ochrony swoich koni i gdyby przynajmniej do poblizszy wsi, ale czasem o mil 4 lub 5 odsyłać ich musimy.

2-do. Tymże IMM na ich najżywsze rozkazy obrok dla koni szafować musimy. Płacą oni go prawda, ale tak jak się któremu podoba. Dosyć na tym, że się nam nie nadgradza i niedługo podobno przez nich chleba kawałka mieć nie będziemy.

3-tio. Wiele nam także żywności wychodzi, już to dla IMM konnych, już dla pieszych i bez najmniejszej nagrody. A trafia się bardzo często, że nie tylko kontentują się tym, co jedzą, ale nawet z sobą tak drób, jak i nabiął zabierają.

4-to. Dopraszamy się o to JWW PP, żebyśmy mogli być od tego uwolnieni i aby nas więcej jako nie znających pisma nie oszukowali.

[s. 164] Co się zaś tyczy usługi piątkowskiej²⁶⁶, oprócz pańszczyzny czynionej mamy w tym pokrzywdzenie, że o kilka mil musimy zabierać zboża pańskiego na sprzedaż po 20 wiertel i kądzieli bierzemy na wyprząd pańskiej, każdy po szt. 6, czego z dawna nie bywało.

Prac. Maci[ej] Okon wnosi do JWW PP swą pokorną prośbę, aby mu łąka, którą kilka lat siekał, od dworu piątkowskiego zabrana, mogła być powrócona.

Również ta gromada o ubezpieczenie granic kurskich [tj. wsi Kurzy] jak najpokorniej JWPP doprasza się.

Tomasz Okoń, ręką trzymaną; Maci[ej] Okoń, ręką trzymaną

[s. 167] Nota od mieszczan na groncie wójtowskim
[w mieście Warta] siedzących

JWW PP i Dobrodzieje

My, zgromadzeni miasta JKM Warta obywatele niżej z imienia i nazwisk podpisani, gront wójtowski prawem dziedzicznym posiadający, [z] zadysponowania prawa 1789 [r.] JWW lustratorom przepisanego podajemy w krótkim wypisie nasze zażalenie przeciw W Józefowi Byszewskiemu,

²⁶⁶ Zob. wcześniej s. 34, przypis 58.

pułkownikowi straży przedni[ej] pułku, wójtowi miasta JKM Warta, w takim wypisie, że my i nasi przodkowie mając gronta i place w Wartcie [!] swe dziedziczne, do wójtostwa wartckiego z czynszu tylko należne, od których grontów [ze] składa jednego zł 2 płaciliśmy z [z]wyczaju i opisu dawnych lustracyów²⁶⁷, teraz po zł 8 od składu jednego, a od placu, na którym tylko dom stoi, płacili przodkowie nasi i my po gr 6, a teraz od placu jednego gr 18 i owsa wierteł dawać gwałtownie zostaliśmy przymuszeni, a to dopiero w r. 1786 za posesyi W wójta terażniejszego. A gdy kto wzbrania się, natychmiast do aresztu brany zostaje. Takie cierpiąc przynaglenie opłacenia czynszu, niesprawiedliwe mając inne opłacenia podatku do miasta i na sztab stojący w Wartcie, zapobiegając porzuceniu naszych majątków niesiemy pokorne nasze prośby do kogo należy w nadziejej odzyskania naszych własności z podpisami rąk naszych.

Ponkta

1-mo. Skarży się miasto, iż tylko dawni z placów, gdzie domy stoją do wójtostwa należne, czynszów dawali obywatele po gr 6, od składu roli po zł 2, z czynszu tylko do wójtostwa należących. Teraz od placu, gdzie dom stoi, gr 18 i owsa wierteł od składu, zaś roli po zł 8 płacić sobie [s. 168] przymusił. I tych obywatelów przez wojskowych egzekwowano i ci wojskowi wódki, mięsa, piwa dawać sobie przymuszali i za wychodne fanty zabierali i bili.

2-do. Skarżą się niewierni Żydzi na placach wójtowskich siedzący, iż od lat trzech płacą podatek W wójtowi z placów po zł 4, a przedtem tylko płacili po gr 6.

3-tio. Na ostatek skarży się także niewierny Layzer Jarocinski, iż przeszło od sta lat zawsze podatki tylko do synagogi wypłacał, a teraz przymuszony jest opłacać do W wójta po zł 4.

Na co się podpisują: Jozef Brząkiewicz, p[iórem] t[rzymanym] +; Kasper Siminski, [piórem] t[rzymanym] +; Adam Kanicki, p[iórem] t[rzymanym] +; Wawrzyniec Ludwiszewski, p[iórem] t[rzymanym] +; Kasper Ziminski, p[iórem] t[rzymanym] +; Woyciech Orczykowski, p[iórem] t[rzymanym] +; Wałęty Łaciński, p[iórem] t[rzymanym] +; Paweł Wierzbowicz, p[iórem] t[rzymanym] +; Mikołaj Punkiewicz, p[iórem] t[rzymanym] +; Jan Formalewicz, p[iórem] t[rzymanym] +; Jędrzy Stasinowski,

²⁶⁷ LWWK 1628–1632, cz. II, s. 106; LWWK 1659–1665, cz. II, s. 106. W obu tych lustracjach nie podano wysokości czynszów płaconych z domów należących do wójtostwa warckiego.

p[iórem] t[rzymanym] +; Sobestyan Sorsalski, p[iórem] t[rzymanym] +; Jan Woyciechowski, p[iórem] t[rzymanym] +; Jan Rogoziński, p[iórem] t[rzymanym] +; Jan Brzozowski, p[iórem] t[rzymanym] +; Niewierny Layzer Jarociński; Niewierny Lewek Zarkowski; Niewierny Abram Eliaszewicz

[s. 171] Wypis zażalenia do lustracyi
przez W Jozefa Byszewskiego, pułku Kawaleryi Narodowej
pułkownika, wsi Witowa i wójtostwa wartskiego
z mocy prawa sobie służącego posiadacza, względnie ukrzywdzeń w na-
leżnościach tak do wójtostwa, jako i wsi Witowa przywilejami nadanych
dn. 26. sierpnia r. 1789 podana

Prawa wójtostwu warckiemu
i wsi Witowa służące: Zażalenia wyrazy²⁶⁸:

[1.] 1450 [r.] w Sieradzu po święcie Podwyższenia Ś[w]. Krzyża [15 IX] między Piotrem Duszyńskim i plebanem oraz wójtem wartskim kompromisarski dekret, którym między młynem wartskiego wójta i młynem duszyńskim wszystkie ogrody tak plebańskie, duszyńskie i miejskie, zaczynając od wierzby przy tym młynie do drugiej zarzecznej wierzby, która stoi przy ogrodach miejskich nad rzeką wójtowską, mają się zrównać, aby równo było z wodą. Grobla zaś, która jest przy ganinie duszyńskiej, ta być ma w swojej mierze ani wody nowemi kanałami prowadzić nie mają, tylko jak teraz płynie. Inne zaś groble mogą trzymać, jak im się podoba, a to pod zakładem sądu kompromisarskiego.

1-mo. Z mocy tego wyroku ani strumienia, ani ogrodu do posesyi wójtowski[ej] teraz nie masz, gdyż te miasto sobie przywłaszczeło.

[2.] 1512 [r.] w sobotę po święcie św. Lucyi [18 XII] Zygmunta, króla, na wójtostwo wartskie z wsią Witowem uczciwym Ważymięsom dany przywilej. Którym przywilejem jest opisano, iż tego wójtostwa wartskiego półszosta [5½] łana pola należy, 11 jatek rzeźniczych w rynku wybudowanych, z których każda wójtowi po 4 kamienie łaju oddawać powinny, 13 jatek szewskich i 3 części łaźni miejskich, z której łaźni 3 grzywny i gr 6 na wójta oddawać mają tudzież czynsz świętomarciński do wójta służyć powinien. Do tego przydano wójtowi dwóch kmieci w Witowie wsi królewski[ej], którzy 2 kopy pieniędzy na każdy rok opłacać mają. Także strumień od Dusznik aż do łaźni miejskich z ogrodami, sadzawką i ryb-

²⁶⁸ Prawa wójtostwu warckiemu służące oraz Zażalenia wyrazy w dwóch równoległych kolumnach.

kami tudzież i trzecia część grzywien od każdej sprawy rozsądzania, jako i 3 części młyna na tejże co wyżej sadzawce zbudowa[nego] [s. 172] do wójta należeć są tymże przywilejem wyrażone. Które wójtostwo uczciwym Ważymięsom w 600 grzywnach na zawsze jest zapisane. Cuius in castro Siradiensi r. 1518 nastąpiła oblata.

[s. 171] 2-do. Podług tego przywileju mieć powinno wójtostwo wartkie łanów półszosta [5½] roli, a teraz tylko ról wszystkich tak na Kaweczynku, jako i za Bernardynami tudzież przy mieście in summa składów jest 1016 zagon 1. Gdyż i JM ks. Obuchowski, proboszcz kościółka św. Woyciecha, w środek działu gruntu wójtowskiego posiada stajko pola bez najmniejszego dowodu. Jatek teraz ani rzeźniczych ani szewskich, które by czynszowały do wójta, nie ma, gdyż te jak z indagacyi dawniej czynionej jest wiadomość, miały być na tym miejscu, gdzie kirchal [cmentarz] Żydzi teraz mają. Łażni i młyna żadnego do wójtostwa nie masz. Czyszu świętomarcińskiego nie bierze. O utratę jatek już i zeszyły posesor przy lustracyi skarżył się.

[s. 172] [3.] 1512 [r.] w czwartek przed świętem św. Tomasza [16 XII], na zjeździe walnym piotrkowskim, między gromadą wsi Witowa królewski[ej] i magistratem wartkim Najjaśn. Zygmunta króla, wyrok²⁶⁹, którym gromadzie witowskiej na łęgach wartkich [pastwiska] bez opłaty (po zaprzysiężeniu) powrócone zostały z tym ostrzeżeniem, że gromada Witowa do sporządzenia mostów, grobel i bruków równą liczbę z miastem for (nie więcej jednak nad 10 z przyczyny, że w tej wsi 10 tylko łanów gruntu znajduje się) dodawać ma. Ten wyrok w grodzie sieradzkim r. 1522 oblatowany.

3-tio. Podług tego wyroku teraz Witów pastwiska na błoniach używa i dawniejsi posesorowie bez przeszkody używali.

[4.] 1576 [r.], die 17 Novembris, przez króla Zygmunta przywilejów przez poprzedników jego na wójtostwo wartkie danych, a osobliwie przywileju króla Władysława²⁷⁰, przywileje Kazimierza księcia łęczyckiego, i Leszka księcia sieradzkiego²⁷¹, potwierdzającego aprobata. W tym przywileju oryginalnym Władysława króla, wyrażono jest, iż to wójtostwo ze wszystkimi prawami, rybołóstwem, tak jak w dawnych przywilejach

²⁶⁹ MRPS, t. 4, vol. 2, s. 111, nr 10369.

²⁷⁰ Przepuszczalnie Władysława Łokietka z 1318 (AGAD, Księgi grodzkie sieradzkie, Inskrypcje, t. 35, k. 255b–257) — informacja Tomasza Jurka.

²⁷¹ Przywilej Leszka Czarnego z 28 X 1276 zob. Kodeks dyplomatyczny Polski, wyd. L. Rzyyszczewski, A. Muczkowski, t. 1, cz. 2, Warszawa 1848, nr 106.

wyrażono jest, wójtowi służyć ma. Do czego przyłączono mu wieś Witów dziedziczną z wszystkimi przyległościami. Czynszu od wyszynku wszelkich trunków w Warcie tudzież od rzemieślników. Do wójta należeć ma ius patronatus wójtowi dany. Stodoły i place między wsią Dusznikami i brzegiem sadzawki postawione oraz i jatki do wójta należą. Wójt sprawy sangvinis i inne przy opłacie trzeciego grosza na siebie od każdy sprawy będzie sądził. Młynów wolno mu ile chce stawiać. Na pastwisko przydano mu 20 łanów lasu i pola, z czego opał jemu wolny. A na orne pole tyle mu wyrudować wolno, ile teraz pola posiada. Quorum privilegiorum in castro Siradiensi r. 1576 nastąpiła oblata.

4-to. Teraz wójt żadnego ius patronatus nie ma, bo miasto do wszystkich kościołów to sobie przywłaszczyło. Ani opłaty z wyszynku trunków wójtowi płacą. Te zaś 20 łanów lasu i gruntu na pastwiska i pola wyrudowanie przydane (prócz w jednym łęgu) nie są od wójtostwa w używaniu.

[s. 173] [1590] r., w piątek po święcie Jedenastu Tysięcy Panien [23 X], ur. Mikołaj Sobocki, dzierżawca wójtostwa wartskiego, sław. Szymanowi Kostrkowi plac w gruncie wójtowskim na błocie przed młynem wójtowskim z jednej strony i mniszek wartskich leżący rezygnuje. Z którego placu tenże Kostrko czynszu zł 4 wójtowi wypłacać obowiązuje się. Ta rezygnacya w księgach wójtowskich wartskich znajduje się.

5-to. Z placu tego wójt żadnego czynszu nie bierze, bo go miasto sobie przywłaszczyło.

1613 [r.] z lustracyi generalnej co do wójtostwa wartskiego punkt wyjęty, którym dowodzi się, że 50 domów w Warcie czynsz wójtowi płacą²⁷².

6-to. Teraz wójt z domów 38 czynszu tylko bierze.

1587 r. przywilej miastu Warta od Zygmunta [III] króla, dany. Którym przywilejem miasto uwolnione od odpowiedzi w wszystkich [sądach] i od odpowiedzi w jurysdykcyi starościński[ej], samemu tylko wójtowi moc sądenia stosownie do prawa magdeburskiego wszystkich spraw nawet i kryminalnych udzielający i miastu przed nim odpowiedź nakazujący z wolnym odwołaniem się do KJM. Ten przywilej w grodzie sieradz[kim] r. 1737 oblatowany.

7-mo. Skarzy się wójt wartski naprzeciwko JP starościu, iż on przeciwko prawom i przywilejom jeszcze od dziedzicznych ksiąząt, a potem przez Najjaśn. Królów danym postępując, rozkazy swoje autentyczne do całego

²⁷² LWVK 1628–1632, cz. II, s. 96.

magistratu i pospólstwa wydając, na ratuszu publikowane i chociażby z użyciem mocy miasta i pospólstwa egzekucyi, czyli satysfakcyi dekretem wójtowskim zapadłym dopuszczać nie da, a przeto do buntu i nieposłuszeństwa jurysdykcyi wójtowski[ej] i zwłoki ukrzywdzonym w odzyskaniu swego jest okazyją. A wiadomo być powinno, iż moc dekretów tej jurysdykcyi samej tylko asesoryi, a ni[e] partykularnej prywatnie bez żadnego prawa i fundamentu wdawającej się jest zostawioną.

1675 r. przywilej KJM Kazimierza²⁷³ synagodze warski[ej] dany. Którym Żydzi obowiązani dawać wójtowi funt pieprzu, łut szafranu i kamień łaju smalcownego. A placów pustych na Żydów rozmierzonych taksa żeby była zapisywana w księgach wójtowskich, tymże przywilejem zlecono.

8-vo. W oddawaniu tej daniny Żydzi przywilej skuteczniają lecz do zapisywania taksy placów pustych na Żydów rozmierzonych samo miasto wdaje się bez znoszenia z jurysdykcyją wójtowską.

1785 r. rezygnacya browaru i gorzalni z ogrodem na groncie wójtowskim sytuowanym przez JM ks. Lubińskiego, proboszcza warskiego, na rzecz W Byszewskiego pułk[ownika], za sumę 1800 zł w księgach wójtowskich zeznana.

Działo się dn. 27. m. sierpnia r. 1789

Józef Byszewski, s[cripsi]t.

[s. 175] Skarga wsi Cekowa

królewskiej w województwie i powiecie kaliskim a parafii kosmoskiej²⁷⁴

leżącej przez posesora tejże wsi przed JWW lustratorów zanesiona

i do dzieła lustratorskiego zanesiona i podana w r. 1789

Ta wieś ma najprzód uczynioną kwestyę od ściany Malanowa²⁷⁵, wsi do pryncypalnych dóbr klucza Turku²⁷⁶ JW XJM prymasa²⁷⁷ należącej, w borach, łąkach i stawie Orli zwanym do Cekowa należącym. O które gdy

²⁷³ *Przypuszczalnie przywilej króla Jana Kazimierza, ale data roczna się nie zgadza, chyba że jest to data oblatowania wcześniejszego przywileju, wtedy jego wystawcą mógł być Kazimierz Wielki lub Kazimierz Jagiellończyk. Król Stanisław August wystawił 27 V 1765 przywilej dla Żydów w Warcie potwierdzając wcześniejsze przywileje: Michała Korybuta Wiśniowieckiego z 29 VIII 1673 i Jana Kazimierza z 13 II 1649.*

²⁷⁴ *Parafia we wsi Kosmowo.*

²⁷⁵ *Malanów, obecnie wieś gminna w pow. tureckim w woj. wielkopolskim.*

²⁷⁶ *Turek, obecnie miasto powiatowe w woj. wielkopolskim, na północ od Kalisza.*

²⁷⁷ *Michał Poniatowski (1736–1794), arcybiskup gnieźnieński i prymas 1784–1794, brat króla Stanisława Augusta.*

posesor terazniejszy prawem czynić począł, nie tylko że musiał w dwojakim sądzie odpowiadać, to jest w grodach sieradzkim i kaliskim, ale na ostatek z wielką stratą majątku swego zawiesienie sprawy do poznania granic zyskał tak dalece, że wieś Malanów nie zważając na dekret strony do rozgraniczenia odsyłający, usum sobie gwałtownie czyniąc sam[a] łąki sprząta przedtym in mutuo usu zostające i bór zdatny na bale, przedtym do Cekowa używany sam[a] teraz tak sprząta i wycina przemocą, której się oprzeć nie zdoła nigdy wieś Cekowo.

Powtórne zażalenie przeciw posiadaczom dóbr Przespolewa²⁷⁸, którzy na gołoborzach i zaroślach cekoskich wszelkiemu rozrządzeniu ku wynalezieniu intraty dla dobra publicznego są przeszkodą. Holendrom także osiadać chcącym budować się nie da, tych wypędza mimo oczywistych kopców i dokumentów autentycznych, gwałtem się ad usum ustawicznie wdziera, bór wycina i gwałtownie sobie usum robić ustawicznie chce. Tak dalece, że posesor Cekowa w ustawicznym prawnym zakłóceniu żyć musi z racji, że ta wieś królewska Cekow z[n]aczną obszerność swoją ab antiquo lustracyami oznaczona mająca²⁷⁹, a od lat przeszło kilkadziesiąt w ludziach podupadła, nie miała się kim ad usum bronić tak dalece, że kopce oczywiste dokumentami autentycznymi stwierdzone zepsuła przemoc sąsiadów graniczących. Łąki z dawna z da[w]ności do Cekowa należące sobie przywłaszczają i nieznośnym wydatków tak na prawo, jako też i utrzymywanie używania są przyczyną.

[s. 176] Po trzecie, niemałą dolegliwość i krzywdę ta wieś Ceków od poblizszych wsiów Plewnia, Kosmowa i Gostyń²⁸⁰ cierpi tak w przywłaszczonych gruntach, jako też kontrowersyi podległych. Dziś, gdy tymczasem połowa intraty odebrana, a w czasie gdy się tylko ledwie czwarta część tej intraty dla posesora zostanie, ciężar jednak utrzymywania wszelkich wydatków i znoszenia przypadków jest w części posesora umieszcz[on]y. Nadto, gdy kwarta podwójna blisko w dwójnasób z czynszu Olendrów na gołoborzach piaszczystych ulokowanych, niestale wymyślonego, podwyższona, niepodobną rzecz i trudną do odzyskiwania przywłaszczonych gruntów królewskich prawem nie tylko każdemu trudnym, ale i kosztownym

²⁷⁸ Obecnie wieś Przespolew Pański w gminie Ceków-Kolonia w pow. kaliskim.

²⁷⁹ LWWK 1616–1620, cz. I, s. 51–52; LWWK 1628–1632, cz. I, s. 146–147.

²⁸⁰ Obecnie wsie Plewnia, Kosmów i Gostyń w gminie Ceków-Kolonia w pow. kaliskim.

wystawia, bo pozostała część dla posesorów ledwo na ułatwienie potrzeb gruntowych i nieuchronnych przypadków wystarczać zdaje się.

Jest dlatego prośbą posesora, aby Komisya Skarbu Koronnego Stanom Sejmującym to prze[d]łożyć raczyła i sposób ułożyła, przez który by nie tylko własność królewsczyzn, lecz przeszkód używać, ale nadto tę be[z] kosztu posesora odzyskać jak najprędzej, każdy posiadacz był mocen. Wieś ta, Cekow, nie tylko w pominionych ścianach, ale prawie na okół mocne ma pokrzywdzenie nie tylko w borach, ale i polach oraz łąkach przez umniejszenie intraty, a przez to podatku publicznego.

Krzysztof Z. Celiński, mp.

[s. 179] Zażalenie
od całego miasta JKM Stawiszyna
podane do JWW lustratorów

1. My, urząd tak burmistrzowski, jako i wójtowski wraz i z całym pospółstwem z najniższą pokorą suplikujemy łaskawego względu JWW lustratorów, którzy aby raczyli wejrzeć w nasze pokrzywdzenie, a to względem pastwiska, które z dawna z dawności było uzurpowane do miasta, a teraz jest odebrane do starostwa, przez co my mamy wielkie pokrzywdzenie, iż nie mamy gdzie popaść inwentarza tak robotnego, jako i innego.

2. Suplikowaliśmy do JW starosty a pana naszego [Stanisława Łuby], któremu jesteście pod[d]ani, aby raczył wejrzeć w to nasze pokrzywdzenie. Żadnej na to rezolucyi nie odebraliśmy od JWP naszego. Za czym suplikujemy JWW lustratorów, aby raczyli w to wejrzeć. Także nie tylko pastwiska odebrane, ale i łąki, które należały do miasta, przy tymże pastwisku są odebrane do starostwa.

3. Także i to zanosimy zażalenie do JWW lustratorów, jako mamy pokrzywdzenie w odsyłaniu interesu wojskowego.

4. Także dostarczenie drzewa na opał tak do lazaretu, jako i odwachu, a nie miawszy swego boru ani lasu tylko co się s[z]lachcie wkupujemy dla siebie, to musimy obracać do lazaretu i odwachu.

[s. 180] 5. Pomocy żadnej, a żadnej nie mamy do tego dostarczenia opału tak z przedmieściów, jako i wsiów.

6. Ról żadnych nie mamy swoich, tylko od JW starosty najmujemy i płacimy od składu jednego a łokci 240 wzdłuż zł 1. Meśnego [mesznego] z każdego składu tak ozimnego, jako i jarzynnego WJM ks. proboszczo wi po garcu jednym.

7. A co się zaś tyczy potwierdzenia prawa, jużemy siła stracili posyłając do Warszawy, a żadnego skutku nie możemy dojść. Nie wiemy, co za przeszkoda jest dla nas.

Na co się z najgłębszym uszanowaniem JW[W] lustratorów podpisujemy. Die 1 Septembris 1789 a.

Jakob Hampel burmistrz, cały rady imieniem.
Bernard Taner wójt, cały ławicy i całego pospólstwa
miasta JKM Stawiszyna imieniem.

[s. 182] Zażalenie podane do JW[W] lustratorów 1789 a.

[s. 183] Skarga przez JW Stanisława Łubę
starostę stawiszynskiego
podczas lustracyi na mocy prawa ostatniego
na gruncie tegoż starostwa w r. 1789 podana

Gdy prawo JW[W] lustratorom zrewidowanie praw i zamieszczenie w swoim dziele krzywd w granicach ponoszonych zaleciło, starosta więc stawiszynski odebrawszy w ostatnim toż starostwo upadku, najprzód starał się stan onegoż w budowlach i rolnictwie wzmocnić tudzież zasileniu poddanych, opatrzeniu ich w inwentarze, w prowadzeniu porządku przyzwoitego w mieście ulepszyć, ale też ustawicznym od Jaruntowa²⁸¹ w granicach zakłóceniom zapobiec, wyrobił komisję do rozgraniczenia z Jaruntowem, Godziątkowem²⁸². Te niemiałym kosztem odbył, rozpiskowe przeciw dekreta od lat kilku w rezolucyi sądów Asesoryi Koronnej zostające dotychczas nie rozwiązane, uzyskać każą na skutku upragnionym, a Jaruntow i Godziątkow zorawszy i na role łąki obróciwszy wszystkie prawie pastwiska, które wzajemność w spólnym używaniu Stawiszynowi oddawały, samych tylko starostwa stawiszynskiego nieprawnie używa pastwisk i oderwanych gruntów. Starał się dalej tenże stawiszynski starosta z nakazu dawniejszych lustracyi²⁸³ i Komisji Skarbowej odzyskać Ostrówek adwokacyją

²⁸¹ *Obecnie wieś Jarantów w gminie Stawiszyn w pow. kaliskim, na północny zachód od Stawiszyna.*

²⁸² *Godziątków, wieś w obecnej gminie Stawiszyn w pow. kaliskim, na zachód od Stawiszyna.*

²⁸³ *LWWK 1659–1665, cz. I, s. 92. W materiałach dla lustratorów z 1765 (APP, Kalisz, Tab. 16, k. 60) znajduje się Uskarżenie się i opowiedzenie [starosty], gdzie stwierdzono: Na co zaniósł oskarżenie JW JMP Stanisław Łuba, szambelan JKM, gen. mjr wojsk koronnych i starosta stawiszynski, iż lubo wieś Ostrowek ma sobie per privilegium konferowaną, jednakowoż nie ma jej w posesji, tylko dziedzic Petryk nullo iura posiada ją.*

do Petryk²⁸⁴ oderwaną i w ziemskie [s. 184] dobra obróconą. Wyjednał komisję. Ta po komportacji dowodów i zaprzysiężonych świadectw[ach] podług przepisanej reguły zdania swoje napisała i na powrót odesłała. Sąd przecie prawodawczy nie rezelwował tego na stole. Nakazał powtórna komisję na tej znowu rozpis ubieżył końca. Prosi więc starosta stawiszynski o wstawienie się, aby tym dwiema rozpiskom kosztownym rozwiązanie mogło być przyspieszone i spokojność z sprawiedliwością oddana.

Na skargę miasta Stawiszyna odpowiada starosta, iż miastu żadnych nie odebrał pastwisk, bo te nie były miejskie, ale z dawna starościńskie. Iż nie mają ról, sami wyznają w skardze, nie mogli consecutive mieć nadanych pastwisk. Iż starosta dla konsystującego żołnierza koni, udziela pastwiska, bo żołnierz z potrzeby nieodbitej pierwszy nad łaskę dla miasta. Iż dostarczanie drzewa do lazaretu i kurdygardy jest powszechne wszędzie i powinno, stąd jednak wydatek czyli koszt ponoszony sownie się nadgrada zyskami z żołąd przez konsumpcję w mieście zostawionego. Ani starosta udzielać nie może, nie mając boru, drzewa, gdy sam oneż kupować musi, wszelako miasto do kordygardy żołnierskiej drzewa nie daje, lecz ludzie przyjeżdżający na targ z drzewem podług powszechnego w każdym garnizonie zwyczaju szczepy na chopwach²⁸⁵ zrucają, a do lazaretu z krzaków starościńskich jakie jest drzewo, miasto wozi.

S[taniśław] Luba, staros[ta] stawisz[ynski]

[s. 191] Zażalenie z miasta Odalanowa [Odolanowa]
naprzeciwko JMP [Janowi] Lizakowi, ekonomowi generalnemu,
podane w r. 1789

1-mo. Jako to miasto ma prawo na groblowe i mostowe oprócz starościńskich grobli i mostów wybierania czła [cła], a JMP ekonom nas przez konieczność chce przymusić, abyśmy starościńskie mosty i groble sporządzali i fundowali. A na co nam to czło [cło] wybierania nie starczy i już nas przymusił do wystawienia mostka starościńskiego na trakcie kaliskim, który w tym roku z nowa wyfundowaliśmy, którego jest łokci 15 wdłuż, a wszerz łokci 8, a który nie wchodzi we wymiar grobli miejskich.

2-do. Rów nazwiskiem pobocznicy wybiel [wybił] w takim miejscu, co jak żywu [!] przedtym nie był i wielką krzywdę obywatele przez ten rów ponoszą, gdyż łąki woda oblewa i ni[e]którym przez łąki ten jest rów bity

²⁸⁴ *Petryki, wieś granicząca od północy ze Stawiszynem i należące do niej wójtostwo Ostrówek.*

²⁸⁵ *Zniekształcone słowo hauptwach (wartownia).*

i przez pastwę miejską, gdzie nam zakazuje, aby inwentarz nasz nie przechodził przez ten rów.

3-tio. Młyn zamkowski jest w tych latach tak podwyższony, że musimy obywatele rynkoszcy z oborów wypędzać przez jakiegokolwiek przystąpiony ulew [!].

Na co się podpisujemy

Józef Zawidzki burmistrz miasta JKM Odalanowa z radą swą
Mateusz Mielicki wójt, z ławicą swą
Wawrzyniec Szymański pisarz przysiężny miasta tegoż.

[s. 195] Zażalenie [proboszcza
odolanowskiego Jędrzeja Gomolińskiego]
podane w trakcie lustracyi
w starostwie odalanowskim w r. 1789

1-mo. Kościół parochialny św. Marcina w mieście Odalanowie [Odolanowie] z drugimi kościołami dwiema na przedmieściach w administracyi proboszczów zawsze za prezentą Najjaśn. Królów. Kościół tenże parochialny funduszu śp. JOX Sułkowskiego łowczego litewskiego²⁸⁶, odebrałem w posesyę w r. 1766 niedokończony, dawszy podłogę, sufit i inne necessaria. Że z pruska na zdradę katolików w czasie aresztu w Śląsku tegoż JOX fundatora²⁸⁷ oficjaliści dysydenci ten wystawili kościół w jedną cegłę i w wiązankę drzewa młodego nieczasowego, które do dziś dnia tak w przyciesiach, jako i w słupach wypróchniało i tylko tenże kościół nachylony widocznie, na kruchcie [!] wymurowanej wisi, mając od pięciu lat w czasie wizyty generalnej opis, iż kościół tenże jest niezdatny do reperowania i JWJM ks. biskup nasz poznański²⁸⁸ jest uwiadomiony po kilka razy. Żądam i dopraszam się JWW lustratorów tegoż kościoła o zrewidowanie i o instacyę do JWX starościny [Eleonory Sułkowskiej], aby fundusz przyspieszyć raczyła, gdyby można z odmianą miejsca, ponieważ zamek pusty do reparacyi jest niezdatny w tymże mieście Odalanowie, na którym miejscu przystałoby kościołowi dla uniknięcia niebezpieczeństwa przez zabudowanie się mieszczan pod sam kościół, gdzie dla niskości

²⁸⁶ Aleksander Józef Sułkowski (1695–1762), łowczy nadworny litewski 1729–1762, minister saski i faworyt Augusta III.

²⁸⁷ Podczas wojny siedmioletniej A. J. Sułkowski, za pomoc okazowaną wojskom rosyjskim, został na rozkaz Fryderyka Wielkiego porwany z Rydzyny i 1759–1760 przetrzymywany w areszcie w Głogowie.

²⁸⁸ Antoni Onufry Okęcki (1729–1793), biskup chełmski 1770–1780, biskup poznański 1780–1793, podkanclerzy koronny 1780–1786.

umarłych nie chować, ale topić jest przymuszeniem. Nadto przy tymże kościele parochialnym na pomieszkawanie proboszczów nie masz miejsca. Tylko w cmętarszu szpital wystawiłem i w reszcie ogroda, który na cmętarsz z dwóch stron po 3 zagony wypuściłem. Wikaryjke także wybudowałem na wywiezionym ziemią miejscu.

2-do. Na przedmieściu Górka zwanym, przy kościele św. Barbary²⁸⁹, który ex fundamentis nowo wystawiłem, od lat kilku z dawności jest rezydencja proboszczów. Ogrody przy tej rezydencji z wielkim kosztem pożyteczne uczynić starałem się, ale dyspozytorowie starościńscy zatraciwszy upust dla przychodu wody przez staw Zborowiec nadto wysypać dali groblę, którą tak jest zamknięta woda, że każdego roku za najmniejszą powodzią zatapiała nie tylko ogrody moje, ale i mieszczan oraz całe pastwisko, że ja sam utraciłem inwentarza po kilka, kil[ka]naście sztuk w każdym roku rogatego, przez lat 20 i 2 sztuk 89 bez powietrza.

[s. 196] 3-tio. Przekładam krzywdę moją i całe dalszą niesposobność utrzymywania 2 księży bez najmniejszego funduszu dla liczności parochianów nieużytecznych, dziesięciny nie oddających z wszystkich nowych koloniów na mocy inkorporacyi biskupiej, lubo proces rozpocząłem w Referendaryi Koronnej, nie jestem w stanie komisjów wyrabiać, gdyż z dworem i miastem w Asesoryi także pendet sprawa o propinacyję od wieków używaną wzorem tegoż starostwa kościołów dwóch w mieście Sulmierzyczach i wsi Jankowie, które mają propinacyje. Odalanowskie beneficjum jest w zakłóceniu teraz o ten (przy opłacie) mały dochód, a w pokrzywdzeniu rocznym bardzo znacznym, jak lustracyi opis nowych koloniów informuje, nie bierze więcej kościół mesznego, tylko z jednego przedmieścia z 24 półrolników z wsi Raczyz, z wsi Nabyszyc i z wsi Wierzbna. Nieużyteczne miasto w kopaninach, przedmieście całe Górka, młyn Charych z pustkowiem Chałupki, wieś Stara Uta [Huta], wieś Swieca, pustkowie Zawidza, pustkowie Krzyżno, wieś Granowiec, wieś Młynik, wieś Bugday, wieś Garki, wieś Bonikow, pustkowie Bałamaćek, wieś Kocurza [Kaczory], wieś Glisnica, pustkowie Kuroch. Z folwarków dworskich, czyli proporcjonalna na zł 700 kompozyta za dziesięciny wytyczne, utraciwszy w tymże czasie z dysydemtami pro iuribus stolae kompozytę z wyroku sejmowego 1775 [r.]²⁹⁰ przymuszonym został i kompozytę z dworem zmanifestować nieproporcjonalną, w czym przekładam krzywdę.

²⁸⁹ *Kościół filialny pod wezwaniem św. Barbary w Odolanowie, drewniany, z 1784.*

²⁹⁰ *VL, t. 8, f. 485–486, Kommissya do Starostwa Odolanowskiego y woytostwa w Szulmierzyczach.*

4-to. Miasto podało, iż szpital przeniosłem z odległego przedmieścia od kościółka pustego Św. Krzyża do farnego kościoła, a tamże folwark postawiłem, gdzie budynki gospodarskie dawne w próchno obrócone były, a teraz nowe wszystkie przeze mnie postawione są. Gdy ten kościółek jest w czasie wizyty zamknięty, a nowy niepotrzebny, bez funduszu, zł tylko 500 mający, oryginału z dawniejszej prowizyi oblig 16 miał ten kościółek, a teraz po zmniejszonej prowizyi połowę tylko. Miejsce zaś poświęcone nie może należyć do miasta, tylko do kościoła, przy którym cmętarczu tenże teraz folwark stoi, z drugiej strony drogi budynki gospodarskie. Fundusz cały do szpitala. Kopanina odległa, którą wyrudowałem przez lat 20 i 2. Łączka na 2 fury siana, w środku ogród mały i to wyrudowałem i zażywam. Za co dziadów konserwuję w wystawionym szpitalu. Komisya konsystorska rocznej dziadom płacy zł 20 nazaczyła. Gdyby im kto inszy wyrudował szpital, na ten czas płacić obowiązuję się i [s. 197] z mojami sukcesorami, ile ta kopanina w podaniu kop na tymże folwarku złączona i poprzysiężona przez mnie w klasyfikacyi dopełnionej świeżo.

5-to. Placu na szkółkę, wyznaczonego w ogrodzie nad groblą podług opisu kontraktem na wspólne wybudowanie wikariatu ze szkółką mieszczanom, dotrzymać zawsze jestem powolny, ale że odstąpili tej umowy i ja swoim kosztem budynek postawiłem. Dwadzieścia kilka sztuk drzewa tylko toż miasto zwiezło i komornikom obrobić kazali. Za te pomoc wpierają się w wybudowany na innym miejscu i inszym rozporządzeniem szpital. Na cmętarczu szczupłym dozwoić tego domu na szkółkę nie mogę i wystarany in contumatiam dekret z konsystorza jest skasowany z strony mojej w konsystorzu gniezni[e]nskim.

6-to. Wznawiają zawsze mieszczanie zabrane jakieś grunta przez księży antecesorów moich, a przeciwnie kościoły sprawiedliwe mają pretensyje. Role na przedmieściu kościelne bez ograniczenia w dwóch tylko półrolkach kawałkami giną coraz bardziej z miejscowego używanego prawa, czyja kosa pierwsza, tego łąka szersza, pługami uprzedzając jako rolnicy, toż i rolom czynią ukrzywdzenie. Podług erekcyi kościoła św. Barbary wyraźne grunta i łąki nie są w posesyi kościoła. Grona z łąką zwane Formanowska, łąka Guskowska, łąka Zawidzka, wiele dawnych legacyi u mieszczan uwięzło, że tylko oryginału wszystkiego do trzech kościołów jest suma 2120 zł i obligi za połowiczną prowizyę zupełnie odprowadzane.

7-mo. Ciż mieszczanie podczas przeszłej lustracyi w r. 1765 podali łąkę Zdonkowską sprawiedliwie i z dawności kościelną za miejską tylko że

w zastawie²⁹¹. Podali ogrodu Obiegłowskiego zagonów 6 w posesyi księży, a o tym nie powiedzieli, że ten Obiegłak spalił ks. proboszcza Zawadzkiego rezydencyję z wszystkimi budynkami, zbożami, sprzętami. Za półczwarta [3½] tysiąca pretensyi te 6 zagonów ustąpili do księzego ogrodu. Po spaleniu się teraz niedawnym przedmieścia Gorki dla rozprzestrzenienia rynku ile piaszczysty ten kawał [s. 198] ogrodu oddałem, aby droga publiczna dawna nad placem moim była rozszerzona, lecz i za te powolność oddali niewdzięcznością. Aby nad karczmą zatracić przejazd, zabudowali ten kawał gruntu i całe nieporządnie wybudowali się, nie życząc pożytku z propinacyi swemu pasterzowi, lubo tylko obcy ludzie zwykli wstępować czasem. Czopowe zaś jak najsprawiedliwiej miastu oddaję.

8-vo. Mając zainformowanie z konotacyi i charakterem bardzo dawnym, może od początku funduszu przytomnego w zamku odalanowskim Najjaśn. Króla Władysława III [Jagiellończyka], iż erekcyja kościoła św. Marcina w księgach miejskich odalanowskich ingrosowana, o też erekcyę przypozywani byli i sam urząd oboi, lecz jej dotąd nie wydają. A to bacząc pretensyję znaczną kościoła do miasta, [iż] tenże Najjaśn. Król Władysław dla szczupłości placu na budynki proboszczowskie nadał ulice od kościoła ciągnące się do łązni pod zamkiem. W tymże raptularzu na dwie ręce pisany, całkowity oddany z papierami do sprawy Asesoryi, lecz drugi podarty list z tym wyrazem chcę okazać JWW Lustratorom. Wyrażona oraz jest quarta mensura ex molendino penes arcem i w tym młynie antecesorowie moi bez opłaty mełali słody, bez dawania miarek na chleb, lecz i to w późniejszym ustało czasie, libera pascua, libera scisura lignorum, libera piscatura in torrente Barycz penes arcem, którą rzeke i wolne pastwiska Stawem teraz nazywają, ale dotąd nigdy zarybionym nie był. W kawałkach tej terminatk[i] podartej wyrażone żądanie i prośbę zanoszę do JWW Lustratorów, aby temuż urzędowi wydanie zalecili tej erekcyi i wszelkich papierów do kościołów znajdujących się tak w księgach, jako i w archiwum miejskim, które zażalenia i prośby z procesów i dokumentów dowód mające dla wiary ręką własną podpisuję w Odalanowie.

Ks. Jędrzy Mikołaj Szaryusz Gomolinski,
kan[onik] honoralny katedr[alny] pozn[ański],
prob[oszcz] odal[anowski], mp.

²⁹¹ W sporządzonym w 1765 dla potrzeb lustratorów inwentarzu Odolanowa nie ma informacji o łące Zdonkowskiej (Zdunkowskiej?), zob. W. Rusiński, *Królewszczyzny kaliskie*, s. 142–143.

[s. 199] Zaskarzenie

przeciw magistratowi miasta JKM Odalanowa [Odolanowa]
od ucz. Marcina Kołaty imieniem całego zgromadzenia
wyznania ewangelickiego w czasie lustracji 1789 r.
w starostwie odalanowskim odbywającej się podane

Gdy magistrat miasta Odalanowa podając domy i place w czasie niniejszy lustracji plac z ogrodem, na którym teraz stoi kościół dysydentski, pomieszkania 2, jedno dla ministra, drugie dla kantora, za starościński podał, a rzeczony plac, czyli ogród z obmowy przywileju przez niegdy JO księżęcia Alexandra [Antoniego] Sułko[w]skiego, starostę odalanowskiego, niegdy sław. Michałowi Anderszowi w Wiedniu dn. 1. października r. 1776 na tenże ogród danego. Tudzież pozwolenia od tegoż niegdy JOX starosty stawiania kościoła dysydentskiego, szkoły i mieszkania dla ministrów na tym gruncie pod dn. 12. czerwca r. 1777 w Wiedniu, a przez Najjaśn. Stanisława Augusta króla polskiego, w Warszawie 6. Decembra tegoż r. 1777 aprobowanego i rezygnacyi tegoż ogroda przez niegdy Michała Andersza w księgach miejskich odolanowskich 1778 r. na rzecz gminu starostwa odalanowskiego ewangelickiego wyznania zeznany, nie starościńskim, lecz miejskim być był podanym powinien, aby przeto ta ich omyłka w podaniu tego ogrodu i placu w czasie zatrudnienia nie sprawiała. Żaląc się na rzeczony magistrat miasta JKM Odalanowa o nierzetelnie podane ogrodu i placu, na którym kościół i inne budynki stoją z oświadczeniem, iż te nie na starościńskim, lecz jak wyżej pisano, na kupionym od miasta są wystawione gruncie.

Woyciech Korbycky z Bugdaju, Marcin Kołata, sałtys garkoski,
Jon Furm z Granowca starszy kościoła dysydentskiego,
Morcin Małyk z Bonykowa — ci są starszymi kościoła.

[s. 203] Zażalenie gromady daniszynskiej
na zwierzchność w następujących punktach
przy lustracji r. 1789 podane

1-mo. Pastwisko nam odjęte na łąki obrócone, wsi Łakociny nadane, na którym teraz siana fur przeszło 15 sprzątają.

2-do. Gdy się gromada o toż upierała, za co szołtys i ławnik od p. ekonoma [Jana] Lizaka srogo ubici zostali.

3-tio. Tłuk tylko 4 z dawna rabialismy, a teraz co tydzień na też wychodzić musimy.

4-to. W drogi bardzo często gdzie tylko rozkazą wyjeżdżać musimy i to w czasie roztoków, gdzie po 16 wiertelci żyta, a po 20 owsa na jedną furę zabierać musimy, przez co na inwentarzach podupadamy. W których drogach po tygodniu bawiąc za 3 dni tylko rachowane miewamy. O których wyznaczenie dokąd i wiele razy wyjeżdżać mamy, upraszamy.

5-to. Z potaziami do Wrocławia chałupnicy po parze tylko koni mający z obciążeniem swych [s. 204] koni, a to z przyczyny wielkich belów potażnych wyjeżdżać muszą. Więk[si] zaś gospodarze po dwie beły na 1 wóz pakować przymuszeni bywamy, przez co na inwentarzach i porządkach szkodę ponosimy znaczną.

6-to. Popiołami także nas i inwentarz nasz obciążają, a przy tym zwożeniu 3 dni zmudzone za 2 nam rach[ują].

7-mo. Łąki i między polami łączki i smu[żki] na po trawy zatykają, przez co wy[pę]dzenia przyzwoitego nie mamy, jako też wolnego popasienia inwentarza naszego.

8-vo. Pewnej wdowie 6 składów roli, czyli kopaliny JMP Lizak ekonom, wydziera, a innemu do innszej wsi nad[ac] chce, który grunt z dawna sobie nadany śp. nieboszczyk, mąż jej, maj[ąc] ten, jej przy śmierci z tym prawem dał, jako go on sam z dawna miał i używał.

9-no. W drodze wrocławskiej teź wdowie koń niszczał dla obciążenia.

10-mo. Po ubiciu szołtysa i ławnika d[a]no nam egzekucyję, która nas zł 6 kosztowała.

[s. 205] 11-mo. Że gruntu swego wyżej rzeczona wdowa orać i używać bronila komu innemu i ten zorawszy zasiała, za co sztrofowana 6 dni roboczną uciążoną była.

12-mo. Folwarki pańskie sprzątnąwszy zatykają na ścierniskach, czyli z rzyskach, a na naszych i swych polach paszą wypasają, gdy zaś nasz inwentarz na pański grunt wnijdzie, zaraz zajmują i za to sztrofowani bywamy.

Walenty Zwierz, szołtys, piórem ręką trzymanym; Stanisław Lis, ławnik, piórem ręką trzymanym; Wawrzyniec Zaradny, piórem ręką trzymanym i Maciey Brodala swym i całej gromady imieniem i piórem ręką trzymanym; Maryanna Ibramka, piórem ręką trzymanym [!] +++.

[s. 207] Zażalenie miasteczka JKM Szulmierzyce
przy lustracyi 1789 r. podane

1-mo. Do robocizny czasu żniwa dzień w tydzień na Chwaliszew chodzić od dworu, mimo swych praw i przywilejów, przymuszani i pociągani by-

wamy, a to za jakieś pastwiska, których żadnych na gruncie chwaliszewskim nie używamy.

2-do. Granice miejskie szulmierskie od Zdunów²⁹² są uszkodzone.

3-tio. Lasów na reparacyje miasta, stajnię do austeryi i na opał nie pozwala.

4-to. Komend[a] pomusza miasteczko, aby stajnia dla koni całej choągwi jedna wybudowana była.

5-to. Łąka miejska, z której komenda siana i potrawy sprzęta i z tej jeszcze trawy uprzedaje, przez lat 5 miastu nie zapłacona.

6-to. Garczarze zażalają się, iż do robocizny około pieców corocznie są pociągani od dworu, za którą przedtym płacą i wikt miewali, teraz nie dostają, czego w swym, ani w żadnym nie masz przywileju miejskim.

Jan Pęgowski burm[istrz]; Aug[ust] Gibasiewicz wójt; Michał Siwczynski, Tom[asz] Sosinski, Marcin Januszkiewicz, Bartł[omiej] Ladowicz, Sebastyan Ladowicz, radcy; Jak[ub] Karuleski, Paw[eł] Miszkiwicz, ławnicy; Anto[ni] Zadorski, p[isarz] m[iejski] p[rzysięgły], mp.

[s. 211] Zażalenie wsi Swiecy
i wsi Stary Uty [Huty]
naprzeciw JMP Lizakowi, ekonomowi generalnemu,
podane r. 1789

My, gromada Swieca i Stara Uta [Huta] przedtym oraliśmy dzień prętów 3, to nam było rachowano za dzień 1, a teraz orać musimy prętów 4 i piąty się znajduje, a to z łaski Jana Gabierczyka, włodarza, który nie mierzy tylko 4 pręty, ale i że m[a] rękę długą to się piąty znajduje, a my na to nic nie możemy mówić, bo nas zaraz bić chcą i każą się skarżyć, a nie wiemy gd[zie].

Po drugie. Wozieliśmy mierzwę dzień 1, to nam rachowali za dni 2, a teraz woziemy cały dzień, to tylko nam rachują za dzień 1.

Po trzecie. Włóczyliśmy dzień parą koni, to nam rachowali za dni 2, a teraz nie rachują tylko za dzień 1.

Po czwarte. Drzewa na pań[skie] przywieźliśmy fur 2, to nam rachowali za dni 2, a teraz też przywieziemy 2 fury, to nam tylko rachują za dzień 1.

Po piąte. Przedtym nie jeździliśmy w drogi, tylko najdali do Ostrów i do Kalisza, a teraz za WMP Borzenckiego dzierzawcy, jesteśmy przy-

²⁹² Zduny, miasto, obecnie siedziba gminy w pow. krotoszyńskim w woj. wielkopolskim.

muszeni jeździć w drogi, do Wrocławia mil 10, do Leszna, do Poznania i do Wielonia²⁹³, nam teraz rozkazano po kamin młyński spodni, za który taki zaciąg nam tylko 4 garce piwa dano, a przez które drogi nam koni zdechło 6, za które nic nie dostaliśmy, a do tych dróg nie jesteśmy zdolni, gdyż pola takiego zdatnego nie mamy, abyśmy w te drogę jeździli, bo nasze konie o plewach lub o głodzie w drogi wychodzić muszą, jeśli im obroku nie kupiemy, przez co upadamy.

Po szóste. Co mamy dębce w ogrodach swoich, to nas teraz abyśmy od nich płacili, co przedtym ani starcowie nasi nie słyszeli, aby mieli płacić od tych dębców.

Po siódme. Po zakończonym zajeździe wsi Swiecy JMP ekonom Lizak nakazał surowo, aby sałtys [sołtys] świecki sam do Strychowa, do WMP Borzenckiego wychodził po testimonium Kozlineckiemu ultajowi, gdzie użalał się takiej drogi dalekiej nad gospodarzem parobek własny i poszedł, w czym się WMP Borzencki zadziwił, że w tak daleką drogę posyłają ultajowi po testimonium, który onemu nie wydał, a ten parobek przez tę nagłą podróż kolczel że podezuy [*lekcja niepewna*] do samy kości wypadły jemu; i gospodarzowi tylko za te podróz zaciągi za 2 dni rachowane.

[s. 212] [Po] ósme. Len przeze dno wyrobić musimy, sieło nom nadają.

Po dziewiąte. Kądziel prządziemy przeze [bez] dnie i

Po dziesiąte. Do c[z]esania lnu wychodzieliśmy za dnie, a teraz przeze [bez] dnia.

Po jedenaste. Tłuków przedtym najwięcej robieliśmy w rok siedm, a teraz musimy robić co tydzień.

Na które punkta podane podpisujemy się

Jan Kocinski sałtys wsi Swiecy; Jędrzey Siedlecki ławnik;

Franciszek Mertka sałtys wsi Stary Uty [Huty];

Michał Kołodziej ławnik.

[s. 215] Zażalenie [mieszkańców pustkowiecia Bałamaćka]
podane przy lustracyi 1789 r.

My, Bałamaćkowie z Bałamaćka pustkowiecia podajemy nasze pokrzywdzenia, które ponosimy od naszych oficyjalistów.

A to w tej okoliczności pierwsze, że nas przemuszają, abyśmy płacili od par wieprzy siedmidziesiąt, co na naszych dębach się pasą i są w naszych

²⁹³ *Wieluń, obecnie miasto powiatowe w woj. łódzkim.*

ogrodach i rolach, i żeśmy nie płacili, to my mieli egzekucyję i kos[z]-towała nas zł 15, a tego w prawie naszym nie wyraża, abyśmy płacili od wieprzy.

Drugi punkt. Z rybami musimy jeździć do Kalisza i tego w prawie nie mamy.

Trzeci punkt. Na poc[z]tę musimy jechać o swoim obroku i pojechali my, stali my ta 2 dni w Skalmierzicach²⁹⁴ i czekalich my ta na panów, a tych panów nie było, a tak my, bałamąckowanie ze Zawidza²⁹⁵ głodu nie mogli przetrwać z końmi sześcioma, a tak bychmy bałamąckowanie [s] byli czekali, kiedy by ze Zawidze byli chcieli czekać, jak ci pojechali ze Zawidze, to i Bałamącek musiał pojechać. Na nas bałamąckowianów żadnej skargi nie masz według tej poc[z]ty, tylko na Zawidzę.

Czwarty punkt. Do stawu jechać musimy do ryb, to nasza powinność, ale IMPP oficyjalistowie nas przemuszają 2 lub 3 mile za raz od stawu i przez pasy [bez paszy] jechać.

Soli przedtym ze dworu nie brałem żadnej, a teraz ją brać muszę i płacić jak sami chcą i tego w prawie nie mamy.

Na które pokrzywdzenia gotowiśmy przysiąc.

Szyman Głodek z budynkiem; Michał Głodek z budynkiem;

Sobestyan Cieslinski z budynkiem;

Andrzej Bieniek z budynkiem

[s. 219] Zazolienie [!] wsi Garkow
przy lustracyi r. 1789

My, gromada podajemy swe punkta, które nad powinność wyznaczoną robiemy dworowi.

1. Nastąpiło przedtym chfyberne [hiberna], a teraz nastąpiwszy kuminowego²⁹⁶, za którym nastąpieniem kuminowego miała fyberno [hiberna] upaść, a teraz kuminowe i fyberną musimy pod powinnością oddawać.

2. Pierwej za dawna na babskim folwarku²⁹⁷ nie robięły my żadnej tłoki, a teraz musimy pod powinność, bo jak który nie stanie, to jego p. ekonom Lyzak [Jan Lizak] każe pokłodać i bić przez żadnej ekskuzy, a my jesteśmy czyns[z]ownicy.

²⁹⁴ *Skalmierzycze, obecnie wieś obok miasta Nowe Skalmierzycze w pow. Ostrów Wielkopolski.*

²⁹⁵ *Nieistniejące obecnie pustkowie Na Zawidzy.*

²⁹⁶ *Pod nazwą kominowe kryje się podatek podymne.*

²⁹⁷ *Folwark przy wsi Baby.*

3. Pierwej na stawy żać nie chodziliśmy, tylko raz lub dwa do roku, a teraz podc[za]s sprzątu stawów musimy chodzić na tłoki co tydzień 2 razy i bydło i wozy, i grabie, sierpy, kosy z sobą koże zabierać.

4. Podczas skłódanio piniędzy na ograniczenie Łąkocin²⁹⁸ za dzierzowcy WMP Borzynskiego²⁹⁹, i że my nie chcieli dować żodnych piniędzy, za to nom strzelców na egzekucyją zesłali WMP Borzynski i p. ekonom Łyzak, a którzy strzelcy stały niedziel 6, jedli i pili na nas i wyekspensowali zł 239, a która suma stała dotychczas dopiero jak.

5. Przedtym przy orce każdej była pastwa, co my mogły swój inwentorz popaść, a teraz musimy z sobą paszę zabierać, chcąc aby inwentorz popaść mógł.

6. Chorągiew Kawaleriej Narodowej odebrały nam s[z]tukę pastwy, które do gromadów trzech należy, to jest bonykowski[ej], gorkowski[ej], świecki[ej]³⁰⁰, przeco nom inwętorz upado.

Według wyznac[z]onych powinności, jak z dawna nie sprzec[z]omy się i odprawujemy 3 razy do roku na owies, w ugor i na oz[i]minę. W żniwa 6 dni do żyta żęcia, 2 dni do owsa grabienio, a której orze 15 składów, to musi dzień mierzwej wozić, to jest za powinność.

Ryby przedtym od stawów do sodzawek woziły półrolnicy i farnale, a my teraz sami musimy odwieść, co nom to teraz za wielką krzywdę.

Do robienia piwa chodzić musimy, co przedtym dostaliśmy po garcu piwa, a teraz nic nie dostaniemy.

Przedtym tylko z gromadej całej wyjechały pługów 5 nastaw do oranio, musimy każdej pług zorać musi 4 składy, co orze 15 składów, to musi orać półosma [7½] zogona [zagona] za tłokę.

Które punkta podane krzywdę i ponosimy przez te wszystkie ciężo-rey [ciężary].

[s. 220] My, luźni komornicy także zanoszemy nasze zażalenie.

7. Na młóckę do dworu z przemusem chodzić musimy i młócić z wiertelą czternastego, a przedtym dobrowolnie młócili kto chciał z dziesiątego.

8. Na grabarkę z przemusem chodzić musimy i tylko bieremy na długim dniu gr 18 i piwa garniec 1 na dzień, co z tego żony i dzieci wyżywić niepodobna, a przedtym tylko grabarka nieprzemuszana była, tylko jak się z panem zgodził jakikolwiek majster, to sobie ludzi najmował i płacił

²⁹⁸ *Łąkocin.*

²⁹⁹ *Borzęcki, dzierzawił także wieś Święca i Stara Huta.*

³⁰⁰ *Wsie Boników, Świeca, Garki.*

onymże, a my teraz iść musimy, bo jak kto z nas nie idzie, to egzekucyjną nam zsyła JMP [Jan] Lizak.

9. Kądzili po sztuce prząć musimy, a przedtym po 3 łokcie przęci [przędzy] mieliśmy nadane.

10. Na tłukę zarówno z gospodarzami chodzić musimy, chociaż co tydzień i 3 razy każą.

Na które punkta gotowiśmy przysiąc

Marcin Kołata, sałtys garko[w]ski,
Jakub Krol, Jędrzy Dymała

[s. 221] [Skarga wsi Boników, Garki,
Bogdaj, Młynik i Granowiec]

My, gromada bunikoska, garkoska, bugdayska, młynikoska i granowska wnosimy zażalenie. I z lasów nie możemy dostać na ogrodzenie ogrodów, płot. Na budynki dosyć nam ciężko dostać i [na] opał drzewa, a przez [bez] tego obyć się nie możemy. Co nam wielka krzywda dzieje się.

Marcin Kołata, sałtys [sołtys] garkoski; Michał Kurka, sałtys bugdayski;
Grzegorz Ząb, sałtys bunikoski; Krystof Rostayski, sałtys granowski

[s. 223] Zażalenie [wsi Boników]
podane przy lustracyi r. 1789

My, gromada wsi Bonikowa podajemy swe punkta, które nad powinności wyznac[z]one robimy dworowi.

1-mo. Przedtym nastąpiło chfibernę [hibernę], a teraz nastąpiwszy kominowe [podymne], za którym nastąpieniem kuminowego miała c[h]fiberna upaść, a teraz kuminowe i chibernę musimy pod powinnością oddawać.

2-do. Pierwej rodzicy nasi na babskim folwarku³⁰¹ nie robili żadnej tłuکی, a teraz musimy pod powinnością, bo jak który nie stanie, to jego p. ekonom [Jan] Lizak każe pokładać i bić przez żadnej ekskuzy, a my jesteśmy czynszownicy.

3-tio. Pierwej na stawy żać nie chodziliśmy, tylko raz lub 2 do roku, a teraz podczas sprzą[tu] stawów musimy chodzić na tłuکی w tydzień 2 razy i bydło i wozy, grabie, sierpy, kosy z sobą każe zabierać.

³⁰¹ *Folwark we wsi Baby.*

4-to. Podczas składania pieniędzy na ograniczenie Łąkocin za dzierżawcy WMP Borzenkiego zechmy [żeśmy] nie chcieli dawać żadnych pieniędzy, za to nam strzelców na egzekucyją zesłali WMP Borzencki z JMP ekonomem Lizakiem, a którzy strzelcy stali niedziel 6, jedli i pili na nas i wyekspensowali zł 239, a która suma stała dotychczas, dopiero jak teraz kominowe JMP ekonom Lizak zatrzymuje i nie oddaje za tę egzekucyją.

5-to. Soli przedtym za JOX śp.³⁰² tylko jak suchodniówkę i to czasem trafiło się raz do roku, a teraz nas JMP Lizak przemusza zawždy brać pod karą, a gdyby kto miał na jarmarku kupić kwartę, to od niej wyznania zł 8.

6-to. Staja do orki wyznac[z]ony są bardzo za długie i nierówne.

7-mo. Przedtym przy orce każdej była pastwa, co my mogli swój i[n]-wę[en]tarz popaść, a teraz musimy z sobą paszę zabierać, chcąc aby inwentarz nie miał [głodu],

8-vo. Chorągiew Kawaleryi Narodowej s[z]tukę pastwy nam odebrali z wiedzą dworską nam trzema gromadom, bonikowskiej, garkowskiej, Świcy i pustkowi Bałamaćkowi, przez co nam i[n]wentarz upada, gdyż jego nie mamy gdzie popaść.

[s. 224] 9-no. Według wyznaczonych powinności, jak z dawna nie sprzec[z]amy się i odprawiamy 3 razy do roku, raz po zimie, drugie raz ugor, po trzecie na oz[i]minę, jedni po składów 15, drudzy po zagonów 15.

10-mo. W żniwa 6 dni do żyta żęcia, 2 d[ni] owsa grabienia.

11-mo. A który orze 15 składów, to musi dzień mierz[wy] wozić za powinność.

12-mo. A którzy po 15 zagonów orzą, to się dwóch sp[rzę]gą i to samo dzień muszą mierzbę [mierzwę] wozić.

13-mo. Ryby przedtym od stawów do sadzawek wozieli połrolnicy i fornale, a my teraz sami musimy odwieść onę, co nam jest z krzywłą.

14-mo. Do robienia piwa chodzić musimy, co przedtym dostaliśmy po garcu piwa, a teraz nic nie dostajemy.

15-mo. Kądzieli s[z]tuk dwie pręść musimy za powinność każdy gospodarz.

16-mo. Przedtym tylko z gromady cał[e]y wyjechali pługów 5 na staw do orania i musi każdy pług zorać 4 składy, co orze 15 składów, to musi

³⁰² *Zapewne Aleksandra Antoniego Sułkowskiego starosty odolanowskiego.*

orać 15 zagonów, a który orze 15 zagonów, to musi orać półósma zagona za tłuę.

Które punkta podane krzywdy ponosimy przez JMP ekonoma Lizaka.
Grzegorz Ząb, sałtys, ręką trzymaną; Wojciech Paduch, ławnik;
Maciej Stędera, ławnik z całą gromadą wsi Bonikowa

[s. 225] [Skarga wdowy Anny Zębskiej]

Przy których to punktach podaje uboga wdowa swą krzywdę za WMP Borzenckiego poniesioną. Był zesłany pisarz do gromady, aby wsiam [wziął?] z gromady krowę najlepszą, którą biorąc gwałtem ludzie się zgromadzili. Tak syn jej mówiąc, co ci panowie za gwałt robią podczas nocy, które [słowa] pisarz usłyszawszy, JM Franciszek Marszynski, jak przystąpi do niego, jak poc[z]nie batem ciąć przez [bez] końca, tak że nie mogąc bólu przecierpieć bat jemu uchwycił nie dając się dłużej bić, za które porwanie w domu rodzicielskim zagodzieli się zupełnie, a WMP Borzencki na agitującej się jurdyrzy tę zgodę stosił, czyli zniósł i kazał za karę parę wołów dobrych wziąć, co to z wielkim pokrzywdzeniem mojemu gospodarstwu to stało się przez WMP Borzenckiego.

Z podpisem Anna Zębska, wdowa, z wsi Bonikowa.

[Skarga komorników ze wsi Boników]

To samo i my, kumornicy wsi Bonikowa podajemy swe punkta, które robić musimy z wielką krzywdą.

1-mo. Na młockę do dworu z przymuszem, chodzić musimy i młócić z wiert[la] czternastego, a przedtym dobrowolnie młócili kto chciał z dziesiątego.

2-do. Na grabarkę z przymuszem chodzić musimy, co tylko biere-my na długim dniu gr 18 i piwa garniec, na dniu krótszym bioremy tylko gr 12 [i] piwa garniec 1, co z tego żony i dzieci wyżywić niepodobno, a przedtym tylko grabarka nieprzemuszana była, tylko kto się z panem zgodził. Jakikolwiek majster to sobie ludzi najmował i płacił onymże, a my teraz iść musimy, bo jak który z nas nie idzie, to egzekucją nam zsyła JMP ekonom Lizak.

3-tio. Kądzieli po s[z]tuce pręć musimy, a przedtym po 3 łokcie pręć mieliśmy nadane.

4-to. Na tłuę zarówno z gospodarzami chodzić musimy, chociaż co tydzień i 3 razy kaza.

Na które punkta gotowiśmy przysięć.

[s. 227] [Skarga wsi Granowiec]

Prześwietna Komisya.

My, gromada wsi Granowca podajemy swe punkta, które do powinności wyznac[z]one robimy dworowi.

1-mo. Przedtym dawaliśmy chiberne [hibernę], a teraz nastąpiwszy kominową [tj. podymne], za którym nastąpieniem kominowego miała chiberna upaść, a teraz kominowe i chiberną musimy pod powinnością oddawać.

2-do. Pierw[e]y rodzicy nasi na babskim folwarku³⁰³ nie robieli żadn[e]y tłuki, a teraz musimy pod powinnością, bo jak który nie stanie, to jego[?] p. ekonom Lizak każe jego[?] pokładać i bić przez [bez] żadnej ekskuzy, a my jesteśmy czyns[z]ownicy.

3-tio. Pierw[e]y na stawy nie chodzielismy żać, tylko raz lub dwa do roku, a teraz podczas sprzątania stawów musimy chodzić na tłuki co tydzień 2 razy i bydło i wozy, grabie, sierpy, kosy każą [ze] sobą zabierać.

4-to. Podczas składania pieniędzy na ogranic[z]enie Łakocin za dzierzawcy WMP Borzęcki[ego] żeśmy nie chcieli dawać żadnych pieniędzy. Za to nam strzelców zesłali na egzekucyją WMP Borzęcki z JMP ekonomem Lizakiem, a którzy strzelcy stali niedziel 6, jedli i pieli [pili] i wyeksensowali 239 [zł], a która suma stała dotychczas, dopiero jak teraz kominowe dowaliśmy [dawaliśmy] przez niepowinność, to nam te kominowe JMP ekonom Lizak za to zatrzymuje i nie oddaje.

5-to. Soli przedtym za JOX śp.³⁰⁴ jak suchodniówkę braliśmy i to c[z]asem trafiało się raz do roku, a teraz nas JMP ekonom przemusza zawdy brać pod karą, a gdyby kto miał na jarmaku kupić kwartę, to od ni[e]j wyznac[z]ono kary zł 8.

[s. 228] 6-to. Staja do orki są bardzo za długie i nierówne.

7-mo. Przedtym przy orce każd[e]y to była pastwa, co my mogli swój inwentarz popaść, a teraz musimy [z] sobą pas[z]ą zabierać, chcąc aby inwentarz głodu nie cierpiał.

8-vo. Według wyznaczonych powinności, jak z dawna nic nie sprzec[z]amy się i odprawiamy 3 razy do roku, raz po zimie, drugie raz ugor, po trzecie na oz[i]minę. Te dni po składów 15, drudzy po zagonów 15 orać musimy.

9-no. W żniwa 6 dni, do żyta ręczno 2 dni, [do] owsa grabienia 2 dni.

³⁰³ *Folwark przy wsi Baby.*

³⁰⁴ *Aleksandra Antoniego Sułkowskiego, starosty odolanowskiego.*

10-mo. A którzy [mają] orać 15 składów, to musi dzień miewrze [mierzwę] wozić za powinność.

11-mo. A którzy po 15 zagonów orzą, to się dwóch sprząga i to samo dzień miewrze [mierzwę] wozić musi.

12-mo. Ryby przedtym od stawów, do sadzawek wozili półrolnicy i fornale, a my teraz sami odwieść musimy, co to nam jest z krzywdą.

13-mo. Do robienia piwa chodzić musimy, co przedtym dostaliśmy po garcu piwa, a teraz nic nie dostajemy.

14-mo. Kądzieli s[z]tuk 2 prężyć musimy za powinność każdy gospodarz.

15-[mo]. Przedtym tylko z gromady cał[e]y jechało pługów 10 na staw do orania i zorali tylko składów 4, a teraz co orze 15 składów, to orać musi 15 zagonów, a który [o]rze 15 zagonów, to musi orać połósma [7½] zagona za tłukę.

Które punkta podane krzywdy ponoszą przez JMP ekonoma Lizaka, składamy podnóżki Prześwietnej Komisji z podpisem

Krystiyān Rostayski, szaltys; Jan Forman, ławnik;
Woyciech Chmielecki

[s. 229] Zażalenie wsi Bugdaju
przy lustratorach r. 1789³⁰⁵

My, gromada wsi Bugdaju podajemy swe punkta powinności, które robimy wielcy gospodarze.

1-mo. Orzemy na babskim folwarku³⁰⁶ 3 razy do roku po składów 15, a zaś pomniejsi gospodarze orzemy po zagonów 15.

2-do. W żniwo do żęcia żyta chodzimy dni 6, do owsa grabienia dni 2 zarówno tak wielcy, jak mali [gospodarze].

3-tio. Także i są kumornicy takowi, którzy w żniwa robią po dni 4.

4-to. Wielcy gospodarze dzień mierzwę musimy wozić, pomniejsi dwóch [się] sprzągają [i] muszą wozić dzień 1.

5-to. Siana powinności usiec na powozów 16 i one wysuszyć i zgrabić i odwieść gdzie każą.

6-to. Do piwa robienia chodzimy, musimy, co przedtym brali my piwa garniec 1, a teraz nie bier[z]emy nic.

³⁰⁵ *Wieś Bogdaj.*

³⁰⁶ *Folwark przy wsi Baby.*

7-mo. Ryby przedtym wozili fornale i półrolnicy, a my teraz sami wozić musimy co tam jest z krzywłą.

8-vo. Przedtym dawaliśmy chibernę [!], a teraz nastąpiwszy kuminowe [tj. podymne], za którym nastąpieniem kuminowego miała chiberna upaść, a teraz kuminowe i chiberną musimy pod powinnością oddawać.

9-no. Pierw[e]y rodzicy nasi na babskim folwarku nie robili żadnej tłuکی, a teraz musimy pod powinnością, bo jak który nie stanie, to jego p. ekonom Lizak każe egzekwować przez [bez] żadnej ekskuzy.

10-mo. Pierw[e]y na stawy żać nie chodziliśmy, tylko raz lub dwa do roku, a teraz podczas sprząwania stawów musimy chodzić na tłuکی co tydzień 2 razy, bydło, wozy, grabie, sierpy, kosy z sobą każe zabierać.

11-mo. Podczas składania pieniędzy na ograniczenie Łąkocin za dzierżawcy WMP Borzenckiego żeśmy nie chcieli dawać, więc do tej egzekucyi wsi Bunikowie [Bonikowie] będącej mieliśmy na ekspens ich być przytomnemi, co dotychczas trwało, dopiero jak teraz kuminowe składaliśmy przez niepow[in]ność, to nam to kuminowe JMP ekonom Lizak zatrzymuje.

[s. 230] 12-mo. Soli przedtym za JO Książąt śp.³⁰⁷ tylko jak suchodniówkę braliśmy i to czasem trafiło się do roku raz, a teraz nas JMP ekonom Lizak przymusza zawdy brać pod karą, a gdyby kto miał na jarmaku kupić kwartę, to od niej wyznacza kary 8 zł.

13-mo. Staja do orki wyznac[z]ony są bardzo za długie i nierówne, a muszemy orać, a przy niej pastwy nie masz dla inwentarza, jak przedtym była, tylko muszemy z sobą poszą [paszę] zabierać, chcąc aby głodu [bydło] nie cierpiało.

14-mo. Przedtym tylko z cały gromady wyjechało pługów 10 na staw do orania i zorali po składów 4, a teraz co składów 15 orze, to musi orać zagonów 15, a który orze zagonów 15, to musi orać półósma [7½] zagona na tłukę.

15-mo. Pierw[e]y nasi rodzicy na babskim folwarku nie robili żadnej tłuکی, a teraz musimy pod powinnością robić, bo jak który z nas nie stanie, to egzekucya.

16-mo. Do młoczki my, kumornicy wsi Bugdaja muszemy chodzić i młócić z wiertła czternastego, co przedtym z wolą dobrowolną młóćieli z dziesiątego wiertła.

³⁰⁷ *Zapewne ksiądz Aleksander Józef i Aleksander Antoni Sułkowscy, kolejni starostowie odolanowscy.*

17-mo. Na grabarkę chodzić musimy z przymuszem, co tylko bioremy na dnia długim gr 18 i piwa garniec 1, a na mniejszym dniu po gr 12 i piwa garniec 1, co z tego żony, dzieci wyżywić nie możemy, a przedtym tylko grabarka była nieprzymuszono, tylko jak magister, który się zgodził z panem, to sobie ludzi przynająn [!] i onym podług zgody płacieł, a teraz musimy iść pod powinnością, a który z nas nie idzie, to zaraz egzekucyja.

18-vo. Kądzieli po sztuce teraz przęść musimy, a przedtym tylko przędliśmy po łokci 3.

19-vo. Na tłukę za równo z gospodarzami chodzić musimy co tydzień, chociaż i 3 razy jak każą.

Które punkta pokrzywdzające podajemy jako wierni poddani podnóżki Prześwietnej Komisji, a które ponoszemy przez JMP ekonoma Lizaka, na co się podpisujemy.

Michał Kurka, sałtys; Marcin Burmoch, ławnik;
Woyciech Korbicki, ławnik wsi Bugdaja z całą gromadą.

[s. 233] [Zażalenie komorników
ze wsi Granowiec]

To samo my, kumornicy wsi Granowca podajemy swe punkta, które robić musimy z wielka krzywdą.

1-mo. Na młoczki do dworu z przymuszem chodzić musimy i młócić z wiertela czternastego, a przedtym dobrowolnie młócili kto chciał z dziesiątego wiertela.

2-do. Na grabarkę z przymuszem chodzić musimy, co tylko bioremy na długim dniu po gr 18 i piwa garniec 1, na dniu krótszym bioremy tylko gr 12 i piwa garniec 1, co z tego żony i dzieci wyżywić niepodobna. A przedtym tylko grabarka nieprzymuszona była, kto się z panem zgodził, jakiej[?] magister, to sobie ludzi namówił i płacić onymże musiał, jak się ugodził, a my teraz iść musimy, bo jak który z nas nie idzie, to egzekucyją zesyła JMP ekonom Lizak.

3-tio. Kądzieli po sztuce przęść musimy, a przedtym po 3 łokcie przęść musieliśmy!

4-to. Na tłukę zarówno z gospodarzami chodzić musimy co tydzień, chociaż i 3 razy każą.

Które punkta jako wierni poddani podnóżki Prześwietnej Komisji składamy z wiedzą

cał[e]y gromady sw[e]y wzwyż wyrażony.

Tomos Ludka, Jakub Bębnoz

[s. 235] Zażalenie ze strony
JO XJM Eleonory Sułkowskiej
starościny odalanowskiej [odolanowskiej]

przeciwko obywatelom miast Odalanowa i Szulmierzyc tudzież gromadom wsiów do starostwa odalanowskiego należących z przyłączeniem potrzebniejszych na skargi mieszczan i gromad odpowiedzi w czasie lustracji dn. 10. m. września r. 1789 w tymże starostwie rozpoczętej, spisane i JWW Komisarzom podane.

Przeciwko miastu Odalanow [Odolanów]

1-mo. Mieszczanie odalanowscy z przysposobionych w znacznej części przez rudunki gruntów żadnego ani staroście, ani Skarbowi Koron. nie opłacają czynszu. Przemiar zatym ich gruntów, które nowo wyrudowane, byłyby potrzebny, z którego by i do Skarbu Koronnego był powiększony dochód.

2-do. Ciż mieszczanie nie tylko własnym miasta obywatelom, lecz i z pobocznych wsiów przychodniom na gruntach dawni[ej] na pastwiska używanych budynki stawiać pozwalają, a z tych nowych osiadłości żadnej nie płacą daniny.

3-tio. Są ciż mieszczanie podług obmowy ostatniej lustracji r. 1765³⁰⁸ z każdego domu po wiertelu 1 chmielu corocznie dawać, po dni 2 sierpem do żęcia, po dniu 1 z kosą do koszenia na folwarki dworskie wysyłać są obowiązaniem, a nie tylko tej powinności pełnić nie chcą, ale też gdy podług swego upodobania wysyłają, to ledwie na godzinę przed południem.

4-to. Rowy około Odalanowa przez grabarzy, dworskim kosztem wybite, inwentarzami miejskimi psują, które większej części już zrównane, także groble przez tęż przyczynę nadpsute, a tych mimo wszelkich upomnień dworu poprawiać nie chcą.

[s. 236] 5-to. Toż miasto cło i grobelne od przejeżdżających wybiera, a grobli i mostów w dobrym nie utrzymuje porządku, a dopokąd toż cło na rzecz dworu wybierane było, mosty zawsze i groble, gdy nadpsute zostały, poprawiany były.

6-to. Na żer wielość wieprzy nie tylko własnych, ale też i najemnych napędzają, z jednej osiadłości czyli placu podatek opłacając, znaczne wieprzy stado we dnie i w nocy na dębinie pasają, żołądź otłukają, przez co i dęby podpadają zepsuciu, mimo wszelkich dworu zakazów.

³⁰⁸ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 43.

7-mo. Inwentarzami na stawach i folwarkach pańskich przez pasienie znaczną dworowi przynoszą szkodę, przechód wody rowami na Baryczy przez zasieki i jazy tamują, co jest przyczyną, że wstrzymana woda łąki i pastwiska zatapia często i w stawach stawidła z upustów nocnym sposobem wyrzucając i wodę upuszczając, dworowi uszkodzenie czynią.

8-vo. Jako jest obowiązkiem starostów w całości przestrzegać lasów, co i Najjaśn. Rzplitej skonfederowane Stany nowo utworzonym nakazały prawem³⁰⁹, tak JO XJM starościna odalano[wska] od czasu zaczętego na mocy prawa iuris communicativi starostwa odalanowskiego dzierżenia, chcąc w znacznej już części za dawniejszych czasów przerzedzonych przestrzegać borów, dla których pilnowania leszniczego i kilkunastu utrzymuje borowych, wszystkim starostwa zaleciła mieszkańcom, iżby dla ochronienia drzewa budynki w słupy i bale, w lepianke budowali, grunta swoje albo chrościanemi ogradzali płotami lub opatrywali rowami, na opał zaś iżby z samego tylko leżącego i na budowlę niezdatnego używali drzewa. Mimo jednak tych zaleceń i przykazów ciż mieszkańcy posłusznymi być nie chcą, drzewa jak najzdatniejsze spuszczaają i bory wyniszczają, a gdy od borowych są dostrzeżeni, na nich się zuchwale [s. 237] porywają i różnych często dopełniają gwałtów. A gdy któren mieszkaniec nowy budynek wystawić żąda, wtenczas podług wielkości budynku na spuszczenie drzewa od dworu dozwoleń zyskuje.

9-no. Na miejsca dla wyrośnięcia młodocianego drzewa zatknięte i oznaczone inwentarze napędzają, psują, mimo nieustannych ostrzeżeń i zakazów dworu.

Przeciwko miastu Szulmierzyce

1-mo. Mieszkańcy tameczni powinności dawnym utrzymywanych zwyczajem i lustracyjami opisanych odbywać nie chcą, a co się tycze zniszczenia borów, taż sama i przeciwko mieszkańcom szulmierzyckim powtarza się skarga. Bory przez dobywanie nowych łąk i gruntów wyniszczają.

2-do. Granice miasta Szulmierzyc, jeżeli w części jakowej od Zdunów³¹⁰ są uszkodzone, dla pilnej mieszczan szulmierskich należało bacności takowej przestrzegać, szkody i używanie utrzymywać dawne, za posesyi jednak terazniejszej JO XJM starościny baczną wszędzie na całość starostwa całego granic zachowuje się pilność.

³⁰⁹ VL, t. 9, s. 100, Bezpieczeństwo podatku z dóbr królewskich.

³¹⁰ *Miasto Zduny.*

3-to. Garcarze szulmierscy podług dawno tylko zachowywanego zwyczaju, należące odbywają posługi.

4-to. Ciż mieszkańcy szulmierscy różnego inwentarza gatunki po jarmarkach na handle skupując tymiż inwentarzami folwarki chwaliszewski i uciechowski wypasają, przez co i inwentarzom tych wsiów chłopskim i dworskim uszczerbek czynią.

[s. 238] Przeciwno gminom gromad
starostwa [odolanowskiego]

Aczkolwiek gromady wsiów starościńskich w swoich wyrażają skargach, jakoby nad opis lustracy³¹¹ do jakowych powinności i datków przymuszani byli, przecież skarga ta istotnej się sprzeciwia prawdzie, gdyż też gromady żadnej hiberny (jak w swych zażaleniach wzmiankują) nie dają, tylko podatek półtora podymnego podług prawa ro[z]ządzeń płać, egzekucyjami żądnymi uciążonemi nie są, chyba wtenczas, gdy się przyzwoitej zwierzchności wyrokiem i nakazom przeciwni stają.

Do pełnienia żadnych więc[e]y powinności i posług pociąganiem nie są, tylko do tych odbywania, które podług dawnego być powinny utrzymywane zwyczaju. Karany żaden człow[i]ek z gromad nie bywa bez słusznej przyczyny i kara ta zawsze tak jest umiarkowana, iż niewyrównana przestępstwu. Branie soli przez sołtysów wsiów żadnej gromadom nie przynosi szkody, gdyż ta miarą sprawiedliwą nowo postanowioną i ceną, jaka jest w targowych poblizszych miasteczkach, przedawana bywa. Zgoła też wsiów gromady do żadnej powinności ani daniny nowo wymyślonej przymuszane nie są, lecz zwierzchność tylko dworska stara się dawne utrzymywać zwyczaje, gromady zaś, przeciwnie, są nieposłusznymi, zuchwałymi i usiłują od dawnych się usunąć powinności.

Jozef Miroszewski
imieniem JO XJM Eleonory z Cetnerów Sułkowski[ej],
starościny odalanowskiej, jako plenipotent, mp.

³¹¹ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 49–61v; informacje o obciążeniach zawarte są też w ówczesnym inwentarzu starostwa odolanowskiego, zob. W. Rusiński, *Królewszczyzny kaliskie*, s. 144–159.

[s. 239] WOJEWÓDZTWO KALISKIE

[Oryginał rękopisu: AGAD, ASK, XLVI, 108, s. 239–244]

POWIAT PYZDRSKI

Tabela królewszczyzn
w województwie kaliskim powiecie pyzdrskim leżących
od Prześwietnej Komisji Skarbu Koronnego
do Prześwietnej Komisji powiatu pyzdrskiego przesłana

Wieś Kleszczowa

Wieś Płowce

Starostwo sredzkie cum attinentiis

Wójtostwo w Zrenicy licytowane

Wieś Trzebiesławki

Wieś Romeyki Kościelne licytowana

Wieś Uleyno

Dzierzawa Grabów, Krzywagora cum attinentiis

Wójtostwo we wsi Krzywa Gora

Wieś Szemborowo

Starostwo pyzdrskie cum attinentiis

Wójtostwo pyzdrskie

Dzierzawa Pietrzyków, Wrąbczyn, Borzyków, Jadamierz cum attinentiis

Wójtostwo Borzyków zwane

Z oryginalnych manualów kwarcianych i lustracyi 1765 r. wypisano.

Dan w Warszawie, dn. 2. lipca 1789 r.

Fr[anciszek] Ksawery Błęszyński, regent kwarciany
Komisji Rzplitej Skarbu Koronnego, mp.

No t a. Królewszczyzny licytowane prawem Sejmu terażniejszego³¹² od lustracyi są uwolnione, przeto tylko dla wiadomości Prześwietnej Komisji powiatu pyzdrskiego kładą się.

³¹² VL, t. 9, s. 73, art. XLII, Ofiara wieczysta Prowincyów obojga narodów; uchwała ta, z 16 IV 1789, określiła wysokość kwarty. Sposób przeprowadzania lustracyi ustaliła uchwała z 22 VI 1789: Bezpieczeństwo podatku z dóbr królewskich (VL, t. 9, s. 100, art. LXIV). Nie ma w nich jednak bezpośredniego stwierdzenia, że nowo licytowane królewszczyzny nie będą podlegać lustracyi.

STAROSTWO PYZDRSKIE

[JURAMENT POSESORA]

[s. 244] Iuramentum Illustris Magnifici Skorzewski succamerarii Poznaniensis [anno] 1789. [s. 241] Actum in Pyzdry die 23 m. Iulii a. D. 1789.

Coram officio actisque castrensibus cap[ita]nealibus praesentibus Pyzdrensibus personaliter comparens Illustrissimus Magnificus Michael Drogośław Skorzewski³¹³, succamerarius palatinatus Poznaniensis, capitaneus Pyzdrensis, Ordinum s. Stanislai et s. Annae eques, bonorum terrestrium tractus Komorze, Chwałowo, Ruda, Paruchowo haeres, tum capitaneatus Pyzdrensis et villarum ad hunc capitaneatum spectantium, videlicet Rataje, Dłusko, Sokolniki, Nowawies, Lisowo in palatinatu Calissiensi districtuque Pyzdrensi consistentium possessor privilegiatus, denique bonorum terrestrium Broniszewice et Polskie in palatinatu et districtu Calissiensi iacentium haeres ac possessor, sanus existens insistendo constitutioni comitiorum generalium Regni Varsaviensium ad acta praesentia castrensia Pyzdrensia die 25 m. Iunii a. nunc fluenti, modo oblatae porrectae iuramentum corporale observata debita iuris iurandi solennitate, flexis genibus, ad imaginem passionis crucifixi Jesu Christi Domini, iuxta rotham eadem constitutione praescriptam³¹⁴ in haec verba: Ja, Michał przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu w Trójcy Świętej Jedynemu, jako komisarzom i ekonomom dóbr moich dziedzicznych i królewskich, mianowicie Komorza, Chwałowa, Rudy, Paruchowa, starostwa pyzdrskiego, Rataje, Dłusko, Sokolniki, Nowawieś, Lisowa i wójtostwa pyzdrskiego w województwie kaliskim, a powiecie pyzdrskim, tudzież dóbr ziemskich [s. 242] dziedzicznych Broniszewice i Polskie, w województwie i powiecie kaliskim leżących, zaleciłem jak najsprawiedliwiej intratę podać stosownie do zwyczaju i podanie takowe intraty najwiadoszszym ludziom poleciłem i do podania intraty na szkodę Skarbu ani przez siebie, ani przez subordynowane osoby nie namówiłem. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna Męka Chrystusa Pana, praestitit.

Ex actis castrensibus Pyzdrensibus extractum.

Godlewski regens, mp.

[Locus sigilli] Lectum cum actis.

³¹³ Michał Skórzewski (1707–1790), płk wojsk koronnych, starosta pyzdrski 1750–1789, podkomorzy poznański 1758–1789, odznaczony Orderem św. Stanisława w 1776.

³¹⁴ VL, t. 9, s. 100, art. LXIV, Bezpieczeństwo podatku z dóbr królewskich.

[s. 1³¹⁵] KOPIA LUSTRACYI STAROSTWA PYZDRSKIEGO
I PIETRYKOWSKIEGO ROKU 1789³¹⁶

[s. 1a] KOPIA CZYLI WYCIĄG Z LUSTRACYI R. 1789
STAROSTWA PYZDRSKIEGO I PIETRYKOWSKIEGO

[Oryginał rękopisu: AGAD, ASK, XLVI, 116, s. 1–32]

1. STAROSTWO PYZDRSKIE

[Miasto Pyzdry]

Produkowali przywilej Casimiri regis 1454 [r.], w którym na miejsce przewozu wolność wystawienia mostów nadaje, z czego prowent miastu służyć ma³¹⁷. Wystawili teraz mostu nowego blisko ośmiuset łokci, jest konieczną potrzebą dla dogodzenia publiczności, aby dalej ten most budowali. Gdy w rozlaniu rzeki [Warty] przewóz nie może być użyty zawsze na błoniach do przejazdu pod Pyzdrami. Oświadczyli mieszczanie, że dla znacznej ekspensy w sypaniu grobli w dwóch miejscach i budowania mostu na samej rzece Warcie nie są w sposobie dokończenia tego mostu z pozwolonego rozwiązania na to czystego grosza.

Produkowali przywilej Zygmunta króla, 1525 r., według którego płacić powinni mieszczanie szosu starostom 10 grzywien³¹⁸. Teraz tylko płacą zł 32.

Produkowali przywilej 1677 r. Jana III króla, z confirmacją innych przywilejów na jarmarki miastu służące, z przydaniem dwóch nowych jarmarków, z wolnym wybieraniem rogowego, targowego z tych jarmarków. Podług opisu przeszłej lustracyi 1765 r. płacili do intraty starościńskiej [z jarmarków] złp 200³¹⁹. A że uniwersał Prześwietnej Komisji Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego w Warszawie pod dn. 1. m. marca r. 1788 datowany, znoszący wybieranie targowego w dobrach królewskich mocą

³¹⁵ Kopia protokołu lustracji powiatu pyzdrskiego sporządzona 15 X 1832.

³¹⁶ Lustrację królewszczyzn powiatu pyzdrskiego w 1789 przeprowadzili: Leon Bończa Miaskowski kasztelan łódzki, Paweł Sokolnicki i Stanisław Dembowski (w oryg. Dęboski!).

³¹⁷ Przywilej Kazimierza Jagiellończyka, wydany w 1453, nie jest odnotowany w MRPS pod tą datą. O moście i przeprawie przez Wartę zob. J. Łojko, *Civitas Pyzdry. Dzieje miasta do roku 1793*, Pyzdry 2007, s. 29–30.

³¹⁸ Przywilej Zygmunta Starożego z 1525, nieodnotowany w MRPS pod tym rokiem.

³¹⁹ AP, Kalisz, Tab. 15, k. 98.

prawa 1764 r. ustanowionego takowego wybierania zakazuje³²⁰, od czasu uniwersału tego nie płacą tej intraty starości i tej w inwentarz prowentów nie wciągamy.

Młynek słodowy. — W młynku starościńskim mieszczanie słody jęczmienia m[i]elą na piwo od sztuki każdej kor. 12 miary krakowskiej, dają starości słołu tego ćwierć jedne garcy 8, owsa ćwiercie dwie, piędzdy zł 5, gr 10 pol. Z tego młynka psalterzystowie poznańscy od tomu trzecią miarę biorą. Od palenia wódki podług ugody z starostą [s. 2] palący wódkę płaci od garca złp 24, a od beczki wódki przywożon[e]y złp 8.

Kościół parafialny pyzdrowski inkorporowany IMM ks. franciszkanom w nadaniu przywilejów i praw w zupełnej zachowany zostaje całości³²¹.

Bory miasta Pyzdr, dziedziczne, Beneficia zwane³²². — Położyli przywilej Zygmunta Augusta króla, 1549 r. z aprobacją predaży miastu trzech części dóbr Benefice zwanych³²³, jednej części od Arnolda w Gnieźnie fer. 6 ante dominicam Oculi [8 II] 1387, drugiej od Katarzyny w Pyzdrach 1390 [r.], trzeciej od Przybysława w Poznaniu, sabbato post Francisci [8 X] 1390 [a.] dziedziców de Benefice rezygnowanych. Ten przywilej w grodzie konińskim w piątek po niedzieli Rogationum [12 V] zwanej 1747 [r.] oblatowany.

Żydzi pyzdrowscy. — Żydzi pyzdrowscy przywilejów żadnych nie złożyli, które przy zgorzeniu miasta spaliły im się, zeznawali. W przeszłej lustracji 1765 r. produkowali przywileje, za którymi mieszkają i kupiectw wszelkiego rodzaju zażywają³²⁴. Złożyli komplancyją z miastem urzędownie

³²⁰ VL, t. 7, f. 333–334, konstytucja Zniesienie foraliorum.

³²¹ Późnogotycki kościół parafialny w Pyzdrach pod wezwaniem Narodzenia NMP, zniszczony w wyniku pożaru w 1768, w 1766 przekazany pod zarząd miejscowym franciszkanom, odbudowany w 1806, zob. J. Łojko, *Civitas Pyzdry*, s. 48–51, 207–210, 230–236; S. Librowski, *Inwentarz realny dokumentów samoistnych Archiwum Diecezjalnego we Włocławku*, Włocławek 1997, t. 6, s. 230, nr 3332.

³²² Obecnie osada leśna i leśniczówka Benewicze na południowy wschód od Pyzdr.

³²³ Przywilej Zygmunta Augusta z 1549, nieodnotowany w MRPS pod tym rokiem; o zakupie przez miasto w końcu XIV w. wsi Benewicze zob. J. Łojko, *Civitas Pyzdry*, s. 95.

³²⁴ Według lustracji województwa kaliskiego z 1765 pokazali przywileje Augusta III z 1759 oraz konfirmacje Władysława IV i Jana Kazimierza z 1654 przywileju Stefana Batorego z 1586[!]. Król Stanisław August wystawił 16 VIII 1765 przywilej dla Żydów w Pyzdrach potwierdzając dawniejsze przywileje: Augusta III z 20 II 1761, Jana III z 10 III 1680, Jana Kazimierza z 13 II 1649, Władysława IV z 16 VIII 1648 i Stefana Batorego z 24 XI 1576, zob. APP, Kalisz, Tab. 15, k. 103v–104. Przywileje te spaliły się podczas pożaru miasta w czasie bitwy wojsk rosyjskich z konfederatami barskimi 11 VI 1768, zob. W. Szczygielski, *Konfederacja barska w Wielkopolsce 1768–1770*, Warszawa 1970, s. 49.

uczynioną 1725 r., podług której zaspokajając wszelkie daniny preteksta od handlowania wszelkimi towarami, rzezi, bicia wolnego, palenia wódki w trzech garncach, szynkowania zaręczyli miastu płacić zł 230 i słudze miejskiemu na barwę sukna łokci 6 po zł 2 i potrzeby. W tej komplancji ostrzeżenie jest względem soli, gdyby nią kupczyli, równo z miastem staroście należytość płacić winni. Dają staroście za wszystkie in genere daniny z handłów różnych, z jatek, szynku, soli, śledzi złp 1000.

[s. 3] [Wójtostwo pyzdrskie³²⁵]

Likwidacja krescencyi folwarkowej z wszelkich prowentów z wójtostwa pyzdrskiego z trzechletniej intraty

		kopy	snopy	zł/gr/den.
Żyta	r. 1785	76	—	
	1786	36	30	
	1787	90	—	
Suma kop 302, snopów 30, na rok średni				
wypada do intraty kop 100, snopów 50, a fl. 6 [czyni]				605/—/—
Jęczmienia	[r.]1785	33	—	
	1786	18	15	
	1787	20	—	
Suma kop 71, snopów 15, na rok średni				
wypada do intraty kop 23, snopów 45, a fl. 3 [czyni]				71/7/9
Stosownie do krescencyi żyta przydaje się konserwacja				
owiec 100, a fl. 1				100/25/—
Z karczmy Klekotowa od palenia wódki na rok				200/—/—
Za ryby z stawu przez lat 3 zł 100, z których zostawiając				
na utrzymanie stawu połowę zł 50, wypada jednorocznej				
intraty				16/20/—
Szynk piwa w karczmie Klekotowy zwanej:				
		beczki	garce	
	r. 1785	3	—	
	r. 1786	8	36	
	r. 1787	9	—	
Suma beczek 20, garcy 36, na rok średni beczek 6,				
garcy 60, a fl. 2				13/20/—
Suma czystej intraty 1007/12/—				

³²⁵ Szerzej o wójtostwie w Pyzdrach zob. J. Łojko, *Civitas Pyzdry*, s. 78–93.

Z młyna na rzece Warcie nowo wybudowanego płaci młynarz kontraktowy na rok zł 800, a że dla zapadłego dawniej prawa o znoszeniu młynów na rzece Warcie³²⁶ w komisji ziemiańskiej tej intraty nie likwidują, kładziemy to do rezolucyi Prześwietnej Komisji Skarbu Koronnego.

Przywileje wójtostwa pyzdrowskiego. — Przywilej Władysława króla polskiego, potem od Kazimierza króla 1453 [r.] aprobowany, w grodzie pyzdrowskim 1537 [r.] oblatowany, którym Janowi Chamerlingowi, wójtowi pyzdrowskiemu, nadana moc zupełna wszelkich spraw tak kryminalnych, jak i wszystkich potocznych sądzenia mieszczan³²⁷. Według którego przywileju grunta i role między rolami miejskimi, ogrodów 14, łąk 6 z nazwiskami osobliwszemi. Rzeka [Warta] od Dłuska, czyli od rowu dłuskiego, na której rzece młyn nowo postawiony do wójtostwa należący z brzegami i jeziorem Zerchowo zwanym i wszystkie spadki wody aż do [s. 4] granic tarnowskich³²⁸, tudzież wolne łowienie ryb na rzece Warcie i jej wylewach czterema rybakami, wolny wyrąb borów miejskich i onych spuszczenie, pławienie, wolne barcie na borach, cła grosz czwarty, a targowego trzeci, jatki rzeźnicze i szewskie, z czego gdy się do bractwa który wkupeje, dawać powinien wójtowi gr 6. Plac i siedlisko przy placach tarnowskich od podatków miejskich wolny i na nim wolne budowanie się, jako obszerniej tym przywilejem jest opisane, mieć powinien.

Stan budynków wójtostwa pyzdrowskiego. — Dwa nowo postawione o 2 izbach z komorą, na drugiej połowie sypanie do zboża. Sto doła o 2 bojowiskach dobra. Owczarnia stara, reparacyi potrzebująca. Obora dla bydła stara. Podwórze wkoło płotami nowymi w przodku, w tyle chrustem wyгородzone. Chałupa stara, reparacyi potrzebująca o 2 izbach, w której mieszka parobek i owczarz.

Karczma Klekotow zwana, w której Żyd mieszka, piwo szynkuje i wódkę sobie pali, od której palenia płaci złp 200.

Chałupa o 2 izbach z ogrodami. Chałupa 4 o jednej izbie z ogrodami, gdzie mieszkają komornicy wójtowscy kopczyznę biorący, zaciągu robią ręcznie dni 2 w tydzień. Te wszystkie chałupy i karczma za

³²⁶ Zob. VL, t. 1, f. 151.

³²⁷ Przywileje Kazimierza Jagiellończyka dla wójty pyzdrowskiego Jana Hamerina (Hamerlina) wystawione w Krakowie 24 VII 1453, zob. MRPS, cz. 1, nr 172–174, szerzej o tym przywileju zob. A. Wędzki, *Pyzdry późnośredniowieczne*, *Rocznik Koniński*, t. 12: 1998, s. 44–45; J. Łojko, *Civitas Pyzdry*, s. 88–89.

³²⁸ Tarnowa, obecnie wieś w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim, granicząca z miastem, do XVIII w. wieś szlachecka.

posesyi JW starosty [Michała Skórczewskiego] wystawione. Staw przy wójtostwie między górami położony do tegoż wójtostwa należący.

[Wieś Nowa Wieś³²⁹]

Likwidacyja krescencyi wszelkich prowentów Nowey Wsi

		kopy	snopy	zł/gr/den.
Żyta	r. 1785	184	15	
	1786	150	—	
	1787	106	—	
Suma kop 440, snopów 15, na rok średni wypada kop do intraty 146, snopów 45, a fl. 6 [czyni]				880/15/—
Pszeniczy	r. 1785	61	30	
	1786	15	—	
	1787	18	—	
Suma kop 94, snopów 30, wypada do intraty na rok średni kop 31, snopów 30, a fl. 8 [czyni]				252/—/—
Jęczmienia	r. 1785	118	15	
	1786	78	45	
	1787	103	—	
Suma kop 300, wypada do intraty na rok średni kop 100, a fl. 3 [czyni]				300/—/—
Do krescencyi żyta przydaje się konserwacyja owiec sztuk 146, a fl. 1 [czyni]				146/22/9
Piwa		beczki	garce	
Z propinacyi	r. 1785	67	—	
	1786	61	36	
	1787	51	36	
Wódki				
Z propinacyi	r. 1785	112	1	
	1786	118	2½	
	1787	141	2	
Suma piwa [beczek] 180 do intraty wypada na rok średni beczek 60, a fl. 2 [czyni]				120/—/—
Suma wódki [garcy] 372, [kwart] 1½, do intraty wypada garcy 124, kwart ½, a gr 10 [czyni]				41/11/4½

³²⁹ Obecnie Nowa Wieś Królewska w gminie Września w pow. wrzeńskim w woj. wielkopolskim.

[s. 5] Czynszu pieniężnego corocznie	12/—/—
Owsa czynszowego kor. 12, a fl 2 [czyni]	24/—/—
Gęsi czynszowych szt. 3, a gr 15 [czyni]	1/15/—
Kapłonów czynszowych szt. 42 a gr 10 [czyni]	14/—/—
Jaj kop 6, kopa a gr 20 [czyni]	4/—/—

Suma ogólna 1796/3/13½

Potrącając meszne do kościoła nowowiejskiego:

żyta kor. 9 a fl. 6 [czyni] zł 54, owsa kor. 9 a fl. 2 [czyni] zł 18,

[razem] czyni

72/—/—

Suma czystej intraty 1724/3/13½

Opisanie budynków [i] powinności gromad, tudzież borów i lasów, w Nowey Wsi

Folwark pański. — Budynek stary o 2 izbach i 3 komorach pod poszyciem słomianym. Stodoły małe 4 o jednym bojowisku każda, w dyle budowane, już stare, reparacyi potrzebują. Spichlerz w bale i słupy, niedawno postawiony, dobry, pod słomianym poszyciem. Owczarnia wielka na przyciesiach dębowych, od spodu w dyle, ściany w lepienkę, postawiona dawniej, za posesyi terazniejszego JM starosty [Michała Skórzewskiego]. Obory i stajnie stare, reparacyi potrzebujące w kwadrat budowane.

Wybrani[ectwo] w tej wsi. — Na którym stoi budynek w bale i słupy o 1 izbie z komorą, pod poszyciem słomianym dobrym. Obora przy budynku stojąca stara.

Chałup wiejskich rolniczych 6, siódma o 2 izbach, którą nowo stawiają kosztem JW starosty.

Karczma nowo postawiona o 1 izbie z komorą, przy karczmie stajnia zajezdna. Kościół drewniany³³⁰, na którym dach zły.

Powinności gromady. — Gospodarzy, rolników większych 3, robią bydłem dni 3 [s. 6] po lasek 10 orzą, a kiedy ręczną robotą dni 6 po jednemu w tydzień robią. Dają czynszu po zł 2, owsa korzec 1, gęś 1, kapłony 2, jaj sztuk 30.

Gospodarzy mniejszych 17, orzą dni 3 po lasek 6, lub ręczno robią dni 3 po jednemu. Czynnosi i daninę przez połowę jak powyżsi dają.

³³⁰ Kościół parafialny w Nowej Wsi Królewskiej pod wezwaniem św. Andrzeja, drewniany, z XVI w., zob. M. Pawlaczyk, *Kościóły w Wielkopolsce XVI wieku*, Wrocław 1985, s. 61–69.

Ko m o r n i k ó w role mających 8, robią dni 3 ręczno od św. Wojciecha do św. Marcina [23 IV do 11 XI], po św. Marcinie do św. Wojciecha tylko dni 2. Daniny ani czynszu nie dają.

Karczmarz i owczarz role mają, ale żadnej nie dają daniny.

Rola pusta z małego gospodarstwa zaniwiona leży odłogiem.

Ciż ludzie żadnej skargi przeciw JW starości nie czynili.

L a s y, czyli chrusty Nowej Wsi. — Z Nowej Wsi do Pyzdr jadąc, od drogi bitej na prawej ręce na zachód słońca ku wsi Biechowiu³³¹, krzewina, w której wierzbina i rokicina drobne na długość 6 staj, szerokość miejscem na pół, miejscem na staję. W tem miejscu ludzie z Nowej Wsi zeznawali, że im zabierają grunta do wsi Krzywej Góry³³² królewskiej na 3 staja wszere, a na dłuż półtora staja takich chrustów. Między którymi pokazywali rolę Przecze zwaną, którą ksiądz nowowiejski, pleban, zawsze siewał, a że teraz do wsi Grabowa³³³ królewskiej, kościelnej jest afiliowany kościół nowowiejski, ksiądz z Grabowa nowowiejskie grunta obsiewa i zbiera i przeto przywłaszczają sobie grunt nowowiejski do wsiów Grabowa, Krzywej Góry i pastwisk ludziom nowomiejskim [!] bronią. Z drugiej strony tej bitej drogi, po lewej ręce, ciągnie się grunt nowowiejski, na którym chrusty także przy drodze na 3 staja wszere do granicy grabowskiej. Przy której granicy miejscami drobne chruściki, miejscami role nowomiejskie [!] ciągną się. Dalej tą granicą idąc między pole nowowiejskie i grabowskie przedzielającą, przez [Krzywą] Górę przeszedłszy okazywali ludzie nowowiejscy znak graniczny, na kształt wału sypany, począwszy blisko [Krzywej] Góry od roli grabowskiej, [s. 7] obejmujący znaczną sztukę chrustów gęstych nieużytecznych, w których posesyi nie są, gdy używanie tych przywłaszczają sobie wsie Grabowo królewska i Zielenia³³⁴ dziedziczna W Tomickiego. Ludzie nowowiejscy nie pamiętają, od wielu lat używania tych chrustów nie mają. Chrusty brzozowe i osicowe wyrosłe od granicy zielenieckiej wałem obrzucone aż do granicy kaczanowskiej³³⁵ na 10 staj wdłuż i na 12 wszere rozległe, których konserwacją zaleciliśmy.

³³¹ *Biechowo, wieś granicząca od południa z Nową Wsią Królewską.*

³³² *Krzywa Góra, obecnie wieś w gminie Kołaczkowo w pow. wrzesińskim.*

³³³ *Grabowo Królewskie, obecnie wieś w gminie Kołaczkowo w pow. wrzesińskim.*

³³⁴ *Obecnie wieś Zieliniec w gminie Kołaczkowo w pow. wrzesińskim.*

³³⁵ *Kaczanowo, obecnie wieś w gminie Września w pow. wrzesińskim.*

[Wieś Sokolniki³³⁶]

Likwidacja krescencyej z wójtostwem
w folwarki starościńskiej włączonym, tudzież czynszów i wszelkich
prowentów z wsi Sokolnik

		kopy	snopy	zł/gr/den.
Żyta	roku 1785	222	15	
	1786	191	—	
	1787	127	—	
Suma kop 540, snopów 45, wypada do intraty na rok szredni kop 180, snopów 15 a fl. 6 [czyni]				1081/15/0
Jęczmienia	roku 1785	62	30	
	1786	116	45	
	1787	80	—	
Suma kop 253, snopów 15, wypada do intraty na rok średni kop 84, snopów 25, a fl. 3 [czyni]				253/7/9
Do krescencyi żyta przydaje się konserwacja owiec szt. 180 a fl. 1 [czyni]				205/0/0
Propinacja w karczmie				
		piwa		wódki
		beczki garce		garce kwarty
	roku 1785	65	36	302 3
	1786	60	36	251 3
	1787	57	—	360 2
Suma piwa [beczek] 183. Do intraty wypada beczek 61 a fl. 2 [czyni]				122/0/0
Suma wódki [garny] 815. Do intraty wypada gar[n]cy 305 a gr. 10 [czyni]				101/20/0
Z młyna kontraktowego płaci rocznie				28/0/0
Mostowego i grobelnego przez lat 3 zł 308 gr 24, do intraty [wypada]				102/28/0
Czynszu piennężnego od gospodarzy				8/0/0
Owsa kor. 8 a fl. 2 [czyni]				16/0/0
Gęsi szt. 2 a gr 15 [czyni]				1/0/0
Kapłonów szt. 28 a gr 10 [czyni]				9/10/0
Jaj kop 4. kopa a gr 20 [czyni]				2/20/0
Suma ogólna				2297/13/0

³³⁶ Sokolniki, obecnie wieś w gminie Kołaczkowo w pow. wrzesińskim.

Potrącając meszne do kościoła sokolnickiego³³⁷:
 żyta kor. 9 a fl 6, owsa kor. 9 a fl 2 czyni 72/0/0
 Suma czystej intraty 2225/13/0

[s. 8] Opisanie budynków, powinności gromad,
 tudzież borów i lasów do wsi Sokolnik należących

Dwór z drzewa rznętego w blochy pod poszyciem słomianem, w którym pokoi 2 z schowaniem, po drugiej stronie izba czeladna z izdebką i komorą, w szrodku dworu kuchnia. Stodoły 3 wielkie, z których jedna porządnie wybudowana i zupełnie dobra, dwie reparacyi potrzebują. Owczarnia stara reparacyi potrzebuje. Obory 2 wielkie w dyle, dobre. Stajnia z rzazalnią do sieczki. Mielcuch z suszeniem. Na wójtostwie sokolnickim w lustracy 1765 r. jest wyrażona suma przez pewnych komisarzów 1645 r. przyznana za reparacyę, którą i terażniejszy JW starosta [Michał Skórzewski] wypłacił zł 1885³³⁸.

Wybraniectwo

Wybraniectwo w tej wsi za przywilejem Najjaśn. Augusta III króla, w posesyi WJMP Drwęskiej³³⁹, na którym dworek mieszkalny, stodoły, obory i inne zabudowania za posesyi WW IMPP Drwęskich wystawione.

Chałup wiejskich rolniczych z komornikami 23, z których kilka reparacyi potrzebują. Chałup komorniczych bez ogrodów 5. Karczma z stajnią zajezdną reparacyi potrzebująca. Kuźnia. Młyn wodny o jednym kole na strudze, przez którą grobla sypana dla przeprawy, przy młynie upust nowo postawiony z pogródkami.

Kościół drewniany nowo wyreperowany porządnie z nowem pokryciem. Mesznego do kościoła tego daje dwór z wójtostwem ćwiertni kaliskich żyta 6, owsa tyleż. Gospodarze więksi dają żyta wiertli 2, owsa także wiertli 2, chałupnicy przez połowę, komornicy rolę siejący żyta pół wiertela, owsa także pół wiertela nowej miary.

³³⁷ *Kościół parafialny w Sokolnikach pod wezwaniem św. Jakuba, drewniany z początku XVII w.?, na jego miejscu wzniesiono w 1932 kościół neobarokowy.*

³³⁸ *Suma ta wynosiła 1885 złp, zob. APP, Kalisz, Tab. 15, k. 110.*

³³⁹ *Przypuszczalnie krewna (powinowata?) starosty pyzdrskiego Michała Skórzewskiego (zob. przypis 313), którego siostra Marianna wyszła za Tadeusza Drwęskiego, może Anna z Bilickich, wdowa po Antonim Drwęskim zmarłym w 1774 (zob. J. Kowalkowski, *Małżeństwo Józefa Wybickiego i Kunegundy Drwęskiej w latach 1773–1775, Genealogia. Studia i Materiały Historyczne*, t. 5: 1995, s. 83).*

Powinności gromady. — Gospodarzy rolników większych 2, robią bydłem dni 3, po 10 lasek orzą, a kiedy ręczną robotą dni 6 po jednym [s. 9] w tydzień robią. Czynnysz dają złp 2, owsa korzec 1, gęś 1, kapłony 2, jaj szt. 30.

Gospodarzy mniejszych 12, orzą dni 3 po lasek 6 lub ręczno robią dni 3 po jednym. Czynnysz i daninę jak wyżsi przez połowę dają.

Komorników mających role 9, robią ręczno dni 3 od św. Wojciecha do św. Marcina [23 IV–11 XI], po św. Marcinie do św. Wojciecha dni 2, daniny żadnej nie dają.

Komorników biorących kopczyznę 6, od św. Wojciecha jak wyżsi robią dni 2, w zimie dzień 1.

Borki i chrusty sokolnickie

1-mo. Okazywali miejsce wyciętego borku, gdzie teraz pastwiska mają, dawnymi czasy miał być ogród do wybraniectwa należący, okopowany, w którym oko[po]waniu są znaki składów.

2-do. Za polem sokolnickim okazywali ludzie wał znaczny, nad którym ku Sokolnikom do drogi idącej od Gałęzowa³⁴⁰ do Sokolnik, przez staję wszersch bór wycięto do Ciążenia dóbr biskupstwa poznańskiego³⁴¹ i w tem miejscu gałęzewianie przywłaszczają sobie za własny grunt i od dawnego czasu zabierali ludzi z Sokolnik. A ludzie sokolniccy okazywali ten wał, ciągnący się od pół gałęzowskich ku Sokolnikom borem wyciętym w tem miejscu i od Sokolnik bór jest wycięty, w którym miejscami są niwy na pola powyrabiane przez ludzi sokolnickich, które sieją.

3-tio. Borek od Bieganowa do Młodziejowic³⁴² wdłuż na czworo staj, wszersch na dwoje.

4-to. Borek, jadąc od Sokolnik do Zieleńca³⁴³ po lewej ręce drogi, na dłuż po pół ćwierci mili, na szerz miejscami troje staj, miejscami dwoje. W tych borkach chojaki krzywe, do opału tylko zdadne. Zaleciliśmy, aby w tych miejscach zasiewali borki albo zagonki robili, gdy innego miejsca od ról oranych zostającego nie ma.

³⁴⁰ Obecnie wieś Gałęzewice w gminie Kołaczkowo w pow. wrzesińskim.

³⁴¹ Ciążęń, obecnie wieś w gminie Łądek w pow. stupeckim w woj. wielkopolskim, tamże późnobarokowy pałac z połowy XVIII w. wzniesiony przez biskupa Teodora Czartoryskiego, dawna rezydencja biskupów poznańskich.

³⁴² Bieganowo i Młodziejowice, obecnie wsie w gminie Kołaczkowo w pow. wrzesińskim.

³⁴³ Zieliniec.

5-to. Od granicy wsi Młodziejowic WJMP Hulewicz³⁴⁴ okazywali łączkę na szirz [szerokość] około 50 kroków, na dłuż blisko staja, którą roku przeszłego 1788 na połowę, a w roku terażniejszym 1789 całą skoszono do Młodziejowic.

[s. 10] 6-to. Nad drogą od Młodziejowic do Wygnanowa³⁴⁵ idącą, na prawej stronie okazali półko klinowate, blisko wsi Bieganowa, jakoby na gruncie sokolnickim być miała. Tego półka wszere kroków 50, wdłuż na 100 kroków, które od lat czterdziestu posiada Bieganow.

[Wieś Rataje³⁴⁶]

Likwidacya z krescencyi czynszów
i wszelkich prowentów z wsi Rataje

		kopy	snopy	zł/gr/den.
Żyta	roku 1785	261	—	
	1786	221	—	
	1787	134	—	
Suma kop 616, wypada do intraty na rok średni kop 205 snopów 20, a fl. 6 [czyni]				1232/0/0
Jęczmienia	rok 1785	84	—	
	1786	112	30	
	1787	82	—	
Suma kop 278, snopów 30, wypada do intraty na rok średni kop 92, snopów 50, a fl. 3 [czyni]				278/15/0
Do krescencyi żyta przydaje się konserwacyja owiec szt. 205 [a fl. 1 czyni]				205/0/0
Propinacyja [w karczmie]				
		piwa	wódki	zł/gr/den.
		beczki garce	garce kwarty	
	roku 1785	58 —	141 1	
	1786	69 36	122 —	
	1787	61 —	153 1	
Suma piwa [beczek] 189. Do intraty na rok średni beczek 62, garcy 60 a fl. 2 [czyni]				122/0/0

³⁴⁴ Ignacy Hulewicz, od 1787 sędzia grodzki inowrocławski.

³⁴⁵ Wygnanowo, obecnie wieś o tej nazwie w woj. wielkopolskim nie występuje.

³⁴⁶ Rataje, wieś w obecnej gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim.

Suma wódki [garncy] 416, kwart 2. Wypada do intraty	
na rok szredni garcy 138, kwart 3, kwaterka 1 a gr. 10 [czyni]	46/12/3
Czynszu pieniężnego od gromady	10/15/0
Owsa kor. 10 a fl. 2 [czyni]	21/0/0
Gęsi szt. 4 a gr 15 [czyni]	2/0/0
Kapłonów szt. 34 a gr 10 [czyni]	11/10/0
Jaj kop 5, kopa a gr 20 [czyni]	3/15/0
	Suma ogólna 1735/12/3
Potrącając meszne do kościoła szmarzewskiego ³⁴⁷ :	
żyta kor. 9 a fl 6 [czyni] zł 54,	
owsa kor. 9 a fl 2 [czyni] zł 18, czyni	72/0/0
	Suma czystej intraty 1663/12/3

Opisanie budynków, powinności gromad tudzież lasu i boru [wsi Rataje]

Dwór w blochy, od podwórza wylepiony gliną, pod poszyciem słomianym. W którym 3 pokoje, ściany i posowa malowane, na drugiej połowie izba z alkierzem. [s. **II**] Blisko dworu obory w okole budowane, z przodku parkanem zamknięte, naprzeciwko obór chlewy i kurniki pod poszyciem dobrym. Obok spichlerza stodoły niedawno wybudowane o 3 bojewiskach. Spichlerz w blochy i regłówkę po poszyciem słomianym, dobry. Naprzeciwko stodoł owczarnia w blochy i regłówkę budowana, dobra.

Chałup wiejskich dwiema połąciami w dobrym zabudowaniu 17. Komornicznych chałup 5. Chałupa kowska dobra i kuźnia osobno postawiona. Karczma stara, reparacyi potrzebująca, przy tej stajnia zajezdna, dobra. Karczma za rzeką [Wartą] Białobrzeg³⁴⁸ zwana o 2 komorach nowo wybudowana, z stajnią zajezdną, snopkami poszyte.

Meszne do kościoła szmarzewskiego dwór i ludzie dają.

Powinności gromady. — Półrolników 4, robią bydłem dni 3, po lasek 10 orzą albo ręczno w tydzień dni 6. Dają czynszu po zł jednym, gęś jedną, kapłony 2, jaj mendeli 2, owsa wiertelci 2.

³⁴⁷ Kościół parafialny pod wezwaniem św. Michała Archanioła we wsi Samarzewo, drewniany z 1766, spalił się w 1967.

³⁴⁸ Białobrzeg, obecnie osada na lewym brzegu Warty.

Chałupników 13, orzą dni 3 po lasek 6 lub ręczno robią dni 3. Daninę i czynsz jak pierwsi przez połowę dają.

Komorników role mających 5, robią ręczno dni 2.

Komorników koczysznę biorących 3, robią od św. Wojciecha do św. Marcina [23 IV–11 XI] dni 2, w zimie dzień 1.

Bory i lasy wsi Ratay. — Za rzeką Wartą dębina wdłuż nad rzeką ciągnąca się blisko ćwierć mili, szeroka na staj 6, ta jest rzadka na nic nie zdatna. Obok tej dębiny bór sosnowy od miejskiego boru ciągnący się do Białobrzega, młyna pietrzykowskiego³⁴⁹, na ćwierć mili wdłuż, wszerez miejscami dwojgiem staj, miejscami jednym, miejscami mniej staja. Ten bór do opału tylko zdatny, sosny niewyroste i murszałe. Od wsi Ratay dębina Szoch nazwana, do granic pietrzykowskich ciągnąca się, lepsza od zarzeczonej, jednak tej bardzo mało, więcej krzeslatej[?] wdłuż na 4 staj nad rzeką, wszerez na 3 staja ku błoniom i pastwiskom ratajskiem. Obie dębiny niezdatne do użytku handlowego. Żer żołądzi czasami w nich bywa. Między tą dębiną znajduje się cokolwiek sosniny, grubych chojaków mało do czego zdatnych.

[Folwark Wymysłów³⁵⁰]

[s. 12] Likwidacyja krescencyi z folwarku Wymysłowa w gruncie dłuskim

		kopy	snopy	zł/gr/den.
Żyta	roku 1785	250	15	
	1786	242	30	
	1787	216	—	
Suma kop 708, snopów 45, wypada do intraty na rok średni kop 236, snopów 15, a fl. 6 [czyni]				1417/15/0
Jęczmienia	roku 1785	93	—	
	1786	138	45	
	1787	64	—	
Suma kop 295, snopów 45, wypada do intraty na rok średni kop 98, snopów 35, a fl. 3 [czyni]				295/22/9
Do krescencyi przydaje się konserwacyja owiec szt. 236, a fl. 1 [czyni]				236/7/9

³⁴⁹ Młyn przy wsi Pietrzyków, graniczącej ze wsią Rataje od wschodu.

³⁵⁰ Folwark przy wsi Dłusk, graniczącej od południa ze wsią Rataje.

Z propinacyi [w karczmie]

roku	piwa		wódki	
	beczki	garce	garce	kwarty
1785	32	36	47	—
1786	42	36	54	1
1787	42	36	81	3
Suma piwa [beczek] 117, [garncy] 36. Do intryty				
wypada beczek 39 garcy 12, a fl. 2 [czyni]				78/10/0
Suma wódki [garncy] 183. Do intryty				
garcy 61 a gr. 10 [czyni]				20/10/0
Czynszu od Dziuby mieszkania na pustkowiu				
kontaktowego				60/0/0
				Suma intryty 2108/5/0

Opisanie budynków folwarku Wymysłowa. — Folwark stary zły, na pół zr[zu]cony wierzch, w którym już mieszkać nie można. Na nowy folwark drzewo leży wywiązane, który ma być o 4 izbach wybudowany dla gospodarza i czeladzi. Stodoła o 2 bojowiskach zła. Obora dla bydła i owczarnia dobra.

[Wieś Dłusko³⁵¹]

Wsi Dłuska powinności gromady. — Chałupników 6, robią bydłem dni 3, po lasek 10 orzą albo ręczno dni 3 w tydzień. Czynszu i daniny żadnej nie dają.

Komorników role mających 3, robią bydłem dni 2, po lasek 5 orzą lub ręczno dni 2 robią.

Komorników koczynę biorących 5, robią od św. Wojciecha [23 IV] [s. 13] do św. Marcina [11 XI] po dni 2, w zimie dzień 1 w tydzień.

Chałup wiejskich 9, z których w mniejszej części reparacyi potrzebują.

Karczma przy drodze bez stajni zajezdnej.

Młynek nad rzeką [Wartą], na który woda z sadzawek idzie, o 1 kole, w którym teraz słody mieszczanie mi[e]lą.

Młyn przy Dłusku na rzece Warcie o 2 kołach do wójtostwa pyzdrowskiego należący, z którego płaci czynszu złp 800. Chałupa młynarska o 1 izbie nowo postawiona.

³⁵¹ Obecnie wieś Dłusk w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim.

[Pustkowie Dziubek³⁵²]

Za rzeką Wartą Dziubek pustkowie tak nazwane. Chałupa nowa o 1 izbie. Daje czynszu złp 60.

[Folwark Maćkowe³⁵³]

Folwark Maćkowe zwany na gruncie dłuskim między dębowym i sosnowym borem, na którym folwarku dla wylewu wód z rzeki [Warty], nie sieją, tylko owies i tatarkę, a te nie wchodzą do likwidacyi intrat. Chałupa o 1 izbie i komorze. Stodoła o 1 bojowisku i obora zła.

Wieś Lisewo³⁵⁴ okupna i prowent z niej

Gospodarzy wielkich 3, płacą po złp 50. [Dają] geś 1, kapłony 3, jaj mędeli 2, manny kwartę 1.

Gospodarzy na półroli 16, płacą po złp 25, drobiazg dają przez połowę.

Komornik 1 płaci zł 25. Komorników 6 płaci po zł 15.

Chałup wiejskich 20 w dobrym zabudowaniu.

Pustkowianów w lesie 4, płacą złp 360, na folwarku pańskim orać pomagają do ugoru, jarzyny i oziminy, w żniwa tłuکی robią i z zbożem jeżdżą.

Boru sosnowego jest ćwierć mili wdłuż i szerz, który na pół wycięty, mało znajduje się drzewa do budynków zdatnego. Dębina ponad rzeką Prosną wdłuż na pół mili ciągnąca się, wszere na ćwierć mili także ciągnąca się, do żadnego użytku niezdatna oprócz żeru żołądzi, kiedy się obrodzi. Między dębiną tą mają gospodarze z Lisewa łąki i niwy, z których wycinków płacą złp 67. Opowiadali ludzie lisewscy, iż do Ciemierzewa³⁵⁵, wsi dziedzicznej [s. 14] W Gliszczyńskiego³⁵⁶, przywłaszczyli sobie sztukę dębinę od lat kilku, w której przedtem pasali ludzie z Lisewa. Opowiadali i to, iż ludzie z wsi Chwałowa³⁵⁷, dziedzicznej JW starosty pyzdrskiego [Michała Skórzewskiego], powycinali krzewinę w dębinie lisewskiej i na tych miejscach łąk i ról używają.

³⁵² Obecnie osada nieistniejąca.

³⁵³ Maćkowe, folwark przy wsi Dłusk, obecnie osada nieistniejąca.

³⁵⁴ Lisewo, wieś w obecnej gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim.

³⁵⁵ Obecnie wieś Ciemierów, od wschodu granicząca z Lisewem.

³⁵⁶ Dobra ziemskie w woj. kaliskim mieli wówczas Ignacy, Józef i Stanisław Gliszczyńscy.

³⁵⁷ W pobliżu Lisewa nie ma obecnie wsi o takiej nazwie, skądinąd wiemy, że Michał Skórzewski w 1759 kupił Komorzę, Chwałowo, Rudę i Paruchowo w ówczesnym pow. pyzdrskim.

Likwidacja prowentów z wsi Lisewa

	zł/gr/den.			
Czynszu pieniężnego od gromady	665/0/0			
Z niwów w borach wyrobionych	67/0/0			
Od pustkowianów kontraktowych	360/0/0			
Gęsi czynszowych sztuk 11 a gr 10	5/15/0			
Kapłonów sztuk 33 a gr 10	11/0/0			
Jaj kop 5 i sztuk 30, kopa a gr 20	3/20/0			
Manny kwart 11, kwarta a gr 6	2/6/0			
Z propinacyi				
	piwa		wódki	
	beczki garce		garce kwarty	
roku 1785	28	36	80	1
1786	30	36	68	2
1787	30	—	91	1
Suma piwa [beczek] 89. Do intryty wypada beczek 29, garcy 48, a fl. 2 [czyni]	59/10/0			
Suma wódki [garcy] 240. Do intryty wypada na rok szredni garcy 80, a gr 10 [czyni]	26/20/0			
	Suma intryty 1200/11/0			

[Nota]

JWP starosta pyzdrowski [Michał Skórzewski] do wsi dziedzicznej Komorz³⁵⁸ używa wolnego wrębu na borach i lasach starościńskich tudzież i miejskich, a to na mocy przywileju od Najjaśn. Augusta II króla polskiego, w Krakowie dn. 3. m. sierpnia 1702 r. danego ur. Janowi Dobiejeskiemu³⁵⁹, w którym na wieczne czasy z następnymi dóbr tych dzierżycielami nadał i pozwolił wolnego wrębu drzewa na borach starościńskich i miejskich, tak do potrzeby domowej, jako i na budynki do wsi Komorz³⁵⁸. Tego przywileju podana [s. 15] oblata do grodu pyzdrowskiego fer[ia] 6 post f[estum] Omnium Sanctorum proxima [3 XI] a. D. 1702 i po drugi raz tenże przywilej w aktach grodu pyzdrowskiego oblatowany fer[ia] 2 post f[estum] s. Bartholomaei Apostoli [27 VIII] 1776 [a. D.], a to po zgorze-

³⁵⁸ Obecnie wieś Komorze w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim.

³⁵⁹ Jan Dobiejewski, syn Wojciecha.

niu ksiąg³⁶⁰. Przywileju tego bytność konotujemy dla uwiadomienia Prześwietnej Komisji Skarbu Koronnego.

[INTRATA STAROSTWA PYZDRSKIEGO]

Wprowadzenie likwidacyi z całego starostwa pyzdrskiego intratę czyniącej po odtrąceniu kompozyt i mesznego do parafialnych kościołów

	zł/gr/den.
Z prowentów miasta Pyzdr rocznej czystej intraty suma	3251/13/0
Z prowentów wójtostwa pyzdrskiego rocznej intraty	1007/12/9
Z prowentów Nowej Wsi rocznej intraty	1724/3/13½
Z prowentów wsi Sokolnik z wójtostwem rocznej intraty	2225/13/0
Z prowentów wsi Ratay rocznej intraty	1663/12/0
Z prowentów folwarku Wymysłowa na gruncie dłuskim	2108/5/0
Z prowentów wsi Lisewa rocznej intraty	1200/11/0
Suma czystej intraty	13450/10/7½

Z prowentów starostwa pyzdrskiego z przyległymi wsiami, oprócz wybraniectw terażniejszą lustracją nie likwidowanych, suma generalna czyni złp 13 450, gr 10, denarów 7 i pół, z której według ustanowienia prawa Sejmu terażniejszego dwie kwarty do Skarbu Koronnego płacić oznaczając, jako z posesyi w dożywotnim dzierzeniu pozostającej, w sumie [złp] 6725, gr 5 pięć, denarów 3 i trzy części denara, która aby w czasie prawem przepisany i w miejscach dawniej oznaczonych do Skarbu Koronnego za kwitami opłaconą była, z mocy prawa zaleciwszy podpisujemy się

Leo Boncza Miaskowski, kasztelanic lędzki,
komisarz powiatu pyzdrskiego i lustrator, mp.
Paweł Sokolnicki, komisarz i lustrator, mp.
Stanisław Dęboski [Dembowski], z komisji powiatowej
wyznaczony lustrator, mp.

[s. 16] Podane nam skargi mieszczan z odpowiedzeniem starosty rękami ich podpisane, przyłączamy podług zalecenia Prześwietnej Komisji Skarbu Koronnego³⁶¹.

³⁶⁰ *Księgi grodzkie i ziemskie pyzdrskie spaliły się podczas pożaru miasta w czasie bitwy wojsk rosyjskich z konfederatami barskimi 11 VI 1768.*

³⁶¹ *W niniejszej kopii lustracyi starostwa pyzdrskiego nie ma tych załączników.*

[DZIERŻAWA PIETRZYKÓW³⁶²]

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Działo się w wsi królewskiej Pietrzykowie dn. 1. września 1789 r.

Z wyroków prawa Sejmu terazniejszego³⁶³ z pośrodku komisji województwa kaliskiego, powiatowej pyzdrowskiej, obrani lustratorowie. Po odbytej lustracji starostwa pyzdrowskiego zjechaliśmy na grunt wsiów królewskich Pietrzykowa, Wrąbczynka, Jadamierza, Hollendrów Wrąbczykowych, wójtostwa wsi Borzykow zwanego, w dożywotniej dzierżawie W Stefana ze Stręcza Turny³⁶⁴ zostających, a co do intrat tychże dóbr JW Józefowi z Brudzewa Mielzyńskiemu³⁶⁵, wojewodzie poznańskiemu, podług transakcji w grodzie poznańskim pod dn. 30. m. czerwca 1786 [r.] sporządzonej³⁶⁶, na osobę tegoż JW Józefa Mielzyńskiego, wojewody poznańskiego, ustąpionych i w aktualnej jego posesyi będących, odebraliśmy dwuletnie złożone rejestra wszelkich intrat i prowentów dóbr tych, które inwestygując na gruncie każdej wsi do wprowadzenia likwidacyi z tych przystąpiliśmy, odebrawszy podług przepisów prawa z grodu poznańskiego ekstrakt przysięgi JW Józefa Mielzyńskiego, wojewody poznańskiego, nam złożony, który w akcie lustracji naszej podajemy.

[PROWENT Z DZIERŻAWY PIETRZYKOWSKIEJ]

Likwidacya krescencyi czynszów i wszelkich prowentów z dwóchletnich intrat wsiów królewskich Pietrzykowa, Wrąbczyma, Jadamierza, Hollendrów Wrąbczykowych, młyna Białobrzega w posesyi JW Józefa Mielzyńskiego wojewody poznańskiego zostających

		kopy	snopy	zł/gr/den.
Pszonicy	roku 1787	14	—	
	1788	19	—	
Suma kop 33, wypada na rok średni do intraty				
kop 16 snopów 30, kopa a fl. 8 [czyjni]				132/0/0

³⁶² *Pietrzyków, obecnie wieś w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim.*

³⁶³ *VL, t. 9, s. 100: konstytucja Bezpieczeństwo podatku z dóbr królewskich z 22 VI 1789.*

³⁶⁴ *Stefan Turno, syn stolnika poznańskiego Zygmunta i Krystyny z Szembeków, przed 1776 rotmistrz kawalerii narodowej, gen. adiutant Stanisława Augusta.*

³⁶⁵ *Józef Klemens Mielżyński (1729–1792), od 1756 kolejno kasztelan kaliski, poznański, wojewoda kaliski i od 1786 wojewoda poznański.*

³⁶⁶ *APP, Poznań grodzkie, 632, k. 114.*

Żyta	roku 1787	130	—
	1788	234	—
Suma kop 364, wypada na rok średni do intraty			
kop 182 a fl. 8 [czyni]			1092/0/0
Jęczmienia w roku jednym na intratę			
kop 80 a fl. 3 [czyni]			240/0/0
W proporcji krescencyi żyta przydaje się konserwacyja			
owiec sztuk 182, każda a fl. 1 [czyni]			182/0/0
			Summa lateris 1846/0/0
Propinacyja [s. 17] piwo beczki garce			
w Pietrzykowie	roku 1787	41 65	
	1788	43 54	
Suma beczek 85, gar[n]cy 47, wypada na rok średni			
beczek 42, gar[ncy] 59, beczka a fl. 2 [czyni]			85/19/10½
w Wrąbczynku ³⁶⁷	roku 1787	36 —	
	1788	28 —	
Suma [beczek] 42, gar[ncy] 36, wypada na rok średni			
beczek 32, gar[ncy] 18, beczka a fl. 2 [czyni]			64/15/0
na Holendrach ³⁶⁸ [roku]	1787	25 —	
	1788	30 —	
Suma beczek 55, gar[n]cy 18, wypada na rok średni			
do intraty beczek 27, gar[n]cy 45, beczka a fl. 2 [czyni]			55/7/9
Wódki wyszykowanej na te karczmy w roku jednym			
garcy 288, garniec a gr 10, wypada do intraty			96/0/0
Wieś Jadamierz ³⁶⁹ , Holędrom Wrąbczynkowskim przyległa,			
i że tylko gospodarzy 6, za niebranie piwa i wódki,			
corocznie [płaci]			30/0/0
Spin [Mliw] żyta z wiatraka pietrzykowskiego			
korcy 20 a fl. 6 [czyni]			120/0/0

[Młyn Białoobrzeg³⁷⁰]

Młyn Białoobrzeg okupny na ustępie rzeki Warty położony, lub[o] prawo o znoszeniu młynów z rzeki Warty ustanowione, gdy jednak zeznanie na gruncie takowe było, że się ten młyn utrzymać może, nie chcąc uszczuplać

³⁶⁷ Wrąbczynek, obecnie wieś w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim.

³⁶⁸ Obecnie wieś Wrąbczowskie Holendry w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim.

³⁶⁹ Obecnie wieś Adamierz w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim.

³⁷⁰ Białoobrzeg, obecnie wieś w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim.

intrat Skarbu Koronnego, do czasu takiego, póki utrzymywać się będzie w swej całości, uznaliśmy za słusność prowent z niego wciągnąć, zostawiając salwę udania się po allewiacyję do P[rze]ś[wietnej] Komisji Skarbu Koronnego JW posesorowi, gdyby ten młyn utrzymać się potem nie miał.

Z którego [młyna] żyta wymiaru korcy 50 a fl. 6 [czyni]	300/0/0
Czynszu pieniężnego	100/0/0

[CZYNSZE Z DZIERŻAWY PIETRZYKOWSKIEJ]

[s. 19] ³⁷¹ Czynszu z wsi Pietrzykowa	
od komorników 3 na morgach roli osiadłych a fl. 30	90/0/0
Czynszu pieniężnego z Wrąbczynka z hubów 11, z każdej a fl. 80	880/0/0
od komorników 2, mających morgi roli, jeden a fl. 40, drugi a fl. 24	64/0/0
od komornika z ogrodu	18/0/0
Z wsi Jadamierza z hub 4, z każdej a fl. 80	320/0/0
od komornika na morgach roli będącego	30/0/0
Z Holędrów Wrąbczynkowych	
z hub 9½ a fl. 80	760/0/0
z łąki osobno w prawie wyrażonej z morgów 17½ a fl 2	35/0/0
Za drób z wsi Pietrzykowa, kapłonów szt. 19 a gr 10	
Z wsi Wrąbczynka z hub 11, z każdej po 2 szt., szt. 22	
Z wsi Jadamierza z hub 4, z każdej po 2 szt., [szt.] 8	
Z Holędrów z hub 9½, z każdej po 2 szt., [szt.] 19	
[Suma za drób]	22/20/0
Jaj z wsi Pietrzykowa sztuk 285, sztuka a szel[ąg] 1	3/5/0
Potrącając meszne kościołowi szamarzewskiemu z Pietrzykowa należące, żyta korcy 6 a fl 6, owsa korcy 6 a fl. 2, czyni [złp] 48.	

Zostaje się czystej intraty 4672/7/1½

Suma generalna z likwidacji intrat wsiów Pietrzykowa, Wrąbczynka, Jadamierza, Holędrów Wrąbczynkowskich i młyna Białostręga, wynosi zł 4672 [s. 20] gr 7, denar 1 i pół polskich, którą z prawa dożywotniej posesyi, dzielając w połowie na rzecz Skarbu Koronnego należącą, w sumie złp 2336 gr 6 denarów 9 i trzy części denara, która aby w czasie pra-

³⁷¹ Strona 18 pusta, przekreślona, u dołu strony dopisane obliczenia kwarty (20 procent) ze starostwa pietrzykowskiego, ostatecznie w wyniku tych obliczeń wyszła kwota zł 390 gr 9½.

wem przepisany i w miejscach dawniej oznaczonych do Skarbu Koronnego za kwitami opłacaną była, z mocy prawa zaleciwszy, podpisujemy się.

[Wójtostwo we wsi Borzyków³⁷²]

Likwidacya krescencyi i wszelkich prowentów
dwóchletniej intraty z wójtostwa wsi Borzyków zwanej

		kopy	snopy	zł/gr/den.
Pszeniczy roku	1787	2	—	
	1788	3	—	
Suma kop 5. Wypada na rok średni do intraty				
kop 2, snopów 30, kopa a fl. 8 [czyni]				20/0/0
Żyta	roku 1787	85	—	
	1788	182	—	
Suma kop 267, wypada na rok średni do intraty				
kop 133, sn[opów] 30, kopa a fl. 6 [czyni]				801/0/0
Jęczmienia roku 1787		55	—	
	1788	85	—	
Suma kop 140, wypada na rok średni do intraty				
kop 70 a fl. 3 [czyni]				210/0/0
Do krescenyi żyta rachuje się konserwacja				
o wiec szt. 133½, szt. a fl. 1 [czyni]				133/15/0
Piwa na rok wydanego beczek 26 a fl. 2 [czyni]				52/0/0
Wódki na rok wydanej gar[n]cy 50 a gr 10 [czyni]				16/20/0
				Suma czyni 1233/5/0

Potrącając meszne do kościoła parafialnego pyzdrskiego,
żyta korcy 2 a fl 6, owsa korcy 2 a fl. 2, czyni [złp] 16.

Zostaje do intraty 1217/5/0

Suma generalna z likwidacji intrat [s. 21] wsi wójtostwa Borzyków zwanego wynosi zł 1217 gr 5 polskich, którą z prawa dożywotniej posesyi przedzielając w połowie należącą, w sumie złp 608, gr 17, denarów 9, na rzecz Skarbu Koronnego, która aby w czasie prawem przepisany i w miejscach dawniej oznaczonych, do Skarbu Koronnego opłacaną była, z mocy prawa zaleciwszy, podpisujemy się.

³⁷² Obecnie wieś Borzykowo w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim.

[Wieś Pietrzyków]

Stan budynków wsi Pietrzykowa. — Dwór pod gontami, z podwórza wapnem wybielony, podciągnięcia przyciesi potrzebujący. W którym pokoi z narożnikami 6. Mielcuch z suszeniem o 1 izbie pod gontami, reparacyi potrzebuje. Folwark naprzeciwko dworu, zupełnie zły. Stodoły 2 o 1 bojewisku, z których jedna dobra, druga zła. Owczarnia wielka, reparacyi potrzebuje. Obory dla bydła zupełnie złe. Stajnia reparacyi potrzebuje.

Osiadłość wsi Pietrzykowa i powinności ludzi. — Chałupników 12, robią dni 3 bydłem kiedy orzą po lasek 5, albo ręcznie dni 3, od św. Marcina [11 XI] do św. Wojciecha [23 IV] dni 2. Dają kapłona 1 każdy.

Komorników rolnych 14, robią zaciąg przez połowę i na 7 kapłonów wszyscy składają się.

Karczma bez stajni, kuźnia, chałupa młynarska, młyn wietrzny. Zabudowanie wiejskie w szrednim znajduje się stanie.

Wieś Wrąbczynek³⁷³

okupna na czynszach i powinności ludzi

Ma wymierzonych hubów 11 przez [bez] ogrodów i placów wiejskich. Płacą czynszu z huby jednej zł 80 i za drogę wschowską, albo poznańską, jeżeli potrzeba będzie zł 10. [Dają] kapłony 2, orzą na rok morgów 3, mierzwę wożą dni 2 i podczas żniw dni 5 robią. Drzewa na budowlę za kwitami dworskimi i do opału swego leżące, pozwolone mają. Za co borowemu składają zapłatę roczną.

Sołtys za urząd swój ma wydzielone morgów 5 w każdym polu.

Karczmarze za szynk wódki i piwa wolni są od czynszu z pół huby. Świętojanek biorą dwudziesty pierwszy garniec.

Komorników w Wrąbczynku 3, płacą czynszu; jeden zł 40, drugi zł 24, trzeci płaci [zł] 18.

Gospodarzy rolnych mieszka 14.

Karczmarz okupny.

Wieś cała w zabudowaniu dobrem. Grunta wolno im przedawać lub zamieniać za wiadomością dworu.

³⁷³ Wrąbczynek, wieś w obecnej gminie Pyszdry w pow. wrzesińskim.

Holendry Wrąbczynkowskie³⁷⁴

Wymierzone na hub 9½. Też same czynsze składają dworowi i powinności odbywają. Mają oprócz tych hub wymierzonej łąki morgów 17 i ½, z której płacą z morgi po zł 2. Gospodarzy Holędrow [s. 23] 17.

Budynki dobrze zabudowane mają i szkółkę nowo postawioną.

Prawa, nadanego od W Stefana z Stręczna Turno starosty pietrzykowskiego, złożyli konfirmację przywileju od Najjaśn. Stanisława Augusta króla, szczęśliwie nam teraz panującego, w Warszawie dn. 21 m. lutego 1787 r. danego, a do grodu pyzdrskiego przez oblatę dn. 26 m. lutego tegoż samego roku 1787 podanego.

[L a s y:] Na hubach wrąbczynkowych i po części holęderskich okupionych znajdują się dęby, z których użytkują żołądź. Co do dębów, komu należeć mają, dla uwiadomienia Prześwietnej Komisji Skarbu Koronnego, opisujemy ich bytność.

Wieś Jadamierz

Mająca hub 4. Z których gospodarze czynszu po zł ośmdziesiąt i za drogi po zł 10, jak powyżsi okupnicy płacą i równie z niemi powinności odbywają.

K o m o r n i k tamże mieszkający płaci z morgów roli czynszu zł 30.

Młyn Białostrzeg

Na ustępie rzeki Warty wybudowany o 2 kołach z młynicą. Z którego wymiaru daje żyta kor. 50, pieniędzy zł 100. Chałupa młynarska nowo postawiona o 2 izbach, stodoła i obora młynarska.

[Wieś Borzyków]

Stan budynków wsi Borzykowa, osiadłość jej i powinności ludzi. — Dworek pod poszyciem słomianym, w którym izby 3, reparacyi potrzebujący. Folwark pod [s. 24] poszyciem słomianym. Stodół małych 3, w dylinę jedna nowo postawiona, dwie stare. Owczarnia dobra. Obory w dylinę, złe.

Chałupników rolnych 5, robią bydłem dni 3, orzą po lasek 5, a kiedy ręczno, robią dni 3.

³⁷⁴ Obecnie wieś Wrąbczowskie Holendry w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim.

K o m o r n i k o w na roli 3, robią ręcznie dni 3, od św. Marcina [11 XI] do św. Wojciecha [23 IV] dni 2.

Z a b u d o w a n i a wiejskie w szrednim znajdują się stanie.

K a r c z m a, przy której s t a j n i a zajezdna, zła.

K u ż n i a, w której mieszka k o w a l, zła.

[BORY I LASY DZIERŻAWY PIETRZYKOWSKIEJ]

Bory i lasy do wsi B o r z y k o w a. — Bór zaczynający się od granicy wsi Gorazdowa do granicy wsi Wszemborza³⁷⁵ na południe ciągnie się wdłuż na pół mili drogi, wszere od pola borzykowskiego do granicy wsi Kołaczkowa³⁷⁶ 6 staj szeroki. W boru tym mało znajduje się drzewa do budowli, do samego tylko opału sośnina zdatna. Ponad rzeką [Wartą] jest dębina krzelasta, do samego tylko opału zdatna, nad polem i łakami miejscami na staje rozległa od strony Ciężenia, od strony zaś wsi Ratay³⁷⁷ sośnina także. Miejscami po łęgu znajdują się chrósty brzożowe ponad granicą wsi Szumarzewa³⁷⁸, do dóbr Ciężenia biskupstwa poznańskiego należącej, dalej ponad granicą wsi dziedzicznej Borkowa³⁷⁹ do [s. 25] granicy wsi Ratay królewskiej rozciągające się na dłuż i wszere do kilku staj rozległe. Te chrósty do konserwacyi na lasy niezdatne, a do roli ornej grunt użyteczny mające.

Bory i lasy wsiów W r ą b c z y n k a i J a d a m i e r z a. — Na wsi Wrąbczynku dębina do wszelkiego handlu na bale, krzywki, klepki zdatna, nad samą rzeką Wartą portową, gdzie się drzewo pławi położona. Od granicy wsi Wrąbczyna, dóbr lędzkich IMM księży cystersów³⁸⁰, do młyna pietrzykowskiego Białobrzega na dłuż pół ćwierci mili ciągnąca się, na wszere zaś od Wrąbczynka do granicy Ciężenia, dóbr biskupstwa poznańskiego, na ćwierć mili rozległa. In corpore tej dębiny znajduje się olszyna piękna, wyrosła, do przedaży zdatna. Bór sosnowy od granicy wsi Wrąbczyna, dóbr lędzkich IMM księży cystersów, do granicy miejskiej pyzdrowskiej nad Holędrami Wrąbczynskowskiemi, klinem wąsko będący, ciągnie się

³⁷⁵ Obecnie wsie Gorazdowo i Wszembórz w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim, na wschód od Borzykowa.

³⁷⁶ Wieś Kołaczkowo, obecnie siedziba gminy w pow. wrzesińskim.

³⁷⁷ Wieś Rataje w starostwie pyzdrowskim.

³⁷⁸ Obecnie wieś Samarzewo, zob. wcześniej przypis 347.

³⁷⁹ Borków, obecnie wieś w gminie Pyzdry w pow. wrzesińskim, na północ od Pietrzykowa.

³⁸⁰ Wieś Wrąbczyn, obecnie w gminie Zagórów w pow. słupeckim, należała do uposażenia klasztoru cystersów w Łądzie.

na milę drogi wdłuż, od granicy myszakowskiej³⁸¹ do rzeki [Warty], do młyna Białobrzega, na pół mili szeroki. Bór ten przecięty znacznie widzieliśmy. Po pierwsze na zabudowanie nowo osiadłych gospodarzy w wsi Wrąbczynku i Hołędрах użyty, po wtóre złożony mieliśmy konsens Najjaśn. Stanisława Augusta króla, szczęśliwie nam teraz panującego, pod dn. 13 m. listopada 1786 r. [s. 26] dany, do lat 3 użycie borów i lasów na wsiach Pietrzykowie, Wrąbczynku, Jadamierzu, Białobrzegu, Borzykowie W Stefanowi Turno posesorowi pozwalający, którego odtąd nic przedawać na mocy prawa ostrzegliśmy. W boru wrąbczynkowskim znajduje się jeszcze, w sztuce położonej pod wsią Jadamierzem, drzewo piękne, na budowlę zdatne. Oprócz słusznej konserwacji tego, do tylu osiadłości wsiów potrzebny, znajduje się w trzech częściach drzewo sosny murszałe, które mogą być użyte do sprzedaży na pławienie drzewa trafet. Co do uwiadomienia Prześwietnej Komisji Skarbu Koronnego podajemy. Zapusty młodocianej sośniny znajdują się w tym boru gęsto, a nawet do dyspozycji JW Józefa Mielzynskiego wojewody poznańskiego, posesora, są nowe zaganki nakazane i porobione.

Za zgodność z oryginalną lustracją starostw roku 1789
zaświadcza sekretarz generalny
Komisji Województwa Kaliskiego Dziewulski

³⁸¹ *Wieś Myszków w obecnej gminie Zagórów w pow. ślupeckim.*

[s. 1] [LUSTRACJA]
W WOJEWÓDZTWIE KALISKIM
POWIECIE KONIŃSKIM

[Oryginał rękopisu: AGAD, ASK, XLVI, 109, s. 1–674]

POWIAT KONIŃSKI

STAROSTWO KONIŃSKIE

[ZAFUNDOWANIE JURYSDYKCJI LUSTRATORÓW]

Działo się w wsi Starym Mieście do starostwa konińskiego należącej, w przytomności JW Jozefa Mycielskiego¹, wojewody inowrocławskiego, starosty konińskiego, orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawalera, dn. 18 m. lipca r. 1789.

Na mocy prawa r. 1789 titulo „Ofiara wieczysta”² na walnym sejmie warszawskim uchwalonego, nakazującego komisycie powiatowe do wyciągnięcia intrat tak z dóbr duchownych, ziemiańskich, jako i królewskich, z którego prawa przepisu, gdy komisarze tąż konstytucją wyszczególnieni, do miasta JKM Konina w województwie kaliskim, a powiecie konińskim będącego, po wydanych innotescencyach pod dn. 1 m. lipca roku bieżącego³ przez JW Stefana Leszczyca Zielonackiego podkomorzego

¹ *Sejm w 1775 zatwierdził J. Mycielskiemu starostwo konińskie z wójtostwami, sołectwami i wybraniectwami (VL, t. 8, s. 140, Nagroda zasłużonym).*

² *Konstytucja sejmowa z 30 V 1789 Sposób wynalezienia ofiary z dóbr ziemskich i duchownych w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim (VL, t. 9, s. 77). Spraw związanych z lustracją dotyczyła konstytucja Bezpieczeństwo podatku z dóbr królewskich z 22 VI 1789 (ibidem, s. 100).*

³ *VL, t. 9, s. 91, punkt 1, 2; APP, Konin grodzkie, 159, k. 249–250.*

kaliskiego, Orderu ś[w]. Stanisława kawalera, a tej komisji prezesa, dzień 16 lipca do zjazdu i stawienia się ziemianów wyznaczających, na który w zupełnym komplecie zjechawszy się i jurysdykcją swoją zafundowawszy, sposób i szacunek wyciągania intrat ułożywszy, po tym do wybrania spomiędzy siebie za lustratorów do starostw żadnej królewskiej nie posiadających, przystąpili i nas niżej podpisanych wybrawszy, przysięgę rotą w prawie 1764 [r.]⁴ przepisana wykonać nakazali.

„Ja Wojciech, ja Nepomucen, ja Antoni⁵ przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy Ś[w]. Jedynemu, iż przy lustracyi mi powierzonej osobiście, a nie przez inne osoby, inwentarze i rejestra importancyi, wszystkich in genere królewskiej od posesorów lub komisarzy lub dyspozytorów ich podane, [s. 2] wiernie i sprawiedliwie na gruncie rewidować i, co do intrat należy, weryfikować i poprawiać, z należytym wypytaniem się i pilnościach o dochodach, będę, nie folgując ani respektem, ani przyjaźnią na przyjaciela i krewnego, ani nienawiścią na nieprzyjaciela nie uwodząc się, ani podarunków i obietnic żadnych ani przed, ani podczas, ani po lustracyi od nikogo brać i akceptować nigdzie nie będę, a nadzwyczajną tylko postanowioną mi pensją i suficycją mi dla koni, najwięcej dwanaście⁶, taryfę sprawiedliwą kwarty uformuję i tę lustracją w czasie wyznaczonym⁷, nie zasłaniając się niczym, tylko jedną prawdziwą chorobą, skończyć i włożony na mnie obowiązek lustratorski dopełnić, starać się będę. Tak mi Panie Boże dopomóż i Niewinna Męko Syna Jego”.

Którą przysięgę wykonawszy i instrukcją z taksą produktów ziemiańskich odebrawszy, na grunt wsi Stare Miasto zwanej, do starostwa konińskiego należącej zjechaliśmy i jurysdykcją naszą sposobem zwyczajnym zafundowawszy, złożenie przywilejów tak do starostwa, jako wójtostw, szaleństw [sołectw], wybraniectw, nakazujemy.

⁴ VL, t. 7, s. 80; APP, *Konin grodzkie*, 159, k. 276–277, *Excerpt* Z protokołu pod tytułem „Ofiara na wojsko z dóbr ziemskich tak świeckich, jako i duchownych powiatu konińskiego tak, co do taksy produktów, jako i wyznaczenia do starostw i królewskiej lustratorów w niżej opisany sposób [...]” słowa do słowa z protokołu oryginalnego wycięte. Dnia 16 lipca roku 1789. Ignacy Rapacki, komornik ziemi kaliskiej komisarz pióro trzymający.

⁵ *Wojciech Sokołowski, Jan Nepomucen Dobrzycki, Antoni Rudnicki.*

⁶ VL, t. 9, s. 76.

⁷ *Lustracja miała się zacząć 17 VII 1789, komisarze zaś czynność swoją najdalej na ostatni dzień września [30] zakończyć mają (VL, t. 9, s. 91, punkt 1).*

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Złożył sam JW Jozef Mycielski, wojewoda inowrocławski, starosta koniński, orderów polskich kawaler, przywileje temuż JW staroście służące tak na samo starostwo, jako na wójtostwa, niektóre wybraniectwa i szalestwa w tymże starostwie znajdujące się, przez niego nabyte. A najprzód na mocy cesyi przez JW Mycielską⁸, kasztelanową poznańską, za wyszłym konsensem Najjaśn. Augusta III⁹, przed księgami grodzkimi poznańskimi fer. 4 post f. s. Lucae Evangelistae [20 X] a. 1756 zeznanej¹⁰, intromisyą na tegoż JW Mycielskiego, starostę konińskiego do pomienionego starostwa i wsiów wziętą, przed księgami grodzkimi konińskimi sabbato pridie f. Praesentationis [s. 3] BVM [20 XI] a. 1756 zeznaną¹¹.

Nadto przywileje i iura communicativa tak na samo starostwo z przyległościami, jako i na niektóre wójtostwa, szalestwa i wybraniectwa, tudzież młyny w tym starostwie znajdujące, temuż JW staroście, a dzisiejszemu wojewodzie inowrocławskiemu oraz JW JMP Franciszce z Kozmińskich małżonce jego służące, od Najjaśn. Augusta III w r. 1760 wszystkie pod jedną datą per distincta privilegia pozwolone i nadane¹², złożył, oraz i lustracyą tegoż starostwa konińskiego w r. 1765 dn. 18 września w Starym Mieście ekspediowaną¹³.

Po którym praw JW staroście służących zakonotowaniu, chcąc się jak najdoskonalej informować o prowentach i dochodach tego starostwa, najprzód do opisanja stanu całkowitego tego starostwa każdej w szczególności wsi, wójtostwa, szalestwa [sołectwa] lub wybraniectwa, młynów, z wyciągnięciem z indagacyi gromad wszelkich od nich należących się powinności, przystąpiliśmy. Który to opis stanu całkowitego starostwa konińskiego

⁸ Weronika Konarzewska, od ok. 1715 żona Macieja Mycielskiego, kasztelana kaliskiego od 1732, starosty konińskiego od 1744, zmarłego 3 X 1747. Wcześniej, 27 VII 1736 Janusz Wiśniowiecki kasztelan krakowski i Teofila z Leszczyńskich otrzymali konsens na cesję starostwa konińskiego Maciejowi Mycielskiemu (AGAD, Sig., 26, k. 29v).

⁹ Dokument Augusta III z 16 IX 1754, w oblacie z 20 X 1756 (APP, Poznań grodzkie, 586, k. 32v–33v).

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ APP, Konin grodzkie, 137, k. 191–192v.

¹² Nadanie z 5 XI 1760 dla Józefa Mycielskiego dotyczyło młynów we wsiach Lisiecu i Głównowie (AGAD, Sig., 27, s. 509, 511), a 18 XI 1760 Franciszka Koźmińska otrzymała prawo współudziału na starostwie konińskim, wójtostwie, czyli sołectwie we wsi Stare Miasto, czyli Starym Koninie i sołectwach w Ruminie, Czarkowie, Wilkowie oraz młynach: Golonka i wodnym dictum Bestwin koło wsi Patrzyków (*ibidem*, s. 511; AGAD, KK, 90, s. 43–48, dokument wymieniony w liście z 7 XII 1789 do Komisji Skarbu Koronnego).

¹³ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 123v–148.

do terazniejszej osobno przyłączamy lustracyi. Po którym uspokojonym w porządku wyciągnięcia z tegoż całkowitego [stanu] starostwa na rzecz Skarbu Koronnego dwóch kwart, złożenie regestrów prowentowych i tabelów od r. 1786 aż do 1788. Przy którym złożeniu oraz i JW staroście konińskiemu na nieujęcie komisarza, ekonomów lub gubernatorów, a komisarzowi, ekonomom lub gubernatorowi, jako sprawiedliwie intratę podają, zaprzysiąc mocą prawa nakazujemy.

Po której rezolucyi złożony jest przed nami ekstrakt z grodu konińskiego pod dn. 18 m. lipca roku bieżącego [1789 r.] autentycznie wyjęty¹⁴, wykonaną przed temiż aktami przez JW starostę konińskiego, rotą prawem przepisaną, przysięgą, zaświadczający. Złożył JP Wojciech Mitrowski¹⁵, komisarz starostwa konińskiego rejestra i do nich [s. 4] tabele do całego starostwa konińskiego, koźdej wsi osobno wyszczególnionej, które przed nami złożone zaprzysiąc mu nakazujemy tą rotą: „Ja Wojciech przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Ś[w]. Jedynemu, jako tabele wyciągniętych z regestrów prowentowych całego starostwa intrat sprawiedliwie są spisane i podane przeze mnie, intraty tegoż całego starostwa w niczym na pokrzywdzenie ofiary dla Rzplitej zmniejszone i utajone nie są. Tak mi Panie Boże dopomóż i Niewinna Syna Jego Męka”¹⁶, zaprzysiągł.

[REGUŁA DLA POWIATU KONIŃSKIEGO]

Po którym zaprzysiężeniu, przystępując do likwidowania intraty, a z niej wyciągnięcia podatku na Skarb Rzplitej wypadającego, ponieważ sposób wyciągania intraty i szacunek produktów wszelkich podług położenia kraju i zwyczaju powszechnego na wszystkie strony od portu odległego, generalna komisya powiatu konińskiego przez rezolucyą swoją do ksiąg grodu konińskiego pod dn. 17 m. lipca roku terazniejszego¹⁷ podaną ustanowiła,

¹⁴ APP, *Konin grodzkie*, 159, k. 278v.

¹⁵ Wojciech Mitrowski, w *latach 1796–1798 dzierżawca Żydowa (Teki Dworzaczka)*.

¹⁶ VL, t. 9, s. 92, punkt 4.

¹⁷ APP, *Konin grodzkie*, 159, k. 276v–277. W sprawie czynszu płaconego z młynów komisja zaznaczyła, że Ponieważ zaś młyny na rzece Wąrcie wielorakimi konstytucyjami dla oczyszczenia na spław teje rzeki są uchylone, te jednak do tych czas nie są zdemolowane, i z nich intratę dziedzice i posesorowi dóbr partycypują. Przeto, czynsze z nich do potąd, do pokąd nie będą zniesione, czyli raczej groszy 10 tera wyciągnąć się mający, opłacone być mają. *Konstytucje z lat: 1557* Warta od Sieradza wolna być ma od młynów i od jazów (VL, t. 2, s. 12, punkt 15); *1611* Komisja na uspokojenie nawigacji rzeki Warty zaleciła wyrumowanie rzeki i sprzątanie począć się ma od Koła (VL, t. 3, s. 19). W postanowieniach powołanej w 1638 komisji Do Śląska, Margrabstwa i Pomorstwa z województwami

to jest żyta kopę a fl. 4, pszenicy kopę a fl. 6, jęczmienia kopę a fl. 9, piwa beczkę wielką 72 garce nowej miary trzymającą a fl. 2, garniec gorzałki nowej miary a gr 10, owcę do każdej kopy żyta przyłączając 1 a fl. 1. Z przyczyny, iż siano nie jest rachowane, zboże zaś w ziarnie z sepów, mesznego, czynszów okupniczych, z młynów i wiatraków. Żyta korzec z młynów i wiatraków, z przyczyny niewybieganego zboża wydawany a fl. 4. Z sepów zaś mesznego i od okupników a fl. 5, pszenicy a fl. 8, jęczmienia korzec a fl. 4, owsa korzec a fl. 2, kapłon a gr 10, gęś a gr 15, jaje a szel. 1.

Czynsze pieniężne od okupników, tudzież z młynów wodnych i wietrznych całkowicie, a prawo wykonywacze a sposobem ziemiańskim i niniejszy podatek wyciągnąć przepisało. Dlatego i z starostwa terazniejszego konińskiego [s. 5] do wyciągnięcia prowentów i z nich ustanowienia dla Skarbu Koronnego podatków podobnym sposobem przystąpiliśmy.

[OPIS WSI POWIATU KONIŃSKIEGO]

Wieś Stare Miasto¹⁸

z szaleństwem [sołectwem], sub nro 1-mo

W tej wsi jest folwark pański, osobnym inwentarzem przez terazniejszą lustracją opisany, z której całkowitego rocznego prowentu podług tabeli nro 1-mo przyłączonej pokazało się złp 1855 gr 15 szel. 2, z których wypada na Skarb dwoistej kwarty złp 925 gr 8.

Szaleństwo w tej wsi znajdującej [s] się, którego jest posesorem JW starosta koniński¹⁹, połączone teraz jest z folwarkiem dworskim, równie i prowent z niego w tabelę powyższą wsi Stare Miasto sub nro 1-mo wyciągniony jest.

Wójtostwo w Starym Mieście [sub] nro 2-do

Tego wójtostwa posesorami zastaliśmy teraz ur. Jana i Maryannę z Lińskich, małżonków Jeziorskich²⁰, którym posesorom, aby złożyli swoje prawo do tego wójtostwa im służące, nakazaliśmy. Złożył ur. Jezierski przywilej, czyli konsens w r. 1773 dn. 4 m. października przez Najjaśn.

Wielkopolskimi zaznaczono, żeby jazy wszystkie i gaci na rzece Warcie dla wolnej nawigacji zniesione i uprzątnięte były (*ibidem*, s. 445; *APP*; *Pyzdry grodzkie*, 115, k. 290v).

¹⁸ Obecnie Stare Miasto, wieś, siedziba gminy w pow. konińskim.

¹⁹ *Cesją z 31 III 1758 Józefa Rzepeckiego (AGAD, Sig., 29, s. 73).*

²⁰ *Jan Lewald Jezierski, h. Rogala.*

Stanisława Augusta, dziś nam szczęśliwie panującego, ur. ur. Jakubowi Lińskiemu²¹ i Franciszce z Głoskowskich, małżonkom, do ustąpienia tegoż wójtostwa dzisiejszym posesorom dany²², niemniej samą cesą przez ur. Jakuba i Franciszkę Lińskich, małżonków, na rzecz terażniejszych posesorów in Conin fer. 2 post f. s. Bartholomaei Apostoli, die 29 m. Augusti a. 1774 zeznaną²³. Po którym zadosyć uczynieniu, aby oraz złożył registra trzechletniego zbioru z tegoż wójtostwa prowentów i tabele do nich stosowną podał i rotą, wyżej JMP Wojciechowi Mitrowskiemu przepisaną, onych rzetelność zaprzysiągł, nakazaliśmy. Zaprzysiągł.

[s. 6] Z których regestrów podług tabeli sub nro 2-do „Wójtostwo Staromiejskie”, tu przyłączonej całorocznego pokazało się prowentu złp 210 gr 13 szel. 1½, z których na Rzplitej Skarb dwoistej kwarty wypada złp 105 gr 6 szel. 2

Wieś Wilków²⁴ z szaleństwem [sołectwem] nro 3-tio

W tej wsi nie masz budynków folwarkowych, żadnych, role jednak folwarkowe bywają obsiewane, z której wsi podług tabeli tu sub nro 3-tio przyłączonej wyciągnęliśmy całorocznego prowentu złp 811 gr 8, z których wypada na Skarb dwoistej kwarty zł 405 gr 19. Szaleństwo²⁵ w tej wsi znajdujące się, którego jest posesorem JW starosta koniński, połączone teraz jest z folwarkiem dworskim, z którego prowent w tabele „Wieś Wilków” nro 3-tio jest wyciągniony.

Wieś Rumin²⁶ z szaleństwem [sołectwem] nro 4-to

W tej wsi jest folwark dworski z gruntami dworskimi, z której podług tabeli nro 4-to tu przyłączonej, całkowitego rocznego prowentu

²¹ *Jakub Liński i Franciszka Głoskowska nadaniem z 5 VII 1748 dostali wójtostwo po Walentym i Mariannie Sakowskich (AGAD, Sig., 28, s. 72).*

²² *AGAD, Sig., 32, k. 230.*

²³ *AGAD, KK, 52 C, s. 232 — List Komisji Skarbowej z datą 25 VIII o wyszłym konsensie na cesję wójtostwa i o uczynionej cesji; APP, Konin grodzkie, 144, k. 20–23.*

²⁴ *Dziś Wilków — dzielnica Konina położona w tzw. Starym Koninie.*

²⁵ *Wcześniej, 11 VIII 1750, sołectwo dostali Józef Sakowski i Marianna z Rosnowskich, którzy otrzymali 24 X 1755 zgodę na cesję łąnów sołeckich Józefowi Mycielskiemu. Następnie 3 I 1757 wójtostwo w Wilkowie wraz z młynem Golonka otrzymał Józef Rzepecki, który 9 III 1758 dostał konsens na cesję sołectwa i młyna Józefowi Mycielskiemu (AGAD, Sig., 27, s. 181, 372, Sig., 28, s. 524, Sig., 29, s. 73).*

²⁶ *We wsi było też wybraniectwo, które 30 XI 1754 z dawna wakujące otrzymał Józef Sakowski, a 24 X 1755 dostał konsens na cesję łąnów sołeckich Józefowi Mycielskiemu (AGAD, Sig., 27, s. 327–328, Sig., 28, s. 512; AGAD, KK, 31, s. 65, List na sołectwo w Ruminie Mycielskim z 12 III 1766). Obecnie Rumin, wieś w gminie Stare Miasto.*

wykazało się zł 1005 gr 15, z tych wypada dwoistej kwarty na Skarb zł 502 gr 22 szel. 1½. Szaleństwo w tej wsi znajdujące się, którego jest posesorem JW starosta koniński²⁷, połączone teraz jest z folwarkiem dworskim, z którego prowent w tabelę „Wieś Rumin” nro 4-to jest wyciągniony.

Wieś Barczygłów²⁸
z szaleństwem [sołectwem], czyli wybraniectwem
i wójtostwem nro 5-to

W tej wsi jest folwark. Dworskich budynków i ról podług tabeli nro 5-to tu przyłączonej wylukwidowaliśmy całorocznego prowentu złp 301 gr 16, z których wypada dwoistej kwarty na Skarb złp 150 gr 23. [s. 7] W tej wsi szaleństwo²⁹, czyli wybraniectwo, tudzież wójtostwo³⁰, których jest posesorem JW starosta koniński, połączone są z folwarkiem dworskim, czyli z nich samych jest teraz uformowany folwark dworski, z których prowent jest ciągniony w tabelę nro 5-to „Wieś Barczygłów”.

Wieś Modła Królewska³¹ nro 6-to

W tej wsi nie masz folwarku, tylko jest zarabiająca do Starego Miasta i czynszująca, z której podług tabeli nro 6-to tu przyłączonej, pokazało się całorocznego prowentu złp 174 gr 5, z których wypada na Skarb dwoistej kwarty złp 87 gr 2 szel. 1½. W tej wsi jest wybraniectwo,

²⁷ Józef Mycielski i Franciszka Koźmińska nadaniem z 22 I 1766 otrzymali prawa do sołectwa (AGAD, Sig., 31, k. 53; APP, Konin grodzkie, 114, k. 275–275v).

²⁸ Przed lustracją Piotr Dap Fontaine kontraktem arendowym z 24 VI 1789 zawartym w Poznaniu z J. Mycielskim dostał wieś w dzierżawę (APP, Konin grodzkie, 87, k. 140). Obecnie Barczygłów, w gminie Stare Miasto.

²⁹ Nadaniem z 5 XII 1752 scultetia alias sołectwo otrzymali Franciszek i Rozalia Rylscy i ich następcy, którzy 23 IX 1770 dostali zgodę na cesję Mycielskim (AGAD, Sig., 28, s. 305; AGAD, KK, 48, s. 165–166; APP, Konin grodzkie, 110, k. 256v–257 — oblata przywiłegu 2 X 1753).

³⁰ Nadaniem z 5 VII 1748 wójtostwo otrzymali Wojciech Radgowski i Marianna ze Złotnickich (po Rafale i Annie Złotnickich). Marianna Radgowska 10 X 1766 otrzymała zgodę na jego cesję Mycielskim (AGAD, Sig., 28, s. 305; AGAD, KK, 31, s. 311–312, KK, 32, s. 9 List donoszący do Komisji Skarbu Koronnego o wyszłym konsensie na ustąpienie z 14 I 1767). Mycielscy 25 VI 1780 zapisali na wsi sumę 15 406 zł Piotrowi i Annie Przanowskim (APP, Konin grodzkie, 87, k. 140; zob. J. Łojko, P. Łojko-Wojtyniak, *Przestrzeń społeczna i ekonomiczna, [w:] Civitas Konin, s. 206*).

³¹ Obecnie Modła Królewska, wieś w gminie Stare Miasto.

którego teraz jest posesorem ur. Bartłomiej Brzeski³². Do którego wybraniectwa, aby tenże, JMP Brzeski złożył swoje prawo sobie do niego służące, tudzież registr trzechletnich zbiorów z tabelą stosowaną i złożonej zaprzysiężenie, nakazujemy. Złożył tak prawo, jako i tabele, którą rotą prawem przepisana zaprzysiężł³³ a, że w tej tabeli nie wykazuje się więcej intraty, jak tylko złp 54 gr 23, a w kwocie opłacającym [!] kwartę dać niniejszą, widzieć się daje na rok opłaconej złp 101 gr 6, przeto też tabelę położoną odłączamy, a przy opłacie dawnej kwarty toż wybraniectwo zostawujemy w kwocie złp 101 gr 6.

Wieś Lisiec Wielki³⁴

z wójtostwem i szaleństwem [sołectwem], nro 7-mo

W tej wsi jest folwark. Budynków i ról dworskich, z której podług tabeli nro 7-mo tu przyłączonej wylikwidowaliśmy całorocznego procentu złp 1498 gr 16, z których wypada dwoistej kwarty na Skarb złp 749 gr 8. W tej wsi wybraniectwo, czyli szaleństwo³⁵, tudzież i wójtostwo³⁶, których JW starosta koniński jest posesorem, połączone teraz jest z folwarkiem dworskim. Z tych procent złączony jest w tabeli „Lisiec Wielki” nro 7-mo.

Wieś Głowiew³⁷ z wybraniectwem i wójtostwem, nro 8-vo

W tej wsi jest folwark. Budynków i ról dworskich, z której podług tabeli nro 8-vo tu przyłączonej [s. 8] wylikwidowaliśmy procentu całorocznego złp 924 gr 16 szel. 1½, z tych dwoistej kwarty na Skarb wypada złp 462 gr 8 szel. 1. W tej wsi jest wybraniectwo i wójtostwo³⁸,

³² Na podstawie nadania z 7 X 1750 potwierdzenie prawa otrzymał 14 VII 1765 Bartłomiej Brzeski prawdopodobnie h. Jastrzębiec (AGAD, Sig., 28, s. 247; AGAD, KK, 27, s. 556–558).

³³ VL, t. 9, s. 92, punkt 4.

³⁴ Obecnie Lisiec Wielki, wieś na południe od Konina w gminie Stare Miasto.

³⁵ Na podstawie cesji z 6 VI 1772 Michała Stanisławskiego (który przywilejem z 9 X 1771 dostał sołectwo po Łączkowskim) (AGAD, Sig., 32, k. 169; APP, Konin grodzkie, 115, k. 187, 211v).

³⁶ Przywilejem z 2 VII 1776 po śmierci Stefana Gąsiorowskiego (AGAD, KK, 56, s. 37–40; APP, Konin grodzkie, 116, k. 127v). Podczas lustracji w 1765 dzierżawcą był Stefan Gąsiorowski (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 141).

³⁷ Obecnie Głowiew, w gminie Stare Miasto.

³⁸ Nadaniem z 3 VI 1750 wójtostwo sive sołtysostwo po Wojciechu Potarowskim dostali Antoni i Marianna Rzeszotarscy, Marianna 28 VII 1770 otrzymała zgodę na cesję Józefowi i Franciszce Mycielskim (AGAD, Sig., 27, s. 161–162, Sig., 32, k. 95).

których jest posesorem JW starosta koniński, teraz połączone z folwarkiem dworskim, z których procent w tabeli „Głowiew” nro 8-vo jest połączony.

Wieś Czarkow³⁹ nro 9-no

W tej wsi jest folwark. Budynków i ról dworskich, z której wylikwidowaliśmy całorocznego procentu, podług tabeli nro 9-no tu przyłączonej złp 1114 gr 27 szel. 1½, z których wypada dwoistej kwarty na Skarb złp 557 gr 13 szel. 2.

Folwark Nowy Dwór⁴⁰ nro 10-mo

Z tego folwarku podług tabeli nro 10-mo tu przyłączonej wylikwidowaliśmy całorocznego procentu złp 512 gr 7 szel. 2½, z których wypada dwoistej kwarty na Skarb złp 256 gr 3 szel. 2.

Wieś Chorzeń⁴¹ nro 11-mo

Ta wieś nie ma folwarku żadnego, tylko jest zarabiająca do innych folwarków i czynszująca. Z której podług tabeli nro 11-mo tu przyłączonej wylikwidowaliśmy procentu całorocznego złp 672, z których wypada dwoistej kwarty dla Skarbu złp 336 szel. 1½.

Wieś Miedzylesie⁴² z szalestwami [sołectwami] nro 12-do

W tej wsi jest folwark. Budynków i ról dworskich, z której podług tabeli nro 12-do tu przyłączonej, wylikwidowaliśmy procentu całorocznego złp 337 gr 27 szel. 1½, z których dwoistej wypada kwarty dla Skarbu złp 168 gr 28 szel. 1½. Wybraniectwo w Miedzylesiu. — To wybraniectwo dopiero w roku przeszłym w Komisji Skarbu Koronnego zakwestionowane było o nieprawne posiadanie onegoż przez ur. Wojciecha [s. 9] Bogusławskiego⁴³, na co z teje Komisji wypadł dekret pod

³⁹ *Dziś Czarków — położona w zachodniej części miasta dzielnica Konina. W tej wsi było sołectwo, które nadaniem z 13 XII 1754 otrzymał Józef Sokołowski, w następnym roku — 24 X 1755 dostał zgodę na cesję łąnów sołeckich Józefowi Mycielskiemu (AGAD, Sig., 27, s. 338–339, Sig., 28, s. 524).*

⁴⁰ *Dziś Nowy Dwór — położona w zachodniej części miasta dzielnica Konina.*

⁴¹ *Obecnie Chorzeń — położona w zachodniej części miasta dzielnica Konina.*

⁴² *Miedzylesie — osiedle położone w tzw. Starym Koninie.*

⁴³ *2 VI 1765 potwierdzenie prawa do wybraniectwa otrzymali Kazimierz i Julianna z Borkowskich (AGAD, Sig., 30, k. 56). 13 VIII 1772 przywilej na wybraniectwo dostali Teodor Bielawski i Franciszka z Ambroszkiewiczów (APP, Konin grodzkie, 115, k. 205v).*

dn. 9 maja w r. 1788 między tymże ur. Wojciechem Bogusławskim z jednej, a JW starostą konińskim z drugiej strony⁴⁴. Do którego wybraniectwa okazał nam komplancją, pomiędzy rzeczonymi stronami zdziałaną, komisarz starostwa konińskiego, którą my przejrząwszy z tej sądzielibyśmy opłatę do Skarbu emfiteutom prawem przypisaną⁴⁵, ale że to wybraniectwo od lat kilku puste i nieobsiewane, z którego podatku wyciągnąć nie można, przeto złożenie kwitów, kwartę z tegoż wybraniectwa skazujących JP komisarzowi nakazujemy. Złożył kwit ostatni pod dn. 15 m. marca w Warszawie w roku bieżącym wyszły, z którego wykazuje się podatku i taryfy łanowego ułożonego w kwocie złp 82 gr 26 na jedną rate. Wypada, więc rocznego podatku obydwie raty złączywszy złp na Skarb 165 gr 22.

Szałestwa zaś w tej wsi będące⁴⁶, do folwarku dworskiego przyłączone i z nich prowent w tabeli „Wieś Miedzylesie” nro 12-do jest umieszczony.

Wieś Patrzychów⁴⁷ nro 13-tio

W tej wsi folwarku pańskiego nie masz, tylko jest wieś zarabiająca do innych folwarków i czynszująca, z której, podług tabeli nro 13-tio tu przyłączonej, wylikwidowaliśmy prowentu całorocznego złp 1565 gr 23 szel. 1½, z których wypada dwoistej kwarty na Skarb złp 782 gr 26 szel. 2.

⁴⁴ *Wojciech Bogusławski z Bogusławic w pow. konińskim otrzymał 6 VIII 1784 potwierdzenie kontraktu (z 31 VII 1784) na wspomniane wybraniectwo (AGAD, KK, 77, s. 90–93; AGAD, Sig., 35, k. 192v). 4 II 1789 została zawarta ugoda między W. Bogusławskim a J. Mycielskim (AGAD, Sig., 35, k. 192v; APP, Konin grodzkie, 159, k. 15–21).*

⁴⁵ VL, t. 8, s. 141.

⁴⁶ *Lustracja z 1765 opisała 2 sołectwa: na jednym Józef Sakowski — na podstawie przywileju z 26 II 1757 po Antonim i Mariannie Poradowskich (AGAD, Sig., 29, s. 22; APP, Kalisz, Tab. 15, k. 139v, Tab. 16, k. 71). Nadaniem z 12 X 1766 Mycielscy weszli w jego posiadanie (AGAD, KK, 31, s. 320–321). Drugie sołectwo przywilejem z 25 VI 1760 dostali Kazimierz Pniewski i Julianna z Borkowskich (APP, Konin grodzkie, 114, k. 214v–216v). Podczas lustracji w 1765 sołectwo trzyma pan [Józef] Pniewski — na podstawie przywileju z 8 VI 1765 (AGAD, Sig., 30, k. 56v; APP, Konin grodzkie, 114, k. 49, 141, k. 537–537v; APP, Kalisz, Tab. 15, k. 140, Tab. 16, k. 71). Po Józefie Pniewskim przywilejem z 30 VII 1783 otrzymał wspomniane sołectwo Józef Mycielski (AGAD, KK, 76b, s. 166–169).*

⁴⁷ *Wieś w 1782 miał w arendzie Franciszek Pruski, przeprowadzona wizja wsi 24 VI opisywała częściowe jej zniszczenie przez chłopów (APP, Konin grodzkie, 118, k. 430–430v). Dziś wieś Patrzychów w pow. konińskim.*

Młyn Posoka nro 14-to

Młyn ten, lubo jest podług dawnych lustracyów⁴⁸ inkorporowany do starostwa konińskiego, jednakowoż teraz zostaje w osobnej posesyi Jozefa Badyńskiego⁴⁹, komornika granicznego województwa gnieźnińskiego i Jozefy z Gajewskich, małżonków, do którego [s. 10] my przybywszy, złożenie przed nami prawa temuż JMP Badyńskiemu do tego młyna służącego nakazaliśmy. Złożył cesą na siebie, małżonków i sukcesorów swoich, od ur. Maryanny z Rzeszewskich Gajewskiej, w grodzie konińskim fer. 2 post dominicam Sexagesimae [7 III] a. 1768⁵⁰ za poprzedzającym przez Najjaśn. Stanisława Augusta, króla nam panującego, konsensem w r. 1767 dn. 10 grudnia w Warszawie datowanym, zeznaną⁵¹ i za listem skarbowym podawczym r. 1768 dn. 27 maja z Komisji Skarbowej Koronnej Rzplitej wysłtym i podaniem dworzańskim 4 lipca tegoż roku na gruncie młyna Posoki sporządzonym⁵², temuż ur. Badyńskiemu tegoż młyna podanie, tudzież i kwit w wypłaconej do Skarbu Koronnego kwadrupli [w] lustracyi dworzańskiej r. 1768 opisanej i do ksiąg grodzkich konińskich fer. 3 ipso die f. s. Rochi Confessoris [16 VIII] tegoż samego roku podanej⁵³,

⁴⁸ *Młyn Posoka (dziś wieś o tej samej nazwie w gminie Stare Miasto) leżał nad rzeką Pową — tradycyjnie zwaną Pokrzywnicą — niedaleko wsi Rumino (zob. J. Łojko, A. Tkaczyk, Życie gospodarcze. Cechy, [w:] Civitas Konin, s. 147). W Ruminiu, według lustracji z lat 1565, 1569, 1616/1620 i 1629, były 2 młyny: młyn na rzece Warcie i młyn Préndota na strudze Pokrzywnicy (LWWK 1564–1565, cz. I, s. 223; z 1569, s. 10). W 1618 młyn Préndota był w posiadaniu Stanisława Posoki według nadania Zygmunta III, który 30 V 1618 potwierdził Stanisławowi Posoce alias Rudnikowi prawo do tego młyna (LWWK 1616–1620, cz. II, nr 1336). Lustracja z 1629 wymienia młyny przy wsi Ruminiu: pierwszy nazwany Prawdota, młynarz Stanisław Posoka, wtóry młyn Rumiński na rzece Warcie, który trzyma Wojciech Lech (LWWK 1628–1632, cz. I, s. 130). Lustracja z 1765 wymienia młyn Kolano na rzece Warcie [...] drugi młyn Posoka (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 132–132v, 142v–143v).*

⁴⁹ *Nadaniem z 6 VIII 1754 młyn po Klupińskich otrzymał Stanisław Gajewski, burgrabia Kleczewa z żoną Marianną (APP, Konin grodzkie, 110, k. 375). Po śmierci Gajewskiego wdowa Marianna dostała 5 X 1764 przywilej na młyn (ibidem, 113, k. 331).*

⁵⁰ *APP, Konin grodzkie, 141, k. 566v.*

⁵¹ *Ibidem; AGAD, Sig., 33, k. 4v.*

⁵² *Oświadczenie spisane przez Kazimierza Gorzeńskiego, regenta grodzkiego nakielskiego Skarbu Koronnego dworzanina (APP, Konin grodzkie, 141, k. 566–567).*

⁵³ *Ibidem, k. 566–567. W 1773 Józef Mycielski starosta koniński prowadził spór z Józefem Badyńskim, posesorem młyna Posoka. Sąd Referendarii Koronnej do sprawy powrócił 13 V 1777. Zachował się Summarium documentorum ad causarum cum generoso Badyński in indicio referendaris Regni in intentatum conscriptum 1777 (APP, Majątek Kobyłepole — Mycielscy, 914). Wyrok Sądu Referendarii z 13 V 1778 utrzymywał małżeństwo Józefę z Gajewskich i Józefa Badyńskich w posesji młyna i należących do niego gruntów.*

umieszczony. Po którym zaspokojeniu, aby oraz i rejestra trzechletniego zbioru tegoż młyna złożył i one zaprzysiął, nakazaliśmy. Złożył, przerzeczzone rejestra z tabelą stosownie do nich napisaną ur. Antoni Bajer, tegoż młyna Posoki arendowny posesor, niemniej i ekstrakt autentyczny z ksiąg grodu poznańskiego dn. 24 lipca roku terażniejszego [1789], na nie ujęcie posesora swego, przez Jozefa Badyńskiego wykonanej przysięgi, wyjęty nam okazał. Po którym okazanym, aby tenże ur. Bajer rzetelność swych regestrów i tabeli sub nro 14-to tu przyłączonej zaprzysiął, nakazaliśmy. Zaprzysiął. Z których wylikwidowaliśmy całorocznego prowentu złp 244 gr 12 szel. 2, z których wypada dwoistej kwarty na Skarb złp 122 gr 6 szel. 1.

[s. 11] **Opowiedzenie.** — Opowiedzieli ciż urodzeni posesorowie skargi swoje w lustracyi r. 1768 opisane⁵⁴, względem zaboru pola trzeciego na błoniu, dawnymi czasy do młyna tegoż używanego i łąk tamże leżących⁵⁵, a niedawnymi czasy wystawionego na tymże błoniu nowego siedliska przez chłopą karbowego. Również i łąkę za stawem ku Staremu Miastu, niżej kopców narożnych leżącą, dawniej przez posesorów młyna Posoki sprzątaną, o które awulsa ciż urodzeni posesorowie ulegając przemocy, a nie mając uiszczonej zapadłej komisyi, o całość swych praw skarżą się.

Wójtostwo Borzętów nro 15-to

W tym wójtostwie na przedmieściu konińskim będącym⁵⁶, zastaliśmy teraz posesorkę WJMP Joannę z Potwor[ow]skich Bronikowską, niegdy WJMP Adama Bronikowskiego⁵⁷ małżonkę, a teraz pozostałą wdowę, mocą cesyi przez ur. ur. Józefa Sakoskiego i Małgorzatę z Rosnowskich małżonków, w księgach grodzkich konińskich w czwartek po święcie ś[w]. Barłomieja Apostoła [27 VIII] r. 1750 na osoby ur. ur. Adama i Joanny

Natomiast dla ustalenia czynszu i innych powinności oraz rozsądzenia sporów o role i pastwiska została wyznaczona komisja (Księgi referendarii koronnej, t. 1, s. 71; J. Łojko, A. Tkaczyk, Życie gospodarcze, s. 147–148).

⁵⁴ *Skarga dotyczyła nieprawnego korzystania z łąk przez wsie Rumin i Stare Miasto (APP, Konin grodzkie, 141, k. 566–567).*

⁵⁵ *Zob. LWVK 1564–1565, cz. I, s. 223; LWVK 1616–1620, cz. I, s. 42. Podczas lustracji w 1629 komisja zaznaczyła, że młynarz Stanisław Rosoka z rolej i ogroda czynszu płaci na rok fl. 1. Natomiast lustracja z 1768 wymieniła: staw, role trzy za Górą przy drodze konińskiej oraz łąk kilka należących do młyna (APP, Konin grodzkie, 141, k. 566–567).*

⁵⁶ *Borzętowo, przedmieście Konina położone w rejonie ulic: Zagórowskiej, Staszica i Kolskiej oraz obecnego kościoła ewangelickiego.*

⁵⁷ *Adam Oppeln-Bronikowski, zm. 12 X 1778. Żona — od 1742 Joanna Florentyna z Sienna Potworowska.*

Bronikowskich małżonków, za poprzedzającym do uczynienia tej cesyi Najjaśn. Augusta III, króla polskiego, konsensem w Warszawie Dan. 3 m. lipca 1750 wydanym⁵⁸, zeznanej. Tudzież intromisyów dwóch: pierwszej w czwartek po święcie ś[w]. Bartłomieja Apostoła [27 VIII] r. 1750 na rzecz obojga małżonków ur. ur. Bronikowskich, a drugiej w poniedziałek przed ś[w]. Jadwigą [11 X] r. 1778 na rzecz ur. Joanny z Potwor[ow]skich Bronikowskiej pozostałej wdowy, obydwóch przed księgami grodu konińskiego zeznanych⁵⁹, i toż wójtostwo teraz posiadającą.

Z którego wójtostwa, aby złożyła trzechletnich dochodów [s. 12] rejestra z tabelą stosowną, zobowiązaliśmy. Rozkazała złożyć też rejestra pisarzowi swemu prowentowemu, i tak ona sama na nieujęcie swego pisarza, jako i tenże ur. Grzegorz Gembicki⁶⁰ pisarz, na rzetelność spisanych rejestrów, przysięgi swe rotami przepisaniem⁶¹, przed nami wykonali. Po których wykonanych, do obrachunku prowentów przystąpiliśmy. Z którego wójtostwa całorocznego p r o w e n t u podług tabeli nro 15 tu przyłączonej, wyrachowaliśmy złp 237 gr 5, z których wypada dwoistej k w a r t y na Skarb Rzplitej złp 118 gr 17 szel. 1½.

Miasto Konin

Po zakończonej naszej lustracyi w wsiach, do starostwa konińskiego należących, do miasta JKM Konina zjechaliśmy. Zjechawszy się, jurysdykcją sposobem zwyczajnym, w przytomności sław. Bazylego Jozefowicza⁶² prezydenta, Stefana Łoykiewicza wójta, Andrzeja Wierzbickiego pisarza, zafundowawszy, złożenie praw i przywilejów temuż miastu służących, niemniej lustracyów dawniej w tym mieście ekspedyowanych, natychmiast nakazaliśmy.

Położyło miasto najprzód prawa i przywileje super ius Teutonicum seu Magdeburgense⁶³, tudzież na inne kupiectwa, handlów, jarmarków

⁵⁸ AGAD, Sig., 28, s. 205.

⁵⁹ AGAD, KK, 78, k. 183–185.

⁶⁰ Grzegorz Gembicki prawdopodobnie z Gembickich h. Natęcz z Gębic w pow. poznańskim.

⁶¹ VL, t. 9, s. 92, punkt 4.

⁶² Bazyl Józefowicz, burmistrz Konina od 1773, prezydent od 1781 (*Civitas Konin, Aneksy*, s. 355).

⁶³ Nie zachował się przywilej lokacyjny Konina. Dokument księcia Przemysła II z 2 X 1283 jedynie potwierdza jego miejski charakter (J. Łojko, P. Łojko-Wojtyński, *Początki i lokacja miasta, [w:] Civitas Konin*, s. 31).

wolność, lustracyjami dawnymi⁶⁴ nadmienione. Produkowali przywilej aprobujący wszystkie prawa niegdy Najjaśn. Królów jako to Zygmunta Augusta⁶⁵, Jana Kazimierza⁶⁶, Stefana⁶⁷, Zygmunta III⁶⁸, Augusta II⁶⁹, a na ostatek Augusta III⁷⁰ onym, że nadane. Złożyli osobne przywileje Aleksandra króla w r. 1504⁷¹, super donationem villae Kurowo et pratorum Długie Wołowiec, Okragły Grunt nazwany, które przywilej Najjaśn. [s. 13] August III zaaprobował r. 1750⁷². Złożyli na ostatek wiele przywilejów, które lustracją w r. 1765 w tymże mieście ekspedyowaną są objęte⁷³.

Które my roztrząsnąwszy, nakazujemy złożenie produktów stały i pewny dochód staroście przynoszących. A że to miasto tłomaczy się, że żadnych temuż staroście nie daje podatków prócz słodowego złp 200 i na dowód składa przywilej w r. 1750 piwowarom służący⁷⁴ my na tym nie przestając, przysięgę wykonać nakazaliśmy spomędzy tych jednemu w przytomności stawających innych mieszczan w tę rotę: „Jako żadnego podatku prócz złp 200 JW staroście nie dajemy i co by było intratą do Skarbu nie utailiśmy”, zaprzysiągł sław. Józef Janoski, wiceprezydent miasta JKM Konina.

Po którym zaprzysiężeniu JW starosta zapłaci do Skarbu z tego produktu złp 200 dwoistej kwarty złp 100. Ciż mieszczanie opłacali także

⁶⁴ Lustracja z 1618 (LWWK 1616–1620, cz. I, s. 32), lustracja z 1629 (LWWK 1628–1632, cz. I, s. 123–125), lustracja z 1659 (LWWK 1659–1665, cz. I, s. 144–146) i z 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 126–128).

⁶⁵ Przywileje z 30 X 1551, 8 VI 1555, 3 II 1564, 25 III 1564 i 18 III 1569 (Przywileje Konina, nr 10–14).

⁶⁶ Transumpt Jana Kazimierza z 16 XII 1650 (*ibidem*, nr 23; LWWK 1659–1665, cz. I, s. 145).

⁶⁷ Przywilej Stefana Batorego z 20 XI 1576 (Przywileje Konina, nr 15).

⁶⁸ Przywilej Zygmunta III z 13 IV 1589 (*ibidem*, nr 17).

⁶⁹ Przywilej Augusta II z 21 XI 1722 (*ibidem*, nr 26).

⁷⁰ Transumpt Augusta III z 19 IX 1750 (*ibidem*, nr 27; AGAD, Sig., 28, s. 229).

⁷¹ Przywilej Aleksandra Jagiellończyka z 11 V 1504 (MRPS, t. 3, nr 1515; AGAD, Arch. Publ. Pot., 304, s. 131, reg; LWWK 1564–1565, t. I, s. 217; LWWK 1659–1665, cz. I, s. 144).

⁷² Transumpt Augusta III z 19 IX 1750; Stanisław August Poniatowski transumptem z 16 VI 1779 potwierdził przywileje miasta nadane w latach 1554, 1623, 1646, 1658, 1681, 1722 i 1750 (AGAD, KK, 59, s. 99–104).

⁷³ Lustracja z 1765 wymienia dokumenty: Przemysła II z 2 X 1283; Zygmunta Augusta z 18 III 1569; Jana Kazimierza z 16 XII 1650; Stefana Batorego z 20 XII 1576; Zygmunta III z 13 IV 1589; Augusta II z 21 XI 1722; Augusta III z 19 IX 1750 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 126v–127v).

⁷⁴ Wymieniony podatek płacili według lustracji z 1628 i 1661 (LWWK 1628–1632, cz. I, s. 124; LWWK 1659–1665, cz. I, s. 146). Natomiast lustracja z 1765 powołuje się na ustalenia podług dawnych lustracji (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 126v).

starościę podatek jarmarcznego złp 200. A że rezolucją w Warszawie, w Komisji Skarbu Koronnego wyszłą nam złożyli, której osnowa jest takowa: Działo się w Warszawie w pałacu Rzplitej Krasieńskich na Komisji Rzplitej Skarbu Koronnego, w interesach ekonomicznych dn. 31 m. sierpnia r. P. 1789. Komisya Rzplitej Skarbu Koronnego memoriał ur. Franciszka Wrzesińskiego, imieniem miasta Konina do Komisji swojej podany, rezolwując oświadcza, iż co do okoliczności wybierania targowego, jako przez prawo⁷⁵ i uniwersały Komisji jest uchylone, tak spodziewa się Komisya Skarbu Koronnego, iż Prześw. Komisya powiatu konińskiego nie tylko intraty tej do dziesiątego grosza zaciągać nie zechce, ale nadto wybieranie onej, jeżeli ta dziś jeszcze dzieje się, na po tym zakaże.

Względem zaś młyna⁷⁶, na rzece, [s. 14] przez miasto posiadanego, z intraty tego, że nie połowa, ale tylko dziesiąty grosz, jako z dóbr miejscich dziedzicznych, równo na miasta królewskie, dziedziczne i duchowne włożonych, na Skarb zaciąganym być ma, Komisya uwiadomia. Z protokołu ekonomicznego Komisji Rzplitej Skarbu Koronnego wypisano i wydano. Jan Ostaszewski⁷⁷, chorąży przasnyński mp., F[ryderyk] Andrychiewicz⁷⁸ mp. Miejsce pieczęci.

Po takowej rezolucyi podatek jarmarczny wyłącza się. Do tego miasta należy wieś K u r o w o⁷⁹, z której w powiatowej komisji likwidowali się mieszczanie.

To miasto ma także młyn na rzece Warcie, który przywilejem Najjaśn. Stefana króla w r. 1576 do wystawienia był pozwolony⁸⁰. Ten wystawili na tejże rzece Warcie i kontrakt na 6 lat uczc. Bartłomiejowi i Apolonii Modelskim, małżonkom, na mocy rzeczzonego przywileju nadali. Z którego do tego czasu tenże młynarz żadnego temuż miastu nie daje

⁷⁵ *Konstytucja* Zniesienie foralium z 1764 (VL, t. 7, s. 146).

⁷⁶ W lustracji z 1616 został wymieniony młyn koński należący do Konina (LWWK 1616–1620, cz. I, s. 33). Młyny należące do starostwa zostały opisane w J. Łojko, A. Tkaczyk, *Życie gospodarcze*, s. 147–148; J. Łojko, P. Łojko-Wojtyniak, *Przestrzeń społeczna*, s. 205–225.

⁷⁷ Jan Ostaszewski (ur. 15 VIII 1755), chorąży przasnyński, rejent Komisji Skarbowej Koronnej w 1789, pisarz Komisji w 1791 (T. Korzon, *Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta (1764–1794)*, t. 4, Kraków–Warszawa 1897, s. 212–213).

⁷⁸ Franciszek Andrychiewicz, od 18 VII 1780 sekretarz Komisji Skarbu Koronnego.

⁷⁹ Dawna wieś miejska należąca do parafii Morzysław, położona na prawym brzegu Warty (J. Łojko, P. Łojko-Wojtyniak, *Przestrzeń społeczna*, s. 202–203).

⁸⁰ Młyn Kaszuba opisany w inwentarzu wsi Chorzeń (zob. dalej w tekście). Obecnie teren na południe od centrum Konina, naprzeciwko dzielnicy Chorzeń.

podatku. Ten młynarz dopiero w roku, da Bóg, przyszłym 1790, płacić obowiązany miastu z tego młyna złp 300, bez żadnej na przypadek jaki lub w ruinie folgi, zwyczajnym Skarbowi podymnego płaceniem. Produkt z tego młyna, w przyszłości będący, komisji powiatowej okazać temu miastu nakazaliśmy.

Żydzi. — Ci bez żadnego prawa⁸¹, w tymże mieście mieszkają, które im spalone zostało. Tym nakazaliśmy podać nam produkt czynszów starości przynoszonych. Podali, który podany wykazuje się, że do zamku starościńskiego corocznie opłacają złp 800, na co i kontraktów nie mają. Przeto, aby ujma podatku Skarbowi Rzplitej nie była, tymże Żydom zaprzysiąc na Rodał nakazaliśmy, rotą statutem przepisaną⁸², „Jako nie więcej starości opłacają czynszu nad złp 800”. Zaprzysięął na Rodał niewierny Salomon, starszy synagogi konińskiej. Po którym zaprzysięzeniu [s. 15] JW starosta opłacać do Skarbu obowiązany zostanie dwie kwarty, rachując złp 400. Ciż Żydzi uskarżali się, iż nie są w stanie tegoż czynszu opłacania, jako i sam JW starosta zaświadcza, że tych regularnie nie odbiera i retenta nam należących jemu od nich, że czynszów w kwocie złp 1600 okazuje. Prawo nam przepisane wniosków tych rezolwować nie dozwoliło. Przeto tychże po rezolucją do Komisji Skarbu Koronnego odsełamy, a podatek ten wypłacać zaleciliśmy.

Item, uskarżali się ci Żydzi na JM ks. proboszcza morzysławskiego⁸³, iż ten bez prawa wymaga od nich corocznie łaju kamieni 2. Któremu stawić się do tłumaczenia przed nami z złożeniem dowodów zaleciliśmy.

⁸¹ *Lustracje z lat 1564, 1569, 1616, 1628, 1659 nie wymieniają przywilejów dla Żydów w Koninie, podobnie i lustracja z 1765.*

⁸² *Statut Aleksandra z 1505 r. Judaeorum juramentum contra christianos (VL, t. 1, s. 153; Inwentarz Volumina Legum, cz. I, Petersburg 1860, s. 390, Przysięga Żydowska).*

⁸³ *W 1785 proboszczem był ks. Andrzej Liszkowski. Wieś Morzysław nie była lustrwana w 1789. Natomiast podczas lustracji 22 IV 1765 występuje jako odrębna dzierzawa w posesji Ignacego z Drozdowa Byszewskiego, regenta grodzkiego łęczyckiego (w 1779 sędzia grodzki łęczycki, właściciel dóbr Krzymów, Drążna), na podstawie przywileju Stanisława Augusta z 11 III 1765. W 1783 Paweł Byszewski (syn Ignacego) otrzymał Morzysław na 50 lat (AGAD, KK, 76 II, k. 237; APP, Kalisz, Tab. 15, k. 150–152v, Tab. 16, k. 100–101v). W tej wsi był młyn Glinka na rzece Warcie, pleban ks. Andrzej Liszkowski 10 VII 1774 skarżył Józefa Grzybowskiego, ówczesnego dzierzawcę młyna, o zabranie łąki należącej do probostwa. W 1785 ks. Liszkowski w miejsce dawnego drewnianego kościoła wystawił nowy murowany. Obecnie Morzysław, dzielnica Konina, położona we wschodniej, prawobrzeżnej części miasta (APP, Konin grodzkie, 143, k. 282–283; Liber beneficiorum, t. 1, s. 236–238; J. Łojko, P. Łojko-Wojtyniak, Mieszczanieństwo, [w:] Civitas Konin, s. 191).*

Ten, gdy się stawił, a żadnego dowodu nam nie okazał, zakazaliśmy tymże Żydom wydawać tegoż napotym łoju.

Takową z miasta Konina stałych dochodów JW starości przynoszących, z uczynionej indagacji wzięwszy informacją, przystąpiliśmy do rewidowania tabeli titulo „Miasto Konin” sub nro 16-to w Starym Mieście, przez komisarza starostwa konińskiego złożonej i zaprzysiężonej. A że ta się tabela z indagacją, powyżej w mieście Koninie uczynioną zgadza, która przynosi starości całorocznego procentu wraz z propinacją⁸⁴ i mostowem złp 1677 gr 10, przeto dwie kwarty rachując, wypada na Skarb złp 838 gr 20.

Ogólna suma z całkowitego starostwa konińskiego całorocznego procentu z wójtostwami, szafestwami [sołectwami] i wybraniectwami wynosi [złp] 13 670 gr 20. Ogólna suma dwoistej kwarty na Skarb [wynosi] [złp] 6835 gr 11 szel. ½.

Stan miasta Konina

W tym mieście żadnej rezydencji dla starosty nie masz; tylko zamek stary, którego mury porozwalane, prócz [s. 16] gruntu w mieście, na którym są Żydzi osadzeni, i domów do szynku od mieszczan kupionych, dwóch. Austeryja na przedmieściu ku Śląsku⁸⁵ jadąc, ma jedną stajnię wjezdną. Kościół w tymże mieście farny⁸⁶ murowany 1. Ratusz nowobudowany⁸⁷ z wszytkiem i porządkami od przypadku ognia i z studnią nowo erygowaną. Domów w tymże rynku mieszkalnych jest in nro 18, kamienica murowana 1. W ul. Bednarskiej budynków 4, w ul. Długa zwanej, budynków 25, w ul. Błotnej budynków 14, w ul. Waliszewo budynków 4, na przedmieściu Garncarskim budynków 29. Płaców wszytkich pustych 35. Domów żydowskich 20, pustych 3.

⁸⁴ *Miasto 9 VII 1787 zawarło ugodę (miała obowiązywać od 1 IX 1787 do 1 IX 1790) z J. Mycielskim w sprawie czopowego, szeleżnego i propinacji płaconych starości (APP, Konin grodzkie, 161, k. 744–744v). Natomiast w 1778 został zawarty kontrakt między J. Mycielskim a Bazylim Józefowiczem, burmistrzem Konina, w sprawie propinacji wódki (APP, Majątek Kobylepole — Mycielscy, 1124).*

⁸⁵ *Droga do Śląska, wsi położonej na południowy zachód od Konina.*

⁸⁶ *Kościół farny pod wezwaniem św. Bartłomieja.*

⁸⁷ *Na podstawie statutu z 31 VII 1762 Zakupienie kamienicy w rynku przeznaczonej na ratusz (Statuty miasta Konina z XV–XVIII wieku, zebr. i oprac. W. Maisel, Rocznik Wielkopolski Wschodniej, t. 4: 1976, s. 172).*

Skarga ur. Sławińskiego,
wiceregenta grodzkiego konińskiego

To miasto Konin jest grodowe, znajdują się w nim akta grodzkie od r. 1400⁸⁸. Przy których strzenia⁸⁹, jest wiceregentem ur. Kasper Sławiński⁹⁰, który wniósł do nas, iż dla ksiąg grodu konińskiego żadnego nie ma archiwum, ani kancelaryi, jedną tylko i to bardzo szczupłą, szafę w kościele farnym stojącą. A dla suscypowania transakcyi stancyą tylko najmować musi i tam protokoły miewać z wielkim niebezpieczeństwem tyle razy już w mieście praktykowanego przypadku ogniowego. My, zważając chwalebłą w tym ur. Sławińskiego troskliwość i niebezpieczeństwo grożące, ostrożności prawo r. 1768 starostom przepisane⁹¹, aby archiwa dla konserwacyi ksiąg bezpieczne, tudzież kancelarye porządne w swych starostwach mieli i erygowali, JW starościu przypominamy i do egzekucyi przyprowadzić zalecamy.

Bory i lasy

W tym starostwie znajduje się bór sosnowy między wsiami Lisiec Wielki, Głowiew królewskimi, a wsiami naokół [s. 17] ziemiańskimi, który od drogi publicznej z Rychwałą⁹² do Konina na Głowiew idącej, przy której już kontrowersya przez IMPP Głoskowskich⁹³, Czyżewa dziedziców okazywana, ustaje i w którym miejscu okazując nam wraz z gromadą Głowiewa zmianowaną kontrowersyą, na piśmie obszerniej wypisaną, nam podali notę⁹⁴. Ciągnie się wzmiankowany bór sosnowy do

⁸⁸ *Zachowały się księgi sądu i urzędu grodzkiego w Koninie od 1461, księga Inscriptiones, relationes, decreta z lat 1461–1477, 1482 starosty Piotra z Szamotoł (J. Bielecka, Inwentarz ksiąg archiwów grodzkich i ziemskich Wielkopolski XIV–XVIII wieku, Poznań 1965, s. 310).*

⁸⁹ *W znaczeniu: strzec, pilnować.*

⁹⁰ *Kasper Sławiński w 1778 złożył przysięgę na urząd wiceregenta grodzkiego konińskiego. W 1792 wymieniony jako były wiceregent (Teki Dworzaczka, księgi grodzkie i ziemskie konińskie, regest 15263 i 16030). Brał udział w pracach Komisji Dobrego Porządku dla miasta Konina w latach 1781–1783 (Wyroki sądu konińskiej Komisji Dobrego Porządku z lat 1781–1783, wyd. W. Maisel, Rocznik Koniński, t. 7: 1979, s. 245).*

⁹¹ *Zgodnie z konstytucją sejmową O księgach i aktach z 1764 akta w starostwach miały być spisane i konserwowane a archiwa murowane. Natomiast konstytucja z 1768 nakazywała starostom, aby archiwa i kancelarie porządne w starostwach mieli (VL, t. 7, s. 179, 332).*

⁹² *Obecnie Rychwał, miasto, siedziba gminy miejskiej w pow. konińskim.*

⁹³ *Kazimierz i Antoni Głoskowscy z Głosek w pow. kaliskim.*

⁹⁴ *Zob. Nro 8-vo Protestacyja od dziedziców wsi Czyżewa podana dalej w tekście.*

granicy tuliszowskiej i kiszewskiej wzdłuż na milę, a wszcz miejscami na 3 ćwierci mili. Ten bór obejmuje w sobie drzewo budynkowe tylko. Jak mamy z indagacyi ludzi, przez JW starostę konińskiego bardzo jest wycięty, a to na trafty [tratwy] do rzeki Warty, w którym drzewo rok rocznie bywa spuszczone i przez gromady starostwa konińskiego, mimo zaciągu przez każdego gospodarza po szt. 4, do rzeki Warty zwożone i do dóbr ziemiańskich JW starosty konińskiego dziedzicznych Szamotuły, w województwie poznańskim leżących, pławione. Co samo przy objaszcze⁹⁵ naszej tego boru, nadto jeszcze w wielu miejscach niwy na grunta orne powyrabiane i drzewa młodocianego przez zapalenie boru wiele wysuszonego, widzieliśmy. Więc w nadgrode takowego w tym boru dotychczas uszczerbku te niwy już odtąd nie zbożem, lecz szyszkami lub innym nasieniem drzewa, zasiać temuż JW staroście zaleciliśmy. Na stronie tego boru blisko młyna Miklas⁹⁶ zwanego, do starostwa konińskiego należącego, jest część lasu różnego rodzaju drzewa, na którym miejscu zastaliśmy popielarza wypalającego tenże las na popioły za pozwoleniem JW starosty.

Na drugiej stronie rzeki Warty, na wsi Parzyków królewskiej jest las dosyć znaczny, w którym się znajduje dębina, olszyna, grabina, jesienina, jawor na wyrobek różnych towarów drewnianych zdalny. W tym także lesie zastaliśmy popielarza las na popiół palącego, tudzież [s. 18] mieszkańca 1 na rudunku na 8 staj długim, a mniej trochę szerokim, wybudowanego. Na którym rudunku widzieliśmy na kilkaset dębów na klepki zdalnych, tych zakazaliśmy temuż mieszkańcowi, aby więcej ich nie suszył i nie wycinał. Ten las jest przy wielkich dolinach i nizinach między bagniskami i wodami z rzeki Warty wylewającymi się, schodzi się i łączy z lasami i dziedzinami ziemiańskimi: Drążno WW Byszewskich⁹⁷, Szczepidło W Bojanowskiego⁹⁸, Groiec W Łackiego⁹⁹, Wólką

⁹⁵ W znaczeniu: objazdu, objechania.

⁹⁶ *Młyn Mikłós koło Głowiewa*, Nro 8-vo. Wieś Głowiew z wójtostwem i wybraniecstwem opisana dalej w tekście (A. Nowak, *Gospodarka folwarczna w dobrach królewskich powiatu konińskiego w drugiej połowie XVIII w.*, *Rocznik Koniński*, t. 7: 1979, s. 92).

⁹⁷ *Byszewscy, prawdopodobnie h. Jastrzębiec. Obecnie wieś Drążno-Holandry w gminie Krzymów.*

⁹⁸ *Antoni Bojanowski, miecznik poznański 1769–1793. Obecnie Szczepidło, wieś w gminie Krzymów.*

⁹⁹ *Melchior Łacki, podkomorzyc brzeski kujawski, syn Józefa Łackiego podkomorzego brzeskiego 1760–1771, zm. 4 X 1771. Obecnie Grojec, dzielnica Konina.*

W Byliny¹⁰⁰ i z Krąpskiem¹⁰¹ królewską, wsiami. Od których to wszystkich dziedzin zachodzą kontrowersye, jako oświadcza gromada. Które, to bory i lasy my, widząc dosyć znacznie zrujnowane i na trafty wycięte, mocą prawa nam przepisanego, od aktu niniejszej lustracyi, temuż JW staroście odtąd wycinać na tratwy, wypalać na popioły i chłopom na niwy trzebić na dalej, a znajdujące się zapuścić, czyli drzewem zasiać, nakazaliśmy. Przy wolnym jednak na opał i budowlą w starostwie potrzebną używania JW starostę [i] ludzi zostawujemy¹⁰².

Kontrowersye graniczne

Czyniąc my, lustratorowi[e] rewizyą borów i lasów, tudzież wszelakich gruntów starostwa konińskiego, przybywszy na grunta do wsi Stare Żychlin, Krągola i Karsy JW JMP Bronikowskiego¹⁰³, szambelana JKM, dziedzicznymi stykające się, na tych podał nam notę tenże JW Bronikowski, komisji ziemiańskiej powiatu konińskiego komisarz, a tych wsiów dziedzic, przy dębnie nad drogą od Konina ku Rychwałowi idącą stojącym i [s. 19] okazywał znaki wykopanego kamienia, niby mającego być granicznym, który młynarz, do Gołanki, młyna starościńskiego, wykopał, jak sama gromada starościńska świadczy. Podał nam nawzajem notę ur. Jeziorski, wójtostwa w Starym Mieście posesor, okazując, że granice starościńskie i wójtoskie ciągną się za drogę też ku Żychlinu, i w tym zażaleniu niesie, jakoby 3 składy do płosy jego należące, zaorane i do Żychlina przywłaszczone były. Po wtóre tenże sam JW Bronikowski, wsi Małego Lisia¹⁰⁴ dziedzic, od gruntu wsi Wielkiego Lisia i Głowiewa królewskich, wzajemne z gromadami tych wsiów swoje okazywali kontrowe[r]sye.

¹⁰⁰ Maciej Bylina prawdopodobnie z Bylinów w ziemi czerskiej, cześnik czerski. *Wies Wola Podłęzna w gminie Kramsk (zob. dalej Nr 13-tio. Nota Macieja Byliny).*

¹⁰¹ Obecnie Kramsk, wieś, siedziba gminy w pow. konińskim.

¹⁰² Józef Mycielski otrzymał 8 I 1759 konsens robienia towarów leśnych w lasach starostwa konińskiego do trzech lat pozwolony, kolejny — 28 XI 1780 (AGAD, Sig., 27, s. 460; APP, Konin grodzkie, 114, k. 216–216v, oblata nadania 3 IX 1766; AGAD, Sig., 35, k. 26).

¹⁰³ Samuel Oppeln Bronikowski, szambelan JKM w 1789 delegowany jako komisarz do powiatu konińskiego, w 1789 sekretarz Rady Nieustającej, w 1790 został kawalerem Orderu św. Stanisława, zm. w 1816. Żychlin, obecnie wieś w gminie Stare Miasto; Krągola, obecnie wieś w gminie Stare Miasto; Karsy, obecnie wieś w gminie Stare Miasto.

¹⁰⁴ Obecnie Lisiec Mały, wieś na południe od Konina, w gminie Stare Miasto.

Również i w dalszej gruntów starościńskich rewizyi, inni wsiów ziemiańskich dziedzice, jako to WJMP Antoni Bojanowski, wsiów: Brzezna¹⁰⁵ i Szczopidła dziedzic, z wsiami Wikow, Międzylesie i Patrzyków królewskimi. IMPP Głoskowscy bracia wsi Czyżew¹⁰⁶ dziedzice z wsią Głowiew królewską, a to szczególnie względem gruntu Łoża Czyżewska dekretem komisijnym r. 1776 sobie przysądzonego i lasu między tą Łożą z jednej, a drogą publiczną z Rychwała na Głowiew do Konina idącą z drugiej strony leżącego¹⁰⁷. WJMP Łącki, wsiów Niestusza¹⁰⁸ i Grojec do majątności gosławskiej¹⁰⁹ należących dziedzic, od wsi Patrzyków królewskiej. Wieleb. ks. kameduli konwentu bieniaszewskiego¹¹⁰ wsi Wola Kamedulska¹¹¹ posesorowie od tejże samej wsi Patrzyków królewskiej. Urodzony Bylina wsi Wólka posesor od tejże samej wsi Patrzyków królewskiej. Niemniej też sama gromada patrzykowska wzajemnie z temi wsiami samei dziedzicznymi [s. 20] zachodzące między sobą graniczne kontrowersye przed nami oświadczały¹¹².

My, dla wyłuszczenia każdej strony w szczególności zachodzącej kontrowersyi, osobne każdej stronie przeciwko wsiom królewskim, a JW starości nawzajem na piśmie opisy, czyli noty, rękoma własnymi podpisane, podać sobie zaleciliśmy, które do terażniejszej lustracyi wciągamy i przyłączamy¹¹³.

¹⁰⁵ Obecnie Brzeźno w gminie Krzymów.

¹⁰⁶ Obecnie Czyżew w gminie Rychwał.

¹⁰⁷ Kilka lat później, 12 VI 1779 Jan i Michał Głoskowscy (synowie Antoniego) w złożonym manifestcie, na podstawie dekretu granicznego (bez daty) między wsiami: Święcią, Głowiewem a Czyżewem, dowodzili, że grunt łoża Czyżewska należy do Czyżewa (APP, Konin grodzkie, 117, k. 120).

¹⁰⁸ Dziś Niestusz — dzielnica w północnej części Konina.

¹⁰⁹ Obecnie Gosławice, dzielnica Konina.

¹¹⁰ Zakon kamedułów do Bieniszewa sprowadził z Krakowa w 1663 Wojciech Kadziłowski, starosta radziejowski (1655–1658), kasztelan inowrocławski (1655–1666), zm. w 1666. Dziś osada Bieniszew położona ok. 8 km na północny zachód od Konina (S. Paszek, Klasztor OO. Kamedułów w Bieniszewie, Konin 2001, s. 12).

¹¹¹ Obecnie Wola Łaszczowa, wieś w gminie Kazimierz Biskupi.

¹¹² Zob. dalej Nota przez gromadę wsi Patrzykowa JW W Lustratorom podana.

¹¹³ Zob. dalej Supliki i skargi ze starostwa konińskiego.

Mosty¹¹⁴ w mieście Koninie

Idąc od OO. Reformatorów¹¹⁵ do miasta jest mostów 2. Z drugiej strony miasta na rzece samej Warcie, jest most Wielki. Przez łęg od miasta aż do Czarkowa jest mostów 9. Te mosty wszystkie i groble między nimi są potrzebujące poprawy. Jakoż koło nich, podczas odbywającej się w mieście Koninie naszej lustracyi, ludzi[e] robili. Z których JW starosta koniński okazał prowentu złp 200, skarżąc się przed nami, iż na reparacyą i utrzymanie tych mostów nierównnie większą ma ekspens.

WIEŚ KOLNO¹¹⁶

OSOBNA KRÓLEWSZCZYŻNA NRO 17

Działo się w wsi Kolnie dn. 28 września r. 1789 w przytomności ur. Ludwiny z Karszewskie [!] Gurskiej¹¹⁷ tej wsi za kontraktem arendowym posesorki. Na grunt tej wsi przybywszy zastaliśmy w niej posesora uprzywilejowanego JW Michała Sokołowskiego¹¹⁸ starostę kowalskiego, na mocy praw swoich, to jest cesyi przez WJMP Elżbietę z Żychlińskich Sokołoską, niegdy W Adama Sokołowskiego¹¹⁹, chorążego kruswickiego, małżonkę,

¹¹⁴ W kontrakcie z 8 V 1756 na wybudowanie mostów pod Koninem między Koninem a Czarnkowem, zawartym między Mateuszem Antonim Pogorzelskim, pełnomocnikiem Weroniki Mycielskiej kasztelanowej poznańskiej a Antonim Wiśniewskim obywatelem konińskim, majstrem kunsztu ciesielskiego, wymienione zostały cztery mosty już uprzednio zbudowane przez Wiśniewskiego (APP, Majątek Kobylepole — Mycielscy 1071, sumę pieniędzy tym kontraktem cieśla wziął zł. pol. 1050 oprócz legumin, od 8 V 1756 do 30 VI 1757). Lustracja z 1765 wymieniła 11 mostów (APP, Kalisz, Tab. 16, k. 67; M. Hałasiński, Rozwój przestrzenny, [w:] Civitatis Konin, s. 66). Inwentarz starostwa konińskiego z 1790, spisany po śmierci J. Mycielskiego przez Wojciecha Mitrowskiego, komisarza dóbr starostwa, opisuje 10 mostów: Mosty na rzece Warcie i strominiach albo strugach różnych, za miastem Koninem stojące z groblami dziewięcioma do wsi Czarkowa ciągnące się, niżej okazujące. Tych mostów jest 10 (APP, Konin grodzkie, 161, k. 182–182v. Zob. Taryfy mostowego i grobelnego Wielkopolski z 1767 r., Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza, t. 5: 1959, z. 1, s. 285).

¹¹⁵ Klasztor franciszkański reformatów, usytuowany na stoku doliny rzecznej, ponad ul. Kolską (J. Łojko, H. Witczak, Życie religijne, [w:] Civitas Konin, s. 280–281).

¹¹⁶ Obecnie w gminie Golina.

¹¹⁷ Intromisja Stanisława Górskiego i Ludwiki z Karszewskich nastąpiła 9 VI 1781 — na podstawie kontraktu zastawnego na lat ośm od Michała Sokołowskiego (APP, Konin grodzkie, 118, k. 288).

¹¹⁸ Michał Sokołowski, starosta kowalski 1783–1797, Order św. Stanisława otrzymał 27 XII 1786. Listem królewskim z 13 VIII 1781 dostał pozwolenie na robienie towarów leśnych w lasach do Kolna należących na 3 lata (AGAD, KK, 70, s. 54–55).

¹¹⁹ Adam Sokołowski, chorąży kruszwicki 1757, zm. przed 2 I 1765. Żona Elżbieta z Żychlińskich — zm. w 1779.

pozostałą wdowę, in castro [s. 21] Radziejoviensis fer. 6 ante f. s. Martini Pontificis, nempe die 7 Novembris a. 1777, vigore consensus Seren. Regis Stanislai Augusti, Varsaviae die 18 m. Aprilis a. D. 1775 ad cedendum¹²⁰ de villa prefata dati, przez też WJMP Sokołoską na osobę JW Michała Sokołoskiego, syna swego, zeznanej, w aktach grodu konińskiego, in Conin fer. 4 post Festa Solennia Sacri Paschalis, scilicet die 21 m. Aprili a. 1778 do oblaty podanej¹²¹, niemniej dzieła podawczego na gruncie wsi Kolno dn. 27 marca r. 1778 przez ur. Stanisława Chojnackiego¹²², skarbnika inowrocławskiego, dworzanina Skarbu Koronnego, na rzecz tegoż JW Michała Sokołoskiego ekspediowanego, do ksiąg grodu konińskiego in Conin fer. 4 post Festa Solennia Sacri Paschalis [21 IV] 1778 do oblaty podanego¹²³ też wieś Kolno posiadającego. Którego do złożenia regestrów przed nami trzechletnich, dopiero upłynionych lat, dochodów obowiązaliśmy.

Złożyła też registra ur. Ludwina z Karszewskich Gurska wdowa, tej wsi Kolna, za kontraktem arendownym posesorka oraz i ekstrakt autentyczny z ksiąg grodu kowalskiego, in castro Covaleviensi [s] die 26 m. Augusti a. 1789, przysięgę przez JW Michała Pomian Sokołoskiego, Orderu ś[w]. Stanisława kawalera, starostę kowalskiego, wsi Kolno uprzywilejowanego posesora, na nie ujęcie swych posesorów, wykonaną, zaświadczać oraz i lustracją tej wsi Kolno dn. 24 września [s. 22] r. 1765 ekspedyowaną¹²⁴ z ksiąg grodu kaliskiego in castro Calissiensis fer. 2 in crastino f. s. Thomae Apostoli [30 XII] 1765 autentycznie wyjętą. Po którym ułatwieniu, aby ta ur. Ludwina Górka posesorka, rzetelność przez siebie złożonych regestrów rotą przepisana zaprzysięgła¹²⁵, nakazaliśmy. Zaprzysięgła.

Po którym zaprzysiężeniu do likwidacyi regestrów przystąpiwszy. Z tych okazało się całorocznego prowentu złp 245 gr 28 szel. 1½, z których wypada dwoistej kwarty na Skarb Rzplitej złp 122 gr 29 szel. 2. St a n tej wsi Kolno jest osobno przy inwentarzu starostwa konińskiego opisany.

¹²⁰ APP, *Konin grodzkie*, 147, k. 66–67, w liście z 22 I 1778 Komisji Skarbu Koronnego (AGAD, KK, 78, k. 7).

¹²¹ APP, *Konin grodzkie*, 117, k. 74–74v (z datą 22 IV), 147, k. 66–67.

¹²² *Ibidem*, 147, k. 68–69, Na gruncie wsi Kolna, opis budynków dworskich i wiejskich. Stanisław Chojnacki, skarbnik inowrocławski 1775–1793, dworzanin Skarbu Koronnego.

¹²³ APP, *Konin grodzkie*, 117, k. 74–74v.

¹²⁴ APP, *Kalisz*, Tab. 15, k. 148–149v.

¹²⁵ VL, t. 9, s. 92, punkt 4.

W tej wsi bory są sosnowy i dębowy, lecz na żaden użytek niezdatny, między nizinami i wodami rzeki Warty.

Kontrowersye wszczęte między wsiami Słask, Mysliborz i Węglew JW Zielonackiego¹²⁶, podkomorzego kaliskiego, dziedzicznymi, a między wsią Kolnem o grunta w komplnacyi między tymże JW podkomorzem kaliskim z jednej, a JW Michałem Sokołowskim z drugiej strony, w Słasku die 28 Novembris r. 1788 spisanej, zmianowane i wyszczególnione¹²⁷. Pokąd wieś ta Kolno w posesyi terazniejszego uprzywilejowanego posesora zostawać będzie, non praeiudicando oryginalnym granicom załatwione są. Oprócz tej kwestyi jest jeszcze kontrowersya względem łąk¹²⁸ między tą wsią a miasteczkiem Golina¹²⁹.

Skargi od gromad starostwa konińskiego, jakie [s. 23] były do nas przyniesione do terazniejszego dzieła wciągnąć nakazaliśmy i są na końcu wciągnięte.

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Leszczyc Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 95] INWENTARZ STAROSTWA KONIŃSKIEGO 1789

[ZAFUNDOWANIE JURYSDYKCJI LUSTRATORÓW]

[s. 97] Gdy prawo w roku terazniejszym wyszłe nas, lustratorów zobowiązało, aby nie tylko ściśle o prowentach egzaminować dochodów starościńskich, które my niniejszą lustracją wyciągnąwszy, osobny zbiór tychże intrat starostwa konińskiego skazujemy, ale i do opisania stanu tegoż starostwa zobowiązani, do tegoż przystąpiliśmy. Przystępuiwszy każdą wieś z osobna wyszczególniamy, a to pod numerami.

¹²⁶ Obecnie Sławsk, w gminie Rzgów; wieś Myslibórz, w gminie Golina; wieś Węglew, w gminie Golina.

¹²⁷ Reskrypt z 9 IX 1779 do komisarzy komisji granicznej w sprawie pomiędzy dobrami Stefana Zielonackiego a wsiami starostwa konińskiego (AGAD, Sig., 34, k. 139v). Ludwika Górską 6 X 1787 wniosła skargę na Stefana Zielonackiego, dotyczącą granicy pomiędzy Kolnem a wsiami tegoż Zielonackiego (APP, Konin grodzkie, 121, k. 293v–294).

¹²⁸ 3 X 1787 odbyła się wizja łąki Święte, należącej do Kolna, którą kontraktem dzierżawnym użytkował Piotr Olender, a mieszczanie Golicy bezprawnie z niej korzystali (AGAD, Sig., 38, k. 24v).

¹²⁹ Obecnie miasto Golina, gmina miejsko-wiejska.

Nro 1. Inwentarz.
Wieś Stare Miasto

Budynki dworskie. — Dwór pod szkudłami stary, do którego wchodząc po prawy ręce jest pokój duży, drugi pomniejszy z alkierzem i schowaniem; na drugiej stronie izba czeladna. Komora w pośrodku tego budynku. Sień i kuchenka. Oficynka dla pisarza mała, pod dranicami, w której jest izba jedna, kuchenka i siunka dobra. Stajnie 3 z wozowniami dwiema, snopkami [pokryte] nowe, dobre. Obory dla bydła w kwadry anguł pod snopkami, nowe. [s. 98] Spichlerz z dwiema sypaniami i sklepem murowanym, pod szkudłami, nadrujnowany. Kurników dla drobiazgów pod jednym dachem 6, w końcu tych kurników karmnik mały. Chlewy dla świni w jednym miejscu 4 pod jednym dachem, w drugim 2 także pod jednym dachem dobre, pod snopkami. Sklepy 2 pod jednym dachem z dranic danym z dylów. Sernik stary. Sieczkarnia. Stodoły 3, dwie pojedyncze, trzecia podwójna o dwóch bojowiskach, pod snopkami, stare, dobre. Owczarnia dobra, na której sypanie do zboża, na której gdzie sypanie dranicami, dali słomą pokryta. Browar pod szkudłami stary, w którym wchodząc po lewy stronie jest izba wielka z jastrychem z cegieł. Koryto do zalewy sosnowe stare, złe. Oset [!] w koncie izby, czyli suszarnia górna. Na drugi stronie jest komora, sień, w który komin i kotliny 2 murowane. Kadzie dobre, je[s. 99]dna nowa, druga stara. Półkudek 1, drybusy dobre 2, beczek 24, kocioł wielki zawierający beczek 3, dobry. Te wszystkie statki są własne JW starosty. W tym browarze mieszka Kazmierz Kujaminski, mielczarz. Ma ogródek w kawałków małych 3, roli żadny, ani łąki nie ma. Inwentarz ma: krowę 1, cielaki 2. Ogród pański 1. Zagonów stajowych 36.

Szałectwo [sołectwo] w Starym Mieście w posesyi JW starosty. — Budynek nowy pod snopkami o 1 izbie, sieni i komorze, w którym mieszka Kasper Glapiński. Ma stodołę nową, stajenke nową, obore starą, stodołę drugą starą, złą, zastrzałami wypartą. Sałek stary. Ogród ma duży, na którym zagonów ćwierćstajowych 9, pomniejszych zagonów 33. W tym ogrodzie jest sadzawka mała i sadeczek mały. Na drugim ogródku nad strugą ma kawałków małych 13, pasterniczek ogrodzony. Roli w 3 pola ma wszystkiej in summa składów 288. Re[s. 100]szta roli na folwark pański obrócony [!], składów 294. Łąke ma na siana for 10. Inwentarz: koni 4, zgrzebie 1, wołów 2, krów 6, jałowego 4, cieląt 4, świni 9. Ps[z]czół pieńków 5. Piotra pasierba owiec 17, cielak 1. Robi od ś[w]. Wojciecha

[23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] byłem dni 2, ręczną dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha byłem dzień 1, ręczną dzień 1 w każdy tydzień. Tłuk tyle robi ile potrzeba, za co dostaje piwo.

Kmiecie. — Tomasz Galerowicz ma chałupę, stodołę, stajenke, wszystko dobre. Chlewy, obore, drugą stodołę, wszystko stare, złe. Ogród ma zagonów stajowych 10, drugi ogródek w kawałków małych 5. Roli ma w 3 pola wszystkiej in summa składów 186. Siana z łąki sprząta for 9. Inwentarz: koni 3, krów 2, jałowego 2, cielęta 2, świni 2, prosiąt 4. Ps[z]czół pi[e]ńków 4. Zaciąg robi w każdy tydzień od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina byłem dni 2, ręczną dzień 1; od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha by[s. 101]dłem dzień 1, ręczną dzień 1. Tłuk tyle robi ile potrzeba za dostaniem piwa. Kądzieli szt. 2 odprzęda.

Marcin Gierszal ma chałupę, obore, stodołę nadstarzałe, jeszcze dobre, stajenke z owczarnią małą dobrą, chlewiki małe 2 stare, złe. Ogrody ma 2, na pierwszym stajowych zagonów 26, na drugim zagonów małych 12. Roli ma w 3 pola in summa składów 211. Łąke ma na siana for 7. Inwentarz: koni 3, wołów 2, krów 4, jałowego 3, cielęta 2, świni 4, prosiąt 5, owiec 9. Zaciąg i tłuke po równo jak pierwszy odbywa. Kądzieli odprzęda szt. 2.

Kasper Modelski ma chałupę, stodołę, obore z chlewami, stajnią i wozownią, wszystko dobre. Ogrody ma 2, na jednym zagonów wółstajowych 14, na drugim zagonów wółstajowych 4. Roli w 3 pola in summa wszystkiej składów 186. Łąke ma na siana for 8. Inwentarz: koni 4, wołów 2, krowy 4, ojca [s. 102] krowa 1, jałowego 2, cielęta 2, ojca 1, świni 4, prosiąt 6. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprzęda.

Wincenty Popiołek ma chałupę, stodołę, obore, chlewy, Sałek, szope, stajenke, wszystko stare, złe. Ogród 1 [w] zagonów stajowych 12. Roli ma w 3 pola wszystkiej in summa składów 157. Siana miewa z łąki for 9. Inwentarz: koni 3, świni 3, prosiąt 5, owce 2. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprzęda.

Jan Klimczuk ma chałupę, stodołę, obore, stajnią, wszystko stare, nadrujnowane. Ogród ma w zagonów stajowych 9. Rolą ma w 3 pola in summa składów 162. Siana z łąki sprząta for 10. Inwentarz: koni 3, krowe 1, jałowego 3, świni 4. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprzęda.

Wo[j]ciech Puszcz ma chałupę, stodołę, obore, szope, nadstarzałe, jalczy dobre. Sałek zaś stary, [s. 103] zły. Ogród ma przy chałupie [w] zagonów

półmniejszostajowych 20. Roli ma w 3 pola wszystkiej in summa składów 190. Niwy ma składów 40. Siana z łąk sprząta for 8. Te rolę sieje na wspólne z Jozefem Puszczem, bratem swoim rodzonym, który razem z nim w jedną chałupie mieszka. Inwentarz obydwa mają: koni 4, krów 3, jałowe 1, cieląt 3, świni 3, prosiąt 9. Zaciąg i tłuکه po równo z drugim odbywa. Kądzieli szt. 2 oprzęda.

Ko m o r n i c y. — Wincenty Galerowicz ma chałupę, stodołę, chlewik, obore, wszystko stare, dobre. Ogród ma [w] zagonów stajowych 8. Łąkę ma w tym ogrodzie na siana fore 1. W polu ma roli wszystkiej składów 42. Łąkę ma na for siana 6. Inwentarz: woły 2, krowe 1, jałowe 1, cielę 1, świni 2, prosiąt 3, owiec 5. Zaciąg robi w każdy tydzień dzień 1. Tłuکه po równo z gromadą odbywa. Kądzieli odbywa [!] szt. 1.

[s. 104] Maci[ej] Biadacz ma chałupę, stodołę, obore, chlew, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów większepółstajowych 10. Drugi ogród w zagonów ćwierćstajowych 8. Roli ma składów 43. Siana z łąki sprząta for 3. Inwentarz: wołów 2, ciele 1, świni 1, proszczaków 3. Zaciąg i tłuکه po równo z pierwszym odbywa. Kądzieli szt. 1 odprzęda.

Benedykt Lesniewicz ma chałupę, obore dobrą, chlew dobry. Ogród ma w zagonów stajowych 6. Roli ma składów 43. Z łąki siana sprząta for 3, z ogroda fore 1. Inwentarza żadnego nie ma. Zaciąg i tłuکه po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 1 oprzęda.

C h a ł u p n i c y. — Jan Kubasiak ma chałupę, oborke, stare, złe. Ogród w zagonów trzyćwierciowychstajowych 8. Roli ani niwy żadny nie ma. Łąkę ma na siana fore 1. Inwentarz: krowe 1, jałowego 2, cielęta 2, świnie 1, prosiąt 3. Zaciąg robi w każdy tydzień dzień [s. 105] ręczny 1. Tłuکه po równo z drugimi odbywa. Kądzieli odprzęda szt. 1.

Grzegorz Kapała chałupy nie ma, mieszka na Kozigorze. Ogród ma na starostwie nad strugą w zagonów ćwierćstajowych 15, przy tym ogrodzie ma siana z łąk fore jedne. Inwentarz: świnie jedne, proszczaka jednego. Robi zaciąg i tłuکه tak jak pierwszy. Kądzieli szt. 1 oprzęda.

Kazimierz Klimczak chałupy nie ma, mieszka na Kozigorze. Ogród na starostwie ma w zagonów stajowych 4. Niwy ma dwie, w każdy składów stajowych 4. Inwentarz: cielę 1, świni 2, prosiąt 3. Zaciąg i tłuکه po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 1 oprzęda.

Marianna Kukulanka chałupy nie ma, mieszka na Kozigorze. Ogród ma na starostwie w zagonów ćwierćstajowych 8. Łąkę na siana fore jedne. Inwentarz: krowa 1, ciele 1, świnia 1, proszczaków 2. Zaciąg i tłuکه w równości z drugimi komornikami odbywa. Kądzieli szt. 1 odprzęda.

[s. **106**] Rzemieśnicy. — Mateusz Cholewiusz szwiec [szewc], ma chałupę i chlewik, dobre, stodołę nową zaczęta, niedokończoną. Ogroda żadnego nie ma. Niwe ma w składów 15.

Gościniec. — Gościniec, czyli austerya dwiema szorami od dołu dranicami pobita, reszta słomą pokryta. W którym jest izba wielka z podłogą i komorą. W tej mieszka Łukasz Zawadzki, gościnny, który ma ogród w zagonów mniejszopółstajowych 20. Łąkę w tymże ogrodzie na siana fore 1. Z łąki na Ruminie miewa for 3. Roli żadny nie ma. Zaciągu ani tłuki nie robi, tylko piwo i wódkę szynkuje. Inwentarz: krowa jedna, świni dwoje. Na drugi stronie tejże austerii jest izba przez [bez] podłogi z komorą, w której mieszka Bartłomi Stachowicz, kowal, który ma ogród w zagonów większopółstajowych 8. Roli z pańskiego folwarku ma składów 3. Łąki żadny nie ma, tylko na Ruminie siana for [s. **107**] 3. Zaciągu ani tłuki nie rabia, tylko grontową robote, za to robi. Inwentarz: koni 2, krowy 2, jałowego 2, prosie 1. Gościnny zaś od szynku trunków bierze kopczyzne z pola pańskiego żyta mendeli 4, jęczmienia mendeli 2. Roli na jęczmień składów 13, rzepy składów 2. Do tej austeryi jest stajnia wjez[d]na wielka, 2 szorami od dołu pobita dranicami, reszta snopkami pokryta. Przy tym gościńcu stodoła kowalska stara, zła.

Kuźnia. — Kuźnia pod dranicami, w lepione stawiana nowa. Statki w ni[ej] są te JW starosty: miech nowy, kowadło, kamień, młot wielki, szparag. Reszta statków ma swoje własne kowal.

Młyn Tartak. — Ten młyn jest na strudze o 1 wodnym kole ze wszystkim nowy, w którym nieczego nie brakuje, z izbą¹³⁰, komorą i młynicą. Przy nim także piła o jednym wodnym kole ze wszystkimi statkami nowe. W tym młynie mieszka Andrzy Łęc, młynarz. Ma [s. **108**] ogród w zagonów stajowych 12 piaszczysty, z łączką w tym ogrodzie małą. Roli ani łąki żadnej nie ma. Inwentarza żadnego nie ma. Z niego nie płaci, tylko miare trzecią bierze. Przy młynie ma chlew stary, zły.

Młyn Golańka. — Ten młyn jest o jednym kole, pod snopkami, stary. Statki młynarskie są wszystkie. Ten młyn jest na strudze¹³¹ od Lisca idący. Chałupa osobna młynarska, stodoła, sałek wszystko dobre. Chlewy, obory, z gruntu złe. Ogród przy młynie w zagonów półstajowych 16. Sadek mały. Ten młyn posiadają przez zlewki prawa emfiteutycznego od JW starosty ucz. Walenty i Marianna Konieczni, młynarze, na lat 50,

¹³⁰ *Zabudowania młyna z 1775 (APP, Konin grodzkie, 161, k. 175).*

¹³¹ *Położony na strudze Pokrzywnica między Starym Miastem a Krągolą.*

danego w Chociszewicach dn. 22 kwietnia r. 1786 datowanego¹³². Wydają wymiar do Starego Miasta żyta kor. 36 i wieprzy 2 na rok tuczy. Inwentarza żadnego nie ma, prócz świni 2. Roli wszystkie w 2 pola ma składów 245. Z łąki sprząta siana for 15. Powinności [s. 109] żadnej, prócz mlewidła, dworowi nie czyni.

Ko ś c i ó ł¹³³. — Ten kościół jest z kamieni murowany, pod dachówką, stary, zły. Mury popękane. Zwonica drewniana stara, zła, na której jest zawieszonych dzwonów 3 i na kościele sygnarek 1. Cmentarz drzewem nowo oparchaniony. Na cmentarzu kos[t]nica drewniana stara. Do tego kościoła jest parachwialnych wsiów 11, młyny 3, jako to: Stare Miasto, Rumin, Modła królewskie, Modła Księża, Barczygłów, młyn Posoka, Koziegóra, Zychlin, Lipiny, Janowice, Kragola, Karsy, młyn Golanka i młyn Tartak. B u d y n k i k s i ęż e. — Probostwo nowowstawione, pod sztukdłami, porządne. Stodoły dwie nowe, stajnie z wozownią nowe, podwórze wkoło oparchanione. Ta cała budownia kosztem Kalksztyna, kanonika chełmińskiego, proboszcza konińskiego i staromiejskiego¹³⁴ wystawiona. Ogród ma zagonów trzyćwierciostajowych 20. Chałupa stara dla organisty zbudowana.

Nro 2-do. [s. 110] Wójtostwo w Starym Mieście

W posesyi ur. Jana i Marianny z Lonskich, Jezierskich. Dworek pod snopkami o 1 izbie, sieni z kuchenką, pokoikiem i schowaniem, nadrujnowane. Chlewy 3 pod jednym dachem, w końcu tych schowania, pod tym schowaniem jest sklepik z dylów w ziemi. O b o r y 2, stajnia, wozownia, kurnik i karmnik, pod jednym dachem. Przy tych budynkach osobne schowanie pod snopkami. S t o d o ł y 2 pojedyncze, z których w jeden spichlerz, dobre. Ogrody 2, na pierwszym, przy stodołach, zagonów ćwierciostajowych 40 i łąkę nad strugą, na drugim ogrodzie, w polu, zagonów

¹³² *Chociszewice, wieś dziś nieistniejąca, w 1904 została wcielona do Pępowa. 28 V 1751 Weronika Mycielska, kasztelanowa poznańska i starościna konińska, wydała przywilej młynarzowi Jakubowi Maślakowi na wystawienie nowego młyna w miejsce zniszczonego (zwanego Golonka). Kolejny przywilej wydał w 1754 Jan Opaliński, starosta koniński (J. Łojko, P. Łojko-Wojtyński, *Przestrzeń społeczna*, s. 211). Po lustracji, 21 IV 1790 Michał Lipski przejął młyn przez zastaw od Walentego Koniecznego (APP, *Konin grodzkie*, 160, s. 127).*

¹³³ *Kościół parafialny pod wezwaniem św. Piotra i Pawła (J. Łojko, *Dzieje parafii Stare Miasto*, s. 19–33).*

¹³⁴ *Michał Kalksztein, pleban od 1784, urzędował do 1800, był honorowym kanonikiem chełmińskim. Zachował się akt z 26 V 1783 jego prezenty na plebana konińskiego i staromiejskiego (AGAD, KK, 76a, s. 129; H. Witczak, *Z życia religijnego w królewskim mieście Koninie*, [w:] *Dzieje parafii Stare Miasto koło Konina*, red. M. Dereszowski, J. Łojko, Konin 2016, s. 90).*

ćwiercstajowych 20 i 2. Role są w 3 pola; na pierwszym polu, ku Zychlinu, płosa¹³⁵ 1 siedmią staj do drogi bity koniński, za drogą konińską półtrzecia staja wszere, ta płosa jest w składów 40. W drugim polu, ku Kragoli, pierwsza płosa od wsi wszere składów 20, sześciorgiem staj do drogi bity konińskiej, za drogą staj 2 do granic z łąkami. W tymże polu druga płosa za młynem [s. 111] Golanką, wszere składów 30 trojgiem staj. W końcu roli chałupa do wójtostwa należąca, nad strugą, w który przyciesi podwleczenie jest potrzebne. Dach z słomy nowy. Mieszka w niej czeladź PP Jezierskich. Ogroda żadnego do tej chałupy nie masz. Inwentarz czeladzi: krowa 1, ciele 1, świnia 1, prosiąt 2.

Nro 3-tio. Wieś Wilkow

Szałestwo [sołectwo]. — Na tym szałestwie jest chałupa o 1 izbie, komorze i sieni, pod snopkami dobra, w który mieszka Maci Olszyna. W drugiej chałupce, na tymże placu stojący, mieszka Mateusz Przybyłek. Stodoła dobra, chlewy z oborą dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych 16. Roli trzyma w 2 pola składów 60. Łąki żadny nie ma. Inwentarz jego: wołów 3, krowa 1, cieląt 2, świni 2, prosiąt 4. Zaciąg robi, z tego ręczną od ś[w]., Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] dni 2, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha dzień 1. Kądzeli odpręda szt. 1. Tłuki, gdy robi, piwo dostaje. Z tych ról szałeckich [sołeckich] JW starosta użytek ma, których wielkość jest taka: w polu pierwszym składów [s. 112] 240, we polu drugim składów 190 i 6, w polu trzecim składów 200. Siana miewa for 40.

Wieś zaś ma następnych chłopów: to jest: Tadeusz Smietanski ma chałupę dobrą. Obora, stodoła, chlewy wszystko dobre. Ogród szałeczki [sołeczki] zagonów stajowych wielkich 26. Roli ma na szałeczkiej płosie ku Zychlinowi składów 25, gromadzki[ej] roli ma w polu składów 60, jako ma na szałectwie, ma siana for 4. Inwentarz: woły 4, krów 4, jałowego 2, cieląt 3, świni 3, prosiąt 5. Pszczół piniek 1. Zaciąg i tłuke po równo z drugim odbywa. Kądzeli szt. 1 opręda.

Stefan Fabisiak ma chałupę sałecką [sołecką] dobrą. Stodoła, owczarenka, stajenka, obora, chlew, wszystko dobre. Ogród na szałestwie ma w zagonów większoćwiercstajowych 32, reszta sadek i pasterniki. Roli szałeczkiej w jednym polu składów 33, na gromadzkiej roli składów w 3 pola 153. Z łąk gromadzkich sprzęta for 15. Inwentarz: koni 3, wołu 1, [s. 113] krowe 1, jałowego 2, cieląt 2, świni 2, prosiąt 5, owiec 5. Zaciąg

¹³⁵ Płosa — pole uprawne, działka ziemi mająca do kilkunastu zagonów.

robi od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina bydłem dni 2, ręczną dzień 1; od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha bydłem dzień 1, ręczną dzień 1. [Kądzieli] szt. 2 opręda. Tłuki, gdy robi, za każdą garniec piwa bierze.

Jozef Talent ma chałupę szałecką [sołecką] dobrą. Stodołę, obore, chlew, stajenke wszystko pod jednym dachem, przestawione, dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów półstajowych 20. Roli szałeckiej wszystkiej w trzech miejscach ma składów 21, gromadzkiej roli ma składów 38. Łąki szałeckiej ma na for 2, gromadzkiej ma for 10 zabrano ma do Brzezna, a for 2 sprząta. Inwentarz: wołów 2, koń 1, krów 4, jałowego 2, cieląt 2, świni 2, prosiąt 4. Zaciąg i tłuke ten odbywa. Kądzieli szt. 1 opręda.

[s. 114] Kmiecie. — Grzegorz Nagay ma chałupę, stodołę, obore z chlewami, Sałek, dobre. Ogród ma [w] zagonów stajowych 32. Roli ma w 3 pola wszystkiej składów 151. Z łąki sprząta siana for 20. Te rolę i ogród sieje, ma wspólnie z Michałem Szymanskim, który ma także chałupę nową i chlew nowy. Inwentarz obydwóch: koni 8, źrebaków 2, krów 6, jałowego 1, cieląt 4, świni 7, prosiąt 6. Zaciąg robi od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina [23 IV–11 XI] bydłem dni 2, ręczną dzień 1; od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha bydłem dzień 1, ręczną dzień. Kądzieli szt. 1 opręda.

Jan Lis ma chałupę, obory nowe. Stodołę i chlewik dobre. Ogród ma w zagonów stajowych 8. Roli wszystkiej ma w 3 pola składów 171. Z łąki siana sprząta for 20. Inwentarz: koni 5, wołów 2, krów 7, cieląt 7, [s. 115] świni 3, prosiąt 3. Zaciąg i tłuke po równo z inszemi zbywa. Kądzieli szt. 1 opręda.

Jakub Kruk ma chałupę, obore dobrą. Chlew nowy. Stodoła stara, poprawna. Ogród ma w błoniu zagonów półstajowych 12. Roli wszystkiej w 3 pola ma składów 111. Z łąki siana sprząta for 20. Inwentarz: koni 4, źrebie 1, wołów 2, krów 2, jałowego 1, cielę 1, świni 2, prosiąt 5. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 opręda.

Mateusz Wawrzyniak ma chałupę, stodołę, chlew, stajenke, obore, wszystko stare, z gruntu złe. Ogród ma w zagonów stajowych 8. Roli wszystkiej ma składów w 3 pola 171. Te role na wspólnie sięją z Janem Kapuścinskim, który ma także osobną chałupę, stodołę, chlewy, stajnię, obore, wszystko dobre. Ogród także ma przy chałupie zagonów stajowych 5. Z łąk obydwaj sprzątają siana for 20. Inwentarz mają: koni [s. 116] 6, krów 6, jałowego 2, cieląt 5, świni 6, prosiąt 10, owiec 28. Pszcół pińków 4. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywają. Kądzieli szt. 2 oprędają.

Stanisław Krzywda ma chałupę, stodołę, obore, stajnię, chlew, wszystko dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów stajowych 5. Roli w 3 pola wszystkiej na składów 163. Z łąki siana sprząta for 18. Te role obsiewa na wspólnie z Kazmierzem Grochotą, który żadnego budynku nie ma. Inwentarz obydwóch: koni 5, źrebiąt 2, wołów 4, krów 4, jałowego 5, świni 2, prosiąt 5, owiec 6. Pszczół pińków 6. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywają. Kądzieli szt. 2 oprzędają.

Paweł Maichrzak ma chałupę stara, złą. Stodoła, obory dwie, chlew, szałek i stajenka wszystko dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów stajowych 12. Roli w 3 pola wszystkiej składów 144. Z łąki siana sprząta for 20. Te role sieją na wspólnie z Jo[s. 117]zefem Strożykiem, który u niego mieszka. Inwentarz ich obydwóch: koni 4, krów 2, jałowego 1, cieląt 2, świni 3, prosiąt 7. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywają. Kądzieli szt. 2 oprzędają.

Antoni Rapała ma chałupę dobrą. Stodoła, obora, stajenka z chlewikiem, wszystko stare, złe. Ogród ma w zagonów półstajowych 18. Roli wszystkiej[iej] w 3 pola ma składów 147. Z łąki siana sprząta for 12. Inwentarz: koni 3, źrebiąt 2, wołów 2, krów 3, jałowego 3, cieląt 2, świni 3, prosiąt 4. Zaciąg i tłuże po równo wraz z drugimi, odbywa. Kądzieli szt. 2 oprzędają.

Jakub Jaciaszek ma chałupę nową. Stodoły 2, jedna dobra, druga stara, zła. Chlewy złe. Obórki 2 złe, stajenka dobra. Ogród ma przy chałupie w zagonów małych 8. Roli wszystkiej w 3 pola ma składów 168. Z łąki siana sprząta for 16. Do tej roli należy współcznik Piotr Jaczaszek, brat jego rodzony, który ma osobną chałupę dobrą. [s. 118] Inwentarz obydwaj mają takowy: koni 6, wołów 6, krów 7, jałowego 3 szt., cieląt 3, świni 6, prosiąt 2. Pszczół 2 pińki. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywają. Kądzieli szt. 2 oprzędają.

Pó l r o l n i c y. — Jakub Kubczyk ma chałupę nową. Stodoła, obora, chlew dobre. Ogród ma w zagonów stajowych 8. Roli gromadzkiej sieją składów 30, szaleckiej roli sieją składów 50. Łąkę gromadzką ma na siana for 5. Inwentarz: wół 1, krów 3, cieląt 3, świni 1, prosiąt 8. Zaciąg robi od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina [23 IV–11 XI] byłem lub ręczną dni 2, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha ręczną lub byłem dzień 1. Kądzieli szt. 1 opręda. Tłuże, gdy robi, za każdą piwo odbiera.

Kasper Strożyk ma chałupę dobrą. Stodoła, obora, chlewy, wszystko dobre. Ogród ma na szalestwie [sołectwie] w zago[s. 119]nów stajowych 46. Drugi ogród przy chałupie gromadzkiej [w] zagonów mniejszych

stajowych 6. Roli szałeckiej w polu składów 42. Łąki żadny nie ma. Inwentarz: wołów 4, krów 2, jałowego szt. 2, cielę 1, świni 3, prosiąt 6, owiec 7. Zaciąg i tłukę po równo jak pierwszy odbywa. Kądzeli szt. 1 odpręda.

Michał Paliszek ma chałupę dobrą. Stodoła, obora, stajenka nowe. Ogród ma gromadzki [w] zagonów stajowych 6. Roli gromadzkiej składów 3, zaś szałeckiej [sołeckiej] roli w 3 pola wszystkiej ma składów 74. Siana z łąki szałeckiej sprząta for 7. Inwentarz: koni parę, wołów parę, krów 2, jałowego 1, cieląt 2, świni 4, owiec 2. Pszczół piniek 1. Zaciąg i tłukę po równo z drugimi odbywa. Kądzeli szt. 1 opręda.

Gościńiec. — Ten gościńiec¹³⁶ jest o 1 sieni, izbie z podłogą i komorą; na drugiej stronie izdebka. Staj[s. 120]nia wjez[d]na. Ten cały budynek jest nowy. Gościńiec[c] pod dranicami, a stajnia od dołu dranicami, a wierzch snopkami pokryty. W którym mieszka Piotr Banasik. Szynkuje piwo i wódkę. Ma obórke dobrą, stodołę starą, złą. Ogród ma w półstajowych zagonów 9. Roli w 2 pola składów 21. Z łąki siana sprząta for 4. Inwentarz: koni parę, zdrzebiec [źrebiec] 1, wół 1, krów 2, jałowego 2, cieląt 2, owiec 3. Zaciągu ani tłuki nie robi. Po piwo swym byłem do Starego Miasta jeździ.

Nro 4-to. Wieś Rumin z szałectwem [sołectwem]

Folwark o 1 izbie, komorze i sieni, pod snopkami, nowy, w którym mieszka owczarz imieniem Andrzy Armatka. Ma ogrody 3, na pierwszym zagonów mniejszopółstajowych 20, na drugim ćwiecstajowych zagonów 5, na trzecim większopółstajowych zagonów 12. Łąki ma 2, na siana for 4. Inwentarz: krów 2, jałowego 3, cieląt 2, świnia 1, [s. 121] proszczaków 7, owiec swoich ma 40, gromadę pańską pasa. Owczarnia nowa¹³⁷, która od dołu dwiema szorami dranic pobita, reszta słomą pokryta. Owczarnia druga stara. Stodoła o 1 bojowisku nowa, w której na jedny stronie sąsiedka jest spichlerz i chlew stary, którego owczarz używa.

Szałectwo w Ruminie. — Na tym szałectwie jest chałup 3. W pierwszy mieszka Andrzy Czapelka. Przy który obora i stajnia. Stodoła nowa¹³⁸. Chlewiki 2, stare, złe. Ogród przy chałupie w zagonów stajowych 5. Roli w 3 pola wszystkiej składów 70. Łąka na siana for 5. Inwentarz: koni 4,

¹³⁶ Gościńiec został wybudowany w 1776 (APP, Konin grodzkie, 161, k. 177v).

¹³⁷ Zbudowana w 1787 (ibidem, k. 177).

¹³⁸ Zbudowana w 1786 (ibidem).

wołów pare, krów 4, jałowego 2, cieląt 3, świni 6, owiec 10. Robi z tego od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] byłem dzień 1, ręczną półdnia; od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha byłem lub ręczną dzień 1. Tłuki robi, za każdą piwo dostaje.

W drugi chałupie nowy mieszka Szymon Zabierek. Przy który stodoła, chlewiki 2, stare. [s. 122] Ogród, rolę i łąkę ma po równo jak pierwszy. Inwentarz: koni 2, wołów 2, krów 3, jałowego 2, cieląt 2, świnia 1, prosiąt 9, owiec 2. Zaciąg i tłuke po równo jak pierwszy odbywa. Kądzieli szt. 1 oprzęda.

W trzeci chałupie nowy mieszka Ma[c]i[ej] Robak. Przy który chlewy 2, obora, stajenka, stare. Ogród, rolę i łąkę ma w równości jak drudzy. Inwentarz: koni 3, krów 2, jałowego 1, cieląt 2, świnia 1, prosiąt 4, owiec 4. Zaciąg i tłuke po równo z drugim odbywa. Kądzieli szt. 1 oprzęda.

Budynki wiejskie. — Mikołaj Jendrzekowicz ma chałupę, chlew, nowe. Stodoła, stajnia, stare. Obore nową stawia. Ogród, rolę i łąkę ma na gronce szaleckim, w ty nie kosi, jak ci trzej, na szalectwie mieszkający. Inwentarz: koni 3, krów 3, jałowego 1, cieląt 3, świni 4, prosie 1. Zaciąg i tłuke w równości z temi, co na szalectwie, odbywa. Kądzieli sztukę przęda.

[s. 123] Kmiecie. — Mateusz Jankiewicz ma chałupę, stodołę, stajenke, chlewiki, obore, wszystko nowe. Ogród w zagonów stajowych 14. Roli w 3 pola wszystkiej składów 127. Łąka na siana for 15. Inwentarz: koni 5, zdrzebiec 1, wołów 2, krów 4, cieląt 4, świni 10, owiec 94, kóz 15. Zaciąg robi od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina byłem w każdy tydzień dni 2, ręczną dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha dni 2, jeden byłem, drugi ręczną. Tłuki, gdy robi, za każdą piwo dostaje. Kądzieli szt. 2 oprzęda.

Walenty Oleynicki ma chałupę nową. Stodołę, obory 2, stajnia, owczarenka, chlewy 2, wszystko stare. W ogrodach 3 wszystkiej roli zagonów stajowych 20. W polu roli wszystkiej w 3 pola składów 160. Siana z łąki sprząta for 15. Inwentarz: koni 6, wołów 2, krów 6, jałowego 6, cieląt 4, świni 5, prosiąt 4, owiec 21. Zaciąg i tłuke po równo z pierwszym odbywa. Kądzieli szt. 2 oprzęda.

Ignacy Robak ma chałupę, stodołę, nowe. Obory 3, stajnia, stodoła druga, chlew, sałek, [s. 124] wszystko stare, złe, pod jednym dachem. Ogrodów 3, na których wszystkiej roli jest zagonów wielkich stajowych 20. Roli w 3 pola wszystkiej składów 170. Łąka na siana for 15. Inwentarz: koni 4, wołów 4, krów 4, jałowego 3, cieląt 3, świni 4, owiec 20. Zaciąg i tłuके po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprzęda.

Mateusz Jędrzejkowicz ma chałupę nową. Obory 3, sałek, komórka, stodoła, wszystko dobre. Ogród w zagonów większopółstajowych 10. Roli w 3 pola wszystkiej składów 140. Siana z łąki miewa for 16. Którą rolę na wspólnie z Wawrzynem Bonieckim obsiewa, który ma osobną chałupę, chlewik, nowe. Stodoła stara. Inwentarz obydwóch: koni 7, zdrzebaków [źrebiąt] 2, wołów 2, krów 6, jałowego 4, cieląt 5, świni 7, prosiąt 7, owiec 13. Pszczół piniek 1. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywają. Kądzieli szt. 2 oprzędają.

Woyciech Marszaka ma chałupę, stajenkę, nowe. Stodoła, chlewy 2, dobre. Obora, sałek, złe. [s. 125] Ogród w zagonów trzyćwierciastajowych 10. Roli w 3 pola wszystkiej składów 153. Z łąki miewa siana for 12. Do tej roli przybrał sobie Sobestyana Głodeczka, który ma osobną chałupę starą, dobrą, stajenkę, oborkę, chlewy, szopy, wszystko stare, złe. Inwentarz wspólny mają: koni 8, źrebie 1, krów 4, jałowego 2, cieląt 3, świni 9, prosiąt 6. Zaciąg i tłuże w równości z drugimi odbywają. Kądzieli szt. 2 oprzędają.

Jan Kocieszewski ma chałupę, chlewy, obory, wszystko stare. Stodoła dobra. Ogród w zagonów stajowych 16. Roli w 3 pola wszystkiej składów 155. Z łąki siana miewa for 12. Te rolę na wspólnie obsiewa Franciszek Mucha, ma chałupę, stajnię, stodołę, chlewy 2, obore, wszystko dobre. Inwentarz obydwóch: koni 6, źrebaków 3, krów 7, jałowego 6, ciele 1, świni 7, prosiąt 11, owiec 4. Pszczół pińków 8. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywają. Kądzieli szt. 2 oprzędają.

Woyciech Wrąbel Grochota ma chałupę, stodołę, stajnię, chlewy [s. 126] 2, wszystko stare, złe. Ogród ma w zagonów wielkich stajowych 10. Roli wszystkiej w 3 pola składów 160. Z łąki siana miewa for 15. Do tej roli przybrany Adam Warzyszak, który ma osobną chałupę, chlew, nowe. Inwentarz obydwóch: koni 5, źrebie 1, krów 5, jałowego 5, cieląt 2, świni 5, prosiąt 7, owiec 5. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywają. Kądzieli szt. 2 oprzędają.

Jan Rochowski ma chałupę, stajnię z oborą, chlewiki 2, stodoła, wszystko stare. Ogród w zagonów stajowych 10. Roli w 3 pola wszystkiej składów 160. Łąka na siana for 14. Te rolę obsiewa na wspólnie z Szymanem Oleynikiewiczem, który ma osobną chałupę, obore, stajnię, chlew mały, dobre. Stodoła nowa. Inwentarz obydwóch: koni 6, źrebaków 3, krów 4, jałowego 2, cieląt 2, świni 7, prosiąt 3, owiec 4. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywają. Kądzieli szt. 2 oprzędają.

Grzegorz Migdał ma chałupę, chlew, stodołę, dobre. Obora, stajnia, stare, złe. Ogród [s. 127] w zagonów małych stajowych 24. Roli w 3 pola wszystkich składów 138. Z łąki siana for 14. Do tej roli społecznik należy imieniem Jacenty Dopierała, ma chałupę, stodołę, chlew, obore, wszystko nowe. Inwentarz obydwóch: koni 6, źrebaków 2, wołów 2, krów 5, jałowego 2, cieląt 2, świni 2, prosiąt 5. Zaciąg i tłuके w równości z drugimi odbywają. Kądzieli szt. 2 oprządają.

Jan Migdał ma chałupę złą. Stodoły małe 2, stajenka, obora, wszystko staro, dobre. Ogrody ma 2, w których jest zagonów wszystkich półstajowych większych 17, tamże zagonów pomniejszych 11. Roli w 3 pola wszystkie składów 166. Siana z łąki sprząta for 14. Do który społeczeństwa należy Jan Gierszał, ma chałupę, chlewy 2, nowe. Inwentarz obydwóch: koni 6, źrebiąt 2, krów 7, jałowego 1, cieląt 5, świni 8, prosiąt 2. Pszczoł pińków 3. Zaciąg i tłuके po równo z drugimi odbywają. Kądzieli szt. 2 oprządają.

Półrolnicy. — Augustyn Dopierała ma chałupę, [s. 128] stodołę, obore, stajnię, chlewy 2, wszystko stare, złe. Ogrody 2, jeden w zagonów półstajowych 11, drugi w ćwierćstajowych zagonów 16. Roli w 3 pola wszystkie składów 109. Łąka na siana for 7. Inwentarz: koni 2, źrebie 1, krów 2, jałowego 2, cieląt 2, świni 2, prosiąt 2. Zaciąg robi od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina [23 IV–11 XI] w każdy tydzień byłem dzień 1, ręczną pół dnia od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha ręczną lub byłem dzień 1. Tłuके w równości tyle, co kmiecie odbywa, za które piwo bierze. Kądzieli szt. 1 oprządają.

Andrzej Jędrzykiewicz ma chałupę, stodołę, obore, chlewiki 2, wszystko nowe. Ogród w zagonów stajowych 14. Roli wszystkie w 3 pola składów 81. Z łąk siana sprząta for 8. Inwentarz: wołów 4, krów 2, jałowego 2, cieląt 2, świnia 1, prosiąt 3. Pszczoł piniek 1. Zaciąg i tłuके po równo jak pierwszy odbywa. Kądzieli szt. 1 oprządają.

Komornicy. — Wawrzyn Jędrzykiewicz ma chałupę, obore, stodołę, nowe. Chlewy z dylików 3, szopa, nowe. Ogród ma w zagonów stajowych 4 i roli w 3 [s. 129] pola wszystkie ma składów 49. Siana z łąki sprząta for 5. Inwentarz: wołów 2, krów 4, jałowego 2, cielę 1, świnia 1, prosiąt 4. Zaciąg robi od ś[w]. Jana Chrzyciela [24 VI] do Najświętszej Panny Narodzenia [8 IX] w każdy tydzień ręczną dni 2, od Najświętszej Panny do ś[w]. Jana Chrzyciela dzień 1. Tłuके, gdy robi, za każdą piwo bierze. Kądzieli, szt. 1 oprządają.

Jan Jędrzykiewicz, ma chałupę nową stawia, jeszcze niedokończona, prócz tego żadnego budynku nie ma. Ogród ma w zagonów półtoryćwiercistajowych 16. Roli ma w 3 pola wszystkiej składów 35. Siana z łąki sprzata for 5. Inwentarz: wół 1. Krowa 1, jałowica 1. Zaciąg i tłuże w równości jak pierwszy odbywa. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Jan Zabierek ma chałupę, stodołę, obore z chlewem, chlewiki 2, wszystko stare, złe. Ogrodów ma 2, na których wszystkich zagonów małych 32. Roli w 3 pola wszystkiej składów 51. Z łąki siana miewa for 5. Inwentarz: wołów 2, krów 3, cielęta 2, świnia 1, prosiąt 4, owiec 3. Zaciąg i tłuże po równo z dru[s. 130]giemi odbywa. Kądzieli 1 szt. oprząda.

Mikołaj Jędrzykiewicz ma chałupę, stodołę, chlew, wszystko stare, złe. Ogród ma w zagonów półstajowych 16. Roli wszystkie w 3 pola składów 25. Z łąki siana miewa for 8. Inwentarz: wołów 2, krów 2, cieląt 2, świnia 1. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Komornicy przez [bez] ogrodów i ról. — Franciszek Dopierała ma chałupę nową. Chlew nowy stawia. Inwentarz: krów 2, ciele 1, świnia 1. Zaciągu nie robi, tylko posługę dworowi czyni. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Kazimierz Oleyniczak ma chałupę nową. Chlew i obora chruściane, nowe. Inwentarz: krów 2, jałowica 1, ciele 1, prosiąt 2. Posługę i kądziel w równości jak pierwszy odbywa.

Andrzej Roszek ma chałupkę, obore, chlew, wszystko nowe. Inwentarz: wołów 2, krów 2, ciele 1, prosiąt 3. Posługę i kądziel te same, co drudzy odbywa.

Michał Jędrzykiewicz chałupy nie ma, mieszka komorą u gościnnego. Inwentarz: wołów 2, krów 4, cielęta 2, świnia 1, prosiąt 4, [s. 131] owca 1. Pszczoł piniek 1. Posługę i kądziel te same, co drudzy odbywa.

Jakub Robak mieszka komorą u Macieja Robaka na szałectwie. Inwentarz ma: krowe 1. Te same powinności, co drudzy odbywa.

Łukasz Polowy mieszka komorą na szałectwie u Macieja Robaka. Inwentarz ma: krów 2, cieląt 2. Posługę i kądziel w równości z drugimi odbywa.

Jakub Migdał mieszka u Grzegorza Galosza. Inwentarz ma: jałowic 3, prosie 1. Posługę i kądziel te same, co drudzy odbywa.

Gościniec. — Ten gościniec jest nowy¹³⁹, o 1 izbie z podłogą i komorze z podłogą, sienią; cały snopkami poszyty. Stajnia wjez[d]na

¹³⁹ Zbudowany w 1782 (APP, Konin grodzkie, 161, k. 177).

nowa¹⁴⁰ pod snopkami. Chlew nowy. W tym gościńcu mieszka Walenty Bonka, gościnnie, który piwo i gorzałkę pańskie szynkuje. Zaciągu ani posługi żadny nie czyni. Ogrodu, ani roli nie ma, prócz łąki na siana for 5. Kopczyzne z pola pańskiego bierze żyta mendeli 4, jęczmienia mendeli 2. Przysiewa na pańskim folwarku jęczmienia skład 1. Inwentarz: wołów pare, krowa 1.

Młyn Kolanowany zwany do Rumina należący¹⁴¹. — Ten młyn na Warcie rzece, o 1 kole, stary, reparacyi potrzebujący. Statki są w nim wszystkie dobre, niczego nie brakuje. Chałupa młynarska osobna, stara. Chlewy stare. Obora i stodoła nowa. Sałek dobry. W którym młynie mieszka Marianna Panecka, wdowa. Ogród ma w zagonów półstajowych 16. Roli w 3 pola wszystkie 140 składów. Z łąki [sia]na miewa for 12. Inwentarz: koni 3, wołów 2, krów 5, jałowego 1, cieląt 3, świnia 1, prosiąt 10. Pszczół pińków 3. Zaciągu ani tłuki nie robi. Płaci czynszu złp 300. Wieprzy tuczy 2.

Ostrow Cholendry [!] Rumińskie¹⁴². — Na tym ostrowie w łęgu do wsi Rumina należącym jest chałupa stara, jeszcze dobra. Stodoła, obora, stare, złe. Roli wszystkiej z pastwiskiem i łąką jest pół chuby [!] i morgów 6, którą posiada Niemiec Oligder. Ma inwentarz: koni parę, krów 2, jałowic 3, świni 5. Płaci czynszu zł 57, prócz tego daje gęś 1, kure 1, jaj szt. 20. Droge na mil 12 na rok jedne odbywa.

[s. 133] Nro 5-to. Wieś Barczygłowa,
z wójtostwem i wybraniectwem

Wójtostwo. — Na tym wójtostwie jest dwork, do którego wchodząc jest sień, po prawy stronie izby 2, jedna większa, druga pomniejsza i schowanie na drugi stronie. Wprost sieni jest izba czeladna i komora. Ten budynek jest połową dobry, połową drzewo nadpróchniałe. Cały w węgły wstawiany, snopkami pokryty. Stodoły stare 2. Kurniki z chlewami pod jednym dachem. Obora, stajnia pod jednym dachem, nowe¹⁴³. Owczarnia, na który sypanie do zboża jeszcze dobra. Wozownia z chlewikiem stare, złe. Chałupka w podwórzu mała, pusta, zła.

¹⁴⁰ Zbudowana w 1789 przed lustracją (*ibidem*, k. 177v).

¹⁴¹ Nadaniem z 30 VI 1759 młyn dostał Józef Mycielski. W 1765 dzierżawcą był Filip Dziewiątkowski (AGAD, Sig., 29, s. 157; APP, Kalisz, Tab. 16, k. 68v).

¹⁴² Zapewne wyspa w dolinie zalewowej rzeki Warty. Wieś Rumino leży nad rzeką Pową, która tam wpada do Warty.

¹⁴³ Z 1789, zbudowane przed lustracją (APP, Konin grodzkie, 161, k. 179v).

Ogród jest 1, na którym wzdłuż ośmłokciowych prętów 11, zagonów 18; tamże wzdłuż czteroprętowych zagonów 10. Na drugi stronie tegoż ogroda czternaścieprętowych zagonów 4. Roli w pierwszym polu stajowych składów 95, w drugim polu składów 75, w trzecim polu składów 96. Łąka na siana for 8.

Szałectwo [sołectwo]. — Na tym szalectwie żadnego budynku nie masz, tylko ogród w [s. 134] zagonów półstajowych 20. Role są w 3 pola, w pierwszym polu składów stajowych 74, w drugim składów 75, w trzecim składów 68. Łąka na siana for 7.

Obsada wsi. — Kmiecie. — Grzegorz Lebiezinski ma chałupę starą, dobrą. Obora, stajnia, chlewy, owczarenka dobra. Stodoła nowa. Ogród ma przy chałupie zagonów trzyćwierciostajowych 12. Roli wszystkiej w 3 pola składów 183. Niwe w boru ma składów 20. Z łąki siana sprzęta for 9. Inwentarz: koni 3, wołów 4, krów 3, jałowego 3, cieląt 3, świni 5, prosiąt 3, owiec 30. Zaciąg od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] robi bydłem dni 2, ręczną dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha bydłem dzień 1, ręczną dzień 1. Tłuk, tyle ile odrobi, za każdą piwo bierze. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Wojciech Bakalarz ma chałupę starą, złą. Stodoła także zła. Obora, stajnia, chlew, owczarenka dobre. Ogród ma przy chałupie zagonów trzyprętowych 8. Roli w 3 pola wszystkiej ma składów stajowych 150. Niwa w boru składów 20. Z łąki siana sprzęta [s. 135]ta for 10. Inwentarz: koni 2, wołów 3, krów 4, jałowego 2, cieląt 3, świni 5, prosiąt 6, owiec 13. Ps[z]czół pińków 6. Zaciąg i tłuże po równo z drugim odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Michał Jędraszek ma chałupę pustą, z gruntu złą. Stodoła, obora z 3 chlewami także stare, zła. Ogród ma w zagonów sześć prętowych 16, drugi ogród czteroprętowy w zagonów 8. Roli w 3 pola wszystkiej składów 155. Z łąki sprzęta siana for 6. Inwentarz: koni 2, wołów 2, krów 2, jałowego 2, prosiąt 2. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Mateusz Jądraszek ma chałupę, stodołę, obore, chlew, stajenke, dobre. Ogród ma w zagonów stajowych 16. Roli wszystkiej w 3 pola składów 140. Niwe w boru składów 4. Z łąki siana sprzęta for 8. Inwentarz: koni 2, wołów 2, krów 2, jałowego 2, świnia 1, prosiąt 2, owiec 2. Ps[z]czół pińków 2. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

[s. 136] Komornicy. — Antoni Lebiezinski ma chałupę, obore, chlew, złe. Stodoła dobra. Ogród ma szalecki [sołecki] zagonów półsta-

jowych 8. Roli ma w niwach składów 26. Łąk ma na szałectwie na siana for 2. Inwentarz: koni pare, wołów pare, krów 4, jałowego 1, cieląt 2, świnia 3, owiec 4. Zaciąg robi rocznie w każdy tydzień dzień 1. Robi tłuk ile odbędzie, tyle za każdą piwa dostaje. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Sobestyan Rybicki ma chałupy dwojaki, stodołę, obórka, chlew, wszystko dobre. Ogród w szałectwie [sołectwie] ma zagonów sześcioprętowych 20. Niwe składów 20. Z łąki szałeckiej siana sprząta for 2, z gromadzki łąki for 4. Inwentarz: wół 1, krów 2, jałowego 2, ciele 1, świnia 1, owiec 2. Zaciąg i tłuke w równości jak pierwszy odbywa. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Sobestyan Kubasiałkiewicz chałupy nie ma, mieszka u Sobestyana Rybickiego. Obore, stodołę, chlewy 2 ma dobre. Ogród szałeczki ma w zagonów sześcioprętowych 20. Niwe ma w boru w składów 20. Z łąki szałeckiej sprząta siana for 3. Inwentarz: [s. 137] wołów pare, krów 2, jałowego 1, ciele 1, świnia 1, prosiąt 3, owiec 2. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Marianna Lipska chałupy nie ma, mieszka u Woyciecha Bakalarza, kmiecia sub nro 2-do. Ogród ma w szałectwie [sołectwie] zagonów małych 8. Roli ma wszystkiej składów 8. Siana z łąki szałeckiej [sołeckiej] sprząta półtory fory. Inwentarz: krów 2, ciele 1. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Franciszek Gabrysiałkiewicz chałupy nie ma, tylko sałek. Ogrodu, roli, ani łąki nie ma. Inwentarz: krów 2, jałowego 2, prosie 1. Zaciągu ani tłuk nie robi, tylko posługę do dworu czyni.

Michał Gostkowski ma chałupę dobrą. Obora, chlewy, stajenka, stodoła, owczarenka, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów stajowych 16. Roli żadny nie ma. Łąkę ma na siana for 2. Inwentarz: wołów 2, krowa 1, świnia 1. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 1 oprząda.

[s. 138] Gościniec. — Ten gościniec jest o 1 izbie, sieni i komorze przez [bez] podłogi, cały snopkami posyty, jeszcze dobry. W którym mieszka Piotr Byszkowski. Ogród ma w zagonów stajowych 4. Roli wszystkie ma składów 17. Z łąki siana miewa forę jedną. Zaciągu robi w żniwa dni 12. Piwo i wódke szynkuje pańskie. Inwentarz: krowa 1, ciele 1, świnia 1.

Nro 6-to. Modła Krolewska z wybraniectwem

Wybraniectwo w posesyi JP Bartłomieja Brzeskiego. Chałupa o 1 izbie większy i drugi pomniejszy, sionce mały. Cały ten budynek stary,

zły, pod snopkami. Stodoły dwie, chlewy 3 pod jednym dachem, obora wyporzadzona. Stajnia, nad którym [!] sypanie dobre. Sałek stary, pusty. Ogród 1 w zagonów półstajowych 10, drugi ogród w zagonów 6; przy budynku kawałków małych 6. Rola w 3 pola, na pierwszym polu składów 100, na drugim polu składów 86, na trzecim polu składów 50. Z łąki sprzęta siana for 16. Chałupa druga w końcu wsi o [s. 139] 1 izbie, sieni i komorze, także stara. Stajenka mała, stara. Ogród w zagonów małych 5, drugi w zagonów 4.

Budynki wiejskie. — Kmiecie. — Kazimierz Koziarski ma chałupę, stodołę, obore, stajenke i chlewy pod jednym dachem, wszystko stare, nadrujnowane. Sałek z gruntu zły. Ogrody ma 2 na pierwszym zagonów półstajowych 10, na drugim kawałków małych 10. Reszta tego ogroda na pasternik obrócił. Roli wszystkiej w 3 pola składów 173. Z łąki siana sprzęta for 5. Inwentarz: koni 3, źrebie 1, wołów 2, krów 2, jałowego 1, ciele 1, świni 2, prosiąt 5, owiec 14. Zaciąg robi od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] bydłem dni 2, ręczną dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha bydłem dzień 1, ręczną dzień 1. Tłuki, gdy odbywa, piwo mu wydawane bywa. Kądzieli, szt. 3 oprząda.

Piotr Orczyk ma chałupę, pod którą przyciesie pogniłe. Chlewy, owczarenka, stajenka pod je[s. 140]dnym przykryciem, stare. Stodoła, obora i sałek także stare, złe. Ogrody ma 3, w których jest stajowych zagonów 14. Roli wszystkiej ma w trzech polach składów 263. Z łąki siana miewa for 12. Inwentarz: koń 1, źrebie 1, wołów 4, krów 6, jałowego 1, cieląt 3, świni 3, prosiąt 5, owiec 28. Ps[z]czół pińków 8. Zaciąg i tłuki po równo jak pierwszy odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Ludwik Koziarski ma chałupę, stodołę. Zaś obora, chlew, stajenka pod jednym dachem, owczarenka, wszystko stare, złe. Ogród ma w zagonów półstajowych 26. Roli wszystkiej w 3 pola ma składów 206. Siana z łąki miewa for 9. Inwentarz: koni 4, wołów 2, krów 2, jałowego 1, świni 2, prosiąt 5, owiec 8. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Jozef Grochota ma chałupę starą, złą. Stodoła stara. Obory dwie nowe. Chlewy stare, złe 2, z stajenką i owczarenką. Ogród ma w zagonów półstajowych 12. Roli [s. 141] wszystkiej w 3 pola ma składów 145. Z łąki siana miewa for 8. Inwentarz: koni 2, wołów 3, krów 2, jałowego 1, cieląt 2, świni 2, prosiąt 4, owiec 8. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Piotr Puchała ma chałupę dobrą. Stodoła, stajenka, obora, owczarnia, chlew nadstarzałe. Ogrody 2, na pierwszym zagonów większopółstajowych 16, na drugim małych zagonów 15. Roli wszystkiej w 3 pola składów 119. Z łąki siana sprząta for 9. Inwentarz: koni 3, źrebie 1, wołów 4, krów 5, jałowego 3, ciele 1, świni 2, prosiąt 8, owiec 24. Psz[cz]ół pińków 15. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Walenty Stefanowicz ma chałupę dobrą. Stodoła dobra. Obora stara, zła. Stajenka, sałek, chlew dobre. Ogrody ma 2, na których zagonów małych 18. Roli wszystkiej w 3 pola ma składów 263. Z łąki siana miewa for 9. Inwentarz: koni 3, źrebie 1, wół 1, krów 2, jałowego 3, cieląt 2, świni 2, owiec 5, kóz 2. Pszczół [s. 142] pińków 3. Brat jego, imieniem Jakub, ma krowe 1, świnię 1. Ps[z]czół pińków 3. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Sobestyan Modelski ma chałupę, obore stare, złe. Sałek, owczarenka, stodoła dobre. Ogród ma w zagonów ćwierćstajowych 10. Roli wszystkiej w 3 pola ma składów 200. Z łąki siana miewa for 10. Inwentarz: koni 3, krów 6, jałowego 2, cieląt 3, świni 3, prosiąt 6, owiec 11. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

S[z]czepan Mucha ma chałupę, stodołę, złe, zaś obora, owczarenka, chlewy pod jednym przykryciem stare, złe. Stajenka dobra. Sałek stary, zły. Ogrody ma 2, na jednym półstajowych zagonów 12, na drugim kawałków 9. Roli w 3 pola wszystkiej ma składów 200. Z łąki siana miewa for 10. Inwentarz: koni 3, wołów 4, krów 3, jałowego 1, cieląt 3, świni 2, prosiąt 5, owiec 14. Zaciąg i tłuże po [s. 143] równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Tomasz Charzewski ma chałupę dobrą. Stodoła, obórka, chlewy 2, wszystko stare, złe. Ogród ma zarosły w zagonów małych 9, drugi ogród na Rudnikach zagonów półstajowych 12. Roli w 3 pola jest wszystkiej składów 160. Z łąki ma siana for 7. Inwentarz: koni 2, wołu 1, krowa 1, świni 1. Zaciąg i tłuże po równo, z drugimi odbywa. Kądzieli 2 szt. oprząda.

Próżniacy. — Mikołaj Spica ma chałupę starą, złą. Chlewy ma 2 stare, złe. Ogroda, roli, łąki nie ma. Inwentarza żadnego nie ma. Zaciągu ani tłuże nie robi. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Rozalia Cwiklina chałupy nie ma, mieszka komorą u Piotra Puchały, kmiecia sub nro 5-to. Ogroda, roli ani łąki nie ma. Zaciągu nie robi. Kądzieli szt. 1 oprząda. Inwentarz ma: jałowice 1.

Nro 7-mo. Wieś Lisiec Wielki,
z wójtostwem i szaleństwem [sołectwem]

[s. 144] Budynki dworskie. — Dwór, do którego wchodzą jest sień i kuchenka, po prawy stronie pokój większy i drugi pomniejszy. Schowania 2: jedno większe, drugie pomniejsze. Na drugi stronie jest izba czeladna i komora. Ten cały dwór jest polepiony gliną, od dołu dwiema szorami dranic pobity, a reszta słomą pokryty. Stajnia z 2 wozownikami pod jednym dachem, nowa. Wolarnia także z stajniami, z sypaniem górnym i dolnym, nowa. Kurników 5 pod jednym dachem, nowe. Wolarnia z chlewami, sieczkarnią stare. Spichlerz w węgły stawiany pod snopkami, na którym sypanie dolne i górne, stary. Chlewy 3, z obórką, ogrodzone, dobre. Owczarnia stara, zła. Stodoły dwie stare, jeszcze dobre. Obora nowa. Chałupka w podwórzu mała, w której mieszka Jakub Bocioniak, owczarz. Ma ogród w polu w zagonów małych stajowych 20. Roli, ani łąki nie ma. Inwentarz ma: owiec 155, krów 2, ciele 1, prosiąt 3. Ogrodów pańskich jest 2: na pierwszym zagonów sta[s. 145]jowych 30, półstajowych 27, na drugim zagonów półstajowych 20. Chmielniczek mały.

Browar pod dranicami dobry z suszeniem górnym, izbą i komorą, sienią. W której izbie jest jastrych z cegły, koryto do zalewu, zaś w sieni kotlina murowana z kotłem dwóch beczkowym, dobrym. Statki w mielcuchu, jako to: kadzie dwie, drybusy 3, wybierki 3, kosz do chmielu, beczek 24, sądków 2, cierlików 3. Te wszystkie statki są przez JW starostę sprawione. Ogroda ani roli do browaru nie masz.

Wójtostwo. — Na tym wójtostwie jest chałupa o 1 izbie i sionce, pod snopkami, stara, zła, w który mieszka Piotr Kasprzak. Do tego budynku jest stodoła dobra, spicherek, chlewy pod jednym dachem 4, obórki dwie pod jednym dachem, wszystko stare, ale jeszcze dobre. Ogroda wójtowskiego jest zagonów półstajowych 3, których rzeczony Kasprzak używa. Inwentarz: kłacze 2, krowa 1, świni 2, prosie 1, owiec 11. Pszczoł piń[s. 146]ków 4. Płaci z tego czynszu zł 15. Zaś role i łąki do tego wójtostwa należące JW starosta używa, które są w 3 pola, w pierwszym polu składów 65, w drugim polu składów 64, w trzecim polu składów 65. Łąka ma na siano for 9.

Gościniec. — Ten gościniec stoi na groncie wójtowskim, o jedny izbie, duży, z podłogą, sienią i komorą, cały pod snopkami, dobry. Stajnia mała, wjez[d]na, także pod snopkami. Budynków żadnych nie ma.

Ogród wójtowski jest w zagonów półstajowych 18. Ten gościniec posiada Grzegorz Meller, który szynkuje piwo i wódkę pańską. Kopczyzne ma wyznaczoną na pańskim folwarku: żyta zagonów 12, jęczmienia składów 6, owsa składów 6, grochu składów 2, Taterki składów 2, prosa skład jeden, na len roli skład jeden, na rzepe składów 2. Zaciągu ani tłuki nie robi. Inwentarz: krów 2, jałowego 2, ciele 1, świnię 1, prosiąt 2.

[s. 147] Sz a ł e c t w o [sołectwo]. — Na tym szalectwie jest chałupa wielka o 1 izbie, komorze i sieni, z kuchenką i izdebką małą, stara, zła. Sałek stary, zły i chlew na ogrodzie pusty. Prócz tych żadnego innego budynku nie masz. W której chałupie mieszka Woyciech Nowak. Ma ogród szalecki w zagonów mniejzopółstajowych 9, drugi także szalecki ogród ma w zagonów stajowych 6. Roli ani łąki szalecki nie masz. Z tych ogrodów robi w tydzień zaciągu dzień 1. W izbie zaś mieszka Kazimierz Kukuła, który ma ogród szalecki zagonów półstajowych 12, drugi ogród w zagonów półstajowych 6, łączkę w końcu tego ogrodu na siana fore jedne. Robi także dzień 1 w każdy tydzień. Inwentarz obydwóch: koni 2, krów 2, jałowego 2, świni 2. Role zaś i łąki szaleckie JW starosta używa, które są w 3 pola, w pierwszym polu składów 43, w drugim składów 43, w trzecim składów 43. Łąka na siana for 8.

Kościół¹⁴⁴. — Ten kościół jest drewniany w węgły stawiany, niedawno wyre[s. 148]perowany dobry. Zwonica stara, w której zawieszonych [d]zwonów znajduje się 2. Parchon [parkan] drewniany wkoło kościoła wyporzadzony. Do tego kościoła należy parachwiałnych wsiów 3, jako to: Lisiec Wielki, Lisiec Mały, Zdzary i młyny dwa: jeden Miklas zwany, drugi Budziecko. Budynki księżę. — Plebania nowa pod snopkami i osobne schowanie. Na drugi stronie plebania, czyli folwark stary. Stodoły 2, jedna stara, zła, druga nowo zaczęta. Chlewy, obory stare. Ogród za plebanią nowy z sadzawką duży, drugi za plebanią starą pomniejszy.

Budynki wiejskie. — Kmiecie. — Andrzy Szymczak ma chałupę złą. Obore, wołownią, stajnia, chlewy, sałek, szopa, owczarenka, stodoła, dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów dziewięćprętowych 20. Roli w 3 pola wszystkie ma składów 160, na niwach dwóch w boru składów 43. Z łąki siana sprzęta for 10. Inwentarz: koni 3, źrebiec 1, wołów 2, krowy 2, jałowego 2, cieląt 2, świnię 1, prosiąt 7, owiec 18. Ps[z]czół

¹⁴⁴ Kościół parafialny z XIV w. pod wezwaniem św. Jana Chrzciciela; w 1787 został odnowiony przez Józefa Mycielskiego (zob. *Liber beneficiorum*, t. 1, s. 273–274).

piniek 1. Zaciąg robi od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina [23 IV – 11 XI] [s. 149] byłem dni 2, ręczną dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha byłem dzień 1, ręczną dzień 1. Tłuki robi, za to dostaje piwo. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Piotr Krzywda ma chałupę, obore, sałeczek, dobre. Stodoła, chlewy złe. Ogród ma w zagonów półstajowych 10. Roli wszystkie w 3 pola ma składów 108. Niwy ma 2, w który składów roli 24. Z łąki siana sprząta for 10. Inwentarz: koń 1, źrebiąt 2, wołów 2, krów 2, jałowego 1, świnia 1. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi, odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Woyciech Pikarz ma chałupę starą, złą. Obora, stajnia i z chlewami nowe. Stodoła dobra. Ogród ma w zagonów półstajowych 11. Roli w 3 pola wszystkie ma składów 117. Z łąki siana sprząta for 10. Inwentarz: koni 3, wołów 4, krów 3, jałowego 1, ciele 1, świnie 1. Pszczoł pińków 2. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Woyciech Oleyniczak ma chałupę. Chlewy 3 pod jednym [ze] stajenką i owczarenką dachem, nowe. Obora dobra. Stodoła stara, zła. Ogród ma w zagonów jedenaścieprętowych 20. Roli wszystkie w 3 pola ma składów [s. 150] 179. Z łąki siana miewa for 8. Inwentarz: koni 3, źrebie 1, wołów 2, krów 2, jałowego 1, cieląt 2, owiec 19. Zaciąg i tłuke po równo, z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Sobestyan Kasprzak ma chałupę, sałek, stare. Stodoła, obora, szopa z chlewem, stajnie, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów dziewięćprętowych 18. Roli wszystkie ma w 3 pola składów 120. Niwe ma w boru składów 24. Z łąki siana sprząta for 9. Inwentarz: koni 2, wołów 2, krów 3, jałowego 3, ciele 1, świni 2. Syn zaś jego, imieniem Tomasz, ma wołów 2. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Grzegorz Brzęcki ma chałupę, sałek, nowe. Obora, chlewy 3, stodoła, stare, złe. Ogród w zagonów półstajowych 8. Roli w 3 pola wszystkie składów 150. Z łąki siana sprząta for 9.

Inwentarz: koni 3, wół 1, krów 3, jałowego 2, cieląt 2, świnia 1, prosiąt 2. Syn jego Franciszek ma konia 1, wolczaków 2. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi, odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Łukasz Radzimski ma chałupę, chlewy 2, stodołę, wszystko dobre. Obora zła. Ogród w zagonów półstajowych 10. Roli w 3 pola wszystkie w składów 106. Niwa w boru w skła[s. 151]dów 12. Z łąki sprząta siana for 7. Inwentarz: woły 2, krów 2, jałowego 3, ciele 1, świnia 1, prosie 1. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Tomasz Lichmana ma chałupę i chlew zły. Stodoła, obora, chlewy 2 i stajenka, Sałek, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów dwanastoprętowych 16. Roli w 3 pola wszystkie w składów 106. Niwa w boru składów 10. Z łąki siana sprzęta for 8. Inwentarz: koni 3, wołów 2, krów 2, jałowego 2, ciele 1, świnia 1. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi, odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Jakub Dabek ma chałupę i chlew, obore, złe. Stodoła, stajenka, Sałek dobre. Ogród ma w zagonów dwanaście prętowych 16. Roli w 3 pola wszystkie ma składów 125. Niwy w boru składów 10. Z łąki siana sprzęta for 8. Inwentarz: koni 2, wół 1, krów 2, jałowego 1, ciele 1, świnia 1, proszczaków 2. Brat jego Jan ma wołu 1, a matka ich krowe 1. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi, odbywa. Kądzie[li] szt. 2 oprząda.

Franciszek Jedro ma chałupę starą, dobrą. Stajenka, obora nowe. Stodoły 2 dobre. Chlewy stare, złe. Ogród ma w zagonów czteroprętowych 12. Roli wszystkie w 3 pola składów 154. Niwa w boru składów 4. [s. 152] Z łąki siana sprzęta for 6. Inwentarz: koni 3, źrebie 1, wołów 2, krów 3, jałowego 3, świni 2, prosiąt 4, owiec 2. Ps[z]czół piniek 1. Zaciąg i tłuże po równo z drugimi odbywa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Ko m o r n i c y. — Walenty Kasprzak ma chałupę, stodołę, obore, sałek, wszystko dobre. Ogród w zagonów półstajowych 6. Roli ma szalecki [soleckiej] w dwóch polach wszystkie składów 30 i 4. Niwy w boru ma składów 44. Z łąki szalecki siana sprzęta for dwie, z łąki gromadzki sprzęta for 3. Inwentarz: wołów 2, krów 3, jałowego 3, świnia 1, prosiąt 5. Ps[z]czół pińków 10. Zaciągu robi całorocznie w każdy tydzień dni 2. Tłuże w równości z drugimi odbywa, za co piwo bierze. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Grzegorz Szypałma [ma] chałupę, obore, chlew, stodółkę, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów dwunastu prętowych 6. Roli w 3 pola składów 57. Niwa w składów 12. Z łąki siana sprzęta for 4. Inwentarz: wołów 2, krów 2, ciele 1, świnia 1, prosiąt 3. Zięć jego imieniem Fabian Galor, ma krowe 1, jałowice 1. Ps[z]czół pińków 2. Zaciąg, tłuże, kądzieli oprządzenie po równo, jako pierwszy czyni.

[s. 153] Woyciech Charzewski ma chałupę nową. Stodoła, chlewy, sałek wszystko dobre. Ogród ma dwunastoprętowych zagonów 14. Roli wszystkie w [3] pola składów 37. Niwa w boru składów 26. Łąka na siana for 3. Inwentarz: wołów 2, krów 2, jałowego 2, cieląt 2, świni 3, prosiąt 4. Zaciąg, tłuże i kądzieli oprządzenie po równo z drugimi odbywa.

Jan Silny ma chałupę, stodołę, obórke, chlew wszystko dobre. Ogrody ma 2 szaleckie, pierwszy w zagonów półstajowych 6, drugi w zagonów

dwunastopętowych 6. Rolą ma gromadzką w składów 12. Niwy w boru dwu [2], na których jest składów 22. Z łąki siana sprzęta for 5. Inwentarz: wołów 2, krowa 1, jałowego 2, ciele 1, świni 3, prosiąt 3. Zaciąg, tłuki i kądzieli oprządzenie po równo z drugimi odbywa.

Marcin Wrobel ma chałupę, stodołę, obore, chlew, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych 7. Roli w dwóch polach w składów 36. Niwy dwie, na których jest składów 23. Z łąki siana miewa for 3. Inwentarz: wół 1, krów 2, cieląt 2, świni 2, prosiąt 2. Mateusz Lichmana u niego siedzący ma wołu 1. Zaciąg, tłuki i kądzieli oprządzenie po równo z drugimi odbywa.

Kuźnia. — Ta jest pod szkudłami nowa¹⁴⁵, którą [s. 154] trzyma, Kazmierz Meller, gościny, ze statkami, to jest: kowadło, kles[z]czy 3, szparog i miech nowy, kosztem JW starosty sprowadzone. Kopczyzne z folwarku pańskiego bierze i ogród ma do kuźni w zagonów małych stajowych 10. Łąkę na siana for 2. Który kowal wszelkie grontowe żelastwa bez opłaty, sporządza.

Młyn¹⁴⁶. — Ten na strudze nowo wystawiony, ze wszystkimi statkami do niego należącymi, o 1 kole, dranicami pokryty. Chałupa osobna młynarska dobra, w który mieszka Maci Radzimski, młynarz. Przy ty chałupie ma obory 2, stodołę, chlewy, wszystko dobre, sałek stary, zły. Ogród młynarski ma w zagonów pięćpętowych 20. Roli ma w boru na niwach składów 200. Łąka na siana for 20. Inwentarz: wołów 2, krowa 1, jałowego 4, cieląt 4, świni 2, proszaków 6. Ps[z]czoł pińków 3. Płaci czynszu pieniężnego za karmienie 2 wieprzy złp 100. Żyta wymiaru daje kor. 32.

Młyn Budziecko. — Ten młyn na strużny wodzie od Kisze idący, nowo wystawiony, o 1 kole, z młynicą, izbą i komorą, który deskami łupanemi pokryty. Który młyn Mateusz Musiałkiewicz na fundamencie kontraktu, przez JW starostę pod dn. 17 [s. 155] Aprilis r. 1783 datowanego¹⁴⁷ posiada. Któremu wolność do wystawienia tego młynna i budynków do lat 7 jest dana, po której wyszły wolności ustanowienie daniny i s[e]pu proporcjonalnie podług wydobytych grontów i sytuacji młynna, tym kontraktem zawieszony zostaje. Ma przy tym młynie stodołę i obore

¹⁴⁵ Z 1789 (APP, Konin grodzkie, 161, k. 189).

¹⁴⁶ Lustracja w 1765 wymieniła 2 młyny: Lisiec, w którym siedzi Franciszek młynarz, i Miklas, w którym siedzi stary Miklas (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 141, Tab. 16, k. 71v).

¹⁴⁷ W 1790 młyn miał za kontraktem Mateusz Golanka (APP, Konin grodzkie, 161, k. 190v).

nowo wystawione. Ogród wyrudowany w zagonów małych 4. Roli wydobyty ma składów 50 i łąkę na siana for 3. Inwentarz[a] żadnego nie ma.

Pustkowie. — To pustkowie na nowy koloni boru wsi Lisca Wielkiego, na fundamencie kontraktu przez JP Woyciecha Mitrowskiego, komisarza generalnego JW starosty konińskiego, pod dn. 16 Julii r. 1785 datowanego p. Marcin Pancerski posiada. Któremu rudunek roli morgów 6 i wystawienie budynków rzeczonym kontraktem pozwolone, wolności do roku jednego od opłacenia czynszu nadana, od którym wyszłym czynszuje do dworu Lisca Wielkiego na dzień ś[w]. Marcina [11 XI] złp 24, w którym miejscu wystawił chałupę i stodołę, nowe. Inwentarz: koń 1, wołów 2, krów 3, jałowego 3, świni 2.

Nro 8-vo. **Wieś Głowie w** z wójtostwem i wybraniectwem

Budynki dworskie. — Folwark o 1 izbie, sieni i komorze [s. 156] pod snopkami, nowy. Stodoły 3, jedna o 2 bojowiskach, druga o jednym bojowiskach, stare, trzecia także o 1 bojowisku nowa. Owczarnia stara, chlewy 4, piąty chlew osobny, obora wszystko stare, złe. Sklepiak do mleczna w ziemi nadstarzały. W tym folwarku mieszka dwornik Jerzy Kołodziejczak. Którego inwentarz: krów 2, jałowego 2, świni 2, prosiąt 6. Ogroda pańskiego jest zagonów półstajowych 28.

Chałupa dworska, w który mieszka Paweł Lebioda, owczarz. Ma chlewik, obore, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych 11. Niwy w boru ma składów 15. Inwentarz: wołów pare, krów 3, jałowego 2, cieląt 2, świni 2, owiec swoich ma 100.

Wójtostwo z wybraniectwem połączone. — Na tym wójtostwie jest chałupa o 1 izbie z podłogą, komorze i sieni, pod snopkami, dobra. Obora 1 dobra. Prócz tego żadnego innego budynku nie masz. Ogród w zagonów stajowych 40 i łąka na nim, drugi ogród w zagonów dwudziestoprętowych 24. Ten budynek posiada Marcin Zaleski, kołodziej, i ogrody, za kontraktem. Płaci czynszu złp 24. Inwentarz: wołów 2, krów 3, ciele 1, świnia 1, prosiąt 4. Role do tego wójtostwa i wybraniectwa należące w 3 polach będące, to jest: w pierwszym polu składów [s. 157] stajowych 137, w drugim polu składów 67, w trzecim polu składów 27. Łąki na siana for czterokonných 6 JW starosta do folwarku dworskiego przyłączył.

Budynki wiejskie. — **Kmiecie.** — Wawrzyniec Gwizdon ma chałupę nową. Stodoła, obora z chlewikami, sałek stare, dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów siedmioprętowych 20. Roli wszystkie w 3 pola

składów 134. Łąka na siana for 5. Inwentarz: koni 2, wołów 2, krowa 1, jałowego 2, świni 7, prosiąt 4, owiec 11. Zaciągu robi od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] byłem dni 2, ręczną dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha byłem dzień 1, ręczną dzień 1. Tłuki robi za dostaniem piwa. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Piotr Kałużny ma chałupę starą, złą. Stodoła, obora z chlewami i stajenką, sałek, wszystko dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów większopółstajowych 28. Role ma w 3 pola, wszystkich jest składów 98. Z łąki siana sprząta for 4. Inwentarz: koń 1, wołów 3, krowa 1, jałowego 1, świni 3, prosiąt 5, owiec 10. Ps[z]czół pińków 8. Zaciąg robi i tłuke, kądziel oprząda tak jak pierwszy.

Jan Klapeuch ma chałupę, stodołę, obore z chlewami i stajenką, sałek, wszystko stare, złe. Ogród [s. 158] ma przy chałupie dziewięćprętowych zagonów 12. Roli wszystkie w 3 pola ma składów 104. Z łąki siana sprząta for 6. Inwentarz: koni 3, źrebie 1, wołów 4, krów 3, jałowego 2, cieląt 2, świni 4, prosiąt 2, owiec 10. Zaciąg i tłuke po równo z drugimi odbywa i kądziel odbywa.

Kasper Olszyna ma chałupę dobrą. Stodoła, obora, chlewy, wszystko stare, złe. Sałek dobry. Ogród ma przy chałupie jedenastoprętowych zagonów 20. Roli wszystkie w 3 pola ma składów 112. Z łąki siana sprząta for 8. Inwentarz: koni 3, źrebiec 1, wołów 4, krów 2, jałowego 1, ciele 1, świni 3, prosiąt 3, owiec 15. Ps[z]czół piniek 1. Zaciąg i tłuke po równo, z drugimi i kądziel odbywa.

Andrzej Gaydecki ma chałupę, stodołę, obore, chlewy z stajenką, wszystko stare, złe. Sałek dobry. Ogród ma przy chałupie w zagonów małych stajowych 14. Roli wszystkie w 3 pola ma składów 200. Z łąki siana [s]prząta for 7. Inwentarz: koń 1, źrebica 1, wołów 2, krów 2, jałowego 2, świni 3, prosiąt 5. Zaciąg i tłuke, kądziel po równo z drugimi odbywa.

Franciszek Szczepanowicz ma chałupę starą, dobrą. Stodoła, obora, chlewy i stajenka, sałek, wszystko stare, złe. Ogród ma przy chałupie dziesięćprętowych zagonów 12. Roli w 3 pola wszystkie ma składów 112. Z łąki siana sprząta for 6. In[s. 159]wentarz: koni 3, źrebie 1, wołów 4, krów 3, jałowego 2, ciele 1, świni 2, prosiąt 6, owiec 6. Zaciąg, tłuke, kądziel po równo z drugimi odbywa.

Norbert Gałęza ma chałupę starą, złą, zastrzałami wypartą. Obory z chlewami i stajenką pod jednym dachem, wszystko stare, złe. Stodoły dwie stare, złe, sałek zły. Ogrody ma przy chałupie 2: jeden w zagonów półstajowych 20, drugi większopółstajowych zagonów 12. Roli wszystkie

w 3 pola ma składów 160. Z łąki sprząta siana for 10. Inwentarz: koni 2, źrebie 1, wołów 4, krów 2, jałowego 3, ciele 1, świni 4, prosiąt 6, owiec 4. Zaciąg, tłuکه, kądziel po równo z drugimi odbywa.

Stanisław Oleynicki ma chałupę. Sałęk, obora z chlewami i stajenką pod jednym dachem, stodoła, wszystko stare, złe. Ogród ma przy chałupie w zagonów ćwierćstajowych 8. Roli, wszyscy w 3 pola ma składów 113. Z łąki siana sprząta for 6. Inwentarz: koni 3, wołów 4, krowa 1, świni 2. Ps[z]czół pińków 8. Owiec 7. Zaciąg, tłuکه, kądziel po równo z drugimi odbywa.

Jakub Kruk ma chałupę nową. Stodoła, obora, chlewy, stajenka, sałęk, wszystko stare, z gruntu złe. Ogród ma przy chałupie w zagonów ćwierćstajowych 12. Roli w 3 pola wszyscy ma składów 113. Z łąk siana sprząta for 10. In[s. 160]wentarz: koni 2, wołów 2, krów 2, jałowego 3, cieląt 2, świni 3, prosiąt 3, owiec 5. Ps[z]czół pińków 9. Zaciąg, tłuکه, kądziel po równo z drugimi odbywa.

Marcin Olszyna ma chałupę, stodołę, chlewy, wszystko stare, złe. Obora wyporządzona. Ogród ma w zagonów dziesięćprętowych 20. Roli wszyscy w 3 pola ma składów 150. Z łąk sprząta siana for 6. Inwentarz: koni 4, wołów 4, krów 4, jałowego 6, cieląt 2, świni 2, proszczaków 14, owiec 60, kóz 3. Pszczół pińków 4. Zaciąg, tłuکه, kądziel po równo z drugimi odbywa.

K o m o r n i c y. — Dominik Kałużny ma chałupę bardzo złą. Stodółka, obórka także złe. Ogród ma przy chałupie ćwierćstajowych zagonów 12. Role ma w polu jednym składów 5. Niwy ma w boru składów 13, niwy ma drugi półstajowych składów 11. Łąkę ma na siana for dwie. Inwentarz: wołów 2, krów 2, prosie 1, owiec 4. Zaciąg całorocznie robi w każdy tydzień dni 2 ręczną. Tłuکه za piwo z gromadą odbywa. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Jożef Kałużniak ma chałupę, chlewy złe, puste. Stodołę ma nową. Ogród ma w ćwierćstajowych zagonów 10. Roli ma składów 26. Z łąki siana sprząta for 3. Inwentarz: wołów 2, świnia 1. Zaciąg, tłuکه, kądziel po równo z drugimi odbywa.

[s. 161] Stanisław Gwizduniak ma chałupę, obore złą, stodoła dobra. Ogród ma w zagonów mniejszopółstajowych 26. Roli ma składów 2. Niwy ma składów 26. Siana z łąki sprzata for dwie. Inwentarz: wołów 2, krowa 1, ciele 1, świni 1. Zaciąg, tłuکه, kądziel po równo z drugimi odbywa.

Mikołaj Oleynicki ma chałupę starą. Stodoła dobra. Obora nowa. Ogród ma w zagonów czteroprętowych 4. Roli wszyscy ma składów 20.

Niwy ma składów 10. Z łąki siana zbiera for 3. Inwentarz: wołów 2, krów 3, jałowego 1, cieląt 2, owiec 5, świni 4, prosiąt 5. Zaciąg, tłuże, kądział po równo z drugimi odbywa.

Piotr Bakalarz ma chałupę dobrą. Chlewy 2, obory dwie, stodoła, wszystko dobre. Ogród przy chałupie dziewięć prętowych zagonów 6, reszta na łąkę w ogrodzie zapuszczone. Roli w polu składów 15. Niwa w boru składów 23. Z łąki się siana sprząta for 5. Inwentarz: wołów 2, krów 2, jałowego 1, ciele 1, świni 2, prosiąt 7. Zaciąg, tłuże, kądział po równo z drugimi czyni.

Kazmierz Wawrzynowicz ma chałupę, stodołę, obore wszystko stare, z gruntu złe. Ogród ma przy chałupie w zagonów dwanaścieprętowych 24. Roli wszystkie składów 6. Niwe ma w składów 23. [s. 162] łąkę na siana for 3. Inwentarz: krów 1, wołów 2, ciele 1, świnia 1, prosiąt 2. Zaciąg, tłuże, kądział w równości z drugimi odbywa.

Stanisław Bakalarz ma chałupę, obórke nową. Ogród ma przy chałupie w zagonów półstajowych 16. Reszta ogrodu na łąkę zapuścił. Roli w boru ma składów 18. Siana sprząta z łąki for 1. Inwentarz: wołów 2, krów 2, jałowego 2, świni 1, prosiąt 3, owiec 2. Zaciąg i tłuże, kądział po równo wraz z drugimi odbywa.

Tomasz Smolarz ma chałupę. Obórka z chlewem, stodoła wszystko dobre. Ogród ma w jedenaścieprętowych zagonów 16. Roli w niwie ma składów 27. Z łąki siana sprząta for 3. Inwentarz: wołów 2, krowa 1, ciele 1, świnia 1, prosiąt 6, owiec 2. Zaciąg i tłuże, kądział po równo z drugimi odbywa.

Gościńiec. — Ten gościńiec w blochy rznięte stawiany, do którego wchodząc jest na lewy stronie izba wielka z podłogą, komora, w który jest sklep [piwnica?] mały z dylów, w ziemi. Na drugi stronie jest izdebka z podłogą, sień i kuchenka. Ten cały budynek wraz z przyłączoną ujezną [wjezną] stajnią jest dobry, porządnym, pod snopkami. W tym gościńcu mieszka Stanisław Przybyła. Szynkuje wódkę i piwo pańskie. [s. 163] Zaciąg w żniwa robi dni 12. Ogród ma przy gościńcu w zagonów półstajowych 17. Roli w polu ma składów 46. Niwe w boru ma w składów 53. Z łąki siana sprząta for 4. Budynek przy gościńcu ma takowe: stodoła i obórka dobre. Inwentarz: koni 2, krowa 1, jałowego 3, świni 2, prosiaków 5. Po piwo swym inwentarzem do Lisca Wielkiego jeździ. W izdebce mieszka Paweł b o r o w y, roli żadnej nie posiada. Inwentarz ma: krów 3, jałowego 4, ciele 1, świnia 1. Bór królewski ogania.

Młyn Miklas w boru. — Ten młyn o 1 kole na wodzie strużny od Piętna¹⁴⁸ idący, ze wszystkimi statkami do młyna należącemi, nowy. Chałupa młynarska dobra. Stodoła stara, zła. Obora dobra. Wozownia, stajenka, chlewy nowe, wszystko dobre. Sałek i chlew cielęcy zły. Chałupka druga mała, zła. Ten młyn posiada Tomasz Lesniewicz, młynarz. Ma ogród w zagonów półstajowych 2. Roli w 2 pola ma składów 300. Z łąki siana sprzęta for 15. Inwentarz: wołów 6, krów 6, koń 1, jałowego 5, cielę 1, świni 2. Pszczoł pińków 40. Płaci czynszu za tuczenie dwu wieprzy złp 100. Wymiaru żyta wiertelki królewski miary 68 oddaje do Lisca Wielkiego.

Nro 9-no. [s. 164] Wieś Czarkow

Budynki dworskie. — Dwór pod szkudłami nowo pobity, do którego wchodząc z sieni po prawy stronie, jest izba z podłogą, schowaniem i pokoik na boku mały, sionką, na drugi stronie izba wielka i izdebka bez podłogi, w tyle pokoik letni mały. Ten cały budynek dobry. Stajnia, wozownia, sieczarnia, wierzchem sypanie pod jednym dachem, dobre. Kurników 9 pod jednym dachem nowo stawiane, jesczy niedokończone, bez dachu. Sklep w podwórzu z dylów łupanych w ziemi do mleczna wyporzadzony. Obory 3 z osobna stojące dwie dobre, trzecia zła. Chlewy 4 pod jednym dachem stare, złe; chlewy 2 pod jednym dachem nowe. Spichlerz z sypaniem górnym i dolnym, pod dranicami, dobry. Stodoły 2 stare, jeczny dobre. Owczarnia pod snopkami dobra.

Browar pod szkudłami dobry z izbą i ozdrem dolnym. Statki w mielcuchu są te: kocioł półtory beczki zawierający w sobie, kadzie dobre dwie, drybusy 3, beczek piwnych 30, sądki 4, kosz, wybierki dwie. Te wszystkie statki kosztem JW starosty [s. 165] są wprowadzone. W tym browarze mieszka Tomasz Dudkiewicz mielcarz. Ogroda, ani roli żadny nie ma. Inwentarza żadnego. Ogród pański w zagonów dziewięćprętowych 50, siedemprętowych zagonów 10.

Chałupa dworska nowa w dwojaki stawiana, bez ogroda i roli. W której stróż dworski mieszka. Inwentarz ma: krów 2, proszczaków 2.

Szałectwo [sołectwo] w Czarkowie. — Na tym szalectwie jest chałupa o 1 izbie, sieni i komorze, pod snopkami, dobra. Stodoła stara dobra. Obora z stajenką ze wszystkim zła. Chlewy 2 pod jednym dachem, dobre. Spicherek dobry. Te chałupę posiada Jan Jaworski. Ma ogród przy

¹⁴⁸ Obecnie wieś w gminie Tuliszków w pow. tureckim.

tej chałupie w zagonów małych półstajowych 15. Rolą ma w 2 pola sałeczką, w pierwszym polu składów 100, w drugim polu składów 91. Z łąki sałeczki [soleckiej] miewa siana for 10. Inwentarz: koni 4, wołów 4, krów 4, cieląt 3, owiec 10, świni 7, prosiąt 4. Płaci czynszu do dworu zł 120.

Andrzej Krysztowicz ma chałupę sałeczką [solecką] starą, złą. Chlewy 2 dobre. Stodoła stara, zła. Ogród ma w zagonów dwunastoprętowych 26, pięćprętowych 6. Rolą ma sałeczką w 2 pola na pierwszym polu [s. 166] składów 80, na drugim polu składów 95. Z łąki sprzęta siana for 8. Inwentarz: koni 3, krów 3, jałowego 1, cieląt 2, owiec 3, świni 7, proszcz[a]ków [prosiaków] 5. Płaci czynszu przedtym zł 110, teraz tylko zaciąg robi od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] bydłem dni 2, ręczną dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha bydłem dzień 1, ręczną dzień 1. Tłuki, jak gromada odbywa, tak i on po równo z niemi odrabiać winien. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Budynki wiejskie. — Kmiecie. — Szczepan Sroczyński ma chałupę, oborę, stodołę, chlew, owczarenkę wszystko dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów dwunastoprętowych 8, drugi w zagonów ośmiunastoprętowych 5, tamże pięćprętowych zagonów 5. Roli w 2 pola wszystkie składów 174. Z łąki siana sprzęta for 10. Inwentarz: koni 4, żrebacków 3, wołów 2, krów 4, jałowego 4, cieląt 1, świni 6, proszczaków 9, owiec 25. Zaciąg robi od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina bydłem dni 2, ręczną dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha [23 IV – 11 XI] bydłem dzień 1, ręczną dzień 1. Tłuk tyle ile potrzeba za odebra[*s. 167*]nym piwem robić powinien. Kądzieli szt. 2 oprząda.

Wawrzyniec Obara ma chałupę starą, złą. Chlew i obora złe. Stodoła dobra. Ogród ma przy stodole dwunastoprętowych zagonów 24. Roli ma w 2 pola wszystkie składów 170. Łąkę na siana for 8. Inwentarz: koni 4, wołów 3, krów 3, jałowego 3, świni 2, prosiąt 4, owiec 15. Zaciąg, tłuke, kądziel w równości z pierwszym odbywa.

Szymon Byczek ma chałupę starą, stodoła, złe. Stajnia, obora, chlew dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów dwunastoprętowych 26. Rolą ma w 2 pola wszystkich składów 128. Łąkę na siana for 8. Inwentarz: koni 4, wół 1, krów 3, świni 2, prosiąt 3, owiec 2. Zaciąg, tłuke, kądziel w równości z drugimi odbywa.

Półrolnicy. — Paweł Pływacz ma chałupę nową. Stodoła, obora, chlew stare. Ogród ma przy chałupie w zagonów dziewiętnastoprętowych 10. Roli w 2 pola składów 80. Z łąki siana sprzęta for 6. Inwentarz: wołów parę, krów 3, cieląt 2, świni 4. Zaciąg robi całorocznie w każdy

tydzień byłem lub ręczną dni 2. Kądzieli szt. 1 i tłuکه po równo z kmięciami odbywa.

[s. 168] Komornicy. — Antoni Klimczak ma chałupę nową. Stodoła, chlew, obora dobre. Ogród ma przy chałupie zagonów dziesięcioprętowych 24. Roli ma w 2 pola wszystkie składów 55. Łąke na siana for 6. Inwentarz: koni pare, krów 2, jałowego 2, ciele 1, świni 2, prosiąt 3, owiec 2. Zaciąg robi. Tłuکه i kądziel w równości jak pierwszy komornik wsi Głowiewa.

Wicynty Czarny ma chału[p]e nową. Chlew i stodoła nowe. Ogród ma w zagonów dziewięcioprętowych 16. Rolą ma w składów 40. Z łąki siana sprząta for 6. Inwentarz: wołów 2, świnia 1. Zaciąg, tłuکه, kądziel po równo jak pierwszy odbywa.

Jakub Klimczak ma chałupę dobrą. Stodoła nowa. Obora z chlewem pod jednym dachem, dobre. Ogród ma w zagonów dziesięcioprętowych 20. Rolą ma w 2 pola składów 50. Z łąki siana sprząta for 6. Inwentarz: koń 1, zgrzebie 1, krów 3, jałowego 1, ciele 1, swinga 1, pros[z]-czaków 4. Ps[z]czoł pińków 2. Zaciąg i tłuکه, kądziel po równo z drugimi odbywa.

Jan Nowak ma chałupę, stodołę, obora z chlewem dobre. Ogród w zagonów dwunastieprętowych 16. Roli w 2 pola wszystkie składów 70. Z łąki siana sprząta for 6. Inwentarz: wołów 3, krów 3, jało[s. 169]wego 1, cieląt 2, świnia 1, pros[z]czaków 4. Zaciąg i kądziel w równości z drugimi odbywa.

Szyman Skąpski ma chałupę starą, dobrą. Stodółka z oborką i chlewikiem pod jednym dachem, dobre, tłuکه. Ogród ma przy chałupie dwanaścieprętowych zagonów 6, drugi ogródek w zagonów siedem prętowych 4. Roli ma w 2 pola wszystkie składów 19. Łąke na siana for 2. Inwentarz: krowa 1, świnia 1, prosiąt 4. Zaciąg robi całorocznie dzień 1. Tłuکه i kądziel w równości z drugimi odbywa.

Woyciech Baryła ma chałupkę nową. Ogroda żadnego, ani roli nie ma. Inwentarz: jałowic 2, świni 2, pros[z]czaków 2. Zaciągu żadnego nie robi.

Austerya. — Ta austerya z wielką ujezną [wjezdną] stajnią z wszystkimi dobra, dranicami nowo pobita. W który jest izba wielka i komora z podłogą. Sklepić w komorze do piwa podmurowany w dyle. Na drugi stronie izdebka porządna dla goszczących, druga izdebka, w który mieszka Woyciech Walerowicz kował. Zaś gościniec trzyma Stanisław Bączkowski, który szynkuje piwo i wódkę pańską. Budynki do gościńca należące: stodoła i chlew dobre. Ogród kaczmarzki w zagonów dziesięcioprętowych 34. Roli ma w 2 [s. 170] pola wszystkie składów 45. Łąke

na siana for 6. Inwentarz: koni 2, źrebie 1, świnia 1, prosiąt 4. Zaciągu robi w żniwa dni 18 na pańskim folwarku. Posługów żadnych dworowi nie czyni.

Rzemieśnicy. — Kuźnia. — Ta jest nowa pod dranicami. Którą trzyma Woyciech Walerowicz. Statki grontowe, jako to: miech stary, kowadło i kamień grontowe, reszta porządków kowalskie [!]. Ma ogród w zagonów pięćprętowych 5; na roli, w polu Szczepana Sroczyńskiego ma ogród drugi w zagonów jedenaścieprętowych 14. Roli żadny nie ma. Łąkę na siana for 2. Inwentarz: krów 2, jałowego 2, ciele 1, świnia 1. Zaciągu nie robi. Porządki grontowe na opłaty sporządza. Kopczyzne z pańskiego folwarku biera.

Chałupa na wsi Macieja, cieśli kontraktowego, dobra. Obórka mała dobra. Ogród w zagonów dziesięćprętowych 12. Łąka na siana for 6. Inwentarz: krowa 1, jałowica 1, ciele 1, świni 2. Płaci z tego czynszu zł 30.

Młyn Cierpisz. — Ten młyn pod snopkami na zdrojach stojący stary, zły, o jednym kole i wszelkimi statkami do niego należącymi. Chałupa [s. 171] osobna młynarska stara, zła. Obora z stajenką i stodoła, dobre. Ogrody ma 3, na których wszystkie roli w zagonów 16-prętowych 15. Rolą ma w 2 pola wszystkie składów 83. Łąkę na siana for 5. Inwentarz: koni 2, źrebiec 1, wołów 2, krów 3, jałowego 3, świni 4. Pszczoł piniek 1. Ten młyn posiadają utciwi Woyciech i Katarzyna Sczygłowie prawem zlewku empiteucznego [s] przez JW staroste im danego w Chocieszewicach dn. 23 m. kwietnia r. 1789 datowanego, na lat 50 onym służącego. Którzy co rok płacić będą JW staroście na ś[w]. Marcina [11 XI] czynszu, zł 100.

Młyn Mniszek pod miastem Koninem. — Ten młyn jest o 1 kole na rzece Warcie, na palach stojący, połową większą dranicami, resztę snopkami pokryty, ze wszystkimi statkami do niego należącymi, stary, lecz jeszcze dobry. Chałupa osobna młynarska nowa, pod snopkami dosyć porządną [porządna]. Obora, stajenka, wszystko dobre, nowe. Ogród do tego młyna na Czarkowie w zagonów większopółstajowych 14. Roli żadny nie masz, prócz łąki na si[a]na for 6. Który młyn posiadają przez [s. 172] zlewek prawa emfiteutycznego utciwi Karol i Marianna Kołoczynscy, małżonkowie, przez JW starostę konińskiego na lat 50 im danego w Chocieszewicach, dn 1. m. kwietnia r. 1784 datowanego¹⁴⁹. Z którego opłacają

¹⁴⁹ 25 IX 1780 *Sampolińska, wdowa po młynarzu, oblatowała kontrakt na młyn Mniszek, zawarty z Józefem Mycielskim (APP, Konin grodzkie, 118, k. 143v).*

czynszu, prócz podatku do Skarbu Rzplitej należącego, corocznie złp 180. Inwentarz: krów 2, ciele 1, świni 2, proszczak 1.

Nro 10. Nowy Dwor, folwark

Na tym folwarku jest chałupa pod snopkami z izbą, sienią i komora, stara, w której mieszka Antoni Orłowski, owczarz. Obora pusta, zła. Ogrody ma 2 na jednym dwudziestojedenprętowych zagonów 10, na drugim zagonów dziewięcioprętowych 20. Niwe w boru składów 5. Łąkę przy ogrodzie na siana for dwie. Inwentarz: krów 2, wołów 3, jałowego 2, świni 2, proszczaków 4, owiec ma swoich 8. Nic z tego nie daje, tylko gromade owiec pańską pasa. Przysiewek z pola pańskiego i ordynaryą biera. W tym podwórzu są owczarnie 2 jedna stara, druga wielka, porządna, nowa. Stodoły 2 o jednym bojowisku dobre. Spichrz pod snopka[s. 173]mi dobry.

Chałupa druga także w podwórzu, w który mieszka Woyciech Kozłowski, przy który jest chlewik stary, zły. Ogród ma w zagonów dziewięcioprętowych 20, w którego końcu łąka na siana fore jedne. Roli żadny nie ma. Inwentarz: krowa 1, świnia 1, prosiąt 3. Robi całorocznie zaciąg w każdy tydzień ręczno dzień 1. Tłuk tyle ile potrzeba odbywa, za co piwo bierze. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Dezerta [pustkowie] Studzielnica zwana¹⁵⁰. — W tym miejscu stoi porządny budynek o 1 izbie, komorze, sieni, pod snopkami, dobry, nowy. Stodoła, chlewy, obora, owczarenka, stajenka z kurniczkami dwiema, wszystko nowo wystawione. Buda dla komornicy stara. W tym budynku mieszka JP Chryzostom Lubowiecki¹⁵¹, za kontraktem sobie danym przez JP Franciszka Pruskiego, pod dn. 9. listopada r. 1779 datowanym, a przez JW starostę w Poznaniu dn. 23 Julii r. 1786 aprobowanym¹⁵². Który płaci, co rok do Czarkowa złp 70. Ma ogród przy stodole zagonów pięćprętowych 6, drugi ogród przy granicy krasnickiej zagonów 20. Roli w 2 pola na pierwszym składów 80, na drugim polu składów 100. Łąka na siana for 4.

¹⁵⁰ Osada istniejąca przed lustracją w 1789 (APP, Konin grodzkie, 161, k. 200v). W XIX w. wieś Studzielnica należała do gminy Gostawice, parafii Morzysław.

¹⁵¹ Po Pągowskim pustkowie przejął Chryzostom Lubowiecki, prawdopodobnie z Lubowickich h. Szreniawa (APP, Konin grodzkie, 122, k. 92).

¹⁵² Kontrakt zawarty w Czarkowie (*ibidem*, k. 92–93).

[s. 174] Nro 11-mo. Wieś Chorzen

[Budynki wiejskie]. — Kmiecie. — Stanisław Razny ma chałupę, stodołę, obore, stajenke, wszystko nowe. Ogród ma w zagonów małych 5. Roli ma w 3 pola składów 170. Łąkę na siana for 12. Inwentarz: koni 2, wołów 2, krów 2, jałowego 2, cieląt 2, świnia 1, proszczaków 3. Zaciąg robi od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] byłem w każdy tydzień dni 2, ręczną dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha byłem dzień 1, ręczną dzień 1. Tłuk ile potrzeba robić powinien, za które piwo wydawane po równo, jak w całym starostwie od dwora mieć ma. Kądzieli szt. 2 odprząda.

Maci[ej] Zuchniarz ma chałupę nową. Stodołę, chlewy, obore, stajenkę wszystko nowe. Ogród ma w zagonów małych 8. Roli w 3 pola wszystkich składów 170. Łąka na siana for 12. Inwentarz: koni parę, źrebiec 1, wołów 2, krów 2, jałowego 1, ciele 1, świni 4, prosiąt 2, owiec 16. Zaciąg, tłuki i kądziel tak jak pierwszy odbywa.

Michał Warzych, ma chałupę starą, dobrą. Obora z chlewami i stajenka stare, złe. Sałek nowy. Ogród ma w zagonów małych 6. Rolę i łąki ma po równo jak drudzy. Inwentarz: koni 3, wołów 2, krów 3, jałowego 2, cieląt 2, świni 2, proszczaków 4, owiec 8. Ps[z]czół pinek 1. Zaciąg, tłuke i kądziel w równości z drugimi odbywa.

Idzi Drewniak ma chałupę i stodołę, chlewy z oborą, stajenką, wszystko nowe. Chlew stary 1. Ogród ma w zagonów 12. Role i łąki po równo z drugimi. Inwentarz: koń 1, [s. 175] wołów 2, krów 2, jałowego 2, cieląt 1, świni 3, proszczaki [prosiaki] 4, owiec 10. Zaciąg i tłuke, kądzieli oprządzenie po równo z drugimi odbywa.

Tomasz Kułas ma chałupę starą, złą. Stodoła, obora z chlewami i stajnią, wszystko stare, złe. Ogród ma przy chałupie dwóchprętowych zagonów 4. Role i łąki ma w równości z drugimi. Inwentarz: koń 1, wołów 3, krów 3, jałowego 1, ciele 1, świni 4, prosiąt 4, owiec 10. Zaciąg, tłuke, kądzieli oprządzenie po równo z drugimi czyni.

Michał Mazur ma chałupę starą, dobrą. Stodołę, obore, stajnię, chlew, wszystko stare, złe. Chlew drugi nowy. Ogród ma trzechprętowy w zagonów 4. Rolę i łąki ma po równo z drugimi. Inwentarz: koni 2, wołów 2, krów 3, cieląt 2, świni 1, prosiąt 4, owiec 4. Zaciąg i tłuke, kądzieli oprządzenie w równości z drugimi czyni.

Balcer Obarka ma chałupę, chlewy, stajenke, obore, wszystko dobre. Stodoła także dobra. Ogród ma w zagonów trzyprętowych 4. Rolę i łąki

ma po równo z drugimi. Inwentarz: koni 2, krów 2, ciele 1, świni 1, prosiąt 3. Zaciąg i tłuके, oprzędzenie kądzieli po równo z drugimi czyni.

Mateusz Rabuła ma chałupę, obore z chlewikami i stajenke pod jednym dachem, wszystko nowe. Stodoła stara, dobra. Ogród ma w 2 pręty zagonów 2 z sadeczkim. Rolę i łąki po równo z drugimi. Inwentarz: koni 3, wołów 2, krów 3, cieląt 2, świni 5, prosiąt 3. Zaciąg i tłuके, kądzieli oprzędzenie w równości z drugimi odbywa.

Jan Walczak ma chałupę starą, złą. Oborę [z] stajenką i chlewikami, wszystko złe. Stodoła dobra. Ogród ma dwóchprętowych zagonów 2. Rolę i łąki ma po równo z drugimi. [s. 176] Inwentarz: koni 4, źrebie 1, krów 4, jałowego 2, cieląt 2, świni 2, proszczaków 9. Zaciągu nie robi, tylko czynsz z roli opłaca złp 85. Tłuके po równo z drugimi odbywa.

Kazimierz Drewniak ma chałupę starą, złą. Stodoła, chlew, stajenkę, owczarenkę, oborę, wszystko pod jednym dachem, stare, złe. Ogród ma czteroprętowych zagonów 8. Role i łąki ma po równo z drugimi, którą obsiewa na wspóلكę z Jakubem Kurłasikiem, który u niego mieszka. Inwentarz: koni 2, źrebie 1, wołów 2, krów 4, świni 2, proszczaków 8, owiec 20. Zaciąg i tłuके, oprzędzenie kądzieli połowicznie w równości z drugimi odbywają, a z połowy drugi roli płacą c z y n s z u złp 50.

Franciszek Owczarzeski ma chałupę, stodołę z stajenką, wszystko nowe. Owczarnia, obora, chlewiki chruściane stare. Ogród ma w 3 pręty zagonów 4. Role i łąki ma po równo z drugimi. Inwentarz: koni 1, wołów 4, krów 5, jałowego 2, cieląt 1, świni 3, proszczaków 6, owiec 20. Zaciąg i tłuके, oprzędzenie kądzieli po równo z drugimi odbywa.

Szymon Nowak ma chałupę, obore z stajenką, z chlewikami, stodołę, wszystko nowe. Ogród ma prętowy w zagonów 2. Role i łąki po równo ma z drugimi. Te rolę na wspóلكę sieje z Sobestyanem Kabatką. Ma także chałupę starą, złą. Obora, stajenka dobre. Ogród ma prętowy w zagonów 2. Inwentarz obydwóח: koni 4, źrebców 2, wołów 4, krów 4, jałowego 4, cieląt 1, świni 4, proszczaków 6, owiec 6. Zaciąg i tłuके, oprzędzenie kądzieli po równo z drugimi odbywa.

Józef Pawlak ma chałupę, starą, dobrą. Obórka nowa. Stajenka z chlewikiem stare, złe. Stodoła stara, złą. Ogród ma w zagonów dwóchprętowych 6. Role i łąki ma po równo z dru[s. 177]giemi. Wspóلكcznik do tej roli Kazimierz Nowaczyk ma chałupę nową. Stodoła nowa. Obora z stajenką dobra. Chlew mały dobry. Ogrodu nie ma. Zaciąg i tłuके po równo z drugimi odbywa. Kądziel w równości oprząda. Inwentarz: koni 5, źrebiąt 3, wołów 2, krów 4, jałowego 2, cieląt 2, świni 5, prosiąt 7.

Półrolnicy. — Walenty Zdradzisz ma chałupę, obórkę z chlewem, nowe. Stodółka dobra. Ogród w zagonów trzyprętowych 8. Roli w 3 pola wszystkie składów 85. Łąka na siano for 6. Inwentarz: wołów parę, krów 2, cielę 1, świnia 1, proszczaków 4. Zaciąg robi w każdy tydzień od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina [23 IV – 11 XI] byłem dzień 1, ręczną dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha dzień 1 byłem. Tłuki w równości z gromadą odbywać powinien, za które piwo dawane ma bywać [s]. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Komornicy. — Walenty Boruta na chałupę starą. Stodółka nowa. Obora z chlewem dobra. Ogród ma prętowy w zagonów 10. Niwe w boru składów pomniejszych 10. Łąki żadny nie ma. Inwentarz: krowa 1, świnia 1. Zaciąg ma robić od ś[w]. Wojciecha dzień 1 całorocznie.

Anna Pasterka ma bude w ziemi pod darniami. Obórka zła. Ogród ma w półtora pręta zagonów 4, na niwach składów 3. Inwentarz: krów 2, cieląt 2, świnia 1. Zaciągu nie robi, tylko posługi dworowi czyni.

Jan Pawlicki ma chałupę nową. Chlewik mały. Ogród siedmioprętowy zagonów 14. Roli ma składów 12. Łąkę na siano for 3. Inwentarz: [s. 178] krów 3, wołów 2, świnia 1, prosiąt 2. Zaciągu nie daje na fundamencie kontraktu przez JP Mitrowskiego, komisarza, imieniem JW starosty konińskiego w Czarkowie, dn. 24 kwietnia r. 1787 datowanego, utciwym Maryannie Szczygielski, matce i Zofii Madajewski, córce, danego. Którym kontraktem bez opłaty do schyłku ich życia mieszkanie i użytek tego wszystkiego jest nadane.

Kazimierz Bieganowski ma chałupkę z obórką. Inwentarz ma: krowę 1, świnie 1. Zaciągu nie robi, tylko posługę dworowi czyni. Roli, łąki, ani ogroda nie ma.

Gościniec. — Ten gościniec ze stajnią ujezną [wjezdną] jest ze wszystkim pod snopkami, dobry, o 1 izbie z podłogą, komorze i sieni. Stodoła dobra. Chlew z obórką dobre. Ogród w zagonów dwunasto-prętowych 8. Rola w 3 pola składów 75. Łąka na siano for 6. To wszystko Tomasz Nowaczyk posiada. Inwentarz: koni 4, źrebie 1, krów 3, cieląt 3, świnia 1, prosiąt 10. Za to robi na roli dni 30. Po piwo swym byłem do Czarkowa jeździ.

Młyn Kaszuba¹⁵³. — Ten młyn stoi na palach na rzece Warcie, nowy, ze wszystkimi statkami do niego należącymi. Chałupka mała do

¹⁵³ Obecnie teren na południowy zachód od dzielnicy Chorzeń. Młyn 2 IV 1785 miał w dzierżawie Jan Modelski (APP, Konin grodzkie, 156, k. 90). 5 XII 1752 Antoni Szczy-

pomieszkania młynarza. Obora stara, dobra. Ogród w zagonów sześćprętowych 18. Który młynarz imieniem Bartłomi[ej] Modelski używa i ten młyn z trzeci miarki od JW starosty trzyma. Wieprzów dwóch tuczy. Łąka ma wydzieloną na sian[a] for 5. Reszta zaś łąk młynarskich na siana for 30 i rolą całą młynarską w 3 pola będącą, wszystkie[ch] składów 314 wynosząca, JW starosta do folwarku czarkowskiego przyłączył.

[s. 179] Nro 12. Wieś Miedzylesie,
z sołectwami i wybraniectwem

Szałectwo [sołectwo] pierwsze. — Na tym szałectwie jest dwo^r¹⁵⁴, pod dranicami w węgły stawiany z drzewa rzniętego. Do którego wchodząc jest sień, z który po prawy stronie pokój większy i drugi pomniejszy z podłogą, na drugi stronie izba czeladna i komora do schowania, kuchenka. Ten cały budynek jest porządny, niedawno wystawiony. Stodoła wielka o 1 bojowisku, nowa. Obory 2 porządnie wystawione, nowe. Ogrody 2 na pierwszym zagonów trzynastoprętowych 40, na drugim dwudziestoseścioprętow[y]ch 48. Role w 3 pola; w pierwszym polu składów 100, w drugim składów 100, w trzecim składów 102. Z łąk siana bywa for 5. Które role i łąki JW starosta obsiewa. W tym zaś dworze mieszka Woyciech Malecha, dwornik. Ma inwentarz: walczaków 2, krów 2, świnia 1. Ogroda, roli, ani łąki nie ma.

Szałectwo drugie. — Na tym szałectwie jest chałupa o 1 izbie, sieni i komorze, pod snopkami, stara, zła, w który teraz nikt nie mieszka. Stodoła chruściana zła. Obora stara, z gruntu zła. Ogród jest w zagonów stajowych 36. Role są w 3 pola; w pierwszym polu składów 50, w drugim polu składów 52, w trzecim polu składów 54. Łąka na siana for 5. Te role, ogród i łąkę JW starosta użytkuje.

Wybraniectwo. — Na tym wybraniectwie jest chałupa o 1 izbie, komorze i sieni, pod snopkami, stara. [s. 180] W który, mieszka Karol Malecha. Ma ogród wybraniecki w zagonów stajowych 24, drugi ogród tamże w zagonów 24; które ogrody, jeden Karol Malecha, drugi

gielski z żoną Marianną otrzymali potwierdzenie prawa do tego młyna (*ibidem*, 110, k. 278–278v). 2 I 1756 przeprowadzono wizję młyna Kaszuba, w tym czasie młyn w dzierżawie miał Jan Jaworski (APP, Akta m. Konina, I 8, s. 130–131). Podczas lustracji w 1765 komisja odnotowała, że młynarz Antoni Szczygielski siedzi za prawem królewskim, ponowne potwierdzenie prawa dostał 14 VII 1765 (APP, Kalisz, Tab. 16, k. 70v; AGAD, KK, 27, s. 555–556). 15 VII 1779 młyn miał w dzierżawie Jan Kawalek (APP, Konin grodzkie, 117, k. 454–455v).

¹⁵⁴ Zbudowany w 1781 (APP, Konin grodzkie, 161, k. 202).

gościnniey [Wojciech Szypulski], sieją. Rola wybraniecka w 3 pola, w której jest w pierwszym polu składów 40, w drugim polu składów 40, w trzecim polu składów 36. Z łąki wybraniecki bywa siana for dwie. Zaś rzeczony Malecha ma niwe w boru składów 14. Inwentarz: wół 1, krów 2, ciele 1, świnia 1. Zaciąg robi ręczny w każdy tydzień całorocznie dni 2. Zaś tłuکی siła robi, za każdą piwo dostaje. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Budynki wiejskie. — Kmiecie. — Woyciech Ciaciak ma chałupę dobrą. Stodoła stara, dobra. Obora, chlewy, stajenka, wszystko pod jednym dachem, dobre. Ogród ma zagonów stajowych 16. Ogródków pomniejszych 2, na których jest zagonów dziesięcioprętowych 20. Roli ma w 2 pola wszystkiej składów 80. Z łąki sprząta siana for 5. Inwentarz: koni 3, wołów 2, krów 4, jałowego 2, cieląt 2, świni 5. Ps[z]czół pińków 2. Zaciągu robi od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] byłem dni 2, ręczną dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha byłem dzień 1, ręczną dzień 1. Tłu� siła odbędzie dworowi podług potrzeby, za każdą piwo bierze.

Komornicy. — Antoni Pawlak ma chałupę, chlew, dobre. Stodoła nadrujnowana. Ogród ma przy chałupie zagonów stajowych 26. Roli ma w 2 pola składów 45. Z łąki siana sprząta for 3. Inwentarz: koni 2, źrebiec 1, krów 2, ciele 1, świni 2, prosiąt 7. Zaciąg robi w każdy tydzień całorocznie [s. 181] ręczną dni 2. Tłuکی siła podług potrzeby dworu odbędzie, za każdą piwo odbierze. Kądzieli szt. 1 oprząda.

Michał Haderski ma chałupę starą, poprawną. Stodoła z chlewem stara, zła. Ogród przy chałupie w zagonów dwudziestodwuprętowych 24. Rolę ma w 2 pola składów 37. Łąka na sian[a] for 4. Inwentarz: wołów 2, krów 2, jałowego 2, cieląt 2, świnia 1. Ps[z]czół pińków 2. Zaciąg, tłuке i kądziel w równości z pierwszym odbywa.

Walenty Bugay ma chałupę staropoprawną. Stodoła, obora, chlew dobre. Ogród przy chałupie w zagonów dziewiętnastoprętowych 16. Roli w 2 pola składów 51. Łąkę na siana for 4. Inwentarz: wołów 3, krów 2, jałowego 2, cieląt 2, świnia 1, proszczaków 5. Zaciąg, tłuке i kądziel po równo z drugimi odbywa.

Gościniec. — Ten gościniec jest o 1 izbie, komorze i sieni, pod snopkami, dobry. W którym mieszka Woyciech Szypulski. Obora dobra. Ogród przy gościńcu w zagonów ośmioprętowych 8, drugi w ty wielkości zagonów 7. Roli ma na niwach składów 16. Łąka na siana for 3. Inwentarz: wołów pare, krów 2, jałowego 1, ciele 1, świnia 1. W żniwa zaciągu robi dni 20. Piwo i wódkę szynkuje.

Budy Miedzyleskie

Komornicy. — Woyciech Doretka ma chałupę nową. Obora z chlewem stare. Roli składów 24. Łąkę na siana for 4. Inwentarz: krów 3, wołu 1, cieląt 2, proszczaków 2. Zaciąg, kądziel i tłuke w równości jak komornicy wieś Miedzylesia odbywa.

Ignacy Skąpski ma bude, stodołę, chlew [s. 182] i obora, zło. Roli w polu składów 22. Łąka na siana forę jedne. Inwentarz: wołów 2, krów 2, cieląt 2, świni 4. Zaciąg, tłuke i kądziel w równości z pierwszym odbywa.

Roch Pomianowski ma chałupę nową. Stodoła, chlew, obora dobre. Roli ma składów 32. Z łąki siana sprzęta for dwie. Inwentarz: wołów 2, krowa 1, ciele 1, świnia 1, proszczaków [prosiaków] 2. Płaci czynszu zł 20. Zaciągu robi na rok w żniwa 12 dni.

Nro 13. Wieś Patrzychow

[Budyńki wiejskie]. — Kmiecie. — Michał Wrobel ma chałupę porządną nową. Stodoła stara, dobra. Obora dobra. Chlew, stajenka dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych 11. Roli wszystkie ma składów 40. Z łąki siana sprzęta for parokonnnych 24. Inwentarz: koni 2, krów 3, cieląt 3, świni 5, prosiąt 4. Zaciągu nie robi. Płaci czynszu zł 60. Drogi o mil 12 odprawia i tłuł 3.

Wincęty Wrobel ma chałupę starą, dobrą. Stodoła, obora z chlewem i stajenką, pod jednym dachem, dobre. Ogród, rolę i łąkę ma w równości jak pierwszy. Inwentarz: koni 3, źrebie 1, krów 5, jałowego 3, cieląt 3, świni 2, proszczaków 4. Płaci czynsz i powinność w równości jak pierwszy.

Kazimierz Kurzawa ma chałupę nową. Obora stara, zła. Stodoła dobra. Chlewy, stajenka, dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych 10. Roli ma składów. Siana for sprzęta parokonnnych 24. Inwentarz: koni 3, krów 3, jałowego 1, cieląt 2, świni 5, proszczaków 5. Płaci czynsz i powinność w równości z drugimi.

Woyciech Zabierek ma chałupę dobrą. Stodoła, obora, chlewy, stajenka, wszystko [s. 183] dobre. Obora druga stara, zła. Ogrody ma 2, na każdym półstajowych zagonów 10. Roli ma składów 40. Z łąki siana sprzęta for parokonnnych 20. Inwentarz: koni 4, źrebaki 2, krów 6, jałowego 5, cieląt 4, świni 7, proszczaków 7. Ps[z]czoł pińków 6. Czynsz płaci i powinność w równości z drugimi odbywa.

Filip Spruch ma chałupę dobrą. Stodoła, obora, chlew, stajenka, Sałek, wszystko dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów półstajowych 20.

Rola ma składów 42. Łąkę ma na siana for parokonnnych 15. Inwentarz: koni 3, krów 3, jałowego 3, ciele 1, świni 3, proszczaków 9. Płaci czynsz i powinność w równości jak drudzy.

Andrzy Rusin ma chałupę starą, dobrą. Stodoła, obora z chlewem i stajenką pod jednym dachem, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów stajowych 14. Roli ma wszystkie składów 30. Z łąki siana sprzęta for 12 parokonnnych. Inwentarz: koni 2, krów 2, cieląt 2, świni 3, proszczaków [prosiaków] 3. Płaci czynsz i powinność w równości jak drudzy.

Szyman Kurzawa ma chałupę dobrą. Obora, stodoła, chlew, stajenka, wszystko dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów większopółstajowych 30. Roli ma wszystkie składów 30. Z łąki siana sprzęta for 20 parokonnnych. Inwentarz: koni 3, źrebie 1, krów 3, jałowego 3, cieląt 2, świni 2, proszczaków 6. Płaci czynsz i powinność w równości jak pierwszy.

Mateusz Modelski ma chałupę dobrą. Stodoła, obora, chlew z stajenką, wszystko dobre. Ogród ma przy chałupie [s. 184] w zagonów stajowych 15. Roli wszystkie ma składów 30. Z łąki siana sprzęta for 16 parokonnnych. Inwentarz: koni 3, krów 3, cieląt 2, świni 2. Płaci czynsz i powinność w równości jak pierwszy.

Jan Baniecki ma chałupę dobrą. Stodoła, obora z chlewem dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów stajowych 20. Roli wszystkie ma składów 50. Z łąki siana sprzęta for parokonnnych 18. Inwentarz: koni 3, krów 3, jałowego 3, ciele 1, świni 2. Pszczół pińków 4. Czynsz opłaca, i powinność w równości czyni.

Jozef Baniecki ma chałupę dobrą. Obora, chlewy dobre. Stodoła stara, zła. Ogród ma przy chałupie w zagonów stajowych 16. Roli wszystkie ma składów 40. Z łąki siana miewa wozów parokonnnych 10. Inwentarz: koni 4, źrebie 1, krów 3, jałowego 1, cieląt 3, świni 4, proszczaków 8, owca 1. Płaci czynszu i powinność w równości czyni.

Tomasz Kołodzieyski ma chałupę starą, złą. Stodoła stara, nadrujnowana. Stajnia nowa. Chlewy z grontu złe. Ogród ma przy chałupie w zagonów stajowych 20. Roli wszystkie ma składów 40. Z łąki siana sprzęta for parokonnnych 12. Inwentarz: koni 2, krów 3, jałowego 2, cieląt 2, świnia 1. Pszczół piniek 1. Płaci czynsz i powinność w równości czyni.

Zuzanna Zabierkowa ma chałupę porządną, nową. Stodoła, obora, chlew i stajenka dobre. Ogród ma przy chałupie półstajowych zagonów 10. Roli wszystkie ma składów 40. Z łąki siana sprzęta parokonnnych wozów 8. Inwentarz: koni 2, źrebie 1, [s. 185] krów 2, cieląt 2, świni 2, proszczaków 4. Płaci czynsz i powinność w równości czyni.

Kasper Wrobel ma chałupę dobrą. Obora, stodoła, chlew z stajenką, wszystko dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów większopółstajowych 10. Roli wszystkie ma składów 40. Z łąki siana sprzęta for parokonnnych 15. Inwentarz: koni 3, krów 2, ciele 1, świni 3, proszczaków [prosiaków] 2. Płaci czynsz i powinność w równości czyni.

Walenty Wrobel ma chałupę dobrą. Stodoła dobra. Obora z chlewami, stajenką, wszystko pod jednym dachem, dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów stajowych 8. Roli wszystkie ma składów 40. Z łąki siana parokonnnych for miewa 15. Inwentarz: koni 2, krów 2, jałowego 1, ciele 1, świni 1, proszczaków 2. Płaci czynsz i powinność w równości czyni.

Antoni Zabierek ma chałupę nową. Stodoła, obora, chlewy, wszystko dobre. Stajenka nowa. Ogród ma przy chałupie w zagonów stajowych 10. Roli wszystkie ma składów 40. Z łąki siana sprzęta parokonnnych wozów 12. Inwentarz: koni 3, krowy 4, jałowego 4, cieląt 2, świni 8. Ps[z]czół pińków 2. Czynsz płaci i powinność w równości czyni.

Ko m o r n i c y. — Jozef Kurzawa ma chałupę dobrą. Obora, stodoła, chlew, wszystko dobre. Ogród ma w polu w zagonów wpółwiększostajowych 40. Łąkę ma na siana for 4. Inwentarz: wołów 2, krów 2, jałowego 1, świni 3, prosiąt 6. Płaci czynszu zł 12. Tłuki i drogi podług dawniejszych lustracji odbywa¹⁵⁵.

[s. 186] Andrzej Baniecki ma chałupę dobrą. Chlew 1 dobry. Ogród ma w zagonów większopółstajowych 36; prócz tego ma przy chałupie ogródków 2, które wynoszą stajowych zagonów 2. Łąkę ma na siana for 4. Inwentarz: krowa 1, jałowych 2, świni 1. Płaci czynsz i powinność w równości z pierwszym odbywa.

Mikołaj Wrobel ma chałupę dobrą. Chlewy 2, stodoła, wszystko dobre. Ogród ma półstajowy w zagonów 40. Łąki na siana for 5. Inwentarz: wołów 2, krów 2, jałowego 1, świni 3. Płaci czynsz i powinność w równości z drugimi odbywa.

Franciszek Szmayda ma chałupę dobrą. Stodoła z oborą i chlewem, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów trzyczęciostajowych 40. Łąki [na] siana for 6. Inwentarz: koń 1, źrebie 1, krów 2, ciele 1, świni 2, prosiąt dwoje. Płaci czynsz i powinność w równości z drugimi odbywa.

¹⁵⁵ *Lustracja wsi Patrychowa z 1659 nie wymienia tych powinności. Według lustracji z 1765 tłuki 3 razy do roku i drogę z listami kolejną jedzie (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 136).*

Stanisław Arendarz ma chałupę starą, złą, obore, wszystko stare, złe. Ogród ma w zagonów stajowych 40. Z łąki siana sprząta for 5. Inwentarz: koń 1, źrebie 1, krów 3, jałowego 1, ciele 1, świni 1, proszczaków 4. Płaci czynsz i powinność w równości z drugimi odbywa.

Tomasz Grochoła ma chałupę dobrą. Obora, chlew, stajenka, stodoła, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów wpółwiękzostajowych 56; ogród przy domu w zagonów półstajowych [s. 187] 12. Z łąki siana sprząta for 6. Inwentarz: koni 2, źrebiec 1, krów 2, jałowego 3, cieląt 1, świni 3, proszczaków 2. Płaci czynsz i powinność w równości z drugimi odbywa.

Stanisław Kubucnik ma chałupę, stodołę, obore, wszystko pod jednym dachem, dobre. Ogrody ma 2, w każdym po zagonów stajowych 20. Przy domu także ogródek wynoszący na stajowych zagonów 3. Łąka na siana for 4. Inwentarz: woły 2, krowa 1, jałowego 1, świni 2, prosiąt 5. Płaci czynsz i powinność w równości z drugimi czyni.

Piotr Wróbel ma chałupę nową. Obora z chlewami stara, zła. Ogrody ma 2, wynoszących (!) zagonów 34 półstajowych. Łąka na siana for 4. Inwentarz: krowa 1, ciele 1, świnia 1, proszczak 1. Płaci czynsz i powinność równo z drugimi odbywa.

Brygida Walkiewiczowa ma chałupę z oborą dobre. Ogród w trzech części staja zagonów 18. Łąka na siana for 2. Inwentarz: krowa 1, jałowego 1, świnia 1. Płaci czynszu zł 4. Powinność z inszemi w równości odbywa.

Gościniec. — Ten gościniec jest o 1 izbie, komorze i sieni pod snopkami, nowy. [s. 188] Stajenka z obórką nowe. Chlewik mały. Ogród ma w zagonów mniejszostajowych 10, przy domu zagonów małych 6, na drugim ogródku zagonów małych 4. W polu składów stajowych 10, w drugim mie[j]scu w polu składów wpółstajowych 20. Łąka na wozów siana 10. Inwentarz: koni 2, krów 2, ciele 1, świnia 1, prosiąt 5. Z tego nie płaci, tylko piwo i wódkę szynkuje, po które do Czarkowa swoim bydłem jeździ. Do tego gościńca należy chałupa za wodą na Ladorodzu¹⁵⁶, w który mieszka Jozef Zabiorek. Roli ani ogroda nie ma, tylko łąkę, z który zbiera siana for 3. Inwentarz[a] żadnego nie ma, prócz świni 1 i pros[z]czaka [prosiaka] 1. Jego powinnością, gdy wody obleją, piwa łodzią gościnnemu sprowadzenia dopomóc.

¹⁵⁶ Obecnie Ladorudz, miejscowość położona 2 km na północny wschód od wsi Szczepi-dłów w gminie Krzymów.

Młyn. — Ten stoi na strudze, czyli odnodze rzeki Warty na palach, stary, reperacyi potrzebujący, pod snopkami, o 1 kole, w którym tylko sama młynica się znajduje, z wszystkimi statkami dobrymi. Osobno zaś stoi młynarska chałupa pod snopkami, dobra. Stodoła, obora, chlewy, stajenka, wszystko dobre. Który młyn posiada Mikołaj Jaworski młynarz, zlewkiem prawa emfiteutycznego, na lat 50 sobie od utciwych Andrzeja Karczewskiego, Piotra Gałęzieskiego i Benedykta Grochoła [s. 189] w r. 1786 na gruncie wsi Patrzykowa datowanym¹⁵⁷, ustąpionego. Z ogrodem w zagonów półstajowych 20 i rolę, który wszystkie składów 70 i łąkę na siana for czterokonnych 12. Inwentarz: koni 2, źrebiec 1, krów 4, jałowego 2, cieląt 2, świni 2, proszczaków 9. Pszczół pińków 5. Płaci czynszu złp 190. Wieprzy w pół roku po dwóch tuczyć powinien.

Święte¹⁵⁸ do Patrzychowa należące

Czynszownicy kontraktowi. — Józef Gazdziczak ma chałupę, stodołę i obore, wszystko nowe. Roli ma składów stajowych 11. Łąkę na siana for 2. Inwentarz: koni 2, krów 2, jałowego 2, proszczaków [prosiaków] 2. Pszczół pińków 5. Płaci w rok czynszu zł 30.

Kazmierz Kołodziejczak ma chałupę nową. Obora stara, dobra. Stodoła nowa. Roli wszystkie ma składów 20-stajowych. Z łąki siana sprzęta for 4. Inwentarz: koni 2, krów 3, jałowego 3, ciele 1, świnia 1, proszczaków 2. Pszczół pińków 2. Płaci czynszu zł 30.

Stefan Kurzawa chałupy nie ma, tylko stodołę nową. Roli wszystkie składów 15. Łąkę na siana for dwie. Inwentarz: krów 1, wół 1, [s. 190] ciele 1, świni 2, proszczaków 7. Płacić będzie czynszu na ś[w]. Marcin w roku terażniejszym zł 30.

Żrebie do Patrzychowa należące. — W tym miejscu mieszka Benedykt Grochoła, kontraktowy. Ma chałupę, obore, stodołę, wszystko nowe, jeszcze niedokończone. Roli wszystkiej ma składów większych półstajowych 50. Łąkę na siana for 6. Inwentarz: krowa 1. Płaci czynszu rocznego zł 60, prócz tego ma powinność w równości z gromadą patrzychowską do mostów konińskich drzewa dowieźć, pale na nich bić, w żniwa dni 4 w Czarkowie odbyć.

¹⁵⁷ 29 III 1783 Józef Mycielski sprzedał Andrzejowi Karczewskiemu młyn za 600 zł na 50 lat (AP, Konin grodzkie, 119, k. 19–193v, w kontrakcie zawartym w Chociszewicach występują Piotr Gałęzowski i Benedykt Gruchota opiekunowie Andrzeja Karczewskiego).

¹⁵⁸ Obecnie wieś Święte w gminie Kramsk.

Nro 14. Młyn Posoka w posesyi ur. Badyńskiego¹⁵⁹,
komornika granicznego gniezińskiego [!]

Ten młyn jest nowo wyreperowany, z 1 kołem. Który młyn jest o 2 kołach pod szkudłami. Statki młynarskie są wszystkie, prócz draga żelaznego do podnoszenia kamienia i jednego oskarda. Ten młyn jest na wodzie strużny¹⁶⁰ od Starego Miasta idący, z młynicą, izbą i komorą. Ogród młynarski w zagonów ćwierćstajowych 11. Ten młyn z trzeci miarki trzyma Jan Kochaski. Roli ani [s. 191] łąki nie trzyma. Inwentarza żadnego nie ma.

Dwór w Posoce¹⁶¹

Ten jest stary, w strychulec lepiony, pod snopkami. Do którego wchodząc po prawy stronie jest pokój 1 duży, drugi pomniejszy. Podłoga. Na drugi stronie izba czeladna i komora. Sień i kuchenka. Ten cały budynek jest pusty, niemieszkalny. Folwark, nowo wyporządkowany o 2 izbach i komorach 2, pod szkudłami. W którym mieszka Jozef Lewendowski, r a t a j. Spicherek dobry. Obora zła, stara. Stajenka nowa. Stodoła o jednym bojowisku, porządna, nowa. Chałupa stara, zła, w który nikt nie mieszka, pusta. Ogród jest w zagonów stajowych 23. Role są w 2 pola, w pierwszym polu składów 176, w drugim polu składów 93. Łąka na siana for 4. Inwentarza grontowego żadnego nie masz.

Nro 15. Wójtostwo przy Koninie Borzętow zwane
w posesyi ur. Bronikowskich

Na tym wójtostwie jest ka[r]czemka¹⁶² o 1 izbie z podłogą i komora, w który z dyli w ziemi jest sklepik do piwa. Na drugi stronie izdebka z komorą, sień [s. 192] i kuchenka. Ten cały budynek z wystawą jest pod dranicami, dobry. W którym mieszka Benedykt Kotek, k a c z m a r z. Szynkuje piwo i wódkę ur. Bronikowskiego¹⁶³ z Żychlina. Ogród na tym wójtostwie jest w zagonów dwudziestoczeropętrowych 12, dwudziestojedenpętrowych zagonów 14. W pośrodku tego ogroda sadek śliwkowy mały. Roli żadny nie ma. Łąkę ma na siana for 2. Inwentarz: krów 1,

¹⁵⁹ Józef Badyński, zob. wcześniej Młyn Posoka.

¹⁶⁰ Rzeka Powa (Pokrzywnica).

¹⁶¹ Obecnie wieś w gminie Stare Miasto.

¹⁶² Zbudowana w 1781 (APP, Konin grodzkie, 161, k. 183).

¹⁶³ Adam Bronikowski, zob. wcześniej.

cielę 1, świnia 1, prosiąt 3. Role są w trzech polach, wszystkie kwart 8, podług dawnej lustracyi r. 1765 opisany¹⁶⁴.

WIEŚ KOLNO, I STAN TEJŻE WSI

Ta wieś królewska jest w dzierżeniu JW Michała Sokołowskiego, starosty kowalskiego, orderów ś[w]. Stanisława kawalera.

Budynki dworskie. — Dwór po snopkami z przedsienią, do którego wchodząc jest sień, z który po prawy stronie jest pokój większy, drugi pomniejszy; na drugi stronie izba czeladna i komora, w pośrodku zaś jest kuchnia. Ten budynek jest cały dobry. Stodoła o 2 bojowiskach dobra, nowa. Druga stodoła także o 2 bojowiskach [s. 193] stara, zła i pusta. Stajnia nowa. Spichrz pod snopkami z sypaniem dolnym i górnym dobrym. Owczarnia stara. Obory 2 dobre. Chlewy 2 pod jednym dachem dobre, drugie chlewy także 2 złe. Kurniki 4 pod jednym dachem, dobre. Sklep z dyli w podwórzu w ziemi pod snopkami dobry. W podwórzu chałupa folwarczna o 1 izbie, sieni i komorze pod snopkami, stara, w który czeladź dworska mieści się. Ogrody pańskie: pierwszy zagonów większopółstajowych 23, drugi i trzeci za stodołą zawierające w sobie zagonów półstajowych 53.

Budynki wiejskie. — Chałupnicy. — Stanisław Mniszak ma chałupę, stodołę, stare. Obora, chlewy 2, sałek o 2 przegrodach, nowe. Ogród w zagonów stajowych 20. Roli w 3 pola ma zagonów 54. Z łąki siana sprzęta for 6. Inwentarz: wołów 2, krów 2, jałowego 1, cieląt 1, świni 1, proszczaków [prosiaków] 2. Zaciąg robi w każdy tydzień ręczną dni 3. Tłuk, co potrzeba robi. Kądzieli, szt. 1 oprząda.

Kazimierz Staszczak z Goliny ma chałupę, stodołę, obore z chlewami, dobre. Ogród w zagonów większopółstajowych 21. Roli wszystkie w 3 pola [s. 194] zagonów 64. Z łąki siana sprzęta for 6. Inwentarz: wołów 2, krów 2, jałowego 2, świni 4, proszczaków 2. Zaciąg, tłuke i kądziel w równości z pierwszym odbywa.

Antoni Macinski ma chałupę starą. Stodoła, obora z chlewem dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych 15. Roli wszystkiej w 3 pola ma zagonów 54. Z łąki siana sprzęta for 6. Inwentarz: koni 2, krów 2, cieląt 2, świni 6, prosiąt 4. Zaciąg, tłuke i kądziel w równości z drugimi, odbywa.

Komornicy. — Na placu Maciej[a] Nagodnego jest chałupa dobra. Stodoła stara, zła. W który mieszkają Andrzy Działakiewicz, Bartłomi[ej]

¹⁶⁴ Lustracja z 22 IX 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 146v–148).

Sakiewicz, komorniczy. Ogród mają 1 w zagonów stajowych 11, drugi w zagonów 6. Roli żadny nie mają. Z łąki mają po siana for dwie. Zaś ogród w tym placu będący w zagonów stajowych 18 i rolę do tego placu w zagonów 75 dwór obsiewa. Łąkę do tego placu należącą na siana for 6 dwór także sprząta. Zaś ci komornicy kopczyzne z folwarku pańskiego bierą, każdy z nich po żyta kopie jeden. Przysiewa na pańskim folwarku swym ziarnem jęcz[s. 195]mienia składów 2, grochu składów 2, prosa zagonów 2, lnu zagonów 2, rzepy składów 2. Zaciąg robi w każdy tydzień 2 dni. Tłuk tyle, co potrzeba odrabia. Kądzieli szt. 1 odpręda. Inwentarz obydwóch: krów 2, świnia 1, prosiąt 2.

Tomasz Stefanowski ma chałupę, stodołę, obore z chlewem wszystko dobre. Ogród w zagonów półstajowych 6. Roli ma w 3 pola zagonów 54. Z łąki siana sprząta for 4. Inwentarz: klacz 1, krowa 1, jałowica 1, świni 2, prosiąt 2, kóz 4. Zaciągu nie robi. Płaci c z y n s z u rocznego zlp 58, prócz tego w żniwa zaciągu dni 2 robi. Posługi zaś dworowi, jakie nakażą pełni.

Marianna Skotarka, ma chałupę dobrą. Chlew i z obórką dobre. Ogród w zagonów ćwierćstajowych 3. Roli ani łąki nie ma. Kopczyzny nie bierze. Zaciągu nie robi. Posługę dworowi pełni.

Spy zaś i czynsze w starostwie tymże prowent stały i pewny przynoszące do tabeli i lustracyi intratę skazujących są przyłączone, które w tym się inwentarzu nie mies[z]czą dla ciężkiego wynalazku onych.

Woyciech Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Leszczyc Dobrzycki, lustrator pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[SUPLIKI I SKARGI ZE STAROSTWA KONIŃSKIEGO]

Nota przez JM ks. Loberta,
proboszcza Lisca Wielkiego podana

[s. 197] JWW Lustratorowie

Z obowiązku mego mając kościół Lisca Wielkiego w swej straży, pilność pokrzywdzenia jego w tej nocie wyrażam i w punktach one okazuje:

1-mo. Mam w erekcyi¹⁶⁵ 2 kmiece role, lecz tylko 1 w posesyi trzymam.

2-do. W ogrodach przez połowe ukrzywdzony jestem.

3-tio. Mieszne należy mi się od kmiecia, po 2 wiertle żyta, po 4 wiertle owsa, a ja tylko biorę po 1 wiertelu żyta, po wiertelu owsa.

¹⁶⁵ *Liber beneficiorum, t. 1, s. 273–274.*

4-to. Z ról wójtowskich, które teraz na folwark są obrócone, nie biorę dziesięciny, jak się należy z ról pańskich, ale tylko żyta wiertel 4, owsa wiertel 4.

5-to. Area pro dote plebanali iniuriata ferme totaliter.

6-to. Łąki nie mam, gdyż chłopci w zaroślach księżych dobyte, za swoje mają i role księżę w niwach obsiewają.

7-mo. Komornicy, którzy przez połowe roli z kmieciami, mają i niwy w boru, żadnej z tego nie dają daniny kościołowi, co i młynarz to samo czyni.

ks. Korneliusz Lobert, proboszcz lisecki, mp.

Nro 1-mo. Nota od gromady
wsi Starego Miasta podana

[s. 201] Punkta przez gromadę wsi Stare Miasto, królewskiej w starostwie konińskim, względem uciążliwości swych od gubernatorów swych, jako też i Wiel. Kalszteina proboszcza, znoszących, pod uwagę JWW Lustratorom podane

[Przeciwno starości]. — 1-mo. Tłuki najprzód dawniej odbywały 3, za które dawano piwo, na rok¹⁶⁶, a teraz w każdy tydzień.

2-do. Len trzec i rozstawiać, bez zaciągu, a przedtym za zaciąg.

3-tio. Umywanie beczek i zbieranie słodzin z browaru każdy gospodarz w jedne tylko osobe odbywał, a teraz samotrzeć [w 3 osoby] odbywać muszą.

4-to. Wsie Rumino i Modła królewskie i Wilkowo stróżą dworską odbywały i trzodę pańską pasają, teraz te wsie od tych powinności uwolnione, piniężną tylko kwotę płacą, a gromada staromiejska jedna tylko tę całą powinność, to jest stróżą i trzodę pasać musi i podczas zimy świnie dworskie gromada oprząta, a żadnej za to folgi nie ma.

5-to. Wrębu wolnego na borach królewskich nie mamy i do cna zabroniony, zeszyły ekonom JMP Jankowski, od tegoż wrębu wymagał gajowego, jakby z obcych ludzi, a gromada nie żąda więcej, tylko na opał, chociaż leżącego drzewa i na poprawę budowlów.

Przeciwno Wiel. JM ks. proboszczowi. — 1-mo. Dziesięcinę¹⁶⁷, której nigdy proboszcz od czeladzi wiejskiej nie wybierał, jest

¹⁶⁶ Według lustracji z 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 130v, Tab. 16, k. 67v).

¹⁶⁷ Michał Kalksztein kontraktem z 21 VI 1784 wydzierżawił Maciejowi Bulińskiemu na 3 lata pobieranie dziesięciny w Starym Mieście (APP, Konin grodzkie, 155, k. 311).

przez gromadę zaprzysiężone niniejszy proboszcz gwałtownie, i to pod noc, z czeladzią swoją odbiera, od lnu nawet komorniczego, jako i z nowin dziesięciny dopomina się.

2-do. Ogród z dawna, bo od lat kilkadziesiąt, w posesyi Gierszałow, wsi Stare Miasto gospodarzy, zawsze bez przeszkody dawniejszych proboszczów zostawał, niniejszy proboszcz trzecią część tegoż ogroda przywłaszczyć sobie usiłuje.

Nro 1-mo. Nota przez JM ks. Kalkszteyna,
proboszcza staromiejskiego podana

[s. 205] IM Lustratorowie,

Nota: Kościół parafialny staromiejski i koniński będący w posesyi od wieków grunta zwanego Pawłowo¹⁶⁸, a w znacznej części od dóbr Żychlina zwanych, pokrzywdzony.

O co, lubo jest proces rozpoczęty przez śp. JM ks. Krasnickiego¹⁶⁹, proboszcza konińskiego i staromiejskiego w r. 1724, tak dalece, iż kondensya z ziemstwa tutejszego wypadła w tymże roku, jurysdykcyą swoją fundowała u krzyża na drogach krzyżowych stojącego pod Żychlinem, gdzie z strony ks. proboszcza konińskiego dukt był wyprowadzany i inkwizycye wywiedzione, które in occluso rotulo w archiwum kościelnym konserwują się. Zaś w r. 1788 w sądach JKM asesorskich komisya do rozgraniczenia między tymże Pawłowem i Żychlinem jest wyznaczona. Że, zaś ten grunt zwany Pawłowo zostaje między królewskimi dobrami, przeto niniejsza nota podaje się JW Lustratorom Dobrodziejom do zakonotowania. Jako też area, czyli plac na budynki plebańskie przy kościele parafialnym staromiejskim, że jest uszczuplony, czyli ujęty ad plagam septentrionalino, wszereż na łokci 21 dał, wzdłuż na prętów 19, o którego całość terażniejszy ks. proboszcz niżej podpisany

Ks. Michał Kalksztein, kanonik honorowy chełmiński,
proboszcz koniński i staromiejski, mp.

¹⁶⁸ Obecnie Pawłówek, dzielnica Konina. Aleksy Młodziejowski, kanonik katedralny wrocławski, prepozyt koniński i staromiejski, 24 V 1766 wystąpił o przeprowadzenie wizji granicy między Pawłowem a Koninem, a 28 VIII 1780 wniósł skargę na Józefa Mycielskiego o bezprawne korzystanie z gruntu przygranicznego należącego do Pawłowa (APR, Konin grodzkie, 114, k. 156; *ibidem*, 118, k. 126–127).

¹⁶⁹ Teofil Krasnicki, w 1715 prepozyt koniński i staromiejski, w 1759 pleban w Starym Mieście (J. Łojko, H. Witczak, *Życie religijne*, s. 266–267).

Nro 1-mo. Nota od JW Mycielskiego,
wojewody inowrocławskiego, starosty konińskiego, podana

[s. 209] Nota: Kontrowersye granic¹⁷⁰ okazane będą JW komisarzom przez gromady, którym prawo w dobrach królewskich straż granic zleciło, a ja wymieniam, gdzie są. Między Wilkowem wsią królewską, a Brzezmem¹⁷¹ WJMP Bojanowskiego, miecznika poznańskiego, gdzie już wypadł dekret asesorski komisji, ale ta, że sejm wyznaczonych komisarzy pozabierał, reszta komisarzy w Prześw. Wojewódzkich Komisjach zasiada, w tym więc, roku skutku swego wziąć nie mogła. Jest kontrowersya między Żychlinem i Krągolą WJMP Bronikowskiego, szambelana [JKM], a wsią królewską Stare Miasto, jedna dawniej, a druga niedawno wszczęta; jest trzecia między Czyżewem IMPP Głószkowskich a wsią Głowiewo starościńską.

W lustracy 1765 z miasta Konina intrata pokazana 200 zł kwitowego, 200 zł jarmarcznego, dziś miasto, na fundamencie uniwersału Prześw. Komisji Skarbowej kasującego jarmarczne i targowe, denegat opłatę 200 złotych¹⁷².

Żydzi podani byli w lustracy 1765¹⁷³, jako niższy czynsz płacili, gdy domów więcej i gospodarzy później przybywało, podwyższyły się ich daniny do 800 zł, ale od lat kilku z tym gospodarstwem dłużenia się, naokół pobankrutowali, samemu starości[e] znacznie winni są, wielu domy opuściło. Uskarżyć się nie mogą, aby byli niszczeni albo uciemienieni od, jurysdykcji starościńskiej, którzy owszem, o protekcje ustawiczne czynią zatrudnienia.

Z W [Józefem] Badyńskim komornikiem, posesorem młyna Posoki, o daniny z tegoż młyna zaległe i z w rok przypadające, jest dekret referendarski wyznaczający [s. 210] komisya, która dotąd nie przysłała do skutku.

Mostowe od tak wielkiej przeprawy kosztownie erygowanej i utrzymywanej, wytrącając ekspens na trzymającego, mało co nad 100 zł uczyni,

¹⁷⁰ 28 II 1757 była wyznaczona komisja w sprawie granic pomiędzy dobrami: Kozia Góra, Branno, Węglewo i Kowalewko (Szczepana Zielonackiego) i królewskimi: Rumino, Stare Miasto, młyn Posoka, Chorzeń, Nowy Dwór, Warczygłów (Barczygłów) i Głowiewo — Józefa Mycielskiego, starosty konińskiego (AGAD, Sig., 29, s. 24).

¹⁷¹ Józef Mycielski 19 II 1779 zaskarżył poddanych z Brzezna i Szczepidla należących do Antoniego Bojanowskiego o zniszczenie kamienia granicznego między gruntem Okrągłym należącym do Konina a wymienionymi wsiami (APP, Konin grodzkie, 117, k. 285).

¹⁷² APP, Kalisz, Tab. 16, k. 67.

¹⁷³ *Ibidem*, Żydzi mieszkający pod zamkiem corocznie do skarbu starościńskiego podatku dają 370 [zł].

a konserwacja tak jest kosztowna, cóż dopiero, gdy woda pozabiera i porzywa, tak kosztowną ma starosta reaparacją.

Spodziewam się, że JWW Komisarze z rzeczy, które pod oczy podpadają, przyznają, że starostwo w porze dobrej utrzymywane, a lubo małe jest, kosztowne jednak prowadzić się musi gospodarstwo i z przyczynnej oddalonych od siebie folwarków, 3 ekonomie ustanowione są.

Datum 21. m. września r. 1789 w Chocieszewicach

Józef Mycielski, wojewoda inowrocławski,
starosta koniński, mp.

[s. 213] *Memoryał*

ur. Jana Jezierskiego, wójtostwa w wsi Stare Miasto zwanej,
do starostwa konińskiego należącej, podług praw swoich,
przed JWW Lustratorami złożonych,
aktualnego posesora.

Który słysząc skargę JW JMP Adama Bronikowskiego, szambelana JKM, komisji powiatowej komisarza, wsi Zychlin z przyległościami dziedzica, przed JW Lustratorami starostwa konińskiego, podczas ekspedycyowanej na gruncie tymże lustracyi, jakoby o przyswojenie sobie gruntów jego, o wycięcie boru sosnowego, i tym złym i chciwym jakoby przykładem współmieszkańców swoich do równego przywłaszczania sobie jego gruntów, zachęcanie, zaniesioną. Nadto jeszcze w obfitych słów wyrazach, tkliwie na piśmie wyrzute przeciwko sobie, widząc JWW Lustratorom podane od niego zażalenie, z głębokim u siebie uczuciem aż nadto przykrych jego wyrazów, siebie tkliwość, niemniej niewinnej, jakoby bezprawia czynienia sobie przez niego zarzutności, wzajemne z siebie dał JWW Lustratorom tłumaczenie oraz i tajemnice tę, którą JW Bronikowski ma u siebie w sercu ukrytą i wyjawia. Iż tenże JW Bronikowski nie z innej przyczyny tak zaostrzał na niewinność ur. Jezierskiego swe pióro i najpierwsze do niego słów swoich wykierował wystrzały, jak szczególnie z tej, że tenże ur. Jezierski podług swej szczupłej możności nabywszy prawa do wójtostwa swego, płose roli przez pole idącą i za droge staj dwoje ku granicy zychlińskiej przechodzącą, jak ją od swego prawodawcy jeszcze w r. 1774 odebrał, tak one w nieprzerwalnym do dziś dnia użytku swego utrzymuje posesyi. Która płosa z dawności do wójtostwa nieprzerwanie używana broni i odbija JW Bronikowskiemu, w granice starostwa konińskiego, czyli grunta zarosłe i nie orne, pobok tej płosy z obojej strony będące, cisnąć się i coraz dalej worywać. W które się już po znacznej części, bo na dwoje staj

poworywał i łąkę w Kozbokowie¹⁷⁴, na której WJMP Bronikowski zadaje być przez siebie ur. Jezierskiego, jakoby wierzbą ściętą, te jakoby przez niego jemu odebraną, już tenże ur. Jezierski od swego [...] ¹⁷⁵. Ten ci to jest zamiar JW Bronikowskiego, aby odpędzić siebie ur. Jezierskiego od użytku swej [s. 214] płosy, aby miał wolne pasy, pchać i wdzierać się w grunt [...]ste do Starego Miasta należące, a to i grunt Krzaki zwany przy granicy Kragoli będący, od kilkunastu lat do Starego Miasta [...]wany, dopiero w roku terazniejszym o łąkę przy tymże Mieście leżącą, dopiero od lat sześciu przez swego posesora przygr[...] niewinnie zabranie kłostów zakcesjonował i w sam[...] czynić to swoim samsiadom przykrym słów wyrazem[...]nia. A tak co do zarzutów przeciwko sobie ur. [Je]zierskiemu wyrażonych sprawiedliwie odkrywszy tło[...]nie względem niewinnie sobie uczynionych a do [...] ostrym piórem wypisanych, rane w sercu swoim oświadcza uczucie i przed JWW Lustratorami żali się.

Jan Jezierski, mp.

Suplika [wsi Wilków]

na ręce JWW Komisarzy, najosobliwszych dobrodziejów naszych
Wilków

[s. 216] JW PP Najosobliwsi Ojcowie oraz Protektorzy i Dobrodzieje nasi.

[Z] wielką nieśmiałością do powagi JWPP Dobrodziejów uciekamy się pod wyrok sądu sprawiedliwości, zeznając nasze uciski, które wyznać winni jesteśmy, jako to w paktach[!] opisano będzie.

A najprzód pokrzywdzeni jesteśmy przez granicę brzezińską, przez którą odebrano nam gronta pod same wieś Wilkowo, że nawet kury ledwie nam nie zabijają na groncie nam odebranym do Brzezna, do tego nawet żadnego pastwiska nie mamy w okolicy granic, gdzie tylko inwentarzem naszym ruszemy się, wszędzie zabraniają.

Po wtóre doprasza[my się], jako od naszego pana mamy pokrzywdzenie, że z nas wyciąga więcy ro[boty], jak dawniej obrabialiśmy¹⁷⁶, a to nad tłuکی, co i od tych około dwudziestu [...] dano nam piwa, a do tego drzewo natratwowe, bez żadnego zaciągu nie musieliśmy.

¹⁷⁴ W rękps. pierwsze dwie litery zamazane. Lekcja niepewna.

¹⁷⁵ U dołu strony z zaznaczeniem miejsca wstawienia; ostatni wiersz nieczytelny ze względu na odcięcie brzegu karty.

¹⁷⁶ Według lustracji z 1765 kmiecie robią po dni 2 bydłem i dzień ręczną, półrolnicy robią dzień bydłem, dzień ręczną. Dziesięć do Gniezna płacą, meszne oddają do kocioła konińskiego (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 131v, Tab. 16, k. 69–69v).

Nadto jeszcze do zlewania piwa, którego nie powinniśmy [zle]wać, teraz przymuszeni jesteście do zlewki, co cały dzień ludzi zmużdą, a gdy jeden oparzą, natychmiast karze podpadł dwudziestu [...] batów.

Tudzież od wojskowych, tak brygady, jako też regimentowych [i in]-nych wielkie uciemienie mamy, nad inne wsie, dzień w dzień podwoły, to odpoczynku nie ma, już inwentarze nasze raz bez wojskowych, drugie [przez pa]stwisko, a trzecie bez [przez] nakazy nadworne w drogi nad powinności wyciągają, gdy zaś przejeżdżający wojskowie, ci obroki i jadła dla siebie nakazują [...], szeląga nie dadzą, ledwo dziesiąty zapłaci, a to tylko z towarzystwa [...] zapłacą.

Tu więc złożywszy nasze niegodne prośby do JWPP Lustratorów, Łaskawych Ojców i Dobrodziejów naszych, spodziewani jesteście, że na żądanie nasze od[...] ojcowskie załatwienie. My zaś winni będziemy, com powinni, naszą modlit[wę] i ręce wnosić do Boga, jako dzieci do Ojca, co tylko by zamysł[ili] JWPP u Boga, by się ziejściło, w tym znając, iż byśmy stawili się na wszelkie rozkazy, zrzucimy się pod stopy z ucałowaniem nóg.

JWPP Najosobliwym Dobrodziejom
Gromada wsi Wilkowa

Nro 3-tio. Nota JW Bojanowskiego,
dziedzica Brzezna

[s. 221] Gdy prawem na sejmie w Warszawie odbywającym się JWPP Lustratorom z Prześw. komisji powiatu konińskiego, do starostw tegoż powiatu wyznaczonym jest przeleczono, aby kontrowersye o grunta starostw, miast z innemi dobrami, tych znowu dóbr z starostwami i miastami zachodzące, w swoich lustracyach ciż JWPP Lustratorowie konotowali. Więc swój niżej podpisany dóbr Brzezna, Szczepidła i innych dziedzic, na fundamencie prawa tego od Najjaśn. Stanów Rzplitej i Wielkiego Księstwa Litewskiego Obojga Narodów, skonfederowanych na sejmie wyżej wymienionym, ustanowionego, mając od dóbr wspomnianych swych Brzezna do dóbr wsi Wilkowa królewskich, starostwa konińskiego, w posesyi dziś JW Jozefa Mycielskiego, wojewody inowrocławskiego, orderów polskich kawalera, będącego i do miasta JKM Konina, na koniec od tychże dóbr Brzezna i Szczepi[s. 222]dła do wsi Kurowa, temuż miastu Koninu przez Najjaśn. Króla Aleksandra w r. 1504 nadanej¹⁷⁷ i z temiż [moi]mi

¹⁷⁷ *Przywilej z 11 V 1504.*

dobrami Brzezno i Szczepidło ex co[lla]teralit te stykających się gruntu niemałe od[er]wanie, jak manifesta najprzód śp. And[rze]ja Grodzickiego, chorążego kaliskiego¹⁷⁸ tych [to] dóbr Brzezna i Szczepidła dziedzica contra communitatem civitatis Conin ratione indebitae usurpationis fundi w r. 1577. Także drugi tegoż sukcesorów Marchockich r. 1607. Znowu w innych latach 1723, w 1724 i 1731 r. contra communitatem civitatis Conin et villae Wilkowo, capitaneatus Coninesis non debitaе usurpationis fundi et pratorum B[rze]zinensium poczynione, zaświadczają. O co już od dwóch set i ośmiesziesiąt lat, jak proces graniczny się toczy, a nigdy się na kończy, wypadają zawsze komisye a SRM, te zawsze in favorem starostw i miast albo nie dochodziły, albo upadały, jako [s. 223] i swój niżej podpisany, idąc torem przeszłych swoich antecesorów, wyrobił ode dworu komisya, chcący już tak dawny zakończyć proces, lecz i teraz owoż miasto Konin i starosta, nie chcąc nigdy sprawy tej mieć skończonej, elaborando znowuż diflugia, idąc dawnych antecesorów swoich przykładem in favorem et ad enixissimam postulationem starosty i miasta Konina wółzaczętej tej komisji w r. 1759 limita stanęła¹⁷⁹. Po której limicie już 30 lat mija, wszelako przez stron tych wybiegi taż komisya graniczna swego nie bierze skutku i rozpoczęcia procesu tego już 3 wieki dochodzą, a ani można miarkować z tych, żeby myślały o zakończeniu rozpoczętego tego procesu. Które moje oświadczenie Prześw. lustracyi podawszy, że tak jest piszę się.

Dan, w Brzeznie, dn. 22. m. września 1789 r.

Antoni Junosza Bojanoski, mp.

Rumin Nro 4-to

Suplika na łaskawe ręce JWPP Komisarzy
i Najosobliwszych Dobrodziejów Naszych

[s. 225] JWPP Najosobliwsi Protektorowie i Wespzryciele oraz Ojcowie i Dobrodzieje Nasi. Więc do powagi JWPP my dzieci składamy nasze zażalenia, uciekając pod protekcyą, jaką znając, że nie gdzie indzi udawać się mamy, tylko pod wyrok ojcowski, co nam nakaze, tego obowiązani

¹⁷⁸ Andrzej Grodziecki, chorąży kaliski 1572–1577, zm. przed 19 IV 1578.

¹⁷⁹ Wyrok komisji granicznej z 8 X 1759 w dekrete Stanisława Augusta z 16 VI 1783, którym pozywał władze miasta i obywateli Konina na sesję tej komisji w sprawie rozgraniczenia dóbr Kurowa od Szczepidła, Brzeźna, Grodzca i Morzystawia na dzień 1 IX 1783. Sąd komisarzski królewski, zebrany na granicy pomiędzy wsiami Kurowo i Szczepidło, odroczył sesję do 16 VII 1784. Wobec przedłużania się rozstrzygnięcia sprawy przez sąd Komisji Dobrego Porządku, król przekazał w 1791 sprawę z powrotem sądowi asesorskiemu w Warszawie (W. Maisel, *Wyroki sądu*, s. 280–283).

jesteśmy służyć i pełnić wszelkie rozkazy. A najprzód zaniesiemy prośby do JWPP Łaskawych Naszych Ojców i Dobrodziejów, w tych niżej punktach opisanych, jako to jesteśmy pokrzywdzeni od pana naszego, który nas przymusił do:

1-mo. Dawniej nie płaciliśmy czynszu, tylko złp 3, a teraz musimy dawać po złp nro 6¹⁸⁰, trzy więcy.

2-do. Dawniej kądzieli nie przedliśmy, jako po półtory sztuki, a teraz przymusi oni jesteśmy po 2 szt.

3-tio. Do tego jeszcze nad ten przydatek dają po sztuce i nie płacą po złotemu pod rozkazem i karą cie[lesną].

4-to. Piwo powinno nam być w zaciągu, jako dawniej rachowano, za dni 3, a teraz tylko za dni 2.

5-to. Do zlewki piwa nie dawaliśmy ludzi, a teraz musimy dawać dwóch, co zrudzą cały dzień.

6-to. Do tarcia przymuszeni jesteśmy bez zaciągu, co przedtym nigdy nie bywało tego, chyba za uproszeniem.

7-mo. Drogi odbywać musiem różnie, po 12 mil mniej lub więcy, przedtym rachowano nam za zaciąg, a teraz bez zaciągu i to, gdy się trafi droga, wymówić się nam nie dadzą.

8-vo. Drzewo tratwowe zwozić bez żadnej nagrody musimy.

9-no. Mamy to, iż byśmy 3 tłuści w roku odbyli, a teraz bez liczby odbywać musimy.

10-mo. W młócce, gdy swój wydział wymłóci, to go jeszcze do inszy robotą wezmą, że aż nocy zasięgnie.

11-mo. Tudzież w dziesięcinie wytyczny mamy znaczne pokrzywdzenie przez Wiel. JM ks. proboszcza, który puszczając dziesięcinę szlachcie bądź innym, ci dowodzą sobie jak jak tylko rozum ich każe, że nie tylko to biore, coby im należało, ale i od czeladzi naszych wybierają, do tego jeszcze w mendlach snopki przezucają, a w tym jeszcze gdy się zatrudni, musimy czekać z wytykiem, że bywa to tak jemu, jako i nam przez oczekiwanie się za dziesiętnikiem descz zmoczy i po rosocie my niebożęta naszemu parochialnemu kościołowi meszne dawać musimy, co o to już nie idzie nam, ale tu z dawna ojcowie nasi nie mieli tej subiekcyj i tej krzywdy, którą my teraz ponosić musimy, bo tylko piennę kwotę z dziesięciny opłacali, czego i my sobie życzymy, ażebyśmy piennę sumę jak dawniej opłacali, tak płacić pragniemy. Nie szłoby nam o to, żeby snopowe dziesięcinę

¹⁸⁰ *Według ilustracji z 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 132v, Tab. 16, k. 68v).*

dawać¹⁸¹ ale że Wiel. JM ks. proboszcz w wysoką cenę wprowadził, a my bym na to nie wysłali, o co dopraszamy się JWW Łaskawych PP Dobrodziejów, żeby już pieniądze dziesięcinę dawali, będzie to ni z naszą krzywdą, ni też Wiel. JM ks. proboszcza.

12-do. Mamy pokrzywdzenie przez granicą sławską, co nam odebrano gruntu i łąk niemało, prawda, że przed komisją, ale to z naszym pokrzywdzeniem, prawda, przyłączono ze sławski granicy do naszej kawałek gruntu i łąki, ale i ten dwór nam odebrał i dwór użytkuje z tego.

13-tio. Dopraszamy się Łaskawych PP i Dobrodziejów naszych stronę pokrzywdzenia między Krasnicą, z którymi mamy wspólne pastwisko, gdy się łączy granica Romina z Krasnicą, tam łąki i pastwiska stykają się, my tedy nie zabraniamy Krasnicy na naszym paść, a gdy nasze przendzie bydle lub świnie, to je zabijają, a do tego jeszcze łąki nam wypasają.

My teraz nie inną ucieczkę w tych wszystkich naszych, pokrzywdzeniach, jako widząc otwarte wrota do Ojców Naszych, Łaskawych PP i Najosobliwszych Dobrodziejów, uciekamy się tedy, ścieląc się z wielką nieśmiałością z układnieniem do stóp i z ucałowaniem nóg, JWWPP ławica wsi Romina, najosobliwszych dobrodziejów naszych.

Nota przez gromadę wsi Patrzychowa JWW Lustratorom podana

[s. 229] JWW Lustratorowie od Stanów sejmujących do starostw wyznaczeni.

Kiedy inne gromady w uciążliwościach swoich podane noty przyjęte do pióra lustracyi terazniejsze miały, przeto i wieś Patrzychow gromadząc jednomyślność nieść pokrzywdzenia swoje do Was JWPP odważa się, a dufa, iż wzajemną korzyść w odebraniu od nich tej noty przez JWPP odniosą, a że w granicach niemałe wieś nasza ponosi krzywdy, jako i w niektórych okolicznościach uciążliwa jest, w następnym żali się sposobie.

Gront Gęsawy z dawna do Patrzychowa należący, z którego siano na użytek dwora starościńskiego zbierano, teraz do dóbr ziemiańskich Wólki¹⁸², w kluczu gosławskim będącej, oderwano. Jaz na wodzie patrzychowskiej własnej niedawnemi czasy do wsiów ziemiańskich Godzice¹⁸³ i Wola

¹⁸¹ *Dziesięcinę snopkową do Gosławic dają. Meszne do Starego Miasta (ibidem, Tab. 16, k. 68v).*

¹⁸² *Wieś Wólka, dziś zaginiona.*

¹⁸³ *Obecnie Grodziec, wieś, siedziba gminy w pow. konińskim.*

Pałęzna¹⁸⁴ gwałtown[i]e odebrane i przywłaszczone i gdy ptastwo podług swej natury na wodę rzeczoną Gęsawy¹⁸⁵ padnie i po niej płynie, to JP Maciej Bylina, wsi Wolki posesor, one strzela i zabierać każe. Podobnym sposobem grunt Skrzyńka zwany, do Patrzychowa, pod samą starą rzekę Wartę należący i używany, W Bojanowski, miecznik poznański, bezprawnie do wsi Szczepidła swej dziedzicznej teraz sobie przywłaszcza. Wodociek Wiercice zwany, w rzekę Wartę wpadający, wieś Patrzychow, królewską od wsi Drażna ziemiańskiej WW Bojanowskich dziedzicznej dzielący, przez WW Byszewskich część gruntu rzeczonego do wsi Patrzychowa przyległego i należącego, a mianowicie gront Węborek zwany, gwałtownie przywłaszcza.

Że zaś podług lustracyi r. 1765 gromada wsi Patrzychowa wyszynk piwa w kolej odbywała za zezwoleniem JW starosty¹⁸⁶, karczmę swym kosztem do szynku rzeczonego [s. 230] wystawiła, aby więc to zezwolenie JW starosty i przez gromady wystawienie karczmy od szynku kolejnego dawną lustracją objętego przez terazniejsze dzieło uwolnioną była, uprasza. W granicach ponoszące od dóbr ziemiańskich krzywdy z pilności swej Stany zawiadamia.

Że zaś miejsce Zrękie¹⁸⁷, na którym od dawnych czasów gromada wsi Patrzychowa z swemi inwentarzami, zwłaszcza podczas wielkiego wód oblewu, mieściła się teraz przez obsadzenie Holendrów starościńskich użytek na tym gruncie zabroniony im został, a z użytku wszystkich gruntów podług rzeczonej lustracyi czynsz JW starości opłaca, przeto o pozwolenie użytku na tym gruncie gromada uprasza, a scinianie dębów na tym gruncie rodzajnych i pożytkujących Holendrom, czyli chłopu 1 w tym miejscu obsadzonemu, zabronienia od JWPP żąda.

Że zaś gromada przymuszona na stróża dziennego beczkę piwa dawać, w żniwa 10 dni robić, w zimie drzewo na tratwy do rzeki i na podwórze wozić, czego dawniejszą lustracją¹⁸⁸ nakazane nie jest, od rzeczonego nakazu przez JWPP żąda uwolnienia i terazniejszą lustracją wzbronienia.

Michał Wrobel, piórem trzymanym; Wincenty Wrobel, piórem trzymanym; Kazimierz Kurzawa, piórem trzymanym;

¹⁸⁴ *Wieś Wola Podłęzna w gminie Kramsk.*

¹⁸⁵ *Rzeka Gęsowa, lewy dopływ Noteci.*

¹⁸⁶ *APP, Kalisz, Tab. 15, k. 136, Tab. 16, k. 69v; APP, Konin grodzkie, 147, k. 376–376v,*

Excerpt z lustracji starostwa konińskiego na prośbę usilną osiadłości wsi Patrzykowa, co do punktu ich powinności wydany 1765.

¹⁸⁷ *Obecnie Żrękie, wieś w gminie Kramsk.*

¹⁸⁸ *Lustracja z 1765 nie określa takiej powinności.*

Woyciech Zabierek, piórem trzymanym; Filip Spruch, piórem trzymanym; Rusin, piórem trzymanym; Szymon Kurzawa, piórem trzymanym; Mateusz Modelski, piórem trzymanym; Jan Baniecki, piórem trzymanym; Jozef Baniecki, piórem trzymanym; Kasper Wrobel z swym i cały gromady imieniem, piórem trzymanym.

Protestacya
przez JW Bronikowskiego podana

[s. 233] Zażalenie W Adama Bronikowskiego¹⁸⁹, podkomorzego nadwornego JKM, naprzeciw JW Jozefowi Mycielskiemu, wojewodzie inowrocławskiemu a staroście konińskiemu, orderów Orła Białego i Ś[w]. Stanisława kawalerowi, tudzież ur. Jezierskiemu, w tymże starostwie wójtostwo posiadającemu, różnym w tymże starostwie pobiednikom, na ostatek i naprzeciw chłopom wsiów Modły Królewskiej, Wilkowa i Lisca Wielkiego, do starostwa konińskiego należących, JW lustratorom od Najjaś. Stanów do lustracyi starostw powiatu konińskiego wyznaczonym, pod dn. 21. m. września r. 1789 do pióra oddane i podpisane.

Im liczniejsze zdarzać się zwykły w sąsiedztwie granic uszczerbki, tym skwapliwej krzywdy ponoszący tam się skarży i żali, gdzie mu prawo, gdzie zręczność odślania się najsposobniejsza. Tej dżętkości [!] skutki dawno spełniane, bo jeszcze od r. 1769, w ciągu smutnej dla Ojczyzny zawieruchy¹⁹⁰, tak przez ekonomów JW starosty konińskiego, jakoli początkowanie więcej jeszcze przez ur. [Jana] Jęzierskiego i teścia jego ur. [Jakuba] Linskiego, wójtostw w Starym Mieście na ten czas dzierżącego, a następnie temuż dziś posiadającemu ur. Jęzierskiemu ustąpionego¹⁹¹, niemniej przez różnych pobiedników tudzież przez chłopów wsiów Modły Królewskiej, Wilkowa i Lisca Wielkiego, tak wielkie majątności Zychlina z wszystkimi przyległościami, żalącego dziedzicznych, zrządzone w granicach szkodności, że przez wytrzebienie grąków, wycięcie borów, wyrudowanie krzaków i zaroślin, zepsucia granic formalnych, zarzucenia strugi Radzina zwanej¹⁹², przez zajęcie pastwisk i łąk do wsiów żalącego od wieków

¹⁸⁹ Adam Szczęsny (Feliks) Oppeln-Bronikowski (syn Adama), szambelan królewski, w 1778 odziedziczył majątki Zychlin i Krągole, zm. w 1840.

¹⁹⁰ Wydarzenia z okresu konfederacji barskiej 1768–1770 (zob. J. Łojko, P. Łojko, *Życie polityczne*, s. 331–332).

¹⁹¹ *Cesją z 4 X 1773 (AGAD, KK, 51, s. 320).*

¹⁹² *Struga Radzina, prawy dopływ rzeki Powy.*

właściwych, jak największe czuje pokrzywdzenia, o które w najuroczystszym sposobie w niniejszej zaskardze niesie swe zażalenie.

Że, lubo między wsią Zychlinem, żalącego dziedziczną, a wsią Starem Miastem do starostwa konińskiego należną, widoczność granicy przy drodze bitej od Konina do miasta Rychwała idącej utrzymywać się powinna, a wprawdzie od dębu na kopcu stojącym nad tąż drogą po lewej ręce od Konina idąc, o którym dokument jeszcze od r. 1563 jasno opiewa¹⁹³, jako i wiele innych dowodów. Których się tu dla wielości nie umieszcza. Ur. Linski podczas wzmiankowanej [s. 234] zawieruchy r. 1769, kiedy śp. ojciec¹⁹⁴ żalącego za granicą zamieszkać przez lat 4 musiał, a następnie jeszcze ur. Jęzierski, zięć jego, nie znając dla siebie żadnego odparcia, a w myśli, że rozprzestrzenienia swego wójostwa nikt nie nagani, nie tylko najpierwsze bezprawia przez wycięcie boru sosnowego, o czym dawne wizje i manifesta zaświadczą jasnie, grātu na pole orne dobycia i przejścia za tęż drogę bitą ważył się, ale też swym przykładem i innych posiadaczy, jako to nasamprzód owczarza, potym mielcarza i gościnnego w Starym Mieście dawniejszych, tudzież dawniejszego proboszcza konińskiego JM ks. Młodzieiowski¹⁹⁵, kanonika katedralnego kujawskiego, jako i wielu chłopów z Starego Miasta do worywania i ciśnienia się w granice majątności zychlińskiej zachęcił. Który to bór od dębu rzeczzonego począwszy nad bitą drogą konińską po lewej ręce stojącego, ponad krzakami Dropinice zwanemi, a właściwie do Zychlina zawsze należnemi, ze wszystkim wycięli, klafty pobrali i na pole orne wydobyli, w czym i ekonomowie JW wojewody dawniejsi, pomimo rozkazu JW swojego pana, bo głośnie brzienne jego przymioty i własność duszy znakomita, daleko zawsze od skrzywdze nie tylko nie każe, ale nawet zabrania czynić w granicach naprzykrzeń, jedynie tylko chcąc większą wykazać gospodarstwa poprawę, dziedzinie Zychlina uszkodzenia znaczne pomnazali tak dalece, że dziś żalący w ciągu teje granicy, a w przejściu przez drogę widzi się być wszereż na staji trzech i czterech, w długości na staji kilkanaście, skrzywdzonym.

Czynił śp. ojciec żalącego prawne i urzędowe, powróciwszy [z] zagranicy, swe pilności, skarżył się jak najsolenniej przeciwko zwanemu młynarzowi z młyna Golanki do starostwa konińskiego należącego, że przy teje bitej drodze, po lewej ręce od Konina idąc, kamień graniczny wykopał

¹⁹³ Zob. M. Hałasiński, *Rozwój przestrzenny*, s. 61–64.

¹⁹⁴ Adam Bronikowski, z „Oplów” (1714–1778).

¹⁹⁵ Aleksy Młodziejowski, *pleban kościoła św. Bartłomieja w Koninie, kanonik kujawski, proboszcz koniński 1781 i 1783* (J. Łojko, H. Witczak, *Życie religijne*, s. 277).

i na kamień młyński wyrobił, o czym dziś żyjący zaświadcza są świadkowie, że krzyż i pół miesiąca na tymże widzieli kamieniu wykute. Wyjednał tym końcem r. 1775 komisją od Stanów do rozgraniczenia¹⁹⁶, którą lubo już śp. ojciec żalącego był sprowadził komisarzy, na obowiązujące żądania JW wojewody a starosty konińskiego limitować był [s. 235] przymuszony, a w limicie takowej sposobem wszystkich na ten czas niedokończonych komisów i ta na zawsze unikła. Byłby śp. ojciec żalącego innych szukał prawnych sposobów odzyskania swych grątw, przyswojeniem ur. Linskiego i Jezierskiego, i innych zajętych i sobie przywłaszczonych, gdyby nie jednobrzemienne oświadczenia JW wojewody, że w sporze takowym granicznym ofiaruje przyjacielską decyzją, były od czasu do czasu bezskutecznie jegoż wstrzymywały. Byłby i dziś spadkowanie po śp. ojcu swoim też dobra wspomniane dzierżący i posiadający przez komisją z Najjaśn. Asesoryi Koronnej wyjednaną już dopiął zamiaru pozysku, gdyby nie te same JW wojewody słowne i listowne rozkazy, w słodkiej nadziei ziszczenia tych zapewnień wyglądając dotąd nadaremnie nie były żalącego ucierpluwały.

W tym tedy opisie szkodności swych granic postępując dalej, żali się w jednojękliwym brzmieniu, że bór sosnowy i Zarośle właściwe do Zychlina wycięli ur. Jezierski, owczarz, mielczarz i gościnny z Starego Miasta wraz z innemi chłopami królewskimi. Pole częścią dla siebie, częścią na pański folwark wyniwili, a postępując dalej tenże Jezierski chłopom wsi Janowic¹⁹⁷, żalącego dziedzicznej, łąk na wozów mniej lub więcej 10 sobie przyswoił i poprzegradzał. Wierzbę w łąkach będącą, a niedaleko kopca na łące dziś przez niego używanej, o której wzmiankuje dokument graniczny¹⁹⁸ zadawniony, ściąć kazał i za tenże kopiec przeszedł, a równym sposobem bór i Zarośle do folwarku Krągolka zwanego, a do dóbr Krągoli, żalącego dziedzicznych, wyciął i na pole orne obrócił wszystko, oświadczając, że to tylko, co dawniejsze lustracje¹⁹⁹ jemu nadały, dziś obsiewa i użytkuje, przeszedłszy tąż drogą bitą, aż nad Zarośle do tejsze Krągolki należące, jako iść powinna ponad borem granica między Krągolą i Starym

¹⁹⁶ *Sejm rozbiorowy w 1775 wyznaczył komisję do rozgraniczenia między starostwem konińskim, a majątnością ur. Adama Bronikowskiego dobrami dziedzicznymi i dobrami Małym Liscem, ur. Liseckich dziedzicznymi (VL, t. 8, s. 366–367). Dekret Komisji z 12 IV 1786 nie rozszedł sprawy do końca (APP, Konin grodzkie, 157, k. 421–421v).*

¹⁹⁷ *Obecnie Janowice, w gminie Stare Miasto.*

¹⁹⁸ *Dokument z 1563.*

¹⁹⁹ *Lustracje z 1661 i 1765 nie wspominają o tym nadaniu.*

Miastem, ściennie od wschodu ku zachodowi słońca wpadać w wierzchowisko stawu młyna Golanka zwanego. Jako i w tym miejscu młynarz Golanka bór na pole wyniwił, które następnie ekonomowie staromiejscy do pańskiego przyłączyli folwarku, przez co wszere znowu na staj kilka posunęli się w granice żalącego.

Do tegoż wierzchowiska, gdy się kończy dzie[s. 236]dzina Krągoli z Starym Miastem, przy którym 3 pale w miejscu błotnistym zamiast narożników, jak dekret graniczny 1603 r. opiewa to jest Starego Miasta, Krągoli i Modły Królewskiej ubite, ciągnie się granica, gdzie ten sam dekret w strudze Radzina 11 wymienia palów dębowych od północy ku południowi między Modłą Królewską i Krągolą, gdzie Krągola ustawa, a dalej idzie granica między Modłą Królewską a Karsą, żalącego dziedzicznymi. Żeby zaś innym obróceniem na wodocięku chłopci z Modły Królewskiej więcej sobie przymnożyli siana, strugę Radzinę zwaną zarzucili i przez obrócenie wodocięku do dziś dnia dobrze znacznego tak, że granice wsi Karsy w sianie znacznie umniejszyli. Tąż strugą idąc ustawa granica Modły Królewskiej, a idzie równym wodociękiem między temiż Karsami a Modłą Księżą²⁰⁰ do probostwa konińskiego należąca, a tu stąd przynosi żalący z drugiej strony opisanie swych granic. Stawa przy narożniku wsi Zychlina, żalącego dziedzicznej, wsi Brzezna W Bojanowskiego, miecznika poznańskiego, właściciela i wsi Wilkowa do starostwa konińskiego należącej, które to narożniki dziedzicy Brzezna i Zychlina na mocy wzajemnych dowodów w dolinach dębczyną obrosłych sobie przyznają. Skarzy się więc żalący, że lubo od tychże narożników iść powinna między wsią Zychlinem a wsią Wilkowem granica od wschodu ku zachodowi słońca prosto koło błota i krzaków Mazonia zwanego, na mocy dokumentu dawnego²⁰¹ błoto rzeczony wzmiankującego i formalność granic łuszczącego aż do przodka lasku i borku Pawłow zwanego, do narożnika wsi Wilkowa, wsi Zychlina tudzież czyli miasta Konina, czyli też probostwa konińskiego, tak jednak, że ciż chłopci narożniki wyżej opisanie przekroczyli, a przez co z znacznym uszczerbkiem w dziedzinę Zychlina wcisnęli się. Krzaki i chrosty do majętności Zychlina należące, najwięcej od r. 1769, wycięli i wyrudowali, a pole właściwe do Zychlina wszere na staj kilka, wzdłuż na staj kilkanaście, sobie przywłaszczyli. Od narożników rzeczonych w początku borka Pawłowa

²⁰⁰ *Wieś Modła Księża, nad strugą Pokrzywnicą, uposażenie plebana staromiejskiego oraz proboszcza fary św. Bartłomieja w Koninie. Parafia Stare Miasto (Liber beneficiorum, t. 1, s. 241). Obecnie w gminie Stare Miasto.*

²⁰¹ *Dokument z 1563.*

przy drodze [s. 237] bitej od Konina do Grzymiszewa idącej, dawniej żywszych, a teraz zoranych, ustawa granica Wilkowa, a idzie sciennie majątność Zychlina nie wchodząc w to, czyli z miastem Koninem, czyli z probostwem konińskim, przez przodek Pawłowa, jak dziś jeszcze dawniej ciętych duktów na mocy dokumentów²⁰² są znaki. Prosto przeszedłszy przez drogę z Konina do Zychlina, przez Pawłów idącą od wschodu ku zachodowi słońca, na kamień graniczny w błocie Łowiska zwanym, z dokumentem zgodny, wychodzi granica, których kamieni granicznych, jak wizyje świadczą, już więcej do miasta wykopano. Idąc świeżo przez Budziany do probostwa konińskiego wydobyte niwy, przychodzą dziedziny Zychlina, miasta Konina, czyli probostwa konińskiego do narożnika staromiejskiego przy dębnie nad drogą bitą od Konina do Rychwała idącą, który to dąb graniczny, już powyżej w swym żalący wzmiankuje zażaleniu.

W tym miejscu kończąc opis granicy drugiej dziedziny, udaje się do świadczenia krzywd swoich między innymi dziedzinaми swemi a dobrami królewskimi doznawanych. A tak granice między Zdzarami²⁰³ i Liscem Małym, swemi dziedzicznymi, a Liscem Wielkim królewskim w następnym opisuje sposób. Narożniki Zdzarów, żalącego wsi dziedzicznej, Kiszewa²⁰⁴, wsi ziemiańskiej i Wielkiego Lisca, do starostwa konińskiego należąca, jako są znaczne, tak niezakwestionowane. Kiszewy przy nich, gdy ustawają idzie sciennie od wschodu ku zachodowi słońca sciana kopcami oznaczona między wsią Zdzarami a Liscem Wielkim, aż do narożników Zdzarów, Lisca Małego i Wielkiego Lisca na polu przy strudze Smierdząca²⁰⁵ zwanej, w końcu boru Zdzarowski stojąc ku wschodowi po prawej ręce strugi, a wielkolisiecki i małolisiecki w równej dystancji po lewej ręce za strugą będących, które jak równie są znaczne, tak przez te 3 dziedziny z narożne utrzymywane. W tym miejscu, gdy wsi Zdzar granica się kończy, a idzie między Liscem Małym a Liscem Wielkim granica całe widoczna, bo samym wodocikiem strugi Smierdząca zwanej, której nawet gromada wielkolisiecka nie zaprzecza [s. 238] i nad którą chłopci Małego Lisca spokojnie od wieków grąta swoje posiadają, nawet nad tymże wodocikiem kopiec oczywisty żalący pod samym Liscem Wielkim w końcu ogroda na łące być okazuje, jako wodocięk strugi Smierdzącej, że pod samym Wielkim

²⁰² *Dokumenty graniczne z 1563 i 1607.*

²⁰³ *Obecnie Zdzary, wieś w gminie Stare Miasto.*

²⁰⁴ *Obecnie Kiszewy, wieś w gminie Tuliszków. W latach 1789–1791 wieś należała do Wojciecha Czarnieckiego, komornika kaliskiego (Chodyła, s. 59).*

²⁰⁵ *Prawdopodobnie dawniej dopływ Strugi Lisieckiej.*

Liscem w strugę Radzinę wpada, jako przeszedłszy tę strugę prosto od wschodu ku zachodowi słońca w końcu struga do Lisca Wielkiego należącego, widoczny okazuje kopiec. Drugi takowyż scienny w prostej linii nad lasem Kruczyna zwanym, a lasu tego większa połowa od wieku do Małego Lisca należąca, który przeszedłszy nad smugiem Zaleski zwany, narożniki Lisca Małego, wsi dziedzicznej, Lisca Wielkiego i Głowiewa, wsiów królewskich, jak najpewniejsze okazuje. Którą to widoczną granicę tako nad strugą Smierdząca, jakoli też przez kopce okazywane licznymi, a najdawniejszymi dowodami tudzież dobitnymi świadectwy, lubo żalący stwierdzić i umocnić sobie oświadcza. Tak jednak skarży się na chłopów Lisca Wielkiego jak najsolenniej, że trzymając strugę Smierdząca za graniczną, przez staj kilka razem też strugę przechodzącą i grąta aż pod sam Lisiec Mały zabierają, twierdząc bez podobieństwa, bez dowodu, bez kopców i znaków, że miedza grąta chłopskie od folwarku pańskiego dzieląca ma być graniczna, przez co i pastwiska Małemu Liscowi i niwy niemal wszystkie od wieków w spokojnym użytku do Małego Lisca będące, zabrać by usiłowali. Są dawniejszych dziedziców Lisca Małego, WW Lisieckich²⁰⁶ dwóch braci rodzonych, liczne wizyje i manifesta, że ciż chłopci Wielkiego Lisca bór do Lisca Małego należący wycięli i na pole obrócili, że łąk nie mało nad strugą Radziną z tej i z owej strony zajęli i w pastwisko własne [obrócili]. Do Małego Lisca, że się wdzierają kowal z Wielkiego Lisca, że na własnym boru małolisieckim węgle palić odważył się, które WW Lisieccy zabrać kazali, i sprawę do ziemstwa o wiolecyą z JW wojewodą wytoczyli. Jest i dziś żalącego wizya i manifest, że ekonom Lisca Wielkiego, ur. Topolski sosien 10 na własnym boru żalącego ściał i na bale zrznać kazał.

Te i tym podobne skargi i zażalenia [s. 239] swoje oddaje JWW lustratorom niżej podpisany

Adam Szcześnie Bronikowski, podkomorzy nadworny JKM,
komisarz powiatu konińskiego, mp.

Nro 8-vo. Protestacya
od dziedziców wsi Czyzewa podana

[s. 241] Gdy, prawo, na którego mocy terażniejsza w starostwie konińskim odprawuje się lustracyja, przepisało, aby i grunta, a mianowicie lasy i bory lustrowane i podług potrzeby przez JWW lustratorów rozporządzone

²⁰⁶ Tomasz i Jan Lisieccy, synowie Mikołaja Lisieckiego, 3 VIII 1772 złożyli pozew przeciwko Adamowi Bronikowskiemu w sprawie zajęcia części gruntów należących do Lisca Małego (APP; Konin grodzkie, 115, k. 204v–205).

były, a gdzieby i od kogo o tę graniczną zachodziła kwestya, w dziele lustratorskim opisaną została, a ur. Kazimierz Głoskowski widząc JWW lustratorów grunta, bory i lasy wsi Głowiewa objeżdżających i lustrujących, a przez ludzi głowieskich przez grunta tychże ur. Głoskowskich, właściwie dziedziczne do Czyzewa należące, prowadzonych, z powodu przy należytej bacności wybiega przeciwko tymże JWW lustratorom i na miejscu, niesprawiedliwie sobie przez gromadę głowieską przywłaszczonym niniejsze w ręce ich oddaje własności swojej tłumaczenie. Iż gdy wioska ta Czyzew dla nieustannej rewolucyj procesowej dziedziców Czyzewa tudzież okropnych onym praktykowanych przypadków przysłała do tego stanu, iż już wieś o 1 tylko chłopie, a dwór o 1 koniu i krowie utrzymywał się. Nadto ta wszystka dziedzina tak zarosła krzakami, iż pomimo wsi przejechawszy widzieć jej wszak nie było można, na ten czas sąsiedzkie wsie, a mianowicie wieś królewska Głowiew i przy małej dworowi robociznie swobodna i osiadła miała wolność, czyli raczej nie miała odporu w granicy tej wsi Czyzew podług woli swojej cisnąć się. Nadto jeszcze w r. 1755 nawałnicą gradową²⁰⁷, gdy tak zburzoną została, że tylko miejsce zostało, gdzie wieś była, chłop zaś żaden w niej nie został się, a bory i lasy, mianowicie na gruncie leżą Czuzewska tak do góry z korzeniami przewrócone zostały, że przez kilka lat tak ludziom, jako i wszelkiemu inwentarzowi w stronę ku Głowiewu przejścia żadną miarą nie dozwoliły, na ten czas tym bardziej chłopstwo głowieńskie łąki i grunta czyzewskie niwicz miało podaną sobie forę.

A gdy po nabyciu dziedzictwa przez ojca IMMPP Głoskowskich prawo r. 1768 zaskoczyło i zabroniło kwestyonowania gruntów²⁰⁸, a w wsi prawdziwie właściwych oczekiwali końca procesowi granicznemu między Swięcią JW opata łądzkiego²⁰⁹ pryncypalnie dziedziczną, a wsią Głowiewo królewską, w której i Czyzewo pobocznie na ten czas przybijał, a gdy na ostatecznej [s. 242] komisji granicznej dowiedli dokumentami swemi własność gruntu Łoza Czyzewska aż pod rolę do Głowiewa używane

²⁰⁷ *Nawałnica nadciągnęła 10 VI 1756 o 9 godzinie. Józef Mycielski 15 IX rozdał żyto z dóbr Tuliszkowskich [...] między ludzi i poddanych do siewu dla wsi Chorzeń, Rumin, Stare Miasto, Międzyzlesie, Czarkowo, Barczygłów, Lisiec i Głowiewo na kwotę zł 2506 gr 22 (APP, Konin grodzkie, 137, k. 193–199v, 205; zob. J. Łojko, Dzieje parafii Stare Miasto, s. 80).*

²⁰⁸ *Konstytucja* Objasnienie dziesięcioletnich lustracji starostw i królewskich ziem (VL, t. 7, s. 314–315).

²⁰⁹ *Zakon cystersów w Łądzie. Obecnie wieś Swięcia w gminie Rychwał w pow. konińskim.*

finalnym dekretem w r. 1776 wypadłem, a przez JW starostę konińskiego trzymanym i akceptowanym grunt ten Łoza Czyzewska nie tylko do Czyzewa przysądzony, ale nadto i przez JWW, na ten czas sędziów i przez JMP Skąmpskiego, komisarza JW starosty konińskiego, był oddany IMPP Głoskowskim reszta zaś gruntu między Łozą Czyzewską a drogą z Rychwała do Konina idącą, od granicy Dąbroszyn, swej czyli sporskiej, leżącego, różnego rodzaju drzewami zarosłego, zostało się bez rezolucyi na ten czas sądowej. A tak mając sobie grunt Łozę Czyzewską oddany, ten przez lat 6 spokojnie trzymali, łąki nie tylko na własny użytek siekali, ale i w granicznym nawet i samym chłopom głowieskim przedawali. Dopiero po lat sześciu chłopstwo głowieskie nakłoniwszy ku swojej woli podstarościę głowieskiego, z kilkuset ludzi zgromadziwszy armią, wpadli na te same łąki i siana kilka for przemocą ludzi zabrali. Które lubo WJMP Pruski, bywszy posesor oddał do Czyzewa, jednakowoż i następny podstarości Głowiewa powodując za sobą kilkaset ludzi, to samo powtarzał i tym sposobem tak już raz oddany grunt Łozę, jako i część lasu między Łozą a drogą konińską od Rychwała leżącą, z zawałów i wywrotów do samego jedynie Czyzewa uprzątńioną, niesprawiedliwie chłopstwo samo z podstarościami zakwestyonowali. A lubo IMMPP Głoskowscy tylokrotnie w ziemstwie kaliskim rozsądzenia się granicznego żądali, JW starosta koniński tego unika, sam do uznania, na którym IMPP Głoskowscy przestać oświadczają się, na grunt ten zjechać nie chce, tylko samego chłopstwa chęciom dogadza i zawiera, jako i terażniejszy ich własny skargi poznać się daje, a chłopstwo w nadziei w protekcyi pańskiej absolutnie grzesząc i strzymania nie mając i na własne ich targa się osoby, o co najwięcej przeciwko JW starości użalając się, aby te grunta, których przy terażniejszej nocie okazują własność pod rozrządzenie lustratorskie nie podpadały, [s. 243] dopraszają się.

Kazmierz Głoskowski, swym i brata swego imieniem, mp.

[Suplika wsi Modły]

[s. 245] JWPP oraz Osobliwsi Dobrodzieje Nasi.

[Z] wielką powagą i uszanowaniem ścielemy się pod stopy z ucałowaniem nóg JWPP naszych, zanosimy tu, więc suplikę pod wyrok sądu sprawiedliwości. Dopraszamy, ażebyśmy w naszych uciskach mogli pozyskać ojcowskie rozporządzenie i oświecenie w naszych pokrzywdzeniach.

A najprzód mamy pokrzywdzenie znaczne w łąkach, [które] nam woda zalewa, a to przez wieś Karsy, bo strugę zawalili wycinając łąki. Po drugie

jazamy, co od dawnych czasów woda nad górą chodziła, a teraz wszystka się obróciła na łąki nasze i zatopiła, stąd wielką krzywdę ponosimy, bo przedawaliśmy po 12 fur siana, teraz ledwo po 3, i to z wody wyciągać musieliśmy. Do tego pastwiska żadnego nie mamy w okolicy granic, gdzie tylko z bydłem ruszemy wszędzie zabraniają, przedtym mieliśmy wolne pastwisko na Warczygłowie, a za terazniejszego pana jest zabronione.

Po wtóre dopraszamy się i w tym, jako od pana mamy też pokrzywdzenie, bo przedtym odbywaliśmy tylko 3 tłuکی, a teraz [bez] liczby odrabiać musimy tudzież dawniej do piwa tylko nam się drew dowieźć, porębać, odrobić należało, a teraz przymuszeni jesteśmy do zlewania piwa i przenoszenia najdali, co dwóch ludzi cały dzień trudzić muszą.

I w tym nadgłaszamy się, jako wojskowych tak brygady, jako też regimentowych i innych wielkie uciężenie, dzień w dzień podwoły i w święto odpoczynku nie ma, już inwentarze nasze raz od wojskowych, a drugi raz bez pastwisko, którego nie mamy i przez łąki wzwyż zmianowane [w] zimę garści siana mieć nie będziemy, do tego wojskowym przejeżdżającym obroki, jeść dawać musimy, ledwo dziesiąty zapłaci i to tylko z towarzystwa.

Po wtóre grunta przy granicy naszej leżące, które użytkuje Wiel. ks. Kalsztyn, kanonik gnieźnieński, proboszcz koniński, słyszeliśmy od naszych starszych gospodarzy, że to do nas należało i one obsiewali, tych będzie długości staj 10, wszerz zaś więcy.

Tu, więc złożywszy nasze niegodne prośby od JWPP Łaskawych Ojców i [Dobrodziejów] naszych spodziewani jesteśmy, że na żądanie odbierzem ojcowskie załatwienie. My z[...]ni będziemy com powinni, nasze modlitwy i ręce wnosić do Boga, jako dzieci do Ojca [pro]sząc co tylko by zamyśleli JWPP u Boga sobie uprosić, to żeby się pełniło, w tym [...] jesteśmy poddani, z wielką nieśmiałością do powagi stawienia z z[...]amy się podnóżki z ucałowaniem nóżąt.

JWPP Najosobliwszych Naszych Dobrodziejów
Gromada wsi Modły

Nro 7-mo et 8-vo. Od gromad wsiów Lisca Wielkiego
i Głowiewa, protestacya

[s. 249] Protestacyja Lisca Wielkiego przeciwko Małemu Liscowi,
WJMP szambelanowi Bronikowskiemu w Kręgoli

Ciągnie się od błota między Małym Liscem i Wielkim Liscem aż do stawu Smierzący Małego Lisca, ciągnie się granica królewska blisko Małego Lisca i na tej gaci okrągły z Małego Lisca kopce królewskie porozorywali,

między Małym Liscem ciągnie się ta granica aż do łąki pod Lisiec Mały do narożników Mostki zwane. Te narożniki są głowieński, Lisca Wielkiego i Małego. Kasper stary Gzik ma lat przeszło 90, zeznał granice pod Małym Liscem nad strugą i kamień tam był z herbem królewskim, słyszał od ojca swego o tym kaminiu, także Marcin Krych stary zeznaje to samo o tym kaminiu, także młodszy Grzegorz też samo zeznaje i Jakub Dąbek to samo zeznaje, jako słyszał od ojca swego, że ten kamień był w ścianie między Małym Liscem i Wielkim Liscem. Ten kamień jest ruszony z tego miejsca i utopiony. Ci ludzie to wszystko zeznają i Piotr Krzywda to samo zeznaje i cała gromada Lisca Wielkiego.

Protestacya przeciwko W Mieruckiemu z Kiszewami

Idąc od Wielkiego Lisca kopce do tulizkowskiego narożnika kiszewskiego i Lisca Wielkiego królewskiego, ciągnie się sciana koło dróg i młyna, kamień na tym miejscu jest wykuty z herbem i podkową wielką i małą, pisze rok na nim 1617. Ciągnie się ta granica aż do narożników w bór wielki kiszewski²¹⁰, Wielkiego Lisca i Zdarów są te kopce wyraźliwe.

[s. 250] Protestacyja przeciwko W Głuszkowskiemu od Głowiewa naprzeciwko Czyżewu

Gromada głowieńska powiada o narożnikach swoich między Czyżewem i Głowiewem i Dąbroszynem. Niwa narożna łącząca się Wójtoska, czyli Sałecka, też niwę sobie przywłaszcza W Głuszkowski, a ludzie jeszcze żyją, co z tej niwy zboże sprzątali do Głowiewa. Tudzież lasu dębowego i sosnowego z łąkami dosyć tenże W Głuszkowski wypsuł i wszystkie łąki głowieńskie zabiera. Także są drugie narożniki między Święcią, Czyżewem i Głowiewem, na górze łącząca się Koziagora, te wycięto. Jan Olszyna, Jozef Smolarz starzy, którzy ludzie mają lat przeszło po 90, także Stanisław Olejnik, Jan Matuszak zeznają to samo, że to jest grunt królewski należący do Głowiewa i cała gromada głowieńska to samo zeznaje tudzież okazują kamień w ścianie między Głowiewem i Dąbroszynem²¹¹, na tym kamieniu jest [...]nia wykuta i podkowa.

²¹⁰ *Sejm w 1775 wyznaczył komisję do rozśądzenia sporu między Wojciechem Węgorzewskim, gen. adiutantem JKM, a Józefem Mycielskim starostą konińskim o wolny wrąb na Kiszewie (VL, t. 8, s. 359).*

²¹¹ *Obecnie wieś w gminie Rychwał. W latach 1789–1791 wieś należała do Bogumiła Dobrzyckiego, szambelana JKM (Chodyła, s. 54).*

Protestacya przeciwko Księżu Modle,
to jest Wiel. JM ks. Kalk[szei]nowi, proboszczewi konińskiemu,
teżże wsi dziedzicowi

Przywłaszcza sobie Księża Modła niektóre grunta królewskie, zeznają Jan Olszyna, Jozef Smolarz, jako jest prawdziwy. Grunt królewski, którego używa Księża Modła i kopce okazują wyraźliwe, a drugie, które już są z teźże Księżej Modły porozorywane, ściana się ciągnie od Barczygłowa, między Księżą Modłą aż do narożnika Małego Lisca, który dzieli Księżą Modłę i Głowiew, także zeznaje Stanisław Oleynik, Jan Matuszak i cała gromada, że jest grunt królewski.

Nro 9-no. Nota, przez gromadę
wsi Czarnkowa podana

[s. 253] Gromada wsi Czarnkowa królewskiej w starostwie konińskim leżącej, uciążona będąc różnemi wymyślnemi robociznami, usługami, daninami, tych uciążliwości wyłuszczając osnowę w krótkim zbiorze pod uwagę JWW Lustratorów podaje.

A najprzód zaciąg od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] przedtym 2 dni byłem, trzeci ręczną²¹², a teraz dni 4 byłem zawsze robiemy.

Trzode pańską podczas zimowej chwili, co tego nigdy nie bywało, oprzątamy i gdy się jaka szkoda w tej trzodzie stanie, natenczas oprzątający szkodować musi.

Skotarza oborę folwarczną podczas zimy oprzątającego żywiemy i organaryją dajemy.

Len trzec nie tylko czynszownicy, lecz i ci pańszczyzne odbywający, przedtym za zaciąg, a teraz na darmo i bez zaciągu musimy.

Kądzieli po 2 szt. podług dawnego ustanowienia wyprządali, a teraz zeszyły ekonom JMP Kaminski do trzeciej sztuki przymusił żeby za zapłatą umowną, lecz nie płacił, zboża podziewać mimo potrącenia zacięgu musimy, wyorawszy każdy gospodarz swój wydział, rozsiać zboże na tym wydziale poniewolnie musi.

Drzewo na trafty i budowie pańskie bez zaciągu woziemy, czego przedtym nie bywało, a wrębu boru królewskiego nie mamy.

Czynszownik imieniem Jan Jaworski corocznie do dworu importujący czynszu zł 120 i lustracyą tylko drogę odbywać powinien, a teraz do zaciągu

²¹² Według lustracji z 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 138, Tab. 16, k. 70).

prawie ustawicznego, jako to orania, mierzwy wywozu i podczas zniwa zwozu zbóż przez JMP Kaminskiego, zeszłego ekonomy, przymuszony bywał i dbywał ten zaciąg, a wszelako podatek podymnego dobrowolnej ofiary lubo prawo brzmi, aby czynszownicy sami za siebie płacili, [s. 254] gdy jednak do odbywania pańszczyzny był przymuszony i onę odbywał, jak prawo mieć chce, dwór zastąpić powinien.

Jędrzy Owcarz, ławnik, piórem trzymanym;
Paweł Pływacz, ławnik, piórem trzymanym; Jan Jaworski,
piórem trzymanym; Wawrzyn Obara, piórem trzymanym; Szczepan
Szeroczynski, piórem trzymanym, swym i całej gromady imieniem.

Nro 11. Nota od gromady wsi Chorzna podana
Desideria wsi królewskiej Chorzna [s. 257] w starostwie konińskim
leżącej, tak względem oderwanych w[?] królewskich gruntów,
jako też różnych uciążliwości i poniewolnych danin przez gubernatorów
wymuszonych, JWW Lustratorom podane

1-mo. Granica królewska stykająca się z granicą dóbr ziemskich Krasnicy, od młynika starego na samej granicy stojącego, ciągnie się do bitej drogi, która idzie od Konina do Goliny, od tej bitej drogi strugą ciągnie się granica do łąki Podkącie rzeczonej, która łąka niedawnemi czasy należała do starostwa i jeszcze wiele ludzi żyje, co pamiętają, a teraz do dóbr Krasnicy tej używają łąki. Od tegoż Podkącia ciągnie się jak rów idzie do jeziora, za którym jeziorciem była łąka do Chorzenia należąca, Borucinska zwana, i na niej dębina, która zachodzi pod rzekę Wartę i tej do Krasnicy używają. Ogrody, które przedtym należały do Studzielnicy w granicach królewskich tak rzeczonego gruntu, teraz są odebrane i używane do Krasnice.

Uciążliwość. — 1-mo. Rolnicy i gospodarze wsi Chorzna odbywali zacięgu po dni 2²¹³, a teraz do trzech i czwartej tłuکی rok od roku przymuszeni jesteśmy.

2-do. Kądzieli po szt. 2, a teraz 3 wyprządać, kapłonów przedtym 2, a teraz 3 oddawać musimy, do lnu tarcia bez zaciągu, co przedtym za zaciąg chodzić musimy. [s. 258] Wieprze pańskie za zaciąg wymyślny oprzątały. Drzewa na trafty bez zaciągu, co przedtym nie było tego, zwozimy. Na folwarku nowodworskim z wymłotu pańskiego ziarno, plewy i słomę do folwarku czarnkowskiego odwozimy, co przedtym nie było tego. Każdy

²¹³ Według lustracji z 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 138v, Tab. 16, k. 70v).

gospodarz swój wyorawszy wydział od zasiania tegoż wydziału był wolny, a teraz zasiewać go przymuszony.

3-tio. Za żołędź z dębów za właściwych łąkach gospodarskich będących gromada chorz[e]ńska płacić musi po zł 20, co przedtem tego nie bywało, dopiero za bytności JMP Kaminskiego, który gromadę do tej opłaty wymyślnej przyniewolił, nawet dwóch gospodarzy imieniem Idziego i Michała zajmwszy ich świnie z tej dębiny, na której i żołędzin nie było, na wykupno ich zapłacić musieli ci dwaj gospodarze JMP Kaminskiemu złp 20 i 4.

4-to. Maci[ej] Zuchniarz, gospodarz chorzeński, zapłaciwszy czynsz swój do dworu, gdy się z Chorznia na inne miejsce, wszelako w starostwo, chciał przeprowadzić, JMP Kaminski zabrawszy onemuż krów 5 i onegoż w dyby okuwszy w ukaraniu, zapłacić musiał JMP Kaminskiemu zł 55 i egzekucją cierpiał.

Które to uciążliwości gromada cała chorzeńska pod uwagę JWW lustratorów składa.

Michał Warzych, ławnik, piórem trzymanym;
 Szymon Nowak, ławnik, piórem trzymanym;
 Stach Razny, piórem trzymanym;
 Zuchniarz Maci[ej], piórem trzymanym,
 swym i całej gromady imieniem.

Nro 13-tio. Punkta zażalające od gromady wsi Patrzychow podane

Punkta przez gromadę wsi Patrzychowa w starostwie konińskim leżącej w trakcie lustracji starostw w r. 1789 podane

Intrata do skarbu starościńskiego. — 1-mo. Gromada patrzychowska podług lustracji 1765 r.²¹⁴ w szczególności czynić powinna intraty do skarbu starościńskiego 960 złp.

Powinność. — 2-do. Podług lustracji wyżej wytkniętej gromada wsi Patrzychowa przywóz i wyszynk piwa w kolej odbywała²¹⁵, teraz zaś wystawiwszy swym nakładem gromada karczmę i do tej karczmy z swych wydzielonych gruntów roli przyczyniwszy, od przywozu i wyszynku piwa gromada wolna.

²¹⁴ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 136–137v, Tab. 16, k. 69v; APP, Konin grodzkie, 147, k. 376.

²¹⁵ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 136.

Uciążliwość. — 3-tio. Komornicy na roboczną wydzielną i żadnego czynszu nieopłacający, ci nad ustanowienie więcej posług i robót odbywać muszą.

4-tio. Grunt Kobelec zwany z dawna i od wieków przez gromadę patrzychowską za pastwisko używany, czasy niedawnymi, za posesyi W Pruskiego, dóbr Czarnkowa w starostwie konińskim arendowanego posesora, na pańską łąkę obrócony. Którą łąkę gromada prócz należącej robocznicy do dworu sprzątać przymuszona i pastwiska nie ma.

5-to. Grunt Gęsawy rzeczony, z dawna do Patrzychowa należący, z którego gruntu siano na użytek dworski starościński zbierano, a teraz do dóbr ziemskich w gosławickim kluczu leżących, oderwane. Jazy na tym gruncie Patrzychowa własnym do wsiów Grodziec i Wola Połączna przywłaszczony, a na te Gęsawy wodne ptastwo, którego żadnym sposobem ustrzec nie można WJMP Maci[ej] Bylina na też gęsi bicie i zabite bra[ć] każe.

[s. 262] 6-to. Grunt Skrzyńka zwany, z dawna do wsi Patrzychowa pod samą rzekę Wartę należący i używany, a teraz W Bojanowski²¹⁶, województwa poznańskiego miecznik, nie wiedzieć jakim prawem, sobie przywłaszcza.

7-mo. Wieś Patrzychow królewska od wsi Krampsko rzeczonyj użytek miejsc pod grunt Posroda rzeczony ma oddzielny i przez mieszkańców tejże wsi Patrzychowa, jako im należący, zaprzysiężony. Wieś Kramska za tym gruntem Posroda rzeczonym, a do wsi Patrzychowa istotnie oddzielnym własnym gruntem tego niemałą przywłaszcza. Z jazów na tym gruncie będących statki wodne, to jest korble, zabiera.

8-vo. Wodociek Wiercice rzeczony, grunt królewski od dóbr ziemskich wsi Drążno dzielący, za tym wodociękiem grunt królewski od dóbr ziemskich dzielącym posesorowi tychże dóbr Drążna część gruntu do wsi Patrzychowa przyległego, a mianowicie Węborek zwanego, przywłaszcza ją i używają.

9-no. Grunt Zrekie rzeczony, na którym z dawna z dawności cała gromada wsi Patrzychowa z swemi różnego gatunku inwentarzami i to podczas wielkiego wód oblewu mieściła się, teraz grunt ten niedawnymi zbyt czasy przez gubernatora dóbr starościńskich Holendrom zasadzony i użytek na tym gruncie gromadzie niewolny, przeto gromada odbywając

²¹⁶ Antoni Bojanowski, *wojski mniejszy poznański 1768–1769, miecznik poznański 1769–1793*.

podług lustracyi do skarbu dworskiego czynsz z użytku gruntu tegoż żąda i aby dęby na tym gruncie rodzajne i pożytkujące nie były wyniszczone, ostrzega.

No 13-tio. Nota W Byliny

[s. 265] Protestacya, przez WJMP Macieja Byliny, cześnika czerskiego, dóbr wsi Woli Podłężnej W Łąckiego, podkomorzycza brzeskiego kujawskiego, dziedzicznej, zastawnego posesora, JW W Lustratorom do starostwa konińskiego wyznaczonym, naprzeciw gromadzie Patrzychowa do starostwa konińskiego należącej, w czasie lustracyi podana w ten sposób, iż swój protestujący objawszy w posesyją jeszcze w r. 1768 też rzeczoną wieś Wolkę do dóbr pryncypalnych Gosławic²¹⁷ W Melchiora Łąckiego, podkomorzycza brzeskiego kujawskiego, dziedzicznych należąca, w której mając łąki Gęsawy, Gorki, Bociniec i wodę z jazami aż za Lutnie do współgrabowego ciągnące się, te jako z dawna do Wolki przez dziedziców i dawniejszych posesorów używane bywały, tak i protestujący używa, łąkę Grundziki i grunt z ogrodami Rzędawki spokojnie używał, co w czasie niedawnym do wsi Patrzychowa gwałtownie przez ławników i innych ludzi zakomtrowertowane, o czym świadczy proces przez swego protestującego się dość długo, bo przez lat 3 z JW starostą konińskim, a na teraz wojewodą inowrocławskim, toczący [się].

Nie dosyć na tym. Lecz wodę Pańska Tonia zwaną, do dóbr [s. 266] Wolki należną za swoją własną przyswoili i z tej użytek na potrzeby ciż ławnicy obracają swoje, dla czego widząc gwałtowne pokrzywdzenie gruntu i wody ofiary swej protestujący pryncypał, a dóbr Wolki dziedzica [ja]wnie czynić i o powrócenie gruntu, wody dawnym sposobem do dóbr Wolki używanych domagać się mocą tejsze skargi.

Maciej Bylina

Nro 13-tio. Memoriał JW Łąckiego względem kontrowersyi granic majątności Gosławskiej z wsiami starostwa konińskiego 1789

[s. 269] Memoriał do JW W Lustratorów

Opis granic wsi Niesłuzza do pryncypalnych dóbr Gosławic przyległej, JW Łąckiego, podkomorzycza brzeskiego kujawskiego, dziedzicznej, od

²¹⁷ Gosławice, obecnie dzielnica Konina.

wsiów Kurowa, Czarkowa, Miedzylesia do starostwa konińskiego należących, graniczącej się. Jadąc od wsi Niesłuzza do Kurowa, miastu Koninowie JKM podległej, uważając w odległości, na wpół drogi między temi dwiema wioskami, po lewym ręku na wielgi wschód leżą kamienie wielgie na pagorce, jest to narożnik młyna Glinki z Niesłuzem, więc od tej pagórki i kamieni tam leżących wieś Niesłuz ma swoje granice na wprost ku zachodowi małemu, ciągnie przez pole teraz do Kurowa zażywane i dalej wprost ciągnie przez pole także teraz do Czarkowa zażywane aż do drogi Wielgą zwanej, a wszedłszy na drogę Wielgą od Konina do Miedzylesia idącą, prowadzi też drogą na Wielgi zachód do Bożej Męki prosto w wieś Miedzylesie, zaś od Bożej Męki prowadzi granicę swą do cegielni wsi Woli Wielgiej OO. Kamedułów na Biniszewie ich prawu służącej.

Przystępując po wtóre do opisanja wsi Groyca tegoż JW Łackiego dziedzicznej, do wyżej wzmiankowanych dóbr Gosławic przyległej, z wsią Patrzykowem w starostwie konińskim leżącą, stykającej się w granicach. Wieś Groiec między swojego dziedzica wsią Wolką widocznie dotąd mając kopce, natychmiast między Groicem i Wolką²¹⁸ narożnik ciągnie granicą Grodecką na Wielgi wschód przez rzeczkę od Wolki płynącą, dali przez błonie i miejsca Zakruszcz zwane, dalej Ladocedz [Ladorudz] zwane, dalej Gąsawy zwane, dalej Warchy zwane, aż do Patrzykowa i przez pół wsi Patrzykowa co wszystko potwierdza sprzęt zbóż i sian[a] naokoło Patrzykowa za śp. JW podkomorzego brzeskiego kujawskiego²¹⁹ ojca terazniej-[s. 270]szego JW dziedzica dóbr Gosławskich, a obróciwszy się stamtąd na południe ciągnie granicę swą do gaci Szepidla na rzece Warcie dla młyna tam zrobionego, i wpół rzeką Wartą graniczy Groiec aż do Morzysławia. Ludzie zaś starostwa konińskiego inaczej okazywali granice swoje z pokrzywdzeniem gruntów JW Łackiego, podkomorzycy brzeskiego kujawskiego, JWW Lustratorom do widzenia tychże granic, [...], o co ja imieniem JW Łackiego, pryncypała mego, zanoszę zażalenie.

Działo się w Gosławicach dn. 26. Września 1789 r.

M. Orłowski, dóbr tych komisarz, mp.

²¹⁸ *Wola Wielka, obecnie Wola Łaszczowa w gminie Kazimierz Biskupi.*

²¹⁹ *Józef Łącki, podkomorzy brzeski kujawski 1760–1771, zm. 4 X 1771.*

[s. 273] [LUSTRACJA]
W WOJEWÓDZTWIE KALISKIM
POWIECIE KONIŃSKIM

STAROSTWO KOLSKIE

[ZAFUNDOWANIE JURYSDYKCJI LUSTRATORÓW]

Działo się w Kościelecu²²⁰ w wsi do starostwa kolskiego należącej dn. 23. m. lipca r. 1789 w przytomności JW Rafała hr. z Gurowa Gurowskiego²²¹, kasztelana kaliskiego, starosty kolskiego, orderów Orła Białego i Ś[w]. Stanisława kawalera. Z mocy i przepisu prawa w r. 1789 na walnym sejmie warszawskim uchwalonego, nakazującego komisye powiatowe do wyciągnięcia intrat z dóbr duchownych, ziemiańskich, jako i królewskich, gdy komisarze województwa kaliskiego do powiatu konińskiego tąż konstytucją wyszczególnieni do miasta JKM Konina, po wydanych inotescencjach pod dn. 1. m. lipca roku bieżącego przez JW Stefana Leszczyca Zielenackiego, podkomorzego kaliskiego, a tej komisji prezesa, dzień 16. lipca do zjazdu swego i stawienia się obywatelom powiatu tego wyznaczających, w zupełnym komplecie zjechawszy się, jurysdykcyą zafundowawszy, najprzód do ustanowienia szacunku produktów intratę stałą składających, a potem [s. 274] do wyznaczenia spomiędzy siebie za lustratorów do starostw i królewszczyzn żadnej królewszczyzny nieposiadających przystąpili i nas niżej podpisanych wyznaczyszy, przysięgę prawem r. 1764 opisaną²²², w tę rotę wykonać przed sobą nakazali: „Ja Woyciech, ja Nepomocen, ja Antoni²²³ przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Ś[w]. Jedynemu, iż przy lustracyi mi powierzonej osobiście, a nie przez inne osoby, inwentarze, rejestra importancyi wszystkich in tenere królewszczyzn od posesorów lub komisarzów bądź gubernatorów lub dyspozytorów ich podane, wiernie i sprawiedliwie na gruncie rewidować i co do intrat należy weryfikować i poprawiać, z należytem wypyтaniem się i pilnością o dochodach będą, nie folgując ani respektem, ani przyjaźnią na

²²⁰ Kościelec, obecnie wieś gminna w pow. kolskim.

²²¹ Sejm w 1775 utwierdził R. Gurowskiego na starostwie kolskim (VL, t. 8, s. 139).
Zob. M. Zwierzykowski, *Starostowie kolscy w XVI i XVIII wieku, [w:] Starostwo i powiat kolski na przestrzeni wieków*, red. K. Witkowski, Koło 2013, s. 9–46.

²²² VL, t. 7, s. 70.

²²³ Woyciech Sokółowski, Jan Nepomucen Dobrzycki, Antoni Rudnicki.

przyjaciela, ani krewnego i nienawiścią na nieprzyjaciela nie uwodząc się, ani podarunków i obietnic żadnych ani przed, ani podczas, ani po lustracyi od nikogo brać i akceptować nigdzie nie będę, nadzwyczajną tylko postanowioną mi pensją i suficyencyą dla koni najwięcej 12, taryfę sprawiedliwą kwarty uformuje i tę lustracyą w czasie wyznaczonym, nie zasłaniając się niczym, tylko jedną prawdziwą chorobą, skończyć, na mnie włożony obowiązek lustratorski dopełniać starać się będę. Tak mi Panie dopomóż i niewinna Męka Syna Jego”.

Którą wykonawszy, instrukcyą z taksą produktów ziemiańskich odebrawszy, na grunt dóbr Kościelca, do starostwa kolskiego należących [s. 275] zjechaliśmy. Jurysdykcyą swoją lustratorską przez ogłoszenie opatrzonego Jana Smolarczyka zafundowawszy, złożenie dawnych lustracyów, przywilejów tak do starostwa, jako wójtostw, szafęctw, wybraniectw, niemniej inwentarzy, rejestrów, importancyi wszelkich, nakazujemy nieodwłocznie.

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Złożył JW starosta kolski lustracyą r. 1765, dn. 1. października w tymże starostwie ekspedyowaną²²⁴, jako i przywileje, od r. 1746 na toż starostwo z niektórymi wójtostwami, sołectwami, wybraniectwami służące²²⁵, tąż lustracyą objęte, twierdząc, iż oprócz tych żadnych już więcej przywilejów nie ma, więc go od dalszej komportacyi uwalniamy.

Co się zaś tyczy przysięgi prawem roku bieżącego przepisanej²²⁶ dóbr wszelkich posiadaczom względem komisarzy i ekonomów, te wykonać JW Gurowskiemu, staroście kolskiemu nakazujem w te rotę: „Jako, komisarzom, ekonomom zaleciłem jak najsprawiedliwiej podać wszystkie intraty moje, stosownie do zwyczaju kraju i podanie takowe intraty najwiadomszym ludziom poleciłem i do podania intraty na szkodę Skarbu ani

²²⁴ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 152v–183v.

²²⁵ Cesja z 10 IV 1746 (APP, Wschowa grodzkie, Inscriptiones, 119, k. 58). Podczas lustracji starostwa kolskiego w 1765 r. komisja odnotowała: produkował [Rafał Gurowski] cesyą coram actis castrensem Wschovensem 1746 per Illustrem magnificum [Melchior] Gurowski, castelanum poznaniensem patrem precedente consensu [z 27 VII 1736] (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 153–153v). Konstytucją z 1776 r. Przymnożenie prowentu Skarbu Koronnego otrzymał prawo zawierania kontraktów emfiteutycznych na puste wójtostwa i sołectwa w starostwie kolskim ludziom wszelkiej kondycji [...] cum successoribus (VL, t. 8, s. 559). Ludwika z Tworzyańskich Gurowska dostała 15 I 1753 prawo współdziałania do starostwa (AGAD, Sig., 28, s. 321).

²²⁶ VL, t. 9, s. 92, punkt 4.

przez siebie, ani przez subordynowane osoby nie namówiałem. Tak mi Pannie Boże dopomóż". Wykonał JW starosta kolski.

Po którym wykonaniu nakazuje się JP ekonomowi klucza kościeleckiego złożenie regestrów i tabelów wszelkich prowentów i krescency, niemniej propinacyi, czynszów pieniężnych, spów, gęsi, kapłonów, jaj etc., etc., każdą wieś [s. 276] osobno wyszczególniając. Złożył tabelę produktów wsi Koscielca p. Michał Gronowski, klucza kościeleckiego ekonom i do zaprzysiężenia onejże zabrał się. A że w tej tabeli sep lustracją dawniejszą objęty nie jest w każdym roku umieszczony, jako się widzieć daje, że w r. 1786 nie umieszcza się żyta kor. 6, pszenicy kor. 1, jęczmienia kor. 7, w r. 1787 jęczmienia kor. 7, w r. 1788 pszenicy kor. 1, jęczmienia kor. 6, więc poprawienie tejże tabeli nakazujemy nieodwłocznie. Na co nie tylko sam ekonom, ale i JW starosta kolski tłumaczy się, że tych sepów dla nieurodzaju przez wylew wód i lat krytycznych nie odbiera. A prawo lustratorom wchodzić w to tłumaczenie nie pozwoliło, więc po te retenta tegoż JW starostę do gromad odsyłamy, a złożenie tabeli z wyszczególnieniem sepów lustracją 1765 objętego znowu, a znowu nakazujemy.

Po takowej naszej wypadłej rezolucyi, gdy JW starosta tak do lustracyi r. 1765 odwołuje się, w której retenta dawnych lustracyów są umieszczone sep²²⁷ jako i po tej zapadłej składa registra, że od początku swej posesyi objętego starostwa, sepów całkowitych nigdy nie odbiera i na przekonanie składa dekreta Referendaryi Koronnej²²⁸, aby nie tylko Koscielca, ale i wszystkich kluczów starostwa kolskiego gromady wszystkie odbywały powinności podług rzeczonych lustracyi, których odbywać zbuntowawszy się, nie chcieli. Na co JW starosta pomocy używał wojskowej i na dowód swojego wniosku [s. 277] do nas o nieposłuszeństwie gromad składa ordynanse z Departamentu Wojskowego wyszłe i retenta spy za gromady winne do oddania pszenicy kor. 374 pół i pół ćwierci, żyta kor. 2024 ćwierć jedna i pół, owsa kor. 2374 i pół ćwierci, a to od r. 1773 aż do roku bieżącego, na co i wojskowa była przydana egzekucya, przy której nic JW starosta odebrać nie mógł i tę egzekucyą, jak sama świadczy gromada,

²²⁷ *APP, Kalisz, Tab. 16, k. 77*, iż w całym starostwie kolskim z miasteczkami Kołem i Brdowem i wsiami według dawnych lustracyi sepy wszelkie na kolską miarę oddawać powinni. Którą się redukuje z korcy na wiertle.

²²⁸ *Sejm w 1768 wyznaczył komisję do starostwa kolskiego do uspokojenia onego [tj. R. Gurowskiego] we wszystkich zaszyłych pretensjach. Komisja miała dekret odesłać do Komisji Skarbu Koronnego. Sejm w 1775 zatwierdził dekret komisarzy, ponieważ interes Gurowskiego, kasztelana przemęckiego zaspokoili (VL, t. 7, s. 360, t. 8, s. 148).*

cofnąć był przymuszony, że nie była w stanie ani jest oddawania całkowitego sepu, z którego podatek sądziemy być potrzebą wyciągnąć dla Skarbu Rzplitej, przeto na rozwiązanie tych wniosków przez JW starostę złożonych, tegoż po rezolucją do Stanów sejmujących, jako i do Komisji Skarbowej odsyłamy, a dzieło nasze do dn. 16. m. sierpnia odraczamy.

Działo się w Koscielcu, w wsi do starostwa kolskiego należącej dn. 16. m. sierpnia r. 1789 w przytomności samego JW Rafała hr. Gurowskiego, kasztelana kaliskiego, starosty kolskiego, orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawalera.

Gdy po odroczeniu naszym na dniu dzisiejszym na grunt wsi Koscielca zjechaliśmy się, jurysdykcją naszą sposobem zwyczajnym zafundowawszy, złożył przed nami JW starosta kolski rezolucją Komisji Skarbu Koronnego, której osnowa jest taka: Działo się w Warszawie w Pałacu Rzplitej Krasinskiach zwanym, [s. 278] na Komisji Rzplitej Skarbu Koronnego w interesach ekonomicznych dn. 27. lipca r. P. 1789. Komisya Rzplitej Skarbu Koronnego rezolwując memoriał, JW Gurowskiego, kasztelana kaliskiego, oświadcza, iż prawo sejmu terażniejszego wyznaczonych lustratorów gorliwości dzieło wykonać porzuciło, a Komisya tylko dokończonych lustracyi oczekuje, prawo zaś jest jasne, które różniąc wielość opłaty z dóbr królewskich i dziedzicznych jeden sposób podatku, czyli ofiary oznaczenia przepisało. Z protokołu ekonomicznego Komisji Rzplitej Skarbu Koronnego wypisano i wydano. Jan Ostaszewski szambelan, p. R[ejent] K[omisji] mp., F[ranciszek] Andrychowicz S[ekretarz] K[omisji] S[karbu] K[oronnego], mp.

A że ta rezolucya nic nas nie objaśnia względem nieregularnego oddawania sepu przez gromady starostwa kolskiego, więc ten sep w tabelach od r. 1786 aż do r. 1788 umieścić nakazujemy i do intraty podać, a po retenta podług wyroku naszego pod dn. 23. lipca wypadłego do gromad odsyłamy JW starostę, do których wybierania pomocy wojskowej za okazaniem tej lustracyi naszej JW starosta rekwirować może, gdy zechce. Wciągnięty jest w tabelę wzmiankowany sep retestowy do podatku dla Skarbu Koronnego.

Złożył oraz i tabelę p. Michał Gronowalski, klucza kościeleckiego ekonom, wszystkich produktów całego klucza kościeleckiego, które my zlustrowawszy i zweryfikowawszy zaprzysiąc one w te rote nakazujemy: „Ja, Michał przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu w Trójcu Ś[w]. Jedynemu, jako tabelę wsi Koscielca i całego klucza kościeleckiego, do starostwa kolskiego [s. 279] należącego, sprawiedliwie są spisane i podane

przeze mnie intraty tegoż całkiego klucza, w niczym na pokrzywdzenie ofiary dla Rzplitej zmniejszone i utajone nie są. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna Syna Jego Męka”. Zaprzysiągł.

[REGUŁA DLA STAROSTWA KOLSKIEGO]

Po którym zaprzysiężeniu przystępując do wyciągnięcia podatku dla Skarbu Koronnego wypadającego. Ponieważ szacunek produktów wszelkich podług położenia kraju i zwyczaju powszechnego, na wszystkie strony od portu odległego, generalna komisya powiatu konińskiego przez rezolucyą swoją, do ksiąg grodu konińskiego pod dn. 17. m. lipca roku terażniejszego podana²²⁹, ustanowiła żyta kopę a fl. 4, pszenicy kopę a fl. 6, jęczmienia kopę a fl. 3, piwa beczkę wielką 72 garce nowej miary trzymającą zł 2, garnc gorzałki nowej miary gr 10. Owce do każdej kopy żyta przyłączając jedne a fl. 1, z przyczyny, iż siano nie jest rachowane, zboże zaś w ziarnie z sepów, mesznego, czynszów okupniczych, z młynów i wiatraków, żyta korzec, z młyńa i wiatraków z przyczyny nie wybieranego zboża wydawany a fl. 4, z sepów zaś mesznego i od okupników a fl. 5, pszenicy a fl. 8, jęczmienia korzec a fl. 4, owsa korzec a fl. 2, kapłon a gr 10, gęś a gr 15, jaje a szel. 1. Czysze pieniężne od okupników tudzież z młynów wodnych i wietrznych całkowicie, a prawo wykonywane sposobem ziemiańskim i niniejszy podatek wyciągnąć przepisało. Dlatego i z starostwa terażniejszego kolskiego do wyciągnięcia prowentów i z nich ustanowienia dla [s. 280] Skarbu Koronnego podatków podobnym sposobem przystąpiliśmy.

[KLUCZ KOŚCIELECKI]

Nro 1-mo. Wieś Koscieliec

W ktorej folwark²³⁰ pański osobnym inwentarzem przez terażniejszą lustracyą opisany, z ktorej całkowitego rocznego prowentu podług tabeli nro 1-mo przyłączonej wynosi fl. 3956 gr 7, wypada [kwarty] do Skarbu Koronnego fl. 1978 gr 3½.

Wieś Ostrow²³¹

W tej wsi żadnego folwarku dworskiego nie masz, tylko robocizna, która przy opisanu inwentarza klucza kościeleckiego umieszczona.

²²⁹ APP, *Konin grodzkie*, 159, k. 276–277.

²³⁰ W 1782 przeprowadzono Wymierzenie pola klucza kościeleckiego. We wsi Koscieliec były 3 role kmiece (APP, *Konin grodzkie*, 152, k. 804).

²³¹ Obecnie Ostrów w pow. kolskim.

Nro 2-do. Tarnowiec²³² folwark

Na tym folwarku złożył nam tabelę zaprzysiężoną wzywz wspomniany p. ekonom klucza kościeleckiego, z której likwiduje się intryaty całorocznej złp 286 gr 24 szel. 2, wypada [kwarty] dla Skarbu Rzplitej podług tabeli nro 2 złp 143 gr 12 szel. 1.

Nro 3-tio. Wieś Białków²³³

W tej wsi folwarku pańskiego nie masz, tylko czynsze tabelą wyluszczone przez wspomnianego ekonoma zaprzysiężoną, z której likwiduje się dla JW starosty złp 71 gr 3, z tych na Skarb wypada [kwarty] podług tabeli nro 3-tio złp 35 gr 16½.

Nro 4-to. Wieś Gozdów²³⁴

W tej wsi złożył nam tabelę wyżej wzmiankowany ekonom zaprzysiężoną, z której likwiduje się rocznego dochodu dla starosty złp 588 gr 4 szel. 1, z tych na Skarb wypada [kwarty] podług tabeli dla weryfikacyi nro 4-to przyłączonej złp 294 gr 2 szel. 1½.

[s. 281] Zawady²³⁵ Deserta [pustkowie]

Na gruncie tym byliśmy, ten zarosły, z którego JW starosta żadnej nie ma intryaty prócz pastwiska.

Nro 5-to. Wieś Gąsiorów, z wójtostwem

Tej wsi i wójtostwa jest posesorem JW starosta kolski²³⁶, do której my lustratorowie zjechawszy się, podać tabele, tak z wsi, jako i z wójtostwa intrat, nakazaliśmy. Podał tabelę P. Michał Gronowski zaprzysiężoną, którą zlustrowawszy i wylikwidowawszy, wyciągnęliśmy intryaty rocznej:

²³² Obecnie na tym terenie leży wieś Gąsiorów Mały.

²³³ Według spisu z 1782 we wsi było ról półrolniczych 19 (APP, Konin grodzkie, 152, k. 804). Obecnie wieś Białków Kościelny w gminie Kościelec.

²³⁴ W 1782 było ról zagrodniczych 7 (ibidem, k. 805v). Obecnie wieś Gozdów w gminie Kościelec.

²³⁵ Podczas lustracji w 1765 Deserta (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 164v–165). Obecnie wieś Zawady koło Gozdowa.

²³⁶ Kazimierz Pruszkowski 7 X 1750 otrzymał zgodę na cesję wójtostwa Rafałowi Gurowskiemu (AGAD, Sig., 28, s. 239). R. Gurowski w 1753 kupił wójtostwo za 4,5 tys. złp (APP, Konin grodzkie, 147, k. 43). Rok później, 26 VIII 1754 Ludwika Gurowska dostała prawo współudziału do wójtostwa (AGAD, Sig., 28, s. 381). Według spisu z 1782 we wsi było ról kmiecych 10 (APP, Konin grodzkie, 152, k. 805). Obecnie wieś Gąsiorów w gminie Kościelec.

1-mo z wójtostwa złp 453 gr 12, 2-do z wsi Gašiorow złp 625 gr 2. Wypada [kwarty] na Skarb z obojga tabeli dla weryfikacji przyłączonej sub nro 5-to złp 539 gr 7.

Sub nro 6 et 7-mo. Wieś Trzesniewo,
z wójtostwem i sołectwem

Na gruncie tej wsi podali nam tabelę, a to z wsi klucza kościeleckiego ekonom, z wójtostwa zaś i sołectwa ur. Mateusz Kulesza, za kontraktem²³⁷ od JW starosty kolskiego arendowany posesor, obydwie przez siebie zaprzysiężone, z których wylikwidowało się prowentu całorocznego 1-mo z wsi podług tabeli nro 6-to przyłączonej złp 115 gr 17, 2-do z wójtostwa i sołectwa podług tabeli nro 7-mo złp 89 gr 9 szel. 2. Wypada z obojga [kwarty] dla Skarbu podług tabelów nro 6-to et 7-mo [s. 282] dla weryfikacji przyłączonych złp 102 gr 13 szel. 1.

Nro 8-vo. Wieś Wakowy, z wójtostwem²³⁸⁶

W tej wsi byliśmy i tabelę złożyć nakazaliśmy. Złożył nam tabelę wspomniany ekonom klucza kościeleckiego zaprzysiężoną, z której tabeli sub nro 8-vo dla weryfikacji przyłączonej całorocznej intraty 1-mo z wsi Wakowy, z kapłonów i jaj złp 3, 2-do z wójtostwa intraty złp 41 gr 11 szel. 2. Wypada z obojga [kwarty] dla Skarbu Koronnego złp 22 gr 5 szel. 2½.

Nro 9-no. Wieś Dąbrowice, z wójtostwem²³⁹

Do tej wsi przybywszy tabelę intrat złożyć nakazaliśmy, którą zaprzysiężoną złożył przed nami ekonom klucza kościeleckiego. Z której tabeli sub

²³⁷ Rafał Gurowski wójtostwo dostał 21 VIII 1750 na podstawie konsensu dla Franciszka Ledowańskiego na cesję (AGAD, Sig., 29, s. 219). Natomiast sołtysostwo otrzymał nadaniem z 7 X 1750 r. po Józefie Stanisławskim (ibidem, 28, s. 239; APP, Konin grodzkie, 114, k. 84v), a 1 VI 1758 prawo współdziału uzyskała Ludwika Gurowska (AGAD, Sig., 29, s. 85). Według spisu z 1782 we wsi było ról kmiecych 10 (APP, Konin grodzkie, 152, k. 805). Obecnie wieś Trzesniew w gminie Kościelec.

²³⁸ Wójtostwo nadaniem z 26 I 1757 dostali Rafał i Ludwika Gurowscy (AGAD, Sig., 29, s. 9; APP, Konin grodzkie, 114, k. 84v). W tej wsi był młyn, który Gurowscy otrzymali przywilejem z 5 VIII 1762 (AGAD, Sig., 29, s. 234). Według spisu z 1782 we wsi było ról kmiecych 5 (APP, Konin grodzkie, 152, k. 805). Obecnie wieś w gminie Kościelec.

²³⁹ Marianna Żelechowska 22 VIII 1744 otrzymała zgodę na cesję wójtostwa Melchiorowi Gurowskiemu, który 7 X 1750 cesją przekazał je Rafałowi Gurowskiemu, a 1 VI 1758 prawo współdziału dostała Ludwika Gurowska (AGAD, Sig., 26, k. 183, Sig., 28, s. 239, Sig., 29, s. 85). Spis z 1782 odnotował ról kmiecych 10 (APP, Konin grodzkie, 152, k. 805).

nro 9-no dla weryfikacji przyłączonej całorocznego procentu 1-mo z wsi samej Dąbrowice złp 89 gr 20, 2-do z wójtostwa złp 310 gr 26. Wypada z obojga [kwarty] na Skarb Rzplitej złp 200 gr 8.

Bory. Lasy²⁴⁰

Klucz ten kościelecki najpryncypalniejszy bór ma sosnowy w granicach Brudzyń²⁴¹ wsi dziedzicznej WJMP Piotra Zychlińskiego²⁴² z Turami wsią dziedziczną JW Gurowskiego, podkomorzego gnieźnieńskiego²⁴³, z Paprotnią²⁴⁴, wsią dziedziczną WJMP Taczanowskiego²⁴⁵, chorążego wieluńskiego, Piorunowem²⁴⁶, wsią dziedziczną JW Gurowskiego, starosty kolskiego. Boru tego rozległość: wszere na pół mili, wzdłuż na 3 ćwierci mili, [s. 283] na budowlą przez połowę zdatny. Dozorców do tegoż boru JW starosta utrzymuje. Las zaś między Wakowami królewską z jednej, a Ochłami²⁴⁷, wsiami WW Zakrzewskich²⁴⁸ dziedzicznymi, z drugiej strony, będący, na który dla wielkiego wylewu wody z rzeki Warty i wielkich stąd topieli dojechać nie mogliśmy. Różnego rodzaju drzewo, jak gromada świadczy w sobie obejmujący, już od lat kilkunastu jest w kontrowersyi od WW Zakrzewskich, o który już także od lat kilkunastu proces rozpoczęty, dotychczas niedokończony, na którym z powieści gromady, WW Zakrzewscy, wsi Ochle dziedzice, dębów przeszło 300 wycięli.

Granice

W tym kluczu jest kontrowersya granic pomiędzy wsią JKM Białkowem²⁴⁹, a Leysciami²⁵⁰, wsią ziemiańską W Zychlińskiego, niedawno

²⁴⁰ Rafał i Ludwika Gurowscy 18 VIII 1759 dostali konsens na robienie i palenie popiołów do lat sześciu w lasach starostwa (AGAD, Sig., 29, s. 168).

²⁴¹ Obecnie Brudzew, wieś gminna w pow. tureckim.

²⁴² Piotr Zychliński (syn Stanisława Zychlińskiego, sędziego ziemskiego kaliskiego), szambelan królewski 1787, także 1793, miał braci Jerzego i Ludwika (Teki Dworzaczka, Księgi grodzkie i ziemskie konińskie, regest 15757 i 16086; APP, Konin grodzkie, 115, k. 218).

²⁴³ Aleksander Gurowski, podkomorzy gnieźnieński 1768–1790, zm. 10 XII 1790. Obecnie wieś Tury w gminie Krzymów.

²⁴⁴ Obecnie wieś Paprotnia w gminie Krzymów.

²⁴⁵ Mikołaj Taczanowski, łowczy sieradzki, chorąży wieluński 1768–1794.

²⁴⁶ Obecnie wieś Piorunów w gminie Władysławów w pow. tureckim.

²⁴⁷ Obecnie wieś Ochle w gminie Koło.

²⁴⁸ Jan Zakrzewski, podkomorzy malborski 1788–1793; Józef Zakrzewski, pisarz grodzki pyzdrowski 1780, 1786 (Teki Dworzaczka, Księgi ziemskie i grodzkie konińskie, regest 15430, 15708).

²⁴⁹ Obecnie Białków Kościelny.

²⁵⁰ Obecnie wieś Leszcze w gminie Kościelec (Chodyła, s. 64).

wszczęta²⁵¹, z wsiami zaś JKM Gąsiorowem, Trzesniewem, Gozdowem, Wakowami a wsią Ochłami, WW Zakrzewskich dziedziczną. Dla której kontrowersyi widzenia, dla wielkich wylewów wód z rzeki Warty dojechać nie mogliśmy, lecz ta kontrowersya, jak mamy z indagacyi ludzi, już od lat przeszło 20 jest wszczęta i dotychczas niezakończona.

SKARGI

Te tak przez JW starostę kolskiego, jako i W Zychlińskiego, niemniej gromad na piśmie nam podane i podpisane do tej przyłączamy lustracyi.

Nro 10-mo. Miasto Koło

Działo się w mieście JKM Kole dn. 25. m. sierpnia r. 1789 w przytomności sław. Tomasza Wilkoskiego burmistrza, [s. 284] Stanisława Nagorniewskiego wójta, Mikołaja Szpankowskiego pisarza miejskiego, Stefana Kulesiewicza, Krzysztofa Kroplewskiego, z rady, Michała Pawłoskiego, Karola Gałęckiego, ławników. Po skończonej lustracyi w kluczu koscielskim, my, lustratorowi na grunt miasta Koła zjechawszy się, jurysdykcyą naszą za-fundowawszy, nakazujemy tu stawającym obywatelom najprzód złożenie tak przywilejów miastu Koła służących, jako i lustracyów w tymże mieście ekspediowanych, niemniej i tabelów wszelkich produktów JW staroście kolskiemu oddawanych tak z miasta, jako i ze wsiów do tegoż miasta należących, zwanych Bliznia i Nagornia²⁵², a to nieodwłocznie.

[REWIZJA PRZYWILEJÓW]

Złożyli obywatele miasta JKM Koła przywileje: 1-mo r. 1362 w poniedziałek po ś[w]. Małgorzacie [18 VII] lokacyjny Najjaśn. króla Kazimierza²⁵³, drugi, r. 1478 fer. 5 post solennitatem Paschae [26 III] in Koło Anny księżny śląskiej²⁵⁴, trzeci a. 1508 fer. 3 post f. s. Mathiae Apostoli [29 II]

²⁵¹ *Piotr Żychliński; zob. dalej w tekście: Wieś Białków nr 3-tio oraz W Żychlińskiego protestacya, nro 3-tio.*

²⁵² *Blizna, czyli Nagórna Wieś; Nadolna — obecnie część miasta Koło.*

²⁵³ *Dokument wystawiony w Dobczycach (KDW, t. 3, nr 1484; APP, Konin grodzkie, 114, k. 266v–267v, w oblacie z 15 I 1767; por. LWWK 1564–1565, cz. II, s. 279, nr 22; LWWK 1659–1665, cz. I, s. 163).*

²⁵⁴ *Znany jest dokument księżny Anny z 2 IV 1478, w którym uraża zgodę na sprzedaż wójtostwa miastu Koło (Witkowski, s. 138–139). Anna, córka Konrada Kąckiego, Piastówna oleśnicka, żona księcia mazowieckiego Władysława I, zm. przed 29 III 1481 (M. Rawita-Witanowski, Wielkopolskie miasto Koło, s. 89 i 103).*

Cracoviae Najjaśn. Zygmunta [I], króla polskiego²⁵⁵, czwarty, a. 1555 fer. 2 ante f. Pentecosten [27 V] Petricoviae Najjaśn. Zygmunta Augusta²⁵⁶, piąty, a. 1557 fer. 2 post f. Circumcisionis Domini [4 I] Varsaviae Najjaśn. Zygmunta Augusta, szósty, a. 1563 fer. 2 post f. s. Valentini [15 II] Petricoviae²⁵⁷, siódmy, r. 1566 dn. 19 Junii w Lublinie Najjaśn. Zygmunta Augusta²⁵⁸, ósmy, [r.] 1571 dn. 12 Julii w Warszawie²⁵⁹, dziewiąty, r. 1592 dn. 21 Novembris w Warszawie, przywilej konfirmacyjny Najjaśn. Zygmunta [s. 285] III, którym przywilejem tenże Najjaśn. Zygmunt III, król polski, generalnym zbiorze wszystkich praw i przywilejów od Najaśn. poprzedników swoich miastu Kołu łaskawie nadanych i niewzruszenie służących, potwierdza wszystkie prerogatywy, wolności i swobody miasta Koła²⁶⁰.

A najprzód prawa wytknięte w przywileju konfirmacyjnym Najjaśn. Stefana, króla polskiego, pierwszym w Toruniu na zjeździe powszechnym dn. 12. listopada 1576²⁶¹, jako to przywilej Najjaśn. Zygmunta Augusta w Piotrkowie, w poniedziałek przed Zielonemi Świątkami [27 V] r. 1555, utwierdzający fundacye lokacyjne niegdy Najaśn. Albrychta²⁶², miasta Koła i wójtostwa tegoż z dwiema ogrodami, ratusza i domu, z dwiema wsiami w 50 łanach, z przyłączeniem sołectwa, wolnego domu na łążnią, z wszelkimi dochodami i czynszami z komór lub rzemiosł jakiegokolwiek gatunku i jatek miesznych, piekarzy, szewców, sukienników, trzecią część od rzemiosł swych miastu Kołu mającym wypłacić. Tudzież młyna na rzece zwanego Wiesza²⁶³ ze wszystkimi pożytkami jego oraz na drugiej rzece Warcie całej wolne łowienie z wszelkie[mi] rybołówstwa porządkami darowanemi, tudzież od każdego placu po groszu 1 praskim, a od każdej sprawy trojnik i od przysiągł wszelkich, za działem wolnej łąki na [s. 286]

²⁵⁵ Zob. LWWK 1659–1665, cz. I, s. 163, przypis 116.

²⁵⁶ *Ibidem*, s. 161, przypis 107.

²⁵⁷ *Ibidem*.

²⁵⁸ *Znany jest dokument Zygmunta Augusta z 1 VI 1566 — w transumpcie Stefana Batorego z 12 XI 1576 (Koło w dokumentach, transumpt Stanisława Augusta Poniatowskiego z 22 IX 1773, s. 55).*

²⁵⁹ Zob. LWWK 1659–1665, cz. I, s. 163, przypis 117.

²⁶⁰ *W transumpcie Stanisława Augusta z 22 IX 1773 (Koło w dokumentach, s. 50–51).*

²⁶¹ *Ibidem*, s. 53–57.

²⁶² *Dokument Jana Olbrachta z 1493 w transumpcie Stefana Batorego z 1576 (AGAD, MK, XV, k. 159).*

²⁶³ *Rzeczka Wiejca pod Powierciem.*

Gozdowie w pastwisko dla bydła obywatelskiego, z podobnym pastwiskiem na Ruszkowie.

Drugim, tegoż Najjaśn. Zygmunta Augusta w Piotrkowie w wtorek przed Zielonymi Świątkami [28 V] r. 1555 potwierdzającym przywilej Najjaśn. Aleksandra, króla²⁶⁴, w dopełnianiu mianych przywilejów pożarem ognia na całe miasto rozszerzonego spalonych, z przeistoczeniem prawa polskiego na prawo teutońskie danym, którym wymuje obywatelom rzczonego miasteczka Koła od podległości wszelkim sędziom przed swoim wójtem miasteczka odpowiadać, obywatelom przepisując z wójtem przed sądem królewskim, a mając wzgląd na wystawienie ratusza, jaktek około niego pozwala 3 jarmarków rocznych i tygodniowego jednego. Płacą owsa kor. 150, piwa beczek 20, grzywien 20 i od każdego placu corocznie po 7 trojników, od robienia piwa tudzież od rzemioł wszelkich, wyjąwszy szewski i krawiecki po 7 trojników, od pomienionych zaś szewców po 7 gr, a od krawców po 14 den. Także z ogrodów używanych podług dawnego zwyczaju sobie zostawujemy oraz łąki pod wsią Powierciem²⁶⁵, wieczystie przysądza, oznaczając ażeby od obywatelów miasta odejmowane nie były. Wybierania podatków i danin królowi należnych, na potrzebę Rzplitej w potomności postanowionych, z nadaniem wsiów Gorne Koło i Nadolne Koło zwanemi, do tegoż miasta Koła z dawna należąciami i z wójtostwem i sołectwem, wkładając [s. 287] oraz obowiązek na obywatelów reparaowania 3 mostów grobli, to jest jednego mostu u Bramy Toruńskiej, drugiego zaś za ś[w]. Ducha kościołem²⁶⁶ o tamie grobli, trzeciego od Bramy Krakowskiej i pół grobli obok folusza, drugą zaś połowę grobli wedle folusza starostowie kolscy reparaować są obowiązani. Do twierdzy, której reparacji mostów i grobel z borów królewskich pozwolone drzewo miastu Koło.

Trzeci także i czwarty, Najjaś. Zygmunta [Augusta] przywilej, czyli dekreta względem zabronionego wykupna wójtostwa i nieodejmowania trzeciej miary z młyna zwanego Wałach, dany w Warszawie r. 1551 i 1557²⁶⁷.

²⁶⁴ Z 6 II 1502 (zob. LWWK 1659–1665, cz. I, s. 161, przypis 106).

²⁶⁵ Obecnie wieś w gminie Koło.

²⁶⁶ Kościół św. Ducha, erygowany 20 VI 1419, w 1759 w wyniku pożaru uległ zniszczeniu; 30 III 1773 położono kamień węgielny pod nowy kościół klasztorny.

²⁶⁷ W transumpcie Stefana Batorego — z datą 1571. Znany jest dokument Zygmunta II z 29 VI 1571 (Koło w dokumentach, s. 58).

Piąty, Najjaśn. Zygmunta Augusta, w Lublinie na zjeździe walnym dn. 1. m. czerwca r. 1566 potwierdzający skrypt ur. Jana Koscileckiego²⁶⁸, starosty dobrzyńskiego i kolskiego, powracający niektóre ogrody przy rzece Grodzka Gwiazda zwanej²⁶⁹, obywatelom miasta Koła przemocą niejakich dzierżawców odjęte od wójtostwa.

Szósty, Najjaśn. Zygmunta I, w Krakowie w piątek po niedzieli Judica zwanej [15 IV] r. 1519 na zrobienie ogrodu na polu Piaski zwanym przy młynie pod Bramą Krakowską ku Brudzewu i wsi Koscielec stojącym, do używania przez wzgląd na pogorzałość pozwolone²⁷⁰.

Siódmy, Zygmunta Augusta [!], w Piotrkowie na zjeździe generalnym, w środę przed świętem Oczyszczenia NMP [29 I] r. 1528 na podatek szosu nie więcej płacić od obywatelów kolskich mianego, jak grzywien 20, 10 opuściwszy²⁷¹.

Ósmy, [s. 288] tegoż Najjaśn. Zygmunta Augusta w Wilnie 23. sierpnia r. 1556 na wybudowanie ścieków i odbieranie z nich czynszu opłacać od obywatela mianego²⁷².

Dziewiąty, tegoż Najjaśn. Zygmunta Augusta w Warszawie na zjeździe generalnym, w poniedziałek po Nowym Roku [4 I] 1557 r. na wybieranie wolne obywatelom kolskim cła, mostowego i grobelnego²⁷³.

Dziesiąty, tegoż Najjaśn. Zygmunta Augusta w Piotrkowie na zjeździe generalnym, w poniedziałek po święcie ś[w]. Walentego [15 II] r. 1563 prawo chełmińskie w mieście Kole znoszący, a mondebarskie [magdeburskie] wprowadzający, także obieranie burmistrza i radnych na ś[w]. Michał [29 IX] w czasie tym przepisujący oraz jarmark czwarty na ś[w]. Katarzynę [25 XI] z wolnością młyna zwanego poddanym wsi Bliznia i Nagornia i innym poddanym z wójtostwa do miasta Koła należącym, w młynie do wójtostwa należącym²⁷⁴.

²⁶⁸ W transumpcie Stefana Batorego z 12 XI 1576; Jan Kościelecki ze Skępego, starosta dobrzyński, kolski 1490–1498, zm. w 1498 (Koło w dokumentach, s. 55; A. Gąsiorowski, *Starostowie*, s. 43).

²⁶⁹ Rzeka Grodzka, zapewne wówczas jedna z odnóg rzeki Warty.

²⁷⁰ Koło w dokumentach, s. 55.

²⁷¹ *Ibidem*.

²⁷² *Ibidem*.

²⁷³ *Ibidem*.

²⁷⁴ Zob. LWWK 1659–1665, cz. I, s. 161, przypis 107; MRPS, t. 5, cz. 1, nr 2807; *Koło w dokumentach*, s. 55–56.

Jedenasty, Najjaśn. Króla Zygmunta [I] w Krakowie w poniedziałek między oktawą Bożego Ciała [7 VI] r. 1518 nakazujący, aby dzierżawcy młyna Wielkiego drożej nie przedawali słoły i inne zboża w tymże młynie Wielkim wymierzonego nad 2 gr polskie wyżej nad wartość słołu w targu przedawanym być zwykłego²⁷⁵.

Ostatni, na koniec przywilej Najjaśn. Zygmunta Augusta w Lublinie dn. 19. m. czerwca r. 1566 warujący granice między wsiami Ruchenną i Blizną²⁷⁶, drugim Najjaśn. króla Stefana w Toruniu, na zjeździe powszechnym dn. 12. m. listopada r. 1576 potwierdzającym²⁷⁷.

Podobnież wszystkie od Najjaśn. królów polskich miastu Kołu nadanych praw i przywilejów, [s. 289] osobliwie zaś przywilej konfirmacyjny Najjaśn. Zygmunta Augusta w Warszawie dn. 13. m. września r. 1558²⁷⁸ na prawe [!] wszelkie i fundusz mansjonarów kolskich²⁷⁹, to jest w trzeciej części miary pochodzącej z młyna wielkiego Wałach zwanego tudzież foluszu z wolnym rybołówstwem na miejscu zwanym Baby, między Trzeshniewem i Wakowy będącym i domu mającym być dla księży mansjonarzy zbudowanym. A miastu Kołu utwierdzającym wójtostwa w Osieku przez W Hinke²⁸⁰ z Rogowa w Kole w środę przed niedzielą Misericordiae zwaną [1 V] r. 1471, na mocy konsensu niegdy Najjaśn. Kazimierza, króla, na zjeździe generalnym piotrkowskim w sam dzień ś[w]. Klemensa w piątek [23 XI] 1470 dane, kupione i darowane, w rząd i opiekę burmistrzowi i rajcom kolskim oddane, z potwierdzeniem tego rządu i opiekowania, przez Najprzewielebniejszego Jan Orcyz, biskupa, w Iwanowicach w środę dn. 3. listopada r. 1471²⁸¹.

Drugi, Najjaśn. Zygmunta [Augusta] przywilej w Piotrkowie dn. 25. stycznia r. 1559, którym jest potwierdzona fundacja sołectwa w Osieku na

²⁷⁵ *Koło w dokumentach*, s. 56.

²⁷⁶ *Ibidem*.

²⁷⁷ *Ibidem*.

²⁷⁸ *Ibidem*.

²⁷⁹ *Kazimierz Jagiellończyk przywilejem z 23 XI 1470 zezwalał na powołanie przy kościele farnym kolegium mansjonarzy, którego fundatorem był starosta Jan Hińcza z Rogowa (Koło w dokumentach, s. 44–61).*

²⁸⁰ *Jan Hińcza z Rogowa, starosta kolski 1463–1471, kasztelan sieradzki i kasztelan sandomierski 1460–1473, zmarł ok. 29 IX 1473.*

²⁸¹ *Koło w dokumentach*, s. 57.

6 łanach przez Jaranda²⁸², podkomorzego dobrzyńskiego, opatrzonemu [s] niegdy Stanisławowi z Osieka, pozwolona²⁸³.

Ostatni, Zygmunta Augusta w Warszawie w piątek w sam dzień śś. Piotra i Pawła Apostołów [29 VI] r. 1571 przysądzający wieczyście wójtostwo wsi Osieka Wielkiego i młyna wielkiego Wałach zwanego i walkmin miastu przerzeczonemu Koło oraz wyjmującego toż wójtostwo od władzy wojewódzkiej, wyprawę wojenną wyjąwszy, z ostrzeżeniem takowej [s. 290] wiary pomienionym konfirmacyjnym przywilejom miasta Koła²⁸⁴.

Dziesiąty, r. 1599 dn. 1. marca w Warszawie Najaśn. Zygmunta [III], króla²⁸⁵.

Jedenasty, r. 1633 dn. 13. maja w Krakowie Najjaśn. Władysława [IV], króla polskiego²⁸⁶.

Dwunasty, r. 1690 dn. 14. marca w Warszawie reskrypt na 2 jarmarki Najjaśn. Jana III²⁸⁷.

Trzynasty, r. 1720 dn. 16 Novembris w Warszawie Najjaśn. Augusta II²⁸⁸.

Czternasty na koniec, r. 1773 dn. 22. m. września w Warszawie²⁸⁹ Najjaśn. Stanisława Augusta, dziś szczęśliwie nam panującego, którym przywilejem wszystkich poprzedników Najjaśn. królów potwierdza wszystkie prawa generalnie miastu Kołu służące.

Złożyło miasto i lustracją r. 1765²⁹⁰, która że dla zgorzałego miasta i ratusza z archiwum dn. 14. m. czerwca r. 1775 nie zgadza się z wyrażeniami w niej przywilejami, przeto aby jaki podatek, który by mógł przynosić zysk Skarbowi, nie był utajony, do obrewidowania tych przywilejów przystępujemy.

²⁸² Jan Jarand z Brudzewa, podkomorzy dobrzyński, starosta kolski 1485–1487 (*ibidem*, s. 57–58; A. Gąsiorowski, *Kolskie starostwo i kolscy starostowie w czasach jagiellońskich*, [w:] *Królewskie miasto Koło. Studia w 650. rocznicę lokacji miasta*, red. I. Skierska, Koło 2012, s. 31–67).

²⁸³ *Koło w dokumentach*, s. 57–58.

²⁸⁴ *Ibidem*.

²⁸⁵ *Zob. LWVK 1659–1665, cz. I, s. 161, przypis 107 — znany z dokumentu z 27 III 1599.*

²⁸⁶ *Ibidem*, znany z dokumentu z 13 III 1633.

²⁸⁷ *Koło w dokumentach*, s. 103; *Statystyczny opis miasta Koła (wg stanu z maja 1860)*, wymienia dokument Króla Jana III z r. 1690 bez daty na jarmarki.

²⁸⁸ *W transumpcie Stanisława Augusta z 22 IX 1773 (Koło w dokumentach, s. 52).*

²⁸⁹ *Ibidem*, s. 55.

²⁹⁰ *APP, Kalisz, Tab. 15, k. 156–160v.*

Te wszystkie złożone przez miasto Koło przywileje obrewidowawszy nakazuje się cechom wszystkim złożenie praw sobie służących. A że w tym mieście podług lustracyi r. 1765 cechy wszystkie nie znajdują się, jako to kupiecki, piwowarski, rzeźniczy, piekarski²⁹¹, krawiecki, sukienniczy, prócz cechu wielkiego²⁹² i szewskiego, a miasto Koło na też cechy przywilej składa, przeto te na powrót do archiwum miasta oddajemy z ostrzeżeniem, iż kiedykolwiek by te cechy miały przyjść do swego porządku, tedy na żądanie cechmistrzów upadłych cechów przywilej [s. 291] z archiwum oddane być mają.

Na ostatek cechy wielki i szewski złożyły swoje przywileje, pierwszy r. 1654 dn. 11. marca w Warszawie Najjaśn. Jana Kazimierza, polskiego króla²⁹³, drugi r. 1592 dn. 20 Novembris w Warszawie Najjaśn. Zygmunta III²⁹⁴, trzeci r. 1637 dn. 12. marca w Warszawie Najjaśn. Władysława IV²⁹⁵, czwarty r. 1720 dn. 21 Novembris w Warszawie Najjaśn. Augusta Wtórego²⁹⁶.

[Intrata]

Po złożeniu tych przywilejów przez cech wielki i szewski nakazuje się tak miastu JKM, Kołu jako cechowi szewskiemu złożenie tabelów z wyszczególnieniem dochodów wszelkich i intrat JW staroście kolskiemu przynoszących, niemniej i Żydom. Złożyli tak mieszczanie, jako i cech szewski niemniej i Żydy tabelę, z tabelą JW starosty zgadzającą się, sub nro 10-mo dla weryfikacyi tu przyłączoną, któreśmy zlustrowawszy, wylikwidowawszy nakazujemy onej zaprzysiężenie tak ekonomowi klucza kościeleckiego, jako i prezydentowi oraz cechmistrzowi szewskiemu rotą prawem sejmu terazniejszego przepisana²⁹⁷, Żydy zaś na Rodał przysięgą sobie statutem przepisana.

²⁹¹ Potwierdzenie statutu otrzymali 24 XII 1757 (AGAD, Sig., 27, s. 148).

²⁹² Lustracja z 1765 wymienia także cechy kuśnierski i garncarski (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 158v–160). Władze miejskie w 1593 ponownie przystąpiły do sporządzania nowego statutu dla wspólnego cechu sukienników, złotników et alia omnia artificia propinatora alias rzemiosła szynkowe. Lustracja Koła z 1659 wymienia cech wielki szynkowy (M. Rawita-Witanowski, Wielkopolskie miasto Koło, s. 140; LWVK 1659–1665, cz. I, s. 168).

²⁹³ M. Rawita-Witanowski, Wielkopolskie miasto Koło, s. 140–141.

²⁹⁴ Ibidem, s. 141–145.

²⁹⁵ Ibidem, s. 145.

²⁹⁶ W lustracji z 1765 wymieniony został transumpt Augusta III (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 159).

²⁹⁷ VL, t. 9, s. 92, punkt 4.

Ci wszyscy przysięgi wykonali, po którym wykonaniu wypada z oblikwidacyi przez nas uczynionej starości[e] czystego, rocznego dochodu złp 4358 gr 24 szel. 1. Przychodzi tedy Skarbowi dwie kwarty rachując złp 2179 gr 12½.

Nro 11-mo. Wsie Bliznia i Nagornia²⁹⁸

Te dwie wioski należą do miasta Koła. Opłacają podatek starościę przez sep zboża, tabelą nam podany [s. 292] przez P. Michała Gronowalskiego, ekonomę klucza kościeleckiego, którą zaprzysiągł, te my zlikwidowawszy z tej przychodzi dochodu rocznego JW starościę kolskiemu podług tabeli dla weryfikacyi sub nro 11-mo przyłączonej 1-mo z wsi Bliznia złp 658 gr 23, 2-do z wsi Nagornia złp 252 gr 27 szel. 2. Z tego obojga wypada [kwarty] na Skarb Rzplitej złp 455 gr 25 szel. 1.

[Intrata z klucza kościeleckiego
z miastem Kołem]

Wypada, więc z klucza kościeleckiego z miastem Kołem, do tegoż klucza należącym dochodu rocznego, JW starościę kolskiemu ogólna suma złp 11 901 gr 2. Z której podług oblikwidacyi naszej z tabel wyciągnionej, dwóch kwart na Skarb Rzplitej ogólna suma złp 5950 gr 16.

[Osiadłość]

W tym mieście Kole żadnego domu starościńskiego do pomieszkania nie masz ani placu, prócz zamku²⁹⁹ na łęgu ku wsi Gozdowu idąc i austeryi za mostami wielkiej na trakcie warszawskim z stajnią, wjezd[dną], przez JW starostę wystawionej. Ta austerya jest teraz dosyć nadrujnowana, ma rolę do niej przyłączoną. Z drugiej strony miasta stoi klasztor

²⁹⁸ *Mikołaj Taczanowski nadaniem z 9 VI 1750 otrzymał wójtostwo w tej dzierzawie (AGAD, Sig., 27, s. 162–163). 20 X 1755 Kazimierz Bruchowicki dostał przywilej na sołectwo oraz młyn w Grodzisku, a 30 VII 1759 potwierdzenie prawa do sołectwa (AGAD, Sig., 28, s. 523, Sig., 29, s. 61). Kolejnym dzierżawcą był w 1771 Wojciech Cygański z żoną Marianną z Głuskowskich — kontrakt dzierżawny wygasł 13 VI (APP, Konin grodzkie, 115, k. 166v). Wieś Blizno 23 VI 1771 warendę dostał Józef Rudnicki burgrabia grodzki inowrocławski (ibidem, k. 171), a sołectwo w tej wsi, nadaniem z 3 VII 1773, Jan Nepomucen Gajewski (ibidem, k. 318v). W latach 1789–1791 sołtysostwo w Bliznej miał warendzie Piotr Białkowski (Chodyła, s. 51).*

²⁹⁹ *Zamek, położony 2 km na zachód od centrum miasta, powstał za czasów Władysława Łokietka (J. Baciński, Zamek królewski w Kole, Koło 2005, s. 25).*

OO. Bernardynów³⁰⁰, za którym klasztorem są młyny³⁰¹ 2 starościńskie, dużo zdezelowane, z których młynów podany prowent w tabeli titulo „Miasto Koło” sub nro 10-mo.

W tym mieście znajduje się kościół wielki farny³⁰² murowany. Mieszczanie zaś w rynku mają ratusz prawie de novo³⁰³ murowany, o dwóch piętrach, z wieżą wysoką, na której zygar nowy godziny i kwadrans bijący. Domów w rynku dobrych drewnianych mają 21, a w tymże rynku domów zdezelowanych 5. [s. 293] W ul. Kaliskiej domów dobrych 8, w tejże ulicy zdezelowanych 4; w ul. Grodzkiej domów dobrych 5, w tejże ulicy zdezelowanych 9; w ul. Torunskiej domów dobrych 7; w ul. Blankowej domów dobrych 10, w tejże ulicy do szczytu zdezelowanych domów 19. Ogólnie wszystkich domów dobrych 51, zdezelowanych 37. Placów pustych w rynku jest 16, w ul. Kaliskiej 6, w ul. Grodzkiej 10, w ul. Torunskiej 2, w ul. Blankowej 41. Ogólnie pustych placów jest 75.

Mosty³⁰⁴ pod Kołem. — Most jeden na rzece Warcie z groblą, ten mieszczanie są obowiązani za rozkazem JW starosty reparować, z którego zysk podług przywilejów im służących jest im odjęty przez konstytucją 1768³⁰⁵ a starości służący. Użalali się, że bór królewski do reparacyi jest im zabroniony, a swego nie mają. My do rewizyi tego mostu przystąpiwszy widzieliśmy dużo zrujnowany i niebezpieczeństwem każdemu przejeżdżającemu grożący. Przeto na fundamencie przywilejów temuż miastu służących pozwalamy drzewa z boru królewskiego na reparacją tegoż mostu, na który JW starosta asygnacye wydawać będzie obowiązany, z których drzewo, aby nie na inny używali pożytek, jak tylko na pale,

³⁰⁰ Zakon bernardynów został sprowadzony przez starostę Jana Hińczę w 1456 (Witkowski, s. 128–129).

³⁰¹ Miasto 20 VII 1754 otrzymało przywilej na zbudowanie nowych młynów. W lustracji z 1765 zanotowano: młynu słodowego teraz nie masz, tylko Piaseczny o 3 kołach na rzece Warcie. Rafał Gurowski starosta kolski 11 V 1767 otrzymał nadanie na młyn Piaseczny (AGAD, Sig., 27, s. 304, Sig., 31, k. 118; APP, Kalisz, Tab. 15, k. 160; APP, Konin grodzkie, 141, k. 528–528v — spisany inwentarz młyna — 5 VII 1768).

³⁰² Kościół pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża Świętego, konsekrowany w 1409, zachowany do naszych czasów, pochodzi z przełomu XIV/XV w. (M. Rawita-Witanowski, Wielkopolskie miasto Koło, s. 65; Witkowski, s. 75–76).

³⁰³ Podczas pożaru Koła 30 V 1775 spłonął m.in. ratusz z zegarem na wieży (APP, Konin grodzkie, 165, k. 461).

³⁰⁴ Lustracja z 1765 wymienia 3 mosty: jeden od Bramy Toruńskiej, drugi za kościołem ś[w]. Ducha i groblą przy nim, trzeci od Bramy Krakowskiej i groblą (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 157v).

³⁰⁵ Konstytucja Podwyższenie ceny mostowego i grobelnego (VL, t. 7, s. 313–314).

burtnice i dyle. Reszta zaś mostów tak na trakcie warszawskim, jako i kaliskim JW starosta utrzymywać w porze obowiązany będzie, które [s. 294] z gruntu złe i wielkiej reparacji potrzebujące.

Żydzi. — W tym mieście mieszkają Żydzi w ulicach trzech, zwanych Torunska, Tylna i Szeroka, których osiadłość jest taka: na ul. Torunskiej domów dobrych 11, w ul. Tylnej domów 31, w ul. Szerokiej domów 17. W tych trzech ulicach ogólnie domów wszystkich znajduje się 59, pustych placów 6, mieszkańców gospodarzy 59, komorników 30. Ci są zaszczytzeni prawem od Najjaśn. Augusta III, króla polskiego, pod dn. 9. września r. 1750 w Warszawie datowanym³⁰⁶. Ci opłacają podatek staroście w tabeli titulo „[Miasto] Koło” wyszczególniony. Ciż Żydzi wnieśli do nas, że mieszczanie kolscy do podatków swych onych ze pociągają i pasania inwentarzy, jako to bydła, koni im zabraniają na swych pastwiskach, niemniej i mieszczanie, że od tychże Żydów w swych gruntach pokrzywdzenie mają.

Więc te zażalenia przez strony spisane i podpisane, których rezolwować nie mamy mocy, do lustracyi przyłączamy, a po rezolucyą dokogo, z prawa należeć będzie, odsyłamy, zostawując obie strony przy używaniu tego wszystkiego, o co wnioski były.

Przedmieście Zduny³⁰⁷. — Na tym przedmieściu sami tylko garnczarze mieszkają, którzy nam swoje złożyli prawa. A najprzód przywilej w r. 1505 w Kole fer. 2 ante f. s. Antonii [9 VI], jakoby lokacyjny przez [s. 295] Grzegorza de Paludya, starostę kolskiego³⁰⁸, drugi [r.] 1513 fer. 5 infra octavam Sacratissimi Corporis Christi [2 VI] w Warszawie Najjaśn. Zygmunta [I], króla polskiego, którym przywilej[e]m ugodę między zwyż rzeczonym starostą a temiż garncarzami aprobuje³⁰⁹, [trzeci r.] 1766 dn. 21. m. stycznia w Warszawie, złożyli przywilej Najjaśn. Stanisława Augusta, króla polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego [!], dziś nam szczęśliwie panującego, którym przywilejem aprobuje przywilej Najjaśn. Zygmunta tymże garncarzom służący³¹⁰.

³⁰⁶ Zob. wcześniejsze przywileje dla Żydów (LWWK 1659–1665, cz. I, s. 167).

³⁰⁷ Przedmieście Zduny założone w XV w. w dzisiejszych okolicach ulicy Garncarskiej (J. Kądziołka, *Od założenia miasta do połowy XVII w.*, [w:] *Sześćset lat miasta Koła*, red. J. Burszta, Poznań 1963, s. 69).

³⁰⁸ Jerzy Węgier de Paludya, starosta kolski w latach 1501–1506 (Gąsiorowski, *Starostwie*, s. 43).

³⁰⁹ W transumpcie Stanisława Augusta z 21 I 1766 (AGAD, KK, 28, s. 33–39).

³¹⁰ *Ibidem*.

Teraz na tym przedmieściu kolskim Zduny zwanym jest rzemieślników garncarzy 10, zaszczytzeni nowo nadanym prawem, (które akceptowali i akceptują), przez JW Gurowskiego, kasztelana dzisiejszego kaliskiego, a na ten czas, przemęskiego, starostę kolskiego pod dn. 22. stycznia w r. 1782 w rezydencji swej starościńskiej w Koscielcu danym, z wolnym obieraniem sobie burmistrzów i cechmistrza³¹¹. Ci teraz opłacają czynsz pieniężny, dawną lustracją objęty³¹², złp 9. Garków każdy oddaje do dworu kopę jedną, a że i z tego procentu garków, sądziemy być dochodem stałym i pewnym, przeto też garki tymże garncarzom otaksować nakazaliśmy, którzy każdą kopę a fl. 4 otaksowali, wypada więc[c?] tej taksy mieszcząc w to złp 9, z przywileju wynikło dochodu starości złp 49, z którego połowę JW starosta na Skarb Rzplitej opłacać ma i ten podatek już jest umieszczony w tabeli miasta Koła sub nro 10-mo. Na tym przedmieściu jest domów na gruntach stojących 25, placów pustych 8.

[s. 296] **G r a n i c e** miasta Koła. — Te podług przepisane go nam prawa objechaliśmy, na których kontrowersye widzieć się dały, a najprzód od miasta ku Ruszkowa³¹³, wsi dziedzicznej JW Jerzego Kurnatowskiego³¹⁴, komisarza powiatu konińskiego, na której kontrowersyi tak miasto, Koło jako i JW Kurnatowski swe zażalenia spisane i podpisane nam podali. Z drugiej strony miasta między tymże miastem a wsią Powierciem dziedziczną JW Kwileckiego³¹⁵ starosty wschowskiego, o łąkę Wiecza zwaną, temuż miastu przywilejem w r. 1592 nadaną³¹⁶, o którą łąkę miasto na piśmie swoje nam oddało zażalenie, które, jako i powyższe do naszej przyłączamy lustracyi. Wieś zaś Powiercie żadnego nam nie dała z siebie tłumaczenia.

B o r y. — Miasto Koło żadnych nie ma borów ani miejsca do obsiania onych.

³¹¹ M. Rawita-Witanowski, *Wielkopolskie miasto Koło*, s. 131.

³¹² Według lustracji z 1765 płacili 9 złp. Natomiast podczas lustracji z lat 1616, 1628 i 1659 wysokość czynszu wynosiła złp 8, gr 20, szel. 9 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 160; LWWK 1616–1620, cz. I, s. 327; LWWK 1628–1632, cz. I, s. 103; LWWK 1659–1665, cz. I, s. 165).

³¹³ Obecnie wieś Ruszków w gminie Kościelec.

³¹⁴ Jerzy Kurnatowski, kapitan wojsk koronnych 1784, delegowany 27 XII 1786 do sądów zadwornych, a w 1789 jako komisarz do powiatu konińskiego (APP, Konin grodzkie, 155, k. 320; AGAD, KK, 78, s. 24; VL, t. 9, s. 81).

³¹⁵ Antoni Maciej Kwilecki, szambelan królewski, starosta wschowski 1789, zm. 7 II 1814.

³¹⁶ Z 21 XI 1592.

KLUCZ ROSOWSKI
DO STAROSTWA KOLSKIEGO NALEŻĄCY

Nro 12-do. Wieś Rosocha³¹⁷

Działo się w wsi Rososze dn. 30. m. sierpnia r. 1789 w przytomności WJMP Daniszewskiego³¹⁸, skarbnika bydgoskiego, kluczków rosowskiego i belickiego do starostwa kolskiego należących dzierżawnego [s. 297] posesora.

Po skończonej naszej lustracji w mieście JKM Kole na grunt wsi Rosocha zjechawszy się, jurysdykcją swoją sposobem zwyczajnym zafundowawszy, po zlustrowanych przywilejach we wsi Koscielcu na toż starostwo kolskie z kluczami rzeczonymi JW Gurowskiemu, od r. 1746 służących, złożenie regestrów i z nich wyciągnionych tabelów przychód stały i pewny Skarbowi Rzplitej przynoszących, temuż WJMP arendownemu posesorowi nakazujemy.

Złożył WJMP Daniszewski tak registra, jako i tabele od r. 1786 aż do r. 1788 wyciągnięte, które my zlustrowawszy zaprzysiędz temuż WJMP Daniszewskiemu nakazujemy w tę rotę: „Ja, Aleksander przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcy Ś[w]. Jedynemu, jako podana przeze mnie majątności intrata kluczków rosowskiego i belickiego, w dzierżeniu moim arendownym zostających, w niczym na pokrzywdzenie ofiary dla Rzplitej zmniejszona i utajona przeze mnie nie jest”. Zaprzysięgł. Po którym zaprzysiężeniu wykazuje się intraty z wsi Rosocha zwanej rocznej złp 2363 gr 9 szel. 2, wypada więc [k w a r t y] na Skarb podług tabeli nro 12-do złp 1181 gr 19 szel. 2.

Wójtostwo i sołectwo. — To wójtostwo i sołectwo jest teraz z wsią Rosochą połączone³¹⁹, z których ról z wsią złączonych wykazała się intrata powyżej dopiero co wzmiankowana.

³¹⁷ Obecnie wieś w gminie Osiek Mały.

³¹⁸ Aleksander Daniszewski, prawdopodobnie z Daniszewskich h. Cholewa. Skarbnikiem bydgoskim w 1789 był Franciszek Bolewski.

³¹⁹ Wójtostwo nadaniem z 7 X 1750 po Marianie Szoldorku otrzymało małżeństwo Taczanowskich; 14 XII 1754 Rafał Gurowski dostał potwierdzenie prawa do wójtostwa. W czasie lustracji w 1765 swoje prawo do wójtostwa podnosił Aleksander Taczanowski (AGAD, Sig., 28, s. 240, Sig., 29, s. 451; APP, Kalisz, Tab. 15, k. 173).

Sub nro 13-tio. [s. 298] Wieś Czołowo³²⁰

A najprzód sołectwo³²¹ z wójtostwem³²² razem przez łączone role, z których wykazuje się intryaty złp 1242, wypada na Skarb dwie kwarty rachując złp 621. Z wsi zaś Czołowa rocznego procentu złp 228 gr 13 szel. 2, na Skarb zaś wypada [kwarty] złp 114 gr 6 szel. 2½. Dla weryfikacji przyłącza się tabela sub nro 13-tio.

Nro 14-to. Wieś Osiek Wielki³²³

A najprzód wybraniectwo³²⁴, z którego wypada na rok całorocznej intryaty złp 261, z której na Skarb wypada złp 130 gr 15. Z wsi zaś rocznego dochodu złp 728 gr 25 szel. 1, wypada więc [kwarty] na Skarb złp 364 gr 12 szel. 2. Dla weryfikacji przyłącza się tabela nro 14-to.

Sub nro 15-to. Wieś Ruchenna³²⁵

Z tej wsi wykazuje się intryaty rocznej złp 133 gr 15, wypada, więc [kwarty] na Skarb złp 66 gr 22 szel. 1½. Dla weryfikacji przyłącza się tabela nro 15-to.

Nro 16-to. Wójtostwo w Ruchenny

W tym wójtostwie byliśmy, w którym są posesorami IMMPP Piotr i Katarzyna z Raciborskich Borkowscy, zaszczyчени przywilejem Najjaśn. Stanisława Augusta, króla polskiego, dziś nam szczęśliwie panującego, w r. 1772 pod dn. [s. 299] 19. m. maja w Warszawie datowanym³²⁶, który

³²⁰ Obecnie wieś w gminie Koło.

³²¹ Nadaniem z 27 V 1755 Stanisław i Marianna Sochaccy otrzymali potwierdzenie prawa do sołectwa (AGAD, Sig., 27, s. 350). Przywilejem z 15 V 1767 dostali Gurowscy sołectwo łanowe Czołowo in clavi Rosocha (AGAD, KK, 32, s. 126–127; oblata listu z 5 II 1768 Komisji Skarbu Koronnego zawierającego opis sołectwa zob. APP, Konin grodzkie, 141, s. 527–527v).

³²² Przywilejem z 18 II 1757 wójtostwo otrzymało małżeństwo Rafał i Ludwika Gurowscy (AGAD, Sig., 29, s. 15).

³²³ Obecnie w gminie Osiek Mały.

³²⁴ Wojciech i Katarzyna Kawscy 19 IX 1750 otrzymali potwierdzenie prawa na łan wybraniecki (AGAD, Sig., 28, s. 230). 18 XI 1758 Marcin i Marianna Kawscy dostali zachowanie przy łanie wybranieckim (AGAD, Sig., 29, s. 114).

³²⁵ Obecnie wieś w gminie Koło.

³²⁶ Na podstawie cesji Józefa i Magdaleny z Gorzyńskich Grzybowski (AGAD, Sig., 32, k. 167). 30 VI 1750 Jakub i Katarzyna Łożyńscy otrzymali zgodę na cesję wójtostwa Antoniemu Kielczewskiemu, 6 X 1755 wójtostwo otrzymał Józef Sakowski, który 21 XII dostał zgodę na jego cesję Józefowi Leszczyńskiemu. Następnie 10 III 1760 na podstawie cesji J. Leszczyńskiego wójtostwo przeszło na Józefa i Magdalenę Grzybowski (AGAD, Sig., 27, s. 169, 455, Sig., 28, s. 515, Sig., 29, s. 207).

my przejrzawszy złożenie tabeli temuż JMP Borkowskiemu nakazujemy. Aże JMP Borkowski będąc czas niejaki chorobą złożony, a to wójtostwo przez tradycją wzięto, którego posesorem tradycyjnym jest, JMP Poziomski, przeto złożenie tabeli i zaprzysiężenie onej w rotę prawem przepisana³²⁷, temuż JMP Poziomskiemu nakazaliśmy. Zaprzysiężł podaną tabelę. Po której wykonanej wykazuje się i n t r a t y całorocznej z tego wójtostwa dla posesorów złp 61, dla Skarbu dwie k w a r t y rachując wynosi złp 30 gr 15. Dla weryfikacyi przyłącza się tabela sub nro 16-to.

Sub nro 17-mo. Wieś Podlesie³²⁸

Z tej wsi rocznego dochodu wyciągnęliśmy z tabeli złp 110 gr 20 szel. 2. Wypada, więc [k w a r t y] na Skarb połowicznej sumy złp 55 gr 10 szel. 1. Dla weryfikacyi przyłącza się tabela sub nro 17-mo.

Nro 18-vo. Wieś Dzierzawy³²⁹

Z tej wsi podług tabeli nam podanej wypada rocznego dochodu złp 36 gr 25. Wypada [k w a r t y] na Skarb połowicznej kwoty złp 18 gr 12 szel. 1½. Dla weryfikacyi przyłącza się tabela nro 18-vo.

[s. 300] Mniszek³³⁰ folwark

W którym chałupa, w niej siedzi p o ł o w y, ten łąki ogania, żadnego nam nie okazali prowentu.

[INTRATA Z KLUCZA ROSOWSKIEGO]

Z tego klucza rosowskiego wypada suma rocznia i n t r a t ę pewną starościę skazująca ogólna złp 5165 gr 19 szel. 1. Z której na Skarb Rzplitej dwie k w a r t y rachując wynosi złp 2582 gr 24 szel. 2.

KLUCZ BELICKI

Sub nro 19-no. Do tegoż starostwa należący

Sub nro 19-no. Wieś Belice³³¹

Do tego klucza zjechawszy się, jurysdykcyą sposobem zwyczajnym zafundowawszy, złożył nam tabelę WJMP Aleksander Daniszewski, w kluczu

³²⁷ VL, t. 9, s. 92, punkt 4. Po J. Borkowskim nadaniem z 10 VI 1790 wójtostwo dostał Józef Szaniawski (AGAD, Sig., 38, k. 110v).

³²⁸ Obecnie wieś w gminie Koło.

³²⁹ Obecnie Dzierawy, wieś w gminie Koło.

³³⁰ Folwark Mniszek był położony 2 km na północ od Koła.

³³¹ Obecnie wieś Bylice w gminie Grzegorzew.

rosowskim podług prawa przepisanego³³² zaprzysiężone, do których likwidacji przystąpiwszy wyciągnęliśmy rocznego dochodu starościę przychodzącego z tejże wsi Belice złp 1867 gr 7 szel. 2, z którego wypada na Skarb rachując dwie kwarty złp 933 gr 18 szel. 2½. Dla weryfikacji przyłącza się tabela nro 19-no.

Beliczki — Ta wieś tylko z nazwiska ról, które oraz z wójtostwem³³³ przyłączone do wsi Belice i pod tabelę dopiero wzmiankowaną, podciągnięte.

Itaque sub nro 19-no. [s. 301] Wieś Rypia Gora

Lustracją r. 1765 dezertą nazwana³³⁴, teraz jest osadzona Olendrami, na trzech hubach i podług kontraktu nam złożonego przez JW starostę danego pod dn. 3. sierpnia r. 1784 w Wyszyńcu datowanego, którym wolność wyszła w roku zeszłym 1788. Z którego kontraktu wykazuje się, iż każdy Olender z huby płacić obowiązany złp 60. My widząc stały i pewny dochód nakazujemy JP ekonomowi klucza kościeleckiego, do którego klucza ci Olendry prowent ten opłacać winni, złożenie tabeli z wypisem tychże czynszów, z którego sędziemy opłacenie połowy dla Skarbu Rzplitej z tej wsi Rypia Gora wynalezionego prowentu na Skarb dwoistej kwarty złp 90.

Nro 20-mo. Wieś Osowie³³⁵

Z tej wsi wykazuje się intryty rocznej zaprzysiężoną tabelą podanej całoroczniej złp 77 gr 14 szel. 2. Wypada [kwarty] na Skarb połowicznej sumy złp 38 gr 22 szel. 1. Przyłącza się tabela w tym miejscu nro 20-mo.

Nro 21-mo. Wójtostwo w tej wsi Osowie

Na grunt tegoż wójtostwa zjechawszy się złożył nam przywileje dwa ur. Chryzostom Raczkowski; pierwszy, Najjaśn. Augusta [III], króla polskiego [s. 302] pod dn. 7. października r. 1750³³⁶, drugi, Najjaśn. Stanisława Augusta, dziś nam szczęśliwie panującego pod dn. 24. m. marca r. 1765, któremi przywilejami toż wójtostwo rzeczonemu JMP Raczkow-

³³² VL, t. 9, s. 92, punkt 4.

³³³ Nadaniem z 18 II 1757 wójtostwo otrzymali Rafał i Ludwika Gurowscy (AGAD, Sig., 29, s. 15). Obecnie wieś Byliczki w gminie Grzegorzew.

³³⁴ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 175–175v. Obecnie wieś Lipie Góry w gminie Babiak.

³³⁵ Obecnie wieś Osowie w gminie Babiak.

³³⁶ Przywilej potwierdzający Wojciechowi i Teofli Raczkowskiemu prawa do wójtostwa (AGAD, Sig., 28, s. 236).

skiemu wraz z małżonką jest podane³³⁷. Po którym złożeniu nakazuje się podanie tabeli z intryaty stały tegoż wójtostwa podatek i te rotą prawem przepisana³³⁸ zaprzysiągł. Po którym zaprzysiężeniu wykazuje się z tego wójtostwa złp na cały rok złp 55 gr 17. Wypada, więc [kwarty] na Skarb połowicznej kwoty złp 27 gr 23½.

Sub nro 22-do. Wieś Kiejsze³³⁹

Na grunt tej wsi zjechawszy się tabelę przez JP Daniszewskiego i ekonomia klucza kościeleckiego spisana i podpisana odebrawszy, która w kluczu rosowskim zaprzysiężona. Te zoblikwidowawszy, wypada rocznego procentu złp 553 gr 4 szel. 1. Wypada, więc [kwarty] na Skarb połowicznej kwoty złp 276 gr 17 szel. ½. Dla weryfikacyi przyłącza się tabela sub nro 22-do.

Wójtostwo³⁴⁰ w tej wsi w czasie lustracyi 1765 r. było desertą³⁴¹, teraz prac. Wojciech Pacer, Olender posiada za kontraktem zastawnym w kwocie czerwonych zł 50 przez JW starostę kolskiego [Rafała Gurowskiego] po dn. 3. kwietnia r. 1772. Prócz tego opłaca corocznie do zamku starościńskiego złp 36, które są przyłączone z czynszami innymi w tabeli „Wieś Kiejsze” sub nro 22-do. [s. 303] Wybraniectwo puste³⁴².

Sub nro 23-tio. Wieś Dębna³⁴³

W tej wsi wraz z wójtostwem³⁴⁴ role są połączone, z których z osobna intryaty wyciągnąć nie można. Tych jest teraz posesorem arendownym

³³⁷ *Konsens Raczkowskim na cesję wójtostwa synowi Chryzostomowi Raczkowskiemu i jego żonie Katarzynie (AGAD, KK, 18, s. 387–388; APP, Kalisz, Tab. 15, k. 175v).*

³³⁸ *VL, t. 9, s. 92, punkt 4.*

³³⁹ *Obecnie wieś Kiejsze w gminie Babiak.*

³⁴⁰ *27 VII 1736 Teofil Wawrzyniec Bogucki i Anna Radolińska otrzymali zgodę na cesję wójtostwa Melchiorowi Gurowskiemu (AGAD, Sig., 26, k. 30v), który 28 XII 1738 dostał przywilej na wójtostwo po Boguckich (ibidem, k. 80v). Nadaniem z 18 II 1757 wójtostwo przeszło na Rafała i Ludwikę Gurowskich (AGAD, Sig., 29, s. 15; APP, Konin grodzkie, 114, k. 84v).*

³⁴¹ *APP, Kalisz, Tab. 16, k. 88v.*

³⁴² *Teofil Wawrzyniec Boguski i Anna Radolińska 27 VII 1736 dostali zgodę do wlewkowi prawa na wybraniectwo Melchiorowi Gurowskiemu (AGAD, Sig., 26, k. 30v). Natomiast 16 VII 1757 przywilej na wybraniectwo otrzymali Rafał i Ludwika Gurowscy (AGAD, Sig., 29, s. 33). W czasie lustracyi w 1765 wybraniectwo puste (APP, Kalisz, Tab. 16, k. 88v).*

³⁴³ *Obecnie wieś Dębny Królewskie w gminie Babiak.*

³⁴⁴ *26 I 1757 Jan i Maria Trzebuchowscy dostali konsens na cesję wójtostwa Rafałowi i Ludwice Gurowskim (AGAD, Sig., 29, s. 9). W czasie lustracyi w 1765 wójtostwo poddzierżawiał Antoni Kocieski (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 176v–177).*

JMP Karol Tański za kontraktem JW starosty kolskiego [Rafała Gurowskiego], który złożył nam tabelę od r. 1786 aż do r. 1788, te zaprzysięc rotą prawem przepisana nakazaliśmy³⁴⁵. Zaprzysięgł. Po którym, zaprzysiężeniu wypada z oblikwidacyi rocznej i n t r a t y tejsze wsi wraz z wójtostwem złp 1176 gr 22 szel. ½. Wypada, więc na Skarb dwie kwarty rachując złp 588 gr 11 szel. 6. Dla weryfikacyi przyłącza się tabela nro 23-tio.

Wybraniectwo. — Tego wybraniectwa jest posesorem ur. Piotr Wierzchleyski za przywilejem Najjaśn. Stanisława Augusta, króla polskiego dziś nam szczęśliwie panującego, którym przywilejem obmowę między Komisją Skarbu Koronnego, z jednej, a ur. Piotrem Wierzchleyskim, z drugiej strony, Najjaśn. król na toż wybraniectwo pod dn. 23. marca r. 1782 utwierdza³⁴⁶. Po którym złożeniu nakazuje się tabeli złożenie intratę z tegoż wybraniectwa przynoszącą, którego jest teraz posesorem [s. 306] dzierżawnym ur. Bartłomiej Lucinski³⁴⁷, złożył tak tabelę, jako i kwit z kwarty z tegoż wybraniectwa wypłaconej, a że z tej tabeli wykazuje się tylko i n t r a t y rocznej złp 30 gr 22 szel. 2, a w kwiecie kwartę opłacającą pod dn. 15. m. marca w roku terażniejszym okazuje się na 1 ratę złp 44 gr 18, co uczyni na rok w 2 ratach złp 89 i gr 6.

My, lustratorowi[e] chcąc przynieść tylko pomnożenie intrat do Skarbu, nie zaś onych ujęcie, tabelę nam podaną złp 30 gr 22 szel. 2 odłączamy, a przy kwarcie rocznej wynoszącej złp 89 gr 6 tegoż wybraniectwa posesora zostawujemy. Wynosi [kwarty] na Skarb złp 89 gr 6.

Sub nro 24. Maleniec³⁴⁸

Nowa kolonia, o której lustracya 1765 r. nic nie wspomina, teraz Olendrami obsadzona dają czynszu złp 70 na rok jeden, na który WJMP Daniszewski tabelę złożył osobną, z tego wypada [kwarty] na Skarb złp 35. Dla weryfikacyi przyłącza się tabela nro 24. Ta kolonia ma mieszkańców 10. Siedmiu trzyma po hubie roli, a 3 pół huby. Mają sobie kontrakt dany od JW starosty [Rafała Gurowskiego] w sam dzień ś[w]. Wojciecha [23 IV] w r. 1783. Z tych każdy obowiązany płacić starości od każdej huby [s. 306] złp 60, od pół huby złp 30. Ten czynsz

³⁴⁵ VL, t. 9, s. 92, punkt 4.

³⁴⁶ APP, Konin grodzkie, 118, k. 605–606v. Przywilej w potwierdzeniu kontraktu z 30 III 1782 (AGAD, KK, 74, s. 100–103; *ibidem*, Sig., 36, k. 19v).

³⁴⁷ Na podstawie kontraktu dzierżawnego z 17 IV 1787 zawartego z Piotrem Wierzchleyskim na sumę 2500 złp (APP, Konin grodzkie, 87, k. 53–53v).

³⁴⁸ Obecnie wieś Maliniec w gminie Babiak.

dopiero opłacać zacząć w roku przysłym 1790. Ta kolonia zostaje in continguitate borów Kieysze. Dlaczego ad praesens nie ustanawia się dla Skarbu ten podatek.

Sub nro 25-to Austerya Bugay³⁴⁹ zwana,
pod miastem Brdowem

Ta austerya na trakcie warszawskim jest wystawiona i z domami, z których czynsz opłacają. Tej dochodów podał nam tabelę WJMP Daniszewski, dzierżawny posesor, zaprzysiężoną, z której wykazuje się intrata rocznia starościę przychodzącą złp 1134 gr 5, wypada, więc z tej intraty [kwarty] na Skarb złp 567 gr 2 szel. ½. Dla weryfikacy przyłączyła się tabela sub nro 25-to.

Sub nro 26 Miasto Brdow³⁵⁰

[ZAFUNDOWANIE JURYSDYKCJI LUSTRATORÓW]

Działo się w mieście JKM Brdowie dn. 10. m. września r. 1789 w przytomności sław. Marcina Osękowskiego, burmistrza, Grzegorza Smętkiewicza, wójta, Stanisława Barełkiewicza, pisarza. Po skończonej naszej lustracyi w kluczach kościeleckim, rosowskim, belickim do miasta JKM Brdowa zjechawszy się, jurysdykcyą naszą lustratorską sposobem zwyczajnym zafundowawszy, [s. 306] złożenie przywilejów temuż miastu służących, lustracyjów, niemniej i tabel z intrat wszelkich, JW starościę dochód przynoszących natychmiast nakazaliśmy.

[REWIZJA PRAW]

Złożyli [prawa], które my obrewidowawszy przystąpiliśmy do przywileju Najjaśn. Stanisław August, król, pod dn. 16. m. maja 1766³⁵¹ wszystkie przywileje swych poprzedników Najjaśn. królów, jako to Zygmunta I w r. 1525³⁵², Zygmunta Augusta w r. 1552³⁵³, Jana Kazimierza³⁵⁴,

³⁴⁹ Obecnie wieś Bugaj w gminie Babiak.

³⁵⁰ Rafał i Ludwika Gurowscy nadaniem z 18 XI 1758 otrzymali oppidum Brdowo (AGAD, Sig., 29, s. 114), przywilejem z 18 IV 1767 dostali młyn Piaseczny, a 20 V 1767 karczmę koło miasta z 3 włókami do niej należącymi agrum desertam Maleniec (AGAD, KK, 32, s. 111–112, 145–146). Obecnie wieś Brdów w gminie Babiak. Osada straciła prawa miejskie w 1870 r.

³⁵¹ AGAD, KK, 30, s. 617–625, z datą 14 V 1766.

³⁵² Zygmunta I z 1525 (ibidem, bez daty dziennej i miesięcznej).

³⁵³ Z 22 VIII 1552 (MRPS, t. 5, nr 5902); zob. LWWK 1616–1620, cz. I, s. 332.

W przywileju Jana Kazimierza z 10 I 1650 (AGAD, KK, 30, s. 624).

³⁵⁴ Przywilej Jana Kazimierza z 10 I 1650 (AGAD, KK, 30, s. 624).

Władysława IV³⁵⁵, Zygmunta III³⁵⁶, Zygmunta Augusta³⁵⁷ oraz i konwencyą pomiędzy niegdy Stanisławem Gorką³⁵⁸, na ten czas starostą kolskim i brdowskim, w r. 1562 w mieście Kole fer. 3 ante dominicam Palmarum [7 III] a pomiędzy miastem uformowaną, umacnia i utwierdza.

Złożyli lustracye; pierwszą, pod r. 1659, drugą, pod r. 1665[!]³⁵⁹ podług, których należytość staroście, to jest sep zboża, czynsz pieniężny, kapłony i jaja oddawają. Podług których, nakazuje się podanie tabeli intratę staroście skazującej. Podał nam tabelę sław. Marcin Osekowski, burmistrz miasta Brdowa i te zaprzysiąc chciał, ale że się ta tabela przez miasto złożona [s. 307] zgadza z tabelą przez WJMP Aleksandra Daniszewskiego nam podaną i zaprzysiężoną, przeto do oblikwidacyi tejże tabeli przystępujemy, którą zoblikwidowawszy, zweryfikowawszy wykazuje się i n t r a t y rocznej stały prowent staroście przynoszący złp 713 gr 7, wypada, więc na Skarb dwie intraty [tj. k w a r t y] rachując złp 356 gr 18 szel. 1½. Dla weryfikacyi przyłącza się tabela sub nro 26.

Propinacya miejska licytowana w Komisji Skarbu Koronnego, na którą mają kontrakt mieszczanie na lat 3 wyszły pod dn. 1. m. czerwca r. 1787 w Warszawie datowany.

[INTRATA KLUCZA BELICKIEGO]

Z klucza belickiego z wójtostwami i wybraniectwami wynosi na rzecz JW starosty kolskiego ogólnej sumy złp 6005 gr 29 szel. 2½, z której dwie kwarty wypadają dla Skarbu Rzplitej złp 3002 gr 29 szel. 2½.

Stan miasta Brdowa

W tym mieście jest ratusz stary, niewart i tego nazwiska, tak zdezelowany, że i wniść do niego nie można. Mieszczanie brdowscy suplikowali

³⁵⁵ W transumpcie Stanisława Augusta wymieniony jest przywilej Władysława IV z 20 III 1635 (*ibidem*, s. 624), natomiast w lustracji z 1659r. nadanie z 10 I 1640 (LWWK 1659–1665, cz. I, s. 172).

³⁵⁶ Zygmunt III 6 V 1588 potwierdził przywilej Stanisława z Górk dla miasta Brdowa (AGAD, KK, 30, s. 624; LWWK 1616–1620, cz. I, s. 331).

³⁵⁷ Dokument Zygmunta II z 2 V 1563 potwierdzający konwencję zawartą w Kole 7 III 1562 (AGAD, KK, 30, s. 623).

³⁵⁸ Stanisław Górka, starosta kolski w 1562, wojewoda poznański 1576–1592, zm. 23 X 1592.

³⁵⁹ Zapewne pomyłka w dacie, powinno być: 1765. Komisja lustracyjna w starostwie kolskim była w kwietniu 1659. Natomiast lustracja Brdowa z 1765 powołuje się na lustrację z 1661 (LWWK 1659–1665, cz. I, s. XXI–XXII, 172–173; APP, Kalisz, Tab. 15, k. 177).

do nas, aby ten wystawić nowo mogli z drzewa borów królewskich, które im jest przez JW starostę zabronione. A że toż miasto złożyło [s. 308] nam rezolucją Rady Nieustającej Departamentu Policji pod dn. 11. m. maja r. 1780, przez którą rezolucją mieli pozwolenie wystawienia ratusza z kasy zyskowej z propinacyi wypadającej, za okazaniem wprzód abrysu temuż Departamentowi, który wraz z Radą w roku terażniejszym prawem sejmu jest uchylony³⁶⁰, a podanie abrysu ratusza przez miasto jeszcze dotąd nie nastąpiło. Przeto toż miasto z tą rezolucją rzeczonego Departamentu do Komisji Skarbu Koronnego odsyłamy, w której i abrys na tenże ratusz złożyć będzie powinno. W tym mieście jest domów w rynku 26, w ul. Warszawskiej domów 12. Placów pustych 5, w ul. Kołowej domów 8. Tamże mielcuch 1. Placów pustych 4. W ul. Kolskiej domów 7. To miasto nie jest żadnym murem opasane. Klasztor OO. Paulinów³⁶¹ w tymże mieście znajduje się na wójtowskim gruncie, służący wraz z domami wójtowskimi, który do lustracyi Brześcia Kujawskiego należy. Ciz IMM księża paulini chram animarum trzymają.

Granice. — Toż miasto żadnej kontrowersyi nie ma z wsiami ziemiańskimi, oprócz wsi królewskiej Świętosławice zwanej, w posesyi W Skarbka³⁶² kasztelanica inowrocławskiego za przywilejem zostającej i że posesorowi tej wsi Świętosławice znaczne czynią pokrzywdzenia temuż miastu Brdowu, skarżyli się, na co i notę nam podali, którą do terażniejszej przyłączamy lustracyi.

³⁶⁰ VL, t. 9, s. 73–74.

³⁶¹ *Zakon paulinów sprowadził do Brdowa w 1436 Władysław III (M. Rawita-Witanowski, Wielkopolskie miasto Koło, s. 38). Konstytucja sejmowa z 1677 zezwalała na inkorporację wójtostwa konwentowi oo. paulinów, mediante jednak w tym consensu possessoris (VL, t. 5, s. 236–237). Anna Kielczewska z zięciem Sebastianem Jaranowskim, podkomorzym brzeskim, 16 II 1682 przekazała wójtostwo zakonowi (J. Zbudniewek, Dzieje osady brdowskiej, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne, t. 31: 1984, z. 4, s. 163–164; J. Mozga, Dzieje konwentu paulinów w Brdowie, Studia Claromontana, t. 5: 1984, s. 429–438). Podczas lustracyi w 1765 miasto skarżyło się na zakon oo. paulinów, zarzucając zabieranie gruntów i placów oraz bezprawne szynkowanie oraz łowienie w jeziorze należącym do Koła (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 180–180v). W sprawie prawa do jeziora i połowów wyznaczona była komisja. Prawa do jeziora zgłaszał także Józef Mniewski, podstoli przedecki. Dekret komisji z 6 I 1788 prawo do jeziora przyznał Rafałowi Gurowskiemu (APP, Konin grodzkie, 147, k. 13–25v, wymienione dokumenty w tej sprawie z 1548, 1562, 8 V 1588 i 14 V 1766).*

³⁶² *Skarbek, kasztelan inowrocławski, zapewne jeden z synów Jana Skarbka, kasztelan inowrocławskiego 1764–1777, zm. 27 I 1772: Eugeniusz, Michał lub Kasper. Wieś Świętosławice leżała w pow. przedeckim.*

[s. 309] Ekscerpt sum z całego starostwa kolskiego
z wójtostwami, z wybraniectwami i sołectwami
do niego inkorporowanemi

	Suma całoroczna prowentu			Suma dwóch kwart na Skarb Rzplitej		
	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.
Z klucza kościeleckiego	11 901	2	—	5950	16	—
Z klucza rosowskiego	5165	19	1	2582	24	2
Z klucza belickiego	6005	29	2½	3002	29	2½
Ogół tych sum	23 072	21	½	11 536	10	1½

Czynił przed nami wniosek JW Gurowski, starosta kolski, iż ma sumy na starostwie kolskim sobie przysądzone 154 367 złp i na to okazywał nam dowody, żądając mieć sobie prowent od tej sumy z podatku ustanowionego potrącający³⁶³. Wniosek ten na piśmie nam podany w dziele naszym umieściwszy, po rezolucyą, od kogo się należy, odsyłamy.

Woyciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Leszczyc Dobrzycki, lustrator pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 315] Tabele do lustracyi kluczów rososkiego, kościeleckiego i bylickiego w r. 1789 [dn.] 30 lipca podane w starostwie kolskim
[zob. Aneks]

³⁶³ *Dopiero konstytucją z 24 V 1791 r. Uchylenie summy 154 367 złp na starostwie kolskim (VL, t. 9, s. 213).*

[s. 425] INWENTARZ KLUCZA KOSCIELECKIEGO
W R. 1789 PODCZAS LUSTRACYI SPISANY

[s. 427] My, lustratorowi[e] czyniąc zadosyć prawu nam przepisane-
mu względem opisanego stanu dóbr królewskich³⁶⁴ do tego przystępujemy
w wszystkich trzech kluczach z dwiema miasteczkami, jako to w kluczu
kościleckim z miastem Kołem, w kluczu rosowskim, w kluczu bylickim
z miastem Brdowem, każdy z osobna objeżdżając do lustracyi przyłączamy.

[Wieś] Koscieliec

[Budynki dworskie]. — W tej wsi jest dwór o 6 pokojach i o 1-sto-
łowy izbie, na przyciesiach murowanych 2 izdebki górne, w facyjatach.
Sklepy pod nim i kominy murowane. Cały pobity szkudłami. Oficyna
na przodku z kuchnią i trzema izbami porządna. Gorzalnia, fol-
wark z przyległościami gospodarskimi. Stajnia, na której spichlerz
wielki. Obory. Austeryja dobrze wyporządzona, o 2 izbach z komo-
rami, z stajnią wielką. Browar nowy z izdebką dla pisarza w facy-
jacie. Uzd [ozd] przy nim nowy. Stajnie fornalskie. Szopa do wozów,
druga do porządków i rzeźnia nowa i gruntownie postawione. Stodoła
o 2 bojowiskach nowa. Spichlerz nowy, dranicami pobity, dobrze po-
stawiony. Kuźnia nowa z wszystkimi porządkami, dranicami pobita.
Stodół starych 2. Owczarnia wielka dobra i chałupa owczarska re-
aparacyi potrzebuje. 2 budynki stare do rzeczy chowania.

Budynki wiejskie. — Kmiecie. — 1-mo. Jakob Bąk ma cha-
łupę starą, pod którą przyciesi pogniły, nowo poszytą. Chlewy nowe. Obo-
ry stare, złe. Stodoła zła, lecz na nową ma drzewo sprowadzone. Ogrody
ma 2, pierwszy przy chałupie pół staja na wzdłuż, w zagonów 5, [s. 428]
drugi ogród w łęgu w zagonów stajowych 14. Sadek rodzajny przy cha-
łupie. Role w polu pierwszym na oźmine składów 54, w polu drugim na
jarzynę składów 54, trzecie pole ugorowe w składów 54. Niwa Pod
Oborką zwana w składów 12, z tej niwy nic nie robi ani podatku do
dwora nie daje. Łąka, z której zbiera siana wozów 18. Inwentarz takowy:
wołów 4, konia 1, krów 3, świnie 1, proszczaków 4, cieląt 2. Robi zaciąg
tym bydłem od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] dni 3
lub ręczno dni 6, a od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha bydłem dni 2 lub
ręczno dni 4 w tydzień. Tłuk na rok 6. Drogi w kolej odbywa.

³⁶⁴ *Konstytucja sejmowa z 30 V 1789.*

2-do. Antoni Gałęza ma chałupę wielką, dobrą, z przyciesiami nowo podwleczonemi, dawn[i]ej od starosty wybudowaną. Obory, chlewy złe. Stodoła wyporządkowana. Ma ogrody 2, pierwszy pół staja trzymającego zagonów 5, drugi ogród w łęgu stajowy w zagonów 12. Roli w pierwszym polu na oziminę 55 składów, zagon 1, w polu drugim na jarzynie składów 55, zagon 1, trzecie pole ugorowe w składów 55, zagon 1. Ma łąki te same, co i pierwszy prócz niwy Pod Oborką zwany. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świni 6, owiec 6. Zaciąg i powinności te same odbywa, co i pierwszy.

3-tio. Łąkasz kmięć ma chałupę dobrą, dawniej od starosty postawioną, u której po jednej stronie przyciesi podgniły. Chlewy, obory i stodoła dobre. Ogrody, łąki te same, co i pierwi. Role ma w pierwszym polu na oziminę składów 68, w polu drugim na jarzynie składów 68, trzecie pole ugorowe [s. 429] w składów 68 prócz rzeczony powyżej niwy Oborka zwanej. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świni 4, owiec 13. Zaciąg i powinność te same porówno, z drugimi odbywa. Do tej roli kmięcy przybrał sobie do współki Marcina, brata swego rodzonego, który ma chałupę osobną, pod którą [przyciesie] pogniły. Wegnania przy tej chałupie żadnego nie ma, tylko u brata mieści inwentarz. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krowę 1, świnię 1. Ogródek ma przy chałupie w zagonów małych 4. Owiec 20.

Zagródnicy. — 1-mo. Grzegorz Szmagay ma chałupę dobrą. Chlewy, obory i stajnia, stodoła dobre. Ogrody ma 2, pierwszy półstajowy w zagonów 10, drugi stajowy w zagonów 24. Roli ma składów stajowych 51. Niwę w boru za pańską rolą składów stajowych 35. Inwentarz takowy: wołu 1, krów 2, świni 2. Robi zręczno [s] od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] dni 3, zaś od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha dni 2. Tłuk na rok 6. Drogi odbywa w kolej pieszo. Siana sprzęta wozów 12.

2-do. Stanisław Dopierała ma chałupę z gruntu złą. Stodoła zła. Chlewy zaś i stajenka nowe. Ogród ma za mostem półstajowych zagonów 28, przy chałupie zaś sadek rodzajny i ogódek mały. Roli ma składów 17. Siana sprzęta wozów 8. Inwentarz takowy: koni 2, krowe 1, świni 1, owiec 2. Niwę pod Tarnowcem składów stajowych 19. Robi w tydzień ręcznie tak jak pierwszy. Tłuki i powinności zarówno z drugimi w kolej odbywa.

3-tio. Stanisław Sochacki ma chałupę dobrą. Stodoła i obora dobre. Ogród ma stajowych zagonów 24, roli składów 50, niwe w boru składów stajowych 45. Inwentarz takowy: koni 2, krów 2, świni 2. Siana sprzęta wozów 20. Robi zaciąg i powinność jak pierwszy.

[s. 430] 4-to. Paweł Szaygiec ma chałupę nadrujnowaną. Obora spuszczożona. Stodoła zła. Ogród 1. Roli składow 16. Niwe pod Tarnowcem w składow 12. To wszystko odłogiem leży i zaciągu nie robi. Inwentarz[a] żadnego nie ma.

5-to. Bartłomiej siedzi na placu Urbana Mazurka. Ma chałupę i obore nowe. Roli, ogroda ani łąki nie używa. Inwentarz takowy: jałowic 2, świnię 1. Zaciągu nie robi, tylko czasem posługę.

Budynki dworskie na wsi. — 1-mo. Błazy Stary, kucharz, ma chałupę dobrą i obórkę. Ogródek przy chałupie w zagonów małych 10. Niwe ma kupną składow 24.

2-do. Michał Pietrowicz, strzelec ma chałupę, pod którą przyciesi zgniły, zastrzałami podparta. Obórka przy chałupie zła.

Budynki rzemieślników. — 1-mo. Jozef Dopierała, cieśla kontraktowy ma chałupę i chlew dobre, stodołę złą. Ogrody 2, pierwszy przy chałupie mały w zagonów 4, drugi za mostami w zagonów stajowych 4. Roli składow 7.

2-do. Franciszek Piskorski, kowal kontraktowy ma chałupę i chlew dobre. Ogród za mostami w zagonów stajowych 10. Roli składow 10.

[Wieś] Ostrów

[Budynki wiejskie]. — Zagrodnicy. — 1-mo. Wojciech Dopierała ma chałupę nadrujnowaną. Stodoła i chlewik nowe. Ogród przy chałupie w zagonów stajowych 20. Roli składow 24. [s. 431] Niwy po różnych miejscach wynoszą składow 56. Siana sprzęta wozów 15. Inwentarz takowy: koni 3, krowa 1, świnia 1. Robi w tydzień od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] dni 3 ręczno, zaś od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha dni 2. Tłuk na rok 6 i drogi w kolej odbywa.

2-do. Jakob Zabłocki ma chałupę nadrujnowaną. Stod[ol]a stara, zła. Chlew dobry. Ogród za chałupą [w] stajowych zagonów 14, drugi ogród przy chałupie w kawałków małych 4. Roli ma składow 42. Niwe w boru składow 21. Inwentarz takowy: koni 2, krowa 1, świnia 1. Siana sprzęta wozów 15. Zaciąg i powinności te same co i drudzi [!]. Przy tej chałupie ma chałupkę nową, w której Stanisław Waleryancyk, szwagier jego, siedzi.

3-tio. Wojciech Olszewski chałupy nie ma, bo się obaleła, mieszka w stodole dobrej, w której sobie izdebkę z kominkem wybudował. Obórka stara. Ogród za stodołą w stajowych zagonów 14. Roli ma stajowych składow 34. Niwę w składow stajowych 13. Inwentarz takowy: klacz 1,

jałowica 1, świnia 1. Zaciąg i powinności te same, co i drudzy odbywa. Siana sprząta wozów 10.

4-to. Mateusz Urbaniak ma chałupę nadrujnowaną. Chlew i stodoła, obórka złe. Ogród za chałupą w kawałków 20. Roli składów 30. Niwy w różnych miejscach składów 21. [s. 432] Siana sprząta wozów 10. Inwentarz takowy: wołów 2, krów 2, świnia 1. Zaciąg i powinności zarówno, z drugimi odbywa.

Chałupnicy. — 1-mo. Jan Chmilecki, włodarz, ma chałupę i chlew złe. Ogroda ani roli nie ma. Zaciągu nie robi, tylko czasem posługę do dwora.

2-do. Andrzy Waleryńczyk siedzi w chałupie dobrej, lecz przyciesi nadgniłe. Chlewy i obory dobre. Przy chałupie ogród w zagonów stajowych 12. Sieje rolę kaczmarską składów 40 na wspólnie z Tomaszem Kacprzokim, który ma osobną chałupę nową. Chlewy i stodoła nowe. Mają inwentarz takowy: wołów 3, krów 2, jałowica 1, świni 4. Siana zbierają wozów 12. Owiec 14.

3-tio. Sebestyan Stary, gorzelany, ma chałupę dobrą. Ogród ma mały w kawałków 6. Roli nie ma. Siana sprząta wozów 3. Posługę czasem do dwora odbywa.

4-to. Jan Chmielarz, wóźny, ma chałupę dobrą. Obórka zła. Ogroda ani roli nie ma. Siana sprząta wozów 5.

5-to. Sobestyan Płocinik ma chałupę ze wszystkim dobrą. Ogroda ani łąki nie ma. Inwentarz ma takowy: jałowicę 2, świni 2.

6-to. Błazey Boruszewski, szewc, ma chałupę starą. Ogród za chałupą w kawałków 6. Łąki ani roli nie ma. Inwentarza żadnego. Posługę do dwora czasem czyni.

Wieś Gozdów

Budynki dworski[e]. — Folwark o 1 izbie wielkiej, kumorach 3, [s. 433] sieni, niedawno wystawiony, dobry, słomą pokryty. W którym budynku mieszka Błazej Galas, włodarz. Na dziedzińcu nowo wystawiona dla stadniny stajnia. Wołownia, obory, chlewy, spichlerz, stodoła o 2 bojowiskach, wszystko stare, złe. Ogrody siewa jeden przy folwarku w zagonów półstajowych 40, drugi za pastewnikiem w zagonów także półstajowych 24.

Budynki wiejskie. — Zagrodnicy. — 1-mo. Łukasz Swider, sołtys, ma chałupę, obory, chlewy nowe. Stodoła dobra. Ogród ma przy pańskim folwarku zagonów półstajowych 15. Roli ogólnie wszystkiej

składów 63. Siana z łąk sprząta wozów 20. Inwentarz takowy: klacze 2, źrebiąt 2, wołów 2, krów 2, świni 6, owiec 3, kóz 2. Zaciągu robi sprzęgiem dni 2, ręczno dzień 1, lub ręczno dni 3. Tłuk odbywa do roku 6. Czyszu z ogroda daje zł 1 gr 15.

2-do. Tomasz Łopatka ma chałupę dobrą. Obora i stodoła nowe, druga stodoła stara. Stajenka dobra. Ogród za chałupą zagonów stajowych 20. Roli ma składów 17. Siana sprząta wozów 12. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świni 2. Zaciąg, tłukę i czynsz, jako i pierwszy odbywa.

3-tio. Antoni Mila ma chałupę i oborę dobre. Stodoła zła. Stajnia dobra. Spichlerz nowy. Ogród w zagonów półstajowych 30. Roli ma składów 48. Siana sprząta wozów 19. Inwentarz takowy: koni 2, źrebiąt 2, wołów 2, krów 3, jałowego bydła dwoje, owiec 8, świni 5. Zaciąg, tłukę i czynsz porówno z drugimi czyni.

[s. 434] 4-to. Walenty Swider ma chałupę dobrą. Obora, stajnia i stodoła nadrujnowane. Ogród ma zagonów półstajowych 22. Roli ma składów 44. Siana sprząta wozów 18. Inwentarz takowy: koni 2, źrebie 1, wołów 2, krów 3, cieląt 3, świni 4. Zaciąg, tłukę i czynsz porówno, czyni z drugimi.

5-to. Walenty Dragan ma chałupę, obore, stajnię i stodołę dobre. Ogród w zagonów półstajowych 22. Roli składów 56. Siana sprząta wozów 15. Inwentarz takowy: koni 2, źrebie 1, wołów 2, krów 3, cieląt 3, świni 4. Zaciąg i tłuke, także czynsz, porówno z drugimi czyni.

6-to. Franciszek Płociniczek ma chałupę, obory, stajnię i stodołę dobre. Ogród półstajowych zagonów 15. Roli składów 48. Siana sprząta wozów 18. Inwentarz takowy: koni 2, źrebie 1, wół 1. Item brata jego wół 1, krów 4, świni 4, jałowego bydła 3. Zaciąg, tłuke i czynsz porówno z drugimi odbywa.

7-mo. Stanisław Gayda ma chałupę dobrą i obórkę, zaś chlewy i stajenka z stodołą spustoszałe. Ogród ma w zagonów półstajowych 27. Roli ma składów 54. Siana sprząta wozów 18. Inwentarz takowy: koni 2, źrebiec 1, wołów 2, krów 2, cielę 1, świni 4. Zaciąg, tłukę i czynsz porówno z drugimi odbywa.

8-vo. Tomasz Witek ma chałupę, obory, chlewy, stajenke i stodołę dobre. Ogród w zagonów półstajowych 8. Roli ma składów 24. Siana sprząta wozów 15. Inwentarz takowy: klacz 1, źrebię 1, wołów 2, krów 2, cieląt 2, świni 8, kóz 18, także syna jego koń 1. Zaciągu w tydzień robi dni 2. Tłuke i czynsz porówno z drugimi odbywa.

[s. 435] Komornicy. — 1-mo. Woyciech Krawiec ma chałupę, obore, stodołę dużo zrujnowane. Ogród ma w zagonów półstajowych 19.

Roli ma w niwie składów 10. Siana sprząta wozów 8. Inwentarz takowy: krów 2, cieląt 3, świni 2. Czynsz płaci do dwora.

2-do. Mikołaj Swider ma chałupę, obórkę starą. Ogród w zagonów półstajowych 8. Roli żadnej nie ma, tylko kopczyzne z pola pańskiego bierze, to jest żyta skład 1, jęczmienia skład 1, grochu skład 1, rzepy skład 1, prosa zagon 1. Z tego robi w tydzień ręczno dni 2, tłuł na rok odbywa 6. Czynszu z ogrodu [!] zł 1. Siana sprząta wozów 8. Inwentarz takowy: kłacz 1, źrebię 1, krowa 1, cielę 1, świnia 1.

3-tio. Michał Witek ma chałupę, obórkę pustą. Ogród w zagonów półstajowych 27. Roli żadnej nie ma prócz 2 składów, co sobie wyrudował. Kopczyzne bierze te same co pierwszy. Zaciąg, tłułki i czynsz taki daje jak drudzy. Siana sprząta wozów 5. Inwentarz takowy: krowa 1, cieląt 2, źrebiąt 2, świnia 1.

4-to. Grzegorz Kierzenka ma chałupę pustą, złą. Ogród w zagonów półstajowych 8. Kopczyzne z pola bierze te, co drudzy. Zaciąg, tłułkę i czynsz ten sam, co i drudzy odbywa. Siana sprząta wozów 3. Inwentarz takowy: krowa 1.

5-to. Woyciech Cichorski ma chałupę dobrą. Obórkę z chrustu nową. Ogród na niwie składów stajowych 11. Kopczyzne porówno z drugimi bierze. Zaciąg i tłułki porówno [z drugimi], odbywa. Siana sprząta wozów 3. Inwentarz takowy: krowę 1, matki swej [krowę] 1, świni 3, kóz 8.

[s. 436] 6-to. Chryzostan Czula ma chałupę złą. Chlewy i stodoła złe. Ogroda nie ma. Kopczyzne z pola porówno z drugimi, bierze. Siana sprząta wozów 5. Zaciągu robi w tydzień dzień 1, tłuł na rok 6. Inwentarz takowy: wołu 1, krów 2, cielaków 2, świnia 1.

7-mo. Franciszek Swider ma chałupę nową i obórkę. Ogroda nie ma. Kopczyzne porówno z drugimi bierze. Zaciągu robi w tydzień dzień 1, tłuł na rok 6. Inwentarz takowy: krów 2, ciele 1, świni 2.

8-vo. Maryanna Gaydzianka chałupy nie ma, tylko komore pustą, złą. Ogroda nie ma. Kopczyzne te same bierze co drudzy. Zaciąg i tłułkę tak odbywa jak Franciszek Swider. Inwentarz takowy: krów 2, świnia 1.

9-no. Walenty Jantoszek ma chałupę starą, obórkę dobrą. Ogród w zagonów małych 8. Kopczyzny nie bierze ani roli nie ma. Zaciągu w tydzień robi dzień 1, siana sprząta wozów 5. Inwentarz takowy: krów 2, cieląt 1, prosie 1. Tłuł na rok 6 odbywa.

10-mo. Maycher Gayda ma chałupę i obórkę dobre. Ogród w zagonów 8. Roli składów 10. Kopczyzny nie bierze. Robi z tego zaciągu dzień 1

w tydzień, tłuć na rok odbywa 6. Siana sprząta wozów 8. Inwentarz takowy: koni 2, krów 2, cieląt 4, świni 2.

11-mo. Chelena [!] Szmagayka ma chałupę złą i chlew. Na ogrodzie ma zagon stajowy roli 1. Kopczyzny nie bierze. Robi zaciągu w tydzień dzień 1, tłuć na rok odbywa 6. Siana sprząta wozów 2. Inwentarz takowy: klacz 1, źrebie 1, kóz 13.

12[-mo.] Mateusz Perek ma chałupę złą. Ogroda nie ma. Kopczyzny nie bierze. Zaciągu nie robi. Siana sprząta wozów 2. Posługę na czas do dworu odbywa.

[s. 437] 13[-mo.] Woyciech Jąkała chałupy nie ma, w komorze mieszka chruściany razem z oborą wybudowanej. Stodoła ma chruścianą. Ogroda nie ma ani roli. Siana sprząta wozów 2. Robi z tego zaciągu w tydzień dzień 1, tłuć na rok 6. Inwentarz takowy: wołów 2, krowe 1, cieląt 2, świnia 1.

Folwark Tarnowiec

Ten folwark o 2 izbach z sienią, komorami dwiema, dobry, snopkami pokryty, w którym mieszkają Jozef i Marcin, owczarnie. W tym podwórzu jest owczarnia stara, zła, obora dobra, stodoła dobra. Inwentarz każdy z nich ma: krów 2, świni po 2, facit 4. Powinności żadnej nie robią. Mają ogród półstajowych zagonów 26. Łąki ani roli nie mają.

Wieś Dąbrowice

Wójtostwo. — Dwór drewniany w węgły stawiany o 1 izbie wielkiej, komorze i kuchence, snopkami cały pokryty, dobry, pod który przyciesi podwlec potrzeba. Owczarnia dobra. Stodoła o 2 bojowiskach, spichlerzyk, obory, stajnia, chlewy nadstarzałe. Ogrody 2, na pierwszym ogrodzie stajowych zagonów 16, na drugim półstajowych zagonów 8. Gorzalnia ze szczętem zła, pustkami stoi.

Budynki wiejskie. — Półrolnicy. — 1-mo. Maci[ej] Popielarz ma chałupę i stodołę złe. Obory i chlewy, sałek zaś dobry. Ogród półstajowych zagonów 8. Roli ma wszystkiej składów 123. [s. 438] Siana sprząta wozów 8. Inwentarz takowy: wołów 2, krów 2, cieląt 3, świni 3, owiec 3, kóz 7. Robi z tego w każdy tydzień bydłem dzień 1 lub ręczno dni 2. Tłuć na rok odbywa 6.

2-do. Wawrzyn Szmagay ma chałupę starą, stodołę złą, oborę wyprawioną, sałek dobry. Ogród ma, jako i pierwszy. Roli wszystkie składów 144. Niwe w składów 16. Siana sprząta wozów 8. Zaciąg i tłuć te

same odbywa, co pierwszy. Inwentarz takowy: wołów 4, krów 2, świni 3, owiec 12.

3-tio. Walenty Woytaszek ma chałupę, chlewy i obórkę, stodołę złą. Siana sprząta tyle co pierwszy. Roli wszystkiej składów 70. Ogród w zagonów 8. Zaciąg i tłuکی zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz takowy: klacz 1, źrebaków 2, krów 2, świnia 1.

4-to. Mateusz Popierarz ma chałupę nowo poszytą, pod którą przy-ciesi podwlec potrzeba. Obora, stodoła nadrójnowane. Ogród ma, jako i drudzy. Roli wszystkiej składów 141. Siana sprząta wozów 10. Zaciągu robi w tydzień bydłem dni 2 lub ręczno dni 4. Tłuکی porówny, z drugimi odbywa. Inwentarz takowy: wołów 4, krów 3, świni 4, owiec 15.

5-to. Karol Kubiaszek żadnego pomieszkania ani budynku nie ma, który od trzech lat z szczętem pogorzał, tylko komorą u chłopa siedzi. Ogród ma porówny z drugimi. Roli wszystkiej składów 94. Siana sprząta wozów 9. Tych ról połowe obsiewa, a drugą połowe do dwora obsiewają. Robi z tego ręczno w tydzień dni 2, tłuکی na rok odbywa 3. Inwentarz takowy: koń 1, wół 1, krów 2.

6-to. Antoni Popielarz ma chałupę, u której słupy ugniły. Obora, chlew, szopa do zboża dobre. Ogród ma porówny z drugimi. Roli składów 132. Siana sprząta wozów 10. Robi zaciąg taki jak Mateusz Popielarz sub nro 4-to. Tłu� 6 na rok. [s. 439] Inwentarz takowy: wołów 3, krów 3, świni 4, owiec 65, kóz 12.

7-mo. Na placu po Andrzeju Rogali chałupę stawia Maci Tomczak. Chlew i stodoła zła. Role i łąki dwór sprząta w wielości porówny jak chłopi mają drudzy.

8-vo. Katarzyna, żona niegdy Woyciecha Szustaka, ma chałupę dobrą i chlew. Ogród ma przy chałupie w zagonów małych 8. Role i łąki dwór sprząta, zaś z ogroda robi w tydzień dzień 1. Inwentarz takowy: krowa 1, świnia 1.

9-no. Błazy Torz ma chałupę starą, złą. Sałek, obora, stodoła, chlew dobre. Ogród w zagonów 8. Roli ma wszystkiej składów 44. Siana sprząta wozów 8. Zaciąg i tłuکی te same odbywa, co Maci Popielarz sub nro 1-mo. Inwentarz takowy: wół 1, krowa 1, świnia 1, owiec 3.

10-mo. Gościnniec dobry z stajnią nową. Stodoła zła. Mieszka w nim Ignacy Łuczynski. Ogroda przy gościńcu będącego używa, na którym jest zagonów półstajowych 8. Roli ani łąk nie ma. Zaciągu żadnego nie robi. Inwentarz: nie ma.

Wieś Białkow

[Budynki wiejskie]. — Półrolnicy. — 1-mo. Jan Wilk ma chałupę, Sałek, stodołę dobre. Obora zła. Ogrody 2, pierwszy na Błoniu zagonów 4, drugi za sadem swoim półstajowych zagonów 8. Rolą ma w 3 pola: na ozimine składów 30, na jarzynie składów 30, na ugór składów 30. Niwę ma w boru w składów 12. Robi zaciągu w każdy tydzień dni 2 z sprzęciem lub ręczno dni 4. Siana sprząta wozów 6. Inwentarz takowy: wołów 2, krowa 1, świnia 1.

[s. 440] 2-do. Łukasz Wilk ma chałupę, oborę, stodołę dobre. Chlew zły. Ogród z sadkiem, na którym ma zagonów małych 4. Role ma, jako i pierwszy. Łąki [ma], lecz z nich nie sprząta ani roli obsiewa, wszystko zaotłożone leży. Zaciągu w tydzień robi dzień 1. Tłuk na rok 6. Inwentarz takowy: wolcu 1, krowe 1, świnie 1. Niwę ma w boru w składów 21, którą oziminą obsiał, sprzątnął i na preczkę poszedł. Zaciągu nie robi.

3-tio. Woyciech Gayczyk ma chałupę i chlewy stare, stodoła nowa. Ogród ma w zagonów małych 4. Role ma tak jak drudzy, lecz tylko połowę obsiewa, reszta zaotłożył. Siana sprząta tyle, co i drudzy. Robi zaciągu w tydzień dni 2, jeden dzień bydłem, a drugi ręczno. Tłuki porówno z drugimi odbywa. Inwentarz takowy: wołów 2, krowe 1, świnie 1. Niwę ma w boru w składów 12.

4-to. Woyciech Rosa ma chałupę nową. Chlewy, obórka, stodoła stare, poprawione. Ogród ma w zagonów małych 4, na którym reszta roli śliwkami zasadził. Roli ma wszystkiej składów 97. Niwę w składów 22. Łąki sprząta jak i drudzy. Zaciąg i tłuki, tak odbywa jak Jan Wilk sub nro 1-mo. Inwentarz takowy: koń 1, wół 1, krowa 1, jałowica 1.

5-to. Maryanna wdowa, niegdy Walentego Nowaka żona, ma chałupę starą, stodołę nową, wegnania żadnego nie ma. Ogród ma w zagonów małych 5. Roli wszystkiej w 3 pola ma składów 94, teraz odłogiem leży. Niwę w składów 25. Siana sprząta tyle, co i drudzy. Zaciąg i tłuki te same robi, co Jan Wilk sub nro 1-mo. Inwentarz takowy: wołów 2, krowa 1.

6-to. Maycher Kołodziej, ławnik, ma chałupę przestawioną. Chlewy, obory, stodoła stare, zastrzałami podparte. [s. 441] Ogród ma w zagonów 5. Roli ma wszystkiej w 3 pola składów 88. Niwę w składów 100. Łąkę ma porówno z drugimi. Zaciąg i tłuki odbywa jak Jan Wilk sub nro 1-mo. Inwentarz takowy: wołów 4, krów 3.

7-mo. Kazimierz Banach ma chałupę i stodołę, stare, ale dobre. Obora nowa. Chlewy dobre. Ogród ma w zagonów 4. Roli ma wszystkiej składów 80.

Łąkę [ma] po równo z drugimi. Niwę [ma] w składów 40. Zaciąg i tłuکی te same odrabia, co Jan Wilk sub nro 1-mo. Inwentarz takowy: wołów 2, koni 2, jałowic 2.

8-vo. Marcin Banach ma chałupę, stodołę, obory, chlewy, nowe. Ogród ma w zagonów 4. Roli ma wszystkiej składów 80. Niwe w składów 14. Łąki porówno z drugimi. Zaciąg robi swoim pocięgiem jak Jan Wilk sub nro 1-mo. Inwentarz takowy: wołów 2, koni 2, krów 2, świnia 1.

9-no. Marcin Kostrzewa ma chałupę, stodołę, chlew, obora, dobre. Ogroda nie ma, tylko sadek. Roli ma wszystkiej składów 72. Niwe w składów 26. Łąki ma porówno z drugimi. Zaciąg i tłuکی odbywa jako i pierwszy, sprzęgiem robią [!]. Inwentarz, takowy: wołów 2, krów 2, świnie 1.

10-mo. Jozef Skonieczny ma chałupę nową. Stodoła, obora zastrzałami podparte. Szałek dobry, nowy. Ogroda nie ma. Roli ma wszystkiej składów 84. Niwe w składów 69. Siana sprzęta wozów 9. Zaciąg robi w tydzień pocięgiem dzień 1, ręczno dni 2. Inwentarz takowy: wołów 6, krów 2.

11-mo. Stanisław Bałdyka ma chałupę starą, podpartą zastrzałami. Stodoła nadpustoszała. Obora nowa. Ogród ma w zagonów 10. Roli ma wszystkiej składów 88. Niwe w składów 62. [s. 442] Siana sprzęta wozów 9. Robi w tydzień swoim bydłem tak jak pierwszy. Inwentarz ma takowy: wołów 3, krów 2, świnie 1. Do której roli przybrał syna Franciszka, który ma osobną chałupę nową. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świnie 1.

12-mo. Ignacy Bałdyka ma chałupę nową, obórkę, dobre. Stodoła stara, podparta. Ogród ma w zagonów półstajowych 10. Roli ma wszystkiej składów 88. Siana sprzęta wozów 9. Robi zaciąg tak jak pierwszy. Inwentarz takowy: wołów 2, krów 2, wolec 1, świnie 1.

13-tio. Stanisław Jurek ma chałupę starą, ale dobrą. Stodoła nowa. Obora dobra. Ogrody ma dwa, pierwszy w zagonów 4, drugi w zagonów 5. Ma roli wszystkie składów 86. Niwe w składów 32. Siana sprzęta wozów 9. Robi zaciąg i tłuکی jak pierwszy. Inwentarz takowy: wołów 2, krów 2, wolec 1, świnia 1.

14-to. Maci[ej] Kawalec ma chałupę, chlewy, obory, stodołę, wszystko stare, złe. Ogrody ma tak jak Stanisław Jurek. Roli ma wszystkiej składów 83, niwe w składów 31. Zaciąg i tłuکی odbywa jak pierwszy. Siana sprzęta wozów 2. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krowa 1, świnie 2, owiec 27.

15-to. Paweł Pawlak chałupę ma starą. Stodoła, obora, dobre. Ogrody ma tak jak Stanisław Jurek. Roli wszystkiej ma składów 102. Niwe w skła-

dów 28. Siana sprząta wozów 9. Robi zaciąg tak jak pierwszy. Inwentarz takowy: wołów 2.

[s. 443] 16-to. Marcin Pasturczak ma chałupę dobrą, chlew pusty. Ogród ma w zagonów półstajowych 5. Roli ma wszystkiej składów 78, ale odłogiem leży. Siana sprząta wozów 4. Robi zaciągu dni 4 ręczno w tydzień i tłuکی odbywa tak jak pierwszy. Inwentarz takowy: klacz 1.

17-mo. Marcin Gay ma chałupę nową, stodołę dobrą. Ogród w zagonów 6. Roli ma wszystkiej 180 i 8 składów, którą pospał z Antonim, bratem swoim, sprząta, który ma chałupę osobną, dobrą, stodołę nową, stajenke o[i?] komore stawia. Mają inwentarz takowy: koni 3, wołów 3, krowa 1, świni 2, kóz 11. Zaciąg robią takowy: sprzęgiem dni 2, ręczno dni 4. Tłuکی, odbywają tak jak inni. Siana sprzątają wozów 9. Niwę mają w składów 24.

18-vo. Łukasz Manka ma chałupę dobrą. Obora i stodoła stare. Chlewik mały. Ogroda nie ma. Roli ma wszystkiej składów 80, niwę w składów 40. Siana sprząta wozów 9. Robi zaciągu, jako pierwszy i tłu� 6 na rok odbywa. Inwentarz takowy: wołów 2, krowa 1, jałowica 1, świni 2, kóz 4.

Zagrodnicy. — 1-mo. Konstancya, wdowa, żona niegdy Jana Kostrzewy, ma chałupę i chlew bardzo złe. Ogroda nie ma. Roli ma składów 6. Robi z tego tydzień ręczno dzień 1 i tłuکی jako inni odbywa. Siana sprząta wozów 4. Inwentarza żadnego nie ma.

2-do. Kasper Łopatka ma chałupę, stodołę, obore dobre. Ogród w polu. Roli ma składów 32, niwę w składów 52. Robi ręczno w tydzień dni 2.

[s. 444] W tej wsi jest cmentarz, na którym kościół stał, który się przez przypadek strzylających ze wsi dzieci ze szczętem spalił. Do tego kościoła parafialnego³⁶⁵ należy wiosek 6. Ten cmentarz oparchniony na okół, lecz w jednym miejscu parchanu brakuje. Budynki księże. — Plebania mała, w której ks. komendarz [komendarz] mieszka. Ma obore dobrą. Stodoła dobra. Spichlerzyk dobry. Ogród ma roli składów 30 dwojgiem stai. Siana sprząta wozów 6.

Wieś Gąsiorow

W tymże wójtostwie jest folwark o 1 izbie i komorze z sienią, pokryty słomą, pod którym budynkiem przyciesi pogniłe. Stodoła o 1 bo-

³⁶⁵ Kościół parafialny pod wezwaniem św. Stanisława biskupa, z 1. połowy XIV w., spalił się 7 V 1776. Do parafii w latach 1789–1791 należały wsie: Białków, Daniszewo, Leszczce, Lipie, Łęka i Police Średnie (Chodyła, s. 50–81).

jowisku, dobra. Obory stare, złe. Spichlerz dobry. Sieczkarnia dobra. Kurniki dobre. Chlewy stare. Ogrody 2, jeden półstajowych zagonów 24, drugi w zagonów 37. Inwentarz żadnego nie masz gruntowego.

[Budynki wiejskie]. — Kmieć Woyciech Gayda ma chałupę wielką, ze wszystkim dobrą. Ogrody 4, na pierwszym Żelin zwanym, na łące jest stajowych zagonów 16, na drugim, Omelnica, stajowych zagonów 8, trzeci zaś na Polka, stajowych zagonów 16, czwarty, za wodą w Kuruwku, zagonów 16. Stodoła, obora, stajenka, spichlerzyk, chlewy 4 przy chałupie stare, lecz jeszcze dobre. Łąki ma dwie. Roli wszystkie składów 141. Robi w tydzień zaciągu byłem dni 3 lub ręczno dni 6. Tłuk 6 do roku odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 4, wołów 3, krów 3, świni 6.

[s. 445] Półrolnicy. — 1-mo. Andrzy Włodarek ma chałupę dobrą, nową. Stajnia i obora nowe. Stodoła stara, dobra. Ma ogrodów 2, jeden na Chmielnicu w zagonów półstajowych 8, drugi na Żelinie w zagonów półstajowych 8. Roli ma wszystkiej składów 67. Robi zaciągu w tydzień byłem dni 2 ręczno dni 4. Tłuk 6 do roku odbywa. Siana sprząta wozów 6. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świni 5, owiec 2.

2-do. Antoni Dopierało ma chałupę starą, pod którą przyciesi pognieły. Obora i chlew dobre. Stodoły nie ma. Ogrody ma 2 tak jak pierwszy. Roli ma składów 70. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg i tłuki te same odbywa, co pierwszy. Inwentarz ma takowy: koń 1, wołów 2, krów 2, świni 1, owiec 7.

3-tio. Chałupa półrolnicza pusta, zła, w której mieszkał niegdy Woyciech Wędich. Do tej chałupy jest stodoła stara, zła. Innego budynku nie masz. Ogrody, role tudzież łąki są do tej chałupy i zaciąg tak się należy jak od innych.

4-to. Jozef Bartosik ma chałupę dobrą. Chlewy 3 puste. Stajnia i obora dobre. Stodoła zła. Ogrody ma 2 tej wielkości zagonów, co i drudzy. Roli ma składów 92. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg i tłuki tak odbywa, jako i drudzy. Inwentarz takowy: koni 4, wół 1, krów 4, świni 1, kóz 14.

5-to. Michał Nowak ma chałupę starą, przyciesi pod nią podgniłe. Obora, chlewy, stajenka, stodoła wszystko stare, ale dobre. Ogród ma 1 przy chałupie, na którym jest zagonów małych 6, drugi na Chmielnicu w zagonów 8. Roli ma składów 72. Siana sprząta wozów 6. Robi zaciąg i tłuki odbywa, jak inni. Inwentarz takowy: koni 2, krowy 2, świni 3.

6-to. Tomasz Zietek ma chałupę złą, przyciesi pogniłe, [s. 446] stodołę starą, obore starą. Chlewy dobre. Stajenka dobra. Ogrody, role, łąki ma takie jak inni. Zaciągu nie robi, bo p i w o pańskie szynkuje. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świni 4, owiec 10, kóz 14.

7-mo. Maci[ej] Koziel ma chałupę, ale tylko kawałek, stodołę dobrą. Ogród, na którym stajowych zagonów 8. Roli w polu nie ma żadnej. Z łąki sprząta siana wozów 4. Robi z tego zaciągu w tydzień 1. Tłuki odbywa jak inni. Inwentarz takowy: krowę 1.

8-vo. Andrzy Mistal ma chałupę dobrą. Obore, stajenke, chlew dobre. Stodołę starą Ogrody 2 tej wielkości zagonów, co inni. Roli wszystkiej składów 85. Siana sprząta wozów 6. Zaciągu robi w tydzień tyle, co pierwszy. Inwentarz takowy: koni 4, krowa 1, świnia 1, owiec 30.

9-no. Woyciech Zietek ma chałupę nową. Chlewy, obory, stajenka, stodoła dobre. Ogrody 2 tej wielkości zagonów jak inni. Roli ma wszystkiej składów 80. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg odrabia tak, jak inni. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świnia 1.

10-mo. Jakob Perek ma chałupę nową. Chlewy, stajnia, obory dobre. Stodoły nie ma, lecz tę stawiać będzie. Ogrody ma 2 jak inni. Roli wszystkiej składów 85. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg i tłuki tak odbywa jak drudzy. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świni 6, owiec 38, kóz 8.

11-mo. Bartłomiej Perek ma chałupę nową. Obory stare, złe. Stodoła stara, zła. Ogrody, role i łąki ma tyleż co Jakob Perek. Zaciąg, tłuki inne powinności te same odbywa. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świni 4.

12[-mo.] Błazey Zasada ma chałupę nową, małą. Chlewy i stodołe stare, złe. Ogrody 2 tej wielkości zagonów jak inni. Roli ma wszystkiej składów 89. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg, tłuki [s. 447] i inne powinności tak odbywa jak inni półrolnicy. Inwentarz takowy: koni 2, wół 1, krowa 1, świni 2.

13[-mo.] Jozef Rosa ma chałupę nową. Obore, stodołe nowe. Stajenka mała. Ogrody 2 tej wielkości zagonów jak inni. Roli ma wszystkiej składów 82. Niwe w składów 9. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg, tłuki i inne powinności te same odby[wa], co drudzy. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świni 2.

14[-mo.] Franciszek Ochelski ma chałupę nową. Chlewy, obory dobre. Stodoła dobra. Ogrody ma 2. Roli wszystkiej składów 73. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg, tłuki te same odbywa, co drudzy. Inwentarz takowy: wołów 2, krów 2, świnia 1.

15[-mo.] Andrzy Ziętek ma chałupę starą, ale jeszcze dobrą. Stajnia, chlew, obora i stodoła dobre. Ogrody ma 2 tej wielkości zagonów, co drudzy. Roli wszystkiej składów 66. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg, tłuki i inne powinności odbywa jak pierwsi. Inwentarz takowy: koni 3, wołów 2, krów 3, świni 5.

16[-mo.] Stanisław Gayda ma chałupę dobrą. Chlew i obora dobre. Stodoła stara, zła. Ogrody tej wielkości zagonów, co inni. Roli ma wszystkiej składów 69. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg, tłuki i inne powinności tak odbywa jak drudzy. Inwentarz takowy: koń 1, wołów 2, krów 3, świni 4.

17[-mo.] Sobestyan Woytaszek ma chałupę dobrą, wielką. Obora i stajnia dobre. Stodoła zła. Ogrody ma 2 tej wielkości zagonów jak inni. Roli ma wszystkiej składów 48, której mu brakuje do równości z drugimi składów 20. Łąki mieć powinien jak drudzy, bo tylko siana sprząta wozów 3. Zaciąg i tłuki te same odbywa jak inni. Inwentarz takowy: [s. 448] koni 3, krów 3, świnia 1.

Zagrodnicy. — 1-mo. Maycher Perek ma chałupę nową, dobrą i obore nową. Ogrody ma 2, pierwszy przy chałupie w zagonów stajowych 16, drugi ogród na Żelinie półstajowych zagonów 18. Roli nie ma żadnej. Łąkę ma, z której sprząta siana wozów 5. Zaciągu robi w tydzień dzień 1 ręczno. Tłuk 6 do roku odbywa. Inwentarz takowy: wołów 2, krów 2, świni 1, owiec 8.

2-do. Tomasz Kuiawa ma chałupę nową, obórkę złą. Ogrody, łąki ma tak jak pierwszy. Zaciąg, tłuki odbywa jak pierwszy. Inwentarz takowy: wołów 2, krowa 1, świnia 1. Roli składów 10.

3-tio. Antoni Pinkowski ma chałupę wielką, starą, pod którą przyciesi pogniłe. Chlewy 2 dobre. Stodoła nowa. Obora stara. Ogrody, łąki ma tak jak drudzy. Zaciąg i tłuki odbywa jak inni. Inwentarz takowy: koni 2, krów 2, świnia 1. Roli składów 28.

4-to. Jozef Perek ma chałupę starą, pod którą słupy pogniły, obore dobrą. Chlewy 2 dobre. Stodoła zła. Ogrody, łąki tak ma jak inni. Roli ma składów 11. Zaciąg, tłuki i inne powinności tak odbywa jak drudzy. Inwentarz takowy: wołów 2, krów 2, świni 1.

5-to. Jan Ochelski ma chałupę starą, ale dobrą. Chlew, obora stare. Stodoła stara, dobra. Ogrody, łąki tak ma jak drudzy. Zaciąg i tłuki te same odbywa, jako inni. Inwentarz takowy: wołów 2, klacz 1, świnia 1.

6-to. Walenty Kuiawa ma chałupę dobrą. Chlew i obora stare. Stodoła stara. Ogrody i łąki tak ma jak drudzy. [s. 449] Roli składów 10. Zaciąg i tłuki tak odbywa jak inni. Inwentarz takowy: wołów 2, krów 3, świnia 1.

7-mo. Antoni Berdecki ma chałupę nową, oborę nową. Ogrody, łąki tak ma jak inni. Roli składów 15. Zaciąg i tłuki te same odbywa, co drudzy. Inwentarz takowy: wołów 2, krowa 1, świnia 1, kóz 3.

8-vo. Paweł Bąk ma chałupę starą, złą. Węgnania żadnego nie ma. Ogrody i łąki te same, co drudzy. Roli ma składów 16. Zaciąg i tłuki te same odbywa, co inni. Inwentarz takowy: koni 2, krów 2, świni 2.

9-no. Tomasz Rosa ma chałupę starą, złą, spichlerzyk nowy, stodołę nową. Obory nowe z wystawą. Był przedtym półrolnikiem, teraz podupadł i tylko same tłuki odbywa. Inwentarz takowy: koń 1, krów 2, świnie 1.

Wieś Trzęsniewo

Wójtostwo. — Chałupa, czyli dworek o 1 izbie, komorze i si[e]ni, snopkami pokryta, pod którą przyciesi spróchniały. Stajnia, chlewy puste. Obory dobre. Stodoła jedna, wyporzadzona. Ogrody 2, w pierwszym zagonów ćwiercstajowych 15, w drugim półstajowych 4. Roli ma użytecznej składów 76, nieużytecznej 94. Obsiana tatarką albo jarką. Z łąki siana sprząta wozów 15. Inwentarz: gruntowego żadnego nie masz.

[s. 450] Półrolnicy. — 1-mo. Grzegorz Szymczak ma chałupę z gruntu pustą, obore złą. Chlewik poprawiony. Stodoła dobra. Ogrody ma 2, w każdym zagonów stajowych 3. Roli ma w polu składów 45, w łęgu roli składów 10. Niwę ma w składów 10. Z łąki siana sprząta wozów 15. Zaciągu odbywa do tego wójtostwa w tydzień ręczno dni 3 lub bydłem dzień 1, ręczną dzień 1. Tłuk odbywa na rok 6. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, cieląt 4, świnia 1, prosiąt 3. Sepu owsa oddaje kor. 1. Kądzieli półtory szt. oprząda. Raków mendeli 10. Kapłona 1. Jaj mendel. Czynszu pieniężnego gr 11.

2-do. Jan Zasada ma chałupę, w której nie miészka, pustkami stoi. Obora dobra. Chlew pusty. Stodoła dobra. Ogrody ma tak jak pierwszy. Roli ma wszystkiej składów 104. Niwę w składów 15. Siana tyle sprząta, co i pierwszy. Zaciąg, tłuki tudzież daniny te same odbywa, co pierwszy. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, cieląt latosiach 2, świni troje, prosiąt troje.

Osada wsi Trzęsniewa. — Kmiecie. — 1-mo. Szyman Kuiawa ma chałupę, chlewy, stodołę, wszystko dobre. Ogrody ma 2, na których wszystkiej roli jest zagonów półstajowych 12. Roli ma wszystkiej składów 106. Siana sprząta wozów 12. Zaciągu robi w tydzień bydłem dni 3 [s. 451] lub ręczno dni 6. Tłuk na rok odbywa 6. Sepu owsa oddaje do dworu miarej królewskiej wiertel 8. Kapłona jedna [!]. Jaj mendel. Raków

mendeli 20. Kądzieli oprząda szt. 3. Czynszu pieniężnego gr 23. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, cieląt 3, świni 2, kóz 8.

2-do. Kazimierz Nowak ma chałupę, obory, stodołę, dobre. Ogrody ma tak jak pierwszy. Siana sprząta tyleż. Roli ma składów 115, niwę w składów 10. Zaciąg, tłuکی i powinności te same odbywa co pierwszy. Inwentarz takowy: klacz 1, krów 2, cieląt 2, świni 3.

3-tio. Tomasz Koster ma chałupę starą, pod którą przyciesi pogniły. Stodoła, obora nadrujnowane. Ogrody ma te same [jak pierwszy]. Roli składów 108. Siana sprząta tyleż, co pierwszy. Zaciąg, tłuکی i wszelkie daniny porówno z drugimi odbywa. Inwentarz takowy: koni 2, krów 2, cieląt 2, świnia 1, wołów 2.

Półrolnicy. — 1-mo. Jan Kozłarek ma chałupę nową, dobrą. Obora z chlewami stare. Stodołę nową stawiać zaczął. Ogrody ma 2, na pierwszym zagonów stajowych 3, na drugim półstajowych zagonów 6. Roli obsiewa, składów 90, niwę w składów 30, zaodłożył w polu składów 20. Siana sprząta wozów 12. Zaciągu robi czworgiem bydła dzień 1, ręczno dzień 1 w tydzień lub ręczno dni 3. Tłu� na rok 6 odbywa. Sepu owsa wiertelki królewskich 4. Kądzieli półtorej szt. oprząda. Raków mendeli 10. Jaj mendel 1. Kapłona 1. Czynszu pieniężnego gr 11 oddaje. Inwentarz takowy: koń 1, wołów 2, krowa 1, świni 3, kóz 11.

[s. 452] 2-do. Maci[ej] Kozłarek ma chałupę dobrą, nową. Obora z chlewami nowa. Stodoły nie ma. Ogrody, role i łąki ma tak jak pierwszy. Zaciąg, tłu�i i daniny te same odbywa. Inwentarz takowy: koń 1, wołów 2, krów 2, cieląt 2, świni 5, owiec 17, kóz 10.

3-tio. Błażey Sadowy ma chałupę nową. Obora, stodoła nowe. Ogrody ma 3, na których jest roli półstajowych zagonów 9. Roli sieje składów 10, a składów 38 zaodłożył. Siana sprząta wozów 6, a reszta woda zabiera. Zaciąg, tłu�i te same odbywa, co pierwszy. Inwentarz takowy: wołów 2, krów 2, świni 3.

4-to. Michał Perek ma chałupę, stodołę, obory, chlewy, nowe. Ogrody ma jak Błażey Sadowy. Roli ma składów 92. Niwę w składów 5. Siana sprząta wozów 12. Zaciąg, tłu�i i powinności w daninach te same odbywa co pierwszy. Inwentarz takowy: krów 2, świni 2, owiec 3.

5-to. Tomasz Pastorczak ma chałupę dobrą, ale starą. Stodoła pusta. Obora zła. Role składów 97. Niwę w składów 4. Ogrody, łąki te same, co drudzy, lecz z tych zaodłożył składów 8. Zaciąg, tłu�i i powinności w daninach te same odbywa, co drudzy. Inwentarz takowy: wołu 1, krów 2, cieląt 1, prosie 1.

6-to. Tomasz Kuiawa ma chałupę nową, prócz tej żadnego budynku nie ma. Role, ogrody, łąki ma te same, co drudzy. Z tego zaodłożył składów 4. Zaciąg, tłuki i wszelkie powinności w daninach tak odbywa jak drudzy. Inwentarz takowy: klacze 2, krowa 1, cielę 1, prosię 1.

7-mo. Piotr Pinkowski ma chałupę nową. Chlew dobry. Stodoly ani obory nie ma. Ogrody role, łąki ma te same co drudzy. Z tego zaodłożył składów 7. [s. 453] Zaciąg, tłuki i wszystkie powinności tak odbywa jak drudzy. Inwentarz takowy: wół 1, krów 2, cieląt 2, świnia 1.

8-vo. Stanisław Kubiak ma chałupę nową. Obory, chlewy, stodołę dobre. Roli ma składów 106, niwę w składów 4. Ogrody, łąki porówny z drugimi. Zaciąg, tłuki i wszelkie powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz takowy: klacz 1, krów 2, cieląt 2, świnia 4.

9-no. Jozef Berdecki ma chałupę nową. Stodołę nową stawia. Obora, chlewy dobre. Roli ma składów 101. Ogrody, łąki porówny z drugimi. Z tej roli zaodłożył składów 8. Zaciąg, tłuki i wszystkie powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz takowy: wołów 2, klacz 1, krowa 1, cielę 1.

Zagrodnicy. — 1-mo. Łukasz Tybor ma chałupę dobrą. Stodoła dobra. Obora pusta. Ogród ma półrolnic[z]y w zagonów półstajowych 9. Na roli kmięcy siedzi, ma wszystkie składów 23, z tej zaodłożył składów 7. Resztę roli, składów 69, JMP [Mateusz] Kulesza do wójtostwa sieje. Siana sprzęta wozów 9. Daje do dworu sep owsa wiertelci 2, jaj mendel albo kapłona jednego, raków mendeli 5. Kądzieli oprząda szt. 1. Czyszu daje gr 11. Zaciąg robi dni 2 ręczno lub bydłem dzień 1 w tydzień. Tłuk odbywa do roku 6. Inwentarz takowy: klacz 1, krowa 1, cielę 1, świnia 1.

2-do. Mateusz Sadowiak [nie] ma chałupy ani chlewa nie ma. Siedzi komorą u Woyciecha Sadowego. Ogród ma tak jak pierwszy. Roli żadnej nie ma. Siana sprzęta wozów 7. Czysz z ogroda daje do dwora [s. 454] po gr 11. Jaj 8. Kądzieli pół szt. oprząda. Robi zaciągu w tydzień dni półtora ręczno. Tłuk 6 na rok odbywa. Inwentarza żadnego nie ma.

Komornicy. — 1-mo. Woyciech Sadowy ma chałupę dobrą, obore i stodołę. Ogroda nie ma. W łągu ma niwę w składów 8. Siana sprzęta wozów 2. Zaciągu nie robi. Tłuki i usługi odbywa. Inwentarz ma takowy: wołów 2, krów 2, świnie 1.

2-do. Kazimierz Perek ma chałupę dobrą. Chlew nadrujnowany. Ogród ma w zagonów 10 na sałestwie [sołectwie]. Roli żadnej nie ma. Siana sprzęta wozów 6. Robi do sałestwa ręczno w tydzień dzień 1. Tłuk 6

do roku odbywa. Kądzieli oprząda szt. 1. Inwentarz takowy: krowa 1, cieląt 2, świni 2.

3-tio. Filip Przybyła ma chałupę nową. Chlewa ani stodoły nie ma. Ma ogród w zagonów 6. Roli ma na sałestwie składów 4. Siana sprząta wozów 2. Robi zaciąg do sałestwa w tydzień dzień 1 ręczną. Kądzieli oprząda szt. 1. Tłuk 6 na rok odbywa. Inwentarz takowy: kłacze 2, krowa 1, cielę 1.

4-to. Stanisław Tomczyk ma chałupę, obore, dobre. Ogród ma półrolnic[z]y. Rolą ma półrolniczą, ale i nie siewa tylko chłopy ze wsi i JMP Kulesza obsiewa. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg, tłuki i wszystkie powinności tak odbywa jak drudzy. Inwentarz takowy: krów 2, cieląt 2, świnia 1.

5-to. Marcin Joniak ma chałupę dobrą. Stodoła dobra. Chlew stary. Ogroda, roli, łąki nie ma. Z tego robi usługę do dwora. Inwentarz takowy: krowa 1, prosię 1.

[s. 455] Szałectwo [sołectwo] w Trzęsniewie. — Budynku żadnego nie masz. Rola jest, która w sobie [ma] 2 kmiece role. Siana sprząta ją wozów 24. To szałectwo JW Gurowski, kasztelan kaliski, starosta kolski za osobnym przywilejem trzyma³⁶⁶.

Wieś Wakowy

[Osada wsi.] — Półrolnicy. — 1-mo. Franciszek Biernad ma chałupę dobrą. Chlew i stodoła stare. Ogród ma przy chałupie w zagonów stajowych 10. Roli ma wszystkiej składów 77. Siana sprząta wozów 24. Niwę ma w składów 42. Zaciąg takowy odbywa: w tydzień dni 2 byłem lub ręczno dni 4. Tłuk 6 na rok odbywa. Czyszu daje do dwora: kapłona 1, jaj mendel. Kądzieli oprząda szt. 2. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świnia 1, prosiąt 5, kóz 12.

2-do. Helena, wdowa, niegdy Woyciecha Biemala żona, ma chałupę dobrą, obore dobrą. Ogród ma tak jak pierwszy i roli tyleż. Siana sprząta wozów 24. Niwę ma w boru w składów 12. Zaciąg, tłuki i czynsz porówno jak pierwszy odbywa. Inwentarz takowy: koni 2, krów 2, świnia 1, prosię 1.

3-tio. Jozef Grabowski ma chałupę złą. Chlewy i stodoła złe. Ogród ma w zagonów małych 10. Roli składów 75. Siana sprząta wozów 20. Do tej połowy roli i łąk przybrał Jozefa Manczewskiego, który także ma chałupę złą i chlew zły. Zaciąg i inne powinności tak odbywają jak pierwszy. Inwentarz mają takowy: wołów 2, krów 3, ciele 1, świnia 1, prosiąt 2.

³⁶⁶ 7X 1750 (AGAD, Sig., 28, s. 239).

[s. 456] 4-to. Woyciech Jancy chałupę nową zaczął stawiać. Komorę ma nową. Chlewy i obórka stare. Ogród, role, łąki ma te same jak drudzy. Do tej roli na wspórkę przybrał Antoniego Jancego, brata rodzonego, który także ma chałupę nową, stodołę nową. Zaciąg i powinności te same co drudzy odbywa. Inwentarz takowy: wołów 2, krów 4, świni 3.

5-to. Michał Stary na wójtostwie siedzi i rolą wójtoską obsiewa. Ma chałupę dobrą. Obora, chlewy dobre. Stodoła stara, dobra. Ogród ma w zagonów półstajowych 20. Roli wszystkiej składów 136, z której zaodłożył składów 15. Siana sprząta wozów 20. Robi z tego i powinności odbywa jak drudzy. Inwentarz takowy: wołów 4, krów 2, świni 4. Pszczół piniek 1.

Szałectwo [sołectwo]. — 6-to. Karol Dopierała ma chałupę dobrą. Obory, chlewy dobre. Stodołę nową zaczął stawiać. Ogród ma w zagonów stajowych 10. Roli ma składów 63. Zaciągu nie robi, tylko tłuki 3 do Dąbrowic na rok odbywa. Czynszu daje kapłonów 2, gęś 1, jaj mendel. Siana sprząta wozów 10. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, świni 1.

7-mo. Antoni Matyasik ma chałupę dobrą, stodołę dobrą i chlew. Ogród ma w zagonów półstajowych 8. Roli wszystkiej składów 76. Niwę w składów 22. Siana sprząta tyle jak drudzy półrolnicy. Zaciąg i wszelkie powinności odbywa jak pierwsi. Inwentarz takowy: wołów 2, koni 2, krów 3, cieląt 2, świni 3.

8-vo. Franciszek Bakalarz ma chałupę niedokończoną. Roli żadnej nie ma. Zaciągu nie robi.

Który to inwentarz rękami własnymi, podpisujemy

Woyciech Sokołowski, lustrator [mp.]

Jan Nepomucen Leszczyc Dobrzycki,

lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator [mp.]

[s. 457] INWENTARZ KLUCZA ROSOWSKIEGO

W R. 1789 PODCZAS LUSTRACYI SPISANY

[s. 459] Klucz rosowski

Budynki dworskie na szalectwie [sołectwie]. — Dwór nowo wyreperowany, w którym jest na jednej stronie izba i 2 pokoje, na drugiej zaś stronie jest izba dla czeladzi z komorą. Sień dosyć obszerna. Ten cały budynek nowo dranicami pobity. Sklep przy dworze murowany, na którym jest drewniane schowanie, dranicami staro pobite. Na gornie zaś są

stodoły 3, jedna o 2 bojowiskach nowa, druga także, a trzecia o 1 bojowisku, stare, snopkami pokryte. Owczarnia stara, ale dobra. Spichlerz nowo wystawiony. Obory 2 stare, jedna z nich wyporzadzona. Kurniki stare, złe. Chlewy 3, dwa nadstarzałe, trzeci dobry. Stajnie 2, dobre. To całe gomno wokoło temi budynkami zabudowane. Za wrotami zaś stoi mielcuch ze wszystkim porządnie wystawiony, pokryty całą dranicami z izbą, w której jest astrych z cegieł, komorą, sienią, gdzie kotlina murowana, z kotłem wlepionym, z kadziami dwiema, nową i wyporzadzoną. Ozdy 2, jeden nowy, pod dranicami, drugi stary, pusty, do niczego nieużywany. Chlewik mielcarski mały. Przy tym mielcuchu ma mielcarz ogródki małe 2. Ogród pański zabiera w sobie zagonów półstajowych 20. Sad za dworem śliwkami zasadzony.

Wieś Rosocha

Budynki wiejskie. — Kmiecie. — 1[-mo]. Andrzy Pawlak, sałtys, ma chałupę, obore, chlewy, sałek, stajenke, wszystko dobre. Ogrody ma 2, na pierwszym prz[y] chałupie zagonów małych 5, resztę tego ogroda na sad drzewem zasadził, na drugim ogrodzie ma zagonów małych 30. Rolę ma w 3 pola [s. 460] w pierwszym stajowych składów na ozimie 20, tamże w drugim miejscu składów stajowych 10, w trzecim miejscu składów 16; w drugim polu na jarzynę składów 54, w trzecim polu na ugor składów 54. Niwy ma 3, w jednej składów 6, w drugiej składów 4, w trzeciej składów 3. Siana sprząta wozów 4. Z ogroda, łąki nie sprząta, bo zabrana do Osieka. Zaciąg w tydzień 2 dni robi bydłem lub ręczno dni 4. Tłuk odbywać powinien 6. Resztę, co nadto robi, wyraził w podanej skarżce. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 3, krów 3, jałowego bydła 3, świni 3, proszczaków 3.

2[-do]. Karol Trafny ma chałupę, stodołę, obory, chlewy, stajnię, dobre. Ogrody, na pierwszym, wójtowskim zagonów półstajowych 16, na drugim zagonów półstajowych 20. Role ma w 3 pola, na oźminą składów 55, na jarzynę składów 55, w ugorze składów 45. Niwę ma w gaju w składów 10. Ojciec jego Mikołaj, wyrudował sobie niwę w składów stajowych 10. Siana sprząta wozów 3. Zaciąg i tłuki te same odbywa, co pierwszy. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, cielę 1, jałowkę 1.

3-tio. Andrzy Mucha ma chałupę starą, drugą nową, w której mieszka Sobestyan, ojciec jego. Oborę, wozownię nowe. Stodoły dwie, chlewy i stajnia stare. Ogrody ma 2, na pierwszym zagonów stajowych 8, na drugim ogrodzie kawałków 10. Role ma w 3 pola w pierwszym na oźminę

składów 64, w drugim na jarzynę składów 57, na ugór składów 50. Niwę ma w składów 21. Ojciec jego ma także niwę w składów 28. Siana sprzęta wozów 3. Zaciągu robi w tydzień dni 5 ręczno. Tłuki porówno z drugimi odbywa. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 4, krów 2, jałowego bydła 4, świni 3, prosiąt 4.

[s. 461] Półrolnicy. — 1-mo. Marcin Trafniak ma chałupę złą. Stodoła, obora dobre. Ogród ma 1 w zagonów stajowych 24. Role ma w 3 pola na oźminę składów 25, na jarzynę składów 24, na ugór składów 20, niwę ma w składów 4. Siana sprzęta wozów 3. Zaciągu robi od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] bydlęm dni 2, ręczno dzień 1, a zaś od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha bydlęm dzień 1, ręczno dzień 1. Tłuk 6 na rok odbywa. Inwentarz ma takowy: koń 1, wołów 2, krów 2, jałowego bydła 2, świni 5.

2-do. Łukasz Trafniak ma chałupę i obory stare. Stodoła nowa. Ogrody ma 2, na pierwszym zagonów półstajowych 20, na drugim półstajowych zagonów 8. Role ma w 3 pola, w pierwszym, na oźminę składów 20, na jarzynę składów 25, na ugór [składów] 25. Niwy ma dwie wynoszących składów 12. Zaciąg, tłuki i wszystkie powinności tak odbywa, jak pierwszy. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, źrebie 1, krów 2, jałowego bydła 2, świni 5, prosiąt 2.

3-tio. Marcin Włodarczyk ma chałupę, oborę, chlewy, stajenkę stare, dobre. Stodoła zła, podparta. Ogrody ma 2 tak jak Łukasz Trafniak sub nro 2-do. Role ma w 3 pola w pierwszym, na oźminę składów 20, na jarzynę składów 22, na ugór składów 30. Niwy ma 3, zawierają w sobie składów 29. Ojciec jego, Sobestyan, ma niwę w składów 22. Siana sprzęta wozów 4. Zaciąg i tłuki tak odbywa jak drudzy. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, jałowego bydła 4, świni 5, prosiąt 3.

[s. 462] 4-to. Sobestyan Michalak ma chałupę starą, złą. Obora i stodoła dobre, nowe. Ogród ma 1 w zagonów półstajowych 16. Role ma w 3 pola, na oźminę składów 20, na jarzynę składów 30, na ugór składów 30. Niwy ma dwie, w pierwszej składów 7, w drugiej składów półstajowych 3. Siana sprzęta wóz 1. Zaciąg i tłuki porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: wołów 2, koni 2, krów 2, jałowego bydła 2, świni 6.

Komornicy. — 1-mo. Woyciech Cieslak ma chałupę i oborę nowe. Ogród ma w zagonów stajowych 20. Roli nie ma żadnej ani niwy, tylko ojciec żony jego ma niwę w składów 12. Siana sprzęta tenże Woyciech wóz 1. Zaciąg i tłuki tak odbywa jak inni gospodarze przez rok cały. Inwentarz ma takowy: krowę 1, ciele 1, świnię 1.

2-do. Balcer Kądziorski ma chałupę i obore nowe. Ogród ma w zagonów półstajowych 24. Niwę sobie wyrudował w składów 8. Roli żadnej nie ma. Siana sprząta wozów 2. Zaciąg, tłuki tak odbywa jak inni gospodarze. Inwentarz takowy: wołów 2, krowa 1, świnia 1.

3-tio. Antoni Grzebieluszka ma chałupę i obore nowe. Ogród ma w zagonów stajowych 15. Niwę ma, którą sobie wyrudował, w składów 10. Siana sprząta wozów 3. Zaciąg i tłuki tak odbywa jak inni. Inwentarz takowy: wołów 2, krowę 1, świnie 1.

4-to. Wincenty Kowalski, *s z e w c*, ma chałupę, stodołę, obórkę, puste, złe. Ogród ma przy chałupie w zagonów 24. Zaciągu ani tłuki nie odrybia, tylko płaci czynszu do dwora zł 24.

[s. 463] 5-to. Maryanna Hilarka, Maryanna Pastorka, *k o m o r n i c e*, mają chałupę starą, złą. Chlewy 2, jeden dobry, drugi zły. Ogród mają w półstajowych zagonów 16. Robią z tego każda z nich po dniu jednym i tłuki odbywają porówno z gromadą. Inwentarz mają takowy: krów 2, cielę 1, świni 4.

6-to. Maryanna Włodarka ma chałupę, oborę, stodołę, dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych 16. Robi z tego w tydzień 1. Tłukę porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krowę 1, jałowego bydła 3, świni 4.

7-mo. Michał Hapinski, *o w c z a r z*, ma chałupę dobrą, oborę, stodołę, nadstarzałe, lecz poprawione. Ogród ma w półstajowych zagonów 16. Zaciągu i tłuki nie odbywa. Inwentarz ma takowy: krów 3, jałowego bydła 5, wołów 2, świni 10, owiec ma gromady 300.

8-vo. Jan Olszeski, *k a [r] c z m a r z*, mieszka w *k a [r] c z m i e n o w e j*. Ma oborę, stodołę, stare. Ogród w zagonów półstajowych 32. Łąkę, z której sprząta siana wozów 2. Rolą ma do karczmy tej wielości, co kmieca tudzież niwę wyrudowaną w składów 40, co JW Daniszewski używa. Zaciągu ani tłu nie robi, tylko piwo i gorzałkę szynkuje. Role po gospodarzach półrolnicze WJMP Daniszewski używa, a trzecią trzyma Michał Hapinski, *o w c z a r z*, z której że nic nie płaci, więc ją za ordynaryą, jemu ze dwora należącą, trzyma.

W ó j t o s t w o w Rososze. — Budynku na tym wójtostwie żadnego nie masz, tylko ogród, którego używa Karol Trafny, kmieć, sub nro 2-do. Role zaś są do szalectwa przyłączone, które zabierają w sobie półrolniczych 3.

[s. 464] Szalectwo [sołectwo] w Osieku

1-mo. Folwark o 1 izbie, sieni i komorze, snopkami pokryty, dobry. Stodół 4 o 1 bojowisku, dobre. Owczarnie 2, dobre. Spichlerze 2,

jeden dobry, drugi pusty. Ogród przy stodole w kawałków małych 8, drugi ogród za owczarnią w kawałków 6. W tym folwarku mieszka Piotr Lasocki, dwornik. Roli dla siebie obsiewa składów 30. Siana sprzęta wozów 8. Inwentarz swój ma takowy: koni 2, wołów 2, jałowicę 1, świnie 1. Roli do tego szaleństwa jest tyle, co czterech półrolników trzema.

2-do. Maryanna Kawczynna ma chałupę nową. Ogród w zagonów półstajowych 8. Roli ani łąki nie ma i powinności żadnej nie odbywa. Inwentarz ma takowy: krowę 1, prosiąt 2. Pszczoł pinków 8.

Wieś Osiek

[Budynki wiejskie.] — Półrolnicy. — 1-mo. Walenty Kowalczyk ma chałupę, oborę, chlewy, stajenkę i stodołę dobre. Ogród ma 1 w zagonów półstajowych 16. Role w 3 pola, na oźminę składów 24, na jarzynę składów 36, lecz tylko sieje składów 18, a drugie tyleż, zaodłożył, bo nie są użyteczne, na ugór składów 27. Niwy ma dwie, w których jest składów 28. Włóków pustych sieje składów 18 tudzież z placu Jana Szewka obsiewa roli składów 24. Siana sprzęta wozów 13. Robi z tego zaciągu w tydzień dni 2 bydłem lub ręcznie dni 4. Tłuki odrabia dni 6 w rok, a co więcej odbywa z całą [s. 465] gromadą, podał suplikę. Inwentarz takowy: koni 3, wołów 4, krów 2, syna jego, imieniem Wincenty, który ma krowę 1, jałowicę 1, świnie 5, prosiąt 5.

2-do. Walenty Musiał ma chałupę, oborę, chlewy stare, złe. Stodoły dwie, jedna stara, druga nowa. Spicherek stary. Szopa pusta. Stajenka nowa. Ogród w zagonów półstajowych 18. Role ma w 3 pola jak pierwszy. Niwę sieje w składów 24, włókę w składów 24 tudzież obsiewa rolę z placu Jana Szewka składów 20. Siana sprzęta wozów 15. Zaciąg, tłuki porównano z pierwszym odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, źrebie 1, wołów 3. Syna jego wołów 1, krów 3, cieląt 3, świnie 3, proszczaków 5.

3-tio. Antoni Szczesny ma chałupę, oborę, chlewy 2, stajenkę, wszystko stare. Ogrody ma 2, na jednym zagonów półstajowych 16, na drugim kawałków 20, resztę ogroda śliwkami zasadził. Role ma w 3 pola tak jak drudzy. Niwę obsiewa, na której ma składów 26. Włókę obsiewa w składów 20. Siana sprzęta wozów 5. Zaciąg i tłuki tak odbywa jak drudzy. Inwentarz ma takowy: wołów 2, koni synowskich 2 i krów 2, jałowicę 1, świnie 2, prosiąt 8.

4-to. Andrzej Gorka ma chałupę złą, obore, chlewy, spicherek, stajenka, stare, złe. Stodoła dobra. Ogród ma w zagonów półstajowych 16. Role w 3 pola ma zarówno z drugimi. Włóków pustych, na których skła-

dów 16. Siana sprząta wozów 4. Z tego zaciąg i tłuکی odbywa tak jak inni. Inwentarz takowy: koni 3, wołów 2, krów 2, jałowego bydła 2, ciele 1, świni 4, prosiąt 5. Ojciec jego, imieniem Marcin, obsiewa pustej roli składów 19. Inwentarz ma takowy: wołów 2, krowę 1, wieprzka 1.

[s. 466] 5-to. Andrzy Błaszczyk ma chałupę, oborę, stajenkę stare, stodołę starą, lecz to wszystko dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych 8. Rolą ma w 3 pola, tę samę, co drudzy. Niwę obsiewa, na której ma składów 8. Rolą pustą składów 4. Siana sprząta wozów 4. Odbywa z tego zaciąg i tłukę, porówno z innemi. Inwentarz takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, jałowego 1, świni 3, prosiąt 4.

6-to. Michał Trafny ma chałupę, oborę, stajenkę i stodołę, wszystko dobre. Ogród i role w 3 pola porówno ma z drugiem. Pustej roli obsiewa składów 8. Niwę [ma] wyrudowaną [w] składów 4. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg i tłukę odbywa porówno z drugiem. Inwentarz ma takowy: klacz 1, wołów 2, krowę 1, cielaka 1, świnię 1, prosiąt 5.

7-mo. Walenty Cieslak ma chałupę, oborę, stodołę dobre. Chlewy, stajenka złe. Ogrody i role ma tak jak drudzy. Niwę obsiewał w składów 16, tę zaodłożył. Siana sprząta wozów 4. Zaciąg i tłuکی porówno z drugiem odbywa. Inwentarz ma takowy: wołów 2, krowę 1, wolczaków 2, świnię 1, proszczaków 3.

8-vo. Tomasz Łaszczewski ma chałupę, oborę, stajenkę, chlew, stodołę, wszystko dobre. Ogród i role ma te same, co drudzy, porówno z niemi. Pustej roli obsiewa składów 8. Siana sprząta wozów 3. Zaciąg i tłukę porówno z drugiem odbywa. Inwentarz takowy: wołów 2, koni 2, krowa 1, ciele 1, świnię 2.

9-no. Wojciech Sosnoski ma chałupę dobrą. Obora, stodoła złe, spuszczałe. Ogród i role ma te same, co drudzy, lecz roli nie obsiewa, cała odłogiem leży. Siana sprząta wozów 3. Robi zaciąg i tłuکی porówno, z drugiem odbywa. Inwentarz ma takowy: wołu 1, krowę 1, świnię 1, prosiąt 2.

[s. 467] 10[-mo]. Wawrzynek Adamczyk ma chałupę, obory, chlewy z stajenką, dobre. Stodoła stara, zastrzałami podparta. Szopa stara, zła. Ogrody i role ma te same, co drudzy. Sieje tej roli połowę, a drugą połowę zaodłożył. Siana sprząta wozów 3. Zaciąg i tłukę te same odbywa co i drudzy. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowę 1, ciele 1, świnię 1.

11[-mo]. Jan Szewek ma chałupę, stodołę dwościaną, obory, wszystko stare, złe. Ogród i role te same ma co drudzy. Tej nie sieje, tylko Walenty Kowalczyk składów 24, sub nro 1-mo; Walenty Musiał sieje składów 12, sub nro 2-do. Reszta odłogiem leży. Siana sprząta wozów 2. Zaciąg i tłukę

te same odbywa, co Woyciech Sosnoski sub nro 9. Inwentarz takowy: konia 1, krowę 1, cielę 1, świnie 1.

12[-mo]. Szymon Baginski ma chałupę, stodołę, oborę, złe. Chlew zaś 1 dobry. Ogród i role porówno z drugimi. Roli tej obsiewa tylko składów 16. Ekonom zaś WJMP Daniszewskiego, nazwiskiem Czerwinski, obsiewa składów 12, Franciszek Ubyz, komornik, sieje składów 12, Jakob Kaptor składów 2, reszta roli odłogiem leży. Siana sprzęta wozów 6. Zaciąg i tłuکی te same odbywa, co drudzy. Inwentarz ma takowy: krowa 1, cielę 1, świnia 1, prosiąt 3.

13[-mo]. Woyciech Adamczewski, krawiec, ma chałupę, stodołę z oborą, dobre. Ogród i role te same co drudzy. Niwy ani przyłogu nie sieje. Siana sprzęta wozów 4. W żniwa zaś robi zaciągu dni 12, tłuکی porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: wół 1, krowa 1, jałowego bydła 2, świnia 1, wieprz 1.

14[-mo]. Paweł Kowal [k o w a l] ma chałupę, oborę, dobre. Stodoła stara, zła, zastrzałami podparta. Ogrody, role ma te same, co drudzy. Pustej roli sieje składów 36. [s. 468] Niwę w składów 10. Syn zaś jego, imieniem Izydor, sieje pustej roli składów 8. Siana sprzęta wozów 8. Z tej roli zaciągu nie robi, tylko płaci do Rossochy zł 20 i żelastwa do pługów fornańskich robi. Tłuکی porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, krowa 1, synowskich krów 2, świni 5.

Komornicy. — 1-mo. Tomasz Flis ma chałupę, oborę i szopę, dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych 8. Roli sieje na pustej składów 8. Syn jego, imieniem Grzegorz, sieje także pustej roli składów 8. Zaciąg odbywa w każdy tydzień dzień 1 ręczno, tłuکی porówno z drugimi. Inwentarz ma takowy: krowa 1, cieląt 3, świnie 1.

2-do. Felicyan Smolarz ma chałupę z chlewami dobre. Ogród ma tak jak pierwszy. Sieje pustej roli składów 16. Robi zaciąg i tłuکی odbywa jak pierwszy. Inwentarz ma takowy: wołów 2, prosię 1.

3-tio. Łukasz Michalak ma chałupę i obórkę dobre. Ogród porówno z drugimi. Roli pustej sieje składów 8. Zaciąg i tłukey porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krów 2, cieląt 2, świnia 1.

4-to. Franciszek Ubysz chałupy nie ma, mieszka komorą u Walentego Kowalczyka, kmiecia sub nro 1-mo. Ogród ma tak jak drudzy. Roli pustej sieje na roli Szymona Bagińskiego sub nro 12, składów 12, na innej zaś roli pustej sieje składów 8. Siana sprzęta wozów 2. Zaciąg i tłuکی porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: wołów 2, krowa 1.

[s. 469] 5-to. Paweł Żuły ma chałupę, stodoły, chlewy, spicherek, wszystko dobre. Ogród ma tak jak drudzy. Roli pustej sieje składów 8. Siana sprząta wozów 4. Zaciąg i tłuکی porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: walców 2, krów 2, ciele 1, świni 2.

6-to. Stanisław Grzebieluzka ma chałupę i stodołę nowe. Obora chrusciana. Ogród ma tak jak drudzy. Roli pustej obsiewa 27 składów; na ugór ma składów 16. Zaciąg i tłuکی porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: woły 2, krów 2, cieląt 2, świnia 1.

7-mo. Karol Kwasny ma chałupę, chlewy, stodołę, puste. Ogród ma tak jak drudzy. Roli nie gdzie nie sieje. Zaciąg i tłuکی porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krów 2, walców 2, świnie 1.

8-vo. Sobestyan Witkowski chałupy nie ma. Mieszka u Woyciecha Adamczewskiego, k r a w c a, sub nro 13. Ogród ma porówno z drugimi. Siana sprząta forę 1. Zaciąg i tłuکی porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krowę 1, cielę 1.

9-no. Błazy Bustniak, s z e w c, ma chałupę i spicherek nowe. Ogród porówno z drugimi. Roli żadnej nie sieje. Siana miewa forę jedną. Przecz zaś w składów 4 i łąki na wozów siana 2 WJMP Daniszewski odebrał. Zaciąg i tłukey porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krowę 1.

10[-mo]. Szymon Niezgoda ma chałupę dobrą. Chlew, sałek i stodoła złe. Ogród ma porówno z drugimi. Siana sprząta forę 1. Zaciąg i tłuکی w równości z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krów 2, jałowego bydła 2, świnie 1.

11[-mo]. Maryanna Szulipłowa, wdowa, ma chałupę dobrą. Ogroda, ani roli nie ma. Zaciągu, nie robi. Inwentarz ma takowy: krowę 1.

[s. 470] 12[-mo]. G o ś c i n i e c o 1 izbie wielkiej, sieni i komorze tudzież izdebce, w której mieszka Sobestyan Adamczewski, s z e w c kontraktowy, który płaci z tej izd[e]bki WJMP Daniszewskiemu zł 20. Ogród ma do tej izdebki w zagonów półstajowych 6. Zaś w gościncu mieszka Jan Celinski, który ma ogród porówno z innemi gospodarzami. Rolą ma półrolniczą, którą obsiewa, prócz tej roli sieje pustej składów 52, na przeczach składów 6. Siana sprząta wozów 4. Zaciągu nie robi, tylko w żniwa dni 12 odrabia i tłuکی po równo z innemi odbywa. Ten cały budynek pobity dranicami, dobry. Przy tym gościncu jest s t a j n i a nowo postawiona, od dołu 2 szorami dranicami pobita, reszta snopkami poszyte. Do tego goścince jest jeszcze stodoła, obora, stajenka, wszystko dobre.

13[-mo]. K u ż n i a stara, zła, deskami pobita, z wszelkimi porządkami, statkami do kuźni należącemi. Którą kuźnię trzyma Paweł Kowal pod numerem 14.

Półrolnicze role po 3 gospodarzach puste WJP Daniszewski ze wszystkim obsiewa i na użytek swój obraca wraz z łąkami.

Opisanie kościoła³⁶⁷ w tej wsi. — Kościół ten drewniany, w węgły stawiany, w którym drzewo spróchniało. Dach pod szkudłami stary, zły. Sufit w kościele nadrujnowany. Zakrystya pusta. Wszędzie ciecze, gdy deszcz pada. W tym kościele są 2 tylko ołtarze. Dzwonów w dzwonicy do kościoła przystawionej jest 3. Budynki księżę. — Plebania o 1 izbie, komorze i sionce, pod snopkami, stara. Stajenka stara jedna. Stodoła dobra. Do tej plebanii ma jeszcze chałup dwie, w których mieszkają [s. 471] ludzie luźni i powinności księdzu robią z ogrodów przez księdza onym nadanych.

Wójci³⁶⁸ w tejże wsi Osieku mieszkający,
do miasta Koła należący

1-mo. Maycher Filipczak ma chałupę, oborę, stodołę, spicherek, wszystko dobre, chlew zaś zły. Ogród ma w zagonów półstajowcyh 8. Role ma w 3 pola, na oźminę składów 19, na jarzynę składów 18, w ugorze składów 10, na przeczach składów 12. Siana sprzęta wozów 2. Z tego do miasta Koła oddaje sep jęczmienia wiertelki królewskich 13. Posługi miastu czyni. Zaś WJMP Daniszewskiemu do Rosochy orze na folwarku pańskim na rok dni 3. Tłuki porówno z całą gromadą odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, walców 2, krów 2, jałowego bydła szt. 3, świni 2, prosiąt 5.

2-do. Maci[ej] Musiał ma chałupę, oborę z chlewami, z stajnią, stodołę, spicherek wszystko dobre. Ogród i role ma te same, co pierwszy, lecz tę rolę na wspólnie z Antonim Milinskim obsiewa, który ma osobną chałupę, stodołę, oborę z chlewami, Sałek wszystko stare, złe. Ma także przy chałupie ogródek mały w kawałków 4. Prócz roli powyżej wyrażonej obsiewają jeszcze na przeczach składów 8, a składów 4 zaodłożyli. Niwy wyrudowali składów 2. Siana sprzętają wozów 2. Sep do miasta, tłuki i orkę do Rossochy porówno jak pierwszy obywają. Inwentarz obydwaj mają takowy: konia 1, wołów 4, krów 3, jałowego bydła 2, świni 3.

3-tio. Maci[ej] Bochenek ma chałupę, oborę, stodołę, wszystko dobre. Ogród i rolę ma porówno z drugimi, lecz te na wspólnie obsiewa z Jako-

³⁶⁷ Kościół w Osieku Wielkim, pod wezwaniem św. Bartłomieja Apostoła i Mikołaja Biskupa, zbudowany w XVI w. Parafia w Osieku Wielkim włączona została do uposażenia mansjonarzy kolskich 25 VIII 1563 (K. Witkowski, *Parafie Osiek Wielki i Dęby szlacheckie, [w:] Osiek Mały: dzieje gminy, red. K. Witkowski, Osiek Mały 2014, s. 49–50).*

³⁶⁸ Chłopi mieszkający na terenie wójtostwa?

bem Szczesniakiem, który [s. 472] ma także osobną chałupę, oborę i stodołę, wszystko dobre. Na przeczach sieją składów 20. Niwy wyrudowanej sieją skład 1. Siana sprzątają wozów 2. Sep do miasta, tłuکی i orkę do Rossochy porówno z drugimi odbywają. Inwentarz mają takowy: wołów 6, koni 2, krów 3, jałowego bydła 5, świni 3, proszczaków [prosiaków] 5.

4-to. Konstanty Gostynski ma chałupę, oborę, stodołę, wszystko dobre. Ogród i role porówno z d[r]ugiem. Na przeczach ma składów 15. Niwy obsiewa składów 4. Siana sprząta forę 1. Sep do miasta, tłuке i orkę do Rossochy porówno, z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, ciele 1, świnię 1.

5-to. Jozef Bochenek ma chałupę, oborę, stodołę, spicherek, stajenkę, wszystko dobre. Ogród i role ma te same, co drudzy. Sep do miasta, tłuке i orkę do Rossochy porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, źrebie 1, wołów 2, krów 2, jałowego bydła 2, świni 3, proszczaków 6.

6-to. Łukasz Szudzipchła ma chałupę i spicherek dobre. Obora i stodoła puste. Ogród i role ma te same co drudzy, lecz jej nie obsiewa, tylko jedną połowę tej roli sieje owczarz z Rossochy, a druga połowa odłogiem leży. Ogród na siebie używa. Na przeczach jest roli składów 6, te owczarz wyżej wyrażony obsiewa, lecz tylko przez połowę, a druga połowa odłogiem leży. Siana sprząta wozów 2. Sep do miasta, choć roli [nie sieje], jednak go tak jak drudzy w całości oddaje. Tłuکی do Rossochy po równo jak drudzy odbywa. Za orkę zaś dni 3 ręczno odrabia. Inwentarza żadnego nie ma, tylko prosiąt 2.

7-mo. Helena Musiałka ma chałupę nową bez roli i ogroda. Nic z tego nie robi ani nie daje i inwentarza żadnego nie ma.

[s. 473] Wójtostwo w Ruchenny

W tym wójtostwie jest chałupa z sienią, komorą 1, w której mieszka JMP Jan Poziemski prawem tradycyjnym na JMP Pietrze Borkowski[m] otrzymanym. Przy tejże chałupie jest podwórze i chałupa także pod snopkami dla czeladzi mieszkalna. Ze szczętem te obydwie chałupy stare, złe. Stodoła stara, zastrzałami podparta. Obora dobra, stajnia stara zła, także podparta. Do tegoż wójtostwa jest ogród 1 w zagonów półstajowych 16. Role ma w 3 pola, to jest na oźminę składów 56, na jarzynę składów 56, na ugór składów 56. Siana sprząta wozów 7. Ludzi osiadłych do tego wójtostwa nie masz.

Wieś Ruchenna

Budynki wiejskie. — Półrolnicy. — 1-mo. Kacper ma chałupę, obory, dobre. Stodoła i stajnia złe. Ogród ma 1 w zagonów półstajowych 8. Role w 3 pola, to jest na oźminę składów 28, na jarzynę składów 24, na ugór składów 28. Siana sprząta wozów 10. Robi z tego zaciąg od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] byłem w każdy tydzień dni 2, lub ręczno dni 4, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha w każdy tydzień, czyli byłem, czyli ręczno dni 3. Tłuka na rok powinien robić [dni] 6, a co więcej nad powinność przymuszanie robi, w podanej [suplice?] [s. 474] wraz z gromadą jaśnie opisał. Inwentarz ma takowy: koni 3, krowę 1, świni 2.

2-do. Marcin Gayda ma chałupę zastrzałami podpartą. Obora dobra. Stodoła zła. Ogród i role ma porówno z pierwszym. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg i tłuki po równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: wołów 2, krowa 1, jałowica 1, świni 2.

3-tio. Jan Wiczorek ma chałupę, stodołę złe, oborę dobrą. Ogród i role ma te same, co inni. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg i tłuki porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, cieląt 2, świnie, proszczaków [prosiaków] 3.

4-to. Woyciech Karmelita ma chałupę dobrą i oborę, stajenkę przy oborze. Stodoła zaś pusta, zastrzałami podparta. Ogród i role ma porówno z drugimi. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg i tłukę porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, krowę 1, jałowicę 1, świni 2.

5-to. Michał Bilinski ma chałupę, stodołę, oborę, nadstarzałe, zastrzałami podparte. Ogród i role ma porówno z drugimi. Siana sprząta wozów 6. Zaciągu nie robi, tylko piwo szynkuje. Posługi i tłukę porówno z drugimi czyni. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, krowę 1, świni 9.

6-to. Woyciech Skonieczny ma chałupę, oborę, złe. Stodoła dobra. Ogród ma i role porówno z drugimi, lecz tych nie obsiewa, tylko formal pański, imieniem Hilary, składów 8. Franciszek, stróż, składów 10, z Podlesia chłop, imieniem Gabryel, sieje składów 2. Reszta roli odłogiem leży. Siano z łąki W Daniszewski sprząta, na której bywa wozów 10. [Zaciągu] żadnego [s. 475] ani tłuk nie robi. Inwentarza żadnego nie ma.

7-mo. Jan Pinkoski ma chałupę dobrą. Obora i stodoła dobre. Ogród i role ma porówno z drugimi, ale tych nie obsiewa, tylko parobek z Podlesia, imieniem Łukasz Matecki, sieje składów 8, formal z Rosochy,

imieniem Franciszek, składów 8. Reszta roli i ogród odłogiem leży. Siana z łąki wozów 10 W Daniszewski sprząta. Zaciągu ani tłuکی nie robi. Inwentarza żadnego nie ma.

8-vo. Walenty Dopierała ma chałupę dobrą, oborę dobrą, stodołę starą, pustą. Ogród i role ma te same, co drudzy. Sieje tej roli Gabryel z Podlesia składów 8, Jan Wrzeszcz z Podlesia sieje składów 8. Z tej roli oźminy sprzątnął składów 12, a resztę roli zaodłożył, zaś ogroda używa. Siana wozów 6 W Daniszewski sprząta. Zaciągu robi całorocznie w tydzień dzień 1. Tłuکی porówno z drugimi odbywa. Inwentarz żadnego nie ma prócz jednej świni.

9-no. Michał Czarny ma chałupę, oborę, stodołę, dobre. Ogród i role ma porówno z drugimi. Ogród sprząta, roli nie sieje, tylko W Daniszewski zasiał składów 24, reszta roli odłogiem leży. Siana sprząta W Daniszewski wozów 6. Zaciągu [z] tego ogroda robi w tydzień dzień 1. Tłuکی porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: konia 1, krowę 1, świnię 1.

10-[mo]. Nowak ma chałupę dobrą, nową. Obora dobra. Stodoła pusta. Ogród i role ma porówno z drugimi, lecz tego wszystkiego nie obsiewa. Ogród odłogiem leży, zaś ról W Daniszewski zasiał składów 24, reszta odłogiem leży. Siana [s. 476] sprząta W Daniszewski wozów 6. Zaciągu ani tłuکی nie robi. Inwentarz ma takowy: wołu 1, krowy 2.

Nota bene. Dwie role półrolnicze, od których gospodarzy nie masz, W Daniszewski obsiewa.

Jabłonka³⁶⁹

W tej Jabłonce jest tylko szopa na placu, gdzie od piorona w tym roku gościniec wjezdny, od Koła do Kleczewa jachać, zgorzał, lecz drzewo na nowy gościniec także wjezdny na borach królewskich wsi Czołowa spuszczone i obrobione jest. W tej szopie mieszka gościnny Marcin Miela, który tak piwo, jako i wódkę tak jak przedtym szynkuje. Stodołę ma nową porządną. Ogroda żadnego nie ma. Roli ma wszystkiej składów 38. Siana sprząta wozów 7. Zaciągu nie robi, tylko tłukę porówno, z innymi gromadami. Posługi prócz tego do Rosochy czyni. Inwentarz ma takowy: krów 2, koni 2, cielę 1, świni 7, owiec 70.

³⁶⁹ *Wieś Jabłonna nie była wsią królewską, należała do Rafała Gurowskiego. W ilustracji z 1765 nie występuje (Chodyła, s. 79). Obecnie Jabłonna, wieś w gminie Władysławów.*

Wieś Podlesie

[Budynki wiejskie.] — Zagrodnicy. — 1-mo. Bartłomi Ciepły ma chałupę, oborę, stodołę, stajenkę, sałek, wszystko dobre. Ogród w zagonów półstajowych 10. Role ma w 2 pola: w pierwszym składów 12, w drugim także składów 12. Robi zaciąg w tydzień każdy od ś[w]. Marcina [11 XI] do ś[w]. Wojciecha [23 IV] dzień bydłem, dzień ręczno, [s. 477] od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Marcina dzień bydłem, 2 dni ręczno. Tłuk na rok powinien odbywać dni 6, a co nadto przymuszanie robią, podał z całą gromadę suplikę, w której dokładnie wypisane zostają. Siana sprząta wozów 10. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, krów 3, jałowego bydła 2, świni 4, proszczaków [prosiaków] 3, owce 2.

2-do. Stanisław Zawada ma chałupę, stodołę, chlewik, dobre. Oborę, lecz wiatr poszycie zrzucił. Ogród i role porówno ma jak pierwszy. Siana sprząta wozów 10. Zaciąg i tłuki porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, jałowego bydła 2, świnię 1, proszczaków 4.

3-tio. Grzegorz Gora ma chałupę, stodołę, chlewik, złe. Ogród, role i łąkę ma tak jak pierwszy. Zaciąg i tłuki porówno z drugimi odbywa ręczno. Inwentarz ma takowy: żrebaka 1, krowę 1, cielę 1, świni 3.

4-to. Antoni Gayda ma chałupę, stodołę, dobre. Ogród, role i łąki porówno ma tak jak drudzy. Zaciąg i tłuki porówno z innymi odbywa. Inwentarz ma takowy: wołów 2, koni 2, krów 3, jałowego bydła 2, świni 6, owiec 10.

5-to. Michał Kawka ma chałupę, oborę, stodołę, wszystko złe. Ogród, role i łąki porówno ma z drugimi. Zaciąg i tłuki porówno robi jak drudzy. Inwentarz ma takowy: koni 2, krów 2, świni 2.

6-to. Andrzej Gayda ma chałupę, oborę, stodołę, stare. Ogród, role i łąki ma tak jak drudzy. Zaciąg [s. 478] i tłuki porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowa 1, świnia 1, prosiąt 2.

7-mo. Gabryel Lewendowski ma chałupę dobrą, oborę nową, stodołę dobrą. Ogród, role, łąki porówno ma z drugimi. Zaciąg i tłukę porówno z drugimi odbywać powinien. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowy 2, jałowego bydła 2, świni 3.

8-vo. Jan Zawada chałupę stawia. Chlew pusty, stodoła dobra. Ogród, role i łąki ma porówno z d[r]ugimi. Zaciąg i tłuki tak odbywa jak drudzy. Inwentarz ma takowy: koni 2, wołów 2, krów 2, jałowego bydła 3, świnia 1, prosiąt 3.

Wieś Dzierawy

[Budynki wiejskie.] — Zagrodnicy. — 1-mo. Bartłomi Wieczorek ma chałupę, stodołę, oborę, chlew, wszystko dobre. Ogrody ma 3, na pierwszym składów półstajowych 8, na drugim małych kawałków 5, na trzecim podobnych kawałków 4. Roli ma wszystkiej w polu składów 30. Siana sprząta wozów 15. Zaciągu robi w tydzień od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] bydłem dzień 1. Ręčno zaś dni 2, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha dzień bydłem, dzień ręčno. Tłuk na rok 6 odbywać powinien, a co więcej przymuszanie robi, oddał wraz z całą gromadą suplikę, w której dokładnie jest wszystko wypisano. Inwentarz ma takowy: koni 2, krów 2, cieląt 2, świni 4.

2-do. Walenty Frąszczak ma chałupę nadstarzałą. Obora, Stodoła dobre. Spicherek stary. Ogród ma w zagonów półstajowych 8 i ogródek w zagonów 6. Rolą ma tak [s. 479] jak pierwszy. Siana sprząta wozów 20. Zaciąg i tłukę porówno jak pierwszy odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 3, krów 4, jałowego bydła 3, świni 2, prosiąt 3.

3-tio. Tomasz Tęgi ma chałupę dobrą, stodołę, oborę, stajenkę, nadstarzałe. Ogród ma w zagonów stajowych 10. Rolą ma porówno z drugimi. Siana sprząta wozów 20. Zaciąg i tłukę porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 3, krów 2, jałowego bydła 2, świnię 1, prosiąt 2.

4-to. Filip Klepka ma chałupę, stodołę, oborę, wszystko puste. Stajenka dobra. Ogród ma w zagonów stajowych 16, na drugim ogródku zagonów małych 6. Rolą ma porówno z drugimi. Siana sprząta wozów 20. Zaciąg i tłukę porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, krów 3, wolcu 1, świnię 1, prosiąt 3.

5-to. Franciszek Galas ma chałupę, stodołę, obore, dobre. Stajnia zła. Ogród ma w zagonów średniostajowych 16, przy chałupie na ogródku ma zagonów małych 10. Role ma porówno z drugimi, niwę ma piaszczatą w składów 14. Siana sprząta wozów 24. Zaciąg i tłukę porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, źrebaków 2, krów 5, jałowego bydła szt. 9, cieląt 5, świni 3, prosiąt 3.

6-to. Franciszek Urbaniak ma chałupę, oborę, chlew, wszystko złe. Stodoła dobra. Ogródów ma w zagonów półstajowych 10, za stodołą ma zagonów podobnych 10. Rolą ma porówno z drugimi. Siana sprząta wozów 15. Zaciąg i tłuki porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: ciele 1, kóz 8, kozłąt 9.

[s. 480] 7-mo. Szymon Kasprzak ma chałupę, Stodołę, spicherek, wszystko złe. Ogród ma w zagonów półstajowych 14, przy chałupie ma

kawałków małych 4. Role [ma] porówny z drugimi, lecz tej nie sieje, przyłęgim leży. Siana sprząta wozów 15. Zaciąg i tłukę porówny z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krowę 1, jałowego bydła 2, prosiąt 4.

8-vo. Marcin Trafny ma chałupę, stodołę, złe. Obora dobra. Ogród ma pierwszy w zagonów półstajowych 11, na drugim ogródku kawałków 5. Roli wszystkiej ma w polu składów 18. Siana sprząta wozów 15. Zaciąg i tłuکی porówny z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: wołów 2, krów 3, jałowego bydła 3, świnia 1, proszczaków 3.

9-no. Józef Herys ma chałupę, oborę, stodołę, złe. Ogród ma w zagonów półstajowych 10. Rolą ma tak jak drudzy, którą na wspórkę z Andrzejem Okupnym obsiewa, który ma także osobną chałupę dobrą. Z tej roli skład 1 zaodłożyli. Siana sprzątają wozów 13. Zaciąg i tłuکی porówny, z drugimi odbywają. Inwentarz wspólny mają: koń 1, źrebię 1, krów 3, jałowego bydła 8, świni 2.

10[-mo]. Franciszek Okupniak ma chałupę nową, czyli karczmę, w której szynkuje piwo i gorzałkę. Chlew, stodoła, obórka, stare, złe. Ogrody ma 3: na pierwszym składów półstajowych mniejszych 11, na drugim przy chałupie podobnych 11, na trzecim zagonów takich jak drugie 29. Rolą ma porówny z drugimi. Siana sprząta wozów 15. Zaciągu nie robią. Tłuکی po równy z drugimi i posługi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, źrebak 1, krów 3, jałowego bydła 7, świni 4, prosiąt 5.

K o m o r n i c y. — 1-mo. Bogumił Grzelka ma chałupkę z gruntu pustą. Obórki.

[s. 481] 2-do[.] Woyciech Wesołowski ma chałupę, oborę, stajenkę, chlewy dobre. Stodoła zła. Ogród ma w półstajowych zagonów 24. Role ma porówny z drugimi. Siana sprząta wozów 2. Niwy ma dwie, na pierwszej składów półstajowych 9, na drugiej podobnych składów 6. Na przeczach składów 4, ku Boguszyncowi składów 9. Zaciąg i tłuکی po równy z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowę 1, cieląt 5, świnie 1, proszczaków 4.

Zagrodnicy. — 1-mo. Ignacy Grzebielucha ma chałupę nową, oborę dobrą, stodołę starą. Ogród ma w zagonów małych 16. Roli ma w 3 pola składów 46, przecz w składów 4, niwę w składów półstajowych 10. Siana sprząta forę 1. Zaciągu robi całorocznie w każdy tydzień byłem dni 2. Tłuکی po równy z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: wołów 2, wółczak 1, świnie 1, prosiąt 5, kóz 5, kozłat 7.

2-do. Woyciech Pinkoski ma chałupę złą, obórkę dobrą. Ogród porówny z pierwszym. Niwę ma w półstajowych zagonów 10. Zaciąg i tłukę

po równo z pierwszym [s. 482] odbywa. Inwentarz ma takowy: wołów 2, krów 2, jałowego bydła 2, świnie 1, prosiąt 4.

3-tio. Stanisław Cieslak chałupy nie ma, mieszka u Marcina Grzebieluchy, sub nro 4-to. Ogród ma porówno z drugimi. Niwę sieje w składów stajowych 12. Zaciąg i tłukę po równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowę 1, jałowego bydła 2, świni 2, proszczaków 2.

4-to. Franciszek Krasnicki ma chałupę starą, złą. Ogród w zagonów półmniejszego staja 4. Zaciąg i tłukę porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: wołów 2, krowy 2, świnie 1, proszczaków 4.

5-to. Gościńiec wjezdny o izbie, komorze i sieni, stajnia wielka, wszystko dobre, snopkami pokryty. Mieszka w nim Stanisław Sawicki. Ma ogród w zagonów stajowych 28. Roli wszystkiej ma składów 84, na nowinie składów 4. Siana sprząta wozów 4. Zaciągu żadnego nie robi, tylko piwo i gorzałkę szynkuje. Drogi i tłuکی odbywa tudzież posługi dworowi czyni. Inwentarz ma takowy: koni 3, krowę 1, ciele 1, prosiąt 3.

Który to inwentarz rękami własnymi podpisujemy

Woyciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Leszczyc Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 485] INWENTARZ KLUCZA BELICKIEGO
W ROKU 1789 PODCZAS LUSTRACYI SPISANY

[s. 487] STAN DÓBR KLUCZA BYLICKIEGO

[Wieś Bylice]

Budynki dworskie. — Dwór, w którym jest na jednej stronie pokój większy, drugi pomniejszy, na drugiej stronie izba czeladna z komorą. Sień wielka. Ten cały budynek jest dobry z wystawą, 2 szorami dranic od dołu pobity, reszta snopkami poszyty. Browar o 1 izbie i izdebce pomniejszej. Sień, w której kotlina murowana do kotła i ozd do słoła górny. W tym, mielcuchu, jest kociel zawierający w sobie półtrzeciej [2½] beczki. Beczek jest 24, kadzie dwie dobre. Ten budynek cały jest dobry, dranicami pobity, w którym mieszka Jozef Grochowski, mielcarz. Ma do tego mielcucha ogrody małe 2, na pierwszym zagonów półstajowych większych 5 i kawałków 4, na drugim małych zagonków 7. Do tego browaru ma stodółkę i obórkę, dobre. Roli ma ku Zabłociu składów 16; przysiewa

swym ziarnem na pańskim folwarku jęczmienia składów 2, taterki 2, rzepiku 2, prosa 1, lnu 1, grochu 2. Inwentarz ma takowy: jałowicę 1. Z tej roli sep oddaje do gromady.

W podwórzu budynek nazwany folwark pod dranicami, pod który przyciesiów nowych potrzeba. Kurniki nowo wyreperowane pod snopkami. Stajnie z wozownią dobre, także pod snopkami, od dołu jednym szorem dranic pobite. Sklepik do mleczna na dziedzińcu w ziemi z dylów zrobiony, pobity dranicami. Chlewy z obórką dobre, na których poszycie nadpsute. Spichrze 2, jeden nowy ze wszystkim dobry, drugi stary, nadrujnowany. Stodoły 4, dwie stare, trzecia nowa, o jednym bojowisku, [s. 488] czwarta wielka o dwóch bojowiskach, zastrzałami wyparta. Owczarnia dobra, na której dach z dranic z gruntu zły; jest gromady owiec gruntowych 200. Obory dla bydła dwie stare, reperacyi potrzebujące. Wolarnia dobra. Te budynki wokoło dziedzińca zabudowane. Ogrodów 5, na pierwszym zagonów mniejszopółstajowych 32, na drugim zagonów 10, na trzecim zagonów 10, na czwartym zagonów 10, na piątym zagonów 15. Sady 2, śliwkami zasadzone.

Budynki wiejskie. — Półrolnicy. — 1-mo. Jozef Grzelak ma chałupę i chlew stare. Stodoła nowa. Oborę stawia. Stodoła druga stara, zła. Ogrody ma 2, na pierwszym zagonów małych 12, na drugim mniejszych zagonów 14. Role ma w 3 pola składów 86. Siana sprzęta wozów 6. Zaciąg robi w tydzień od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] byłem dzień 1 i ręczno dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha byłem dzień 1 lub ręczno dni 2. Tłuk na rok odbywać powinien byłem dni 3, ręczno dni 3, a co więcej nad powinność robi, podał z drugimi suplikę. Kądzieli oprząda szt. 2. Inwentarz ma takowy: woły 4, krów 5, jałowego bydła 3, świni 3, prosiąt 3. Pszczoł pinków 6.

2-do. Tomasz Grzelak, ławnik, ma chałupę dobrą, stodoły 2, jedna nowa, druga stara, obory 2 stare, chlew 1 stary. Ogrody ma 2, jeden w zagonów małych 12, drugi w zagonów półstajowych 7. Role ma w 3 pola składów 86. Siana sprzęta wozów 6. Zaciąg i tłuki po równo z pierwszym odbywa. Kądzieli oprząda szt. 2. Inwentarz ma takowy; koni 2, woły 2, krów 2, świnię 1, prosiąt 6.

[s. 489] 3-tio. Wincenty Wiencek ma chałupę dobrą. Stodoła, szopa, chlew, obora, sałek dobre. Ogrody ma 2, na pierwszym zagonów półstajowych 12, na drugim zagonów małych 6. Role ma w 3 pola wszystkich składów 120. Siana spr[z]ęta wozów 10. Zaciąg i tłuki, także inne powinności po równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2,

woły 4, krów 4, jałowego bydła 6, cieląt 2, świni 2, proszczaków [prosiaków] 5. Pszczół pinków 5.

4-to. Grzegorz Olejnik ma chałupę starą, dobrą. Obora, chlew z stajenką dobre. Stodoły 2, jedna nowa, druga stara. Sałek nowy. Ogrody 2, w jednym zagonów półstajowych 15, w drugim kawałków 6. Roli ma w 3 pola składów 145. Siana sprzęta wozów 7. Zaciąg, tłuکی i inne powinności po równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 3, woły 4, krowy 4, jałowego bydła 3, cieląt 3, świni 2, proszczaków 7. Pszczół pinków 8.

5-to. Jan Włodarek ma chałupę, oborę, stodołę, stajenkę, chlewik, wszystko dobre. Ogrody 2, w pierwszym zagonów półstajowych 11, w drugim kawałków 8. Roli ma składów 120, niwy składów 5. Siana sprzęta wozów 8. Zaciąg, tłuке i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, źrebicę 1, woły 2, krowy 2, jałowego bydła 4, cielę 1, świni 4, proszczaków 3. Pszczół pinków 3.

6-to. Stanisław Mischak ma chałupę nową, stodołę starą, dobrą. Obora, chlew nowe. Sałek nowy. Ogród ma w zagonów stajowych 15. Roli ma wszystkiej składów 70. Nowinę w składów 3. Siana sprzęta wozów 6. Zaciąg, tłuке i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: woły 4, krów 3, jałowego bydła 2, świni 2, proszczaków 6.

[s. 490] 7-mo. Siobestyan Sosnowski ma chałupę starą i stodołę, oborę i stodołę drugą nową. Ogrody 2, na pierwszym zagonów mniejszopółstajowych 13, na drugim takich samych zagonów 8. Roli ma wszystkiej składów 92. Siana sprzęta wozów 5. Zaciąg, tłuке i wszelkie powinności po równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 2, krów 2, jałowego bydła 5, cieląt 2, świni 2.

8-vo. Maci[ej] Kurpiak ma chałupę, stodołę, nowe. Stodoła druga stara, zła. Obory złe. Chlew pusty. Ogrody ma 2, w każdym zagonów mniejszopółstajowych 8. Roli ma wszystkiej składów 97. Siana sprzęta wozów 6. Zaciąg, tłuке i inne powinności po równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: konia 1, woły 4, krowę 1, jałowego bydła 3, ciele 1, świni 3, prosiat 2.

9-no. Szczepan Jadamczak ma chałupę starą, dobrą. Stodoła stara, zła. Obora dobra. Chlew zły. Stajenka dobra. Ogrody 2, na pierwszym zagonów mniejszopółstajowych 14, na drugim zagonów mniejszych 11. Roli ma wszystkiej składów 107. Niwę w składów półstajowych 11. Siana sprzęta wozów 5. Zaciąg, tłuке i inne powinności zarówno z drugimi

odbywa. Inwentarz ma takowy: woły 2, źrebca 1, krowę 1, jałowego bydła 3, świnie 1, proszczaków 2.

10[-mo]. Marcin Jędrzeiak ma chałupę dobrą i stodołę starą, złą. Drugą stodołę, oborę, chlew z stajenką nowe. Sałek nowy. Ogrody 2, w jednym zagonów półstajowych 13, w drugim zagonów mniejszych 14. Roli ma wszystkiej składów 102. Siana sprząta wozów 5. Zaciąg, tłukę i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 2, krów 5, jałowego bydła 3, ciele 1, świni 3, proszczaków 6.

[s. 491] 11[-mo]. Tomasz Barelak ma chałupę starą, złą. Stodoła nowa. Obora i stajenka stare, złe. Chlew zły. Sałek nowy. Ogrody 2, pierwszy w zagonów małych 13, drugi podobnych zagonów 7. Roli ma wszystkiej składów 80, nowinę w składów 11. Siana sprząta wozów 5. Zaciąg, tłuکی i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, źrebca 1, woły 2, krowę 1, cieląt 2, świnie 1, prosiąt 6. Pszczół piniek 1.

12[-mo]. Andrzy Marczak ma chałupę starą, złą. Obory dwie stare. Stodoły 2 stare. Sałek stary. Ogrody ma 2, w pierwszym zagonów półstajowych 12, w drugim zagonów małych 10. Roli ma składów 80. Siana sprząta wozów 5. Zaciąg, tłuکی i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, źrebca 1, woły 2, krów 2, jałowkę 1, ciele 1, świni 3, proszczak 1.

13[-mo]. Woyciech Miszczak ma chałupę starą, zastrzałami podpartą. Obora, stodoła stare. Stajenka przestawiona, dobra. Chlew nowy. Ogrody ma 2, pierwszy w zagonów większopółstajowych 12, drugi w zagonów małych 12. Roli wszystkiej ma składów 90. Siana sprząta wozów 4. Zaciąg, tłuکی i wszelkie powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, źrebca 1, woły 2, krowę 1, świnie 1, prosiąt 2.

14[-mo]. Szczepan Matyasik ma chałupę starą, dobrą. Obora, stajenka złe. Stodoła dobra. Ogród ma w zagonów większopółstajowych 16. Roli ma składów 65. Siana sprząta wozów 5. Zaciąg, tłuکی i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: konia 1, woły 4, krowę synowską 1, jałowicę 1, prosiąt 5.

[s. 492] 15[-mo]. Grzegorz Marczak ma chałupę starą, złą, stodołę zastrzałami podpartą. Stajenka, obora, chlew stare, złe. Ogród ma w zagonów większopółstajowych 33. Roli wszystkiej ma składów 110. Siana sprząta wozów 5. Zaciąg, tłuکی i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: klacz 1, woły 2, krowa, jałowego bydła 2, świnia 1, proszczaków 4.

16[-to]. Woyciech Jędrzeiak ma chałupę starą, dobrą, stodołę, oborę nową. Stodoła druga i stajenka stare. Ogród ma w zagonów stajowych 15. Roli ma wszystkiej składów 112. Siana sprząta wozów 5. Zaciąg, tuki i wszelkie powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, źrebie 1, woły 2, krów 2, jałowego bydła 5, świni 2, prosię 1.

17[-mo]. Woyciech Skonieczny ma chałupę, chlewy i obórkę dobre. Stodoła zła. Ogrody ma 2, w każdym zagonów półstajowych 13. Roli ma wszystkiej składów 85. Siana sprząta wozów 4. Zaciąg, tłuć i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 2, krowę 1, jałowego bydła 4, świnię 2.

18[-mo]. Jan Kowalczyk, gościnnie, mieszka w karczmie, która jest o 1 izbie wielkiej, izdebce, komorze i sieni, na której jest dach poputy. Obora, stodoła zastrzałami podparte. Stajenka nowa. Ogród ma w zagonów mniejszopółstajowych 12. Roli wszystkiej składów 59. Niwę w składów 8. Siana sprząta wozów 4. Zaciągu ani tłuć nie robi tylko posługi czyni. Inwentarz ma takowy: koni 4, woły 2, krów 4, jałowego bydła 4, świni 7, prosiąt 4.

19[-mo]. Maycher Sochacki ma chałupę i oborę nowe. Ogród na pańskim gruncie w zagonów półstajowych 11, na drugim przy chałupie zagonów małych 15. Niwę [s. 493] w składów stajowych 20. Siana sprząta wozów 6. Zaciągu ani powinności żadnej nie odbywa. Bierze z pola pańskiego rzepy skład 1. Inwentarz ma takowy: koni 2, źrebie 1, krów 3, ciele 1, świni 4, proszczaków 5, owiec, swoich 100.

20[-mo]. Mikołaj Turkiewicz, kowal, ma chałupę dobrą. Ogród na gruncie pańskim wydzielony w zagonów mniejszopółstajowych 10. Roli żadnej nie ma, tylko kopczyzne z pola pańskiego biera: żyta mendeli 12, jęczmienia mendeli 12. Roli na przysiewek na jęczmień składów 2, na groch 2, na proso 2, na rzepę 2, na len 1. Siana sprząta wozów 2. Inwentarz ma takowy: klacz 1, prosiąt 5. Żadnej powinności dworowi nie czyni, tylko gruntową robotę za to robi. Kuźnią ma, która osobno stoi, dranicami pobita. Statki gruntowe są takowe: kowadło, miech, szynalica, szparok, kleszczy dwoje, młotki 2, kamień do toczenia.

Komornicy. — 1-mo. Woyciech Cierniewski ma chałupę dobrą, chlew dobry. Ogród ma w zagonów małych 4, drugi ogród w lesie w zagonów małych 10. Z ogroda pańskiego bierze za warzywo zagonów stajowych 10. Niwę ma w boru w składów półstajowych 5. Kopczyzne z folwarku pańskiego biera, to jest żyta składów 2, jęczmienia składów 2, na groch skład 1, na proso skład 1, na len skład 1. Robi z tego zaciąg cało-

rocznie w tydzień dni 2 i tłuki po równo z gromadą odbywa. Inwentarz ma takowy: krowę 1, cieląt 3, jałowica 1, świni 2, proszczaków 2.

2-do. Andrzy Baginski ma chałupę nową. Ogród ma przy chałupie w zagonów większopółstajowych 11. Niwy ma 2 w boru, w jednej składów 3, w drugiej składów półstajowych 7. Kopczyzny żadnej [s. 494] nie bierze. Zaciąg robi całorocznie w każdy tydzień dzień 1 ręczno. Tłuki porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krowę 1, cielę 1, prosię 1.

3-tio. Michał Grzelak ma chałupę, stodołę i obórkę, dobre. Ogród w zagonów większopółstajowych 12. Niwe ma w składów 18. Kopczyzny nie bierze. Zaciąg i tłuki porówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krowę 1, cielaków 2, świnię 1.

4-to. Sobestyan Kurpiak ma chałupę i obórkę nowe. Ogród w zagonów stajowych 17, a półstajowych 10. Niwy ma 2 w boru, w pierwszej składów 14, w drugiej składów 6. Zaciąg i tłuki po równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krowę 1, cielę 1, świnię 1. Pszczoł piniek 1.

5-to. Bartłomi Kukała ma chałupę dobrą. Ogródek w kawałków małych 4. Zaciąg w żniwa w tydzień dzień 1, tłuki zaś po równo z gromadą odbywa.

6-to. Kazimierz Swiderski ma chałupę i obore nowe. Ogród w zagonów małych 6. Kopczyznę z pola bierze jak pierwszy. Zaciąg i tłuki po równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krów 4, jałowych 4, prosiąt 4.

Ko m o r n i c e. — 1-mo. Maryanna Błachowna siedzi komorą w gościńcu w izdebce. Ogród ma w zagonów małych 6. Kopczyznę z folwarku tak jak Woyciech Czernieski, komornik sub nro 1-mo. Zaciąg i tłuki po równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: krowę 1.

2-do. Ewa Łukaszką siedzi komorą także w gościńcu w izdebce z Maryanną Błachowną. Ogród, kopczyznę, zaciąg i tłuki po równo ma i odbywa jak pierwsza.

[s. 495] 3-tio. Ewa Błachowna mieszka komorą u Szczepana, półrolnika sub nro 14. Ogród, kopczyznę, zaciąg, tłuki w równości z drugimi ma i odbywa. Inwentarz ma: krowę 1.

4-to. Teresa Walkowana mieszka u Andrzeja Marcza, półrolnika sub nro 12. Ogród, kopczyznę, zaciąg i tłuki w równości z drugimi ma i odbywa.

5-to. Maryanna Włodarka mieszka u Szczepana Jadamczaka, sub nro 9. Ogród, kopczyznę, zaciąg i tłuki w równości z drugimi ma i odbywa. Inwentarz ma: krowę 1.

Beliczki dezerta [pustkowie]

Tam tylko chałupka nowa 1, w której mieszka Tomasz Nowak, który nic nie robi ani nie sieje prócz w krzewinie zagonków 3 ogroda. Inwentarza żadnego nie ma prócz prosięcia 1.

[Wieś] Lipie Gory Holendry

[Budynki wiejskie.] — 1-mo. Andrzy Krygier, sołtys, ma domostwo porządne, stodołę, oborę, chlew ze wszystkim nowo wystawione. Ogród ma w zagonów półstajowych 6. Roli składów 15. Siana sprzęta[ta] wozów 3. Czynszu ma płacić w roku terażniejszym na ś[w]. Marcin [11 XI] zł 30. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowę 1, jałowkę 1, świni 2, proszczak [prosiak] 1.

2-do. Jan Weyner ma domostwo dobre, stodołę, oborę, dobre. Ogród w zagonów półstajowych 12. Roli ma składów 24. Siana sprzęta wozów 3. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowę 1, jałowicę 1, ciele 1, świni 2, prosiąt 6.

3-tio. Krzysztof Mantyk ma domostwo, stodołę, dobre. Ogród i rolę po równo jak pierwszy. Siana sprzęta wozów [s. 496] 3. Inwentarz ma takowy: woły 2, krów 2, jałowkę 1, świni 2.

4-to. Maci[ej] Wulter ma domostwo, stodołę, nowe. Ogród ma tak jak pierwszy. Siana sprzęta wozów 3. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowę 1, jałowkę 1, świnię 1.

5-to. Jan Jessa ma domostwo, oborę, nowe. Ogród po równo jak pierwszy. Roli tyleż, co drudzy. Siana sprzęta wozów 2. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowę 1, świnię 1.

6-to. Michał Deygner ma domostwo i oborę nowe. Ogród ma w zagonów półstajowych 12, roli składów 24. Siana sprzęta wozów 4. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowy 2, jałowego 2, świni 2, proszczaków 2.

7-mo. Krzysztof Muss ma domostwo, stodołę, nowe. Ogród w zagonów półstajowych 12. Roli składów 24. Siana sprzęta wozów 4. Inwentarz ma takowy: wołów 2, krów 2, jałowego 1, świni 2, prosiąt 2.

8-vo. Krystyan Wolter domostwa nie ma, tylko stodołę i oborę. Ogród ma w zagonów 6. Roli składów 12. Siana sprzęta wozów 2. Inwentarz ma takowy: woły 2.

9-no. Maci[ej] Cepik ma domostwo nowe. Ogród w zagonów 6. Roli składów 12. Siana sprzęta wozów 2. Inwentarz takowy: woły 2, krowę 1, jałowkę 1, ciele 1, świni 2.

10[-mo]. Krzysztof Deki ma domostwo nowe. Ogród w zagonów 6. Roli w polu nie ma. Czynszu żadnego nie daje, tylko bydło holenderskie pasie.

Prócz tego podług kontraktu JW starosty danego³⁷⁰ mają pomiędzy sobą roli morgów 18 dawniej wykrudowanej z łąk, na rok płać do Bylic zł 18.

[s. 497] Wójtostwo w Osowiu,
w posesyi JMP Chryzostoma Raczkowskiego³⁷¹

Budynek o 1 izbie, komorze, sieni i kuchence nowo wyreperowany, stodoły 2, jedna nowa, druga nadstarzała. Owczarenka mała i obora, dobre. Stajnia dla koni stara, dobra. Chlew zły. Ogród w zagonów półstajowych 20. Rolę ma w 3 pola, w każde pole po składów 10 trojgiem staj, uczyni w jedno pole składów 30, a w 3 pola składów 90. Siana sprząta wozów 10.

Do tego wójtostwa jest chałupa, dwojaki dla komorników, ze wszystkim dobra, o 2 izbach, w jednej mieszkają Sobestyan Mruz, Tomasz Huyda, w drugiej izbie Franciszek Kazmierczak. Każdy z nich ma ogród po zagonów 10. Kopczyznę biorą. Z pola każdy z nich żyta składów 2, jęczmienia 2, grochu 2, na len zagonów 2, prosa zagonów 2, rzepy składów 2. Robią z tego dwaj w tydzień po dni 2, a trzeci przez połowę tego wszystkiego bierze i tylko dzień 1 robi. Mają wszyscy krów 4, ciele 1, świni 3, prosiąt 2.

Osada wsi Osowia

Półrolnicy. — 1-mo. Marcin Wrozynski ma chałupę starą, stodoły 2, jedną starą, drugą nową. Obora przedstawiona dobra. Chlew nowy. Stajenka dla koni nowa. Ogród ma w zagonów małych 10. Role ma w 3 pola wszystkiej składów 92. Siana sprząta wozów 6. Robi zaciągu w tydzień od ś[w]. Wojciecha [23 IV] do ś[w]. Marcina [11 XI] czworgiem bydła dzień 1, ręczno dzień 1, od ś[w]. Marcina do ś[w]. Wojciecha dni 2 [s. 498] parą bydła lub ręczno. Tłuk na rok powinien odrabiać dni 3 bydłem i ręczno drugie dni 3. Kądzieli opręda szt. 2, a co więcej nad powinność robi, podał suplikę z całą gromadą. Inwentarz ma takowy: koni 2, źrebca 1, woły 2, krów 2, jałowego bydła 4, świni 2, proszczaków [prosiaków] 3, owiec szt. 45.

³⁷⁰ *Kontrakt z 3 VIII 1784.*

³⁷¹ *Nadaniem z 24 III 1765.*

2-do. Paweł Frąckiewicz chałupy nie ma, mieszka u Pawła Sowinskiego, sub nro 3-tio. Chlew i stodoła stare, złe. Ogród ma w zagonów półstajowych 20. Roli ma wszystkiej składów 81. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg, tłuki i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 4, krowę 1, cielę 1, świnię 1, proszczaków 2.

3-tio. Paweł Sowinski ma chałupę starą. Stodoła, obory 2 dobre. Chlew stary, zły. Ogród ma w zagonów półstajowych 20. Roli wszystkiej składów 139. Siana sprząta wozów 7. Zaciąg, tłuki i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: konia 1, woły 2, krowy 2, jałowego 4, świni 2, prosię 1.

4-to. Jan Zasada ma chałupę z izdebką nową. Stodoła przestawiona dobra. Chlewy 2 dobre. Stajnia i obora stare. Ogród ma w zagonów półstajowych 20. Roli wszystkiej ma składów 110. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg, tłuki i inne powinności po równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 2, krowy 3, jałowego 4, cielę 1, świni 3, prosiąt 4, owiec 8.

5-to. Jan Wiczorkowicz, kołodzi[ej], ma chałupę, stodołę, oborę, chlewik, wszystko dobre, nowe. Ogród ma w zagonów półstajowych 10. Roli na nowinie składów 18. Siana sprząta wozów 3. Robi w żniwa zaciągu dni 12, posługi do dwora odbywa. [s. 499] Inwentarz ma takowy: woły 4, krów 2, prosiąt 2, owiec 3. Pszczoł pinków 4.

6-to. Gościńiec wjezdny o 1 komorze, sieni i izdebce cały, dobry i stajnia dobra. Poszycie na stajni złe, a na domostwie dranice także złe. W tymże gościńcu mieszka Piotr Jesska. Ma ogród w zagonów półstajowych 20. Roli wszystkiej składów 44. Siana sprząta wozów 5. Zaciągu żadnego nie robi ani tłuk, tylko piwo i gorzałkę szynkuje. Po piwo do Belic sobie jeździ i z słodem do młyna kolskiego. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowy 4, jałówkę 1, cieląt 2, świni 4, prosiąt 4, owiec 2.

Wieś Kieysze

[Budyńki wiejskie.] — [1-mo.] Krysztoft Zywert, sałtys, ma domostwo porządne, stodołę nową, oborę starą, kuźnię dobrą. Ogród ma w zagonów stajowych 12. Roli morgów 30, czyli pół chuby. Siana sprząta wozów 5. Płaci z tego do Koscielca zł 60, czynszu daje: gęś jedne, kapłona 1, jajec mendel 1. Sepu daje owsa gar. 24. Wyoruje morgę 1 na folwarku bylickim na rok i półtora dnia z kosą chodzi. Drogi do Torunia 2 odbywa, albo 4 do Wrocławka lub za każdą płaci po zł 12. Czynszu piątego,

jako sołtys nie daje. Inwentarz ma takowy: woły 2, koni 4, krowy 2, jałowica 1, świni 2, prosię 1, owiec 3.

2-do. Krzysztoft Kon ma domostwo porządne, stodołę i obore nowe. Ogród i role ma te same, co [pierwszy]. Siana sprząta wozów 6. Czysnz po równo z pierwszym płaci i powinności odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 4, krowy 3, jałowego 4, świni 6, prosiąt 4, owiec 5. Pszczół ko[s]ków 3.

3-tio. Michał Kral ma domostwo, stodołę i oborę, nowe. Ogród i role ma po równo z drugimi. Siana sprząta wozów [s. 500] 6. Czysnz po równo z drugimi płaci i powinności odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 3, świni 4, prosiąt 4, owiec 4.

4-to. Marcin Bucholcz ma domostwo, stodołę i oborę, wszystko nowe i porządne. Ogród i role ma po równo z drugimi. Siana sprząta wozów 5. Czysnz ten sam co drudzy płaci i powinności odbywa.

5-to. Michał Jesska ma domostwo nowe. Stodoła i obora, wszystko porządne, nowe. Ogród i role ma po równo z drugimi. Siana sprząta wozów 6. Czysnz po równo z drugimi płaci i powinności odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 4, krowy 4, jałowego 2, cieląt 2, świni 5, prosiąt 3, owiec 11. Pszczół ko[s]ków 2.

6-to. Bogusław Kurek ma domostwo, stodołę i oborę porządne, nowe. Ogród, role i łąki po równo ma z drugimi. Czysnz ten sam, co drudzy płaci i powinności odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 3, krowy 3, jałówkę 1, cielęta 2, świni 4, prosiąt 3.

7-mo. Bogusław Esner ma domostwo, stodołę i oborę porządne i k u ż n i ą. Ogród, role i łąki ma po równo z drugimi. Czysnz ten sam, co drudzy płaci i powinności odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 4, krowy 4, jałowego 2.

8-vo. Jan Wentlant ma domostwo, stodołę i oborę, nowe. Ogród, role i łąki ma po równo z drugimi. Czysnz ten sam, co drudzy płaci i powinności odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 4, krowy 3, jałowego 2, cielę 1, świni 3, prosiąt 2, owiec 4. Pszczół ko[s]ków 4.

9-no. Benedykt Esner, go ś c i n n y, ma domostwo, czyli k a r c z m ę o 1 izbie wielkiej i izdebce małej, komorze i sieni, stajnia wjezdna dla gości, stodołę i oborę, wszystko [s. 501] dobre. Ogród, role i łąki ma po równo z drugimi. Czysnz pieniędzy nie daje. Inne podatki i drogi po równo z innymi odbywa. Piwo i gorzałkę pańskie szynkuje.

10[-mo.] Marcin Komka domostwa nie ma, mieszka komorą u Bogusława, sub nro 6-to. Roli, ogroda ani łąki nie ma, tylko ku żnią na pół wsi, którego gmin dla swej wygody utrzymuje.

11[-mo]. Michał Beczka, bakałarz, ma domostwo nowe. Ogród w zagonów półstajowych 8. Roli ani łąki żadnej nie ma. Inwentarz żadnego nie ma ani daniny nie daje.

Wójtostwo w Kieyszach. — Domostwo pod dranicami, stodoła, chlewy, obora, wszystko dobre, do tego wójtostwa jest ogród w zagonów stajowych. Role są w 3 pola, w każdym polu składów 82. Siana sprząta wozów 8. To wójtostwo jest wypuszczone przez JWW Rafała i Ludwika z Tworzyanskich, małżonków Gurowskich, zastawem uczciwym Woyciechowi i Katarzynie Pacertom, małżonkom, sposobem zastawu³⁷² w sumie czerwonych zł 50. Prócz tego daje czynszu do Koscielca corocznie czerwonych zł 2. Dróg dwie o mil 12 ze zbożem obowiązany, z kosą do Bylic 3 dni w rok i 2 morgi na tymże folwarku orać obowiązany. Gęś 1, kapłonów 2, kur 2, owsa sepowego wiertelki królewskiej miary 6. Hibernę, pogłównę, kwarty kontraktem płacić do zamku kościeleckiego obowiązany. Którego data pod dniem 23 kwietnia w Koscielcu, to jest w dzień ś[w]. Wojciech[a] r. 1782. Inwentarza rogatego ma szt. 24, owiec 100, świnia 5, prosiąt 6.

[s. 502] Wieś Maleniec Holendry

[Budyńki wiejskie.] — 1-mo. Daniel Buss, sałtys, ma domostwo, stodołę porządne, nowe. Ogroda ma morgę jedną. Roli ma mieć całą hubę, lecz dopiero połowę ma wyrudowanej. Siana sprząta z wyrudowanej łąki wozów 3. W roku zaś przyszłym 1790, po wyjściu lat wolności, na dzień święta ś[w]. Wojciecha [23 IV] płacić będzie z całej huby zł 60. Teraz zaś robi do Bylic sierpem na oźminę dni 3, na jarzynę z kosą dni 3, byłem zaś 2 dni w rok orze na Bylicach, a po wyjściu wolności te same powinności i daniny będzie jak Holendry w wsi Kieyszach. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowy 3, jałowego 3, świnie 1, prosiąt 4, owiec 5, kóz 3. Pszczół koszkę 1.

2-do. Peter Szulc ma domostwo i stodołę porządną, nowe. Ogród i hubę ma tak jak pierwszy do połowy wyrudowaną. Siana sprząta wozów 3. Powinności te same, co pierwszy odbywa do Belic. Po wyjściu zaś

³⁷² *Kontrakt z 3 IV 1772.*

wolności w równości z całej huby jak pierwszy płacić będzie. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowy 2, ciele 1, świni 1, prosiąt 2.

3-tio. Marcin Hering ma domostwo, stodołę, nowe. Ogród i hubę ma tak jak pierwszy, lecz tej połowę wyrudował. Siana sprząta wozów 3. Powinności te same, co pierwszy do Bylic odbywa, a po wyjściu wolności po równo z drugimi czynsz, daninę i powinności odbywać będzie. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowy 2, prosię 1, świnię 2, owcę 1.

4-to. Jozef Pieczynski ma domostwo i stodołę stare, lecz na nowe budynki ma gotowe drzewo. Ogród i hubę ma po równo z drugimi i tej połowę wyrudował. Siana sprząta wozów 3. Powinności te same do Bylic odbywa co pierwszy, a po wyjściu wolności po równo z drugimi z całej huby czynsz, daninę i powinności odbywać będzie. [s. 503] Inwentarz ma takowy: koni 2, krowy 2, cieląt 2, prosiąt 4, kóz 2.

5-to. Jochan Szmyt ma domostwo i stodołę porządne, nowe. Ogród i hubę ma po równo z drugimi i tej połowę wyrudował. Siana sprząta wozów 3. Płaci z tego do Belic z gotowej roli zł 7, gr 7 i pół. Po wyjściu wolności z całej huby czynsz, daniny i powinności po równo z drugimi odbywać będzie, teraz zaś to samo robi, co drudzy w Belicach. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowy 4, świnię 1, prosiąt 4.

6-to. Bogusław Bucen ma domostwo, stodołę, nowe, zaś oborę starą. Ogród i hubę ma po równo z drugimi i tej połowę wyrudował. Siana sprząta wozów 3. Po wyjściu wolności z całej huby czynsz, daniny i powinności odbywać po równo z drugimi będzie, teraz zaś to samo robi co drudzy w Bylicach. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowę 1, jałowego 2, ciele 1, świni 3, prosię 1, owiec 5.

7-mo. Piotr Wech ma domostwo, stodołę, nowe. Ogród i hubę po równo z drugimi i tej połowę wyrudował. Siana sprząta wozów 2. Po wyjściu wolności z całej huby czynsz, daniny i powinności odbywać po równo z drugimi będzie, teraz zaś to samo odrabia w Bylicach, co drudzy. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowy 2, świnię 1, prosiąt 2.

8-vo. Marcin Elg ma domostwo nowe. Ogroda ma pół morgi, roli pół huby, lecz tej połowę mniejszą wyrudował. Siana sprząta forę 1. Po wyjściu wolności z pół huby płacić będzie czynszu zł 30. Teraz robi do Bylic na rok dni 3 do sierpa lub do kosy i dzień 1 na pańskim folwarku orze. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowę 1, ciele 1, świnię 1, prosię 1.

[s. 504] 9-no. Michał Szpryng ma domostwo, stodołę, porządne, nowe. Ogród i hubę ma po równo z Marcinem Elgiem. Siana sprząta forę 1. To samo robi do, Belic, co rzeczony Elg, a po wyjściu wolności po równo

czynsz, powinności i daniny z Marcinem Elgiem dawać będzie powinien. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowę 1, świnie 1, owcę 1.

10[-mo]. Jakob Węging ma domostwo i stodołę nowe. Ogród i rolę ma po równo jak Marcin Elg i te same powinności tak teraz, jako i po wynściu wolności odbywać powinien. Inwentarz takowy: woły 2, krowę 1, świnie 1.

11[-mo]. Krystyan Fenrich ma chałupę gromad[z]ką i ogród od gminu wszerz prętów 4, wzdłuż prętów 10, który za to było całego gminu pasa. Inwentarz ma: krowę 1.

Wójtostwo w Dębnach

Dwór cały pod dranicami z wystawą, w którym jest na jednej stronie pokój wielki i drugi pomniejszy, dalej schowanie, na drugiej stronie jest izba dla czeladzi i 2 komory, sień i kuchenka. W tym budynku wszystko drzewo spróchniałe i dach zgniły, zgoła do reparaacji niezdatny. Po tym dworem jest sklep z dylów, jeszcze dobry. Kurniki z 5 drzwi jeszcze dobre. Stajnie z wozownią nowe, w większej części dranicami pobite, a reszta snopkami poszycie. Obory 2, jedna dobra, druga pusta. Chlewy z 4 drzwi dla świni, dobre. Spichlerz nowo wyreperowany. Stodoły przestawione w kupie 3, dobre. Owczarnia stara, zastrzałami wyparta. Mielcuch dobry pod dranicami, w którym gruntowych żadnych statków nie masz. [s. 505] Ozd także pod dranicami, lecz dach nadrujnowany. Koziarnia pod dranicami, pochylona. Ogrody pańskie 2, na pierwszym zagonów półstajowych 50 i kawałków 12, na drugim zagonów stajowych 16 i kawałków 8. Gruntowego inwentarza żadnego nie masz.

Wybraniectwo w Dębnach. — Dworek, w którym są na jednej stronie dwie izby i schowanie, na drugiej stronie izba czeladna i komora, sień z wystawką. Ten cały budynek porządny, niedawno postawiony, pod snopkami. Stajenka, chlew dla świni nowe i drugi chlew stawia. Stodoła dobra. Spicherek z wozownią dobre. Obora wyporzadzona. W sadku sklep drewniany w ziemi tarcicami pokryty. Ogrody są 3, na pierwszym zagonów półstajowych 6, na drugim zagonów półstajowych 3, na trzecim zagonów półstajowych 6. Rolą ma w 3 pola, w pierwszym składów 44, w drugim składów 56, w trzecim składów 38. Siana sprzęta wozów 8. Chałupa dwojaki do wybraniectwa dobra. Stodoła dobra. W pierwszej izbie mieszka Stanisław, parobek. Ma ogród w zagonów półstajowych 3. W drugiej izbie mieszka Grzegorz, komornik. Ma ogród w zagonów półstajowych 6. Robi z tego ogroda na wybranieckim folwarku dni 10. Inwentarz mają obydwaj takowy: krowy 4, cielę 1, świni 3.

To wybraniectwo jest w posesyi JMP Bartłomieja Lucimskiego.

[s. 506] Wieś Dębny

[Budynki wiejskie.] — Półrolnicy. — 1[-mo]. Jan Grzegorzak ma chałupę starą, dobrą, stodołę nową. Obora, chlewik dobre. Stajenka stara. Sałek nowy. Ogród ma 1 w zagonów małych 16. Rolą w 3 pola, w każde po składów 24. Niwę ma za łąką w boru w składów większopółstajowych 4, na przeczach ma składów 2, na drugim przeczu ma składów pomniejszych 4. Siana sprząta wozów 4. Zaciąg całorocznie w każdy tydzień robi czworgiem bydła dni 2 albo ręczno dni 4. Tłuk na rok odbywać powinien 6, dni 3 byłem, a dni 3 ręczno, a co więcej nad powinność robi, podał wraz z całą gromadą suplikę. Kądzieli oprząda szt. 2. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 2, krowy 3, jałowego 2, świni 3, proszczaków 3.

2-do. Franciszek Jędrzeiak ma chałupę, stodołę, stajenkę, oborę, wszystko dobre. Ogród i role ma po równo jak pierwszy. Niwę [ma] w składów 3. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg, tłuki i inne powinności zarówno z pierwszym odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 2, krowy 2, jałowego 1, cieląt 2, świni 3, prosiąt 4, owiec 3.

3-tio. Franciszek Dwojaczny ma chałupę, stodołę, oborę, chlew, wszystko stare, dobre. Ogród i role ma po równo z drugimi. Przecz ma w składów 2. Siana sprząta wozów 5. Zaciąg, tłuki i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, krowy 2, wół 1, jałowego 2, świni 4.

4-to. Adam Jaronczak ma chałupę starą, złą. Stodoła, obora [s. 507] nowe. Chlew stary, zły. Ogród i role ma po równo z drugimi. Niwe ma w składów 4, przecz w składów 4. Siana sprząta wozów 6. Zaciąg, tłuki i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 2, krów 2, jałowego 3, świni 2, prosiąt 9.

5-to. Bartłomi[ej] Banaszak ma chałupę, oborę, stajenkę, chlew, wszystko dobre. Stodoła stara, zła. Ogród i role ma po równo z drugimi. Niwe ma w składów 4. Siana sprząta wozów 5. Zaciąg, tłuki i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: koni 2, woły 2, krowy 3, jałowego 2, cielęta 2, świni 3, prosiąt 3.

6-to. Jozef Krulak ma chałupę, oborę, nowe. Stodoła, stajenka, chlew stare, dobre. Ogród i role ma po równo z drugimi. W przeczach ma składów 4. Siana sprząta wozów 5. Zaciąg, tłuki i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: woły 4, krów 2, cielę 1, świnie 1.

Zagrodnicy. — 1-mo. Stanisław Zasada ma chałupę, oborę, stodołę, wszystko stare, dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych 16. Rolą

w 3 pola, w każdym polu ma składów 12, przecz w składów 2. Siana sprząta wozów 2. Zaciągu w tydzień robi bydłem lub ręczno dni 2. Kądzieli oprząda szt. jedno. Tłuk na rok odbywać powinien 6, a co więcej nad powinność rabia, podał z całą gromadą suplikę, która o robociźnie przymuszanej dokładnie objaśni. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowy 2, jałowego 3, świni 2, prosiąt 3. Pszczół pinków 2. Syn jego, Józef, ma owiec szt. 5.

[s. 508] 2-do. Urban Jaronczak ma chałupę dobrą, stodołę nową, chlewiki dobre, nowe. Obora dobra. Ogród i rolę ma po równo jak pierwszy. Przecz w składów 2. Siana sprząta wozów 2. Zaciąg, tłukę i inne powinności tak odbywa jak pierwszy. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowę 1, jałowego 1, świnię 1, prosiąt 3.

3-tio. Paweł Krolak ma chałupę, stodołę, oborę, dobre. Chlew stary, zły. Ogród i rolę ma po równo z drugimi. Przecz ma w składów 2. Siana sprząta wozów 3. Zaciąg, tłukę i inne powinności równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowę 1, jałowego 2.

4-to. Wawrzyniec Skonieczny ma chałupę nową, stodołę dobrą, chlew dobry. Ogród i rolę ma po równo z drugimi. Przecz ma w składów 2. Siana sprząta wozów 3. Zaciąg, tłuki i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: konia 1, woły 2, krowę 1, jałówkę 1, cielę 1, świni 2.

5-to. Wawrzyniec Filipczak chałupy nie ma, w stodole mieszka swojej dobrej. Chlew stary, zły, pusty. Ogród ma w zagonów półstajowych 10. Role [ma] po równo z drugimi. Przecz ma w składów 2. Zaciąg, tłuki i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Siana sprząta wozów 4. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowy 2, świni 2.

6-to. Piotr Jędrzejak ma chałupę nową. Stodoła, obora dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych 14. Role ma po równo z drugimi. Przecz w składów 2. Siana sprząta wozów 3. Zaciąg, tłuki i inne powinności po równo z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: konia 1, woły 2, krów 2, świnię 1, prosiąt 3.

[s. 509] 7-mo. Marcin Jaronczak ma chałupę starą, zastrzałami podpartą, oborę złą, stodołę dobrą, chlew stary, dobry. Ogród ma w zagonów półstajowych 10. Role ma po równo z drugimi. Przecz w składów 2. Siana sprząta wozów 4. Zaciąg, tłuki i inne powinności zarówno z drugimi odbywa. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowę 1, jałówkę 1, cielę 1, świni 3, prosiąt 4, owcę 1, kozę 1.

Komornicy. — 1-mo. Łukasz Grzegorzak ma chałupę, stodołę, chlewik, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów półstajowych więk-

szych 12. Roli żadnej ani łąki nie ma. Kopczyznę z pola pańskiego bierze, to jest żyta składów 2, jęczmienia [składów] 2, grochu składów 2. Przysiewa prócz tego na pańskiej roli jęczmienia składów 2, grochu [składów] 2, rzepy [składów] 2. Robi z tego zaciągu dni 2 w tydzień i tłuć 6 odbywać powinien, a co więcej robi, podał z gromadą suplikę. Inwentarz ma takowy: krowę 1, cielę 1, świni 2.

2-do. Woyciech Łozinski ma chałupę starą, chlew stary, zły. Ogród ma w zagonów większopółstajowych 12. Roli żadnej ani łąki nie ma. Kopczyznę i przysiewek te same bierze, co pierwszy. Zaciąg i tłuć po równo z pierwszym odbywa. Inwentarz ma takowy: krowę 1, woły 2.

3-tio. Marcyanna Skwarkowa ma chałupę starą, złą. Ogród w zagonów półstajowych 12. Roli żadnej ani łąki nie ma. Kopczyznę te samę i przysiewek, co drudzy bierze. Zaciąg, tłuć po równo, z innemi odbywa. Inwentarz ma: krowę 1.

[s. 510] Rzemieślnicy. — 1-mo. Chałupa pod dranicami nowa, porządna, w której mieszka Mateusz Grzegorzczak, k o w a l, ma oborę pustą, złą. Kuźnia w sieni domostwa. Statki kowalskie grontowe, to jest miech dobry, kowadło, szporok, kleszczy dwoje, młot wielki jeden. Reszta statków są własne kowalskie. Ogród ma w zagonów półstajowych 8. Roli żadnej nie ma. Siana sprzęta forę jedną. Kopczyznę z folwarku pańskiego biera takową: żyta mendeli 3, jęczmienia mendeli 2, owsa [mendeli] 3. Roli na rzepę bierze składów 2. Piwa beczkę 1, za to porządki do dwora bez opłaty rabia. Zaciągu, ani żadnej powinności prócz posługi siania zboża nie czyni. Inwentarz ma takowy: krowy 2, cieląt 2, świnie 1.

2-do. Antoni Jeziurski, s t e l m a c h, ma chałupę, szopę, oborę, wszystko dobre. Ogród w zagonów stajowych 8. Drugi ogród w zagonów półstajowych 8. Roli ani łąki nie ma. P ł a c i z tego na rok do dwora zł 22, prócz tego posługi dworowi czyni. Inwentarz ma takowy: klacz 1, krowy 2, świnie 1.

3-tio. Mateusz Szkalski, o w c z a r z, ma chałupę, dwojaki stare zwana, w pierwszej izbie on mieszka, ma do niej stodołę, chlew i oborę, dobre. Ogród ma w zagonów stajowych 15. Roli na nowinach składów 36. Siana sprzęta wozów 9. Inwentarz ma takowy: woły 2, krowę 1, jałówkę 1, cieląt 2, świnie 1, prosiąt 2, owiec szt. 83, braterskich [owiec] szt. 37. W drugiej izbie mieszka Łukasz Skotarz. Ma ogród w zagonów półstajowych 15. Robi z tego zaciągu dni 15 i posługę dworowi czyni. Inwentarz ma takowy: krowę 1, świni 2, prosiąt 2.

[s. 511] Gościniec, czyli karczma o 1 izbie wielkiej, komorze i sieni, w której na przodku jest izdebka. W tej mieszka Maci[ej] Zasadzinski, szewc, ma do tej izdebki ogród w zagonów półstajowych 8, niwy w boru skład 1. Płaci z tej izdebki i ogroda do dworu na rok zł 20, prócz tego posługę odbywa. Inwentarz ma takowy: krowy 2, proszczaka 1. Zaś w izbie wielkiej mieszka Jan Zatokoski, gościnni, ma do tej karczmy ogród w zagonów półstajowych 16. Roli żadnej w polu nie ma ani niwy. Kopczyznę z pola pańskiego bierze żyta składów 2, jęczmienia [składów] 2, grochu [składów] 2, na rzepę składów 2. Robi z tego na rok dni 12. Tłuki żadnej nie robi, tylko na czas do siewu zboża chodzi. Piwo i wódkę szynkuje. Inwentarz ma takowy: krowy 3, woły 2, jałowego 1, świni 2, prosiąt 4.

Kościół drewniany reperacyi potrzebujący, do którego jest parafialnych³⁷³ wsi 5, dwie katolickie, a 3 niemieckie. Parchan naokół cmentarza zły. Dzwonica przy kościele pusta, na której są dzwony 2. Plebania pod dranicami stara. Stodoły 2, jedna nowa, druga stara, dobra. Mielcuszek także pod dranicami stary, zły. Chlew i obory stare, złe. Kurniki nowe stawia. Ma także za kościołem chałupkę, w której mieszka szewc i budę w ziemi dla parobka.

Bugay

Budynki. — 1-mo. Gorzalnica nowo wystawiona, dranicami pobity [!], w której na jednej stronie jest izba wielka i alkierz, na drugiej stronie gorzalnica, w której są 2 garce węzowe, komora do surowcu. W tym budynku mieszka nie[s. 512]wierny Jakob Hersz, którego są własne garce. Szynkuje gorzałkę tak w Bugaiu w austerii na trakcie warszawskim i poznańskim stojącej, jako też w austerii starościńskiej w mieście Brdowie. Przy tym budynku są studnie dwie obcumbrowane, wolarnia porządna nowa. Młyn czterokonny nowy, dranicami pobity. Sklep w ziemi z dylów, pod dranicami. Ogród ma przy młynie w zagonów małych 15.

2-do. Jakob Koncz, szewc, ma domostwo ze wszystkim nowe, dranicami pobite. Ogród przy domostwie w składów 7. Płaci z tego do Rossochy zł 22 gr 15.

³⁷³ Kościół parafialny św. Michała Archaniola. Pierwsza wzmianka z 1479, odrestaurowany w 1766 przez Szymona Sochackiego, miejscowego plebana. Do kościoła należały wsie: Lipia Góra, Maleniec, Dębna, Kejsze i Osowie. Pod koniec XVIII w. przyłączony do parafii w Osieku Wielkim (*Liber beneficiorum*, t. 1, s. 215–216).

3-tio. Jan Choynacki, g o r z e l a n y, ma domostwo dranicami pobite. Ogródek mały w kawałków 6. Roli ani łąki nie ma. Świni ma 2.

4-to. Tomasz Krzesinski, p ł ó c i e n n i k, ma domostwo nowe, dranicami pobite. Ogród w zagonów 11. Roli ani łąki nie ma. Inwentarza żadnego.

5-to. Krysztoft Krens ma chałupę nową, który się na Holendrach budować zaczął. Rolą sobie ruduje, której wyrudowanej na składów stajowych 8. Inwentarz ma takowy: konia 1, świnię 1. Nic z tego nie płaci. Na wolności do lat 7 siedzi.

6-to. A u s t e r y a wielka, porządna z s t a j n i ą wielką ujez[d]ną, pod dranicami, w której na jednej stronie jest izba wielka, izdebka, komora. Mieszka w tej austeryi Daniel Fryba. Ma ogród za austerią w zagonów małych 9. Roli ma wszystkie składów 30. Piwo szynkuje, po które do Belic jeździ, wódka zaś żydowska. Na drugiej stronie, austeryi jest izba, w której mieszka Jakob Starczewski, b e d n a r z. [s. 513] W stajni jest komora osobna do obroków, której kaczmarsz używa, stodółka kaczmarska mała.

Który to inwentarz rękami własnymi podpisujemy.

Woyciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Leszczyc Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[SKARGI I SUPLIKI ZE STAROSTWA KOLSKIEGO]

Od JW Gurowskiego kasztelana kaliskiego,
starosty kolskiego prośba

Starostwo kolskie nro 1-mo.

[s. 517] Opowiedzenie

Na fundamencie prawa dziś od Stanów skonfederowanych uchwalonego, że starostowie sumy na starostwach przy tej lustracyi winni podawać³⁷⁴. Czynię zadosyć z najniższą prośbą, aby JW lustratorowi to wyłuszczenie w protokół swój raczyli przyłączyć, a ja dowody składam, to jest: dekret 1772 r. 7. listopada w Koscielcu zapadły przez JW komisarzów od Stanów wyznaczonych, a w r. 1775 titulus: „Starostwo Kolskie, folio 256.

³⁷⁴ *Konstytucja sejmowa z 30 V 1789.*

Konstytucja w te słowa: Z powodu prawa [r.] 1768, gdy nam ur. ur. posłowie województw wielkopolskich: poznańskiego, kaliskiego według instrukcyi swoich przełożyli, iż WW komisarze sejmu wyznaczeni w starostwie kolskim, interes W Gurowskiego, kasztelana przemęckiego finalnie zaspokoiłi. Przeto na instancją tychże ur. ur. posłów ten dekret in toto aprobujemy³⁷⁵. To, jest suma 154 367 zł.

A ponieważ JW[W] lustratorowi nie mają mocy, rezelwowania prowiży od teje sumy, jest uniżoną prośbą, aby Prześwie. Skarb Koronny był o tym uwiadomiony, aby z wypadłych teraz nowo ułożonych podatków tegoż starostwa był mój prowent potrącony, z najwyższym uwielbieniem suplikuję, dn. 22 VIII 1789.

Rafał hr. Gurowski, kasztelan kaliski, starosta kolski, orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawaler, mp.

Vertatur: Suplikuję [s. 518] dla lepszej Prześw. Komisyi informacyi należy mi wypisać z dekretu Prześw. Komisyi:

Działo się w Warszawie na Komisyi Rzplitej Skarbu Koronnego r. P. 1760 [1766?] dn. 6. m. sierpnia.

Między JW Rafałem Gurowskim, kasztelanem przemęckim, kolskim starostą, powodem przez ur. Drewnowskiego a WW oficjalistami Skarbu Koronnego pozwanymi przez ur. Węgrzeckiego etc. alia na pensją roczną (!) 150 złp zostawać się wynajduje, nakazując, aby ur. kasyjer generalny Skarbu Koronnego sumę pomienioną corocznie aż do zgonu życia JW starosty terażniejszego lub prawa pozbycia z Skarbu Koronnego rzetelnie wypłacał złote.

L. S. Extractum, Fabian Sobestyan Godlewski³⁷⁶, regent, mp.

Po tak jawnym dokumencie suplikuję Prześw. Komisyi, aby ab ultime quietatione WJMP Rudnickiego³⁷⁷ naówczas kasyera, tę sumkę corocznie wypłacać należała.

Rafał hr. Gurowski, kasztelan kaliski, starosta kolski, Orderów, Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawaler, mp.

³⁷⁵ VL, t. 8, s. 148; APP, *Konin grodzkie*, 147, k. 39–47v, Dekret komisji z konstytucyi 1768 w starostwie kolskim odprawiony 7 listopada 1772.

³⁷⁶ Sebastian Godlewski, w 1770 regent Komisji Skarbu Koronnego, szambelan królewski i wojski nurski w 1785.

³⁷⁷ Józef Rudnicki, od 1764 kasjer generalny Komisji Skarbu Koronnego, starosta kąkolewnicki, zm. po 20 IV 1795 r.

Nro 1-mo

Punkta zażalające się na JW starostę
od gromad kościeleckiej i ostrowskiej podane

[s. 521] Punkta od gromadów kościeleckiej³⁷⁸ i ostrowskiej
przeciw JW Rafałowi Gurowskiemu, kasztelanowi kaliskiemu,
kolskiemu i brdowskiemu staroście, orderów Orła Białego
i ś[w]. Stanisława kawalerowi, spisane i przed JWW Lustratorów
od Stanów Rzplitej wyznaczonych, podane dn. 1. sierpnia r. 1789

Wieś Kościelec ma krzywdę, iż ta mało ma wymierzonych grontów w polach kościeleckich do używania, iż który z gospodarzy sieje w polu 4 składy, z tego musi robić do dworu zaprzęgiem w tydzień dni 3, a jeżeli ręcznie dni 6. Ta wieś tłuczenie, bez zaciągu co dane od dworu do tłuczenia wytłuc musi, kądzieli 3 szt. oprząść, oprzędzoną wyprać, dopiero bez zaciągu do dworu całkowicie oddać. Czynszu pieniędzmi gr 18, jaj mendel 1, kapłona 1, s[e]pu żyta wiertel 8, owsa wiertel 1 tyleż dawać muszą, za pszenicę jęczmienia wiertel 2 dawają.

Ostrów pod wsią Koscielcem w położeniu niskim leżąca w grontach piaszczystych zażywająca między błotami i piaskiem, z tego w każdy tydzień zaciągu z nas każdy od święta ś[w]. Wojciecha [23 IV] do święta ś[w]. Marcina [11 XI] dni 3, a po ś[w]. Marcinie dni 2 robić muszą. Do tego kądzieli półtory szt. prócz zaciągu wyprząść muszą. Tłucznie tyle ile potrzeba do dworu. Czynszu po gr 12 nie mając żadnej roli użytecznej do obsiewu, szczególnie same piaski, z których wyżywienia nie mają, bo co najpożyteczniejszego to dwór obsiewa i zażywa tak w grontach obsiewanych, jako i łąkach, nawet pastwiska na łąki zewsząd są do dworu przyłączone i używane, a inwentarz tak roboczy, jako też i nieroboczy dla niedostatku pastwiska chudzony zostaje. Tłukę zaś czy orać, czy przeorać wszystko za jedno, pędzą piwo, noc i dzień robić, to tylko za jeden dzień jest nam rachowane, podobnie i robote wódki, poczy do Kłodawy noc i dzień, czasem i więcej odbywać musimy, a to tylko za dzień rachowane nam jest.

Jakob Bąk imieniem swym i całej gromady kościelecki
piórem trzymanym, + + +.

Wojciech Dopierała swym i całej gromady ostrowskiej imieniem,
piórem trzymanym, + + +.

³⁷⁸ *Franciszek Libicki, administrator starostwa kolskiego i klucza kościeleckiego, 20 X 1783 wystąpił przeciwko gromadom klucza kościeleckiego o nieprzestrzeżenie powinności i świadczeń wynikających z lustracji 1765 (APP, Konin grodzkie, 154, k. 615–616).*

Wieś Białkow nr 3-tio

[s. 525] Punkta od gromady wsi Białkowa w starostwie kolskim przeciw JW Gurowskiemu, kasztelanowi kaliskiemu, kolskiemu i brdowskiemu staroście, orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawalerowi, przed JWW Lustratorów spisane i podane w r. 1789, dn. 31. Julii

Wieś Białkow, w której wsi kmieć ma roli w każdym polu po składów 6, w staj 2, użyteczny to jest te działki, reszta zaś same piaski bezużyteczne pod borem, ogroda żadnego nie masz, tylko na tych wydzielkach. Ogrody sobie czynią w polu, łąki na błotach i to szczupłe, ledwie 2 wozy siana zebrać każdy czasu suchości może, a czasu mokości nic nie weźmie z tego. Robocizny odrabiać muszą każdy w tydzień kmieć bydła czworgiem za dni 2. Co rachując bydło i ludzi dwoje czyni dni 8 w tydzień. Kądziele oprzątać muszą po szt. 4 lub za nieoprządzenie zapłacić zł 1 gr 8. Czynszu kmieć zł 1 gr 24, jaj mendeli 2, kapłonów 2. Tłuki odrabiać muszą, co dwór rozkaże i na rocznego stróża ekspensy przychodzi na każdego po kilka złotych gospodarza, co czyni ekspensy zł 29 gr 8 i siekierę.

Granice królewskiego gruntu zachodzą i to się JWW Lustratorom donosi, że wielką biedę teraz mamy w gruntach od wsi szlachecki[ej] Leysce W Żychlinskiego, bo aż pod wiatrak leyscowski i pod most. I dlatego wieś nasza nie ma użytku, bo przeciwna strona tego gruntu używa. Zabierają nam robotne inwentarze z tych pastwisk, które do starostwa należą, wszakże za posesyi JMP Soieckiego, który nam zabrał inwentarze z cudzy namowy, przysięgaliśmy w Koninie, że na naszym gruncie własnym, to jest królewskim. I pamiętamy, iż za ojca³⁷⁹ dzisiejszego JW starosty naszego wzieni chłopci z Leysca wielki kamin z gruntu królewskiego i ukryty zostaje. Wiemy, gdzie to jest na gruncie z Leysców. Z pocztą do Kłodawy³⁸⁰ za dzień chodzić, musimy. Upadamy tedy do nóżek JWW PP.

Andrzy Banach, + i gromada, + + +.

W Żychlinskiego protestacja, nro 3-tio

[s. 529] JWW Komisarze powiatu konińskiego, Dobrodzieje

Gdy przepisy Najjaśn. Stanów z mocy Komisji Skarbowej obowiązują was, JWW komisarze starostw, do wyświecenia wszystkiego położenia granic tychże starostw i królewszczyzn i ich zakwestionowania od graniczących obywatelów, przeto przychyłając się do ustanowień Prześw. Ko-

³⁷⁹ Melchior Gurowski, kasztelan poznański, zm. 2 VIII 1756.

³⁸⁰ Obecnie miasto w pow. kolskim.

misyi Skarbowej mam honor moje przełożyć prośby oraz aby przez JWPP Dobrodziejów były przekazane Prześw. Komisyi Skarbowej dopraszam się.

Że wieś Białków królewska z wsiami mojemi Leysce i Police Pokątne³⁸¹ teraz desertą w swoich rozległościach dotyka się w tychże rozległościach gruntami. Chłopi zaś na królewskich jak zawsze czuli na grunt szlachecki, ten albo przez sekretne w miejscach odległych, lasach lub borach zwolna używanie albo z przemocy, protekcji swoich starostów odbierać zwykli, a słabszy szlachcic krwawo wypracowanej mniej mając fortunki, tej na odzyskanie gruntu długo ciągłym procesem utracić nie chcąc, zamilczyć, acz z krzywdą jest zniewolony. Tak się podobnie stało, że ciż chłopi z Białkowa pole Bzowiec zwane do wsi Polic Pokątnej mojej dziedzicznej teraz dezerty należne i przez dziedziców majątności leyskiej spokojnie od wieków używane, dopiero teraz za posesyi JW Rachwała Gurrowskiego, kasztelana kaliskiego, starosty kolskiego, gwałtownie odebrali i to na pastwisko obrócili. Przyrzekli wprawdzie chłopi z Białkowa do majątności leyskiej z tego pastwiska obrabiać się, co już czynili nawet za posesyi [s. 530] mojej w roku zeszłym, i tenże JW starosta kolski tyle dawać przyrzekł drzew na budowę, ile będzie trzeba, jakoż to czynił w nagrodę tegoż białkowianom pozwoleonego pastwiska, teraz zaś tego drzewa z borów kościeleckich do starostwa kolskiego należnych scinać do tej majątności leyskiej zabrania. Ci także chłopi z Białkowa w roku terażniejszym obok tego pola Bzowiec zwanego na staję ku Koscielcowi kamień w błotach ponad brzegami Krzewiny³⁸² leżący, który dawnym był znakiem granicznym, czyli rozdziałem gruntów do Polic Pokątnych używanych od gruntu wsi Białkowa, ten wyważywszy z ziemi gdzie indziej wywieźli i ukryli. Ciż sami chłopi przez sekretne porobienie niwów w borach znaczną część boru do wsi Leysców należnego odebrali i bardzo wiele gruntu i pola leyskiego trzymają, co się w czasie wywodem świadectw i dowodami okaże. To, więc zażalenie moje do wsi Białkowa w starostwie kolskim leżącej w tej nocie umieszczone raczcie JW P. Dobrodzieje łaskawie przyjąć, wraz krzywdę moją tak wielką Prześw. Komisyi Skarbowej donieść i być w sprawiedliwości na mnie względniemi, jako, na tego, który się wyznaje.

Datum w Leyscach JW P. Dobrodziejów Najuniżeńszym sługą
dn. 22. sierpnia r. 1789, Piotr Szeliga z Żychlina Żychlinski
P[odkomorzy] JKM, mp.

³⁸¹ Obecnie wieś Police Mostowe w gminie Kościelec.

³⁸² Rzeczka Kielbaska.

Wieś Gozdow, nro 4-to

[s. 533] Punkta wsi Gozdowa w starostwie kolskim przeciw JW hrabi Gurowskiemu, kasztelanowi kaliskiemu, staroście kolskiemu, orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawalerowi, dn. 31 Julii [a.] 1789, podczas lustracyi podane

1-mo. W wsi Gozdowie grunta piaszczyste, z których 2 dni w jeden tydzień zimą, a 3 dni latem ręczno robilim³⁸³ a teraz bądź to zimą, bądź latem 2 dni bydłem, a trzeci ręczno latem robić musimy. I tłuć 6 corocznie bez piwa odbywamy.

2-do. Pastwiska niemalą część zagrodzono na łąki nad błoniem przy łąkach wójtowskich i na lesie ku Gąsiorowu, przedtym znaczną część, a w tym roku na wszystko na łąki obrócono.

3-tio. Piwo, wódkę koleją brać i szynkować musimy. Wieś Gozdow nie na żadnym trakcie, ledwie drugi zł 2 zbierze, piwo dni kilka postoi, skwaśniej lub się też zepsuje, a dwór się nie pyta tylko egzekucją do ostatniego przyciska. Lubo jest rola nadana z folwarku do szynku, przecież ten chłop zaciąg robić musi.

4-to. Jednemu gospodarzowi rola wedle folwarku pańskiego odebrana, a do folwarku pańskiego przyłączona, a na pastwisku niw 2 temuż chłopu na to miejsce nadano.

5-to. W Gozdowie jest nas 7 zagrodników, ósmy do szynku nadany.

6-to. Czynszu do zamku płaciemy zł 15 gr 6.

7-mo. Kądzieli wyprządać musimy półtorej sztuki każdy gospodarz, a chałupnicy po 1 sztuce.

8-vo. Stróżowi dajemy zboża wiertel 12, myta, masła, sera, świętojańskie, co czyni zł 28 gr 7.

9-no. Drogi prócz zaciągu co rozkażą, odbywać musimy.

10-mo. Drwa Świętne wozić musimy.

Które to punkta przy nogach JWW Lustratorów składamy

+ Łukasz Swider, ławnik;
+ Tomasz Łopatka

³⁸³ Według lustracji z 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 164–164v).

Wieś Gąsiorow, nro 5-to
[s. 537] Punkta od gromady wsi Gąsiorowa w starostwie kolskim
przeciw JW hr. Gurowskiemu, kasztelanowi kaliskiemu,
kolskiemu i brdowskiemu staroście,
orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawalerowi,
spisane dn. 31 Julii [a.] 1789

Wieś Gąsiorowo, w której wsi gospodarze są półrolnikami, każdy gospodarz odrabiać musi pańszczyzny w tydzień, jeżeli byłem orać dni 2, jeżeli przybędzie 1 człowiek do innej roboty, nie do roli wysłany, to za dzień 1 rachowany. Tłuki odprawiać muszą takie, jakie kiedy dwór rozkaże. Czynszu dają po zł 1 i gr 8, kapłonów 2 i jaj 2 mendele, raków kop 5, to jest z kmięcy roli, których w swojej wodzie nie masz, ale z obcych kupowamy i oddaję dworowi. Kądzieli każdy półrolnik 2 szt. oprząść bez zaciągu lub za nieoprządzenie zapłacić za szt. złp 1 gr 8. S[e]pu oddaję półrolnicy żyta wirteli 8, owsa wirteli 8, pszenicy wirteli 3. Na stróża, któremu dają żyta wirteli na starą miarę większą niż terazniejszą 6, jarzynnego zboża tyleż, soli po kwarcie z kmięcy roli, masła kwartę, sera 2 krajonki, na oli [olej] zsypują się rzepniej na wirtel nowy miary 1 i na boty zł 6 i myta zł 24, świętojańskiego zł 1 gr 8. Na siekiere, gdyby się stróżowi zepsuła, na też reperacją gromady złożyć się muszą. Pastwisko, którego cała wieś Gąsiorow i inne do starostwa należące zażywały, to jest na rzecz dworu na łąki obrócony i kiedy by czyje było weszło zajmowane bywa.

Dopraszać nam się należy JWWPP o zobaczenie grontu ról naszych, co posiadamy i z niego dworowi odprawiamy, między powiększeni rolami siódmą znajduje się pomniejszych 3, z których tylko dawni robocizne miernie odbierano, jako z kmięcy roli w tygodniu dni 4. Teraz między 4 gospodarzy rozłączona i z niej każdy gospodarz robić musi w tydzień 4 dni, sep oddać jak inni i inne powinności wypełnić. Na tych rolach mieszkają Józef Rosa, Błazy Zasada, Stanisław Gayda, Sebestyan Woytaszek. Przez Andrzeja Mistala, Tomasza Ziętka, Jakoba Perka, Józefa Rosę, imieniem całej gromady gąsiorowskiej czyniących z doproszeniem się JWW Lustratorów o zobaczenie gronta, bo są szczupłe i niemające miejsca rozprzestrzenienia, i między wodami i błoty. Drogi odprawują, gdzie dwór każe, a to się dzieje z krzywdą gromady, co ustnie gromada suplikować będzie na granicy proces.

Dawała gromada, owies, siano, drobiazg [s. 538] wszelkiego rodzaju i jajca etc. Na tak szczupłym polu z urodzaju na nim dzielić się trzeba na

4 części krescencyą, kościołowi dziesięcinę³⁸⁴ oddać wytyczną, zamkowi sep, żołnierza na furaz i samemu gospodarzowi żyć, z tego i z żoną, dziećmi i czeladzią i wszystkie gospodarskie potrzeby sprawić potrzeba.

Jakub Perek;
Tomasz Ziętek

Wieś gromada Trześniewa, nro 6-to

[s. 541] Punkta od gromady wsi Trzesniewa w starostwie kolskim przeciw hr. Gurowskiemu, kasztelanowi kaliskiemu, kolskiemu i brdowskiemu staroście, orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawalerowi, spisane i przed JWW Lustratorów od Stanów Rzplitej wyznaczonych podane dn. 1. sierpnia 1789 [r.]

Wieś Trześniowo na gruncie nieużytecznym leżąca, każdy gospodarz chociaż z nieużytecznego gruntu mający w szerokość składów 4 w każdym polu miany od dworu z tak słabego gruntu za kmiecia i czyni powinności robocizny w tydzień dni 6, gdy który gospodarz mający inwentarz robi 4 bydła i 2 ludzi, rachowano im za dni 2, jeżeli ręczno 1 dzień rachowany, a kiedy już nie do roli, lecz zaprzęgiem do boru w parę bydła lub mierzwe wozic, aby tylko 1 człowiek znajdował się przy bydle, tedy za 1 dzień robocizny jest mu rachowano.

Ta wieś ma takowych w 4 składy ról 9 i jedna dziesiąta kaczmarska, z której robi 1 gospodarz w tydzień 4 bydła dni 2, a jeżeli ręczno to dni 4. Ten jest Szyman zwany Kujawa. S[e]pu owsa oddaje wiertel 8 i tak inni gospodarze po tyleż owsa, wiertel s[e]pu dawają. Co czyni wiertel 8 miary te-
raźniejszy 80. Raków oddają z każdej roli po 5 kop nie łowiąc ich w swojej wodzie, lecz od innych kupować muszą i dworowi oddają. Kądzieli oprzą-
tają po 3 szt. albo pieniędzmi płacą za nieoprzątanie za każdą po zł 1 gr 8, kapłonów po jednym i jaj po mendlu jednym. Na stróża żyta daje cała gromada wiertel 8, prosa 3 wiertele, jęczmienia 3 wiertele, świętojańskiego zł 1 gr 8, myta zł 16, na buty zł 4. Przed tym z tych ról robiano od całych 4 składów od ś[w]. Michała [29 IX] do ś[w]. Wojciecha [23 IV] dni 4, do ś[w]. Michała dni 3³⁸⁵. Na ekspens graniczny dawali owies, siano, drobiaz, masło, ser, jaja. Ile tego dawali, pamięcią nie zasięgną.

P[ost] s[criptum]. Tłuk 6 bez piwa odprawiać muszą na rok i piwo kolejną szynkować musieli, skąd byli szkodni, że się piwo psuło czasu letnie-

³⁸⁴ Dziesięcinę oddawali plebanowi w Kościelcu (*Liber beneficiorum*, t. 1, s. 248).

³⁸⁵ Według lustracji z 1765 (*APP, Kalisz, Tab. 15, k. 165v, Tab. 16, k. 81*).

go kwaśniejąc, a było przez komisją [s. 542] na gruncie odprawianą naznaczono od wyszynku dziesiąta beczka i dziesiąty garniec gorzałki jeden, a tego nie dawano, lecz całkowicie pieniądze odbierano.

Szyman Kuyawa, imieniem gromady +

Suplika

od gromady wakoskiej 1789, nro 8-vo

[s. 545] JWWPP Lustratorowie, Miłościwi Dobrodzieje

Ile nas wiadomość doszła, że wolno podawać supliki przeciwko JW staroście naszemu i tym przeciwko WW IMPP, którzy nam grunt królewski przez niesprawiedliwą sprawę graniczną, to jest WW Zakrzescy w r. 1762 i znowu [r.] 1763 gwałtownie zabrali³⁸⁶. Lubo nasz JW starosta z nami gromadami miał dobre papiory i dokumenta, ale ich nie słuchano, a my od dziadków naszych ten grunt królewski sprawiedliwie posiadali. Bory, lasy, łąki, pastwiska przed rzeką Wartą i za rzeką zabrali, niedawno przeszło 100 dębów wycieli, ustawicznie nam siekiery zabierają i na własnym gruncie naszym po 2 zł od siekiery płacić każą, przez co jesteśmy zubożeni. Suplikujemy, abyście JWWPP to donieśli KJM, jako Panu Naszemu Najjaśn. Niech nasze krzywdy zakończy i nas przy dawnych granicach utrzyma, a my Pana Boga błagać będziemy za tego Pana Króla naszego miłościwego.

Teraz znowu przeciwko JW staroście powiadamy, iż robimy zaciągu po 4 dni tłuki, także jako każą na stróża płaciemy zł 8, kądzieli po 2 szt., kapłonów daje gromada 5, jaj po mendelu. Co wszystko według prawdy jest i tak się podpisujemy i składkę na żywność stróżów.

Franciszek Biernat, 90 lat ma +; Michał, 80 lat +;

Jancy, 40 i kilka, ale ojciec mój 90 lat miał i mnie i wszystkim o granicach powiadał i tak też pisane było +; Antoni Matyasik, rodak z Waków, słyssałem o tych granicach, że to wszystko jest królewski grunt;

Karol, to wiem, co i drudzy +.

19. sierpnia 1789 [r.] na gruncie Wakówa, wszyscy rękami naszemi te krzyżyki położyliśmy.

³⁸⁶ *Podczas lustracji w 1765 w inwentarzu wsi Wakowy opisano spór graniczny z Zakrzewskimi oraz o zalewaniu pastwisk i łąk i stawianiu tamy na Warcie. Rafał Gurowski powoływał się na dekrety komisji granicznej z 1547 i 1559 (ibidem, Tab. 16, k. 81v).*

Od synagogi kolskiej
suplika 1789

[s. 549] Odpowiedź na punkta od miasta JKM Koła
przeciw synagodze kolskiej podane, na które synagoga kolska
przy głębokim upadnięciu u nóg, WW Lustratorów odpisawszy się składa,
spisana dn. 28. sierpnia 1789 [r.]

Żydzi, obywatele synagogi kolskiej na okupnych placach mieszkający, do których żadnej przyległości, ogrodów ani łąk nie mają, szczególnie miejscu mieszkania zapretendowane od miasta dwóch grzywien, o które się miasto ani za pamięci żyjących obywateli synagogi kolskiej nie dopominało, lecz to pewnością, że antecesorowi nasi za też pretendowane grzywny zamienili i dawali i do dziś dnia dają podarunki urzędnikom miejskim na każde Święta Wielkanocne w mięsie, korzeniach i prochu, po 2 razy na odpusty, co więcej wynosi niżeli po 2 grzywny, więc niesłusznie miasto pretenduje od synagogi.

Po drugie, lubo Żydzi u siebie nie mają ukwaterowanego żołnierza, gdyż i dawniejszymi czasy czasu konsystencyi uzysku nie miewali, albowiem sama szczupłość mieszkania i protekcya w tym hrabi kasztelana i protektora zaszła instancya. Wymawia, albowiem podług obrządku żydowskiego nie można, aby żołnierz gdzie Żyd dla siebie gotuje pokarm, na tym kominku gotował, a za to daje synagoga na odwach światło i na mięsie na wagę przedawanym dla użytku bez zysku sprzedając nic nie partycypuje.

Po trzecie, gorzelnie lubo potrzebują do opału dREW, więc jeżeli potrzebują to nie z miejskich borów, bo go miasto nie ma, ale z obcych borów przywożące, chociaż przydaży płacą, jednakowoż i miastu stąd [s. 550] przychodzi prowent, że sprzedający drzewo intratę dla miasta czyni.

Po czwarte, lubo mają Żydzi kilkadziesiąt krów, lecz nie 100, wszakże równie znosić muszą ciężary więcej wychodzące nad trzeci grosz żadnych przyległości ani łąk nie mając, jednakowoż częściej podwoda dawana pod żołnierza od synagogi bywa niżeli z miasta, albowiem każdemu burmistrzowi ciężko bywa mieć podwodę daną od obywatela mieszczanina niżeli od synagogi, bo natychmiast, gdy sław. burmistrz po starszych przysze. A na ostatek i z pastwiska bez opowiedzy karmę brali słudzy miejscy, gdy zaś nastąpi komisya rozgraniczająca nie będzie synagoga od tego, aby się do kuchni dla JWW komisarzy nie miała przyłączyć.

Po piąte, synagoga kolska i w niej obywatele, jak zasięgają pamięcią, zawsze do jurysdykcji starościńskiej należeli, tak chcą należyć, albowiem

nie tylko, jurysdykcya starościńska jest nad synagoga, ale i nad całym miastem, zgoła nad całym starostwem.

Po szóste, nigdy nie zbrania synagoga dawać konie na podwodę, wyjąwszy ten czas, kiedy się na jarmark rozjadą, jednakowoż gdy wyciąga konieczna potrzeba, to najmie za pieniądze i da podwodę.

Po siódme, Żydzi lubo chleb pieką dla siebie i dla przejeżdżających gości Żydów, gdy się trafi, nie ma w tym uszkodzenia miasto, albowiem w mieście mało, który takowy mieszczanin podatkowy chleb piecze, więcej mało znający podatek szynkarz, co więcej, że chleb u takowych sprzedawany bywa na kopankach, na których mięso wieprzowe sprzedawane, więc się Żydom nie godzi z takowego naczemia sprzedawać, a czasem się trafi, że go [w] mieście brakuje, bo nie masz generalnego zakładnego piekacza, co więcej, że się nie sprzeciwiają miastu, ale w swojej ulicy żydowskiej sprzedają.

Po ósme, Żydzi ze świece sprzedają, to z tego dają do wosku topionego łożu 6 kamieni, co jest w lustracy³⁸⁷, z której JW kasztelan kwartę opłaca, także żelaza jako i soli, a wszakże i miastu sprzedawać [s. 551] żelaza nie jest wzbronno, do tego synagoga płaci do zamku 126 zł gr 20, co do kwarty przyłączono jest.

Ta jest odpowiedź synagogi kolskiej, którą z najniższym ukłonem u nóg JWW Lustratorów od Stanów Skonfederowanych Najjaśn. Rzplitej ustanowionych synagoga kolska składa.

Post scriptum. Miasto JKM Koło, czyli raczej obywatele tegoż miasta wyciągają z synagogi trzeciego grosza do wszelkiej ekspensy, a żadnego na to dokumentu mieli ani mają. Ale niech sobie przypomni całość miasta czasu zamieszania w kraju, jak wiele cierpiała synagoga krzywdy, wiele na to ekspensując, co i miasto ekspensować było powinno do kilkunastu tysięcy w towarach i innych rzeczach, jako osobne od synagogi podane przeciw miastu punkta głośzą, na co się my starsi imieniem całej synagogi piszemy

Lewek Markowicz, starszy;
Jakob Rabinczak, starszy;
Gierszon Gdalewicz, starszy.

³⁸⁷ *Podobnie podczas lustracji w 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 101v).*

Wieś Dąbrowice, nro 9-no

[s. 553] Punkta od gromady dąbrowickiej wsi Dąbrowic w starostwie kolskim przeciw JW hr. Gurowskiemu, kasztelanowi kaliskiemu, kolskiemu i brdowskiemu staroście, orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawalerowi, spisanej przed JWW Lustratorów od Stanów Rzplitej wyznaczonych podane dn. 1. m. sierpnia r. 1789

Wieś Dąbrowice w położeniu nieużytecznego w powiększej części. Pola piaszczystego gromada zażywa grontu pól rolniczego piędz, sześciu zażywając po 2 składy w każdym polu, dwóch po 4 składy. Z tego odprawiają robocizny dworowi na tydzień ci, którzy 4 składy obsiewają, dni 4, ci którzy 2 [składy obsiewają] dni 2 i tłuکی z 4 składów dni 6 w rok, z 2 [składów] dni 3.

Wawrzyniec Szmagayczyk tylko zażywający 2 składy roli, bo więcej zażywać roli zdołać nie mógł, jednak dwór nadawał mu drugie tyleż roli, aby większą odprawiał powinność. Ten nie mogąc zdołać i nie chcąc podjąć, przymuszony był koniecznie z czterech składów odrabiać powinność przez cały rok, a roli połowa leżała odłogiem we wszystkich polach. A to działo się za posesyi JMP Rocha Białkowskiego³⁸⁸, za którego posesyi tę ponosił krzywdę.

Drugi, Antoni Popielarek za dzisiejszego JMP Konarskiego, posesora zażywający roli tylko 2 składy, ten do robocizny z 4 był przymuszany od czasu w 3 tygodnie po święcie s[w]. Michała aż do czasu święta ś[w]. Jakuba [20 X–25 VII] i w tym jest szkodny. I gdy starał się, ile możliwości obsiać 4 składy roli, lecz nie mógł, jednak robocizny dni 4 w tydzień odprawiał temi czasy.

Od komina gorzelnii dworskiej płaciła gromada podatek podymnego na rok po zł 5, a to przez lat 3 za posesyi JMP [Mateusza] Kuleszy, aby pełny sądek półbeczkowy był dolany, za to uderzony był i od uderzenia tego ból cierpiał przez tygodni 8. Tłuکی za JMP Kuleszy, czyli raczej darmochoy wymuszane do tarcia lnu i kopania rzepy były. Wydział wielki do orania nie uważając na słabe bydło, iż orząc dzień 1 drugiego pół dnia doorywając musieli, a to za dzień rachowano.

Gromadzką rolę pan zażywa, która jest podatkowa do gromady. Przyłożyć się na ekspens jako to do żołnierza dwór nie chce, ale tylko sama gromada ciężar znosić musi w obrokach, wikcie, co gdyby który z komorników

³⁸⁸ *Roch Białkowski, prawdopodobnie z Białkowskich h. Bibersztejn.*

obsiewał, tedy by musiał dokładać się do ciężaru. Na stróża ekspens najprzód gromada żyta daje 3 wirtela, jarzynnego zboża tyleż, rzepiku na olij pół wirtela, pieniędzy złp 10, masła kwart 5, sera krajonków 10, czynszu z ogrodów dają zł 4, kapłonów 10, jaj pół tory kopy, drzewa na święto Bożego Narodzenia wozów czyli for 7.

Gromada dąbrowicka; Antoni Popielarz, + + + +.

O d p o w i e d ź na zaskarzenie gromady Dąbrowic
przez JP Kulesze podana, nro 9-no

[s. 557] Odpowiadając na zaskarzenie gromady z wsi Dąbrowic dn. 1. sierpnia 1789 r. do Lustratorów podane, tak się w odpisie naszym, tłumaczemy:

1-mo. Co do robocizny zaciężnej ta żadnego więcej wymuszana nie była jak tylko podług lustracyi 1765³⁸⁹, także i tłuکی.

2-do. Pracowity Antoni Popielarz mający gromady owiec szt. 200 miał sobie nadane 4 składy roli, który bardziej fundując się w gromadę owiec, nie chciał więcej obsiewać roli, jak 2 składy, a drugie 2 odłogiem zostawił, a to z przyczyny tej, aby dni 4 nie odrabiał racją, że nie ma pocięgu, a ten ma najwięcej inwentarza. A niektórzy umyślnie poprzedawali inwentarz, aby bydłem nie odrabiali powinności, jakoż pracowity Maci[ej] Popielarek, który rabił zaciągu dni 4 przedawszy parę wołów, teraz tylko 2 dni ręczno odrabia, co jest szkodą starosty.

3-tio. Gromada mimo wiedzy i rozkazu dworu złośliwie przeciwko starości podała z pustej chałupy i cale nieużyteczny komin i ten zaprzysięgała, więc starosta swój tylko jeden zaprzysięwszy opłaca, a gromada drugi przez siebie złośliwie podany.

4-to. Za posesyi JP Kuleszy nie więcej gromada robiła zaciągu, tylko jak sobie miał podane w inwentarzu, a ten był stosownie do lustracyi 1765 [r.], że 4 dni rabić powinni.

5-to. Skarżą się gromady, jakoby im na kolejkach piwo kwaśniało za posesyi JP Kuleszy, który potym urządził do szynku piwa kobietę, które to piwo dosyć dobrze wychodziło, a nigdy nie kwaśniało, jak gromada udaje, więc się pokazuje aby się tylko gromada kolejki zbyła, pretekst kwaśnego piwa wynaleźli.

6-to. Wyprządanie kądzieli po szt. 2 jest, z lustracyi 1765 r., zaś do opłaty od niej żaden ich posesor nie ciąży, owszem, sami się dopraszają, aby raczej zapłacili po tynfie 1 od sztuki, niżeli ją oprzątać.

³⁸⁹ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 166v, Tab. 16, k. 81v–82.

7-mo. [s. 558] Co do roli, jakoby ta do dworu na pan używana była, wszakże sami w swych punktach wyrazili, że zażywać więcej roli zdołać nie mogą. A lubo dwór do tego niewoli i przymusza, aby się w gospodarstwie nie opuszczali, role, które mają osiewali, a stąd zaciąg dworowi według lustracyi 1765 r., lecz przez swój upór wiele roli poopuszczali, które do dziś dnia odłogiem leżą, żeby sepu z nich nie oddawali i robocizny nie odbywali. A jeżeli za posesyi JP Kuleszy, która pusta rola była zasiana, to się już z niej należącym zacięgiem, musiał kontentować i podatki wszelkie zastępować.

8-vo. W wydziale orki żadnego obciążenia nie mieli, ani mają, gdyż tam jest grunt, jako sami wyznają, piaszczysty i nie więcej na dzień wyorywali, jak tylko po składów 8 miernego staja.

9-no. I to donieść JWW Lustratorom jest moją powinnością, że wywóz zboża arendownemu posesorowi powinni 2 razy w rok, a tego wywozu zboża już przez 8 lat nie czynili, ani dróg płacili.

10[-mo]. Role placowe opuszczają, aby z nich, jako widocznie opuszczonych zacięgu nie robili i podatku nie dawali, po niwach tylko sieją, różnego rodzaju inwentarze chowają a mianowicie kozy, a tych jest kilkadziesiąt, które młodościane drzewo bardzo niszczą. Tej gospodarskiej ekonomiej zabiegając JW starosta wyprzedać je nakazał, a inny inwentarz do roboty zdatny mieć ustanowił, ale temu rozkazowi nieposłuszni.

11[-mo]. Na uderzenie jedno jakoby 8 tygodni Popielarz cierpiął, co tylko trąconym hardości został, niezmierny ból eksagieruje i długo go czułym być się oznacza. A kiedy co zuchwalcu o złą orkę na polu byli łajani kłó[s. 559]nicami i z płota łamanymi żerdziami JP Piotra Białkowskiego³⁹⁰ posesora tej wsi, krewnego mego, ciż sami zbili, zuchwale się z tego chełpiąc, mało ta kryminalna akcja miała względu w Asesoryi. Przy orce znowu mnie, posesora kontraktowego, tenże sam Michał Popielarz za piersi uchwycił, com chciał milczeniem pokryć. Zważcież, więc JWW Lustratorowie różność bólu i kondycyi.

Mateusz Kulesza, mp.

³⁹⁰ Zob. dekret Referendarji Koronnej z 18 VI 1789 w sprawie Piotra Białkowskiego, Ksawerego Rybickiego a Błażejem ojcem, Maciejem i Michałem synami Popielarzami a Rafałem Gurowskim. Sąd m.in. zawiesił wykonanie dekretu otrzymanego przez Piotra Białkowskiego 17 XI 1783; nakazał uwolnienie Michała Popielarza i wyznaczył komisję do przeprowadzenia śledztwa (Księgi referendarji koronnej, t. 2, s. 56).

Punkta od miasta JKM Koła podane, nro 10-mo [s. 561] Punkta do JWW Lustratorów PP i Dobrodziejów od Stanów Najjaśn. Rzplitej wyznaczonych podane od całości miasta JKM Koło w pokrzywdzeniach wszelkich spisane dn. 25. m. sierpnia r. 1789.

1-mo. Że wrębu własnego nie mamy, a w królewskich borach nam broniony wręb.

2-do. Most wielki na samej Warcie rzece przez nas fundowany i zawsze sporządzany bywa, a jednakowoż nic nam nie przychodzi z mostów, a nawet i groble zawsze reperować musimy.

3-tio. WJMP Daniszewski, posesor klucza rosowskiego, ludzi wójtowianów w Osieku Wielkim będących, a od Najjaśn. miłościwych królów polskich nadanych do miasta JKM Koła, przymusza do wszelkiej robocizny, tłuików i dróg, a gdy którzy zaraz nie pójdzie, ciężko karanym bywa.

4-to. Żydzi mieszkający w mieście Kole na miejskich gruntach powinni płacić corocznie miastu każdy z osobna po grzywień dwie, a temu za dosyć nie chcą uczynić.

5-to. Żydzi żadnego u siebie żołnierza kwaterowanego nie mają, tylko u obywateli, co jest naszym pokrzywdzeniem.

6-to. Gorzalnie synagogi kolskiej wiele borów tępią, a stąd dla nas upadek.

7-mo. Synagoga kolska od pastwiska miastu nie chcą płacić, a krów samych ich własnych będzie więcej jak 100, koni 20, na proces z W Kurnatowskim nie chcą się przyłożyć.

8-vo. Synagoga kolska z jurysdykcji naszej miejskiej wybiła się i w niej odpowiadać nie chce, a przedtym odpowiadali, jako, z grontów miejskich.

9-no. Synagoga kolska mając tyle koni, a nie chcą podwód dawać, gdy do nich po podwód pośle, jeszcze odgrają jurysdykcją dworską.

10-mo. Żydzi chleb pieką dla całej synagogi kolskiej, a nawet i z nim na Rynku stawiają i sprzedają a na to żadnego prawa nie mają.

11-mo. Żydzi handel prowadzą wszelkiej, a najbardziej sól i świece chrześcijanom zabraniają, a do tego prawa nie mają, a nawet i żelaza sprzedawania zabraniają.

12-mo. Wiel. JM ksiądz Woyciech Potępski³⁹¹ kanonik honoralny uniejowski, proboszcz świętoduski, mansjonarz kolski, używa na Nagurnej

³⁹¹ *Do uposażenia kościoła św. Ducha należały m.in. łąka i ogród na przedmieściu Zdurny oraz dziesięcina snopowa ze wsi Nagórna (Witkowski, s. 104, 106). Wcześniej, 6 XI 1779 mieszczanie kolscy zawarli ugodę z ks. Wojciechem Potępskim, który miał odstąpić od pobiera-*

Wsi do miasta należącej włók 3, a na te żadnego prawa nie składa, bo zapewne żadnego nie ma do tych włók i z tych sepu oddawać nie chce, a ludzie nasi do zamku za niego oddawają.

13-mo. Wiel. JM ksiądz Potępski, proboszcz świętoduski, o gront do miasta Koła należący pociąga terminami do konsystorza gnieźnieńskiego całość miasta, a żadnego dokumentu na ten gront nie ma ani nie składa.

14-mo. [s. 562] Przedmieszczanie wybili się z mocy miasta Koła, a przedtym zawsze do jurysdykcji kolskiej należeli i żadnego pastwiska własnego nie mają, a wiele inwentarza na miejskim pastwisku pasają, żadnej nie czynią nagrody ani też nie chcą pomóc do procesu z WJMP Kurnatowskim, a nawet koni i innej powinności dla żołnierzy czynić nie chcą, wolnemi się czyniąc od wszelkiej powinności.

15-mo. Że chłopci z Gozdowa do starostwa kolskiego należący gronta miejskie poorali i za własne przywłaszczają sobie, co przedtym za używanie tego gruntu corocznie gaśiora jednego miastu dawali, teraz nie dają, a coraz więcej roli przybierają i używają. Z tego ani do zamku, ni też miastu nie chcą dawać.

16-mo. Nie mniej jesteśmy ukrzywdzeni w granicach od JW Kwileckiego³⁹², starosty wschowskiego, dziedzica dóbr Powiercia i Lesnicy³⁹³, który przez [bez] wiedzy naszej kopce obsypywać każe swoim ludziom. Po wtóre, włókę roli do miasta należącą przy groncie swoim zachowuje, która to w lustracyi JW hrabi, pana najosobliwszego protektora, kasztelana kaliskiego, a starosty naszego i brdowskiego, orderów Orła Białego i Ś[w]. Stanisława kawalera, jest jaśnie opisana.

17-mo. Iż JW starosta wschowski, dziedzic Powiercia i Lesnicy łąkę Wieczą zwaną pod młynami powierckimi w dziedzictwie swoim utrzymuje, a ta łąka należy do miasta JKM Koła, jak opiewa przywilej i lustracya³⁹⁴.

Które złożone u nóg JWW PP z jak najgłębszą submisyją polecamy zostając JWW PP Dobrodziejów

Najuniżensi podnuszkuje:

Tomasz Wilkowski, bormistrz miasta Koło;

Stefan Kulsiewicz, wiceburmistrz; Krzysztof Kroplewski, radca, mp.;

Franczyszek Nagorniewski, radca, mp.

nia dziesięciny z miasta w zamian za pomoc przy odbudowie kościoła św. Ducha (APP, Koniń grodzkie, 118, k. 240).

³⁹² Antoni Kwilecki, szambelan królewski, starosta wschowski 1789–1814, zm. 7 II 1814.

³⁹³ *Obie wsie obecnie w gminie Koło.*

³⁹⁴ *Przywilej Aleksandra z 6 II 1502; Lustracja starostwa kolskiego z 1765 r. (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 7).*

[s. 565] Pierwsze opowiadzenie 1789
[starosty kolskiego]

Czyniąc zadosyć prawu na sejmie dzisiejszym uchwalonemu, aby starostowie w odprawiającej się lustracji roku bieżącego opisywali graniczne spory, nie chcąc Najjaśn. Stanów skonfederowanych Rzplitej przestąpić wyroku, w niniejsze osnowie opisuję.

A jako w r. 1762 z niemałym zażaleniem, a większym zadziwieniem wydałem drukiem³⁹⁵ podaną informacją, tę tylko w krótszych zebraną potwierdzam prawdę. Iż to starostwo kolskie przeszło 80 lat w imieniu moim dzierzemy, w najspokojniejszy z przyległościami kluczów kościelickiego, rosowskiego, bylickiego, miasteczek Koła i Brdowa, rzeki Warty i za rzeką wsiów, spokojności i posesyi. Bo kupiwszy od ojca mego³⁹⁶ to starostwo w najmiłszym sąsiedztwie z WW żyłem Zakrzewskimi. A gdy tenże W Zakrzewski nabył Osieka Małego i innych, myślał zerwać ogniwo przyjaźni przez zaczęty proces graniczny całego starostwa, bo w roku dopiero 1762 wiedziawszy że był za granicą u doktora, usypał tamę na rzece Warcie per conniventiam ekonomia mego, z której woda, podrzeczne wsie, pola, pastwiska, łąki i ogrody zatopiła, testantur misiones et manifestationes. Tak dalece zdziwiony zostałem, że tę tamę powróciwszy rozrzucić nakazałem. Wydał mandat i jednostronnych tylko mając dla siebie komisarzy, stanęłam wszelako z dokumentami i gromadami. Ale widziawszy krzywdę gromad i gruntu w starostwie kolskim JKM, chciałem według dokumentów po skończonym powoda dukcie swój zaczynać, ale sąd komisarski tam iść nie chciał, gdzie stanął według dokumentu 1559³⁹⁷, ale nakazał sentencyją mnie dukt meliorować nie postawszy na żadnym.

Postrzegłszy gravamen z gromadami recessimus, więc in contumaciam starosty i gromad WW Zakrzewscy tymże dekretem grunta, łąki, las, rzekę odebrali, kopce usypali i w r. 1763 nie rozrzucił, dlatego starosta kopców,

³⁹⁵ Druk bliżej nieznanym. Zachował się „Zbiór różnych rytmów” pióra R. Gurowskiego (I. Łaborewicz, *Ciepllickie kuracje i fundacje Rafała Gurowskiego, Rocznik Jeleniogórski, t. 28: 1994, s. 7–20*).

³⁹⁶ Rafał Gurowski 12 III 1746 wykupił od Melchiora Gurowskiego starostwo kolskie za 35 tys. złp (APP, *Wschowa grodzkie, Inscriptiones 119, k. 58; zob. M. Zwierzykowski, Starostowie kolscy, s. 31*). Melchior Gurowski (1686–1756) starostwo kolskie otrzymał w wyniku małżeństwa z Zofią Przyjemską (22 VIII 1714), wdową po Adamie Gruszczyńskim, kasztelanem kaliskim. Gurowscy dopiero 4 XII 1718 otrzymali przywilej królewski na ius communicativum m. in. na starostwo kolskie (M. Zwierzykowski, *Starostowie kolscy, s. 29–31*).

³⁹⁷ Gurowski powoływał się na dekrety komisji granicznej z 1547 i 1559 (APP, *Kalisz, Tab. 16, k. 81v*).

abym czynność nieprawności w kontynuacji procesu moim własnym kosztem prowadzącego okazał, i tak się stało. Po wywiezionym sądownie dukcie moim z dekretów asesorskich, ale ex seriis partiom controversiis contra decretum 1762 contumaciale, cum periculo życia własnego, broniłem gruntów JKM.

Nie masz bólu nad niewdzięczność, której od gromad doznawszy przez długoletni proces ze mną prowadzących bezprawnie, że przyszło do zubożenia się poddanych przeze mnie starostę, com w wielu memoriałach Najjaśn. [s. 566] Panu donosił [r.] 1783, 1784, 1784 [!], znacznie wycieńczyli, choć jako najgruntowniejsze dowodzą dokumenta. Byłem, przeto przmuszonym odstąpić tego procesu i dalszego mego unikając kosztu, lubo znam krzywdę gruntom JKM uczynioną. Asystencyą tylko winienem gromadom i to rzetelne opowiadzenie dzisiejszym JWW Lustratorom podaję upewnienie.

Die 21 Augusti r. 1789. To opowiadzenie własną podpisuje ręką.

R. hr. Gurowski, kasztelan kaliski, starosta kolski, orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawaler, mp.

Opowiadzenie drugie a prima notitia

1789 [a.] die 21 Augusti. Dopełniając i tej powinności, gdy podczas lustracji Skonfederowanych Stanów Najjaśn. Rzplitej na gruncie starostwa kolskiego odprawiającej się w Kosielcu doniosła gromada gozdowska skargę na WJMP Kurnatowskiego, kapitana wojsk koronnych, wsi Ruszkowa dziedzica, że królewscy poddani z Gozdowa do Zawda³⁹⁸ z najdawniejszych czasów bez najmniejszej sprzeczki od dawnych także Ruszkowa dziedziców tego pólka używali i innych gruntów, które teraz dopiero pólko WJMP Kurnatowski owsem zasiać rozkazał, spędziwszy pług poddanego z Gozdowa z gruntu królewskiego, które na pół z młynarzem Piaseczny zwanym. Bo to pólko do młynarza należy, a z niego najdawniejsi proboszczowie kolscy i dzisiejszy JM ks. Paciorkowski³⁹⁹, jako proboszcz wytyczną dziesięcinę przez dzierżenie swoje odbierał, jako to z gruntu do Zwad,

³⁹⁸ Obecnie Zawadka, wieś w gminie Koło.

³⁹⁹ Ks. Jan Gabriel Paciorkowski, kanonik kolegiaty łaskiej i łęczyckiej 1762–1786?, proboszcz brzeźnicki, człuchowski i kolski 1779, jeszcze 20 IX 1790 występował jako kanonik łęczycki, proboszcz kolski i kościelecki (APP, Konin grodzkie, 161, k. 32; M. Różański, Duchowieństwo parafialne archidiaconatu uniejowskiego w XVIII wieku. Studium prozopograficzne, Łódź 2010, s. 40, 122).

lubo teraz dezerty, ale w lustracych starostwa zmianowana⁴⁰⁰ a grunta starostwa daleko dalej ciągną się. Tę albowiem doniesioną sobie okoliczność, chcąc tym lepiej poznać, JWW Lustratorowie nakazali stanąć najstarszym ludziom z Gozdowa, gdzie W Kurnatowski zesłał poddanych swoich i sami osobiście spór słuchali, gdzie JM ks. proboszcz kolski pokazał granicę swoją i erekcją kościoła 1521 [r.], jako mu z tej wioski od kmieci, jako z gruntu królewskiego należała dziesięcina⁴⁰¹. Co ja z obowiązku prawa w r. 1764 w sprawach granicznych, ażeby dobra królewskie szkody nie ponosiły, pod przysięgą zeznać bym musiał⁴⁰², więc ostrzegam awulsionem i w opisie niniejszym składam i własną podpisuję ręką.

Rafał hr. Gurowski, kasztelan kaliski, starosta kolski, mp.

[s. 567] Opowiadzenie trzecie

w replice W Zychlińskiemu, szambelanowi JKM

Uwielbione stąd są wyroki JWW Lustratorów, że jednostronnie odebrawszy zażalenia przeciwko staroście, drugiej do odpisania oodajecie i to jest wymiar sprawiedliwości. Dzieło ich tą w punktach, W Żychlińskiemu, szambelanowi JKM, dziedzicowi Leyscow i folwarku Polic Pokątnych, daję odpowiedź:

1. Chłopi z Białkowa nie wykopali kamienia, bo by JMP Zychliński uczynił wizją świeżo ruszonego gruntu, a w tak ważnej okoliczności majątku te należało mieć dziedzicowi ostrożność, której nie pokłada.

2. Za JMP śp. ojca mego i JMP Mycielskiego⁴⁰³, podsądka sieradzkiego, gromada z Białkowa z wsi królewskiej dowodziła, że z Leyscow poddani ten graniczny kamień wykopali i ukryli w swój grunt.

3. Ja 40 lat jestem starostą, o tej czynności słyszałem, a inni dziedzicy Leyscow do czasu nabycia tej substancji, którą dzierży W Żychliński, w największej byli spokojności.

4. Śp. Mycielski⁴⁰⁴, kasztelan sieradzki, ostatni dziedzic, ze mną i gromadami bez sprzeczki o ten Bzowiec tak zaspokoił, że publicznie na grunice powiedział, po ten brodek białkowanie niech zażywają, więc JMP

⁴⁰⁰ *Lustracja z 1659 i 1765 (LWWK 1659–1665, cz. I, s. 180–181; APP, Kalisz, Tab. 15, k. 164–165, Tab. 16, k. 80–80v).*

⁴⁰¹ *Liber beneficiorum, t. 1, s. 248.*

⁴⁰² *VL, t. 7, s. 191, Ostrzeżenie w sprawach granicznych z dobrami JKM.*

⁴⁰³ *Aleksander Mycielski, podsądek sieradzki 1699–1728, wojewoda sieradzki 1728–1729, zm. przed 11 VIII 1729.*

⁴⁰⁴ *Antoni Józef Mycielski, kasztelan sieradzki, zm. 3 X 1750 r.*

Zychlinski dopiero za swojej posesyi odpędził gromade gwałtownie, toć przestąpił prawo 1768, że jaką zastał posesyą, taką dzierżyć powinien⁴⁰⁵.

5. Pisze JMP Zychlinski, że od pastwiska ab aevo do Polic Pokątnych należącego robocizną gromada białkowska od pastwiska czyniła, cale inaczey dowodzą.

6. WJMP Czyzewski⁴⁰⁶ trzymał te dobra, jako dzierżawca od JMP Zychlinskiego, więc jako mój komisarz uprosił gromady za piwo 1 tylko dzień robocizny, wielka tedy różność brać to za powinność.

7. Co się tyczy niwów nie za posesyi JMP Zychlinskiego poczynionych, jako na królewskim gruncie, żaden ante actus haeres nie zaniósł ani skargi ani manifestu, więc wniosek JMP Zychlinskiego nie może być upewnieniem, że to grunt dziedziczny.

8. W tym sposobie myślenia ma baczność starosta, że nie dozwala dziedzicom Leyscow chcąc się rozszerzać na gruntach królewskich, mając przed oczyma prawo 1764 „De alienatione bono rum reaglium in rem terrestrium”⁴⁰⁷, bo go w tej mierze czeka przysięga, a gdy sobie W Zychlinski życzy doniesienia swej skargi przed Prześw. Komisję Skarbową nie wzdrygam ja się tej oddać, odpowiedzi. Tu Prześw. Komisya łaskawie niech weźmie w uwagę, że nakoło wszyscy ziemianie grunta starostwa bez skrupułu odbierać bez dowodów usiłują. Moje dochody uszczuplone nie dostarczają [!] weź środek prawnej obrony, bo i teraz podczas lustracyi w kilku miejscach gruntom, borom królewskim czynią naprzykrzenia, bijąc borowych mocą nasyłają. Ja, jako starosta tę krzywdę donoszę. Woły robotne z pastwisk zabierają.

Którą własną podpisuje ręką.

Rafał hr. Gurowski, kasztelan kaliski, starosta kolski, mp.

Die 22 Augusti [a.] 1789.

[s. 568] Opowiedzenie czwarte

A lubom już w tym kluczu kościeleckim wytłomaczył się z dowodów pismem okazanych przeciwko zarzuto[m], gromad klucza tego na tej lustracyi prawem zabezpieczonej, należy mi te JWW Lustratorom przełożyć publiczne skargi w generalności przeciwko gromadom całego starostwa pod

⁴⁰⁵ VL, t. 7, s. 314.

⁴⁰⁶ Czyzewski, prawdopodobnie z Czyzewskich h. Drya.

⁴⁰⁷ VL, t. 7, s. 314.

rokami 1783⁴⁰⁸, [17]84, [17]84 [!] Najjaśn. królowi podane i tę całość gromad, aby Prześw. Skarb Koronny moje uciemżenia, zniewagi czytał i dziś w nich swoje wydał wyroki⁴⁰⁹. To jest najszczególniejszą prośbą moją (co będzie jawnym polepszeniem przyszłości), aby wolno było staroście niegospodarnych ludzi z placów ruszyć, a innych obcych wprowadzać, to Skarbowi znaczny przybędzie i staroście prowent.

Z rozkazów wyroków Referendaryi i Asesoryi wypadły komisje rozmiaru geometrycznego z spólnym gromadom i staroście kosztem. Uczyniwszy ja zadosyć tej powinności, ugodziwszy JMP Turskiego⁴¹⁰, szambelana JKM, jako geometrę przysiężnego w obecności gromad kontrakt z nim przez mnie starostę i gromad podpisany, co do pieniędzy mam kwity z wypłacenia się mego. Sarkanie zaś W geometry przeciwko gromadom jest zapisane.

Drugi kontrakt na obroki strawne dwiema ludziami jego i pod moją niebytność wszelką wygodę zostały wylikwidowane retenta, że mi ich dotychczas gromady nie oddały.

⁴⁰⁸ *Zjazd komisji 28 IV 1783 w Kole w sprawie buntów gromad wiejskich starostwa kolskiego (APP, Konin grodzkie, 154, k. 244–247v).*

⁴⁰⁹ *W 1779 wsie starostwa kolskiego wystąpiły przeciwko Rafałowi Gurowskiemu i dzierżawcy Aleksandrowi Daniszewskiemu do sądu referendarskiego o nadmierny ucisk. W 1780 gromady złożyły skargę na odebranie im praw i przywilejów; dekret Stanisława Augusta z 23 II 1780 dotyczący wyznaczenia komisji do rozszędzenia tych skarg (APP, Konin grodzkie, 118, k. 20v–22). Dekret komisji z 29 IV 1782 powoływał się m.in. na listy napominalne Stanisława Augusta z 24 VII i 22 VIII 1766 do gromad starostwa, w których król zalecał posłuszeństwo staroście i [by] powinności, czynsze, daniny, sepy oddawali. Starosta mógł użyć dworskiej egzekucji i przymusić robocizny lustracjami opisane (APP, Konin grodzkie, 152, k. 806–814). Kolejny dekret Stanisława Augusta z 6 VI 1782 dotyczył m.in. apelacji od wyroku z 15 XII 1781 — o bezprawne uwięzienie Jakuba Bąka, Jakuba Wilka, Andrzeja Banacha, Wojciecha i Bartłomieja Ciepłych. Starosta miał zapłacić poszkodowanym zadośćuczynienie. Gromady ponownie złożyły apelację, którą rozpatrywał sąd referendarski 28 VI 1784. Sąd wymienił m.in. apelacje składane przez gromady (z 6 VI 1782, 9 IX 1782 i 28 IV 1783) oraz wydał obszerną ordynację powinności. Wyznaczał komisję dla egzekucji dekretu, nakazując jednocześnie posłuszeństwo dworowi. Sprawa powróciła w 1791 r. — gromady starostwa kolskiego i brdowskiego skarżyły się na nadmierne daniny i robocizny, domagały się wyznaczenia komisji dla egzekucji dekretu z 28 VI 1784 (ibidem, k. 816; Księgi referendarji koronnej, t. 2, s. 62–63, 157, 332–339; zob. też J. Deresiewicz, *Walka klasowa z uciskiem feudalnym w Wielkopolsce w drugiej połowie XVIII wieku, Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza, t. 1: 1955, z. 1, s. 51–80).**

⁴¹⁰ *Prawdopodobnie Wojciech Turowski należał do tzw. frankistów (zob. St. Dieder, *Rola neofitów w dziejach Polski, Poznań 1999).**

Suplikować mi, przeto JWW Lustratorom przychodzi o uroczysty wyrok tych retentów oddania, które z kontraktami składam w ręce JWW Lustratorów i to powiedzenie własną podpisuję ręką.

Rafał hr. Gurowski, kasztelan kaliski, starosta kolski,
orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawaler, mp.

Die 23 Augusti 1789.

Podaję osobne niwy gromady każdej, to jest, na których sobie sieją zboża, inwentarze chowają, żadnej z tego użytecznego gruntu nie robią powinności ani od gromad pożytek przynoszących, abyście JWW Lustratorowie Skarbowi Koronnemu i starostom pomnożyli dochodów. Ile wieś Białków i Wakowy żadnego w lustracyjach nie dawali podatku⁴¹¹ a Białków więcej w niwach ma gruntu niżeli w roli. Wilk z Białkowa roli gruntowej nie siał, zaciągu nie robił i uciekł zostawiwszy grunt w niwach żonie zasiany i tak wielu innych czyni.

Rafał hr. Gurowski, kasztelan kaliski, etc.

Nro 10-mo. W Kurnatowskiego kapitana
do granic między miastem Kołem

[s. 569] JWW Komisarze Lustratorowie starostw powiatu konińskiego i łaskawi dobrodzieje!

Gdy na podane zaskarbi od gromad kościeleckiej i ostrowskiej względnie do starostwa kolskiego należących odpowiadać mi przychodzi, a zamiast tych JM ks. proboszcz kolski, posiedziciel straszkowski, jakoby z moją wsią Ruszkowem granice okazywał, twierdząc, iż na moim gruncie ruszkowskim za granicą obcą, której sam odstępuje, dziesięcinę zbierał tam, gdzie chłop z Gozdowa razy kilka przez gwałtowne wciśnięcie się, nie za mojej posesyi tylko dzierżawców dawniejszych, niwkę przez chłopą ruszkowskiego zaniechaną zasiał był, granice mi nie starościńskie okazał. Więc ja zaczynając tam granice moje, gdzie przerzeczony proboszcz kolski swoje zaczął, to jest od łąki (przy rzece Kielbasce⁴¹² pod lasem jesionowem o kilka staj od Staszkowa⁴¹³ leżącej), gdzie śp. JM ks. Sumiński⁴¹⁴ proboszcz przeszły kolski, od rozpoczętego niesprawiedliwie

⁴¹¹ Według lustracji z 1765 wsie Białków i Wakowy płaciły hibernę i pogłównę (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 164, 166v, Tab. 16, k. 80, 81v).

⁴¹² Rzeka Kielbaska, lewy dopływ Warty.

⁴¹³ Obecnie Straszków, wieś w gminie Kościelec.

⁴¹⁴ W 1760, 1761 występuje Stefan Sumiński, archidiakon włocławski, prepozyt kolski (ADWł, dok. nr 1086, 2340 — testament).

i subreptitiose o łąkę tę procesu uroczyście odstępuje i że ta łąka ab aevo legi time do Ruszkowa należy i z gruntem straszkowskiem in collateralitate tylko leży, dał śp. JMP Kobierzyckiemu⁴¹⁵ dóbr Ruszkowa dziedzicowi, na siebie [s. 570] asekuracją r. 1747 i wyznaje, iż impio suasum uwiedzony intentował proces ten i z tegoż w grodzie konińskim w asyście pokwitował. Gdzie mówię: narożniki ruszkowski i straszkowski dekretem trybunalskim piotrkowskim r. 1749 narożniki [!] uformowane i przysądzone. Więc od tych narożników recesem przyznanych i dekretem trybunalskim do Ruszkowa przysądzonych pokazują JM ks. Paciorkowskiemu granicę prostą i wąską ku miastu Kołu, którądy JM ks. proboszczowi kolskiemu chodzić potrzeba, a niebitym krzywym, a przez to nieprawym gościńcem około błot, gór i rowu kilka razy skrzywionego przez kowala ruszkowskiego, pijaka, zamiast płotu około roli swojej ubitego bez dokumentu przez cudze grunta chodzić i gdzie piwo pijano pokazywać. Grozom zaś kościeleckiej i ostrowskiej dziękuję za to okazanie, iż mi z sobą przyznają granicę. Na gozdowską się zaś uroczyście skarzę, iż mi tyle gruntu ruszkowskiego oczywiście zabrali. Doprowadziwszy, więc przerzeczonym sposobem JM ks. proboszcza kolskiego do błota Wrząsna zwanego prosto ku Kołu, tam go z jego dokumentem zostawuję, a granicę moją pod same Koło podług przywileju lokacyi własnego miasta Koła od Najjaśn. Kazimierza, króla polskiego, temuż miastu r. 1366 [!] nadanego⁴¹⁶ podciągnąwszy, z którego to miasta przyczyny przez nasłanie żołnierskiej komendy do tak ciężkiej przyprowadzony jestem choroby, że nawet gwałtownikom odpowiadać nie myślę.

Tu teraz w tym miejscu składam manifest i w nim wyrażone zaskarżenie [s. 571] na miasto Koło, a wyciągnąwszy przyczyny z przywileju rzeczzonego, to jest, że miasto Koło całe z dwiema wsiami ma tylko w kupie wszystkich 50 łąnów magdeburskich, za które tylko dał pierwszy posiadiciel 48 grzywien polskich. Iż z tej tu strony rzeki nic mu nie nadano oprócz wolnej łąki na Gozdowie i wolne pastwisko miastu dla bydła tamże pozwolenie. Tudzież tylko wolne pastwisko na Ruszkowie i na Koscielcu z kondycją, żeby przerzeczonym wsiom żadnych szkód w zbożach i łąkach od tego pastwiska oddzielnych jak najmniej nie czyniono, otrzymać mieli. Którego pozwolenia, gdy nie pokazują, więc i tego mieć nie powinni. Dalej, gdy na te łąki ruszkowskie już jest dekret grodzki kaliski

⁴¹⁵ *Kobierzycki, prawdopodobnie z Kobierzyckich h. Korab.*

⁴¹⁶ *Przywilej lokacyjny Koła z 18 VII 1362 (KDW, t. 3, nr 1484).*

1743 zapadły prorietatem ich do wsi Ruszkowa W Kobierzyckiemu przy-sądżający, i niemniej już za mojej posesyi nastąpił dekret 1786, wszelkich dalszych przykrości od miasta Koła czynić mi zabraniajmy⁴¹⁷. I sami mię mieszczanie prosili, żebym im procesem o różne gwałtowności przez nich popełnionych otrzymanym nie szkodził.

Na ostatku własnym listem burmistrza tegorocznego przekonany wam miasto, jako mi te łąki przyznają, że są moje własne i iż sami żołnierze tylko je zatykali i bronili, a potym wraz z żołnierzami jak najgwałtowniej mi je odebrali i do dziś dnia wypasają.

Dlaczego przerzeczonym mieszczanom jako napastnikom grunta moje do dziś dnia gwałtownie posiadającym odpowiadać więcej nie myślę, ale moje najuroczystsze przed JWW PP Dobrodziejami jako Lustratorami za-nióśszy zażalenie względem IMPP polecam i protestacją tę w ręce ich składam.

[Jerzy] Łodzia z Bytynia Kurnatowski, mp.

[s. 577] Odpowiedź na punkta
od mieszkańców synagogi kolskiej
przeciw miastu Kołu podane, na które obywatele miasta JKM Koła
przy głębokiem upadnieniu u nóg JWW Lustratorów i Dobrodziejów
odpisawszy się składają, spisane dn. 29. sierpnia r. 1789.

Co do pierwszego. Synagoga kolska oskarża miasto Koło, że na okupnych placach mieszkają, do których żadnych ogrodów ani łąk nie ma, bo do tego prawa nie ma. Ale jednak od całości miasta i od obywateli nabywali placów i oneż posiadając z nich każdy gospodarz płacić powinien całości miastu po grzywien 2, (czego nie dają) podług prawa miastu nadanego⁴¹⁸. Lubo synagoga kolska wnosi, że nie pamięta opłacania się miastu, lecz zawsze przedtym płacili, ale przez różne inkursje i ruiny, gdy każdy natenczas upadkowi podlegał, poszło w zapomnienie. Teraz się synagoga zaszczycza, iż podarunki dają miastu na święta, to jest korzenie, które mało wartujące i prochu na każde święta, to jest 3 razy do roku funtów 2, to nie

⁴¹⁷ Wcześniej, 27 VIII 1784 Jerzy Kurnatowski w manifeście opisał kontrowersje związane z łąkami należącymi do wsi Ruszkowa (APP, Konin grodzkie, 119, k. 668–668v). Po lustracji sąd asesorski 19 X 1790 reskryptem wyznaczył na 1 XI 1790 komisję do rozszadzenia sprawy granic między Ruszkowem i innymi dobrami J. Kurnatowskiego a miastem Koło (AGAD, KK, 95, s. 199–201).

⁴¹⁸ Według przywileju z 18 VII 1362.

za te grzywny, ale dla dania protekcji, gdyby, jakie pokrzywdzenia ponosili przez osoby jakowe gwałtowne.

Co do drugiego. Lubo synagoga kolska daje z siebie ekskuzę, iż konsystencja stała wojskowa w mieście Kole nie mieli kwaterowanego żołnierza, bo też natenczas mniejsze były chorągwie, jednakowoż przypis[a]nemi byli do kwaterunku. Teraz zaś daleko więcej są powiększone chorągwie, że wszędzie stoją u chrześcijan, a nawet izby dla WW oficerów i towarzystwa są nam zakwaterowane, że się w drugich mieśc musimy i wiele wedle kos[z]ar i innych zatrudnień ponosiliśmy koszta, a synagoga najmniejszego szeląga nie dołożyła i wolna zostaje od kwaterunku, chociaż daleko więcej w [h]andlu i gorzałek palenia odnoszą profitu. Niech sobie przypomni synagoga kolska, iż gdy wojsko pruskie stało w kraju polskim więcej jak rok, nie było tam żadnej ekskucji ani ekskuzy od kwaterunku. Wszędzie stali tak, u chrześcijan, jako i u synagogi kolskiej.

Co do trzeciego. Synagoga kolska mając gorzalnice za miastem wybudowane⁴¹⁹, których jest 6, takowych, że każdy palący gorzałkę garce węzowe ma, w których po kilka beczek zabierają, a zaś alembiki takowe, jakowe przedtem garce do palenia mieli i mniej onychże było, bo tylko trzech, dla których to gorzelnicy drogość wszelka tak zboża różnego gatunku, jakoli też drew, gdyż teraz JWPP i WW IMPP swoim poddanym [s. 578] wozić zakazują pod karą. A stąd pokrzywdzenie dla miasta nadto wywożące gorzałki beczkami okolicznie sprzedają i chociażby też który z nas obywateli przemógł się na palenie gorzałki, to by tylekrotnie miał przeszkody od synagogi, gdy oni w jurysdykcją tylko dworską dufają. I jeżeli dają świec dwie lub 3 po gr 2 wartujące, daleko więcej miasto drew i stróża dawać musi.

Po czwarte. Synagoga kolska mając krów bądź 100, bądź więcej lub mniej i koni więcej jak po 20, żadnego stąd miastu nie daje opłacenia i żadnych ciężarów przez miasto nie ponosi. Jeżeli się opłaca to nie miastu, samo miasto opłacać się musi tak, Rzplitej, jako i do zamku. A jeżeli synagoga kolska łąk ani ogrodów nie ma, bo im nie należy i tej praktyki nie masz nigdzie, aby Żydzi swoje łąki własne lub ogrody mieli, a przeto nad prawo domagają się. Konie, jeżeli dawają, to miasto dwa razy, synagoga tylko raz i to ledwo. A gdy tylko na pocztę to koni jak prędzej i jak najwięcej przystawią, a katolickich nie dopuszczają. Nadto jeszcze żadnej pomocy nie dają na proces z W Kurnatowskim, chociaż ich inwentarz na miejskim

⁴¹⁹ *Konstytucja z 1776* Warunek Nowego Korczyna i miasteczek naszych królewskich w Koronie zakazywała Żydom propinacji w miastach (VL, t. 8, s. 562).

pastwisku pasiony bywa, ani też płacić chcą tak w innych miastach, jako to w mieście JKM Koninie.

Co do piątego. Lubo synagoga kolska wybiła się z jurysdykcji miejskiej, a przed tym w tejsze jako z grontów podlegających miastu odpowiadali i dekretem byli podlegli miastu i nakazani. Na to nic nie zważają, gwałtownie wybijają się z mocy naszej.

Co do szóstego. Podaje synagoga, że niezaparta dawania koni na podwodę, co nie jest rzeczą prawdziwą. Gdy potrzeba koni, to się ekskuzują, że albo ich nie masz, chociaż są, albo też spierają się dania onych, a co większa, dworską jurysdykcją odgrają.

Co do siódmego. Podaje synagoga, że tylko chleb pieką dla siebie i dla przejeżdżających Żydów, gdy się trafią i w ulicy swojej sprzedają, a do tego żadnego prawa nie mają pieczenia chleba lubo dają swoje próżne ekskuzy, każdy, bowiem chciałby się uchylić albo ucalić. A co większa, że jest rezolucya JWP hrabi, kasztelana kaliskiego, starosty kolskiego, brdowskiego, orderów Orła Białego i ś[w]. Stanisława kawalera, iż tylko pozwolono jest jednemu Żydowi szczególnie chleb piec dla rabina, ale nie dla wszystkich.

Co do ósmego. Podaje synagoga, że mają moc sprzedawania świec z przyczyny tej, że do zamku starościńskiego łojowe i łopatkowe płacą. A jeżeli płacą to nie tym końcem, ale od rzezi, to jest bicia bydła. Każdy zaś talent lub handel każdemu z nas obywateli wolny, a nie broniony jest.

[s. 579] Co do dziewiątego. Lubo synagoga kolska wnosi pretensye do miasta jakoweś podczas zamieszania w kraju będącego, jeżeli jakie poniosła to nie z przyczyny miasta, bo daleko więcej miasto ponosiło uszkodzenia podczas tejsze inkursyi, bo dotychczas jest wieś Blizna i Nagórna zaartowana na lat 12, a jeżeli synagoga ma jakie pokrzywdzenia, my temu nie win[n]i. Wszak dobrze o tym wie, że najpierwszy impet do burmistrzów natenczas będących żołnierze mieli i jak chcieli, tak sobie pozwalali i postępowali, że trudno wyłuszczyć, gdybyśmy wszyscy mieli porachować pokrzywdzenia nasze i któżby nam to nadgrodzić mógł. Podawszy przez nas, obywateli odpowiedzi u nóg JWW PP i Dobrodziejów z jak najgłębszą sumisyą składamy i one poleciszy zostajemy raz na zawsze

JWWP i Dobrodziejów Najuniżensi podnóżkowie:

Tomasz Wilkowski, bormistrz miasta Koła, mp.;

Stefan Kulesiewicz, wiceburmistrz, mp.;

Krzysztof Kroplewski, radca, mp.;

Franciszek Nagorniewski, radca, mp.

Suplika cechu szewskiego
miasta Koła, nro 10-mo

[s. 581] JWW Lustratorowie od Stanów skonfederowanych Rzplitej ustanowieni JWW PP i Dobrodzieje.

Gdy z wyroków najwyższych skonfederowanych Stanów na sejmie walnym warszawskim uchwalonych, wyznaczeni za Lustratorów JWW PP, tu do miasta JKM Koła zjechali, końcem załatwienia różnych okoliczności między cechami zachodzących, przyznać musimy, że jest uszczęśliwieniem miasta JKM Koła, osobliwiej dla nas, majstrów, konsztu szewskiego przy przywilejach Najjaśn. królów polskich, panów miłościwych obstając, względnie, których zachowując się i na fundamencie tych obstając, z najpowinniejszym uszanowaniem (przyłączywszy nasze dokumenta i przywileje) u nóg JWW PP Dobrodziejów prośby nasze składamy.

Przeto gdy prawa i przywileje nam służące w obrębach swych zachowane zostały, tedy większa liczba w dawniejszych wiekach znajdowało się, lecz starozakonni Żydzi, synagogi kolskiej obywatela, mając różne sposoby swoje i handle wszelkie trzemając, w których nikt im się nie sprzeciwia z obywatelów naszych, przecież towary rzemiosła naszego szewskiego tak dla męskiej, jako i białogłowskiej płci skądinąd przekupną przywożą robotę, jako to boty, trzewiki etc. i w kramach swoich sprzedają. Równie i skóry surowe wkupują i wywożą, przez co są przyczyną naszego upadku, odbierając nam to, co jest naszego dobra profesją, czego im prawa i przywileje nam służące zabraniają, a żadnej do cechu naszego składki nie czynią. A gdy od nas, majstrów dawających pary do zamku podług lustracyi 1765⁴²⁰ byli przestrzeżeni, odpowiadali, że obroną ich jest przywilej, o którym my dotychczas nie wiemy, a daninę podług lustracyi wyżej wzmiankowanej do zamku starościńskiego uskuteczniamy, jako kwity wydanych par zaświadczają. A gdy wolność dawnych cechów praw im służących uchylona konstytucją była⁴²¹, posłuszni prawu nie mogliśmy zabronić obcym przywożenia i zabronienia im przedawania podczas jarmarków roboty, miejsca nasze zastępując nam do przedawania, a ci żadnej opłaty do cechu naszego ani oddania par do zamku nie wnoszą, czego przywileje dawniejsze zabraniają. Lecz my, gdy w innych [s. 582] miasteczkach z robotą bywamy, wszędzie płacić musimy bądź do dworu, bądź bormistrzowi i cechowi.

⁴²⁰ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 159v.

⁴²¹ Konstytucja sejmowa z 1768 (VL, t. 7, s. 352).

A my tak nieszczęśliwi w mieście JKM, że nie tylko każdy przychodni na jarmark ma wolność przedawania roboty botów i trzewików, ale nadto i Żydzi przekupując skądinąd robotę nam sposób życia odejmują. Gdyśmy albowiem w tej okoliczności suplikowali do JW starosty skarżąc się na Żydów i na wożących obcych majstrów towary, taką odebraliśmy odpowiedź, abyśmy to wszystko przed JW W Lustratorami opisali i to opisanie do rezolwowania onychże podali.

Z tych, więc wypływających, a nas ciężących okoliczności składamy u nóg JW PP Lustratorów prośby, które pod wysokie zdanie i rezolucją, (czyli doniesienie Prześw. skonfederowanym Stanom) podając mamy za powinność wyznać, że jesteśmy

JWW PP i Dobrodziejów najniżsi słudzy:

Jan Domański, cechmistrz;
Paweł Komorowski, Stefan Jabłonski, Woyciech Błachowicz,
Franciszek Błachowicz, Jan Gurczyński, Tomasz Grzybkiewicz.

Nota przez gromady klucza rosowskiego
JWW Lustratorom podana r. 1789, nro 12-mo

[s. 585] JWW Lustratorowie od Stanów Rzplitej wyznaczeni.

Od wielu lat jęcząc pod ciężarem, żadnego odechnięcia do dziś dnia znikąd nie mieliśmy, szczęśliwy dopiero rok, (którego, żeśmy z łaski Najwyższego doczekali) 1789 z natchnięcia Stanów Rzplitej z Najjaśn. królem panem naszym miłościwym, że z terażniejszego sejmu dziś nam was, JWW Lustratorowie tak wielkich i rozsądnych mężów do rozpoznania naszych krzywęd już to od JW starosty naszego, jako i w granicach z sąsiedami stykających się dziedzinach codziennie doświadczanych.

Klucz rosowski zawierający w sobie wsi: Rosoche, Osiek Wielki, Ruchenna, Podlesie, Dzierway i Czołowo, w starostwie kolskim znajdujący się, przez JW Rafała z Gurowa, hrabie Gurowskiego, kasztelana kaliskiego, starostę kolskiego, W Aleksandrowi Daniszewskiemu już od lat 14 w dzieżenie wypuszczony, który najprzód nadzwyczajnymi robotami w zaciągach, tłukach, darmochach, czyli posługach obciąża, to jest nas, większych gospodarzy począwszy od ś[w]. Wojciecha [23 IV] aż do ś[w]. Marcina [11 XI] dni 4 ręczną lub bydłem dni 2 robić musimy. Przedtym zaś zawsze na rydelny zaciąg, sprzągało się dwóch. Tłuki zaś, do których przymuszeni jesteśmy, nie tylko my, gospodarze, ale nawet i najbiedniejszy człowiek ogroda ani roli niesiejący, przy nas się tylko mieszczący, nad powinność naszą. Bośmy tylko na rok podług lustracyi r. 1765 objętej dni 6 robić

powinni⁴²², to teraz począwszy od ś[w]. Jana Chrzciciela [24 VI] do ś[w]. Michała [29 IX] w każdy tydzień robić musimy, a czasem i to święto ś[w]. Michała minie tłuka, niedziel kilka w pamięci u W Daniszewskiego zostaje, którą robić nakazuje. W zimie zaś do ś[w]. Wojciecha od ś[w]. Marcina dni 2 ręczno w każdy tydzień. Dawniejszych zaś czasów dzień 1 robiliśmy⁴²³.

My zaś, pomniejsi gospodarze, którzy nie mamy swego zaprzęgu i roli nie siejemy, tylko odłogiem leży, jednakowoż po ró[w]no dni 3 ręczno jak w lecie, tak zimie robić musimy i tłuki odbywać. Prócz tego w zimie za tłuki musimy wszyscy w równości, kto ma inwentarz, drzewo budynkowe wozić, kto nie ma inwentarza, [s. 586] ręczno spuszczać i dźwigać bez nagrody prócz jednej beczki piw na cały klucz gromadom danej, z której się ledwo po kwarcie dostać może. Robić musimy w drugi, przedtym tylko raz, dwa na cały rok do Toronia z zbożem grontowym, jeździliśmy, teraz zaś do Wraclawka po raz 5 tak z popiełami, jako i z zbożem nie tylko grontowym, ale nawet na wyngrosz przez W Daniszewskiego skupionym po kilkaset wiertelki wywozić musimy. A w roku jednym 8 razy ze zbożem wysłani byliśmy, w której drodze tak w inwentarzu, jako i w porządkach szkody niemałe ponieśliśmy, bo niejeden namocował i nazrywał obłożeniem ciężarów na fory podczas złej drogi kładzionych inwentarzy, których wiele z tej okazji naniszcząło.

Wydział orki ten nam tak jest codziennie wymierzany, że żadną miarą jednego dnia wyorać żaden z nas nie potrafi. Choć się najrani na pole wyjeżdża, to półtora dnia jeden wymiar lub dni 2, kto ma słabsze bydło, wyorywać musi. Że zaś jednego czasu na fundamencie lustracji po odbytem zaciągu i tłuce chcący sobie za pogody sprzątnąć z pól zboża, na rozkaz W Daniszewskiego na tłukę nam powtórnie w ten tydzień nakazaną nie przyszliśmy, to my starsi ławnicy za niewypełnienie tego przymusu po sto kańczugów na podwórzu rosowskim dostaliśmy, gdzie W Daniszewski zalecał nam „rachuj chłopie, a ja te plagi zapłać tobie”. Nadto jeszcze pozostałe role po gospodarzach dla zniszczonych inwentarzy odłożone, te

⁴²² APP, Kalisz, Tab. 16, k. 79–79v: Robocizna w kluczach starostwa kolskiego. Kmiecie od ś[w]. Michała do Wielkiejnocy po 2 dni ręczną i bydłem dni 2, a od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Michała bydłem dni 3 albo ręczną dni 6. Półrolnicy połowę tej roboty. Zagrodnicy od ś[w]. Wojciecha do ś[w]. Michała ręczną po dni 3, a od ś[w]. Michała do ś[w]. Wojciecha po dni 2. Chłopi wszyscy wzięli sobie zazwyczaj, iż kiedy orzą dzień, to sobie za 2 dni rachują i kiedy do mierzwy nakładania posyłają, to sobie za 2 dni rachują.

⁴²³ Lustracja z 1659 powołuje się na lustrację z 1616 — robocizna wynosiła 3 dni w tydzień (LWWK 1659–1665, cz. I, s. 178; LWWK 1616–1620, cz. I, s. 338).

W Daniszewski obsiewa, a my ubodzy gospodarze oneż uprawiać musimy, przez co więcej pomnaża nam się robocizny. Prócz tego z tych ról w sepie W Daniszewskiemu oddawaniu JW starości zastępować i z nich podatki opłacać jesteśmy przynagleni. Na stróża dziennego przemysłem swoim W Daniszewski nie tylko z naszych gromad, ale z obydwóch kluczy tak rosowskiego, jako i bylickiego od każdego gospodarza z osobna na myto po zł 8, na boty gr 9, na siekierę gr 3 wybiera, z której składki przeszło 1000 zł stróż myto ma dla siebie przez gromady złożone. A nie jest, że za drogi stróż, którego W Daniszewskiemu trzymać musimy.

Kądziel do oprzątań i ta nam jest powiększona. Przedtym tośmy jedną oprzątań sztukę, to teraz dwie nie tylko oprząść, ale nawet wyprać i czystą do dworu oddać musimy. Za to nam zapewne nadana jest druga sztuka, że wagą małą odmierzają, [s. 587] na, której jesteśmy szkodni, bo swoją własną kądziel oddawać musimy, więc przez to nie łaską, ale szkodę mamy. Kto by zaś oprzątań jej nie chciał, powolnym w tej mierze W Daniszewskiego znajdzie, gdy mu od 2 szt. zł 2 gr 15 zapłaci.

Do piwa po 2 [cho]dzić musimy prócz zaciągu, a przedtym tylko z Podlesia i Dzieraw po zaciągu chodzili. Tarcie lnu prócz zaciągu nakazane i dopełniane ciągiem cały tydzień od nas bywa, a przedtym 1 dzień za tłuć, a więcej dni po zaciągu, chodziliśmy.

Do owiec strzyżki nie tylko grontowych, ale nawet do kilkuset skupnych przez W Daniszewskiego tudzież najętych owczarskich bez zaciągu z całego klucza chodzić musimy, a za robote nasze od strzyżki owce od swoich owiec W Daniszewskiemu umówną pomiędzy sobą daninę oddaje. Jednego czasu powszechnym po całym świecie zwyczajem na rozkazany zaciąg do wywożenia mierzwy w deskach przystaliśmy, wozy W Daniszewski po razy 2, raz w Rososze siekierami, drugi raz w Czołowie, o kamienie deski te potłuc rozkazał, a drabie wielkie od wożenia zboża prętami opleść kazał i na wozy pokłaść, w których gnój wozić musieliśmy.

My także, wójci wsi Osieka 6 gospodarzy do miasta Koła należący nie mamy spokojności od W Daniszewskiego, cośmy tylko przedtym dni 3 na grontach królewskich orywali co rok, i tłuć 6 odbywali, to teraz tłuć tyle co W Daniszewski rozkaże po równo z gromadami i wywóz zboża do Wrocławka odbywać musimy, przez co nam niemałe czyni krzywdy.

Biednemu Błazejowi Budniakowi do gromady wsi Osieka Wielkiego należącemu W Daniszewski rolę przezwaną w składów 2 i łąkę na 2 fory gwałtownie odebrał i na swój użytek obrócił, który teraz gdyby nie sposób rzemiosła szewskiego nie miałby sposobności siebie, żone i dzieci wyżywienia.

Teraz, co się tyczy przeciw JW Rafałowi hr. Gurowskiemu, kasztelanowi kaliskiemu, staroście kolskiemu. Lubo by nam, jako naszego starosty tak dalece oskarżać z ciężarem przychodzi, przecież nie mogąc znieść przykrości nader wielkich do wytrzymania niepodobnych, uzalić się i na niego jesteśmy przymuszeni. Co do sepu, który przedtym w dwojakim ziarnie jęczmień i owies starą miarą [s. 588] równe wiertle oddawali, to teraz trojkie zboże: żyto, jęczmień i owies wielką miarą kolską i to obsypaną, co się tylko na wiertelu ostać może, drugie tyle wynoszącą, co do zamku koscieleckiego odwozić musimy.

Egzekucją rokrocznie z zamku po 3, a czasem i 4 ludzi miewamy, którzy wiele sobie dokazują. Sam gościniec prócz jadła do 9 zł na, każdego z gospodarzy kosztował, a najwięcej jednego roku uznaliśmy szkody, kiedy od ś[w]. Marcina do Nowego Roku 4 ludzi egzekwowało zboże różnego gatunku, jako to proso, groch i inne wybierali, samych pieniędzy prócz drobiazgów i innej żywności każdego gospodarza wstępne i występne zł 12 kosztowało, które egzekwującym do ręki dać musieli, a w gościńcu prócz tego za samo piwo i gorzałkę zł 80 zapłaciliśmy. I choć który z nas do pożywienia swego, żony i dzieci, utrzymania gospodarstwa i czeladzi zachował lub na młyn na chleb zawiózł, to gdy znaleźli nie tylko nasze, ale i służącym u nas parobkom do Koscielca zabierali zboża. Co nam teraz i o czeladź jest trudno. Z pustych ról nasza gromada opłaca rokrocznie zł 50, od czego dawniejszymi czasy wolne oni byli⁴²⁴.

Do mostów na przeprawie pod miastem Kołem i grobel będących prócz zaciągu dyle łupane, ślizey i pale wozić, groblą tak między mostami, jako i u młynów tamy sporządzać, jedni bydlęm wozić kamienie, chojny, darny, drudzy ręcznie wtykać i naprawiać muszą, a przecież tak niełaskaw JW starosta, że nie tylko na targi w mieście Kole będące, ale nawet w jakiej potrzebie do samego JW kasztelana jadąc dwojkie tam i na powrót musimy płacić mostowe.

W granicach zaś wsi Osieka Wielkiego z Osiekim Małym W Zakrzewskiego dziedzicznym stykającym się tak nieszczęśliwi jesteśmy, że w r. 1763 wszystek inwentarz całej gromady naszej Wiekiego Osieka z gruntu naszego własnego do Małego Osieka gwałtownie [s. 589] jakoby z swego pastwiska W Zakrzewski zabrał⁴²⁵. Zajęte bydło rogate do miasta Radziejewa extra districtym do taksy przesłał, a otaksowane sprzedał. Dopiero

⁴²⁴ *Lustracje z 1665 i 1765 nie wymieniają podatku z pustych ról.*

⁴²⁵ *Stanisław Zakrzewski. Opis w lustracji 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 169–170).*

za dekretem ziemskim na półroczkach w Koninie zapadłym w lat 3 bydło jakie chciał, takie oddał. A przez te 3 lata bez inwentarza robotniego nie mało podupadła gromada. Łąki za naszemi zaraz rolami od dawnych czas do Osieka Wielkiego należące, którą każdy z nas gospodarz przy swej roli sprzątał, te nam W Zakrzewski gwałtownie odebrał i do wsi swojej dziedzicznej Osieka Małego przyłączył, na których łąkach siana fur 40 sprzątałiśmy.

Z wsi także Budzislawia W Zakrzewskiego dziedzicznej w roku przeszłym i terazniejszym jednemu z nas, gospodarzowi na naszej własnej łące do Osieka Wielkiego należącej, siana for 4 zabrane gwałtownie były. Zgoła las, bór i pastwisko swoją przemocą za własne WW Zakrzewscy do wsiów Osieka Małego i Budzislawia⁴²⁶ sobie przywłaszczają usiłują. Nie tylko, że borowi jego siekiery nam zabierają, ale tak nielitościwi, że którego z nas dostaną (jak się na osobie pracowitego Szymana Baginskiego praktykowało, że póty bieli, póki na miejscu nie został, którego znalazłszy gromada szczęściem, że przez godzin kilka ciężko mdlejącego otrzywiła). Tak sobie i z nami poczynają. Nie dosyć, że już tak wielką poniósł karę, ale jeszcze klacz jemu w ten czas zabraną do tego momentu W Zakrzewski oddać nie chce. Niemniej wsie Podlesie i Dzierway od wsi ziemskiej Ochlow do tychże WW Zakrzewskich należącej w granicach ponosimy utarczki. Zwaście teraz JWW PP krzywdy nasze, czyli niesprawiedliwe zanosimy żale, wam je oddajemy do rozpoznania.

Uczyńcie litość nad temi dobrami, a nad nami miłosierdzie, gdyż nam do ostatniej przychodzi rozpacz. Już gromady w rozsypkę po świecie tułać się zamy[s. 590]ślały, lecz oczekując terazniejszej lustracji wstrzymałiśmy się. Więc co jest w mocy waszej nie odstępnie raczcie ułatwić, do czego mocy udzielić sobie nie pozwolicie, zalećcież nas przynajmniej tak Najjaśn. królowi panu naszemu miłościwemu, jako i Najjaśn. Stanom dziś sejmującym, aby za waszą poważną za nami zanesioną prośbą, aby my na uznanie naszych krzywd, które ponosimy, odebraliśmy łaskawą dla całego klucza rezolucyją.

Z Rosochy: Andrzy Pawlak, sołtys, swym i całej gromady imieniem piórem trzymanym; Karol Trafny, piórem trzymanym; Andrzy Mucha, piórem trzymanym.

⁴²⁶ Obecnie wieś Stary Budzislaw w gminie Osiek Mały.

Z Osieka Wielkiego: Walenty Kowalczyk, piórem trzymanym; Antoni Szczesny, piórem trzymanym; Andrzy Gorka, piórem trzymanym swym i całej gromady imieniem.

Z Ruchenny: Kasper Łopatka, piórem trzymanym; Marcin Gayda, piórem trzymanym; Jan Wieczorek, piórem trzymanym swym i całego pospólstwa imieniem.

Z Podlesia: Bartłomi[ej] Ciepły, piórem trzymanym; Stanisław Gayda, piórem trzymanym; Grzegorz Gora, piórem trzymanym swym i całej gromady imieniem.

Z Dzieraw: Bartłomi[ej] Wieczorek, piórem trzymanym; Tomasz Tęgi, piórem trzymanym; Filip Klepka, swym i całej gromady imieniem.

Z Czołowa: Jozef Grzebielucha, piórem trzymanym; Konstanty Lochacki, piórem trzymanym; Woyciech Wesołoski, piórem trzymanym.

Nota odpowiadająca na zaskargi
gromad kluczków bylickiego i rosowskiego
przez W Daniszewskiego podana, nro 12

[s. 593] Odpowiedź na notę podaną JWW Lustratorom przez gromady kluczków rosowskiego i bylickiego.

Gdy mi nota wzwyż wyrażonych jest do przeczytania podana, zastanowić mi się nad każdym przyszło niewinnym zarzutem. Z których gdybym znał moc nadaną JWW Lustratorom do rozsądzania tak czerniących punktów, prosiłbym o sąd. Ale gdy wam JWW Lustratorowie tylko skargi i na nie odpowiedź Stany sejmujące odbierać pozwołyły, prośbę moją przyjąć raczycie w nakazaniu indagacyi, z której jak się niewinność moja okaże, tej zuchwałości z napomnieniem gromad nakażecie, a zarzut ten w nocie podany, a mnie niedowiedziony wymazać swoją każecie powagą.

Ja zaś mając na pamięci lustracyą [r.] 1765 tej pilnuję, aby warunki w niej wyszczególnione⁴²⁷ swoją odbierały egzekucyą, nad tę do żadnej nie bywają, przyciśnieni powinności. Te moje tłumaczenia wam oddawszy jestem z powinnym upoważaniem.

JWW PP Dobrodziejów najniższym sługą

Aleksander Daniszewski

⁴²⁷ APP, Kalisz, Tab. 15, k. 170–173, 174–177v, Tab. 16, k. 84v–86v, k. 88–90.

[s. 597] Nota przez JW JMP Jana Zakrzewskiego podkomorzego malborskiego, dóbr Budzisławia, Dzierzen, Ochlow Dużych i Małych w województwie kaliskim a powiecie konińskim leżących dziedzica.

JWW Komisarzom tegoż województwa kaliskiego od Prześw. Stanów Rzplitej wyznaczonym, okoliczności różnic granicznych pomiędzy tymi dobrami a wsiami królewskimi starostwa kolskiego, jako to Osiekiem Wielkim, Podlesiem, Trzęsniewem, Gasiorowem, Dzierawami i Wąkowami, z których wsiów poddani królewscy gwałtownie pomimo usypanych i zaprzysiężonych kopców wdzierają się i różne tak zimą, jako i latem czynią wiolencye, podana. Której treść w krótkim dokumentów zbiorze dziedzic Budzisławia JWW Komisarzom w następujących podaje punktach:

1-mo. Na mocy aktu granicznego r. 1559 post f. Omnium Sanctorum [po 1 XI] rozgraniczającego wsie królewskie Osiek Wielki, Ruchenę i Podlesie, z jednej, a dobra dziedziczne Budzisław i Mały Osiek, z drugiej strony⁴²⁸ usypane są kopce przy strumieniu na Ciepluszynie Łące tak nazwanej narożen, z dalszą ściennych protensją przez niegdyś W śp. JMP Stanisława Zakrzewskiego⁴²⁹ podkomorzego wendyńskiego, ojca terazniejszego dóbr Budzisławia dziedzica, na komisji granicznej z JW Rafałem Gurowskim starostą kolskim w r. 1762 agitującej się zaprzysiężone⁴³⁰ i w późniejszym roku, przez Sąd Asesorski w legalności swojej zasuspendowane, użytek po kopce dziedzicowi Budzisławia ostawiony.

2-do. Też dobra Ochle i Dzierzny dziedziczne JMP podkomorzego malborskiego w fatalnej zostają sytuacji i z przewłoki sprawiedliwości nieznośną krzywdę ponoszą, kiedy od r. 1741 proces o rozrzucenie tamów, to jest łądów ochelskich, a tym meatem⁴³¹ przez obrócenie rzeki przez JWW Gurowskich, starostów kolskich, zatopione są łąki wszystkie pastwiska w dobrach Dzierznach i Ochlach dziedzicznych tak dalece, że gdzie przedtym sucho przechodzono i przejeżdżano, teraz tylko czółnami poddani ochlescycy przewozić się muszą. A przez to odwrócenie wodki rzeka spławna

⁴²⁸ APP, *Konin grodzkie*, 159, k. 116, w przeprowadzonej 20 VIII 1775 wizji granic starostwa kolskiego z Osiekiem Małym wymieniony dekret z 1559.

⁴²⁹ Stanisław Zakrzewski, podkomorzy wendeński 1767–1775.

⁴³⁰ Z 25 V 1762 (APP, *Konin grodzkie*, 113, k. 116–116v; *ibidem*, 139, k. 310–335, opis przebiegu sporu granicznego w latach 1604–1762).

⁴³¹ W znaczeniu: koryto rzeki, nurt (łac. *meatus*).

Warta w swoim osuszona została korycie i żeby znaku jej nie było widocznie po różnych miejscach jazami ubitemi zatamowana. Nadto młyn Łaby, pomimo laudum szredzkiego konstytucją aprobowanego w brzmieniu, aby obstamla wszystkie i młyny na rzece Warcie ile spławnej były znoszone, nie najdawniej powyżej dóbr Oc[h]low na rzece tej wstawiony, skąd tym większy wylew wód i obfitość po łąkach, polach, ogrodach, lasach ochelskich rozlewa się. Przez co z tę stronę starej rzeki za odwróceniem jej, z swego pierwiastkowego koryta chłopi królewscy łąki na gruntach dziedzicznych Ochlach przywłaszczają, po części sieką i [s. 599] wywłóceniu ryb rybakom JMP podkomorzego sprzeciwiają się.

Na których zuchwałą rozwiązłość nie mogą znaleźć hamulca, o litość nad bezprawiem, o sprawiedliwość tak długo pożądaną z jak najgłębszą pokorą Najjaśn. Pana z najpowieniejszym respektem Prześw. Skonfederowanych Stanów oraz o rewizją prawego meatu starej rzeki Warty, o uznaniu go ad mentem dawniejszych konstytucji pro limite między tymiż dobrami, o rozrzucenie tamów, a przez to zalanych dóbr Ochlow i Dzierzen dziedzicznych, o delegacją lustracyi kopców lub pomiar wsiów królewskich podług erekcyi starostwa kolskiego i krzywd za kopcami od zaprzysiężonych granic poczynionych, dziedzic dóbr dziedzicznych doprasza się składając tę notę w ręce wasze, JWW komisarze, abyście ją w akcie dzieła swego z przezornego Prześw. Stanów dysponowania umieścić raczyli.

Którą rzetelnie w swoim jestestwie opisaną podpisem ręki własnej stwierdzam.

Działo się w Budziszławiu dn. 2. września r. 1789.

Jan Zakrzewski, podkomorzy malborski

Z Wysokiego, nro 14

[s. 601] Ponieważ, prawo w r. terażniejszym 1789 wynikłe lustracye starostw i wsi królewskich oznajmujące z opisem stanu dóbr królewskich⁴³² niemniej ich obszerności, kontrowersye wszelkie, jakie pomiędzy temiż starostwami i wsiami królewskimi tudzież dobrami ziemskimi względnie granic wypadać będą JWW Lustratorom wyznaczonym opisywać, niemniej w dzieło swoje wciągać, a potem komisjom skarbowym odzyskać zaleciło.

⁴³² VL, t. 9, s. 77.

Zaczym W Antoni Zakrzewski⁴³³, płk kawaleryi narodowej, dóbr Osieka Małego i Dębów⁴³⁴ dziedzic, mając pomiędzy temiż dobrami swemi, z jednej, a dobrami królewskimi, to jest Osiekiem Wielkim, Rosochą i Dembinami do starostwa kolskiego należącemi, dawniej względem rozgraniczenia pomienionych dóbr rozpoczęty, a do tego momentu nieskutkowany proces i kwestyą zachodzącą w granicach, dopełniając opisu prawa kontrowersyjną wszelką, jaka względnie własności grontów i borów pomiędzy wzwyż rzeczonymi dobrami królewskimi i swemi dziedzicznymi wynika, w niżej wyrażonym rzeczy określeniu opisawszy, też JW W Lustratorów wiadomości podaje.

Po nastąpionym bowiem w r. 1762 dóbr Ochel i Budziszławia, niegdyś W Stanisława Zakrzewskiego⁴³⁵ pod ten czas chorążego bydgoskiego, dziedzicznych z dobrami Trzęśniewem, Gąsiorowem, Dzierawami, Podlesiem i Osiekiem Wielkim do starostwa kolskiego należącemi, podług dokumentu z r. 1559 aż do Ciepluszynej Łąki powyżej rozgraniczenia, na której to Ciepluszynej Łące 3 kopce, to jest jeden Budziszławia węgielny, a dwa dóbr Osieków królewskiego i ziemskiego narożne w tymże samym roku usypanemi zostały, niemniej za poprzedzającym wyrokiem sądu komisarskiego przysięgi przez W niegdyś Stanisława Zakrzewskiego, dóbr Budziszławia, Ochel i Osieka Małego dziedzica, na rzetelność duktu wykonanie zaszło. Lubo w późniejszym czasie, to jest w r. 1763, poczynając od tychże narożnych kopców dóbr Budziszławia, Osieków Wielkiego i Małego na Ciepluszynej Łące usypanych. Ściana kopcami dziewięciu pomiędzy rzeczonymi dobrami Osiekiem Małym i Wielkim aż do drogi z Osieka Wielkiego do Małego idącej i brodu na tejże drodze będącego, jakoby stwierdzając dukt przez niegdyś W Stanisława Zakrzewskiego prowadzony [s. 602] przez komisarzy oznaczoną została⁴³⁶. Gdy jednak toż usypanie

⁴³³ Antoni Zakrzewski, syn Stanisława Zakrzewskiego podkomorzego wendeńskiego i Justyny z Bielickich, porucznik kawaleryi narodowej od 21 X 1780, na własną prośbę dymisjonowany 16 II 1788, 1784–1792 występował z tytułem płk. kawaleryi narodowej (Oficerowie Rzeczypospolitej Obojga Narodów 1777–1794, t. 1, cz. 1, s. 138–139; Teki Dworzaczka, Księgi ziemskie i grodzkie konińskie, regest 1558 i 16006).

⁴³⁴ Obecnie wieś Dęby Szlacheckie w gminie Osiek Mały.

⁴³⁵ Stanisław Zakrzewski, chorąży bydgoski w 1754.

⁴³⁶ Dekret komisarski z 19 II 1763 (APP, Konin grodzkie, 140, k. 12, Rafał Gurowski przeciwko Stanisławowi Zakrzewskiemu i jego synom Janowi i Józefowi). Spór graniczny pomiędzy Zakrzewskimi a starostą Gurowskim trwał także w latach 1765–1780 (ibidem, 114, k. 24v, 116, k. 104–104v, 118, k. 72–72v, 159, k. 116–123). Gurowski 18 IV 1774 wniósł kolejny pozew w sprawie granicy między wsiami należącymi do Jana Zakrzewskiego stolnika ciechanowskiego i Józefa regenta grodzkiego poznańskiego (synów zmarłego Stanisława

kopców i wyterminowanie granicy tudzież rezolucją sądu komisarskiego (z przyczyny, iż wyraz jest, jakoby stwierdzają dukt niegdy W Zakrzewskiego, kopce w ścianie wyżej wyrażonej usypane zostały; dukt zaś przez niegdy W Zakrzewskiego, w tej ścianie inszym sposobem wyprowadzony następował) nie tylko w opisie swoim z sobą nie zgadza się, rzeczy naprzeciw prawom koronnym wszelkie strumienia i wodocieki dawne, nie zaś nowo przez wylew wody lub innym sposobem wyrobione za prawidłową granicę poczytanemi mieć chcącym, tudzież przeciw brzmieniu dokumenty 1559 [r.] nastąpiona została, przeto też tak przez [nie]gdy rzeczonogo W Stanisława Zakrzewskiego, ojca⁴³⁷ dawniej, jako też później przez W Antoniego Zakrzewskiego, terażniejszego tychże dóbr Osieka i Dębów dziedzica, zaskarżona. Zaczyn jak być powinno pomiędzy temiż dobrami Osiekiem Małym i innymi ziemskimi, z jednej strony, a dobrami Osiekiem Wielkim, Rosochą i Dęmbinami królewskimi, z drugiej strony, prawdziwa granica W terażniejszy dziedzic dóbr Osieka zgodnie z dokumentem 1559 [r.] okazuje: Nasamprzód, bowiem począwszy od trzech kopców wwyż wyrażonych na Ciepluszynej Łące usypanych iść powinna ściana pomiędzy dobrami Osiekiem Wielkim i Osiekiem Małym smugiem, czyli strużyskiem dawnym, powyżej wymienionych kopców w ścianie nielegalnie usypanych ku Osiekowi królewskiemu, to jest nad samymi grontami Osieka Wielkiego aż do drogi z Osieka Wielkiego do Małego poprzecznie idącej, którą drogą przechodząc ciągnie się dalej ściana pomiędzy temiż dobrami strużyskiem koło boru sosnowego wprost gruntów królewskich ku przerzeczonej drodze ściek swój mającym. Na teraz zaś przez wydobyte gruntu i pościananie drzew przez ludzi królewskich dóbr nastąpione, w swym spadku znacznie zatamowanym aż do zbiegu grontów Osieka Wielkiego z grontami Rosochy, od którego to miejsca ściana tychże dóbr Osieka Małego z dobrami Rosochą zaczynająca się [s. 603] równie strumieniem ponad stawiskiem pod wsią Rosochą leżącym i do Osieka Małego należącym ciągnąć się winna aż do drożyska koło grontów Rosochy do Wrzący Mniejszej idącego. Idąc zaś tą dróżką do rączyńska w lesie leżącego (z którego strumień wyżej wyrażony wynika), tymże łączyskiem, czyli smugiem idzie ściana dóbr Osieka Małego z Rosochą aż do narożności dóbr tychże Osieka Małego, Rosochy i Wrzący Małej

Zakrzewskiego) a wsiami starostwa kolskiego. Reskrypt komisji z 15 V 1777 odroczył posiadanie w tej sprawie (AGAD, KK, 57d, s. 107–110).

⁴³⁷ Stanisław Zakrzewski, *częśćnik wendeński* 1746.

trzema kamieniami oznaczonej i przez dziedzica dóbr Wrzący przy dziele komisji w r. 1763 za prawdziwą uznanej⁴³⁸. Od której to narożności idzie ściana borem pomiędzy Wrzącą Małą i Osiekiem Małym aż do kamieni także trzech narożność dóbr przerwanych Osieka Małego i Wrzący tudzież Dębnow królewskich, jako też Dębnow ziemskich oznaczających. A od tych kamieni idzie ściana pomiędzy Dębami ziemskimi i Dębnami królewskimi dróżką znaczną, lecz zarosłą z boru do Dęmbien ponad rolę księżą idącą, (do której to dróżki zagony dębnowskie idą w poprzek, a dębnowskie wzdłuż się ciągną) i ciągnie się ta ściana ponad samym browarkiem księdza dębnowskiego aż do narożników Trzebuchowa, Dębnow i Dęmbien. Który to opis, jako zgodny z dowodem 1559 r. tak ludzie wiadomi granic JWW Lustratorom na groncie, okażą.

Przyłączają się także zażalenia z strony W Antoniego Zakrzewskiego naprzeciw wsianom dóbr królewskich Osieka Wielkiego i Rosochy i Dęmbien, iż oni przeciw słuszności w granice dóbr Osieka Małego i Dębnow wdzierają się, bory niszczą i inne uszkodzenia czynią, o czym wizye z strony tegoż W Zakrzewskiego uczynione jak najistotniej zapewniają.

A[ntoni] Zakrzewski, p[ułkownik] k[awaleryi] n[arodowej], mp.

Nota przez gromady
klucza bylickiego podana, nr 19

[s. 605] JWW Lustratorowie.

Kiedy klucz rosowski poprzedził zanieśioną skargą, która w równym pokrzywdzeniu od W Daniszewskiego klucz nasz bylicki ciąży, przeto stosując się do rzeczony supliki wzajemnej od JWW PP żądamy pomocy, aby ten nadzwyczajny ciężar, który po równo z kluczem rosowskim dźwigamy, zrzucić z siebie mogli, a przy dawnych ustawach lustracyjami⁴³⁹ objętych zostali.

Z Bylic: Jozef Grzelak, piórem trzymanym; Wincenty Wiencek, piórem trzymanym; Grzegorz Olejnik, piórem trzymanym swym i całej gromady imieniem.

Z Osowia: Marcin Wroński, piórem trzymanym; Paweł Frączkiewicz, piórem trzymanym; Paweł Sowinski, piórem trzymanym swym i całego pospólstwa imieniem.

⁴³⁸ APP, *Konin grodzkie*, 159, k. 116–123.

⁴³⁹ *Lustracje z 1659 i 1765 (LWVK 1659–1665, cz. I, s. 176–183; APP, Kalisz, Tab. 15, k. 174v–177).*

Nota przez Holendrów
wsi Kielsze podana, nro 22-do

[s. 609] JWW Lustratorowie od Stanów sejmujących do starostw wyznaczeni.

Wieś Kielsze na Holendry rozporządzona, do klucza bylickiego należąca w starostwie kolskim znajdująca się, żadnego pokrzywdzenia, przeciw JW Rafałowi hrabi Gurowskiemu, kasztelanowi kaliskiemu, staroście kolskiemu i brdowskiemu, orderów polskich kawalerowi, wyrazić nie może. Bo od tego mając nadany kontrakt⁴⁴⁰ w swych obrębach po równo z nami w całości dotrzymuje i pewni jesteśmy, że do życia swego w niczym nie nadwerży. Lecz następcy przysłego obawiać nam się należy, aby o przywilej Najjaśn. monarchy zapytani nie bylim, w którego mocy utrzymanie kontraktu zostawałoby.

A, że JW starosta w tym kontrakcie gminowi naszemu danym wystaranie przywileju od Najjaśn. Króla Pana Naszego Miłościwego dziś nam szczęśliwie panującego przyobiecał, a ten do dziś dnia z ręki JW starosty nie odbieramy, przeto jest naszą myślą upraszać JWW PP, aby na twierdzy tego kontraktu JW staroście wyrobienie dla nas rzeczonego przywileju mocą powagi swojej zalecili, na którego fundamencie posiadicielstwo nasze gruntownie i trwalej zostawać będzie.

Że zaś wojsko koronne przez wieś Kielsze masierować zwykło na popasy i noclegi często [s. 610] ugęszcza, a podwody nieustannie biera, nadaną przez JW starostę naszego mamy libertacją, lecz te, które mu [!] żołnierzy okazujemy i od podwód dawania na twierdzy tego pisma wyma[w]iamy się taką rezolucją zawsze odbieramy: „JW starostę wielbimy, pismo jego szanujemy, a ty Niemcze dawej podwode”. Że nam ta libertacja starościńska wcale nic nie pomaga. Przeto żądamy przez JWW PP zakonotowania w dziele ich, aby od Stanów sejmujących wraz z Najjaśn. Królem Panem Naszym Miłościwym zakazującą niepotrzebnie podwód mieliśmy libertacją, przy której imieniu do obronienia się od dawania podwód stanąć możemy.

Krysztof Zywer, piórem trzymanym;

Krysztof Kon, piórem trzymanym; Michał Kral, piórem trzymanym;

Marcin Bucholcz, piórem trzymanym; Michał Jerka, piórem trzymanym;

Bogusław Kurek, piórem trzymanym; Bogusław Esner, piórem trzymanym;

Jan Wentlant, piórem trzymanym; Bendykt Esner, piórem trzymanym;

Marcin Komka, piórem trzymanym.

⁴⁴⁰ *Kontrakt z 3 IV 1772.*

Nota przez gromadę
wsi Dębna podana, nro 23-tio

[s. 613] JWW Lustratorowie od Stanów sejmujących do starostw wyznaczeni.

Kiedy przybyłych JWW do wsi Dębna mamy, zażalenia nasze w następujących punktach przed was JWW PP zanosimy:

1-mo. Gospodarze, rolnicy składów 4 sześciorgiem staj siejący przedtym rabiali dzień 1 bydłem lub ręczną dni 2⁴⁴¹ teraz zaś niedawnemi czasy już za posesyi W Brzeskiego powiększoną mamy robocizne, to jest dni 2 bydłem i tyleż ręczną, co tydzień odbywać przymuszeni jesteśmy.

2-do. Tłuki, któreśmy tylko dni 6 w rok odbywać powinni, to teraz począwszy od święta ś[w]. Jakuba [25 VII] przez całe żniwa, póki tylko w polu co się znajduje, w każdy tydzień po dniu odbywać musimy. Za to tylko piwa beczek 2 całej gromadzie wydawane bywa, prócz tego jeszcze na pańskim folwarku orać 3 razy, to jest na ozimine, jarzynie i ugor prócz zaciągu musimy, a za to żadnej od dworu nagrody nie mamy.

3-tio. Sep żyta każdy gospodarz oddaje do dworu tutejszego po ćwierci 8, każda ćwierć trzyma w sobie garcy 13 i pół, pszenicy tejże miary ćwierci 3, zaś do Koscielca owsa wielki miary wiertel 8 obsypanych oddawać musimy, czegośmy przedtem nie dawali, dopiero przeszły posesor JP Sujecki ten zwyczaj wniósł.

4-to. [s. 614] Posługi dworowi, jako to do owiec strzyżki, pełcia pszenicy, sadzenia kapusty, bruzdów wyrzucania, rzepy kopania, drugi, choć o mil 10 z listami, tarcie lnu, wszystko prócz zaciągu robić musimy.

5-to. Drzewo z boru tutejszego w Kujawy do wsi Woli Królewskiej w posesyi W Brzeskiego będącej wywozić musimy prócz zaciągu.

6-to. Każdy gospodarz oprząść musi szt. 2, czego przed laty nie bywało⁴⁴².

Adam Jaronczak, piórem trzymanym;
Franciszek Jęrzejak, piórem
trzymanym; Stanisław Zasada, piórem trzymanym;
Marcin Jaron, piórem trzymanym

Protestacyja od JMP Lucimskiego podana, nro 23-tio

[s. 617] Pąkta pokrzywdzeń wybraniectwa w wsi Dębnach podczas lustracyi spisane i przed JWW Lustratorów podane następnym sposobem:

⁴⁴¹ Według lustracji z 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 176–176v, Tab. 16, k. 89).

⁴⁴² Według lustracji z 1765 kmiecie przędą po sztuk 3, półrolnicy po sztuk 2 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 176v, Tab. 16, k. 89).

1-mo. Ogród do wybraniectwa Dembińskiego należący wzdłuż na staj 2, wszere na składów 6 i drzewa rodzajne w tymże ogrodzie będące jeszcze w r. 1766, jak wizya w księgach grodzkich konińskich zaświadcza, przez JP Antoniego Kosciwskiego gwałtownie do wójtostwa teje wsi Dębnów przywłaszczonej, z którego użytek do dziś dnia ma wójtostwo.

2-do. Na tym wybraniectwie, jak same kwity z zapłaconych podatków do Skarbu Koronnego zaświadczam, jakoby z całego łanu ten podatek opłacać miało, a ja roli więcej do tego wybraniectwa nie używam jak tylko pół łana.

3-tio. Na tem wybraniectwie podług proporcji tak, robotniego jako i do użytku potrzebnego utrzymywać chcę bydła, lecz posesorowie wsi i wójtostwa Dębien pastwiska dla niego bronią.

W tych, więc trzech punktach szlusznie i sprawiedliwie przed Was JWW PP niosę moje prośby, abym z ich rezolucji sprawiedliwy dla siebie odebrał wyrok.

Bartłomi[ej] Lucimski, mp.

Pokorna suplika [miasta Brdowa]

do JWW Lustratorów od Stanów sejmujących wyznaczonych, nro 25-to [s. 621] JWW PP od Stanów sejmujących wyznaczeni Lustratorowie.

Miasto JKM Brdow, notę pokrzywdzeń spisana do JWW podać i o rezolucją na nich upraszać umyśliło. Co się tycze granic, w tych wieś JKM Świętosławice jeszcze za posesji JMP Burdzinskiego⁴⁴³ grunt do miasta Brdowa należący przywłaszczyła sobie i gdy miasto gruntu swego broniło, JMP Burdzinski manifest w grodzie przedckim przeciw miastu JKM Brdowu zaniósł i terażniejsi posiadacze teje wsi Świętosławic⁴⁴⁴ gront ten [w] pieniądze je mieć oświadcza.

Co się tycze robocizny JW hrabi staroście naszemu podług prawa i lustracji⁴⁴⁵, aby każdy gospodarz we żniwa robił dni 3, ale nie masz, z czego,

⁴⁴³ *Franciszek Brodziński i Małgorzata z Grabskich w latach 1785–1788 byli dzierżawcami tenuty skaszynskiej, w skład której wchodziła wieś Świętosławice (LWWK 1789, cz. III, s. 204). Podczas lustracji w 1765 miasto skarżyło się na zajęcie gruntów leżących nad jeziorem (dziś Jezioro Brdowskie) przez poddanych ze wsi Świętosławice (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 180–180v).*

⁴⁴⁴ *Wieś Świętosławice podczas lustracji w 1789 należała do dzierżawy skaszynskiej w posiadaniu Józefa i Mateusza Ujazdowskich (LWWK 1789, cz. III, s. 205–208).*

⁴⁴⁵ *Lustracja z 1765: ludzi posyłałi do Bylic, do żniwa, lub do innej robocizny (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 178v, Tab. 16, k. 90v). Mieszczanie 22 VIII 1778 otrzymali glejt królowski od mocy i gwałtu ze strony Rafała Gurowskiego, skarżyli się także na zajęcie grun-*

czyli z placów, czyli włók jedynie. Pamiętają gospodarze miasta JKM Brdowa, że tylko dni 60 robili⁴⁴⁶. Że, zaś miary od mlewidła słodów podług przywilejów miasto Brdow owies JW starości daje od wyrobków piwa, dla których młyn w Brdowie być powinien, a że ten nie znajduje się, więc danine owsa próżno JW starosta odbiera.

Co się zaś tyczy jęczmienia, ten sprawiedliwie miasto Brdow oddaje. Wrąb wolny na opał jest miastu na borach królewskich pozwolony, a tego borowy broni i siekiery miejskie zabiera. Wolność łowienia ryb za brodniami i watkami w jeziorze pozwolona⁴⁴⁷, a JW starosta tegoż zakazuje.

Departament Policzej pozwolił swoją rezolucją miastu Brdowu z kasej propinacyjnej wziąć pieniądze na wystawienie ratusza, które pozwolenie już rok dziewiąty za zaświadczeniem JW starosty jak jest dane, żąda miasto od JWW PP potwierdzenia, aby ratusz ile jest potrzebny w mieście, wystawiony od mieszczan być mógł z kasy propinacyjnej oraz we wszystkich punktach w tej nocie wyrażonych o zakonotowanie w terażniejszej [s. 622] lustracji i oddanie rezolucji miastu JKM Brdow JWW PP uprasza.

Wierni poddani:

Marcin Osękowski, bormistrz, znakiem krzyża piórem trzymany +;
 Jan Pieczontkiewicz, wiceburmistrz, piórem trzymany +;
 Antoni Sypniewski⁴⁴⁸ +, Ignacy Klimkiewicz +, Walenty Szczepanski +,
 Andrzy Przygodzki + radni. Grzegorz Smętkiewicz, wójt, mp.,
 Idzi Pawełkiewicz, wice wójt +; Tomasz Więckiewicz +, Mikołaj Knapkiewicz +, Jozef Skalinski + asesorowie; Piotr Sypniewski z pospółstwa +;
 Wojciech Jaronkiewicz +, Antoni Jasinski +, Mateusz Nawrocki +,
 Mikołaj Przybyłowski +, Michał Mańkowski +, Szczepan Adamczewski +,
 Jan Zawilski +, Łukasz Skwiałkiewicz +, Jan Pokrywczyński +,
 Jozef Miralski +, Jozef Raykowski +, Tomasz Głowacki +,

tów i łąk miejskich przez tegoż Gurowskiego (AGAD, Sig., 34, k. 81; AGAD, KK 78, k. 148–150). Natomiast Gurowski w manifestach z 30 XII 1778 i 19 VI 1779 oskarżał miasto o zabranie ról folwarcznych (APP, Konin grodzkie, 117, k. 250v–251, 411–411v). Dekret Stanisława Augusta z 28 I 1780 dotyczył skarg mieszczan Brdowa związanych z krzywdami doznawanymi ze strony Gurowskiego (ibidem, 119, k. 7–23).

⁴⁴⁶ Według lustracji z 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 180v–181).

⁴⁴⁷ Na podstawie przywileju Stanisława z Górk, starosty kolskiego z 7 III 1562 dla Brdowa; w transumpcie z 14 V 1766 Stanisława Augusta (AGAD, KK, 30, s. 617–625).

⁴⁴⁸ 27 IX 1781 odbyły się w Brdowie wybory burmistrza, jako kandydat był zgłoszony Antoni Sypniewski (nieobecny w tym czasie w Brdowie, który nie wyraził zgody na kandydowanie). Rafał Gurowski 30 IX wniósł skargę do akt wójtowskich na nieprawą elekcję. List królewski z 12 XII 1781 nakazywał przeprowadzenie powtórnych wyborów na urząd burmistrza (AGAD, KK, 70d, s. 221–223).

Bartłomi Baulinski +, Szyman Łazniewicz +, Tomasz Jurkiewicz +,
 Łukasz Pawełekiewicz +, Jan Czyplinski +, Wandrzy Jabłonski +,
 Szyman Jabłonski +, Jan Pawełekiewicz +,
 Stanisław Bałkiewicz, pisarz przysięgły, mp.

[s. 627] LUSTRACYA W WSI KRAMSKU⁴⁴⁹
 ekspedycyjowana r. 1789

[ZAFUNDOWANIE JURYSDYKCJI LUSTRATORÓW]

[s. 629] Nro 1. Działo się w Kramsku w wsi JKM dn. 12. m. września r. 1789.

Na mocy prawa w roku płynącym uchwalonego⁴⁵⁰ nakazując komisye powiatowe do wyciągnięcia intrat tak z dóbr duchownych, ziemiańskich, jako i królewskich, którego prawa gdy komisarze tąż konstytucją wyszczególnieni dopełniając do miasta JKM Konina, a powiatu swego w województwie kaliskim leżącego, po wydanych inotescensjach przez JW Stefana Leszczyc Zielonackiego, podkomorzego kaliskiego, a tej komisyi prezesa dzień 16 lipca do zjazdu wyznaczony, na który w zupełnym komplecie zjechawszy się jurysdykcyą swoje komisarską zafundowawszy, najprzód do wybrania z pomiędzy siebie za lustratorów żadnej królewskiej nieposiadających przystąpili, przystąpiwszy i nas niżej podpisanych wybrawszy przysięgę prawem r. 1764 wykonać nakazali w te rotę: „Ja, Wojciech, ja Nepomucen, ja Antoni⁴⁵¹ przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Trójcu[!] Ś[w]. Jedynemu iż przy lustracyi mi powierzonej osobicie, a nie przez inne osoby inwentarze i rejestra impertancyi wszystkich in genere królewskiej od posesorów lub komisarzów bądź gubernatorów lub dyspozytorów ich podane [s. 630] wiernie i sprawiedliwie na groncie rewidować i co do intrat należy weryfikować i poprawiać z należytem wypytaniem się i pilnością o dochodach będę, nie folgując ani respektem i przyjaźnią na przyjaciela i krewnego, ani nienawiścią na nieprzyjaciela nie uwodząc się, ani podarunków i obietnic żadnych ani przed, ani podczas, ani po lustracyi od nikogo brać i akceptować nigdzie nie będę, nadzwyczajną mi tylko postanowioną pensją i suficyencyą mi dla koni najwięcej 12, taryfe sprawiedliwą kwarty uformuje i te lustracyją w czasie

⁴⁴⁹ Obecnie Kramsk, wieś gminna w pow. konińskim.

⁴⁵⁰ Konstytucja sejmowa z 30 V 1789.

⁴⁵¹ Wojciech Sokółowski, Jan Nepomucen Dobrzycki, Antoni Rudnicki.

wyznaczonym nie zasłaniając się niczym, tylko jedną prawdziwą chorobą skończyć i włożony na mnie obowiązek lustratorski dopełnić starać się będę. Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna Męko Syna Jęgo”.

Którą przysięgę wykonawszy i instrukcją z taksą produktów ziemiańskich odebrawszy, po skończonej naszej lustracji w starostwie kolskim na gront wsi Kramska zjechawszy, się jurysdykcją nasze lustratorką sposobem zwyczajnym w przytomności JW Krystyny z Dominikowskich⁴⁵², niegdy, JW Jozefa Brzezinskiego⁴⁵³ kasztelana kruszwickiego małżonki, wsi Kramska podług praw sobie służących posesorki, oraz ławników i gromady zafundowawszy, złożenie przywilejów i lustracyów dawniejszych [s. 631] natychmiast nakazujemy.

[REWIZJA PRAW POSESORA]

Złożyła JW kasztelanowa przywilej Najjaśn. Augusta III, króla polskiego, pod dn. 6. m. listopada w r. 1754⁴⁵⁴, którym przywilejem śp. August, król, po dobrowolnym ustąpieniu niegdy ur. Antoniego Raciąskiego wieś Kramsko tymże JW niegdy Jozefowi i Krystynie z Dominikowskich, pozostałej wdowie, Brzezinskim, kasztelaństwu kruszwickim, z wszystkimi tejeze wsi przyległościami w dożywocie oddaje. Złożyła cesye 2 w grodzie radziejowskim pod dn. fer. 2 ante f. Nativitatis D[omi]ni n[o]stri Jesu Ch[ri]sti [23 XII] r. 1754, jedne na też wieś Kramsko, drugą na wójtostwo w tejeze wsi będące, któremi niegdy ur. Antoni Raciąski czyni zlewek prawa swego na osoby JWW Brzezinskich, kasztelaństwa kruszwickich. Złożyła gromada z ławnikami lustracye 2; jedne pod r. 1661, drugą 1765⁴⁵⁵, pod którym złożeniu te wszystkie przejrzawszy do indagacyi prowentów stałych i pewnych zysk skarbowi publicznemu przynoszących, przystępujemy.

⁴⁵² *Krystyna Dominikowska.*

⁴⁵³ *Józef Brzeziński, pisarz grodzki radziejowski w 1755, sędzia ziemski inowrocławski w 1757, kasztelan kruszwicki 1779–1782, zm. przed 20 I 1783. Krystyna Dominikowska 12 IX 1783 wniosła do oblaty Rejestr rzeczy ruchomych i nieruchomości i sum w gotowiznie odebranych, weksłów i kart ręcznych wraz z poprzysiężeniem spisany, pozostałych po Józefie Brzezińskim. 12 I 1784 Józef Rudnicki oblatował Obrachunek sum depozytowych w Warszawie (APP, Konin grodzkie, 154, k. 497–514v, 516–519; ibidem, 155, k. 4–4v).*

⁴⁵⁴ *AGAD, Sig., 28, s. 408 — z datą 16 XI. Antoni Raciąski otrzymał w dożywocie Kramsk na podstawie cesji z 18 XII 1735 ojca, Jakuba (APP, Konin grodzkie, 77, k. 38). Kilka lat później, na podstawie nadania Stanisława Augusta z 28 VI 1769, w Kramsku mogły odbywać się jarmarki 4 razy do roku (AGAD, Sig., 47, s. 141).*

⁴⁵⁵ *LWWK 1659–1665, cz. I, s. 154–155. Podczas lustracji 16 IV 1765 i w 1774 dzierżawcą był Józef Rudnicki burgrabia inowrocławski (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 183v–186, Tab. 16, k. 98–99v; APP, Konin grodzkie, 143, k. 169–169v).*

Przystąpiwszy, a że ta wieś Kramsko wspólnie z wójtostwem złączona i dezertą Osowce⁴⁵⁶ zwaną miawszy role lustracyami objęte do folwarku przyłączone, a te teraz pomiędzy gromadę wsi Kramska rozdane [s. 632] i podzielone, z których tabeli krescencyi JW kasztelanowa nie składa, tylko się do kompliancy pomiędzy niegdy JW Józefem Brzezinskim, kasztelanem kruszwickim, z jednej, a gromadą teźże wsi z drugiej strony pod dn. 1. m. lutego w r. 1781 udziałaną na terminie komisji z dekretu Referendaryi Koronnej wypadłej odwołuje się i te nam składa, która to komisja na zjeździe swym teź kompliancą swym utwierdziła dekretem⁴⁵⁷.

Przeto my, lustratorowi teź przeczytawszy kompliancą złożenie tabeli z wyszczególnieniem sum wszystkich teź kompliancę objętych stały i pewny dochód przynoszących niemniej z propinacyi, czynszów, sepów, kapłonów, jaj, nakazujemy i oneź zaprzysiąc. Złożyła, którą my zlikwidowawszy i zweryfikowawszy do wysłuchania przysięgi teźże JW kasztelanowej przystępujemy. Przystąpiwszy rotą prawa przepisanego⁴⁵⁸, wykonała: „Ja Krystyna, przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu w Trójcy Ś[w]. Jedynemu, jako podana przeze mnie intrata majątności wsi Kramska w niczym na pokrzywdzenie ofiary dla Rzplitej zmniejszona i utajona nie jest. Tak mi Boże dopomóż”.

[INTRATA I WYZNACZENIE KWARTY]

Po którym wykonaniu skazuje się intraty rocznej z wsi Kramska złp 1875 gr 23 szeląg [0]. Przypada, [s. 633] więc na Skarb, dwie kwarty rachując złp 937 gr 26, szel. 2, dla weryfikacyi przyłącza się tabela sub nro 1.

Bory i lasy

Ta wieś boru sosnowego nie ma teraz w posesyi, gdyż jej, jak mamy z indygyacyi, jest przemocą odjęty do wsi ziemiańskiej Wysokie⁴⁵⁹, zwanej, a to

⁴⁵⁶ Obecnie wieś w gminie Kramsk.

⁴⁵⁷ Dekret z 19 II 1781. Dobrowolna ugoda z 23 II 1781 pomiędzy gromadą Kramska a Józefem Brzezińskim (AGAD, KK, 89c, s. 40–43, w liście królewskim potwierdzającym prawa Płoteckich do młyna w Kramsku).

⁴⁵⁸ VL, t. 9, s. 92, punkt 4.

⁴⁵⁹ Hilary Borzęcki kupił 2 X 1788 za 18 tys. zł od Józefa Drywa Zakrzewskiego, pisarza grodzkiego pyzdrowskiego wsie Wysoka, Wielany i Podgór. Intromisja odbyła się 16 X 1788 (APP, Konin grodzkie, 87, k. 90). W 1789 sprzedał (za kontraktem z 7 XII 1788) wieś Wysoką z przyległością Smolnik Maksymilianowi Mielżyńskiemu, szambelanowi królewskiemu 1758, pisarzowi wielkiemu koronnemu 1775, zm. 1 I 1799 (Teki Dworzaczka). Obecnie wieś Wysokie w gminie Kramsk.

już od lat kilkunastu, którego szerokości i długości jest na pół mile. Las zaś w tej wsi jest użyteczny na popioły, potazie, w którym się znajduje różnego rodzaju drzewo na wyrobek użyteczne. Ten las oblewają wody od rzeki Warty ciągnące się. Zaleciliśmy JW kasztelanowej ustanowienie borowych, których dotychczas nie było z poprzysiężeniem pilnego strzeżenia, do których utrzymania gromada Kramaska dołożyć się ma przez miany użytek w komplancacyi wyżej wspomnianej⁴⁶⁰.

[Granice]

Granice w tej wsi podpadają kontrowersyi nie tylko z wsią rzeczoną Wysokie, ale z wsiami Podgur i Bielczew zwanemi ziemiańskimi⁴⁶¹, które to kontrowersye ubi de iure odsyłamy.

Skargi

Te nam podane przez strony spisane i podpisane do tej przyłączamy lustracyi. Zaszła najpryncypialn[i]ej skarga od gromady wsi Kramaska, że są od ks. proboszcza⁴⁶² uciemiężeni, który to ks. proboszcz Kramaska przemocą z ogrodów przy chałupach będących, jako i od parobków z przysieków dziesięciny wydawać sobie każe i za kolęde, lny, konopie i pieniądze.

My widząc to ucieśnienie ludu JKM Kramaska zakazaliśmy gromadom wydawania nad prawa tych przywłaszczających sobie zysków temuż ks. proboszczowi, którą to lustracyą wraz z inwentarzem skończywszy rękami własnymi podpisujemy. Dan, jako wyżej.

Wojciech z [Warzymowa] Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Leszczyc Dobrzycki,

podstarosta grodzki wschowski, lustrator, pióro trzymający mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

⁴⁶⁰ Z 1 II 1781.

⁴⁶¹ *Wieś Podgór w 1789–1791 należała do Maksymiliana Mielżyńskiego (Chodyła, s. 70), obecnie wieś w gminie Kramsk; podobnie wieś Bilczew (ibidem, s. 50), dziś w gminie Kramsk.*

⁴⁶² *Ks. Jakub Bronowski był proboszczem w Kramsku w 1764 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 184v). Wizytacja z 1765–1766 wspomina o plebanie Jakubie Bronowskim oraz wikarym Janie Śniecińskim (ADWł., Wiz. 63, k. 235–239).*

[s. 635] Tabela dochodów trzechetnych z wsi JK M Kramaska
w województwie kaliskim a powiecie konińskim sytuowanej w czasie lustracyi dn. 14 września r. 1789 podana.

	Propinacya				Danina		Czynsz pieniężny			
	piwo		wódka		kapł- ny	jaja				
	beczki	gar.	gar.	kw.	szt.	kopy	zł	gr	szel.	
r. 1786	61		270		36	9	1600			
r. 1787	50	8	250		36	9	1600			
r. 1788	55	40	260		36	9	1600			
Z rudyńku Osowca Małego										
w r. 1786									60	
w r. 1787									60	
w r. 1788									60	
Intraty trzechetnej	166	48	780		108	27	4980			

Brzezinska k[kasztelanowa] k[kruszwicka], mp.

Wypada intraty na rok jeden

Piwo	Wódka		Ka- pło- ny	Jajca	Taksa danina intratę składających się			Do dworu intrata			Do Skarbu Koronnego			
	gar.	kw.			szt.	kopy	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr
55	40				2				111	3	1	937	26	2
		260				10			86	20		Wypada na Skarb złp dziewięćset trzydzieści siedem gr dwadzieścia sześć szelagi dwa		
			36			10			12					
				9		20			6					
									1660					
55	40	260	36	9					1875	23	1			

Z propinacyi piwa

Z propinacyi wódki

Z kapłonów

Z jajec

Czynszu rocznego

Summa wynosi

Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 636] Nro 1, K r a m s k o

[s. 637] Następuje inwentarz wsi tejez Kramska sub nro 1

[s. 639] Nro 1 Inwentarz

My, lustratorowi po zakończonej lustracyi w starostwie kolskim czyniąc [zadość] prawu nam przepisanemu względem opisania stanu dóbr królewskich, do wsi JKM Kramska w starostwie konińskim znajdującej się przystępujemy i do lustracyi naszej przyłączamy.

K r a m s k o

Wójtostwo w Kramsku. — D w ó r, w którym na jednej stronie jest pokój 1 i drugi pomniejszy, schowanie na drugiej stronie, izba czeladna, komora, sień. Ten cały budynek pokryty słomą, reparacyi przyciesiów potrzebuje. Dalej za dworem stoi s z k ó ł k a o 1 izbie i sieni naokoł, drzewo opalone, poszycie słomiane. M i e l c u c h stary z gruntu zły słomą pokryty, statki gruntowe te się znajdują, jako to: kocioł beczkowy dobry, kadzie dwie zawierające w sobie beczek starej miary 11, które kadzie reperacyi obręczów dużo potrzebują, korytko do staczania piwa stare dobre, lej stary. Więcej statków gruntowych nie masz. W tym mielcuchu jest sień, izba i komora. Ozd pod dranicami z gruntu zły, kubeł dla [s. 640] świni zły.

G o r z a l n i a do pół nowa, a druga połowa stara zła, w której brandmury, kominy, z gruntu złe na okół przezdrzyta. Dach dranicami dany dobry, statków ani garcy gruntowych nie masz. Kurniki pod jednym dachem w trzech przegrodach, na których poszycie złe. S t a j n i a z wozownią, na których poszycie z słomy z gruntu złe. S t o d o ł y 2 z gruntu złe, jedna z nich połowa obalona. S p i c h l e r z z wystawą z komorą bez posowy pod snopkami z gruntu zły. O b o r a także z gruntu zła. Ogrody 2, na jednym półstajowych zagonów 20, na drugim zagonów półstajowych 22. Ogródek trzeci mały pusty w zagonów małych 7.

Budynki wiejskie. — Gospodarze rolnicy. — 1-mo. Paweł Szady ma chałupę, stodołę, oborę nowe. Stodoła druga stara, chlew stary, sałeczek nowy. Ogród ma przy chałupie w stajowych zagonów 7. Role ma w 3 pola: na oziminę składów 36, na jarzynę 36, na ugor 36, na przeczach do 3 pól ma składów 26, nowiny składów 16, łąkę ma na siana for 10. Inwentarz: koni 2, wołów 2, krowa 1, świni 3. Zaciągu nie robi. Czynszu do gromady płaci zł 72, kapłonów 2, jajec mendeli 2 oddaje.

2-do. Andrzyj Skoczylas ma chałupy 2, jedna nowa, druga stara zła, w której ma złożenie Walenty [s. 641] Lisoski. Stodoła, sołek, obora, chle-

wiki, wszystko nowe. Stodoła druga stara, zła. Ogród ma w zagonów stajowych 8. Za łączką ogród w zagonów małych 8, ogród drugi pomniejszy w kawałków 8. Role ma w 3 pola, w każde pole po składów 18, przecze ma tych ról w składów 17. Niwy żadnej nie ma. Siana z łąk sprzęta for 9. Inwentarz: koni 1, wołów 2, krów 4, jałowica 1, cieląt 5, świni 3, prosiat 3. Zaciągu nie robi, tylko płaci do gromady na rok zł 48, kapłona jednego, jajec 20.

3-tio. Maci[ej] Piguła, ławnik, ma chałupę dobrą. Stodoła, obórki 2, komora, dobre. Ogród w zagonów stajowych 8. Rolą ma w 3 pola składów 58. Przeczów składów 9. Siana miewa z łąki for 4. Inwentarz ma: wołów 3, krów 3, ciele 1, świni 6. Zaciągu nie robi. Płaci do gromady zł 36, kapłona jednego, jaj mendel 1.

4-to. Wawrzyniec Lesniewski ma chałupę, stodołę, oborę z chlewem, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów stajowych 7, na tym ogrodzie odłogu ma zagonów półstajowych 6. Rolą i przecze ma porówno jak Maci[ej] Piguła sub nro 3-tio. Siana z łąki miewa for 4. Inwentarz: wołów 2, krów 1, cieląt 2, świni 1, prosiaków 4. Płaci czynsz, kapłony i jaja po równo jak Maci[ej] Piguła.

5-to. Franciszek Spychała ma chałupę dobrą, sal[ł]ek i stajenkę nowe, stodoła i obora dobre. Ogród ma przy chałupie w zagonów stajowych dobrych 15. Role ma tak jak Paweł Szady, sub nro 1-mo. Przeczów ma wszystkich składów 25. Obsiewa na wspólnie z Woyciechem Draskiem, [s. 642] który swej chałupy nie ma. Siana z łąk miewa for 8. Inwentarz: koni 4, krów 3, cielaków 5, świni 5, prosiaków 1. Płaci z tego do gromady zł 72, kapłonów 2, jaj mendeli 2.

6-to. Maci[ej] Koscielniak ma chałupę, obórkę stare, stodółka dobra, spicherek nowy. Ogród ma w zagonów małych 12, sad przy chałupie. Rolą ma w 3 pola, składów 54. Przeczów składów 9, w łąkach składów 20. Siana z łąk zbiera for 9. Inwentarz: krowę 1, cieląt 3, świnię 1. Płaci do gromady czynszu zł 36, kapłonów 2, jaj mendel 1.

7-mo. Tomasz Gozdz ma chałupę, stodołę, dobre, chlewy i komórka nadstarzałe, ogródki małe 2, na których chmiel zasadzony, sadek mały przy chałupie, ogród ma w zagonów stajowych 12. Rolę i przecze ma po równo z Andrzejem Skoczylasem sub nro 2-do. Siana z łąk miewa for 9. Inwentarz: wołów 2, koń 1, krów 2, cielę 1, świni 3, owiec 15, pszczół pińkow 10. Płaci z tego zł 48, kapłon 1, jaj szt. 20.

8-vo. Tomasz Adamczyk ma chałupę nową 1, drugą chałupę ma dobrą, w której mieszka Jozef Adamczyk, brat jego. Sadek, obora z chlewem,

stajenką, owczarnią, dobre, stodoły, nowa i stara dobre, ogród ma w zagonów stajowych 8. Chmielniczek mały, ogródek u brodu w zagonów małych 6. Roli i przecze ma po równo z Pigulą sub nro 3-tio, nowiny w łąkach ma składów półstajowych większych 14, na pańskim folwarku sieje roli składów 74. Siana z łąki swojej miewa for 6, z pański for 4. Inwentarz: koni 2, wołów 2, krów 4, jałowicę 1, ciele 1, świni 2, proszczaków [prosiaków] 6, owiec 11. Płaci gromadzie zł 22, kapłonów 2, jaj mendeli 2. Jozef [s. 643] Adamczyk sieje na pańskim folwarku składów 9, z których płaci do gromady zł 3. Ma inwentarz takowy to jest krowę 1, jałowego 3, świni 3.

9-no. Jan Gruby ma chałupę, stodołę, szałek, chlewik, obora, dobre. Ogroda nie ma. Roli ma wszystkiej w łąkach składów 74. Nowiny składów 15. Siana miewa z łąk for 6. Inwentarz: wołów 2, krów 3, jałowego 1, świni 3, małych 5. Płaci z tego gromadzie zł 36, kapłona jednego, jaj mendel 1.

10-mo. Woyciech Krzykacz woźny, ma chałupę, stodołę z oborą, dobre, ogród ma w zagonów mniejszopółstajowych 7, drugi ogród w zagonów półstajowych 12. Roli ma wszystkiej z przeczami składów 80. Łąki ma siana for 6. Inwentarz: wołów 2, krów 2, jałowego 2, świni 1, prosiąt 4. Płaci do gromady zł 36, kapłona jednego, jaj mendel 1.

11-mo. Jan Rusniak ma chałupę, stodołę, obory, chlewy, szałek, spichek, wszystko dobre. Stodoła druga z chlewem stara zła. Ogród w zagonów stajowych 8, w końcu łąki kawałków 7. Roli wszystkiej ma składów 126. Siana miewa z łąk for 10. Inwentarz: wołów 2, krów 3, cieląt 3, świni 4, proszczaków 2, pszczoł piniek 1, owiec 6. Płaci z tego do gromady zł 72, kapłony 2, jaj mendeli 2.

12-mo. Gasper Przybyłowicz ma chałupę, oborę, stodołę, chlewy, wszystko nowe. Ogród ma w zagonów mniejszych półstajowych 7. Roli ma wszystkiej składów 80. Łąkę na siana for 6. Inwentarza konie 2, źrebie 1, krów 3, jałowego 2, świni 3, pszczoł pinków 7. Płaci do gromady zł 36, kapłona jednego, jaj mendel 1.

[s. 644] 13-mo. Stanisław Bąk ma chałupę, stodołę z oborą, dobre, obora druga stara, chlewik mały, ogród ma w zagonów półstajowych 7, ogródek w kawałków 5, roli wszystkiej ma w polu składów 80, z pańskiego folwarku sieje roli składów 70. Siana miewa for 6. Inwentarz: koni 1, wołów 2, krów 3, świni 3. Płaci z tego do gromady zł 42, kapłonów 2, jaj mendel 2.

14-to. Jakob Lesniewski ma chałupę, stodołę, oborę, nowe, ogród ma przy chałupie w zagonów mniejszych półstajowych 8, drugi ogród w zagonów stajowych 7, trzeci ogródek w zagonów małych 3, roli ma wszystkiej

składów 80. Siana miewa for 6. Inwentarz: wołów 3, krów 3, jałowego 2, cieląt 3, świni 2, proszczaków 2, pszczoł pińków 3. Płaci do gromady zł 36, kapłona jednego, jaj mendel 1.

15-to. Jan Piasecki ma chałupę, stodołę, oborę, chlewy, wszystko dobre, ogród ma w zagonów stajowych 8, drugi ogród w zagonów małych 9, roli wszystkiej ma składów 128. Siana sprząta for 9. Inwentarz: koń 1, wołów 2, krów 3, cieląt 2, świni 6, owiec szt. 12. Płaci do gromady zł 72, kapłonów 2, jaj mendeli 2.

16-to. Piotr Bąk ma chałupę, stodołę, chlewy nowe, obora i sołek stare dobre, stodoła druga stara dobra, ogród ma w zagonów stajowych 4, roli ma wszystkiej składów 78, w łąkach nowiny składów 15. Przeczów na Bielczewie składów 8, na pańskim folwarku sieje składów 74, tamże w łąkach sieje składów 11. Siana sprząta forę 1, z swej łąki sprząta siana for 9. Inwentarz: koni 2, wołów 2, krów 5, jałowego 3, [s. 645] cieląt 3, świni 3, proszczaków 8, owiec szt. 16. Płaci z tego do gromady czynszu zł 72, kapłonów 2, jaj mendeli 2.

17-mo. Woyciech Piguła ma chałupę starą. Stodoła i chlewy 2 stare, sałek nowy, wszystko dobre. Ogród ma w zagonów stajowych 10. Roli ma składów 65, z pańskiego folwarku sieje roli składów 42. Siana miewa for 11. Inwentarz: wołów 2, koni 2, krów 2, jałowica 1, cieląt 2, świni 4, proszczaków 4. Płaci gromadzie zł 72, kapłonów 2, jaj mendeli 2.

18-mo. Woyciech Bobrowski ma chałupę nową, stodoła, obora stare, dobre, sałek nowy. Ogród ma w zagonów stajowych 4, drugiego ogródka zagonów małych 10, trzeciego ogródka zagonów małych 8. Roli w 3 pola składów 78, od granicy Bielczewa składów 4, w łąkach przydatków składów 8, w Raduszynie nowiny składów półwiekszastajowych 8. Siana for z łąk miewa 11. Inwentarz: koni 2, wołów 2, krów 2, zięciowych [krów] 2, jałowica 1, cieląt 4, świni 2, prosiąt 6, pszczoł piniek 1. Płaci gromadzie zł 48, kapłona 1, jajec szt. 20.

19-mo. Urban Rusniak ma chałupę, stodołę, obory z chlewami, wszystko nowe. Ogród ma w zagonów małych 8, roli wszystkiej ma składów 130. Siana z łąk for 9. Inwentarz: koni 1, wołów 2, krów 4, jałowego 2, świni 4, prosiąt 2, owiec 12, kóz 2. Płaci gromadzie zł 72, kapłonów 2, jaj mendeli 2.

20-mo. Błazyi Goyśc ma chałupę, oborę z chlewami, nowe, stodoła stara. Ogród ma nad lasem zagonów małych 8. Roli ma w 3 pola, z pańskiego folwarku składów 54, przeczów do tej roli składów 11, w łąkach przeczów

składów 15. Siana z łąk sprząta for 5. Inwentarz: wołów 2, klacz 1, krów 2, ciele 1, świnia 1, prosięczaków 2. Płaci z tego do gromady zł 36.

[s. 646] 21-mo. Mikołaj Pendziwiatr ma chałupę, stodołę, nowe, obórka stara, chlew stary. Ogroda nie ma. Roli sieje na pańskim folwarku składów w 3 pola 48. Przeczów ma składów 9, w łąkach składów 10. Siana miewa for 5. Inwentarz: wołów 2, cielaków 2, świni 2, pszczoł piniek 1. Płaci z tego do gromady zł 24.

22-do. Mikołaj Bobrowski ma chałupę, oborke, dobre, nowe, stodółkę stawia. Ogród ma w zagonów stajowych 8, lecz ten nieużyteczny. Roli na pańskim folwarku wszystkiej ma składów 74. Siana miewa for 4. Inwentarz: wołów 2, świni 1, prosięczaków 2. Płaci do gromady zł 36.

23-tio. Fabian Zabierek, kowal, ma chałupę, stodołę, oborę, nowe, chlew stary, kuźnia stara. Ogród ma gromadzki w zagonów stajowych 10. Roli ma na pańskim folwarku składów 54, na przeczach składów 10, w Raduszynie w roli chłopskiej składów 15. Siana miewa na for 4 z pańskiej łąki, z chłopskiej łąki for 2. Płaci gromadzie zł 36.

24-to. Kazimierz Gruby ma chałupę, stodołę, nowe, obórke starą. Ogroda nie ma. Rolę ma na pańskim folwarków składów 74. Siana for sprząta 4. Inwentarz: wołów 2, krów 2, cielaków 2, świni 2, pszczoł pińków 2. Płaci z tego do gromady zł 36.

25-to. Piotr Włodarczyk ma chałupę, oborę, stodołę, dobre. Ogroda nie ma. Roli ma na pańskim folwarku składów wszystkiej 54, przeczów do tej roli składów 11, w łąkach przeczów składów 12. Siana miewa for 5. Inwentarz: wołów 2, krów 3, ciele 1, świni 2. Płaci z tego gromadzie zł 36.

26-to. Walenty Drażek ma chałupę i stodołę, także chlewik, nowe. Ogroda nie ma. Roli na pańskim folwarku ma składów 74, płoskę [s. 647] ma w składów 10. Siana z łąk for 10. Inwentarz: wołów 3, krów 2, cieląt 2, świni 4. Płaci do gromady zł 36.

Komornicy. — 27-mo. Woyciech Strykowski ma chałupkę, w której komin stłuczony, chlewiczek mały pusty. Ogródeczek ma mały, pusty, którego nie sieje. Łąkę ma na siana for dwie. Inwentarz: ma krowę 1, ciele 1, świnie 1. Ogród ma w kątach u brodków w zagonów półstajowych 12. Rolą ma za kościołem składów 3, w łąkach składów 3. Płaci z tego gromadzie czynszu zł 12.

28-vo. Jan Chaytas ma chałupę dobrą z chlewikiem. Ogród w zagonów mniejszopółstajowych 5. Rolą ma na pańskim folwarku składów 7. W łąkach siana miewa for dwie. Inwentarz ma: krów 3, ciele 1, świnie 1.

Margorzata Gostynska komorą u niego siedzi, ma świnie 1. Z tego budynku gromadzie płaci zł 12.

29-no. Adam Szewc ma chałupę dobrą, obórkę, stodołę dobre. Ogród w końcu roli ma w zagonów małych 12. Roli ma składów większopółstajowych 36. Siana z łąki sprząta for 10. Inwentarz: wołów 4, krów 2, cielaki 2, świnie 1.

30-mo. Margorzata, wdowa, żona niegdy Mikołaja Szewca, ma chałupkę podstarzałą, komin u niej potłuczony, stodoła stara, obora z chlewami dobre. Ogród ma przy chałupie, stajowych zagonów 12, nowinę W Łękach nazwane składów pomniejszych 20, ku Raduszynie składów półstajowych 8. Siana miewa z łąk for 8. Inwentarz: wołów 3, krów 3, cieląt 2, owiec 8, świni 3, prosiąt 3. Płaci do gromady czynszu zł 18, jaj 8.

31-mo. Michał Bartnik ma chałupę, stodołę, oborę z chlewikami, dobre, sałek dobry. Ogródek ma [s. 648] malutki. Roli ma wszystkiej składów 31. Siana miewa for 6. Tę rolę powspół z Franciszkiem Bekasem używa i u niego komorą siedzi. Inwentarz mają: świni 3, kóz 5. Płacą do gromady zł 8, jaj 8.

32-do. Jadwiga, wdowa, ma chałupę dobrą, w której komin potłuczony, z chlewikiem. Ogródek ma w zagonków małych 3. Inwentarz: cielę 1, prosię 1. Czynszu żadnego nie daje.

33-tio. Walenty Pędziwiatr chałupy nie ma, mieszka u Mikołaja, syna swego. Ogród ma w zagonów półstajowych 12, drugi ogródek na Raduszynie zagonów mniejszych 6. Roli w łąkach ma składów 11, tamże kawałów 8. Siana z łąk sprząta for 4. Inwentarz: krowa 1, ciele 1, świni 1, pszczoł piniek 1. Płaci gromadzie czynszu zł 18, jaj 5.

34-to. Błazyi Owczarz ma chałupę dobrą, chlewy 3 i stodoła, stare. Ogród ma w kawałków 6. Roli ma w łąkach na nowinie składów 29, na pańskim folwarku sieje składów 4. Siana miewa z łąk for 5. Inwentarz: krów 2, ciele 1, owiec 19, świni 3. Płaci gromadzie zł 18, jaj 8.

35-to. Woyciech Bobrowski ma chatę starą złą, komin potłuczony, z stodółką, obórką, złe. Ogródki ma 2 w zagonków 14. Ogród u brodu w zagonów stajowych 14. Ma roli na pańskim folwarku składów 10, nowiny składów 5. Siana miewa forę 1 i pół. Inwentarz: świnie 1. Płaci z tego czynszu zł 5.

36-to. Stanisław Chatłas ma chałupę nową, w której komin potłuczony. Ogród ma w zagonów mniejszopółstajowych 6. Roli żadnej nie ma. Siana sprząta poł fory. Inwentarza nie ma [s. 649] prócz świni. Płaci z tego do gromady czynszu zł 2.

37-mo. Jakub Marszewski, s z e w c, ma chałupę dobrą, nową, w której komin potłuczony, chlewik przy chałupie nowy. Ogroda ani roli nie ma. Inwentarz: krów 2, świni 1, prosiąt 2. P ł a c i z tego do gromady zł 1.

38-vo. Mateusz Szkalski ma chałupę nową, chlewiczek przy chałupie mały, nowy. Ogroda nie ma. Sieje z pańskiego folwarku składów 8. Siana sprząta forę jedną. Inwentarza żadnego nie ma prócz świni 1. P ł a c i do gromady zł 4 gr 15.

39-no. Szyman Grzegorzewski ma chałupkę z chlewikiem, dobre. Ogrodu ma zagonów małych 6. Sieje roli z pańskiego folwarku składów 10. Siana zbiera for 3. Inwentarz[a] żadnego nie ma prócz świni 2. P ł a c i z tego do gromady zł 14.

40-mo. Bartłomi Bąk ma chałupę i obórkę, nowe, komin potłuczony. Ogród ma w zagonów małych 6. Inwentarz: krowę 1, cielę 1, świni 1. P ł a c i z tego do gromady zł 1.

41-mo. Maci[ej] Grzegorzewski ma chałupę małą, dobrą, w której komin potłuczony, stodołę starą. Ogród w zagonów małych 4. Roli na nowinie w łąkach składów 10, z pańskiego folwarku ma roli składów 10. Siana sprząta forę 1. Inwentarz: krowę 1, jałowicę 1, cielę 1, świni 2. P ł a c i z tego wszystkiego do gromady zł 14.

42-do. Wojciech Kozłowski ma chałupę nową, obora, stodoła dobre, chlewik zły. Ogród ma w zagonów małostajowych 20. Rolą na łąkach ma składów 9. Siana miewa z łąki for 4. Inwentarz: koń 1, wołów 2, krów 2, cieląt 2, świni 1, proszczaków 2, pszczoł pińkow 3. P ł a c i c z y n s z u do gromady zł 12, jaj 8.

[s. 650] G o ś c i n i e c. — Jozef Smigielski mieszka w gościncu, piwo, wódkę szynkuje. Ten g o ś c i n i e c stary o 1 izbie, komorze i sieni i izdebce posowa popsuta. Cały ten budynek snopkami posyty, stary. Innego żadnego budynku nie ma. Ogród ma w polu w półzagonów stajowych 100. Łąkę ma na siana for 3. Roli prócz tej powyżej żadnej nie ma. Inwentarz: klacz 1, źrebie 1, wołów 2, krów 1, jałowego 2, świni 1, prosiąt 1. Zaciągu nie robi, posługę dworowi jaką rozkazą dopełnia. Czynszu ani daniny żadnej nie daje.

K o ś c i o ł. — Ten k o ś c i o ł jest drzewiany⁴⁶³ stary, zły, na którym dach nowy jest potrzebny. Cmentarz wkoło kościoła stary, miejscami par-

⁴⁶³ Nieznana jest data wybudowania pierwszego drzewianego kościoła parafialnego, przyjęto, że funkcjonował od 1255. Ten lub kolejny kościół został konsekrowany przez Macieja Pstrokońskiego, biskupa przemyskiego i kanclerza wielkiego koronnego 1 XII 1601 pod

chan wyrócony. Dzwonica dobra, w której dzwonów znajduje się 2. Do parafii należą tego kościoła wsie, jako to: Kramsk, Bielczewo⁴⁶⁴, Pąchowo⁴⁶⁵, Jabłkowo⁴⁶⁶, Wysokie⁴⁶⁷, Podgórz⁴⁶⁸, Kuznica⁴⁶⁹, Nowokolonia Drażek⁴⁷⁰, Borki⁴⁷¹, Police⁴⁷², Osowce⁴⁷³ zaś Swiancin do probostwa należy⁴⁷⁴. Budynki księżę. — Plebania pod dranicami dobra, obory, chlewy, stajenka, stodoła, dobre, ogród duży 1. Budynek dwojaki, w którym organista siedzi, z ogrodem i łąką.

Pustkowie Polic⁴⁷⁵ Holendry [zwane]

Antoni Lesniewski ma chałupę, oborę, dobre, stodoła, chlewy stare, stajenka nowa. [s. 651] Roli wszystkiej ma składów stajowych 84. Siana sprzęta for 11. Inwentarz: koni 3, krów 5, jałowego 6, cieląt 2, świni 5, pszczoł pińków 5. Czynszu płaci do gromady złotych 60. Pustych ról ma kawałków 51.

Młyn. — Za kontraktem w posesyi Andrzeja Płoteckiego do lat 50 trwać mający⁴⁷⁶. Ten młyn cały stary zły, na wodzie Zdrownica zwanej⁴⁷⁷, w którym pomieszkania ani wegnania żadnego nie masz prócz jednej

wezwanem św. Stanisława biskupa i męczennika. W 1767 świątynia była całkowicie zniszczona (Liber beneficiorum, t. 1, s. 222).

⁴⁶⁴ *Dziś wieś Bilczew.*

⁴⁶⁵ *Dziś wieś Pąchów.*

⁴⁶⁶ *Obecnie wieś Jabłków.*

⁴⁶⁷ *Dziś wieś Wysokie.*

⁴⁶⁸ *Dziś wieś Podgórz.*

⁴⁶⁹ *Obecnie wieś Kuznica w gminie Kramsk.*

⁴⁷⁰ *Obecnie wieś Drażek.*

⁴⁷¹ *Obecnie wieś Borki.*

⁴⁷² *Obecnie wieś Police w sołtysostwie Milin w gminie Kramsk.*

⁴⁷³ *Obecnie wieś Osowce.*

⁴⁷⁴ *Liber beneficiorum, t. 1, s. 222; dziś wieś Święciec.*

⁴⁷⁵ *Komisja lustracyjna w 1765 odnotowała: na Policach w lesie siedzi niejaka Lesniewska (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 185).*

⁴⁷⁶ *Andrzej i Katarzyna z Kamińskich Płoteccy (i ich sukcesorzy) 15 III 1788 otrzymali zatwierdzenie kontraktu na młyn z 6 XII 1787 (AGAD, KK, 89c, s. 40–43). Dekret Referendarji Koronnej wydany 23 VI 1789 dotyczył sprawy pomiędzy Płoteckimi a Katarzyną Brzezińską oraz Bartłojem Gościckim, ekonomem o odmowę wozenia drzewa i odbywania podróży przez gromadę oraz o naruszenie przez Brzezińską ugody zawartej w 1781. Sąd utwierdził Płoteckich w prawach do młyna. Wyznaczył także sąd komisarski do rozszędzenia pozostałych punktów. Kilka lat później, w 1792 gromada wsi Kramsko i sukcesorzy Andrzeja Płoteckiego wystąpili przeciwko Brzezińskiej w sprawie wykonania wspomnianego dekretu (Księgi referendarji koronnej, t. 2, s. 134–135, 16–161).*

⁴⁷⁷ *Rzeka Wiercica, dopływ Warty.*

nowej stodoły. Tego młyna ustanowionym przez kontrakt posiadicielem na lat 50 przez gromadę Kromsk, jest Andrzyi Płotecki, który ma rozległość swoją, to jest roli wszystkie w dwa pola w płosach gromadzkich składów 33, ogród na Starkowcu zwanym zagonów stajowych 54, za młynem roli składów 7 i kawałów pomniejszych półstajowych 7, tamże kawałów mniejszopółstajowych 5. Łąka, z której siana zbiera for 12. Inwentarza żadnego nie ma. Płaci na rok gromadzie zł 150. Dworowi zaś wieprza 1 na rok tuczy, mlewo słodów i mąki bez zapłaty dworowi czyni.

Pustkowie Osowce

Jakub Modelski ma chałupę, stodołę, oborę, stajenkę, wszystko nowe. Ogroda nie ma. Roli wszystkiej ma składów stajowych 54. Siana sprzęta for 7. Płaci do [s. 652] dworu kramskiego czynszu zł 60. Drogi odbywa dwie o mil 5. Kominowego do dwora na rok oddaje zł 8. Inwentarz: koni 2, krów 4, wolców 2, jałowego 7, świni 1, prosiąt 3.

To skończywszy rękami naszymi podpisujemy. Datum w Kramsku die 12 Septembris 1789.

Woyciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Leszczyz Dobrzycki, podstarości grodzki wschowski,
lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, manu propria.

Memoryał

JWW Lustratorom podany 1789

[s. 655] JWW Lustratorowie od Stanów sejmujących do starostw wyznaczeni.

Mając obowiązek przysięgły krzywd kościoła parochialnego kramskiego przestrzegać, budynki, role, ogrody, łąki i inne należytości kościelne w całości utrzymywać, przeto nie duchem zazdrości obszernych gruntów w wsi Kramsku przez posesorów tejże wsi z gruntów plebańskich aukcyonowanych prowentów pomnożenia budynków. Z budynków plebańskich, lecz szczególnie wymierzając się z powinności, a ukracając sporu i kłotni, broniąc powątpiewania o gruntach i budynkach kościelnych istotnych w grunta i budynki dworskie przeminionych, te krzywdy w tłumaczeniu niższym raczcie JWW PP przyjąć.

Wiadomo JWW PP, że Szwedzi będąc w Polsce wszystkich kościołów erekcyje oryginalne pozabierali. Aby tedy kościoły bez opisanja fun-

duszów pokrzywdzenia nie miały, JOX JM prymas Jan de Lasko⁴⁷⁸, na ten czas z Stanami sejmującymi umówiwszy się, sam w osobie swojej wizytę archidiecezyi gnieźnieński odprawując z ludzi pod przysięgą indagacją czynił gruntów i prowentów kościołom należących w r. 1521, która wizyta subsequentie przez Stany sejmujące aprobowana i za erekcją przyznana była. Kościół, bowiem kramski według tejże wizyty ma sobie przyznane grunta według ekscerptu z tej wizyty wypisanego, który takowy jest: „Que quidem ecclesia ex antiquo habet proventus infrascriptos, et quorum modernus plebanus est in possessione. Et primo, unam aream pro dote plebanali cum horto eidem adiacente satis et latam spatiosam, iacentem inter alias areas cmethonales, videlicet inter aream Alberti Placzek et aream Thomae modo; necnon et alias duas areas, pro vicario unam et pro ministro aliam, penes cimiterium⁴⁷⁹. Item post omnes et singulos agros eiusdem villae⁴⁸⁰ decima manipularis provenit et spectat ad eandem ecclesiam in Kramsko eiusque plebanum, quam decimam idem plebanus conducit curru proprio, ratione cuius cmethones eiusdem villae solvent decimam lini de manso per duos grossos eidem plebano. In super iidem cmethones solvent⁴⁸¹ eidem plebano⁴⁸² pro collenda de manso per unum grossum, tabernatores vero per medium grossum”⁴⁸³.

1-mo. JWJMP Brzezinska, kasztelanowa kruswicka, wsi Kramska za przywilejem królewskim dożywotnia pani popisu[s. 656]je się z lustracją w r. 1(510) opisaną, w której opisany folwark, ale nie wyraża, czyli dworski, czyli wójtowski, czyli plebański na północ przy cmentarzu leżący⁴⁸⁴.

2-do. Ta lustracja w r. 1510 spisana nie wyraża, czyli zeznawający chłopci pod przysięgą zeznawali. Lecz w późniejszym czasie, w r. 1521,

⁴⁷⁸ *Jan Łaski (1456–1531), arcybiskup gnieźnieński i prymas polski 1510–1531, kanclerz wielki koronny od 1503.*

⁴⁷⁹ *W Liber beneficiorum, t. 1, s. 222, po tym słowie następuje: in qua area vicariali Procter exustionem domus in area plebanali modo est aedificata curia plebanalis et cum horreo ex admissione tenentarii eiusdem villae, videlicet moderni capitanei Coninensis, domini Nicolai Oczyesky. Mikołaj Ocieski, starosta koniński 1510–1518 (A. Gąsiorowski, Starostowie, s. 44).*

⁴⁸⁰ *W Liber beneficiorum, t. 1, s. 223, po tym słowie następuje: tam cmethonales quam praediales.*

⁴⁸¹ *Ibidem: decimam lini de manso per duos grossos etiam.*

⁴⁸² *Ibidem: insuper iidem cmethones solvunt.*

⁴⁸³ *Liber beneficiorum, t. 1, s. 222–223.*

⁴⁸⁴ *Ibidem.*

w lat 11 na wizycie olim Joannis de Lasko zeznawali pod przysięgą, że plac plebański drugi na wikariego naznaczone leżą przy cmentarzu kościoła kramskiego.

3-tio. Gdy wieś Kramsko inkorporowana była do starostwa konińskiego, nie było żadnego dworku ani mielcucha w Kramsku, tylko piwo z starostwa konińskiego wożono do Kromska na propinacją w łodziach wodą i stawano z niw na wodzie Przystanią zwaną i łodzie zamykano na kłótki przy drzewie nad tą wodą, co każdego czasu chłopci kromscy zeznać mogą pod przysięgą, toć od wieku browaru dworskiego ani wójtowskiego nie było w Kramsku.

4-to. W czasie późniejszym, gdy wybudowana była plebania na tym gruncie, gdzie teraz sobie dwór uzurpuje i przywłaszcza. Ja, niżej wyrażony na podpisie, gdym będąc instygatorem gnieznńskiego zesłanym był do Kromska, abym JMP Jozefowi Rudnickiemu, na ten czas posesorowi, który o czarostwa 3 niewiasty stracić kazał, abym mu pozew do konsystorza położyć kazał, będąc w tej plebani na dwór obróconej na pocięgu w izbie czytałem podpis wyrzynany w te słowa: „Ta plebania wybudowana w roku 1692”, to iurata fide zeznaję i ludzie kramscy sub iuramento zeznać muszą, lecz tę podciąg jak przez instytucję kościół Kramski odebrałem, inny podprawiony był, z tej przyczyny rozwiodła się ta plebania i wyrwocięła.

5-to. Gdy w królewskich dobrach dla wszystkich kościołów propinacja pozwolona była i konstytucya na to zapadła⁴⁸⁵ pleban kramski wystawił browar, który ten dwór sobie przywłaszcza. A dwór nie miał w Kramsku browaru, ani wójtostwo, bo wójtostwom propinacja przez konstytucją zakazana⁴⁸⁶.

6-to. Wszystkie kościoły po cały Polsce mają pro dote naznaczone sobie płosy ról, a kościół kramski nie ma żadnej płosy. Gdy lustracje Kromska 8 płosów ról posiadłych wyrażają⁴⁸⁷ dziewiąta pusta, to ta dziewiąta musi być kościołowi odcięta, gdy inkorporacja [*s.* 657] kościoła kram-

⁴⁸⁵ *Konstytucja sejmowa z 1775 (VL, t. 8, s. 93).*

⁴⁸⁶ *Konstytucja sejmowa z 1768 Zniesienie propinacyi od sołtysów i wybrańców przywłaszczonej (VL, t. 7, s. 376).*

⁴⁸⁷ *W lustracji z 1565 stwierdzono: kmieci osiadłych 7, mają pod sobą źrzebi 7 (LWVK 1564–1565, cz. I, s. 228); w lustracji z 1659: bywało kmieci osiadłych nro 7 na źrzebiach nr 7 (LWVK 1659–1665, cz. I, s. 154). Lustracja z 1765 nie podaje liczby źrzebi: w tej wsi osiadłości ad praesens gospodarzy 21, dla szczupłości gruntu do siewanie sposobnego mają role (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 184v).*

skiego do probostwa pyzdrskiego stanęła była⁴⁸⁸, a w Kromsku nie było plebana, tylko komendarze.

7-mo. Lecz potym konsystorz gnieźnieński zapoznać kazał proboszcza pyzdrskiego o komportacyjną rzeczoną inkorporacji, lubo tę spisaną i przypieczętowaną komportował JM ks. Mirucki, proboszcz pyzdrski, że nie była podpisana rękoma tak Najjaśn. KJM polskiego i prymasa tudzież, że sine beneplacito Sanctissimi oraz, że sine consensu Reipublicae, o co najwięksha, że contra concillium Tridentinum, że kościół kramski w archidiecezyi do Pyzdr diecezji poznański inkorporowany był dla tego pro nulla et invalida eadem incorporatio deklarowana jest per decretum przed dwudziestą osmi lat, a od tego dekretu nie założona mocyia, czyli apelacyi ani żadne iudicatum przeciwnie nie nastąpiło.

8-vo. Durante dicta incorporatione to pokrzywdzenie kościół kramski i alienacją gruntów poniosł, co widząc suplikowałem do Najjaśn. KJM, lecz ten interes zdał JW kanclerzowi w r. 1785, od którego wzięwszy list, aby mi JW JMP Brzezinska, kasztelanowa kruszwicka, grunta pooddawała. Lecz ta JW kanclerzowi odpisała, że w tym czasie nie jest sposobna dokumentów produkować, o czym mi sekretarz kanclerski doniósł.

Co, że rzetelnie opisałem, na to się ręką moją własną podpisuję. Dan w rezydencyi mojej kramskiej dn. 15. września r. 1789.

ks. Jakub Bronowski, proboszcz kramski, mp.

[Odpowiedź
Krystyny Brzezińskiej]

[s. 659] J[WWPP] [Lustrat]orowie.

Odpisując na memoriał WJM ks. Jakuba Bronowskiego, proboszcza kromskiego do lustracyi podany, którego ile pasterza swego szanując, gorliwości jego co do obowiązków pełnienia w utrzymywaniu w całości należytości kościelnej i w odzyskiwaniu oderwanych, jak mówi, kościołowi właściwych gruntów z sprawiedliwością zgodnej nie uwłaczam, wielbię owszem, chęć tylko przywłaszczania cudzego za swoje słuszności pozorem jedynie ukształconą ganię i na nią się przed wami sprawiedliwości wyborze mężowie godnie odpisując. Nie sięgam ja rewolucyi szwedzkich ani też,

⁴⁸⁸ Na podstawie przywileju Zygmunta I z 28 X 1518 arcybiskup Jan Łaski przyłączył parafię do klasztoru franciszkanów w Pyzdrach. W 1521 do kościoła w Kromsku należały wsie: Bilczewo, Pąchowo, Jabłkowo, Świętceć, Wysokie i Podgór. W 1764 konsystorz generalny gnieźnieński odłączył parafię od klasztoru i ustanowił stałe probostwo (*Liber beneficiorum*, t. 1, s. 222).

w czym kogo uszkodzić mogły, gdyż nie dochodzą pamięci mojej, nie jest mi wiadomo, lubo wiem, że czas ten jest znaczną epoką nieszczęśliwości krajowej i prócz tej nieautentycznego niestanowiącej. Owszem odwołuję się do tego samego dzieła, na którego zasadzie gruntuje JM ks. proboszcz, jakoby swoje kościoła mówię swojego ukrzywdzenia, to jest do generalnej kościoła kromskiego wizyty przez Jana Laski w r. 1521 na ówczas prymasa i arcybiskupa gnieźnieńskiego, odbytej, przez Sejmujące Stany aprobowanej, moc erekcyi mającej od każdego i w każdym sądzie poważanej tą między się całkowitą, a nie w niektórych tylko punktach przed wami JWW Lustratorowie popisz, a zaiste jako na żadnych dowodach wspartych, jedynie przez siebie wymyślonych, czczych i próżnych w ośmiu punktach umieszczonych żądaniach swoich upadnie, a moje przez tę usprawiedliwi się tłumaczenie.

1-mo. Nie mogę się jak tylko do lustracyi 1510 r. odwoływać opisującej folwark na północ przy cmentarzu, jak do dziś dnia jest leżący, a że folwark, więc już nie plebania.

2-do. Uwłącza tenże JM ks. proboszcz powyższej lustracyi mocy z przyczyn, iż nie wyraża, czyli pod przysięgą, lubo, nie na niej przez ludzi zeznawanie czynione było, a przeciwnym sposobem, że na wizycie w r. 1521 w 11 lat później nastąpionej Joannis de Lasko pod przysięgą zeznawali, że place plebański i na wikaryego przy cmentarzu kościoła kromskiego naznaczone leżą. Już też tu przypomniał JM ks. proboszcz, że iuramentum ex inopia probationis venit a iurare non oportet super his quae manifesto apparent. Następują słowa wizyty: „Quae quidem ecclesia ex antiquo habet proventus infrascriptos, et quorum modernus plebanus est in possessione; et primo, unam aream pro dote plebanali cum horto eidem areae adiacente satis latam spatiosam iacentem inter alias areas cmethonales, videlicet inter aream Alberti Placzek et aream Thomae”⁴⁸⁹, a tu proboszcz nie czyni wzmianki o stodole, a ta wizyta wyraża, że się w tym ogrodzie znajduje.

Posiada dziś ten plac, stać plebania na nim, jest przyległy ogród, ma w nim stodołę, ma przy plebanii, oborę, stajnie, chlewy już nie [na] swoim, ale starościńskim gruncie stawiane dawniej za JMP Racięckiego tej wsi posesora antecesorowi [s. 660] księdza w tym samym miejscu przez tegoż JM Racięckiego, jak cała gromada świadczy. Mówi dalej też lustracya: „necnon et alias duas areas, pro vicario unam et pro ministro aliam, penes

⁴⁸⁹ *Liber beneficiorum, t. 1, s. 222.*

cimiterium⁴⁹⁰ żyją ludzie pamiętają, jako w tym miejscu ponad cmentarzem z przyjazdu ze wsi do kościoła, gdzie teraz sobie JM ks. proboszcz zrobił ogród, było domostwo, w którym dziad kościelny mieszkał, a dawniej zapewne wikary.

Ma dalej plac trzeci, na którym teraz dwojaki stoją, w tych na jednej stronie organista, na drugiej baby mieszkają. Za temi ma drugi ogród obszerny, łąkę za tą znowu ogród, wszystko to ciągnie się ponad ogrodem i łąką pańską Pasieka zwaną kilkorgiem staj aż do drogi ze młyna do wsi idącej. O których ogrodach i łące najmniejsze w wizycie wzmianki nie masz, nieprawnie przeto posiadanych, a od starościńskiego gruntu odezwanych.

3-tio. Gdy wieś Kromsko inkorporowana była do starostwa konińskiego, nie potrzebowała browaru osobnego, tylko z starostwa konińskiego piwo na wyszynk łodziami dowożono, ale że tu późniejszemi czasami od starostwa konińskiego oddzielona została i za szczególnym przywilejem starostwem osobnym była poczęła⁴⁹¹, dwór i browar nowy posesor wystawił, gdyby nawet wójtostwo w tej wsi będące za osobnym chodzące przywilejem inszego, a ode wsi oddzielnego miało posesora, ten nieomylnie grunta i jedne do wójtostwa należące i oneże składające poszukiwałby i na tych dopiero budowałby się.

4-tio. Poprzysiężoną wiarą tenże JM ks. proboszcz wyznaje, jako będąc z konsystorza zesłany w urzędzie instygatora dla zapoznania będącego wówczas w Kramsku posesora, zdarzyło mu się czytać we dworze na podciągu⁴⁹² napis takowy: „ta Plebania wybudowana etc”. Już też tu cała gromada, z której mieć chce wsparcie, tej jego, a poprzysiężoną wiarą rzeczonyj sprzeciwia się prawdzie jednostajnymi głosy i usta twierdząc, poprzysięc gotowa, że wie i słyszała już na tym miejscu o trzecim dworze, pierwszym, spalonym za JMP Piekarskiego, który wybudował na to miejsce dwór ten, na którego podciągu miał czytać napis: „Ta Plebania” i tam dalej. Bardzo się tu JM ks. proboszcz pomylił w czytaniu. Były na podciągu

⁴⁹⁰ *Ibidem*, s. 223.

⁴⁹¹ W połowie XVII w. Kramsk wyłączone ze starostwa konińskiego i traktowane jako osobną dzierżawę, lecz okoliczności tego wydzielenia nie są znane. Posesorem w czasie lustracji 1659 był Wojciech Kadzidłowski, kasztelan inowrocławski (1655–1666), który 17 I 1641 otrzymał przywilej na Kramsko, zm. przed 12 X 1666 r. (AGAD, MK, 185, k. 501–502; LWWK 1659–1665, cz. I, s. 154).

⁴⁹² Podciąg — belka wsparta na słupach i ścianach bocznych budowli i podpierająca strop.

wyrżnięte litery: „T.P. wystawił etc.”, zamiast czytać: „Tomasz Piekarski wystawił”, czy „wybudował r. 1692”, to czytał przeciwnie: „Ta plebania etc.”, który to dwór zrujnował się terazniejszy, jak wystawiony, każdy pamięta, a plebanią zawsze na tym, na którym dziś jest, pamiętają miejscu.

5-to. Że dawny antecesor JM ks. proboszcza rządził się dobrze, w budynkach się kochał i one stawiał, który to dla wygody swojej na kościelnym gruncie, ale nie na tym, gdzie dziś jest pański browarek sobie wystawił, może jeszcze był ten sam, za którego stanął ten kościół, już dziś za terazniejszego, z gruntu prawie spustoszały i zrujnowany, nie idzie za tym, ażeby dworskiego browaru nie było ani też, że księdzu propinacya pozwolona była.

6-to. Wszystkie kościoły po całej Polsce mają sobie wyznaczone za posag płosy ról i tam dalej. Ma kościół kromski już nie jedną płosę roli, ale wieś całą Święciec zwaną, ma dziesięciny swoje dosyć znaczne pienezne, jedne a osobliwie w Kromsku wytyczną dawniej po czerwonych zł 30 przedawaną, mogłaby ta oblubienica [s. 661] z posagu tego dostatecznie i na wybór być przybraną, która odarta dziś ze wszystkich swych ozdób stoi i tylko o dokonaniu myśli gdyby jej dobrze szafarz rozrządzał posagiem, które niegdyś pobożność przodków wystawiła, ołtarze, te nierządność jego wyróciła.

Na punkt siódmy, jako do mnie nieregulujący się nic nie odpisuję.

8-vo. Potrafi mię zaświadczyć niepłonnie cale wsi Kromska gromada, że ani śp. mąż mój, ani ja też po śmierci tegoż nie ukrzywdzałam w niczym tegoż JM ks. proboszcza anim mu grunta, jakie albo li też place odbierała tym mniej budynki plebanią i browar to tylko jedynie posiadam, co sobie za przywilejami Najjaśn. monarchów, mam podane i co przede mną posiadali insi.

Nie strofuje mnie sumienie o najmniejszą w tej mierze kościoła krzywdę, nic nie winnam mu, nie wzięwszy mu nic, wracać. Ma prawo i sprawiedliwość dojść na mnie, niech się pod jego obronę uda, o co z wyroku tego okaże się, dopełnię chętnie. Niech nadermno różnościami temi duszy mej nie kłóci spokojności, wszak dotąd z największą jeszcze cierpliwością na czyny jego spoglądając milczę, tej, gdy nie stanie, nad 24 godzin mało więcej wyjdzie, a ksiądz i prawo i kościół utraci, przyczyn jeszcze dla delikatności swej nie wymieniam.

Dan w Kromsku dn. 15. września 1789 r.

K[rystyna] Brzezinska, k[asztelanowa] k[ruszwicka]

[s. 662] Memoriał JWW starostw Lustratorom
od gromady wsi Krąpska królewskiej
podany powtórnie

[s. 663] JWW od Stanów sejmujących do starostw i dóbr królewskich wyznaczeni lustratorowie i dobrodzieje.

Wieś Krąpsko, królewska, szczupłość gruntów a piaszczystych, łąk mało a błotnistych, mająca pastwiska na tej, dla oderwania gruntów przez wsie sąsiedzkie, bardzo mało wodami oblana już w najbiedniejszym zostaje stanie, a chłopci mając pozwolony użytek borów i lasów, jako to robienia koł i kołków, wideł i kopanek, z którego użytku najwięcej żywić się mogą i czynsz do dworu, przez komplancyą w r. 1781 między niegdy JW Brzezinskim, kasztelanem kruszwickim i małżonką jego, Krystyną z Dominikowskich, pozostałą wdową, teje wsi Krąpska na teraz uprzywilejoną posesorską, z jednej, a całą gromadą teje wsi Krąpska królewskiej z drugiej strony, spisana i dekretem zjazdowym, z mocy dekretu Najjaśn. Referendaryi na gruncie wsi Krąpska ferowanym, utwierdzoną ustanowioną⁴⁹³. I gdyby z tego mizernego rzemieśła i użytku lasu nie zysk, odstąpić by podobnego przyszło majątku, bo tak wielki czynsz dworowi płacąc, ryb tak wiele, które kupować musimy, oddając, w drogi jeżdżąc i chodząc ustawicznie, insze daniny i powinności według kompanacyi czynią, żołnierzy po kilku i kilkunastu prawie codziennie przejeżdżających żywiąc, tym podwoły bez najmniejszej opłaty dając, od nikogo nie mamy wsparcia [s. 664] zupełnie zniszczeni jesteśmy. Mieliśmy swoich borowych od powyżej na wymienionej komplancyi ustanowionych i żadna się w tych borach nam oddanych szkoda nie stała, prócz przez samą JW kasztelanową, czyli z jej rozkazu uczynioną. Teraz JWW PP zakazujecie nam używać lasu na toż rzemieśło i opał, czego żadnemi lustracyjami⁴⁹⁴ wzbronionego

⁴⁹³ Stanisław August w liście napominającym z 11 V 1774 do Józefa Brzezińskiego i Józefa Rudnickiego zwracał uwagę na nadmierne obciążenia gromady Kramaska (APP; Konin grodzkie, 143, k. 169–169v). Dekret Referendarii Koronnej z 31 V 1780 dotyczył m.in. nadmiernych roboczn, pociągania do powinności w dobrach dziedzicznych Franciszka Rudnickiego, uciążliwych podwód i innych krzywd. Józef Brzeziński zarzucał gromadzie nienależyte odbywanie pańszczyzny, szkody w lasach i bunty. Wyznaczono sąd komisarski. W dekrete wspomniano o liście Stanisława Augusta z 20 VII 1779, w którym król bronił poddanych od gwałtów, ale nie zwalniał od należnych powinności (Księgi referendarii koronnej, t. 1, s. 87, 514–517).

⁴⁹⁴ W lustracji z 1565 odnotowano, że lasy są wspólne z Patrzychowem (LWWK 156–1565, cz. I, s. 228). Podobnie w lustracji z 1569. Natomiast wizje dzierzawy z 1661 i 1765 nie wspominają o korzystaniu z lasów przez gromadę Kramaska.

nie mieliśmy, a podatku dworowi z tego wszystkiego ustanowionego nie zmniejszylście, miejcie wzgląd JWW PP, bo dosyć już uciemienieni tak wielką opłatą, przyjdzie nam wszystkim majątków odstąpić.

Postanowiła teraz JW kasztelanowa 2 borowych, chłopów z wsi Krąpska, ci dokładali się gromadzie do czynszu, ona ich uwolniła od wszelkiego czynszu, jednakże od gromady w całości dopominać się będzie swoich należytości. Miała gromada swoich borowych i jeszcze ma, lecz ci borowi do czynszu należeli, niechajże JW kasztelanowa, jeżeli chce, trzyma borowych, bo bierze czynsze, lecz bez szkody gromady, a gromada jak miała wolność robienia sobie powyżej nadmienione rzemieśło, z czego czynsz opłacać musi, niechajże wzbronionego nie ma lasu, wszak na takie rzemieśło w użytecznym lesie szkody nie masz. Albo też każcie JWW PP wymierzyć [s. 665] grunta wszystkie i całki nasz prowent według woli swojej dotaszujcie, wyznaczcie raz na zawsze, co mamy płacić, niechaj przynajmniej raz mamy koniec szczęśliwy i utrapienia folgę albo nieszczęśliwy i proces przez JW kasztelanową z nami wszczęty niechaj przy waszej protekcji zakończy się.

Rzucamy się z płaczem pod nogi Wasze wysłuchajcie nasze żądania, prosimy JWW PP i dobrodziejów,

Jan Rusniak, Urban Rusniak, ławnicy przysiężni
piórem trzymanym swym i całej gromady imieniem.

Od gromady wsi Kramaska [memoriał]

[s. 667] JWW [Lustratorowie od Stanów sejmujących do sta]rostw wyznaczeni.

Nie od dawnych czasow zaskarżać by nam należało też dawniejsze poniesione krzywdy przez komplancją między śp. JW Brzezinskim, pod ten czas starostą grodowym inowrocławskim, kasztelanem kruswieckim, i JW Krystyną z Dominikowskich, małżonkami, z jednej, a niektórymi tylko z gromady wsi JKM Krąpska gospodarzami w czasie odbywającej komisji, zdziałaną rygorem dekretu komisarskiego stwierdzona umorzona zostały. Która komplancja nic by stanowi trwałego nie nowina, gdy mieć chcą, że jeden bez drugiego wielom interes wpływający nic czynić nie powinien, na którą się cała nie pisała gromada i kiedy ta komplancja z JWW starostą działana była.

Potrzeba było pierwej JWW starostwu wystarać rezolucją rady, która pod ten czas zawsze przy boku JKM nieodstępna była, iżby dzieło rzeczone ile w dobrach królewskich o grunta królewskie do tej ugody gromadzie

zupełna moc dozwolona była. Niechaj się JWW PP ani nikt czytający na nasz w ręce oddany memoriał nie zadziwia, że niektórzy gospodarze na te wspaniałą kumplanacyą piórem trzymanym podpisać się musieli. Wszak wiadomo całej Koronie reputacya względy i zaprzyjaźnienie z najpierwszymi JWW kasztelaństwa, przez których będąc przynaglenni procesem wydestarczyć już nam nie mogący, dalej groźbą kary często w skutku pod ten czas odbierany przynaglenni zostali i lubo rodowitym językiem komplanacya ta napisana jest, przecież onej, choć czytać umiejący nie każdej zrozumieć potrafi. I coż dopiero wszyscy tacy gospodarze dzieło to tworzący zrozumieć, nieumiejący czytać ani pisać, mieli.

Najprzód JWW kasztelaństwo wypisali się w tej komplanacyi i jako by gromada kromaska żądała pastwiska dla inwentarzy swoich na dobrach dziedzicznych Jabłkowie i Bielczewie, której im wieczyście wraz z sukcesorami na rzeczonych dobrach pozwolił, a gromada odwołuje się do dawniejszych lustracy⁴⁹⁵, w których wyraża, iż Bielczewo sep do wsi Krąmska z pastwiska oddawała, a jakim że sposobem gromada kromaska pastwiska od JW kasztelaństwa żądać miała, przez co obszerność gruntów i pastwisk królewskich w wątpliwość podała do czego żadnym prawem mocy nie miała. JWW kasztelaństwo tą komplanacyją pozwalają gromadzie więcej niż palenie popiołów i drzewa na porządki, a tego nie dopełnili, bo popiół przez gromadę upalony JWW kasztelaństwo zabrać kazali, który popiół fory tej samej gromady wywozić go musiały, z czego użytek nie gromadzie, ale JWW kasztelaństwu [s. 668] bywał. Bory i lasy zupełnie gromadzie odstąpili, a po odstąpieniu drzewo tak sosnowe i innego rodzaju jako dębinę rodzajną wycinać nie tylko na swój ludzi do wsiów swych dziedzicznych użytek i rzemieślnicze potrzeby, ale i nawet na trafty do Poznania JW kasztelanowa z borów królewskich sprzedawała⁴⁹⁶, na co od kupców kwity czyli atestata w księgi autentyczne przez gromadę sposobem oblaty podane zaświadcza. JPP Trzebiatowskiemu i Gozdzieckiemu tudzież JMP Jakubowi Liszkowskiemu, z borów królewskich różnego drzewa JW kasztelanowa wycinać na trafty dozwoliła, którego tyle naścinawszy, bo już wywozić przed zimą zdążyć nie mogli, z gromady kromski dwóch zmówiwszy się, że kilka kłoców tej slachcie zabrali, JW kasztelanowa karząc ich 2 krowy

⁴⁹⁵ *Lustracja z 16 IV 1765 (APP, Kalisz, Tab. 15, k. 183v–186, Tab. 16, k. 9–100v).*

⁴⁹⁶ *Gromada z Krąmska wniosła skargę na bezprawne wycinanie dębów, komisja Wizję ściętych dębów przeprowadziła 24 IX 1783, młodociane dęby wycinał Leśniewski (APP, Konin grodzkie, 154, k. 556).*

zabrać kazała, o co proces uwisły w Referendaryi Koronnej został, z której komisya rozpoczęta była i w limicie zostaje.

JW kasztelanowa wypuściwszy wspomnianą komplanaçyą gromadzie wieś całą Kramsko z wszelkimi użytkami i pastwiskami prócz jednej ka[r]czmy, w której ostrzeżenie propinacyi na rzecz swoje zrobili, dla nikogo pastwiska nie ostrzegli, a teraz JW kasztelanowa budynki wszystkie i propinacyą arendą puściła. A W posesor na naszych z swym bydłem rozpościera się w pastwiskach, przez którego oraz tylko od inwentarzy jego w łąkach i zbożu, ale nawet w ogrodach niemałe ponosimy szkody, a gromada w całości czynsz płaci, JW kasztelanowy i oddawać musi.

Człowiek nazwiskiem Lesieniewski na Policach mieszkający wspólnie należy do gromady kramski JW kasztelanowa osobne drogi prócz gromady na niego wniosła i do wydawania osobnych ryb przynagliła, o co przez dekret Referendaryi Koronnej na grunt do komisji odesłany został. Co się tycze dróg od gromady, przez JW kasztelanową żądanych, to jest o mil 5 sprzężajem własnym odbywanych, do tego ci gospodarze, którzy pisali się na tęż komplanaçyą są obowiązani dopełniać, ale nie wszyscy, bo dwóch na trzeciego zorowę [!] zrobiona. Prawo kasując i jego wolnym czyniąc, a co większa, że już poodesłanej rzeczoney komplanaçyi więcej do wsi przybyło gospodarza, a na tych przybyłych, którzy na folwarcznych gruntach są osadzeni, od czego się suma komplanaçyą oznaczoną płaci i na nie piszących się w komplanaçyą JW kasztelanowa drogi i posługi wkłada i odbywać nakazuje.

Pracowitego Franciszka Gozdzia za pokłócenie się z bratem swoim i pracowity Zawacki w obecności JM Gozdzickiego tak dobrze bił, że z jego okazji poległ, śmierci, jak obdukcya jego zaświadczy. Egzekucyą wojсковą gromada nasyłaną [s. 669] opłacać muszą.

W komplanaçyi wyraża wizyją gruntów z wyroku sądu komisarskiego urzędownie uczynioną, jakoby trójnasób więcej nad osiem zrzebiów, czyli włók ról nad pierwszą lokacyją gromada posiadała, które miały słusznie do folwarku starościńskiego być przyłączone i tych wraz z pańskim folwarkiem JWW kasztelaństwo gromadzie kromski rzeczoną komplanaçyą odstąpili, za co gromada, czyli niektórzy z gromady na zł 1600 ugodzili się. Teraz prosimy JW kasztelanową, aby nam okazała te role, gdyż ich już przez lat 8 szukamy i rachujemy, a wyrachować ani wynaleźć nie możemy.

Bory i lasy, któremi, JWW kasztelaństwo jakoby swemi własnymi zarządzali się i na nasz użytek ich oddali, a JWW PP dziś lustrujący podług danego sobie przepisu użytek jego wzbraniacie nam, więc teraz komplana-

nacja, choć pod rygorem prawa, a dobrowolnej czynności w r. 1768 mocno obwarowana zostaje. Przecież JWW PP przy użytku tych borów i lasów nas nie zostawicie, z racyi, że do tych borów i lasów JW kasztelan prawa nie mieli, a my zapłacić musimy. Gdzie my teraz bory i lasy do użytku swego mieć będziemy, niechajże JW kasztelanowa teraz z borów swych taką obszerność oznaczy, jakie nam królewskie, a nie swoje nadała [!].

Jeżeli JWW PP prawa tego, pod którym rzeczona komplianacya mocą zostaje, zważać nie chcecie, więc i ta rzeczona komplianacya nadwątlona zostaje, z tych samych racyi za swoje przwłaszczając nie możemy i choćby inni gospodarze niepiszący się na te komplianacyą utrzymywać byśmy ją chcieli i też wreszcie dopełnić, choć z naszym pokrzywdzeniem przeciężony i we wszystkim tej komplianacyi od JW kasztelanowoy dopełnienia czekamy, a dopiero gromada unikając dalszych procesów w zarządzeniu pokoju starać się będzie.

Maci[ej] Piguła, ławnik Paweł Szady, Kazimierz Gruby,
Andrzej Szkoczylas, Fabian Kowal, Wawrzyniec Lesnieski, Jan Rusniak,
Franciszek Spychała, Kacper Przybyłowicz, Błazy Tomasik,
Jakub Lesnieski, Maci[ej] Koscielny, Stanisław Bąk, Tomasz Gwasz,
Woyciech Krzykacz, Tomasz Mormol, Piotr Bąk, Antoni Lesnieski,
Jan Proskow, Woyciech Bobrowski, Urban Rusniak,
rękami trzymanemi.

[Odpowiedź Krystyny Brzezińskiej
kasztelanowej kruszwickiej na notę wsi Kramsko]

[s. 671] Kramsko, nro 1-mo

JWW Lustratorowie.

Dopełniając rezolucyi Waszej przez wyrok ogłoszonej w odpisaniu na notę do rąk waszych przez gromadę wsi JKM Kromska prawu memu podległej podaną, nie tylko na jej w niej umieszczone a fałszywe zarzuty, ale nawet i swoje do teje gromady miane a sprawiedliwe urazy w tym odpisie umieścić pozwolicie mi.

A nasamprzód, co się tyczy komplianacyi między niegdy Jozefem Brzezinskim, kasztelanem kruszwickim, mężem moim, i mną z jednej, a tąż gromadą wsi JKM Kromska, z drugiej strony, utworzonej nie kto inszy początkiem, tylko sama gromada była, o co i sama przez siebie korząc się za przeszłe przewinienia przed obliczem pana swego i przez uproszonych przez siebie godnych i zacnych do tego obywateli do niegdy męża mego

prawie czyniła modły, który wrodzoną sobie litością tchnięty, widząc tak przed sobą korzącą się gromadę i winy jej darował i za instancjami komplianacyą utworzył i do utwierdzenia onejże podpisu ręki mojej użył. Której lubo w mocy mojej prawo utrzymania jej lub nie dozwoliło, bo na ten czas będąc pod władzą męża dziś onęż nadwątlić mogła bym, jako za użytymi przez gromadę stancjami szczególnie przez niegdy męża mego zrobioną, jednak nie nadwątlałam dotąd do tego momentu, owszem w opisie komplianacyi we wszystkim też gromadzie dotrzymuję. Uskarża się dalej gromada, że komplianacya lubo rodowitym językiem pisana, zrozumieć nie może i że nie wszyscy na nią pisali się, w czym mężom godnym komplianacyą też piszącym, z Referendaryi Koronnej za komisarzy wyznaczonym krzywdę czyni, jakoby ci na podstęp tej gromady tak ciemno napisali komplianacyą. Tak pisać, tak twierdzić i udawać jest sumiennosci i charakterowi wielkich mężów uwłaczać, nieposzlakowaną ich cnotę hańbić i czernić. Pozwalam ja na to, iż nie każdy umiejący czytać onęż zrozumieć potrafi, będący takich co i gromada sentymentów, lecz każdy światły na prawności znający się, doskonały rozum mający pojmie ją dostatecznie. W tej mierze niech się do takiego uda po [s. 672] tłumaczenie, a ten ją oświeci zupełnie.

Do dwudziestu kilku osób gospodarzy pisało się na komplianacyą wnosi też gromada, że nie wszyscy, prawda, w pomierze dziś znajdujących się w Kromsku gospodarzy już po czasie zaszłej komplianacyi na grunta starościńskie też komplianacyę gromadzie na czynsz ustąpione przybyłych, pomiędzy których folwarki dworskie, czyli role podzielone zostały, przeszło drugie tyle wynoszących gospodarzy, lecz w ten czas pryncypalni gospodarze, pisali się wszyscy.

Miała sobie gromada pozwolony użytek lasów na kółka, cierlice, łopaty, gdzie w tym samym miejscu też komplianacya mówi za mną, iż lubom użytek tych lasów pozwolił się gromadzie, nigdy jednak, że ani śp. mąż mój, ani ja prawa sobie za przywilejami Najjaśn. monarchów, do użytku borów tych i lasów służącego zrzec się nie mogli, anim zrzekali i tego ani JMP Trzebiatowskiemu, ani JMP Goscieckiemu nie przedawałam nigdy, anim scinać im dozwalała, jak kłamliwie też gromada udaje. Potrafi dać każdego czasu JMP Gosciecki dostateczne z siebie tłumaczenie, że z tych lasów i drzewięcia jednego nie partycypował prócz mojej potrzeby, lecz gromada nie tylko przez siebie niszczyła lasy przez wytępienie bez liczby jesionów, dębów, olszyny i tam dalej na wozy, koła, kółka, łopaty, kopanie, kopanki, widły, czego świadkiem okolica cała. Ale jeszcze o granicz-

nym z niemi porozumienie miawszy wycinać i wywozić dozwalała tak dalece, iż człowiek niejaki imieniem Karol przybyły z Patrzychowa zmówiwszy się z drugim z Kromska na całą traftę olszyny i dębiny ścięli⁴⁹⁷, traftę zbili mimo najmniejszej do dworu referencyi, czego ja nigdy nie ważyłam się będąc uprzywilejowaną tych dóbr panią. I tę pod Patrzychowo spławili, gdzie dotychczas stoi i gnije, gdyż ci widząc już, że się dowiedziały o tym ich postępowaniu udali się pod cudzą protekcją, mieniając iż po części ta olszyna jest z patrzychowskiego lasu.

Przeto znowu ekonom JW [Józefa] Mycielskiego, wojewody inowrocławskiego, konińskiego starosty z Czarkowa tę traftę zabrać kazał, którą ja przekonaną [s. 673] będąc, że prawdziwie na lasach kromskich to drzewo ścięte, przez woźnego i dwóch szlachty arestować kazałam, a na tych ludzi, jako pod jurysdykcją moją będących za postępowanie to pieniężną nałożyłam karę. W tej, gdy się przez wrodzoną sobie zuchwałość żadną miarą uiszczyć nie chcieli, przymuszoną byłam kazać im krowy zabrać (nie dla pary kłoców jak gromada udaje). Jeślim zaś, przedawała drzewo, jakie to tylko na rumunku Osowiec Mały⁴⁹⁸ zwanym rzeczoną komplancją od gromady wyłączonym dla osadzenia na tym miejscu Holendra, który teraz opłaca corocznie 60 zł czynszu, a stąd i dla Skarbu pożytek.

Rzuca dalej też gromada na komisarza mego, więc i na mnie kalumnia, jakoby Franciszek Godz z pobicia z rozkazu jego za ukaranie nastąpion miał umrzeć, co się nigdy nie pokaże. Za te i inne krzywdzące osobę moję zarzuty, tam gdzie z prawa i słuszności należyć będzie, kar na tejsze gromadzie dochodzić będą.

W Was samych sprawiedliwi mężowie niepodchlebną sobie pokładam nadzieję jako Wy nie tylko z tego tłumaczenia, ale i po części z samej gromady sumieniem rządzących się ludzi wyznań uznaliście niewinność postępowania mojego, zaczym ukrzywdzonej w swej co do wsparcia onejże nie odmówicie poręki, ale i przed Najjaśn. Stanami usprawiedliwicie, owszem, że egzekucją wojskową na jednych z gromady sprowadzić raz przymuszona była. Nie prę się tego, bom ich zuchwałość inaczej ukrócić nie mogła. Między sobą sami się kłóca, prawie do zabicia biją się, na

⁴⁹⁷ W tej sprawie została zawarta umowa między K. Brzezińską — reprezentował ją Stanisław Boniński — a J. Mycielskim — reprezentował go Franciszek Ksawery Linkowski (APR, Kobylepole — Mycielscy 801, bez daty rocznej, tylko dzień i miesiąc: 3 VIII).

⁴⁹⁸ Obecnie wieś Osowce w sołectwie Milin.

ławników się porywają, dworu słuchać nie chcą, szkody sobie niezmiernie robią nie tylko, co złodziejów przyjmują, konserwują, ale jeszcze i sami kradną, a sprawiedliwości żadnej podległymi być nie chcą, tu mi znowu JW WPP względów i łaski Waszej żądać przychodzi, jakiego w tej mierze brać przed się każecie mi sposobu? Czym ich własnej arbitralnej woli zostawić winna? Uczynicie jak największe wsparcie sprawiedliwości, gdy mi wyrokiem swoim w podobnych okolicznościach zawsze jej użycia moc pozwolicie.

Dalszego pokrzywdzenia mojego z dopełnienia gromady opisu komplanacyi z poniższych wyrazów osnowę bierzcie.

Bobrowskiego, pierwszego buntownika spomiędzy [s. 674] siebie wyrugować miała, nie wykonała tego, do dziś dnia go konserwuje i do rad przypuszcza. Karczmy nie reperuje, pomocnika do gorzalni nie daje, a do piwa robienia tylko dla ceremonii, bo do zlewania i znoszenia go nie przychodzi lubo do zupełnego odrobienia być powinien.

Pastwiska na ogrody pozagradzała, dworowi pastwiska zabrania, żer na lasach sobie jedynie przywłaszcza, dróg nie odprawia, robocizny nie odbywa, raków, co potrzeba dworowi nie starczy, do trzód pasterza nie chowa, groble koło młyna nie sporządza, skąd dwór niemały ma deces, gdyż młyny insze szukać, miarki dawać i za mlewo płacić musi, zgoła winnego dworowi posłuszeństwa pełnić nie chce, owszem, kalumnii i obelgi rzuca na mnie i jeszcze mnie uporczywie też gromada na krzywdę z komplanacyi żali się, której w tylu punktach nie dotrzymuje.

Z tych, więc przyczyn, jako rozpoczęty w Referendaryi Koronnej został proces i z niej komisya na grunt oznaczona⁴⁹⁹, z której zaczęte dzieło do dn. 3. lutego w roku przysłym odroczone zostaje, na której to komisyi z odroczenia nastąpić mianej wyżej wzmiankowanej komplanacyi lub utrzymania, lub do pierwszego prawa, lustracyjami i przywilejami objętego powrócenia się wolność sobie zostawuję, a notę pod względy i wyroki wasze JWW Lustratorowie składam.

Dan w Kromsku die 14 m. września r. 1789.

K[rystyna] Brzezinska, k[asztelanowa] k[ruszwicka]

⁴⁹⁹ *Urząd komisarzski 6 II 1790 rozpatrywał sprawę sporów między gromadą Kramska a K. Brzezińską, w wydanym dekrete (wymienione dekrety z 23 VI i 31 VIII 1789 — komisja nie mogła dokonać wizji z powodu zalania gruntów) wyznaczył nowy termin wizji na 18 II 1790 (APP, Konin grodzkie, 160, k. 33).*

ANEKS

Tabele intrat ze wsi starostwa konińskiego (s. 414–435)

Tabele intraty wsi Kolno (s. 436)

Tabele intrat ze wsi starostwa kolskiego (s. 437–474)

Wież Stare Miasto nro 1-mo

[s. 26-27] Tabela wyciągniętej intraty przez lat trzy w wsi Starym Mieście etc. 1789

Żyto		Pszenica		Jęczmień		Owies		Propinacya				Drobiazgi		Czynsz		
		kopy	snopy	kopy	snopy	kor.	gar.	beczki	gar.	kw.	kwat.	szt.	Jajca	Pieniądze	zł	gr
95	30	12		168		7		67	54	728			17	150	30	
139	45	6	30	28	30	7		64		488			17	150	30	
232	30	20	50	81	30	7		69	18	568	1	2	17	150	30	
467	45	39	20	278		21		201		1784	1	2	51	450	90	

1786
Stare Miasto
1787
1788
Summa efficit

	Żyto		Pszenica		Jęczmień		Owies	
	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.
Z młyna Tarraka	22	16	2		2	24		24
Z młyna Tarraka	28	16	1	16	10	24	1	
Z młyna Tarraka	17		2	16	2			
Z młyna Golanki	36							
Z młyna Golanki	36							
Z młyna Golanki	36							
Summa efficit	176		6		15	16	1	24

Wojciech Mitrowski, komisarz, mp.

[Tab. 1 c.d.] [Intrata roczna]

W snoopie	W ziarnie		Kaj- pło- ny	Jaj- ca	Piwo i wódka				Taksa			Pieniądze			Poło- wiczna suma	Pieniądze		
	kopy	sno- py			kor.	gar.	szt.	becz- ki	gar.	kw.	kwat.	zł	gr	szel.		zł	gr	szel.
	155	55								4			623	20				
	13	6								1			155					
	92	40	7							6			78	18				
			22	21						3			278					
			2							2			14					
			5	5						5			113	8				
			36							8			16					
										4			20	18	2			
										2			1	22	1 ½			
										5			180					
								67		2			134					
										594	3	2	10	198	8			
													30					
					17								10	5	20			
													1	1	20			
													Summa efficit			1850	15	2

Żyta rocznie

Owiec szt. 155

Pszenicy rocznie

Jęczmienia rocznie

Sepowego owsa

Żyta rocznie z młyna Tartaka

Pszenicy z młyna Tartaka

Jęczmienia z młyna Tartaka

Owsa z Młyna Tartaka

Żyta rocznie z młyna Golanki

Piwa

Wódki

Czynszu rocznego

Kapłonów

Jajec

Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Napomucen Dobrzycki, podstarosta wschowski, lustrator pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

Wójtostwo w Starym Mieście nro 2-do

[416]

[s. 30–31] Tabela zebranej krescensy na wójtostwie staromiejskim z lat trzech die 19 Septembris 1789

	Żyto		Pszenica		Jęczmień	
	kopy	snopy	kopy	snopy	kopy	snopy
1786	27	20	4		5	15
1787	24	15	3	10	6	
1788	44		9		8	30
Summa efficit	95	35	16	10	19	45

Wyciągniona intrata roczna z tabeli obok wyrażonej podług ustanowienia taksy Prześw. komisji powiatowej 1789

	W snopie		Taksa		Pieniądze		Połowiczna suma		Pieniądze	
	kopy	snopy	zł	gr	zł	gr	szel.	Na Skarb	zł	gr
Żyta rocznie	31	51	4		127	12		Na Skarb	105	16
Owiec szt. 31			1		31			złp 105		
Pszeniczy rocznie	5	23	6		32	9		gr 6		
Jęczmienią rocznie	6	35	3		19	22	1 1/2	szel. 2		
Summa efficit			210	13			1 1/2			

Jan Lewald Jezierski, mp.
 Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
 Jan Napomucen Leszczycki, lustrator pióro trzymający, mp.
 Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

Wieś Rumin nr 4-to

[s. 38–39] Tabela wyciągnionej intraty przez lat trzy w wsi Rominie etc. 1789

	Krescensya				Sep od gromady rumin- skiej				Propinacya						Drobiazgi				Czynsz	
	Żyto		Jęczmień		Owies				Piwo		Wódka				Gęsi	Kury	Kapłony	Jajca	Pieniądze	
	kopy	snopy	kopy	snopy	kor.	gar.	beczki	gar.	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.	szt.					szt.	zł
1786	60		29	30	13	16	43	36	251			1	1	41	426	158				
Romin 1787	38	30	18		13	16	46	36	320			1	1	41	426	158				
1788	42	15	19	20	13	16	62		316			1	1	41	426	158				
Summa efficit	140	45	66	50	40	16	152		887			3	3	123	1278	474				

	Pieniądze	
	zł	gr
1786	300	
Młyn Rominski 1787	300	
1788	300	
Summa efficit	900	

Wieś Barczygłów nro 5

[s. 42-43] Tabela wyciągniętej intryty przez lat trzy w wsi Barczygłowie

Krescensya		Sep od gromady barczygłowskiej				Propinacya				Drobiazgi		Czynsz	
Żyto		Jęczmień		Owies		Piwo		Wódka		Kapłony	Jajca	Pieniądze	
kopy	snopy	kor.	gar.	kor.	gar.	beczki	gar.	gar.	kwat.	szt.	szt.	zł	gr
45	15	17	30	4		18	48			8	120	24	
11	30	13	45	4		20	42			8	120	24	
40	45	21	45	4		15	47			8	120	24	
97	30	53		12		53	137			24	360	72	

1786

Barczygłów

1787

1788

Summa efficit

[Intrata roczna]

W snopie		W ziarnie		Ka- płony		Jajca		Piwo i wódka		Taksa		Pieniądze		Połowicz- na suma		Pieniądze		
kopy	snopy	kor.	gar.	szt.	gar.	szt.	gar.	kwat.	kw.	kwat.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr
32	30										4			130				
											1			32				
17	40										3			53				
		4									2			8				
					17	48					2			35	10			
					45	2	2				10			15	6			
														24				
				8										2	20			
														1	10			
														Summa efficit	301	16		

Żyta rocznie

Owiec szt. 32

Jęczmienia rocznie

Sepowego owsa

Piwa

Wódki

Czynszu roczniego

Kapłonów

Jajec

Wojciech Mitrowski, komisarz, mp.

Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

Wieś Modła Królewska nr 6

[s. 46-47] Tabela wyciągniętej intryty przez lat trzy w wsi Modle etc. 1789

	Propinacya						Drobiazgi		Czynsz					
	Sep od gromady modelskiej			Piwo			Wódka		Kaplony		Jajca		Pieniądze	
	kor.	gar.	bezczi	gar.	gar.	kwat.	kwat.	szt.	szt.	zł	gr	zł	gr	
1786	9		27		152			27		270		54		
1787	9		22	54	123			27		270		54		
1788	9		22	54	101	2		27		270		54		
Summa efficit	27		72	36	376	2		81		810		162		

[Intrata roczna]

W ziarnie	kor.	gar.	Kaplony	szt.	Jajca	Piwo i wódka						Taksa			Pieniądze			Połowiczna suma		Pieniądze									
						bezczi	gar.	kw.	kwat.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.								
9										2						18				Na									
			24	12						2						48	10			Skarb									
				125	2						10					41	25			złp	87				87	2	1 1/2		
																54				gr	2								
			27													9				szel.	1 1/2								
					230											1	3			Summa efficit				174	5				

Sepowego owsa
Piwa
Wódki
Czynszu rocznego
Kaplony
Jajec

Wojciech Mitrowski, komisarz, mp.
Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Leszczyc Dobrzycki, lustrator pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

Lisiec Wielki nro 7

[s. 50–51] Tabela wyciągnionej intraty przez lat trzy w wsi Lisicu Wielkim etc. 1789

Krescensya				Sep od gro- mady lisiec- kiej				Propinacya				Drobiazgi		Czynsz	
Żyto		Pszenica		Jęczmień		Owies		Piwo		Wódka		Kapło- ny	Jajca	Pieniądze	
kopy	snopy	kopy	snopy	kopy	snopy	kor.	gar.	beczki	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.	zł	gr
93	15	5		42		10		64				30	300	99	
66	45			20	10	10		86				30	300	99	
84	53			30	10	10		89				30	300	99	
244	53	5		92	20	30		239				90	900	297	

1786
Lisiec Wielki 1787
1788
Summa efficit

Żyto		Pieniądze	
kor.	gar.	zł	gr
32		100	
32		100	
32		100	
34		100	
34		100	
34		100	
198		600	

Młyny
Z młyna Lisieckiego 1786
Z młyna Lisieckiego 1787
Z młyna Lisieckiego 1788
Z młyna Mikłasa 1786
Z młyna Mikłasa 1787
Z młyna Mikłasa 1788
Summa efficit

Wojciech Mitrowski, komisarz, mp.

[Tab. 7 c.d.] [Intrata roczna]

W snopie	W ziarnie		Kaj- pło- ny	Jaj- ca	Piwo i wódka			Taksa			Pieniądze			Pofo- wiczna suma	Pieniądze			
	ko- py	sno- py			gar.	szt.	becz- ki	gar.	kw.	kwat.	zł	gr	szel.		zł	gr	szel.	zł
81	37								4			326	14					
									1			81						
5									6			30						
30	46								3			92	9					
		10							2			20						
		32							5			160						
		34							5			170						
							79	48	2			159	10					
								441	1	1		147						
												99						
												100						
												100						
			30								10	10						
				300								1	3	10				
												Summa efficit			1498			

Żyta rocznie

Owiec szt. 81

Pszeniczy rocznie

Jęczmienia rocznie

Sepowego owsa

Żyta z młyna Lisieckiego

Żyta z młyna Mikłasa

Piwa

Wódki

Czynszu roczniego

Czynszu z młyna Lisieckiego

Czynszu z młyna Mikłasa

Kapłonów

Jajec

Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

Głowiew nro 8

[s. 54–55] Tabela wyciągniętej intraty przez lat trzy w wsi Głowiewie etc. 1789

Żyto		Krescensya				Sep od gro- mady gło- wiewskiej				Propinacya				Drobiazgi		Czynsz	
		Pszenica		Jęczmień		Owies		Piwo		Wódka		Ka- pło- ny	Jajca	zł	gr		
kopy	snopy	kopy	snopy	kopy	snopy	kor.	gar.	beczki	gar.	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.			
116		5		65		10		50		247			30	300	100		
28	15	1	5	42	30	10		42	36	167			30	300	100		
118	15	8	10	60	15	10		42		200	2		30	300	100		
262	30	14	15	167	45	30		134	36	614	2		90	900	300		

1786

Głowiew 1787

1788

Summa efficit

[Tab. 8 c.d.] [Intrata roczna]

W snopie	W ziarnie		Kaj- pło- ny	Kaj- ca	Piwo i wódka				Taksa			Pieniądze			Poło- wiczna suma	Pieniądze		
	ko- py	sno- py			kor.	gar.	becz- ki	gar.	kw.	kwat.	zł	gr	szel.	zł		gr	szel.	zł
87	30								4						350			
									1						87			
4	45								6						28	15		
55	55								3						167	22	1 ½	
		10							2						20			
							44	60	2						89	20		
								204	3	1					68	9		
															100			
															10			
															3	10		
															924	16	1 ½	
															Summa efficit			

Żyta rocznie

Owies szt. 87

Pszenicy rocznie

Jęczmienia rocznie

Sepowego owsa

Piwa

Wódki

Czynszu roczniego

Kapłonów

Jajec

Wojciech Mitrowski, komisarz, mp.

Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Leszczyc Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

Wieś Czarkow nro 9

[s. 58–59] Tabela wyciągniętej intraty przez lat trzy w wsi Czarkowie etc. 1789

	Krescensya			Sep od gromady czarkowskiej			Propinacya						Drobiazgi		Czynsz		
	Żyto		Jęczmień		Owies			Piwo			Wódka			Kapłony	Jajca	Pieniądze	
	kopy	snopy	kopy	snopy	kor.	gar.	beczki	gar.	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.			zł	gr
1786	108	45	23	19	4	16	76		337				13	135	178	15	
Czarkow	77	20	19	28	4	16	57		263				13	135	178	15	
1788	56	4	29	17	4	16	48		264				13	135	178	15	
Summa efficit	242	9	72	4	13	16	181		864				39	405	535	15	

	Pieniądze	
	zł	gr
Z młyna Cierpisa 1786	100	
Z młyna Cierpisa 1787	100	
Z młyna Cierpisa 1788	100	
Młyny Z młyna Mniszka 1786	180	
Z młyna Mniszka 1787	180	
Z młyna Mniszka 1788	180	
Summa efficit	840	

Folwark Nowy Dwór nr 10

[s. 62–63] Tabela wyciągniętej intryty przez lat trzy z folwarku nowodworskiego etc. 1789

	Kreszcencya				Czynsz	
	Żyto		Jęczmień		Pieniądze	
	kopy	snopy	kopy	snopy	zł	gr
1786	154	45	29	9	70	
Folwark Nowy dwór 1787	49	57	47	6	70	
1788	88	20	28	30	70	
Summa efficit	293	2	104	45	210	

[Intrata roczna]

W snopie	Taksa		Pieniądze		Połowicz- na suma	Pieniądze	
	zł	gr	zł	gr		zł	gr
kopy	97	40			Na Skarb		
		4	290 ^a		złp 256 ^b	256	3
		1	97		gr 3		2
	34	55	3	104	szel. 2		
				70			
	Summa efficit		562 ^c	7		1	½
	Wytrąca się dziesięcina do Gniezna pięćdzmi płacona rocznie		50				
	Czyni rocznej intryty		512 ^d	7		1	½

Żyta rocznie
Owiec szt. 97
Jęczmienia rocznie
Czynszu rocznego

Wytrąca się dziesięcina do Gniezna pięćdzmi płacona rocznie
Czyni rocznej intryty

Wojciech Mitrowski, komisarz, mp.
Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Leszczyc Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

^a Z przeliczenia wynika: 390 zł 20 gr.
^b Z przeliczenia wynika 306 zł 3 gr 2 szel.
^c Z przeliczenia wynika 662 zł 7 gr 1 ½ szel.
^d Z przeliczenia wynika 612 zł 7 gr 1 ½ szel.

Wieś Chorzen nro 11

[s. 66-67] Tabela wyciągniętej intryty przez lat trzy w wsi Chorzeniu

Sep od gromady chorzeńskiej		Propinacja				Drobiazgi		Czynsz		
		Owies		Piwo		Wódka		Pieniądze		
kor.	gar.	beczki	gar.	gar.	kw.	kwat.	Kapłony	Jajca	zł	gr
1786	11	16	42	36	264		35	345	205	gr
Chorzen	1787	16	45	186	2		35	345	205	
1788	11	16	25	36	2		35	345	205	
Summa efficit	34	16	113	614			105	1035	615	

Młyn Kaszuba podług przywileju
 Z młyna Kaszuby 1786
 Z młyna Kaszuby 1787
 Z młyna Kaszuby 1788
 Summa efficit

Pieniądze		Wieprze	
zł	gr	zł	szt.
45			2
45			2
45			2
135			6

[Intrata roczna]

W ziarnie		Piwo i wódka				Taksa		Pieniądze		Połowiczna		Pieniądze	
		Kapłony	Jajca	Wieprze	beczki	gar.	kwat.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.
kor.	gar.	16					2		23				
45							5		225				
			37	48			2		75				
			204	2	2		10		68				
							10		205				
		35							11				
									3				
							30		60				
							Summa efficit		672		1		

Sepowego owsa
 Żyta z młyna Kaszuby
 Piwa
 Wódki
 Czynszu rocznego
 Kapłonów
 Jajec
 Wieprzy z młyna Kaszuby

Wojciech Mitrowski, komisarz, mp.
 Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.
 Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
 Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

Wieś Miedzylesie nro 12

[s. 70-71] Tabela wyciągniętej intraty przez lat trzy w wsi Międzylesiu etc. 1789

Krescensya		Sep od gromady międzyleskiej						Propinacya				Drobiazgi		Czynsz	
Żyto		Jęczmień		Owies		Piwo		Wódka		Kapłony		Jajca		Pieniądze	
kopy	snopy	kopy	snopy	kor.	gar.	beczki	gar.	gar.	kwat.	kwat.	szt.	szt.	szt.	zł	gr
41	38	20	16	2	16	10	36	39	2		3	30	32		
17	13	39	14	2	16	9	36	52			3	30	32		
45	16	19	12	2	16	6	54	28			3	30	32		
103	29	96	46	7	16	26	54	119	2		9	90	96		

1786

Międzylesie

1787

Summa efficit

[Intrata roczna]

W snopie		W ziarnie		Kajca		Piwo i wódka		Taksa		Pieniądze		Połowiczna suma		Pieniądze	
kopy	snopy	kor.	gar.	szt.	beczki	gar.	kwat.	zł	gr	zł	gr	zł	gr	zł	gr
34	26							4		137	22				
								1		34					
32	15							3		96	22	1 1/2			
		2	16					2		5					
					8	66		2		17	25			168	28
					39	3	1	10		13	8			gr 28	1 1/2
										32				szel. 1 1/2	
				3				10		1	10				
				30				Summa efficit		337	27	1 1/2			

Żyta rocznie

Owies szt. 34

Jęczmienia rocznie

Sepowego owsa

Piwa

Wódki

Czynszu roczniego

Kapłonów

Jajec

Wojciech Mitrowski, komisarz, mp.

Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

Wies Patrzychow nr 13

[s. 74-75] Tabela wyciagnionej intraty przez lat trzy w wsi Patrzychowcie etc. 1789

	Propinacya			Czynsz		
	Piwo		Wódka		Pieniądze	
beczki	gar.	kwat.	kw.	kwat.	zł	gr
1786	61		577		1120	
1787	35	36	374		1120	
1788	48		484		1120	
Summa efficit	144	36	1435		3360	

Czynsz	
Pieniądze	
zł	gr
1786	190
1787	190
1788	190
Summa efficit	570

[Intrata roczna]

	Piwo i wódka		Taksa		Pieniądze		Połowiczna	
	gar.	kw.	kwat.	zł	gr	szel.	zł	gr
beczki	48	12		2		96	10	
Wódki	478	1	1		10	159	13	1 ½
Czynszu rocznego						1120		
Czynszu, czyli paktu z mlyna						90		
Summa efficit				1565	23	1 ½		

Wojciech Mitrowski, komisarz, mp.
 Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.
 Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
 Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[Młyn Posoka]
Tab. 14

[s. 78–79] Tabela wyciągniętej intryaty przez lat trzy w młynie Posoka zwanym etc. 1789

		Krescensya						Wymiar z młyna					
		Żyto		Jęczmień		Żyto		Pszonica		Jęczmień			
		kor.	snopy	kopy	snopy	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.
1786				5	30	18		5		5		5	
1787	Młyn Posoka			5	15	13	16	3		9		16	
1788				1	15	15		5		4		16	
	Summa efficit			12		46	16	13		19			

Antoni Bajer, arendowny posesor, mp.

[Intrata roczna]

		Wznoście		Wziarnie		Taksa		Pieniądże		Połowiczna		Pieniądże	
		kor.	snopy	kor.	gat.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr
										suma			
19	Żyta rocznie					4			76			122	
	Owiec szt. 19					1			19				
4	Jęczmienia rocznie					3			12				
	Żyta z młyna rocznie	15	16			5			77	15			
	Pszonicy z młyna rocznie	4	10 ½			8			34	18	2		
	Jęczmienia [z młyna] rocznie	6	10 ½			4			25	9			
	Summa efficit								244	12	2		

Żyta rocznie
Owiec szt. 19

Jęczmienia rocznie
Żyta z młyna rocznie

Pszonicy z młyna rocznie
Jęczmienia [z młyna] rocznie

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, ilustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, ilustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, ilustrator, mp.

Wójtostwo Borzętów nro 15

[s. 81] Inwentarz wójtostwa Borzętów na przedmięściu konińskim będącego, w parafii Konin, w województwie kaliskim, a powiecie konińskim leżącego. Na mocy praw swych w dzierżeniu i aktualnej posesji WJMP Joanny z Potworowskich Bronikowskiej zostającego. Z którego jako z szynku na przedmięściu czop się opłaca do Skarbu, dn. 25 m. września [r.] 1789 z mocy prawa spisany.

Roki	Żyto		Jęczmień		Piwo		Wódka	
	kopy	snopy	kopy	snopy	beczki	gar.	zł	gar.
1786	27		22		11		30	
1787	21		24		10		42	
1788	40		30		7		33	
Summa efficit	88		76		28		105	

Joanna z Potworowskich Bronikowska

Rok średni z trzech lat biorąc procent roczni wynosi

Żyto	Jęczmienia		Piwo		Wódka		Taksa		Suma		Połowiczna suma
	kopy	snopy	beczki	gar.	zł	gar.	zł	gr	zł	gr	
29	20	20			a 4		117	10			Na Skarb złp 118 gr 17½
					a 3		76				
Owiec dodaje się szt. 29											
			9	24	a 1		9	10			
					a 1	35	5	15			
					a		5	15			
					Summa efficit		237	15			

Wojciech Sokołowski, lustrator
 Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator pióro trzymający mp.
 Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

Miasto Konin nr 16

[434]

[s. 86--87] Tabela wyciągniętej intraty przez lat trzy w mieście Koninie etc. 1789

		Propinacya w domach starościńskich					
Piwo		Wódka ordynaryjna			Wódka dubeltowa		
	beczki	gar.	kw.	kwat.	gar.	kw.	
1786	189	1966			69	3	
Miasto Konin 1787	273	1904			97		
1788	272	54	1636		72	2	
Summa efficit	734	54	5506		239	1	

[r.] 1786 Kwitowe od mieszczan
Mostowe
Czynsz od Żydów
Suma

Czynsz	
Pieniądze	
zł	gr
200	
100	
800	
1100	

[r.] 1787 Kwitowe od mieszczan
Mostowe
Czynsz od Żydów
Suma

200	
100	
800	
1100	

[r.] 1788 Kwitowe od mieszczan
Mostowe
Czynsz od Żydów
Suma

200	
100	
800	
1100	

[Tab. 16 c.d.] [Intrata roczna]

	Piwo i wódka			Taksa			Pieniądże			Pieniądże			
	beczki	gar.	kw.	kwat.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.
Piwa rocznie	244	66			1			244	27	1 1/2			
Wódki ordynaryjnej rocznie		1835	1	1		5		305	25				
Wódki dubeltowej rocznie		79	3			10		26	17	1 1/2			
Kwitowego od mieszczan								200					
Mostowego								100					
Czynsz od Żydów, od których teraz trudno, co odebrać								800					
								Summa	efficit	1677	10		

Piwa rocznie
Wódki ordynaryjnej rocznie
Wódki dubeltowej rocznie
Kwitowego od mieszczan
Mostowego
Czynsz od Żydów, od których
teraz trudno, co odebrać

Wojciech Mitrowski, komisarz, mp.
Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 317] Wieś Kościelec nro 1-mo

[s. 318–319] Tabela dochodów trzyletnich z wsi Kościelec w starostwie kolskim leżąca w pow. konińskim dn. 30. lipca 1789 do lustracyi podana

	Krescencya						Sep od gromady kościeleckiej						Propinacya							
	Żyto		Pszenica		Jęczmień		Żyto		Pszenica		Jęczmień		Owies		Piwo		Wódka			
	kopy	snopy	kopy	snopy	kopy	snopy	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	beczki	gar.	gar.	kw.	kwat.	
1786	208	59	24	142	39	8		6		1		6		12		68	9	318	1	
1787	170	45	2	110	35	8		6		1		6		12		72	42	345	2	1
1788	300	52	39	126	54	8		6		1		6		12		48	28	234	3	2
[Summa]	678	22	157	5	380	8	24	18		3		18		36		189	7	898	2	3

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

Drobiazgi		Czynsz	
Kapłony	Jajca	Pieniądze	
szt.	szt.	zł.	gr.
3	45	6	18
3	45	6	18
3	45	6	18
9	235	19	24

[Summa]

[Tab. nr 1-mo c.d.] Dochody trzeletne z młynów do Koscielca należące

	zł	gr.
Z młyna Łabaia rocznie	1786	
Z młyna Łabaia rocznie	1787	
Z młyna Łabaia rocznie	1788	

Młyny do starostwa należące

Z młyna Piasecznego rocznie	1786	
Z młyna Piasecznego rocznie	1787	
Z młyna Piasecznego rocznie	1788	
Summa efficit	5400	

Michał Grunwalski, ekonom kłucza kościeleckiego, mp.

[Tab. nr 1-mo c.d.] Wyciągnięte z tabeli wzwyż wyrażonej roczne produkty podług ustanowienia Prześw. komisji powiatowej w Koninie

Intrata roczna	W snopie		W ziarnie		Piwo i wódka			Kapłony		Jajca		Taksa		Pieniądze			
	kopy	snopy	kor.	gar.	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.	zł	gr	zł	gr	zł	gr	szel.	szel.
Żyto rocznie	226	7								4		904	14			2	
Sto owiec do kop sta	226									1		226					
Pszenicy rocznie	52	21								6		314	5				
Jęczmień rocznie	126	42								3		381	16				
Sepu roczniego żyto			8							5		40					
Sepu roczniego pszenicy			1							8		8					
Sepu roczniego jęczmienia			6							4		24					
Sepu roczniego owsa			12							2		24					
Piwa roczniego wyszynku					2					2		126	2			1	
Wódka rocznie					299	2	1					99	26				
Kapłonów rocznie									3			1					
Jajca czynszowych										45			15				
Z młyna Łabaia												800					
Z młyna Piasecznego												1000					
Czynsz rocznie												6	18				
												3956	6				
												Summa efficit					

Połowiczna suma	Pieniądze do Skarbu	
	zł	szel.
[złp 1978 gr 3 szel. 1 ½]	1978	3 1 ½

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.

[s. 321] Wieś Tarnowiec nro 2

[s. 322–323] Tabela zebranej kre-
scencji na folwarku tarnowskim
przez lat 3 die 30 Julii [a.] 1789

Na Tarnowcu	Żyto		Jęczmień	
	kopy sno- py		kopy sno- py	
a. 1786	72			
a. 1787	45	20	4	35
a. 1788	52	21		
Summa efficit	169	41	4	35

Wyciągnięte z tabeli obok wyrażonej produkta roczne podług
ustanowienia Prześw. komisji powiatowej

W snopie	Taksa			Pieniądze			Pieniądze [do Skarbu]			
	kopy sno- py	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.
56	33	4			226	7	1	143	12	1
		1			56			[złp 143 gr 12 szel. 1]		
1	31	3			4	17	1			
	Summa efficit				286	24	2			

Żyta

Intrata roczna: Owiec szt. 56

Jęczmienia

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 325] Wieś Białków, nr 3

[s. 326–327] Tabela dochodów trzyletnich z wsi Białkowa w starostwie kolskim leżąca w pow. konińskim dn. 30. lipca 1789 do lustracyi podana

Droźbiagi		Propinacya trzyletnia				Czynsz	
Kapłony	Jajca	Piwo		Wódka		Pieniądze	
		szt.	beczki	gar.	kw.	kwat.	zł
1786	17	255	29	27	40	17	3
1787	17	255	10	45	26	17	3
1788	17	255	8	54	54	17	3
Summa efficit	51	765	47		120	51	9

Wyciągnięte z tabeli wyżej wyrażonej roczne produkty podług ustanowienia Przesw. komisji powiatowej w Koninie

Kaplony	Jajca	Piwo i wódka				Taksa			Pieniądze			Połowiczna suma	Pieniądze		
		szt.	beczki	gar.	kw.	kwat.	zł	gr	szel.	zł	gr		szel.		
17								10			5	20			
	225								1		2	25	Na Skarb		
		16	18				2				32	15	złp 35	35	16
			40					10			13	10	gr 16		
											17	3	szel. 1]		
											71	13			
											Summa efficit				

Kaplony czynszowych

Jajec czynszowych

Intrata doroczna Piwa wyszynkowanego

Wódki wyszynkowanej

Czynszu

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 329] Wieś Gosdowo, nr 4

[s. 330–331] Tabela zebranej krescencji na Gozdowie przez lat 3 die 30 Julii [a.] 1789 do lustracyi podana

	Krescencya						Proponacya						Czynsz	
	Żyto			Jęczmienń			Piwo			Wódka			Pieniądze	
	kopy	snopy	beczki	gar.	snopy	beczki	gar.	kwat.	kw.	kwat.	zł	gr		
1786	104	22	15	16	18	33					15	6		
Wieś Gozdow	42	20	32	15	63	28	2				25	6		
1788	80	54		14	27	28	2				61	6		
Summa efficit	226	20	108	30	47	30	90				101	18		

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.

Wyciągnięone z tabeli wyżej wyrażonej produktu roczne podług ustanowienia Prześw. komisyi powiatowej w Koninie

	W snopie		Piwo i wódka				Taksa		Pieniądze		Połowicz-na suma		Pieniądze do Skarbu		
	kopy	snopy	beczki	gar.	kw.	kwat.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.
Żyta rocznie	75	26					4			303					
Jęczmienia	36	10					3			108			[złp 294	294	2
Owies szt. 75							1			75			gr 2		
Wyszynkowanego piwa			15	60			2			31	20		szel. ½]		
Wyszynkowanej wódki				30				10		10					
Czynszu rocznego										61	6				
										Summa efficit	588	4			1

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
 Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
 Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 334–335] Tabela zebranej krescencji z wójtostwa gąsiorowskiego przez lat 3

Żyto		Jęczmień	
kopy	sno- py	kopy	sno- py
65		86	30
29	33	60	45
50	30	64	45
145	3	212	

zebrano 1786

Wójtostwo: zebrano 1787

zebrano 1788

Summa efficit

Wyciągniony z tabeli obok wyrażonej produkt roczny

W snopie		Taksa		Pieniądze		Poło- wiczna suma		Pieniądze [do Skarbu]	
kopy	sno- py	zł	gr	zł	gr	szel.		zł	gr
48	21	4		193	12				
		1		48				[złp 226	21
70	40	3		212				gr 21]	
Summa efficit		453	12						

Żyta rocznie

Intrata roczna: Owiec szt. 48

Jęczmienia

Tabela wyciągnionej intraty przez lat 3 w wsi Gąsiorowie die 30 Julii do lustracyi podana 1789

Sep od gromady gąsiorowskiej		Propinacya				Drobiażki		Czynsz								
Żyto		Pszemica		Jęczmień		Owies		Piwo		Wódka		Ka- Jajca plony				
kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	beczki	gar.	gar.	kwat.	szt.	gr			
24	5	13	8	43	2 ½	54	5	40	45	47	3	1	26	390	18	14
24	5	13	8	43	2 ½	54	5	33	9	57	1	2	26	390	18	14
24	5	13	8	43	3 ½	54	5	26	63	66	3	3	26	390	18	14
72	15	39	24	129	8	162	15	100	45	172	2	78	1170	55	12	

dochody 1786

Wież Gąsiorow dochody 1787

dochody 1788

Summa efficit

[Tab. nr 5 c.d.]

Wyciągnięte z tabeli wyżej wyrażonej produktu roczne podług ustanowienia Przesw. Komisji powiatowej

W ziarnie	Piwo i wódka				Kajca	Taksa			Pieniądze			Poło- wiczna suma		Pieniądze [do Skarbu]			
	kor.	gar.	becz- ki	gar.		kw.	kwat.	szt.	zł	gr	szel	zł	gr	szel	zł	gr	szel
Żyta sepowego	24	5						5				120	23	1			
Pszonicy sepowej	13	6						8				106					
Jęczmienia sepowego	43	2½						4				172	9				
Owsa sepowego	54	5						2				108	9	2			
Intrata roczna			33	39				2				67	2	1			
Wódki				57	1	2			10			19	3	2			
Czynszu rocznego												18	24				
Kapłonów							26		10			8	20				
Jajec czynszowych							390				1	4	10				
												625	2				

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 337] Wieś Trzesniewo, nr 6

[s. 338–339] Tabela dochodów z wsi Trzesniewa przez lat 3 do lustracyi die 30 Julii [a.] 1789 podana

	Gromada trzesniewska wydaje sepu						Drobiazgi				Propinacya				Czynsze	
	Jęczmieni		Owies		Kaplony		Jajca		Piwo		Wódka		Pieniądze		Pieniądze	
	kor.	gar.	kor.	gar.	szt.	gar.	szt.	gar.	beczki	gar.	gar.	kw.	zł	gr	zł	gr
1786	1	32	32	10	150	16	63	34					7	20		
Wieś Trzesniewo	1	32	32	10	150	10	45	31					7	20		
1788	1	32	32	10	150	8	54	29					7	20		
Summa efficit	3	96	96	30	450	36	18	94					23			

Michał Grunwalski, ekonom kluca kościeleckiego, mp.

Wyciągniona intrata z tabeli wyżej wyrażonej produktu roczne podług ustanowienia Przesw. komisji powiatowej w Koninie

	W ziarnie			Piwo i wódka			Kaplo-ny		Jajca		Taksa			Pieniądze			Połowicz-na suma		Pieniądze [do Skarbu]		
	kopy	snopy	beczki	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	
	Owsa sepowego	32	5							2						64	9				
Jęczmienia sepowego	1								4						4						
Kaplonów czynszowych							10					10			3	10					
Intrata roczna: Jajec czynszowych								150						1	1	20					
Piwa wyszynkowanego			12	6					2						24	5					
Wódki wyszynkowanej					31	1	1					10			10	13					
Czynszu rocznego															7	20					
															115	17					

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
 Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
 Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 341] Wójtostwa Trzęsniewa nro 7

[s. 342–343] Tabela zebranej krescencyi na wójtostwie trzęsniewskim przez lat 3 die 30 Junii [a.] 1789 oraz i sołtystwie Trzęsniewo

	Żyto		Pszenica		Jęczmień	
	kopy	snopy	kopy	snopy	kopy	snopy
1786	7	15			9	15
Wójtostwo 1787	17	10			6	36
1788	26	15	1	20	3	15
Summa efficit	50	40	1	20	19	6

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.

Wojciech z Warzymowa Sokołowski

Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

Tabela wycenionej intraty z tabeli obok wyrażonej roczne produktu podług ustanowienia przez komisję powiatową
dn. 16. m. lipca 1789 w Koninie

Intrata roczna	W snopie		Taksa		Pieniądze		Połowicz- na suma		Pieniądze [do Skarbu]			
	kopy	snopy	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	
Żyta rocznie	16	53	4			67	16	2	[złp 44 gr 19 szel 2 ½]	44	19	2 ½
Pszenica rocznie	6	26	6			2	20					
Jęczmień rocznie		22	3			19	3					
	Summa efficit		89	9	2							

Mateusz Kulesza, mp.

[s. 345] Wieś Wakowy, nro 8 z wójtostwem

[s. 346-347] Tabela intraty
trzyletniej od gromady Wakow

Drobiazgi	
Kapło- ny	Jajca
szt.	szt.
6	90
6	90
6	90
18	270

1786
1787
1788
Summa efficit

Wyciągniona z tabeli obok wyrażonej intrata roczna
z ustanowienia Prześw. komisyi

Intrata roczna	Kapło- ny		Jajca		Taksa		Pieniądze		Pieniądze do Skarbu		
	szt.	szt.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.
Kapłonów rocznie	6	90		10		2					
Jajec rocznie		90			1	1			1	15	
			Summa efficit		3						

Tabela trzeletna z wsi Wakow
z wójtostwa

Wakow	Czynsze		Gęsi		Kapło- ny		Jajca	
	zł	gr	szt.	szt.	szt.	szt.	szt.	szt.
1786	40		1	2	2	20		
1787	40		1	2	2	20		
1788	40		1	2	2	20		
Suma	120		1	6	6	60		

Wyciągniona z tabeli obok wyrażonej intrata
z ustanowienia Prześw. Komisyi

Roczna intrata	Gęsi		Kapło- ny		Jajca		Taksa		Pieniądze		Pieniądze do Skarbu		
	szt.	szt.	szt.	szt.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.
Czynszu								40					
Kapłonów		2				10			20			20	2 ½
Gęsi	1					15			15				
Jajec			20				1		6				
					Summa efficit		41		11		2		

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.
Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 349] Wieś Dąbrowice z wójtostwem nro 9-no

[s. 350–351] Tabela zebranej krescencji z wójtostwa dąbrowickiego

	Krescencya			
	żyto		jęczmień	
	kopy	snopy	kopy	snopy
1786	42	16	24	10
1787	40	28	18	54
1788	63	25	24	58
Summa efficit	146	9	68	2

Żyta rocznie
Do kop sta owiec 100 [szt.]
jęczmienia

W snopie	Taksa		Pieniądze		Półowicz- na suma		Pieniądze [do Skarbu]	
	kopy	snopy	zł	gr	zł	gr	zł	gr
48	43	43		194	26			
48		1		48		[złp 155 gr 13]	155	13
22	20	3		68				
Summa efficit				310	26			

Tabela wyciągnionych intrat trzechletnich z wsi Dąbrowic do starostwa kolskiego należącej dn. 30. lipca 1789

Sep	Propinacya				Drobiazgi		Czynsz	
	Owies		Piwo		Wódka		Kaptony	
kor.	gar.	beczki	gar.	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.
17		20		46	3		10	100
1786								4
17		16		50			10	100
1787								4
17		12		40			10	100
1788								4
51		48		136	3		30	300
Summa efficit								12

Michał Grunwalski, ekonom kłucza kościeleckiego, mp.

[Tab. nr 9-no c.d.] Wyciągnięte z tabeli wyżej wyrażonej produkta roczne
podług ustanowienia Prześw. komisji powiatowej

Intrata roczna	W ziarnie		Piwo i wódka			Ka- pło- ny		Jajca		Taksa			Pieniądze			Polo- wiczna suma		Pieniądze [do Skarbu]	
	kor.	gar.	becz- ki	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.		
Sepu owsa rocznie	17								2			34							
Wyszynkowano piwa rocznie			16						2			32							
Wyszynk wódki rocznie				45	2	1				10		15	6	2				44	25
Czynsz roczny												4							
Kapłonów rocznie							10					3	10						
Jajec czynszowych rocznie								100				1	1	3	1				
												Summa efficit			89	20			

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 353] Miasto Koło, nr 10-mo

[s. 354–355] Tabela dochodów trzyletnich z miasta Koła w starostwie tymże die 30 Julii [a.] 1789 do lustracyi podana

Miasto Koło	Owies		Łój kam.	Garki kop	Buty pary	Trze- wiki pary	Pieniądze		Miasto Koło	Owies		Łój kam.	Garki kop	Buty pary	Trze- wiki pary	Pieniądze	
	kor.	zł					gr	kor.		zł	gr						
A. 1786									A. 1787								
Garcowego od Żydów							600		Garcowego od Żydów							2000	
Łopatkowego od Żydów							300		Łopatkowego od Żydów							300	
Komornego od Żydów							100		Komornego od Żydów							100	
Solowego od Żydów							126	20	Solowego od Żydów							126	20
Za szkolnego							36		Za szkolnego							36	
Z Koła od burmistrza							200		Z Koła od burmistrza							200	
Czynszu od burmistrza							32		Czynszu od burmistrza							32	
Mostowe kolskie							900		Mostowe kolskie							900	
Od przedmieszczan							9		Od przedmieszczan							9	
Sepu od Żydów	72								Sepu od Żydów	72							
Łoju			6				60		Łoju		6					60	
Garków rocznie				10			40		Garków rocznie			10				40	
Botów od szewców					30		168		Botów od szewców				30			168	
Trzewików rocznie						26	52		Trzewików rocznie					26	52		
Summa efficit							2623	20	Summa efficit							4023	20

[Tab. nr 10-mo c.d.]

Miasto Koło	Owies		Łój		Garki		Buty		Trze- wilki		Pieniądze	
	kor.	kam.	kam.		kop		parę		parę		zł	gr
A. 1788												
Garcowego od Żydów											2000	
Łopatkowego od Żydów											300	
Komornego od Żydów											100	
Solowego od Żydów											126	20
Za szkolnego											36	
Z Koła od burmistrza											200	
Czynszu od burmistrza											32	
Mostowe kołskie											900	
Od przedmieszczan											9	
Sepu od Żydów		72										
Łoju			6								60	
Garków rocznie					10						40	
Botów od szewców							30				168	
Trzewików rocznie									26		52	
											4023	20
											Summa efficit	

[Tab. nr 10-mo c.d.]

Propinacya na przedmieściu kolskim

	Piwo			Wódka		
	beczki	gar.	kwat.	gar.	kw.	kwat.
[w r.] 1786 wyszynkowano	79	27		99		
[w r.] 1787 wyszynkowano	91	19		94	3	2
[w r.] 1788 wyszynkowano	71	70		70	3	2
Summa efficit	242	44		264	3	3

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.

Wyciągnięte z tabeli wyżej wyrażonej produktu rocznie podług ustanowienia Prześw. komisji powiatowej

Intrata rocznia

Owies	Łój	Garki	Bury	Trzewiki	Piwo i wódka			Taksa			Pieniądze			Pieniądze [do Skarbu]		Połowicz-na suma									
					kor.	kam.	kopy	pary	beczki	gar.	kwat.	zł	gr	kwat.	zł		gr	szel.	zł	gr	szel.				
				</																					

[s. 357] Wieś Blizna i Nagorna, nro 11-mo.

[s. 358–359] Tabela dochodów trzeletnych z wsi Blizny w starostwie kolskim do miasta Koła należąca die 30 Julii 1789

	Sep od gromady				Czynsz			
	Żyto		Jęczmień		Owies		Pieniądze	
	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	zł	gr
1786	37	16	58		119	21	18	
Wieś Blizna 1787	37	16	58		119	21	18	
1788	37	16	58		119	21	18	
Summa efficit	112	16	174		359		54	

Wyciągniona intrata z tabeli obok wyrażonej roczne produkta podług ustanowienia Prześw. komisji powiatowej

Wzianie	Taksa		Pieniądze		Połowiczna suma	Pieniądze [do Skarbu]	
	kor.	gar.	zł	gr		szel.	zł
Żyto z sepów	37	16	5			187	15
Intrata: Jęczmienia z sepów	58		4		[złp 329 gr 11 szel. 1 1/2]	232	
Owsa z sepów	119	21	2			239	8
Summa efficit						658	23

[Tab. nro 11-mo c.d.]

[s. 358–359] Tabela dochodów trzyletnych
z wsi Nagorny w starostwie kolskim
do miasta Koła należąca
dnie 30 Julii 1789

	Sep od gromady					
	Żyto		Jęczmień		Owies	
	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.
1786	19	10	21	10	35	16
Wież Nagorna 1787	19	10	21	10	35	16
1788	19	10	21	10	35	16
Summa efficit	57	30	63	30	106	16

Wyciągnięte z tabeli obok wyrażonej
roczne produkta podług ustranowienia
Prześw. komisji powiatowej)

	Wzianie		Taksa			Pieniądze			Połowiczna suma		Pieniądze [do Skarbu]	
	kor.	gar.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	[złp 126 gr 13 szel. 2 ½]		zł	gr
	szel.	szel.	szel.	szel.	szel.	szel.	szel.	szel.	szel.	szel.	szel.	szel.
Żyto z sepów	19	10	5			96	18	2				
Intrata: Jęczmienia z sepów	21	10	4			85	9					
Owsa z sepów	35	16	2			71						
Summa efficit						252	27					

Michał Grunwalski,
ekonom klucza kościeleckiego, mp.

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.
Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 361] Wieś Rosocha, nr 12

[s. 362–363] Tabela wyciągniętej intraty trzyletniej z wsi Rosochy do starostwa kolskiego należącej i wszelkich produktów niżej wyrażonych dn. 30. lipca 1789 do lustracy podana

	Krescencya						Sep						Propinacya						Drobiazgi		Czynsz	
	Żyto		Pszenica		Jęczmień		Owies		Piwo		Wódka		Kapłony		Jajca		Pieniądze		Pieniądze			
	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	beczki	gar.	gar.	kwat.	szt.	kwat.	szt.	gr	szel.	zł	gr	zł	gr	
1786	196	20	204	25	200	15	16	40	54	102			7	105	4	6						
Wieś Rosocha	75	50	150		150	15	16	54		116			7	105	4	6						
1788	203	40	195	35	150	15	16	47	56	116			7	105	4	6						
Summa efficit	475		450		500	46	16	142	42	334			21	315	12	18						

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.

Wyciągniona intrata z tabeli wyżej wyrażonej produktu podług ustanowienia Przesw. komisji powiatowej dn. 30. m. lipca 1789

Intrata roczna	W snopie		W ziarnie		Piwo i wódka		Kapłony		Jajca		Taksa		Pieniądze		Połowicz-		Pieniądze do			
	kopy	snopy	kor.	gar.	beczki	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	
Żyto rocznie	158	20								4			633							
Pszenica rocznie	150									6			900							
Jęczmień roczni	166	40								3			500							
Sepu owsa roczniego			15	16						2			31							
Piwo rocznie					47	38				2			95	1	1					
Wódka rocznie					144	2	2			10			48	7	1					
Kapłony rocznie									7			10	2	10						
Jajca rocznie									105				1	1	5					
Czynsz rocznie													4	6						
Owca 1 do 1 kopy żyta									1				158							
													2363	9	2					

Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[Tab. nro 13 c.d.]

Wyciągnioma intrata z tabeli wyżej wyrażonej produktu roczne podług ustanowienia
Prześw. komisji powiatowej w Koninie dn. 30. m. lipca 1789

Intrata rocznia	W ziarnie			Piwo i wódka			Kaplony	Jajca	Taksa			Pieniądze			Połowiczna suma			Pieniądze [do Skarbu]			
	kor.	gar.	beczki	gar.	kw.	kwat.			szt.	szt.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr
Sepu żyta roczniego	11	21							5			58	8								
Sepu owsa roczniego	35	16							2			71									
Piwo rocznie			34	79					2			68	28	1							
Wódka rocznie				49	1	1				10		16	13	1							
Kaplony rocznie							14					4	20								
Czynsz roczni												6	24								
Jajca rocznie								210				2	10								
												228	13	2							
												Summa efficit									

Wojciech z Wawrzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 369] Wieś Osiek z wybraniectwem, nro 14

[s. 370–371] Tabela intryty trzeletniej z wybraniectwa w Osieku

Wyciągniona intryta z tabeli obok wyrażonej produkta rocznie podług ustanowienia Prześw. komisji powiatowej w Koninie dn. 30. m. lipca 1789

	Krescencya				Intryta roczna	Taksa			Pieniądze			Poiowicz-na suma		Pieniądze [do Skarbu]		
	Żyto	Pszemica		Jęczmień		zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.		
	ko- py	sno- py	ko- py	sno- py												
Zebrano: 1786	20	17	18		Żyto roczne	4			80							
Wybraniectwo Zebrano: 1787	15	17	15		Owiec szt. 20	1			20							
Zebrano: 1788	25	20	20		Pszemica roczna	6			108							
Summa efficit	60	54	53		Jęczmień roczni	3			53							
									261							

Tabela wyciągnionej intryty trzeletniej z wsi Osieka w kluczu rososkim do starostwa kolskiego należącej dn. 30 m. lipca 1789

	Sep od gromady						Propinacya				Drobiazgi		Czynsz			
	Żyto		Jęczmień		Owiec		Piwo		Wódka		Kapłony	Jajca	szel.	gr	zł	gr
	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	beczki	gar.	kw.	kwat.	szel.	szel.				
Zebrano: w r. 1786	11		23		51	13	62	80			22	330	64	12		
Zebrano: w r. 1787	11		23		51	13	54	81			22	330	64	12		
Zebrano: w r. 1788	11		23		51	13	54	91			22	330	64	12		
Summa efficit	33		69		155	39	171	64	252		66	990	193	6		

Michał Grunwalski, ekonom klucza koscieleckiego, mp.
Aleksander Daniszewski, posesor.

[Tab. nro 14 c.d.]

Wyciągnięta intrata z tabeli wyżej wyrażonej produktu roczne ustanowienia
Prześw. komisji powiatowej w Koninie dn. 30 m. lipca 1789

Intrata rocznia	W ziarnie		Piwo i wódka			Ka- pło- ny		Jajca		Taksa			Pieniądze			Poło- wiczna suma			Pieniądze [do Skarbu]		
	kor.	gar.	beczki	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.	zł.	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	
Sepowe żyto	11								5			55									
Sepowy jęczmień	53								4			92									
Sepowy owies	51	13							2			102	23	1							
Piwo rocznie			57	21					2			114	20								
Wódka roczna				84							10	28									
Kapłony rocznie							22				10	7	10								
Jajca rocznie								330				1	3	20							
Czynsz roczny												64	12								
									Summa efficit			467	25	1							

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Napomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnika Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 373] Wieś Ruchenna, nr 15

[s. 374–375] Tabela wyciągniętej intraty trzyletniej z wsi Ruchenny w kluczu rosowskim w starostwie kolskim leżącą do lustracyi podana dn. 30. lipca 1789

Sep od gromady	Propinacya				Wódka		Drobiazgi		Czynsz	
	Piwo		Wódka		Kaplony		Jajca		Pieniądze	
kor.	gar.	beczki	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.	szt.	zł	gr
r. 1786	8		20	48		16	240		8	8
[r.] 1787	6		40	37		16	240		8	8
[r.] 1788	6		4	37		16	240		8	8
Summa efficit	20		52	122		48	720		24	24

Wieś Ruchenna

Summa efficit

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.
Aleksander Daniszewski, posesor.

Wyciągnięta intrata z tabeli wyżej wyrażonej produktu podług ustanowienia Prześw. komisji powiatowej w Koninie
dn. 30. m. lipca 1789

W ziarnie	Piwo i wódka				Taksa				Pieniądze				Połowiczna suma		Pieniądze [do Skarbu]		
	kor.	gar.	beczki	gar.	kw.	kwat.	szt.	szt.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.
	8							2				68	15				
	34		17	38				2				35	1	2			
				40	2				10			13	20	1			
						16			10			5	10				
							240			1	2	2	20				
												8	8				
												133	15				

Czynsz roczni

Jajca rocznie

Kaplony rocznie

Wódka rocznie

Piwo rocznie

Sepu owsa roczniego

Intrata rocznie:

Summa efficit

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnika Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 377] Wójtostwo w Ruchenny, nr 16

[s. 379] Likwidacja krescency trzyletniej wójtostwa w wsi Ruchenny w starostwie kolskim leżącego w posesji JMP Jana Poziomskiego zostającego do lustracyi podana dn. 30. lipca 1789

Krescencya			
Żyto		Jęczmień	
Kopy	Snopy	Kopy	Snopy
4		12	
7		6	
10		8	
21		26	

w r. 1786

Wójtostwo w Ruchenny w r. 1787

w r. 1788

Summa efficit 26

Intrata wyciągniona z tabeli wyżej wyrażonej podług ustanowienia Prześw. komisji powiatowej dn. 30. lipca 1789

	Żyto		Jęczmień		Taksa	Połowicz- na summa	Pieniądze na Skarb	
	kopy	snopy	kopy	snopy			zł	gr
Żyto rocznie	7				4	[złp 30 gr 15]	30	15
Owiec szt. 7				1				
Jęczmień roczni			8	40	3			
					Summa efficit	61		

Intrata rocznia:

Żyto rocznie

Owiec szt. 7

Jęczmień roczni

Jan Poziomski, mp.

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.

Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 381] Wieś Podlesie, nr 17

[s. 382–383] Tabela wyciągniętej intraty trzeletniej z wsi Podlesia w kluczu rosowskim do starostwa kolskiego należącej do lustracyi podana dn. 30. lipca 1789

	Propinacya			Czynsz		
	Piwo		Wódka		Pieniądze	
	beczki	gar.	kw.	kwat.	zł	gr
1786	7	56			6	
Wieś Podlesie 1787	66	8			6	
1788	59	48			6	
Summa efficit	132	40			18	

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.
Aleksander Daniszewski, posesor.

Wyciągniona intrata z tabeli wyżej wyrażonej produkta podług postanowienia Prześw. komisji powiatowej dn. 30. lipca 1789

Intrata rocznia:	Pиво i wódka			Taksa			Pieniądze			Połowiczna suma			Pieniądze	
	beczki	gar.	kw.	kwat.	zł	szel.	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.
Wyszynkowano piwa	44	37			2		89		2					
Wyszynkowano wódki		47					15	20						
Czynszu roczniego							6							
					Summa efficit			110	20	2				
												[złp 55 gr 10 szel. 1]	55	10
														1

Wojciech z Wawrzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Napomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 385] Wieś Dzierawy, nr 18

[s. 386–387] Tabela wyciągniętej intraty trzyletniej z wsi Dzieraw w kluczu rosowskim do starostwa kolskiego należącej dn. 30. lipca 1789 do lustracyi podana

	Propinacya			Czynsz		
	Piwo		Wódka		Pieniądze	
beczki	gar.	kwat.	kwat.	zł	gr	
w r. 1786	8			7		
Wieś Dzierawy w r. 1787	12			7		
w r. 1788	30			7		
Summa efficit	44	50		21		

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.
Aleksander Daniszewski, posesor

Wyciągnięta intrata z tabeli wyżej wyrażonej produkta podług ustanowienia Prześw. komisji powiatowej dn. 30. lipca 1789

Intrata rocznia:	Piwo i wódka			Taksa			Pieniądze			Połowiczna suma		Pieniądze do Skarbu			
	beczki	gar.	kwat.	zł	szel.	gr	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.
Wyszynkowano piwa	14	60		2			29	25					18	12	1 ½
Czynsz roczny							7						[złp 18 gr 12 szel. 1 ½]		
Summa efficit							36	25							

Mniszek, w którym chałupa,
w niej siedzi połowy, który łąki ogarnia.
Inszego strąd nie ma prowentu.

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 390–391] Tabela wyciągniętej intryty trzeletniej z wsi Bylic do starostwa kolskiego należącej do lustracji podana dn. 30. m. lipca 1789

Krescencya			Sep z Byliczek			Propinacya			Drobiazgi		Czynsz				
Żyto		Pszenica		Jęczmień		Owies		Piwo		Wódka		Ka- plony	Jajca	Pieniądze	
ko- py	sno- py	ko- py	sno- py	ko- py	sno- py	kor.	gar.	becz- ki	gar.	gar.	kwat.	szt.	szt.	zł	gr
135		99		90		24		23	4	140		18	270	10	24
45		67	30	72		24		26	8	155		18	270	10	24
207		184	30	80		24		38	62	171		18	270	10	24
387		351		342		72		88	2	466		54	810	32	12

Zebrano: [r.] 1786

Wieś Bylice

[r.] 1787

[r.] 1788

Summa efficit

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościelckiego, mp.
Aleksander Daniszewski posesor.

[Tab. nr 19 c.d.]

Wyciągniona intrata z tabeli wyżej wyrażonej produktu podług ustanowienia Prześw. komisji powiatowej
dn. 30. m. lipca 1789

Intrata rocznia	W snopie		W ziarnie		Piwo		Wódka			Ką- pło- ny		Jaj- ca		Taksa			Pieniądze			Poło- wiczna suma		Pieniądze [do Skarbu]					
	ko- py	sno- py	kor.	gat.	becz- ki	gar.	gat.	kw.	kwat.	szt.	szt.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	
Żyto rocznie	129											4			516												
Owiec do sta kop szt. 100											1				129												
Pszenica rocznia	117										6				702												
Jęczmień roczni	114										3				342												
Piwo rocznie					29	2 ½					2				58	20											
Wódka rocznia						155	1	1				10			51	23	2										
Sepu owsa roczniego			24												48												
Kapłony rocznie									18						6												
Jajca rocznie											270				1	3											
Czynsz roczni															10												
											Summa efficit			1867	7	2											

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnika Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 393] Wieś Osowie, nro 20

[s. 394–395] Tabela wyciągniętej intraty trzeletniej z wsi Osowia do starostwa kolskiego należącej do lustracy podana dn. 30. lipca 1789

	Propinacya			Wódka			Drobiazgi			Czynsz					
	Piwo			Wódka			Kaptłony			Jajca			Pieniądze		
	beczki	gar.	kwat.	kw.	kwat.	szt.	szt.	szt.	gr	zł	gr				
1786	12	16	80			4	60	2	12						
Wieś Osowie	22	56	75			4	60	2	12						
1788	37	56	66			4	60	2	12						
Summa efficit	72	56	221			12	180	7	6						

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.
Aleksander Daniszewski, posesor.

Wyciągnięta intrata z tabeli wyżej wyrażonej produktu podług ustanowienia Przesw. komisji powiatowej dn. 30. lipca 1789

Intrata roczna:	Piwo i wódka			Kaptłony			Jajca			Taksa			Pieniądze			Połowiczna			Pieniądze					
	Piwo			Wódka			Kaptłony			Jajca			Taksa			Pieniądze			Połowiczna			Pieniądze		
	beczki	gar.	kwat.	kw.	kwat.	szt.	szt.	szt.	gr	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.			
Piwo rocznie	24	18		2					48	15	1													
Wódka rocznie		73	2	2				10	24	17	1													
Kaptłony rocznie						4		10	1	10														
Jajca rocznie							60				1	20												
Czynsz rocznie											12													
Summa efficit									77	24	2													

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 397] Wójtostwo w wsi Osowiu

[s. 399] Tabela intryty trzeletniej z wójtostwa w wsi Osowiu do starostwa kolskiego należącej zostającego w posesji JMP Jana Chryzostoma Raczkowskiego do lustracyi podana dn. 30. lipca 1789

	Krescencya			
	Żyto		Jęczmień	
	Kopy	Snopy	Kopy	Snopy
w r. 1786	5	6	5	3
1787	7	2	4	
1788	11	8	2	53
Summa efficit	23	16	12	16

Wójtostwo w wsi Osowiu

Intrata wyciągniona z tabeli wyżej wyrażonej produkt z ustawy Prześw. komisji powiatowej dn. 30. lipca 1789

Intrata rocznia:	Żyto		Taksa		Pieniądze				Połowiczna suma		Pieniądze na Skarb	
	kopy	snopy	zł		zł	gr	szel.		zł	gr		gr
Żyto rocznie	8	18	4		33		6		[złp 27 gr 23 ½]	27	23 ½	
Owiec szt. 8			1		8							
Jęczmień roczni	4	5 ½	3		12		11					
	Summa efficit				53		17					

Chryzostom Raczkowski, piórem trzymanym, wójtostwa posesor.
 Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator, mp.
 Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.
 Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.

[s. 401] Wieś Kiejsze, nr 22

[s. 402–403] Tabela wyciągniętej intraty trzyletniej z wsi Kieyszow w kluczu bylickim do starostwa kolskiego należącej do lustracyi podana dn. 30. lipca 1789

Sep	Propinacya						Drobiazgi		Czynsz		
	Owies		Piwo		Wódka		Gęsi	Kapłony	Jajca	Pieniądze	
kor.	gar.	beczki	gar.	gar.	kw.	kwat.				zł	gr
1786	9	26	16	60			8	8	120	456	
Wieś Kiejsze	9	26	16	50			8	8	120	456	
1788	9	28	56	43			8	8	120	456	
Summa efficit	27	81	56	153			24	24	360	1368	

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.
Aleksander Daniszewski, posesor.

[s. 405] Wieś Dębny, nro 23

[s. 406–407] Tabela dochodów trzechletnich z wsi Dębien z wójtostwem w kluczu bylickim,
do starostwa kolskiego należącej i wszelkich produktów niżej wyrażonych
dn. 30. lipca 1789 r. do lustracyi podana

Lata:	Ktęscencya						Sep od gospodarzy						Propinacya					
	Żyto		Pszęnica		Jęczmień		Żyto		Pszęnica		Jęczmień		Owies		Piwo		Wódka	
	ko- py	sno- py	ko- py	sno- py	ko- py	sno- py	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	kor.	gar.	becz- ki	gar.	gar.	kwat.
1786	100	15	8	5	40		38	14	8			34	16	30	10	70	2	
1787	20	10			45		38	14	8			34	16	33	25	85	2	
1788	142	26	11	42	53	10	38	14	8			34	16	35	150	3		
Summa	312	51	19	47	138	10	114	42	24			103	16	98	35	306	2	

Danina		Czynsz	
Kapto- ny	Jajca	Pieniądze	
szt.	szt.	zł	gr
9	150		
9	150		
9	150		
27	450		

Summa

[Tab. nro 23 c.d.]

Zwyż wyrażonej tabeli podług ustanowienia Przésw. komisji powiatowej w Koninie
wypada intryaty na rok jeden

Intrata roczna	W snopie		W ziarnie		Piwo		Wódka		Ka- pło- ny		Jajca		Taksa			Pieniądze			Poło- wiczna suma		Pieniądze do Skarbu			
	ko- py	sno- py	kor.	gar.	becz- ki	gar.	gar.	kw.	szt.	szt.	szt.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	
Żyta rocznie	104	17									4			417	4									
Owiec do kop	104										1			104										
Pszeniczy rocznie	6	36									6			39	18									
Jęczmienia rocznie	46	3									3			138	4 ½									
Spżyżyta rocznie			38								5			190										
Spży pszeniczny rocznie			14	8							8			114										
Spży owsa rocznie			34	25 ½							2			69	17									
Wyszynku piwa					32	59					2			65	19	½								
Wyszynku wódki							102							34										
Kapłonów rocznie									9					3										
Jajec rocznie											150			1	20									
											Summa efficit			1176	22	½								

Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 410–411] Tabela wyciągnionej intraty trzeletniej z wsi Malenica do starostwa kolskiego należącej do lustracyi podana dn. 30. m. lipca 1789

Czynsze	
zł	gr
70	
70	
70	
210	

1786

Czynsz roczny: 1787

1788

Summa efficit

Intrata: Roczny czynsz

Czynsz		Połowiczna suma	Pieniądze [do Skarbu]	
zł	gr		zł	gr
70		[złp 35]	35	

Michał Grunwalski, ekonom klucza
kościelckiego, mp.
Aleksander Daniszewski, posesor.

Wojciech Sokołowski, lustrator, mp.
Jan Nepomucen Dobrzycki, podstarosta grodzki
wschowski, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 413] Austerya Bugay pod Brdowem, nro 25

[s. 414–415] Tabela wyciągniętej intraty z austerii Bugaj zwanej do starostwa kolskiego należącej do lustracyi podana dn. 30. m. lipca 1789

	Piwo		Pieniądze	
	beczki	gar.	zł	gr
Wyszynkowano piwa [w r.] 1786	25	40	100	
Wyszynkowano piwa [w r.] 1787	39	32	100	
Wyszynkowano piwa [w r.] 1788	50		100	
Arendy z wódki rocznej				90
Arendy z gorzałni rocznej				812
Czynsz z domów				55
Summa efficit	115		1257	15

Michał Grunwalski, ekonom klucza kościeleckiego, mp.
Aleksander Daniszewski, posesor.

Wyciągnięta intrata z tabeli wyżej wyrażonej podług ustanowienia Przesw. komisji powiatowej dn. 30. m. lipca 1789

	Piwo		Taksa		Pieniądze		Połowiczna suma		Pieniądze [do Skarbu]		
	beczki	gar.	zł.	gr	szel.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.
Wyszynkowano piwa rocznego	38	24	2			76	20				
Arendy rocznej z gorzałni						812					
Arendy za wódkę w austeryi						90					
Czynsz roczny z roli						100					
Czynsz roczny z domów						55	15				
Summa efficit						1134	5				
									[złp 567 gr 2 szel. 1 ½]	2	1 ½

Intrata roczna: Wyszynkowano piwa rocznego
Arendy rocznej z gorzałni
Arendy za wódkę w austeryi
Czynsz roczny z roli
Czynsz roczny z domów

Jan Nepomucen Dobrzycki, podstarosta grodzki wschowski, lustrator, pióro trzymający, mp.
Wojciech Sokołowski, lustrator.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

[s. 417] Miasto Brdow, nr 26

[s. 418–419] Tabela wyciągniętej intraty trzeletniej z miasta Brdowa do starostwa kolskiego należącego, do lustracyi podana dn. 30. m. lipca 1789

	Sep mieszczan			Propinacya			Drozbiazgi			Czynsze		
	Jęczmień		Owies	Piwo		Jajca	Kaplony		Jajca	Pieniądze		
	kor.	gar.	kor.	gar.	beczki	gar.	szt.	szt.	szt.	zł	gr	
1786	12	4	121	21	67	16	40	40	40	124	22 ½	
Miasto Brdów	12	4	121	21	98	64	40	40	40	124	22 ½	
1788	12	4	121	21	113	64	40	40	40	124	22 ½	
Arendy z wódki roczniej										124	22 ½	
Summa efficit	36	12	365		280		120	120	120	464	7 ½	

Mikołaj Grunwalski, ekonom kłucza kościeleckiego, mp.
Aleksander Daniszewski, dzierżawny posesor, mp.

Wyciągniona intrata z tabeli wyżej wyrażonej produktu podług ustanowienia Przesw. komisji powiatowej dn. 30. m. lipca 1789

	W ziarnie		Piwo		Kaplony		Jajca		Taksa		Pieniądze		Połowicz-		Pieniądze	
	kor.	gar.	beczki	gar.	szt.	zł	gr	szel.	zł	gr	szel.	na suma	zł	gr	szel.	
Sepu jęczmienia roczniego	12	4				4				48	15					
Sepu owsa roczniego	121	21				2			243	9	2	[złp 356	356	18	1 ½	
Za piwo rocznie wyszynkowane			93	24		2			186	20		gr 18				
Z arendy wódki roczniej									90			szel. 1½]				
Czynszu roczniego									124	22						
Kaplony rocznie					40				13	10						
Jajca rocznie								1	6	20						
					600				Summa efficit	713	7					

Wojciech z Warzymowa Sokołowski, lustrator
Jan Nepomucen Dobrzycki, podstarosta grodzki wschowski, lustrator, pióro trzymający, mp.
Antoni z Rudnik Rudnicki, lustrator, mp.

SŁOWNIK TERMINÓW STAROPOLSKICH I ŁACIŃSKICH
WYSTĘPUJĄCYCH W TEKŚCIE ŹRÓDŁOWYM

A

Ad praesens	—	obecnie, teraz
Akcydens	—	dodatkowy dochód
Alegować	—	dowodzić, przytaczać, powoływać się na coś
Alembik	—	urządzenie do destylacji alkoholu
Arenda	—	dzierżawa
Austeria	—	gościniec, zajazd
Atynencja	—	przynależność, przyległość

B

Błaszka (bloszka)	—	mały, nieociosany drąg
Blochy	—	grube, nieociosane bale z drewna
Bojowisko	—	klepisko w stodole przeznaczone do młócenie zboża

C

Collationis regiae	—	kościół (parafia), w którym prawo prebendy (wysunięcia kandydata) na proboszcza należy do króla lub starosty jako jego przedstawiciela
--------------------	---	--

Ć

Ćwiertnia	—	miara objętości, około 30 litrów, $\frac{1}{4}$ korca; zob. też wiertel
-----------	---	---

D

Denar	—	zob. szeląg; także dawna moneta o najmniejszej nominalnej wartości, odpowiadająca $\frac{1}{6}$ szeląga
Dezerta	—	pustkowie, nowa osada
Dranice	—	deski pokrywające dach
Drobiazg	—	drób
Drybus, drybusek	—	szaflik, faska
Dukat	—	zob. złoty czerwony
Dyle	—	deski

E

Efficit	—	wynosi
Ekspens	—	koszt, wydatek
Emfiteuta	—	dzierżawca
Emfiteuza	—	długoletnia (lub wieczysta) dzierżawa
Ewikcja	—	zareczenie, rękojmia (termin prawniczy)

F

Fasa	—	beczka, na ogół bez pokrywy
Floren	—	zob. złoty
Folusz	—	młyn sukieniczny, folujący (spilśniający) sukno
Folwark	—	gospodarstwo pańskie (szlachcica, tenutariusza królewskiej); budynek zarządcy (administratora) folwarku

G

Garniec	—	miara objętości, około 3,8 litra, $\frac{1}{32}$ korca
Gościnnie	—	osoba prowadząca gościniec (zajazd), karcznię
Grosz	—	moneta srebrna i miedziana, obrachunkowa jednostka pieniężna o wartości $\frac{1}{30}$ złotego
Grzywna (marka)	—	dawna jednostka monetarna o wartości $1 \frac{3}{5}$ złp (48 gr)

H

Haldernia	—	skrzynia (miejsce zagrodzone, sadzawka) do przechowywania ryb
Hiberna	—	podatek przeznaczony na utrzymanie wojska, pobierany z dóbr królewskich i duchownych
Huba	—	łan, włóka (miara powierzchni)

I

Inclusive	—	włącznie
Indagacja	—	wypytywanie, badanie, śledztwo
Inkludując	—	włączając
Intrata	—	dochód, zysk
Ius communicativum	—	prawo wspólnoty majątkowej, prawo przejęcia królewskiej przez żonę w razie zgonu męża, tenutariusza danej królewskiej

J

Jarzyna	—	zboża jare, wysiewane wiosną
Jastrych	—	posadzka, podłoga

K

- Kirchal, kirchowisko — cmentarz
 Kominowe — podymne
 Komplanacja — ugoda
 Kompozyta — dziesięcina
 Kopa — 60 sztuk; stóg składający się z 60 snopków
 Kopanina — rola po wykarczowaniu lasu (drzew)
 Kopczyzna — 1/60 plonu jako wynagrodzenie za uprawę
 Korzec — miara objętości, od 1764 r. około 120 litrów
 Kosek, koszka — ul pszczeli?
 Kotlina — piec (palenisko) z wgłębieniem na kocioł
 Krescencja — plony, dochód
 Krudować — karczować korzenie drzew
 Kwarta — podatek płacony przez tenutariuszy królewskiej na stałe wojsko (kwarciarze), nominalnie miał wynosić jedną czwartą (kwartę) czystego dochodu
 Kwarta — miara objętości płynów, około 0,9 litra, 1/4 garnca
 Kwaterka — miara objętości płynów, około 0,23 litra, 1/16 garnca

L

- Lamus — murowany niewielki budynek służący jako skarbczyk, gdzie przechowywano cenniejsze rzeczy
 Laska — zob. pręt
 Lazaret — szpital, przytułek
 Lepionka — ściana z gliny wypełniającej przestrzeń między drewnianym szkieletem budynku; glina oblepiająca żerdzie stanowiące konstrukcję sufitu

Ł

- Łan — zob. włóka
 Łokieć — miara długości, około 59–60 cm

M

- Meszne — opłaty kościelne za czynności pontyfikalne, dochody za msze; dziesięcina w ziarnie
 Mielcuch — słodownia (ozdownia) przy browarze
 Mila — miara długości, od 1764 r. mila mała = 5555 m, mila wielka = 7407 m
 Morga (mórg) — miara powierzchni, około 0,56 ha

N

- Niwa — rola (nowo uprawiana?)

O

Oblatować	—	podać (wpisać) dokument do akt (ksiąg) urzędowych
Okupny	—	wykupny, czynszowy
Olędrzy (Holendrzy)	—	osadnicy, początkowo pochodzenia holenderskiego, gospodarujący na terenach podmokłych i zalewowych na zasadzie długoletniej dzierżawy
Opatrzny	—	stróż, dozorca
Ordynaria	—	wynagrodzenie w naturze
Ostrów	—	wyspa
Ozd, ozdownia	—	suszarnia słodu
Ósmak	—	8 groszy; także miara pojemności — ok. 7,7 litra

P

Piła	—	tartak
Piniek	—	pieniek, ul
Płosa	—	rola, wymierzony grunt uprawny, niwa
Podciąg	—	pozioma belka podtrzymująca strop
Posesor	—	właściciel, w przypadku królewskiej użytkownik, tenutariusz
Posowa	—	prosty strop z desek (tarcic)
Potaż	—	węglan potasu, surowiec otrzymywany z popiołu drzewnego stosowany do wyrobu szkła i mydła
Półkudek (półkadek)	—	półkufek (naczynie w browarze)
Pręt	—	miara długości licząca w Wielkopolsce 7,5 łokci, około 4,42 m
Propinacja	—	wyłączne prawo właściciela dóbr (lub tenutariusza królewskiej) do sprzedaży i wyszynku napojów alkoholowych
Proszczak	—	prosiak
Prowent	—	dochód
Próżniak	—	zagrodnik?, komornik?
Przecza (preczka)	—	poprzeczny zagon
Przeforsztowanie	—	przegroda z desek
Przyciesie	—	podwalina, pierwsza pozioma belka, na której opiera się konstrukcja budynku
Pustkowie	—	niewielka osada powstała na pustym poprzednio miejscu

R

Radlonka	—	grunt (rola) przeorana
Rataj	—	chłop, mający niekiedy niewielkie gospodarstwo, pracujący na ziemi należącej do właściciela jego sprzętem

Regent (regens)	—	urzędnik kierujący pracą kancelarii danego urzędu
Regłówka	—	konstrukcja szkieletowo-ryglowa, pruski mur
Rodał	—	Tora (Pięcioksiąg Mojżesza)
Rudować	—	zob. krudować
Rumunek	—	niewielka osada powstała na wykarczowanym miejscu

S

Szałek	—	spichlerzyk
Sząsiek	—	przedział w stodole pozwalający osobno składować różne gatunki zbóż
Sep	—	danina uiszczana w ziarnie
Skotarz	—	pasterz, pastuch
Smug	—	łąka
Staja (stajanie)	—	miara długości równa 30 prętom (laskom), około 132,7 m
Strychulec	—	zob. regłówka
Sypanie	—	spichlerz, pomieszczenie na górze budynku przeznaczone na przechowywanie zboża
Szarwark (szalwark)	—	dotatkowe świadczenia, do których byli zobowiązani chłopci
Szeląg	—	drobna moneta o wartości $\frac{1}{3}$ grosza
Sz kudło	—	gont (dachówka), najczęściej dębowy
Szor	—	rząd, duża ilość
Szos	—	podatek pobierany w miastach, liczony od domu
Szpital	—	przytułek
Szwiec	—	szewc

T

Taca	—	opłaty lub powinności w naturze na rzecz kościoła parafialnego
Tatarka	—	gryka
Tłuka (tłoka)	—	dotatkowe prace w ramach pańszczyzny
Trafta	—	tratwa
Trojnik (trojak)	—	moneta o wartości 3 groszy
Tynf (tymf)	—	moneta o nominalnej wartości 1 złp (30 gr) bita w latach 1663–1667 przez dzierżawcę mennic koronnych Andrzeja Tymfa; w XVIII w. (od 1717 r.) jej rzeczywista wartość wynosiła 1 złp 6 gr (36 gr miedzianych)

W

Wiertel	—	miara powierzchni, około 0,35 ha, $\frac{1}{2}$ łana; tu częściej jako ćwiertnia, czyli miara objętości wynosząca około 30 litrów, $\frac{1}{4}$ korca
---------	---	--

- Wegnanie — zagroda dla bydła (zwierząt gospodarskich)
- Włóka (włoka, łan, huba, źrebie) — miara powierzchni; włóka chełmińska liczyła około 16,8 ha
- Woźny — urzędnik (funkcjonariusz) sądowy doręczający pozwy i pilnujący porządku podczas rozpraw
- Wybraniec — chłop zobowiązany do pełnienia służby wojskowej w zamian za wolne użytkowanie nadanej mu ziemi; w 1726 obowiązek służby wojskowej zastąpiono podatkiem w wysokości 100 złp od łana
- Wystawa — podcienia z daszkiem przed wejściem do domu
- Z**
- Zaciąg — dzień pańszczyzny; danina w naturze zamiast pańszczyzny
- Zaodłożyć, zaotłożyć — zostawić odłogiem
- Zgrzebie — pakuły konopne lub lniane
- Zlewek — cesja, przeniesienie praw, przelanie prawa, przekazanie
- Złoty (polski) — obrachunkowa jednostka pieniężna licząca 30 gr
- Złoty czerwony (węgierski) — dukat, moneta złota o wartości 18 złp (w latach 1766–1786 o wartości 16 $\frac{3}{4}$ złotego)
- Źrebie (źrebie) — łan, włóka

INDEKS TENUTARIUSZY I DZIERŻAWCÓW DÓBR KRÓLEWSKICH ORAZ URZĘDNIKÓW STAROŚCIŃSKICH I LUSTRATORÓW

(indeks nie obejmuje Aneksu)

B

- Badyńska z Gajewskich Józefa, współposesorka młyna Posoka 177
Badyński Józef, posesor młyna Posoka 177, 233
Bajer Antoni, arendowny posesor młyna Posoka XLII, 178
Biernacki Antoni, posesor wójtostwa w Tyńcu 101
Bogusławski Wojciech, posesor wybraniectwa we wsi Międzylesie 175–176
Borkowska z Raciborskich Katarzyna, współposesorka wójtostwa we wsi Ruchenna 282
Borkowski Piotr, posesor wójtostwa we wsi Ruchenna 282–283
Borzęcki, dzierżawca wsi Świąca, Stara Huta i Boników 126–127, 129, 131–133, 135
Bronikowska z Potworo[w]skich Joanna Florentyna, posesorka wójtostwa we wsi Borzętowo 178–179
Bronikowski Adam, posesor wójtostwa we wsi Borzętowo 178–179, 233
Brzeski Bartłomiej, posesor wybraniectwa we wsi Modła Królewska 174, 206
Brzezińska z Dominikowskich Krystyna, tenutariuszka wsi Kramsko 384–386, 396, 400–411
Brzeziński Józef, kasztelan kruszewicki, tenutariusz wsi Kramsko 384–385, 404–408
Byskiewicz Wawrzyniec, posesor wybraniectwa we wsi Nędzrzew 11
Byszewski Arnold Anastazy, gen, mjr, tenutariusz wsi Cekowo 45–46
Byszewski Franciszek, tenutariusz wsi Ceków 47
Byszewski Józef, płk, tenutariusz wsi Witów 40–41, 43–45, 110–115

C

- Celiński Krzysztof, posesor wsi Cekowo 45–47, 115–117
Cybulska z Gostowskich Barbara, żona Antoniego 86
Cybulski Antoni, pisarz prowentowy starostwa odolanowskiego 86, 93–94, 99
Czachórski [Czachowski?] Kazimierz, komisarz (ekonom) połowy wsi Borkowo 59–60

D

- Daniszewski Aleksander, dzierżawca kluczy rosowskiego i belickiego, dzierżawny posesor wsi Osiek 281, 283, 285–287, 368–370, 373, 378
Dembowski Stanisław, lustrator powiatu pyzdrowskiego XXXIII, 142, 158

Dobrzycki Jan Nepomucen, lustrator powiatu konińskiego XL XLIII–XLIV, 168, 190, 235, 262, 290, 309, 324, 341, 383, 386, 397

Drwęska Anna?, posesorka wybraniectwa we wsi Sokolniki 150

Dybczyński [Dypczyński?] Paweł, administrator części starostwa odolanowskiego 93, 97–98

G

Gajewska z Rzeszewskich Marianna, posesorka młyna Posoka 177

Gembicki Grzegorz, pisarz prowentowy wójtostwa we wsi Borzętowo 179

Gnerowski (Gneroski) Walenty, posesor sołectwa we wsi Tykadłów 21–22

Grabowski Wojciech, lustrator powiatu kaliskiego XX, XXXIII, XXXVI, 3, 102

Gronowski Michał, ekonom klucza kościeleckiego XLIII, 264–267, 276, 284

Gruszczyński Mikołaj Kośmider, podstoli poznański, starosta odolanowski 77–78

Gurowska z Tworzyańskich Ludwika, kasztelanowa kaliska, współposesorka starostwa kolskiego, żona Rafała Gurowskiego XLII, 287

Gurowski Melchior, kasztelan poznański, starosta kolski 344

Gurowski Rafał, kasztelan kaliski, starosta kolski XLI–XLII, 262–265, 270, 277–281, 284–287, 289–290, 321, 341–344, 346–348, 352, 354, 357–362, 368, 371, 376, 379, 381–382

Gurska (Górska) z Karszewskich Ludwina, arendowna posesorka wsi Kolno 188–189

Gurski (Górski) Stanisław, arendowny posesor wsi Kolno 188

J

Jeziński Jan, posesor wójtostwa we wsi Stare Miasto 171, 195, 239–240, 246, 248

Jezińska z Lińskich Marianna, współposesorka wójtostwa w Starym Mieście 171, 195

K

Kęszycka z Kwileckich Barbara, wojewodzina gnieźnieńska, tenutariuszka wsi Russów, Tykadłów i Tłokinia 15, 20–21, 23

Kęszycki Franciszek Ksawery, wojewoda gnieźnieński, tenutariusz wsi Russów, Tykadłów i Tłokinia 15, 17, 19–21, 23

Kiedrzyński Michał, tenutariusz wójtostwa Skaryszewszczyzna (Pigłowszczyzna) 57–58

Kiedrzyński Wojciech, lustrator powiatu kaliskiego XXXIII, XXXVI–XXXVII, 3, 102

Kobierzycki Stanisław 37, 39

Kołczyńska Marianna, współdzierżawczyni młyna Mniszek pod Koninem 221

Kołczyński Karol, dzierżawca kontraktowy młyna Mniszek pod Koninem 221

Konarzewska z Radońskich Helena, starościna stawiszyńska 49
Konarzewski Rafał, starosta stawiszyński 49
Korytkowski Jan, susceptant grodzki kaliski 4
Kropiwnicki Józef, administrator części starostwa odolanowskiego 93, 98
Kulesza Mateusz, dzierżawca wójtostwa i sołectwa w Trześniewie i Dąbrowicach, ekonom klucza kościeleckiego 268, 352–354

L

Leszczyński Rafał, wojewoda brzeski kujawski, starosta radziejowski 37
Leszczyński Wacław, kanclerz wielki kor., wojewoda kaliski 37–38
Leśniewicz Tomasz, dzierżawca arendowny młyna Miklas w Główie 218
Lińska z Głoskowskich Franciszka, posesorka wójtostwa we wsi Stare Miasto 172
Liński Jakub, posesor wójtostwa we wsi Stare Miasto 172, 246
Lipski Kazimierz, proboszcz we wsi Chocz, tenutariusz? pustkowie Kliszew 40
Lizak Anna, żona Wojciecha 85
Lizak Jan, generalny ekonom starostwa odolanowskiego 60–62, 93, 96–98, 100, 119, 126–128, 131, 133, 135
Lizak Wojciech, tenutariusz pustkowie Chałupki 85
Lubowiecki Chryzostom, dzierżawca kontraktowy pustkowie Studzielnica 222
Luciński Bartłomiej, posesor dzierżawny wybraniectwa w Dębnie Królewskim 286, 380–381

Ł

Łuba Stanisław, gen. mjr, starosta stawiszyński 48–49, 53–54, 117–119

M

Miaskowski Franciszek Salezy, kasztelan gnieźnieński, tenutariusz wsi Blizanów, Grodzisko i Zborów 27–28, 30–31, 106
Miaskowski Leon Bończa, lustrator powiatu pyzdrowskiego XXXIII, 142, 158
Mielęcki Andrzej, gen. mjr, tenutariusz wsi Kurza 33, 35
Mielżyński Józef Klemens, wojewoda poznański, tenutariusz tenuty Pietrzyków 159
Mikorski Józef Andrzej, podkomorzy gostyński, tenutariusz połowy wsi Borkowo 59
Miroszewski Józef, plenipotent starościny odolanowskiej 139
Mitrowski Wojciech, komisarz generalny starostwa konińskiego XLIII, 170, 188, 214
Modelska Apolonia, współposesorka młyna Kaszuba 226
Modelski Bartłomiej, posesor młyna Kaszuba w Koninie 226
Molski Maksymilian, kasztelan rogoziński, tenutariusz wsi Blizanów, Grodzisko i Zborów 27, 29

Musiałkiewicz Mateusz, dzierżawca kontraktowy młyna Budziecko w Lisiecu Wielkim 213

Mycielska z Konarzewskich Weronika, kasztelanowa kaliska, starościna konińska 169

Mycielska z Koźmińskich Franciszka, wojewodzina inowrocławska, współtenutariuszka starostwa konińskiego XLI, 169

Mycielski Józef, wojewoda inowrocławski, starosta koniński XLI, 167, 169–170, 173–177, 185–186, 188, 191, 221–222, 226, 232, 238–239, 246

Mycielski Maciej, kasztelan kaliski, starosta koniński 169

O

Opaliński Andrzej, podkomorzy poznański 37–38

Ossowski Józef, dzierżawca wsi Kurza 33

P

Pacer Wojciech, olender, dzierżawca kontraktowy wsi Kiejsze 285, 334

Pancerski Marcin, dzierżawca pustkowia we wsi Lisiec Wielki 214

Pawłowski Ignacy, posesor wójtostwa we wsi Tyniec 101

Płotecki Andrzej, dzierżawca młyna w Kramsku 396–397

Poziomski Jan, zastępca posesora wójtostwa we wsi Ruchenna 283

Prądzyński Ignacy Jakub, pełnomocnik Kazimierza Raczyńskiego 6

R

Raciąski Antoni, posesor wsi Kramsko 384

Raczkowska Katarzyna, współposesorka wójtostwa w Osowiu 285

Raczkowski Chryzostom, posesor wójtostwa w Osowiu 284–285, 331

Raczyński Kazimierz, marszałek nadworny koronny, starosta generalny Wielkopolski XXXVI, 4–6, 14

Radoliński Andrzej, kasztelan krzywiński 39

Radoliński Kajetan, wojski poznański 39–40

Radomicki Józef, wojewoda inowrocławski, starosta odolanowski 84

Radomicki Maciej, wojewoda inowrocławski, starosta odolanowski 84

Radoński Piotr, cześnik nowogródzki 39–40

Rożnowski Karol, administrator folwarków w starostwie odolanowskim 93, 96

Rudnicki Antoni, lustrator powiatu konińskiego XL, XLIV, 168, 190, 235, 262, 290, 309, 341, 383, 386, 388, 392

Rudnicki Stanisław, sędzia ziemski kaliski 38

Rzepecki Józef, posesor wybraniectwa w Wyrowie 52

S

Sadowska ze Skórzewskich Apolonia, tenutariuszka wójtostwa Skaryszewszczyzna (Pigłowszczyzna) 57

- Sadowski Benedykt, syn Stanisława 57
Sadowski Stanisław, pisarz grodzki wałecki, tenutariusz wójtostwa Skaryszewszczyzna (Pięłowszczyzna) 57
Scigaczyk [Ścigaczyk?] Katarzyna, współposesorka wybraniectwa we wsi Wyrowo 52
Scigaczyk [Ścigaczyk?] Piotr, posesor wybraniectwa we wsi Wyrowo 52
Siemiątkowski Jakub, dzierżawca wsi Tłokinia 23
Sieroszewski Jan, lustrator powiatu kaliskiego XX, XXXIII, XXXVI, 3, 102
Skórzewski Michał, podkomorzy poznański, starosta pyzdrowski XXXVI, 141, 146, 150, 156–157
Sokolnicki Paweł, lustrator powiatu pyzdrowskiego XXXIII, 142, 158
Sokołowska Elżbieta, chorążyna kruszwicka, współposesorka wsi Kolno 188
Sokołowski Adam, chorąży kruszwicki, posesor wsi Kolno 188
Sokołowski Michał, starosta kowalski, posesor wsi Kolno 188–190, 234
Sokołowski Wojciech, lustrator powiatu konińskiego XL, XLIV, 168, 190, 235, 262, 290, 309, 341, 383, 386, 388, 392
Sułkowska z Cetnerów Eleonora, starościna odolanowska 60–62, 84, 88–89, 92, 120, 137–139
Sułkowski Aleksander Antoni, starosta odolanowski 61, 74, 81–82, 85–86, 88–91, 124, 135
Sułkowski Aleksander Józef, łowczy nadworny litewski, starosta odolanowski 68, 70, 91, 120, 135
Szczycki Nepomucen, dzierżawca pustkowie Kliszew 36
Szczycki Stanisław, dzierżawca wsi Zborów 31
Szczygieł (Szczygłów?) Wojciech, dzierżawca kontraktowy młyna Cierpisz w Czar-kowie 221
Szczygieł (Szczygłów?) Katarzyna, współdzierżawczyni młyna Cierpisz 221
Szołdrski Kazimierz, tenutariusz wsi Witów 40–41
Szymański Szymon, woźny grodzki kaliski 4, 15, 22

T

- Tański Karol, dzierżawca arendowny wójtostwa we wsi Dębna 286
Traczewski (Traczeski) Maciej, posesor wójtostwa we wsi Tłokinia 26–27
Turno Stefan, dzierżawca tenuty Pietrzyków 159, 164, 166

U

- Umiński Rafał, posesor sołectwa we wsi Janków Przygodzki 74

W

- Wierzchlejski Piotr, posesor wybraniectwa we wsi Dębna 286
Wiśniowiecka z Leszczyńskich Teofila, kasztelanowa krakowska, starościna konińska 169

Wiśniowiecki Janusz, kasztelan krakowski, starosta koniński 169

Wolski Ignacy, chorąży malborski, dzierżawca wsi Russów, Tykadłów i Tłokinia
15, 20, 22

Wsdowski Józef, susceptant grodzki kaliski 4

Wyganowski Ignacy, burgrabia grodzki pyzdrowski, tenentariusz wsi Rajsko 15, 55–56

Z

Zabokrzycki Franciszek, dzierżawca wsi Winiary i Nędzrzew 5–7, 103

Zielonacki Stefan, komisarz powiatu konińskiego, podkomorzy kaliski XXXIX,
167, 190, 262, 383

WYKAZ WYDANYCH DRUKIEM LUSTRACJI DÓBR KRÓLEWSKICH
XVI–XVIII WIEKU

POLSKA AKADEMIA NAUK – INSTYTUT HISTORII

Małopolska

Lustracja województwa krakowskiego 1564, cz. I, wyd. J. Małecki, Warszawa 1962, PWN, ss. XXIX + 255.

Lustracja województwa krakowskiego 1564, cz. II, wyd. J. Małecki, Warszawa 1964, PWN, ss. IX + 272, mapa.

Lustracja województwa krakowskiego 1659–1664, cz. 1–2, wyd. A. Falniowska-Gradowska, F. Leśniak, Warszawa 2005, Wydawnictwo Neriton, ss. XXXII + 760, 1 mapa.

Lustracja województwa krakowskiego 1569–1664, cz. 3, wykaz dokumentów i indeksy, wyd. A. Falniowska-Gradowska, F. Leśniak, Warszawa 2005, Wydawnictwo Neriton, s. 761–1011.

Lustracja województwa krakowskiego 1765, powiaty sądecki, szczyrzycki, biecki, czchowski oraz księstwa zatorskie i oświęcimskie, wyd. A. Falniowska-Gradowska, Kraków 1973, PWN, ss. XL + 355, mapa.

Lustracja województwa krakowskiego 1789, cz. I, *Powiaty krakowski, proszowicki i ksiąski*, wyd. A. Falniowska-Gradowska, I. Rychlikowa, PAN Oddział w Krakowie, Materiały Komisji Nauk Historycznych nr 4, Wrocław–Warszawa–Kraków 1962, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XLVI + 350.

Lustracja województwa krakowskiego 1789, cz. II, *Powiat lelowski oraz starostwo kłobuckie i brzeźnickie*, wyd. A. Falniowska-Gradowska, I. Rychlikowa, PAN Oddział w Krakowie, Materiały Komisji Nauk Historycznych nr 7, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XIV + 676, mapa.

Lustracja województwa krakowskiego 1789. Indeksy do części I i II, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. 127.

Lustracja województwa lubelskiego 1565, wyd. A. Wyczański, Wrocław–Warszawa 1959, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XXII + 138, mapa.

Lustracja województwa lubelskiego 1661, wyd. H. Oprawko, K. Schuster, Warszawa 1962, PWN, ss. XXXIV + 263, mapa.

Lustracja województwa sandomierskiego 1564–1565, wyd. W. Ochmański, Kieleckie Towarzystwo Naukowe, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XLII + 462, mapa.

- Lustracja województwa sandomierskiego 1660–1664*, cz. I, wyd. H. Oprawko, K. Schuster, Kieleckie Towarzystwo Naukowe, Kraków 1971, PWN, ss. LIII + 205.
- Lustracja województwa sandomierskiego 1660–1664*, cz. II, wyd. H. Oprawko, K. Schuster, Kieleckie Towarzystwo Naukowe, Wrocław 1977, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XII + 225, mapa.
- Lustracja województwa sandomierskiego 1789*, cz. I, *Powiaty sandomierski, chęciński, opoczyński i ziemia stężycka*, wyd. H. Madurowicz-Urbańska, PAN Oddział w Krakowie, Materiały Komisji Nauk Historycznych nr 10, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. LI + 355.
- Lustracja województwa sandomierskiego 1789*, cz. II, *Powiat radomski*, wyd. H. Madurowicz-Urbańska, PAN Oddział w Krakowie, Materiały Komisji Nauk Historycznych nr 12, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XIV + 230.
- Lustracja województwa sandomierskiego 1789*, cz. III, *Powiat wiślicki*, wyd. H. Madurowicz-Urbańska, PAN Oddział w Krakowie, Materiały Komisji Nauk Historycznych nr 14, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XII + 246.
- Lustracja województwa sandomierskiego 1789. Indeksy do cz. I–III*, oprac. H. Madurowicz-Urbańska, PAN Oddział w Krakowie, Materiały Komisji Nauk Historycznych nr 19, Wrocław–Warszawa–Kraków 1971, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. 142 + mapa.

Wielkopolska

- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1564–1565*, cz. I, wyd. A. Tomczak, C. Ohryzko-Włodarska, J. Włodarczyk, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Bydgoszcz 1961, PWN, ss. LXII + 279, 2 mapy.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1564–1565*, cz. II, wyd. A. Tomczak, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Bydgoszcz 1963, PWN, ss. X + 293, mapy.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1564–1565. Indeksy do cz. I i II*, wyd. C. Ohryzko-Włodarska, A. Tomczak, J. Włodarczyk, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Bydgoszcz 1964, PWN, ss. 112.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1616–1620*, cz. I–II, wyd. Z. Górski, R. Kabaciński, J. Pakulski, Wrocław 1994, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XXXV + 378 + 194.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1628–1632*, cz. I, *Województwa poznańskie i kaliskie*, wyd. Z. Guldon, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XXVIII + 208.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1628–1632*, cz. II, *Województwo sieradzkie*, wyd. Z. Guldon, Wrocław–Warszawa–Kraków 1969, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. X + 228.

- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1628–1632*, cz. III, *Województwa łęczyckie, brzesko-kujawskie, inowrocławskie i ziemia dobrzyńska*, wyd. Z. Guldon, Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, Bydgoszcz 1967, ss. XIII + 152, mapy.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1659–1665*, cz. I, *Województwa poznańskie i kaliskie*, wyd. C. Ohryzko-Włodarska, Wrocław 1978, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XXXVII + 199, mapy.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1659–1665*, cz. II, *Województwa sieradzkie, brzesko-kujawskie, inowrocławskie i ziemia dobrzyńska*, wyd. Z. Górski, J. Pakulski, A. Tomczak, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 1996 (Fontes TNT, t. 81), ss. XVI + 338.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1659–1665*, *Indeksy do cz. I i II*, oprac. M. Gołombowski przy współpr. I. Czarcińskiego, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2002 (Fontes TNT, t. 91), ss. 114.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1765*. *Województwo inowrocławskie 1765*, wyd. Z. Górski, R. Kabaciński, A. Mietz, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2011, ss. XXVI + 139, 2 mapy.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789*, cz. II, *Województwo sieradzkie*, t. 1, *Powiaty sieradzki i szadkowski*, wyd. R. Kabaciński, K. Mikulski, J. Pakulski, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2004 (Fontes TNT, t. 93), ss. XVI + 247, 22 tabele, mapa.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789*, cz. II, *Województwo sieradzkie*, t. 2, *Powiaty piotrkowski, radomszczański, wieluński i ostrzeszowski*, wyd. R. Kabaciński, K. Mikulski, J. Pakulski, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2007 (Fontes TNT, t. 97), ss. XII + 326, mapa.
- Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1789*, cz. III, *Województwa łęczyckie i brzesko-kujawskie*, wyd. A. Tomczak przy współpr. Z. Kędzierskiej, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 1977 (Fontes TNT, t. 67), PWN, ss. XIV + 247, 3 mapy.

Mazowsze

- Lustracja województwa mazowieckiego 1565*, cz. I, wyd. I. Gieysztorowa, A. Żaboklicka, Warszawa 1967, PWN, ss. XLVI + 195.
- Lustracja województwa mazowieckiego 1565*, cz. II, wyd. I. Gieysztorowa, A. Żaboklicka, Warszawa 1968, PWN, ss. IX + 233.
- Lustracja województwa mazowieckiego 1565*. *Indeksy do cz. I–II*, oprac. I. Gieysztorowa, A. Żaboklicka, A. Wawrzyńczyk, K. Pacuski, Warszawa 1971, PWN, ss. 122, mapa.
- Lustracje województwa mazowieckiego XVII w.*, cz. I, *1617–1620*, wyd. A. Wawrzyńczyk, Wrocław–Warszawa–Kraków 1968, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XXVIII + 261.

Lustracje województwa płockiego 1565–1789, wyd. A. Sucheni-Grabowska, S. M. Szacherska, Warszawa 1965, PWN, ss. LXXXVII + 335, mapa.

Lustracje województwa rawskiego 1564 i 1570, wyd. Z. Kędzierska, Warszawa 1959, PWN, ss. XXIV + 259, mapy.

Lustracje województwa rawskiego XVII wieku, wyd. Z. Kędzierska, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XXX + 278, mapa.

Lustracja województwa rawskiego 1789, wyd. Z. Kędzierska, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. 317, mapa.

Podlasie

Lustracje województwa podlaskiego 1570 i 1576, wyd. J. Topolski, J. Wiśniewski, Wrocław–Warszawa 1959, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XXXVI + 191, mapa z oleatem.

Lustracja województwa podlaskiego 1602 roku, wyd. M. Sierba, Warszawa 2017, Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa, ss. XXX + 115 [poza serią Lustracje Dóbr Królewskich XVI–XVIII wieku].

Prusy Królewskie

Lustracja województwa pomorskiego 1565, wyd. S. Hoszowski, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Wydział I Nauk Społecznych i Humanistycznych, Gdańsk 1961, ss. LX + 286, mapa.

Lustracja województw malborskiego i chełmińskiego 1565, wyd. S. Hoszowski, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Wydział I Nauk Społecznych i Humanistycznych, Gdańsk 1961, ss. XXXVI + 244, mapa.

Lustracja województw malborskiego i chełmińskiego 1570, wyd. S. Hoszowski, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Wydział I Nauk Społecznych i Humanistycznych, Gdańsk 1962, ss. XXXV + 203.

Lustracja województw Prus Królewskich 1624 z fragmentami lustracji 1615 roku, wyd. S. Hoszowski, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Wydział I Nauk Społecznych i Humanistycznych, Gdańsk 1967, ss. XLIII + 392.

Opis królewszczyzn w województwach chełmińskim, pomorskim i malborskim w roku 1664, wyd. J. Paczkowski, A. Mańkowski, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 1938 (Fontes TNT, t. 32), ss. IX + 535 [poza serią Lustracje Dóbr Królewskich XVI–XVIII wieku].

Lustracja województw Prus Królewskich 1765, t. I, *Województwo pomorskie*, cz. 1, *Powiaty pucki i mirachowski*, wyd. J. Dygdała, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2000 (Fontes TNT, t. 88), ss. XLI + 196, 2 mapy.

- Lustracja województw Prus Królewskich 1765*, t. I, *Województwo pomorskie*, cz. 2, Powiaty *tczewski, gdański i nowski*, wyd. J. Dygdała, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2003 (Fontes TNT, t. 92), ss. XXIII + 188, 1 mapa.
- Lustracja województw Prus Królewskich 1765*, t. I, *Województwo pomorskie*, cz. 3, Powiaty *świecki, tucholski i człuchowski*, wyd. J. Dygdała, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2005 (Fontes TNT, t. 94), ss. XIX + 169, 1 mapa.
- Lustracja województw Prus Królewskich 1765*, t. II, *Województwo chełmińskie*, cz. 1, *Ziemia michałowska*, wyd. J. Dygdała, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2007 (Fontes TNT, t. 98), ss. XIX + 154, 1 mapa.
- Lustracja województw Prus Królewskich 1765*, t. II, *Województwo chełmińskie*, cz. 2, *Ziemia chełmińska*, wyd. J. Dygdała, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2009 (Fontes TNT, t. 101), ss. XX + 203, 1 mapa.
- Lustracja województw Prus Królewskich 1765*, t. III, *Województwo malborskie*, *Aneks Inwentarz zamku malborskiego 1764*, wyd. J. Dygdała, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2011 (Fontes TNT, t. 103), ss. XXIX + 134, 2 mapy.
- Lustracja województw Prus Królewskich 1765*, t. IV, *Indeksy*, oprac. J. Dygdała, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2015 (Fontes TNT, t. 108), ss. 220.

Ziemie ruskie

- Lustracja województw ruskiego, podolskiego i bełskiego 1564–1565*, cz. I, wyd. K. Chłapowski, H. Żytkowicz, Warszawa–Łódź 1992, PWN, ss. XLVII + 284.
- Lustracja województw ruskiego, podolskiego i bełskiego 1564–1565*, cz. II, wyd. K. Chłapowski, H. Żytkowicz, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 2001, DiG, ss. XII + 289.
- Lustracja województwa ruskiego 1661–1665*, cz. I, *Ziemia przemyska i sanocka*, wyd. K. Arłamowski, W. Kaput, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. LII + 306, mapa.
- Lustracja województwa ruskiego 1661–1665*, cz. II, *Ziemia lwowska*, wyd. E. i K. Arłamowscy, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XI + 216, mapa.
- Lustracja województwa ruskiego 1661–1665*, cz. III, *Ziemia halicka i chełmska*, wyd. E. i K. Arłamowscy, W. Kaput, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1976, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, ss. XII + 303, mapy.

